

عہلی باپیر

له تۆره كۆمپلېمېنتىيەكان لەكەلەتەن
Slay on search on social media
ئەن ئىكەم بىر مۇلاخەزەت ئۆزىمىز

پاڭەياندى مەكتەپى مامۇستە ئەلى بابىر

ەلى بابىر/ AliBapir

archive.org/details/@alibapir

ەلى بابىر/ AliBapir

www.alibapir.net
ئىنگلىزچە - ئەرەبچە - كوردى

ەلى بابىر
پاڭەياندى مەكتەپى مامۇستە ئەلى بابىر

ەلى بابىر

پاڭەياندى مەكتەپى مامۇستە ئەلى بابىر

تەفسىرى سوورەتەكانى

الرؤىا و لقمان و السجدة

ته فیسیری سوورپه ته کانی

الروم و لقمان و السجدة

نووسینی : عهلی باپیر

دیزاینی ناوه وه : زهردهشت کاوانی

چاپی یه کهم ۱۴۴۳ هـ - ۲۰۲۱ ز

۴۸۳ لاپه ره

۲۴ * ۱۷ سم

بابهت : ئایینی

له بهرپوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان - ههریمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۷) ی سالی ۲۰۱۲ پیدراوه

ته فیسیری سوورہ ته کانی

الرؤف و القیام

السجدة

پیشنه‌کی نهم ته‌فسیره به‌گشتیی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (۱۰۲) آل عمران.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (۱) النساء.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ (۷۰) يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (۷۱) الأحزاب .

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ^(۱).

خوینهره به‌ریزو خو‌شه‌ویسته‌کان!

هیچ گومانی تیدانیه - بو مرو‌قی بر‌وادار - که ئه‌و ته‌مه‌نه‌ی له خزمه‌ت دوایین کتییی خوا (قورئان) دا به‌سه‌رده‌بری، جا به‌هه‌ر شی‌وه‌یه‌ک له شی‌وه‌کانی له خزمه‌ت‌دابووندا بی؛ خویندنه‌وه، تیفکرین و رامان، فیرکردن، کارپیکردن ... هتد، به‌باشترین جیگرتن جیگا ده‌گری و، خاوه‌نه‌که‌ی له دنیاو دوا‌روژدا لیی به‌هره‌مه‌نده.

(۱) ئه‌وه پیی ده‌گوتری: (خطبة الحاجة) که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هاوه‌لانی به‌ریزی فیرده‌کرد، پیش هه‌ر قسه‌یه‌کی گ‌رنگ، بی‌لین، وه‌ک وتاری جومعه‌و داخ‌وازیی‌کردن (خطبة) و... هتدو، ئه‌م وتاره، هه‌رکام له: الترمذی: (۱۱۰۵)، النسائی: (۱۱۰۴)، ابن ماجه: (۱۸۹۲) أحمد: (۳۷۲۰)، الطبرانی: (۲۴۱۴) هی‌ئاویانه‌و (مسلم) یش به‌شیکی هی‌ئاوه.

منیش که - وهك باسکردنی چاکه‌ی خوا (التحدّث بنعمة الله) ده‌یخه‌مه‌روو- له‌وه‌تی فامم کردۆته‌وه، خوای به‌به‌زه‌یی و به‌خشر چاکه‌ی له‌گه‌ڵ کردووم و، به‌فه‌رمایشتی به‌رزو بئ وینه‌ی خۆیه‌وه سه‌رگه‌رمی کردوومو، به‌ر له‌ته‌مه‌نی بیست سالی یه‌وه هیدایه‌تی داوم، که قورئانی به‌پرزو پیز له‌به‌ر بکه‌م و، سه‌رقالی خۆینده‌وه‌ی ته‌فسیره‌کانی قورئان و تیوه‌پامانی ئایه‌ته‌پر به‌ره‌که‌ته‌کانی و، لیۆردبوونه‌وه‌یان بم.

هه‌ر بۆیه‌ش تیکرای کتیب و نامیلکه‌و وتارو ده‌رسه‌کانم، که‌م و زۆر له‌به‌ر رۆشنایی قورئان دابوون، که دیاره هه‌ر ئه‌مه‌ش شتیکی سروشتیه؛ ئاخ‌ر ئایا ئیسلام بێجگه له قورئان پاشان سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، که ئه‌ویش هه‌ر روونکردنه‌وه‌ی قورئان و چۆنیه‌تی جیبه‌جێکردن و کارپێکردنیه‌تی، شتیکی دیکه‌یه؟! بێگومان نه‌خێر.

ئنجا له‌میژ سالی‌ش بوو، که براو خوشکانێکی دلسۆزی نزیك و ئاشنام، داوایان لێده‌کردم که ده‌ست بکه‌م به‌دانانی ته‌فسیرو لێکدانه‌وه‌یه‌کی قورئان، هه‌تا له‌ په‌مه‌زانی سالی (١٤٢٨) دا هاته‌ دلمه‌وه، که ناوی خوای لێبه‌ینم و ده‌ست به‌و کاره گه‌وره‌و گرنگه بکه‌م، به‌لکو ورده‌ ورده به‌پیی بوارو ده‌رفه‌ت، هه‌رساله هه‌ندیکی لئ ئه‌نجام بده‌م، له‌گه‌ڵ سه‌رقالی زۆرو جو‌راو جو‌ریشدا، هه‌تا ده‌رفه‌تیکی وام بۆ ده‌په‌خستی که بتوانم خیرایی تیدا بکه‌م و خۆمی بۆ یه‌کلایی (متفرغ) بکه‌مه‌وه‌و، خوا پشتیوان بئ ته‌واوی بکه‌م، ئه‌گه‌ر ته‌مه‌ن به‌به‌ریه‌وه ماب.

سه‌رچاوه‌ی دانانی ئه‌م ته‌فسیرو لێکدانه‌وه‌یه‌شم، وێرای سه‌رنجدانی زۆربه‌ی ئه‌و ته‌فسیرانه‌ی که باون و، ده‌ستم پێیان گه‌یشته‌وه، بریتیه له‌وردبوونه‌وه‌و تیوه‌پامانی خۆم له‌خودی قورئان، چونکه بێگومان قورئان: هه‌ندیکی هه‌ندیکی روون ده‌کاته‌وه: (القرآنُ يُفَسِّرُ بَعْضُهُ بَعْضًا)، پاشان سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، چونکه پیغه‌مبه‌ری خواش روونکه‌ره‌وه (مبین)ی قورئانه، وهك خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی:

﴿...وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (النحل: ۴۴)

واته: ههروهه زیکرمان بو لای تو ناردۆته خوار، تاكو ئهوهی بو خه لکی نیراوه ته خوار، بۆیان پروون بکهیهوه، وه به لکو خوشیان بیربکه نهوه.

ئومیدیشم وایه - به یارمه قی خوای به خشر ﷺ - شایسته یی ئه وه م هه بی ته فسیرو لیکدانه وه یکی وا بو قورئان پیشکش به مسولمانانی کوردستان بکه م، که له قورئان بوه شایته وه، مایه ی به هره و سوودی خوینهران بی، به تایه تیش که زیاتر له سی (۳۰) سألله له گه ل قورئانی به رزو مه زن و ته فسیره کانی و کتیبه کانی سوننه تدا خه ریکم و، ده یان کتیب و به ره می جوړاوجوړم له زۆربه ی بواره کانی زانسته کانی شه ریه تدا پیشکش کردوون.

شایانی باسیشه که ئه و بیست و دوو مانگ زیندانی کرانه م له لایه ن ئه مریکاوه - له (۲۰۰۳/۷/۱۰ تاكو: ۲۰۰۵/۴/۲۸) - ده رفه تیکی گه و ره و گرنه بو، بو زیاتر پیداقوولبوونه وه ی کتیبی خوا (تبارک و تعالی) و، بو په یدابوونی تیگه یشتنی تایه ت له باره ی زۆریک له ئایه ته کانی یه وه، ئه م راستیه ش له مه وسووعه ی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تعالى) دا زۆر چاک دره وشاوه ته وه^(۱)، به لام هه لبه ته نالیم و هیچکه سیش بو ی نیه بلی: که ئه م ته فسیره ی من تیروته واوه، چونکه وپرای سنوورداربوونی تواناو پرستم، له به رانه ر کتیبی له هه موو پرویکه وه ره ها (مطلق) و بیسنوور (لا محدود) ی خوا دا، نه شمو یستوه که زۆر به ملاولادا بچم و بچمه نیو هه ندیک ورده کارییه وه، که یان من تیدا پسپۆرو

(۱) ئه و مه وسووعه یه که ئیستا چاپ کراوه، که وتۆته به رده ستی خوینهران و، سه رجه م هه شت به رگ و ده وری سی هه زارو پینج سه د (۳۵۰۰) لاپه ره یه و، هه ولمداو به گشتی تیدایا سی سه رجه م لایه نه کانی ئیسلام بکه م و، تا که سه رچاوه شم قورئان بووه، وپرای ده قه کانی سوننه ت، که له هوش (ذاکرة) دا بووون.

شایانی باسه ئه و مه وسووعه یه له چاپی دووه می دا، کراوه به دوازه (۱۲) کتیبی سه ره به خو، به مه به ستی ئاسانه تر سوود لی بینرانی .

شارەزا نیم، یان خوینەر پتووستی پئی نیه، له کاتیکدا دەیەوێ له قورئان تیبگات و، بزانی خوا (تبارک وتعالی) راستەوخۆ چی پئی فەرموو؟!

ئنجاهەر لێرەشەو بە پتووستی دەزانم پڕ بە دڵ سوپاسی ئەو برا گەنجە ڕووح سووک و گورج و گوڵ و دلسۆزە بکەم (حەزی نەکرد ناوی بهێنم)، کە هەلسا بە نووسینەو هەڵبەناوە سەر کاغەزو، پاشان تاپیکردن و دوایی پێداچوونەو هەهلهگیریی، سەرجهەم ئەم زنجیرە دەرسە، کە لە ئەسڵدا لە شیوەی وتار (محاضرة) دا پێشکەش کراون، هەرۆهە هەلسا بە (تخریج) ی سەرجهەم دەقەکانی سوننەت، لە سەرچاوە متمانە پیکراوە کانهو، زەحمەت و ماندوو بوونیکی زۆری بە سەرجهەم بەرگەکانی ئەم تەفسیرەو کێشاو، خوا بە باشتەری شێوە پاداشتی بداتەو، هەر صالح و ساغ و سەلامەت و سەربەرزب^(۱)، لە خوا ی بەرزو بیتاوتاش داواکارم ئەو جوۆرە گەنج و لاوانە لە کورپان و کچان، لە ئێو گەله کەماندا، زۆر بکات .

شایانی باسیشە کە ئێمە لەم تەفسیرەماندا، باسی بەش (جزء)ەکانی قورئان و دابەشکردنەکانی دیکە ی وەك: - (حزب) - ناکهین، چونکە هەر سوورپەتیک بوخووی شتیکی سەربەخوێو، سەرجهەم ئایەتەکانی وەك ئالقەکانی زنجیریک پیکهوه پەيوەستن و، ئاشکراشە کە دابەشکردنی سەرجهەم قورئان بو سی (۳۰) بەش (جزء) و شەست (۶۰) (حزب)، شتیکی لەلایەن زانایانەو کراو، بو ئاسانکاری خۆیندی قورئان، دیارە ئێمە لە دابەشکردنی بەرگەکانی ئەم تەفسیرەشدا، دیسان حیساب بو بەشەکان (أجزاء) ی ناکهین و، بە گوێرە ی سوورپەتەکان، بەرگەکانی دیاری دەکەین.

(۱) ئەو برا دلسۆزە ئیستاش پاش تەواوکردنی زۆربە ی قورئان، لێپراوانە بەردەوامە و عەزمیشی جەزم کردو، کە ئەگەر تەمەنان بەردەوام بێ، هەتا کۆتایی ئەم تەفسیرە سەرگەرمی کارەکی بێ .

دوا قسه شم تهوه يه كه:

ئەم تەفسیرە - وەك پێشتر گوتمان - لە ئەسڵدا بەشیوەی دەرس و وتار پێشكەش كراوە، بەلام دواتر خۆم دووجار بە وردیی پێدا چوومەوهو، بەپێی پێویست دەستكارییم كردووە، دیارە هەموو دەرسیكیش بەناوی خواو ستایشی خوا ﷻ دەستی پێكردووە، بەلام ئێمە لە سەرەتای دەرسەكانهوه، ئەوانه مان لابردووە، بۆ زۆر دووبارە نەبوونهوهو، ئەو (خطبة الحاجة) یه ی لە سەرەتای ئەم پێشەكه ییهوه هاتووە، لەجیاتی سەرەتای سەرجهم دەرسەكانه.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ،

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

دووشەممە ۲۵ رجب ۱۴۳۲

۲۰۱۱/۶/۲۷

هەولێر

راگەیاندنی مەكتەبی مامۆستا عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

هەڵبژێرێتێم لە کۆمەڵەیەک لە کەسەکان

Stay in touch on social media

لەنێتێم بۆ موافقەتێک لە کەسەکان

AliBapir/عەلی بابێر

عەلی بابێر/ AliBapir

کەسێکی

راگەیاندنی مەكتەبی مامۆستا عەلی بابێر

Google Play

App Store

Telegram

WhatsApp

Phone

QR Code 1

QR Code 2

QR Code 3

QR Code 4

راگەیاندنی مەكتەبی مامۆستا عەلی بابێر

به‌رچاو روونییه‌کی گرنگ

له‌باره‌ی ئەم تەفسیره‌وه

خوێنه‌ری به‌رێز !

هه‌رچه‌نده‌ له‌ (پیشه‌کی گشتی) ئەم تەفسیره‌دا باس‌مان کردووه‌ که‌ بۆ نووسینی ئەم تەفسیره‌، له‌ هه‌موو ئەو تەفسیره‌ باوانه‌ی ده‌ستم پێیان که‌یشتووه‌، به‌هره‌مه‌ندبووم، هه‌روه‌ها له‌ کۆتایی هه‌ر به‌رگیکی ئەم تەفسیره‌دا، سه‌رجه‌م ئەو تەفسیرانه‌ی که‌م و زۆر لێیان سوودمه‌ند بووم، ناوه‌کانیا‌مان به‌رێز نووسیون، به‌لام لێره‌ش وه‌ك جه‌خت‌کردنه‌وه‌ی زیاترو به‌رچاو‌روونی باشت‌ر بۆ ئێوه‌ی به‌رێز ده‌ئێم :

مادام ناوی تەفسیره‌کا‌مان نووسیوه‌، نه‌ پێویست ده‌کات و نه‌ ده‌ش‌گونجی، بۆ هه‌ر تیگه‌یشتن و بیرۆکه‌یه‌ك، که‌ زۆربه‌ی تەفسیره‌کان له‌باره‌ی ئایه‌تیکه‌وه‌، یان رسته‌و برگه‌یه‌کی ئایه‌تیکه‌وه‌، ده‌یه‌ینین، ئێمه‌ هه‌موو جارێ ناوی ئەو تەفسیرانه‌ بێنین، به‌لام بێگومان هه‌ر کات بیرۆکه‌و تیگه‌یشتنێکی تایبه‌تی یه‌کێک له‌ تەفسیره‌کان هه‌بێ و بکه‌وێته‌ به‌رچاوم، ئنجا چ په‌سندی بکه‌م، چ په‌فزی بکه‌م، هه‌ر کات به‌ پێویستی بزانی، به‌ تایبه‌ت ئاماژه‌ی پێده‌که‌م، ئه‌گه‌رنا به‌ ئاماژه‌ی گشتی و به‌ نووسینی ناوی تەفسیره‌کان له‌ کۆتایی هه‌ر به‌رگیك دا، ئیکتیفا ده‌که‌م و، زۆریش له‌ ئەمانه‌تی زانستی (الأمانة العلمية) ده‌خه‌فتیم و مه‌به‌ستمه‌ ره‌چاوی بکه‌م، چونکه‌ ئەمینیی و ئەمانه‌ت پارێزی، ره‌وشتیکی گه‌وره‌و به‌رزی مسوولمانه‌تییه‌ .

شایانی باسیشه‌ جاری وا هه‌یه‌ بیرۆکه‌و تیگه‌یشتنێکی تایبه‌تی خۆم، ده‌باره‌ی کۆمه‌له‌ ئایه‌تیک یان ئایه‌تیک یان رسته‌و برگه‌یه‌کی ئایه‌تیک، بۆ دروست ده‌بێ، وه‌ك تیگه‌یشتن و بۆچوونی خۆم ده‌ینووسم، که‌چی رهنگه‌ له‌ تەفسیره‌کانی

دىكەش - يەككىيان يان زياتر - دا ھەبى، ئەۋىش بەھۆى ئەۋەۋەيە كە من ئەۋ تەفسىرەم نەكەۋتۆتە بەر دىدە، يان دىتوۋمەۋ لەيام نەماۋە.

راگەپاندلى مەكتەبى مامۇستە غەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

لە ئۆزە قۇمەلەنپەھەكان لەجەلەنپەھەكان

www.alibapir.net

English عربي كوردى

AliBapir

مەلى بابىر

مەكتەبى مامۇستە غەلى بابىر

پینشەکی ئەم بەرگە

الحمد لله كما ينبغي لجلال وجهه وعظيم سلطانه والصلاة والسلام على نبيه محمد أعظم رُسُلِه وخاتم أنبيائه وأوضح برهانه، وآله المهتدين به، من الصحب والقراة والأزواج والتابعين لهم بإحسان.

خوێنەری بەرێزو خوێشەوێستم:

ستايشی شایستە بۆ خوای میهرەبان بە یارمەتی و ئاسانکاری تایبەتی خوێ و، هەول و هیممەتی دڵسوژان، توانیمان ئەم بەرگی بیست و یەکەم (۲۱)ەش لە تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێز ئامادە بکەین.

ئەم بەرگەش سێ سووڤەتی: (الروم و لقمان و السجدة) دەگرێتە خوێ و، وێرای تەفسیرکردنی سەرجهەم ئایەتە بەپێزەکانی ئەم سێ سووڤەتە بەپێزە، بە حەوت قوئاغ - وەك بەرنامەمان لە کۆی ئەم تەفسیرەدا -، کۆمەڵێک کورتە باسی گرنگیشی گرتوونە خوێ، کە گرنگترینیان ئەمانەن:

یەكەم لە سووڤەتی (الروم) دا:

- ۱- کورتە باسیك: هەشت کورتە سەرنجی گرنگ / ۴۵-۴۹.
- ۲- کورتە باسیك: دەربارە ی بیست و دوو کەری جەستە ی مەوۆ / ۹۵-۱۰۶.
- ۳- قسە یەکی نەستەقی غەزالی / ۱۱۲-۱۱۵.
- ۴- کورتە باسیك: چوار هەلوەستە لە بەردەم ئایەتەکانی : ۳۰-۳۲ / ۱۴۰-۱۴۴.

دووهم : لە سووڤەتی (لقمان) دا:

- ۱- کورتە باسیك: لەبارە ی چەمك و واتای (لهو الحديث) هوه / ۲۴۴-۲۵۴.
- ۲- پینج کورتە سەرنج / ۲۶۲-۲۶۵.

۳- کورتەباسیڤک لە بارەى لوقمان و حیکمەتەکەیهو / ۳۰۴-۳۱۳.

۴- شەش سەرنج لەسەر ئایەتی ژمارە: ۲۷ / ۳۴۱-۳۴۶.

۵- حەوت سەرنج لەسەر ئایەتی ژمارە: ۳۴ / ۳۷۴-۳۷۹.

سَیِّهَم: لە سوورەتی (السجدة) دا:

۱- پروونکردنەوێهەك لەبارەى (ثم استوى على العرش) هوه / ۴۱۱-۴۱۳.

۲- پروونکردنەوێهەك لەبارەى (ثم يعرج إليه في يوم كان مقداره ألف سنة مما تعدون) هوه، / ۴۱۵-۴۱۶.

۳- پرسیارێك و وەلامەكەى / ۴۲۶-۴۲۹.

۴- مامەلەى راست و دروست لەگەڵ قورئان دا / ۴۵۰-۴۵۲.

هواداریشم تۆى بەپێزیش بە جیدیدی و دەستگەرمیی و قوولیی، ئەم بەرگە و بەرگەکانی دیکەش مۆتالاً بکەى و بەهرەیان لێوەربگرى و بە سەرنج و تێبینیەکانیشت دەولەمەندمان بکەى.

والسلام علينا وعلى عباد الله الصالحين

٤١ / رمضان / ١٤٤١هـ

٧٣ / ٤ / ١٤٠٢ز

ههولێر

البرق

له نېټه خوښه ليدنې پخوانۍ لاسه ليدنې

© 2019 AliBapir. All rights reserved.

داسې هم د خپلو موضوعاتو په اړه خبرې کولای شئ

www.alibapir.net

English - عربي - کيچي

له نېټه خوښه ليدنې پخوانۍ لاسه ليدنې

© 2019 AliBapir. All rights reserved.

داسې هم د خپلو موضوعاتو په اړه خبرې کولای شئ

د ځانګړتياوې په اړه پوښتنې

archive.org/details/@alibapir

PDF

www.alibapir.net

English - عربي - کيچي

له نېټه خوښه ليدنې پخوانۍ لاسه ليدنې

© 2019 AliBapir. All rights reserved.

داسې هم د خپلو موضوعاتو په اړه خبرې کولای شئ

د ځانګړتياوې په اړه پوښتنې

archive.org/details/@alibapir

PDF

www.alibapir.net

English - عربي - کيچي

له نېټه خوښه ليدنې پخوانۍ لاسه ليدنې

© 2019 AliBapir. All rights reserved.

داسې هم د خپلو موضوعاتو په اړه خبرې کولای شئ

د ځانګړتياوې په اړه پوښتنې

archive.org/details/@alibapir

PDF

www.alibapir.net

English - عربي - کيچي

له نېټه خوښه ليدنې پخوانۍ لاسه ليدنې

© 2019 AliBapir. All rights reserved.

داسې هم د خپلو موضوعاتو په اړه خبرې کولای شئ

د ځانګړتياوې په اړه پوښتنې

archive.org/details/@alibapir

PDF

www.alibapir.net

English - عربي - کيچي

له نېټه خوښه ليدنې پخوانۍ لاسه ليدنې

© 2019 AliBapir. All rights reserved.

داسې هم د خپلو موضوعاتو په اړه خبرې کولای شئ

د ځانګړتياوې په اړه پوښتنې

archive.org/details/@alibapir

PDF

www.alibapir.net

English - عربي - کيچي

له نېټه خوښه ليدنې پخوانۍ لاسه ليدنې

© 2019 AliBapir. All rights reserved.

داسې هم د خپلو موضوعاتو په اړه خبرې کولای شئ

پاڻيڻدي مھڪتھي مامۇستا عەلى باپېر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

ئە نۇرە كۆمەكلىرىمچەكەن ئەمەلگەشەن

بۇ مەشھۇر مەشھۇر مەشھۇر مەشھۇر

بۇ مەشھۇر مەشھۇر مەشھۇر مەشھۇر

www.alibapir.net

ئۇرۇش - غەربى - ئۇرۇش

پاڻيڻدي مھڪتھي مامۇستا عەلى باپېر

عەلى باپېر/ AliBapir

عەلى باپېر/ AliBapir

كەتەلى

پاڻيڻدي مھڪتھي مامۇستا عەلى باپېر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

دەستپێک

بەرێزان!

خوا پشتیوان بێ، ئەمڕۆکە: (۳۰)ی شەووالی (۱۴۴۰)ی کۆچی، بەرانبەر: (۲۰۱۹/۷/۳۰)ی زایینی، دەست دەکەین، بە تەفسیر کردنی سوورەتی (الروم).

پێناسەی سوورەتی (الروم) و بابەتەکانی

۱- ناوی ئەم سوورەتە:

ئەم سوورەتە لە پۆزگاری پیغەمبەر ﷺ و هاوێلانیشیدا، هەر بە سوورەتی (الروم) ناسراوە، (السیوطی)یش ئەم دەقە ی هیئاو: {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: نَزَلَتْ سُورَةُ الرُّومِ بِمَكَّةَ، وَعَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ مَثْلُهُ} ^(۱).

۲- ریزبەندیی لە موصحف و هاتنەخواردا:

لە ریزبەندیی دابەزین (ترتیب النزول)دا، ئەم سوورەتە ژمارە هەشتاو چوار (۸۴)ە، هەلبەتە هەندیکیش گوتووایانە: هەشتاو پێنج (۸۵)ە، لە (الإتقان فی علوم القرآن)ی (الحافظ جلال الدین السیوطی)دا، هەشتاو پێنج (۸۵)ی بو دانراوە، بەلام زۆرەیان دەڵێن: هەشتاو چوارە.

(۱) الدر المنثور (۶/۴۷۸) ونسبه لابن الضريس والنحاس وابن مردويه والبيهقي في (الدلائل)، الإستيعاب في بيان الأسباب، ج ۳، ص ۵۰.

هه لّبه ته هه شتاو چوارو، هه شتاو پینج و، هه شتاو شهش، تهو ژمارانه ناگونجی بلّین زور جی دلیاین و، هیچ مشتومریان له سهر نیه، ته م سوورپه ته له دوا سوورپه تی (الإنشقاق) هو، پیش سوورپه تی (العنکبوت) دابه زیوهو، له ریزبه ندیی (مصحف) یشدا، ژماره سی (۳۰) یه، واته: بیست و نو (۲۹) سوورپه تی دیکه، له پیش ته م سوورپه ته وه هه ن، له سوورپه تی (الفاحة) وه، تاکو (العنکبوت) که ژماره (۲۹) بوو.

(۳)- شوینی دابه زینی:

ته م سوورپه ته مه ککه ییهو، (القرطبي) گوتوو یه تی: (سُورَةُ الرُّومِ مَكِّيَّةٌ كُلُّهَا مِنْ غَيْرِ خِلَافٍ وَهِيَ سِتُّونَ آيَةً)^(۱)، واته: سوورپه تی (الروم) هه مووی مه ککه ییه، به بی ته وهی راجیای تیدابی، ژماره ی ئایه ته کانیشی شهست (۶۰) ه.

(۴)- ژماره ی ئایه ته کانی:

ژماره ی ئایه ته کانی ته م سوورپه ته، به لای زوربه ی هه ره زوری زانایانه وه، شهست (۶۰) ه، هه ندیکیشیان گوتوو یانه: په نجاو نو (۵۹) یه.

(۵)- نیوه پوکی:

نیوه پوکی ته م سوورپه ته ش، هه مان نیوه پوکی سوورپه ته مه ککه ییه کانهو، به تاییه ت هه ردوو ته صلی گه وره و سه ره کی ئیمان:

أ- خواناسی و خوا به یه کگرتن و، به لگه و نیشانه کانی یه کتایی خوا.

ب- پوژی دوا یی به تاییه ت ئاخیر زه مان (ساعة)، هه روه ها باسی چه ند راستیه کی دیکه ش نیواخن ته وه دوو بابه ته گه وره و گرنگه کراون.

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۳، ص ۱۴، و (الإستيعاب في بيان الأسباب)، ج ۳، ص ۵۰.

٦- تاییه تمه ندیه کانی:

ئیمه حەوت (٧) تاییه تمه ندیمان لەم سوورپه ته موباره که دا که وتووونه بهرچاو:

تاییه تمه ندیی یه که م: وشە ی (الروم)، ته نیا لەم سوورپه ته دا هاتوه له هه موو قورئاندا، واته: جاریکی دیکه دووباره نه بۆتهوه.

تاییه تمه ندیی دووهم: ئەم سوورپه ته له قەدەر قەبارە ی خۆ ی زۆرتین نیشانه کانی خواو چاکه و نيعمه ته کانی بۆ به شەری تیدا خراونه ڤوو، که زیاتر له بیست و پینج (٢٥) ئایهت، لهو شهست ئایه ته ی بۆ ته رخانکراون.

تاییه تمه ندیی سییه م: لەم سوورپه ته دا دەوری هه ژده (١٨) ئایهت، بۆ باسی ڤۆژی دوا یی ته رخانکراون، که پښتریش گوتمان: دوو ته وه ری بنه په تی و سه ره کیی ئەم سوورپه ته: باسی خوا به یه کگرتن و خواناسیی و چاکه و نيعمه ته کانی خواو، به لگه کانی به دیه ی نه رایه تی و په روه ردگار ی تی و خاوه ندار ی تی خوا، له گه ل ڤۆژی دوا یی دا، له و ی هه ژده و، له و ی بیست و پینج، ئەوه چل و س ئایهت له شهست ئایهت.

تاییه تمه ندیی چواره م: یه که مین سوورپه تی مه که ییه که باسی سوود خۆری (ربا) ی تیدا کراوه، به سه رزه نشتکردنه وه، له ئایه تی ژماره: (٣٩) دا: ﴿وَمَا آتَيْنَا مِنْ رَّبٍّ لَّيْرَبُوْا فِيْ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوْا عِنْدَ اللّٰهِ﴾.

تاییه تمه ندیی پینجه م: تاکه سوورپه تی که باسی بارودۆخی سیاسی و نیو ده و له تی ڤۆژگاری پیغه مبه ری ﷺ تیدا کراب، که شەری نیوان دوو زله یزی ئەو کاته ی فارس و ڤۆمه، که سه ره تایی سوورپه ته که، به وه دهست پی ده کات.

تاییه تمه ندیی شه شه م: ته نیا لەم سوورپه ته دا (فطرة) و (دين) وه ک دوو ڤووی راستیی ه ک خراونه ڤوو، که له ئایه تی ژماره: سی (٣) دا هاتوه.

تایبە قەندیی حەوتەم: تەنیا لەم سوورەتەدا، باسی راستکردنەوهی ئەوانەى زانیاریی و ئیمانیاى پێدراوه: ﴿الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ﴾، کراوه لە پۆژى قیامەتدا، بۆ کافرەکان، لە بارەى ئەندازەى ماوهى مانەوهیاى لە ژیاى دىاو بەرزەخدا، لە ئایەتەکانى: (۵۵ - ۵۶)، واتە: تەنها لێرەدا باسى ئەوه کراوه کە ئەو زانیانەى کە برۆادارن، هەڵەى کافرەکان راست دەکەنەوه، کە ئەوان پێیان وایە سەعاتیک ماونەوه لە دنیا، یاخود لە دىاو قۆناغى بەرزەخدا، بەلام ئەوان بۆیان راست دەکەنەوه، کە نهخێر هەتا پۆژى زیندوو کرانەوه، ماونەوه، ئەمپۆش پۆژى زیندوو کرانەوهیه.

(۷) - دابەشکردنى ئەم سوورەتە بۆ چەند دەرسیک:

دەرسى یەكەم: لە ئایەتەکانى: (۱ - ۱۰)، واتە: دە (۱۰) ئایەت پێك دێ و هەك پێشەکی وایە بۆ ئایەتەکانى دیکە، کە دواى دین، واتە: ئەم ئایەتانە، دەتوانین بڵین: پوختەو خولاسەى ئەوهیه کە دواى لە ئایەتەکانى دیکەى سوورەتەکەدا دێ.

دەرسى دووهم: ئایەتەکانى: (۱۱ - ۲۷)، واتە: حەقده (۱۷) ئایەت دەگرێتە خۆى، کە باسى یەکتایى خوا، نیشانەکانى پەرورەدگارێتى و خواوەندارێتى خوا، باسى نىعمەت و چاکەکانى خوا لە ژیاى مروڤدا، دەکەن.

دەرسى سێهەم: لە ئایەتەکانى: (۲۸ - ۳۹)، واتە: لە دوازدە (۱۲) ئایەت پێك دێ، کە ئەمانیش هەر باسى خوا بە یەكگرتن و باسى زگماکی مروڤ، کە لەگەڵ ئایىنى تىرو تەواوى خوا، هەك دوو پرووى دراویك وان، یان دوو دیوى راستییهكن، پاشان باسى ئەوه کە خوا ﷻ کاتیک بەندەکانى تووشى خوشییهك دەکات، دلخۆش دەبن و، کاتیک ناگوزوورییهکیان دێتە رێ، هەلوێستیکى نەزینیان دەبن و، چەند بابەتیکى دیکەى پەيوەست بەو سوورگەیهوه، باسکراون.

دەرسى چوارەم: لە ئايەتەکانى: (۴۰ - ۵۳)، واتە: چوار دە (۱۴) ئايەت پێکدێ، دووبارە باسى يەكتايى خواو، باسى نيشانەکانى خواو، باسى نيعمەتەکانى خوا لە ژيانى مرۆفدا، دەكات.

دەرسى پينجەم: لە ئايەتەکانى: (۵۴ - ۶۰)، واتە: حەوت (۷) ئايەت پێکدێ، کە باسى پوژى دواييه، واتە: هەم ئاخىر زەمان و هەم قىامەت، بەلام بە تايبەتیی باسى قىامەت و زىندوو بوونەوهو سزاو پاداشت، هەروەها لە کووتاييدا باسیكى کورتى قورئان و، وینه هينانەوهکانى قورئان کراوه.

پاڤەياندى مەكتەبى مامۇستە عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

لە تۆرە كۆمەنارەيەكان لەكەلتان

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

عەلى بابىر/ AliBapir

عەلى بابىر/ AliBapir

كەنارى

پاڤەياندى مەكتەبى مامۇستە عەلى بابىر

پاڤەياندى مەكتەبى مامۇستە عەلى بابىر

پاکستان کی مکتبہ ملی بایر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

پاکستان کی مکتبہ ملی بایر

www.alibapir.net

English - Urdu - Gujarati

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

پاکستان کی مکتبہ ملی بایر

AliBapir

QR Code 6

QR Code 7

QR Code 8

دەرسى يەكەم

بۇ نۇسخا ئۆزگەرتىلگەن
www.alibapir.com
بۇ نۇسخا ئۆزگەرتىلگەن

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English

AliBapir

www.alibapir.net

English

AliBapir

www.alibapir.net

English

پێناسە ی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان دە (۱۰) ئایەتی سەرەتای سوورەتی (الروم) دەگریته خو،
کە وەك پێشەکی وانی، بۆ کوێ بابەتەکانی ئەم سوورەتەو، سێ (۳) بابەتی
سەرەکیان تیدا خراونە روو:

(أ) - باسی تیشکانی پۆم لە بەرانبەر فارسداو، دووبارە کەوتنەووە جەنگیان و، سەرکەوتنی
پۆم بەسەر فارسدا، لە ماوەی (بضع سنين) چەند سالیکدا: (۳ - ۹) سال.

(ب) - باسی ئامانجداریی گەردوون کە خوا ﷻ بەهەق نەبێ دروستی نەکردووە، مەزقەکان
پۆژیک دی، بە دیداری پەرورەدگاریان دەگەن، هەرچەندە زۆربەیان لەو راستییە بێ ئاگان.

(ج) - سەرنجراکێشانی خەلک بۆ میژووی پابردووی کۆمەلگایەکان، کە ئە نەجامی ستەم
و تاوان و لادانیاندا، فەوتیندراون و سەریان بە فەتارەت چوو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿۱﴾ غَلَبَتِ الرُّومُ ﴿۲﴾ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿۳﴾
فِي بِضْعِ سَنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۴﴾
بَنَصْرٍ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۵﴾ وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ،
وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۶﴾ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ
غَافِلُونَ ﴿۷﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ
وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿۸﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ

وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُظِلِّمَهُمُ
وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ اسْتَوُوا السُّوْءَىٰ ۚ كَذَّبُوا
بِعَايَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

{به ناوی خوای به به زهیی به خشنده . ئه لیف لام میم ﴿١﴾ پۆمه کان (له جهنگدا له به رانه ر فارسه کاندا) تیشکان ﴿٢﴾ (له شویتیک که) نیزیکترین سهر زهمینه (له ولاتی گه لی عه ره به وه) و دوای تیشکانه که شیان به دنیایی (به سهر دهوله تی فارسدا) زāl ده بن ﴿٣﴾ له ماوه ی چهند سالی کدا (سئ تاکو نو)، کاروباری (زالبوون و تیشکان) یش ههر به ده ست خوایه، پیش ئه و پرووداوه و، دوای ئه ویش و، ئه و پۆژهش (که پۆم به سهر فارسدا زāl ده بی)، پرواداران زۆر دلخۆش ده بن ﴿٤﴾ (زۆر شادمان ده بن) به یارمه تی خوا (بو خواهن کتیه کان که به سهر بته رسته کاندا زāl ده بن)، (خوا) ههر که سی بوئ، یارمه تی ده دات و، ئه و (خوا) زالی میهره بانه ﴿٥﴾ ئه وه به ئینی خوایه، خوا به ئینی خوئی ناشکینیت، به لام زۆربه ی خه لکی نازانن ﴿٦﴾ پوآله تیک له ژيانی دنیا ده زانن، له حاله تیکدا که له ژيانی دوایی بی ئاگان ﴿٧﴾ ئایا له به ر خویانه وه بیران نه کردۆته وه! که خوا ئاسمانه کان و زهوی و ئه وه ی نیوانیانی به هه ق و بو کاتیکی دیاریکراو نه بی، نه هیانوه دی! زۆربه ی خه لکیش به دیداری پهروه ردگاریان بی پروان ﴿٨﴾ ئایا به زهوییدا نه پۆشیتوون و سهرنج بدهن! سهره نجامی ئه وانیه ی پیش وان چۆن بوو؟ له وان به هیژتر بوون و زه مینیشیان له وان پتر کیلاو هه لکۆلی و ئاوه دان کرده وه و، پیغه مبه رانیشیان به لگه پۆشنه کانیان بو هیئان (که چی پروایان پی نه هیئان و، خواش سزای دان)، ههر گیزیش نه ده گونجا، خوا سته میان لی بکات (له خۆرا

سزایان بدات)، به لکو ئەوان سته میان له خۆیان کرد ﴿۹﴾ دوایش سه ره نجامی ئەوانه ی خراپه یان کرد، خراپترین (سزا) بوو، چونکه به نیشانه کانمان بپروا بوون و گالته یان پێ ده کردن ﴿۱۰﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(أَدْنَى الْأَرْضِ): (أَدْنَى: أَي أَقْرَبَ، أَوْ أَصْغَرَ، أَوْ أَحْفَظُ)، وشه ی (أَدْنَى) سێ واتای هه ن، ئەوانیش: نزیکتترین، یان بچووکتترین، یان نزمتترین.

(بِضْعٍ): بریتیه له ژماره یه ک که له نیوان سێ تا کو نو (۳-۹) دا بێ، (المُقْتَطَعُ مِنَ الْعَشْرَةِ)، (بِضْعٍ) بریتیه له شتێک له ده یان دا برابێ، (بَيْنَ الثَّلَاثِ وَالْعَشْرَةِ).

(الْأُسْوَى): (عَبَّرَ عَنْ كُلِّ مَا يَقْبَحُ، بِالسُّوَى ضِدَّ الْحُسْنَى)، وشه ی: (سُوَى) ته عبیری پێکراوه له هه ر شتێک که زۆر ناقولاو دزیوو ناشیرین بێ، (سُوَى)، واته: خراپترین، (مُؤْنِثٌ) مێینه ی (أَسْوَى) پێچه وانه که ی بریتیه له (حُسْنَى)، که مێینه (مُؤْنِثٌ) ی (أَحْسَنُ) ه، واته: چاکترین، یاخود ناشیرینترین و جوانترین.

(وَأَثَارُوا): (أَثَرْتُ الْأَرْضَ: حَرَّثْتُهَا)، (أَثَارُوا) یانی: (حَرَّثُوا) زه وییه که یان کێلاو هه لیا نکۆڵی، مه رچ نه به س بۆ کێلانی دانه وێله و کشتوکال بێ، به لکو به گشتی (أَثَارُوا الْأَرْضَ) یانی: زه ویان پشکنی، هه لیا نکۆڵی، کێلایان، یانی: لێی به هه ره مه ند بوون.

(وَعَمَرُوهَا): واته: ئاوه دانیان کردۆته وه، (الْعِمَارَةُ: نَقِیْضُ الْخَرَابِ: يُقَالُ: عَمَرَ أَرْضَهُ: يَعْمُرُهَا عِمَارَةً، وَعَمَرْتُهُ فَعَمَرْتُ فَهُوَ مَعْمُورٌ، وَالْعَمَرُ وَالْعُمُرُ: إِسْمٌ لِمُدَّةِ عِمَارَةِ الْبَدَنِ بِالْحَيَاةِ)، (الْعِمَارَةُ: نَقِیْضُ الْخَرَابِ)، (خَرَابٌ) یانی: کاول بوون و وێران بوون، پێچه وانه ی ئاوه دانکردنه وه یه، (عَمَرَ أَرْضَهُ)، زه وییه که ی ئاوه دان کرده وه، واته: کێلای و به رو بوومی لێ هه لگرت، (وَعَمَرْتُهُ فَعَمَرْتُ فَهُوَ مَعْمُورٌ)، زه ویه که م یان

شویته که م ئاوه دان کرده وه، ئه ویش ئاوه دان بووه، ئیستا ئاوه دانه، (عَمْرُ وَعُمَر) ئاوه بو ئه و ماوه یه ی که جهسته له ژياندايه.

هۆی هاتنه خواره وهی ئایه ته کان

بو هۆی هاتنه خواره وهی ئه م ئایه تانه: ﴿الْم ۱﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿۲﴾ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿۳﴾ فِي بَضْعِ سِنِينَ ﴿۴﴾ چهند گێردراوه یه ک هاتوون، که ئه مه یه کیکیان ه و له هه مووان زیاتر مانا به دهسته وه ده دات و، پیم وایه له پرووی سه نه دیشه وه راستتره:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: غُلِبَتْ وَعَلَبَتْ، كَانَ الْمُشْرِكُونَ يُحِبُّونَ أَنْ يَظْهَرَ أَهْلُ فَارِسَ عَلَى الرُّومِ، لِأَنَّهُمْ وَإِيَّاهُمْ أَهْلُ الْأَوْتَانِ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يُحِبُّونَ أَنْ يَظْهَرَ الرُّومُ عَلَى فَارِسَ، لِأَنَّهُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ، فَذَكَرُوهُ لِأَبِي بَكْرٍ، فَذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَمَّا إِنَّهُمْ سَيَغْلِبُونَ، فَذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ لَهُمْ، فَقَالُوا: اجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ أَجَلًا، فَإِنْ ظَهَرْنَا، كَانَ لَنَا كَذَا وَكَذَا، وَإِنْ ظَهَرْتُمْ، كَانَ لَكُمْ كَذَا وَكَذَا، فَجَعَلَ أَجَلًا خَمْسَ سِنِينَ، فَلَمْ يَظْهَرُوا، فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: أَلَا جَعَلْتُهُ إِلَى دُونَ، قَالَ أَرَاهُ الْعَشْرَ، قَالَ أَبُو سَعِيدٍ وَالْبَضْعُ مَا دُونَ الْعَشْرِ، قَالَ: ثُمَّ ظَهَرَتِ الرُّومُ بَعْدَ قَالَ: فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿الْم ۱﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿۲﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ۴﴾ يَنْصُرُ ۵﴾ قَالَ سَفِيَانُ: سَمِعْتُ أَنَّهُمْ ظَهَرُوا عَلَيْهِمْ يَوْمَ بَدْرٍ^(۱).

واته: عه بدوللای کورێ عه بباس (خوا لیان رازی بـ) ده لـی: پۆم تیشکان و دواییش سه رکه وتن، هاوبه ش بو خوا دانه ره کان، هه زیان ده کرد خه لکی فارس

(۱) أخرجه البخاري في التاريخ الكبير: ۲۶۲۰۰، والترمذي: ۳۱۹۳، والنسائي في التفسير: ۴۰۹ وقال الحاكم: صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه ووافقه الذهبي، قلنا: وهو كما قال، وصححه أحمد شاكر في تحقيقه للمسند: ۲۴۹۵، الإستهباب في بيان الأسباب: ج ۳، ص ۵۱.

بەسەر پۆمدا سەرکەون، چونکە خەلکی فارس و ھاوبەش بۆ خوا دانەرەکان
 ئەهلی بت و مەنەم بوون، (ئەوان ئاگریان دەپەرست و ئەوانیش پەیکەر و دارو
 بەردیان دەپەرست) مسوڵمانانیش پێیان خۆش بوو پۆم بەسەر فارسدا سەرکەون،
 چونکە مسوڵمانان و پۆمەکان خاوەن کتێب بوون، (بروایان بەو ھەبوو کە خوا
 کتێبی لە ئاسمانەو دەبەزاندووە)، ئنجا ئەو ھەیان بۆ ئەبووبەکر باسکرد (خوا لێی
 پازی بێ)، ئەبووبەکریش ئەو ھەیان بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ باسکرد، (کە مسوڵمانان
 خۆزگە دەخوازن پۆم بەسەر فارسدا زāl بن و، کافرو بپەرستەکانیش خۆزگە
 دەخوازن فارس بەسەر پۆمدا زāl بن)، پێغەمبەریش ﷺ فرمووی: ئاگادار بە!
 ئەوان سەردەکەون، (واتە: پۆمەکان سەردەکەون، بەسەر فارسەکاندا، کە ئەو
 دواي تیشکانی پۆمەکان بوو لە بەرانبەر فارسەکاندا)، ئەبووبەکریش (خوا لێی
 پازی بێ)، بۆ کافرەکانی قورەیشی باسکرد کە پۆم سەردەکەون، (پێغەمبەر ﷺ
 وای ھەوالب پێداو، یانی: جەنگی داھاتوو ئەگەر بکری، پۆم بەسەر فارسدا زāl
 دەبن)، کافرەکان گوتیان: کاتێکی دیاریکراو لە نیوان خۆمان و خۆتدا دا بنی،
 ئەگەر سەرکەوتین، (سەرکەوتنی فارسەکانیان بە ھەی خۆیان زانیو!) ئەو ھەیان
 شتەو فلان شتە بۆ ئێمە بێ، (ئەو ھەیان حوشتەر، ئەو ھەیان دیاریی و خەلاتە،
 گرەو بوو)، ئەگەر ئێو ھەیان سەرکەوتن، (مسوڵمانانیشیان لە گەڵ پۆمەکان دا،
 بە یەك بەرە داناو)، فلان شتەو فلان شتە بۆ ئێو بێ، (بۆ وێنە: دە (۱۰)
 حوشتریان داناون، ئەگەر فارسەکان سەرکەوتن، دە حوشتەرکە بۆ ئێمە بن،
 ئەوان پێنجیان داناون، ئەوانیش پێنج، ھەر دە (۱۰) حوشتەرکە ئەوان بێ،
 یان ئەگەر سەد (۱۰۰) بێ، یەکی پەنجایان داناو، ھەموویان بۆ وان بن، ئەگەر
 پۆمیش سەرکەوتن بە پێچەوانەو، ئەبووبەکر (خوا لێی پازی بێ) گرەوی
 لە گەڵ کردن (کە (رەھان) ی پێ دەلێن)، بۆ ماو ھەیان پێنج سالان، بەلام لە ماو ھەیان
 پێنج سالەکاندا پۆمەکان سەرنەکەوتن، ئەو ھەیان بۆ پێغەمبەر ﷺ باسکرا، ئەویش
 فرمووی: بۆچی ماو ھەیان بۆ کەمتر لە دە (۱۰) سالان دانەدەنا! (نەك پێنج)،
 (أبو سعید) گوتی: (بضع) لە دە (۱۰) کەمترە.

ئىنجا رۆم دواى ئەو سەرکەوتن، ئەو ش فەرمایشتى خوايه: ﴿الْم ۱﴾ غُلِبَتْ
الرُّومُ ﴿۲﴾ تاکو ﴿يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ۴﴾ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ ﴿۵﴾
سوفيان گوتوويه تى: بىستوومه له رۆژى بەدردا بەسەريان دا زالبوون.

شایانی باسە: ئەم (فَلَمْ يَظْهَرُوا)، مەرج نیە، لە دەقى بەسەرھاتە کەدا ھاتبی،
واتە: دواى دەرکەوتووە کە لە ماوەی پێنج سالا کەدا، شەرە کە نەبوو تاکو
سەرکەون، نەك پێنج سالا کە تێپەربین، ئىنجا پێغەمبەر ﷺ فەرموو پێتتى: زیادى
بکەن! پێم وایە ئەو بەم شیوہیە نیە، بەلکو دواى گێرەرەو (راوی) خستوویە تە
تێرە، واتە: دواى دەرکەوت کە لە ماوەی پێنج سالا، شەرە کە نەبوو، ئەو
موژدەییە کە خوا داویە تى لە ماوەی پێنج سالا نەھاتووە دى، خواش ﷻ
نەیفەرموو لە ماوەی پێنج سالا، فەرموو یە تى: ﴿فِي بَضْعِ سَنَةٍ﴾، یانى: لە
(۳ - ۹)، کەواتە: تاکو نۆیە کە تەواودەبن دەرفەتى ھەر ھەيە.

وہك پيشتريش گوتمان وھینامان:

(سوفيان) یەکیکە لە راویەکان، دەلی: بىستوومه کە سەرکەوتنى رۆم بەسەر
فارسدا کەوتووە رۆژى جەنگى (بدر) ھو، سالی دووھى کوچى، لە سالی
ھوتەمدا کە دەکەوتتە جەنگى (بدر) ھو، وەك چوون مسولمانان زالبوون
بەسەر کافرەکاندا، رۆمیش بەسەر فارسەکاندا زال بوون، واتە: ئەو سالا سالی
زالبوونی خواناسان بوو بەسەر خوا نەناسان دا و، ھى خواوێن کتیبان بوو
بەسەر بى کتیباندا، ئىنجا بەو بۆنەو ھو خواى پەرورەدگار ئەم ئایە تانەى بەو
شیوہیە دابەزاندوون، کە وەك دواى باسى دەکەین، ئەمە ئیجازى کی میژووی
زۆر گەورەو گرنگى تیدایە.

لەریوایەتیکى دیکەدا کە (ابن کثیر) لە تەفسیرە کەیدا ھیناویە تى (۳۸۰۶/۹)
بەژمارە (۱۷۴۵۸) گوتراو: موشریکەکان داواى گرەویان لە ئەبووبەکر کردووە،
دواتریش کە ئەبووبەکر لێى بردوونەو، مالا کەى ھیناوە بۆ لای پێغەمبەرى خوا

فەرموۋىيەتى: (هَذَا السُّحْتُ تَصَدَّقُ بِهِ) ئەوۋە ھەرئامە بىكە بەخىر بىيەخشە.

شايانى باسە:

زانايانىش زۆر قىسەيان لەبارەى گەرۋ (رھان) ھوۋە کردوۋ، كە جۆرەكانى پەرۋاى چەند مەرجىكىيان ھەن، بەلام زۆر بەيان ئەمجۆرەى لىرەدا ھاتوۋە بە ھەرپام و جۆرىك لە قومارىيان داناوۋ.^(۱)

The banner is divided into several sections:

- Top Left:** Facebook icon and text: "پاڭەياندى مەكتەبى مەمۇرىيەت ھەلى باپىر"
- Top Right:** Facebook icon and text: "AliBapir/پاڭەياندى مەمۇرىيەت ھەلى باپىر"
- Middle Left:** PDF icon and text: "archive.org/details/@alibapir"
- Middle Right:** YouTube icon and text: "AliBapir/پاڭەياندى مەمۇرىيەت ھەلى باپىر"
- Bottom Left:** AliBapir logo, Google Play and App Store icons, and two QR codes.
- Bottom Right:** WhatsApp, Telegram, and Messenger icons, and three QR codes.
- Center:** A portrait of a man with the text "www.alibapir.net" and "English - ھەلى باپىر - كۆرۈنۈش".

(۱) پروانە: (أصول المخالفات الشرعية في الأسواق المالية) ص ۱۶۵-۱۷۱، عبدالملك بن محمد الجاسر.

مانای گشتیی نایه تەکان

پیش ئەوەی مانا گشتییەکی بکەین، سەرئەجی خوێنەرانی بەرێز پادەکیشین بۆ مەسەلە یەک: سۆ سوورەت لە قورئاندا هەن، کە بە پیتە پچر پچرەکان دەستیان پیکردووە، باسی قورئانیان تیدا نەهاتووە، یە کسەر دوای پیتەکان، بەلام ئەوانی دیکە یە کسەر دوای پیتەکان، باسی قورئان کراوە، بۆ وێنە:

۱- لە سوورەتی (البقرة) دا: ﴿الْم ۝۱﴾ ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ ﴿۱﴾

۲- هەر وەها لە سوورەتی (آل عمران) دا: ﴿الْم ۝۱﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿۲﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ ﴿۳﴾

۳- ﴿ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ۝۱﴾

۴- ﴿ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ۝۱﴾

۵- ﴿يَس ۝۱﴾ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ﴿۲﴾ بەلام لە سۆ سوورەتەکاندا کە پیتە پچر پچرەکان دین، یە کسەر باسی قورئان نیە، ئەوانیش:

۱- ﴿الْم ۝۱﴾ أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿العنكبوت﴾

۲- ﴿الْم ۝۱﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿۲﴾ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلِبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿الروم﴾

۳- ﴿ت وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ۝۱﴾ مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿القلم﴾

۱- ئەم سێیانە تەنیا سۆ سوورەتیکن، لەو بیست و نۆ (۲۹) سوورەتە، کە پیتە پچر پچرەکان لەگەڵیاندا باسی قورئان نەکراوە، ئنجا وەك لە هەموو سوورەتەکانی دیکەدا، باسمان کردووە: خوا ﷻ دەیهوێ بە مەروفاوەیی بفرموێ بە گشتیی و، بەوانە ی گومان و دوو دلی دەخەنە سەر قورئان، بە تاییەت، کە ئەو قورئانە هەر لەو پیت و دەنگانە پیکهاتووە

که ئیوه قسه‌یان پیده‌که‌ن، وه‌ک: (أ، ل، م، ص، ظ، ق، ن...هتد) ئنجا ئەگەر راست ده‌که‌ن، که قورئان خوا ﷺ نه‌یناردوه‌و، له‌و پیت و ده‌نگانه‌ خوا پێکی نه‌هیناوه، ئیوه‌ش فه‌رموون ئەو پیت و ده‌نگانه‌ له‌به‌ر ده‌ستی ئیوه‌شدا هه‌ن، شتیکی وه‌ک وی بێنن!

به‌لام به‌نسبه‌ت ئەو سێ سووپه‌ته‌شه‌وه، که بێگومان ئەوه‌ پرێگر نیه‌ له‌وه‌ی خوا بفه‌رموئ: ئەو قورئانه‌ که ئیوه‌ ده‌یخوینن، له‌و پیتانه‌ پێکهاته‌وه، ئنجا هه‌رچه‌نده‌ له‌م سێ شوێنانه‌دا باسی قورئان ناکرێ، به‌لام له‌ (العنکبوت)دا باسی تاقیکردنه‌وه‌ی خوا بۆ خه‌لک ده‌کات و، له‌ سووپه‌ته‌ی (الروم)دا باسی تیشکانی رۆمه‌کان له‌ به‌رانبه‌ر فارسه‌کان دا و، دوایی سه‌رکه‌وتیان ده‌کات و، له‌ سووپه‌ته‌ی (القلم)دا سویند ده‌خوات به‌ (قلم)و به‌و دێپه‌ی که پێی ده‌نووسن، ئنجا ده‌گوترێ: ئەو قورئانه‌ی باسی ئەو راستییانه‌ ده‌کات، باسی تاقیکردنه‌وه‌ی خوا بۆ مروّف ده‌کات، باسی تیشکانی رۆم له‌ به‌رانبه‌ر فارس و دوایی زالبوونه‌وه‌یان ده‌کات و، خوا ﷺ هه‌وائی پێ ده‌دات، پاشان باسی سویند به‌ قه‌له‌م ده‌کات و به‌و دێپه‌ی که پێی ده‌نووسن، یانی: خوايه‌ک ﷺ که قورئانی ناردوه‌و له‌و پیت و ده‌نگانه‌ پێکی هیناوه، به‌س خۆی ئەو جوّره‌ زانیاریانه‌تان ده‌خاته‌ به‌رده‌ست.

۲- ئەم سووپه‌ته‌ی (الروم)و، سه‌ره‌تای سووپه‌ته‌ی (الروم)، تاکه‌ شوینیکه‌ له‌ هه‌موو قورئاندا، تێیدا باسی پرووداوێکی سیاسی هاوچه‌رخێ دابه‌زینی قورئان کرابێ، که جه‌نگی نیوان فارس و رۆمه‌، هه‌لبه‌ته‌ باسی شتی دیکه‌ کراوه‌ له‌ قورئاندا، به‌لام پرووداوێکی جیهانی له‌سه‌ر ئاستی دنیا ئه‌و کاته‌، که ئەو کاته‌ رۆم و فارس دوو زله‌یژی دنیا بوون، زۆربه‌ی دنیا ئیان له‌ ژێر ده‌ستداوو، باسی شه‌پری یه‌که‌میان و دووه‌میان کرابێ، ته‌نیا لیڤه‌دا ئەوه‌ هاته‌وه‌.

۳- ئەو ئایه‌تانه‌ ئیعجازێکی میژوووییان تێدايه‌، که دوایی زیاتر تیشکیان ده‌خه‌ینه‌ سه‌ر که بریتیه‌ له‌وه‌ی: خوا ﷺ به‌ر له‌وه‌ی (رۆم و فارس) به‌گژیه‌کدا بینه‌وه، بۆ جاری دووهم، هه‌وائ ده‌دات که ئەم جاره‌ ئەگه‌ر جه‌نگی نیوان رۆم و فارس بوو، رۆم به‌سه‌ر فارسدا زāl ده‌بێ و، ده‌بیته‌ مایه‌ی دلخۆشیی برواداران.

تَیستاش دَینه سەر مانای گشتی ئایە تەکان:

سەرەتا خوا ﷻ دەفەر موۆ: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)

بە ناوی خۆی بە بەزەیی بەخشنده، واتە:

دەستپێکردنم بە ناوی خۆی، کە ئەوێش بەلای کەمەوێ چوار مەبەستی
سەرەکی تێدان:

۱ - ئەم کارە: تەنیا بۆ خوا دەکەم.

۲ - بە پێی شەری خوا دەیکەم.

۳ - بە تواناو یارمەتی خۆی پەرورەدگار دەیکەم.

۴ - بۆ هێنانەدی پەزنامەندی خوا ئەنجامی دەدەم.

﴿الْم﴾ ئەمە سێ پیتن: (ئەلیف، لام، میم)، کە بەم شیوەیەش دەخوێنرێنەو،
پیشتریش باسمان کردو، ئەمە ئاماژەیە بۆ ئەوێ کە خوا ﷻ دەفەر موۆ: ئەم
قورئانە لەبەر دەستتاندا، هەر لەو پیت و دەنگ و وشانە پێک دێ، کە
ئێوە قسەیان پێدەکەن، بەلام ئێوە ناتوانن ئەک قورئانیکی ئاوا بینن، ناتوانن
دە سوورەتیش بینن، بەلکو ناتوانن سوورەتیکیش بینن، کەواتە: بزانی کە ئەو
قورئانە لە لایەن خواوە هاتو.

﴿عَلَبَتِ الرُّومُ﴾ پۆمەکان تیشکان، واتە: لە جەنگ دا لە بەرانبەر دەوڵەتی
فارسدا دەوڵەتی رۆم تیشکا، لە کوێ؟ ﴿فِي أَدْنَى الْأَرْضِ﴾ لە نزیکتەری زەوی،
واتە: لە نزیکتەری زەویەو لە نیوێ دوورگە ی عەرەبی، کە ئەو کاتە کۆمەڵی
مسوڵمانانی لیبوون، کە جاری نەبوو بونە قەوارە یەکی سیاسی، یاخود: ﴿فِي
أَدْنَى الْأَرْضِ﴾، واتە: نزمترین شوینی سەر زەوی لە ئاستی پرووی دەریاو، کە
وەک دوایی باسی دەکەین، ئەوێ عەجازیکی عیلمیشە، یاخود لە نزیکتەری
زەویەو لە پۆمەکان، واتە: لەوێوە لە پۆمی پۆژەهلات، ئەو شوێنە (شام) زۆر

لێیانەوێ نەزیک بوو، ﴿وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيِّغْلُوبُونَ﴾، ئەوان دواى ئەوێ
کە ئەمجارە تیشکاون، لەمەودوا زāl دەبن، ﴿فِي يَضْعُ سِنِينَ﴾، لە ماوێ
چەند سالیکدا، واتە: (۳ - ۹)، کە دیارە بەلێنى خواش ﷻ هاتۆتە دى.

﴿لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ﴾، فەرمان، یاخود: کاروبار هەر بە دەست
خوایە، لەوێ پێش و لەوێ دواش، واتە: پێش ئەو جەنگەش و دواى ئەو
جەنگەش، یاخود بە رەهائی لە پێشداو لە دوایدا، کاروبار هەر بە دەست خوایە،
﴿وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ﴾ ﴿٤﴾ ﴿يَنْصُرُ اللَّهُ﴾، لەو رۆژەشدا برۆاداران زۆر
دلخۆش و شادمان دەبن بە یارمەتیی خوا، بۆچی دلخۆش دەبن؟ لەبەر ئەوێ
رۆمەکان هەر نەبێ خواناس بوون و، برۆایان بە وەحیی و پیغەمبەرایی و
بە رۆژی دواى و بە کتیبەکانى خواو بە پیغەمبەران هەبوو، ئەوێش خالى
هاوبەشى بەینى خواوێ کتیبەکان و مسوڵمانان بوو، بە پیچەوانەوێش:
فارسەکان ئاگر پەرست بوون، وەك چۆن هاوبەش بوو خوا دانەرەکانى مەككەش
بەتەرست بوون، ئەوێش خالى هاوبەشیان بوو، خواناسان پێیان خۆش بوو:
خواناس سەرکەون بەسەر کەسانیک دا کە خوانەناسن و، کەسانیک کە برۆا
دەکەن بە کتیبەکانى خوا، پێیان خۆش بوو بەسەر کەسانیکدا سەرکەون، کە
برۆا بە کتیبەکانى خواو پیغەمبەرانى خوا ناکەن، ﴿يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ﴾، خوا
ﷻ هەر کەسیکی بۆ سەرى دەخات، پشتى دەگرێ، ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾،
خوا بالادەستى میهرەبانە.

﴿وَعَدَ اللَّهُ لَا يَخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ﴾، ئەوێ بەلێنى خوایەو خوا بەلێنى خۆى زایە
ناکات، بەلێنى خوا پیچەوانە نابێ، ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بەلام
زۆربەى خەلکی نازانن، واتە: زۆربەى خەلکی نازانن کە ناگونجی بەلێنى
خوا راست دەرنەچێ، یاخود زۆربەى خەلکی نازانن کە ئەم کەون و کائیناتە
هەمووی لەبەر دەستی خواى پەرۆردگار دایەو، هیچ شتیک بەبێ ویستی
خواو، بێ تواناو دەسەلاتى خوا، ناقەومى و پرووندات.

﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ (خەڵك بەگشتی) پۋالەتتەك لە ژيانى
 دنيا دەزانن، ﴿وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ﴾، بەلام لە ژيانى كۆتايى و، لە قۇناغى
 كۆتايى بى ئاگان، كە قۇناغى پۆزى دوایە، ﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ﴾، ئایا
 لەبەر خۆیانەو بەریان نەکردۆتەو، مەوۆقەكان لەبەر خۆیانەو پانەمان، بیران
 نەکردۆتەو؟ ﴿مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾
 خوا ئاسمانەكان و زەوى و ئەوێ دەكەوێتە ئیوانیان، بەهەق نەبى دروستى
 نەكردوون، واتە: بە شێوەیەكى هەق و حەكمەت و، بۆ ئامانجێك كە پەيوەندى
 بە مەوۆقەكانەو هەيە، ﴿وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾، بۆ كاتىكى ديارى كراویش؟! ﴿وَإِنَّ
 كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكُفْرُونَ﴾، زۆرىك لە خەلكیش بە دیدارى
 پەروەردگاریان بێپروان.

﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾، بۆچى
 بێپروان؟ ئایا بە زەویدا نەپۆشتوون، سەرنج بەدەن سەرەنجامى ئەوانەى پێش
 ئەوان چۆن بوون! لە ئەنجامى بێپروایان دا چۆن سەریان بە فەتارە چوو،
 ﴿كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً﴾، ئایا بەهێزو توانای خۆیان دەنازن؟ ئەوانى پێش
 وان، لەوان بەهێزتر بوون، هێزیان سەختتر بوو، توندتر بوو، ﴿وَأَنَارُوا الْأَرْضَ
 وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا﴾، زەویشیان هەلكۆلى و، كێلایان و، پشكنیان
 زیاتر لەوێ كە ئەوان زەویمان ئاوەدان كەردۆتەو هەلیانكۆلیو پشكنیوانە،
 ﴿وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ﴾، پێغەمبەرانیان بەلگە پۆشن و ئاشكرايەكانیان
 بۆهێنان، ﴿فَمَا كَانُوا يَظْلِمُهُمْ﴾، نەشدەگونجا خوا ستەمیان لى بكات، لى
 ناوەشیتەو، ﴿وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾، بەلكو ئەوان خۆیان ستەمیان لە
 خۆیان دەكرد، لە ئەنجامى بێپروایاندا، تووشى بەلاو سزای خوا بوون، كەواتە:
 خۆیان ستەمیان لە خۆیان كەرد.

﴿ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أَتَوْا﴾، دوایى سەرەنجامى ئەوانەى خراپەیان كەرد:
 ﴿الْأَسْوَأَ﴾، بریتى بوو لە خراپترین سزا، یاخود: ﴿ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أَتَوْا﴾

السَّوْءَاتِ ۖ ۞ تَهْوَانَهُیْ كَهْ كَارِهْ خِرَافَهْ كَانِیَانْ دَهْ كَرْدْ، سَهْرَهْ نَجَامِیَانْ چِیْ بُوو؟
 ﴿۞ اَنْ كَذَّبُوْا بِعَیْنِیْ اَللّٰهُ ۖ﴾، تَهْوَهْ بُوو كَهْ بِرَوَیَانْ بَهْ نِیْشَانَهْ كَانِیْ خَوَا نَهْ كَرْدْ، بَهْ لَامْ
 بَاشْتَرْ وَايَهْ ئَاوَا لَیْكَ بَدْرِیْتَهْ وَهْ: ﴿۞ ثُمَّ كَانَ عَقِبَهُ الَّذِیْنَ اَسْتَوُوا السَّوْءَاتِ ۖ﴾، تَهْوَانَهُیْ
 كَهْ خِرَافَهْ یَانْ دَهْ كَرْدْ، سَهْرْ تَهْ نَجَامِیَانْ تَهْوَهْ بُوو كَهْ خِرَافَتَرِیْنْ سَزَايَانْ بَهْ مَلَهْ وَهْ
 بُوو، بُوْیَانْ هَاتَهْ پِیْشْ، بُوْچِیْ؟ ﴿۞ اَنْ كَذَّبُوْا بِعَیْنِیْ اَللّٰهُ ۖ﴾، بَهْ هُوْیْ تَهْوَهْ وَهْ
 كَهْ ثَايَهْ تَهْ كَانِیْ خَوَايَانْ بَهْ دَرُوْ دَانَا، ﴿۞ وَكَانُوا بِهَا یَسْتَهْزِءُوْنَ﴾، گَالْتَهْ شِیَانْ بَهْ
 ثَايَهْ تَهْ كَانِیْ خَوَا دَهْ كَرْدْ، نَهْ كْ هَهْرْ بَهْ دَرُوْ یَانْ دَا دَهْ نَا، بَهْ لَكُوْ بَهْ گَالْتَهْ جَارِیْ شِیَانْ
 گَرْتَبُوون، بُوْیَهْ سَهْرَهْ نَجَامْ تَهْوَهْ یَانْ بَهْ سَهْرَهَاتْ كَهْ بَهْ سَهْرِیَانْ هَاتْ، هَهْرَهْ وَهَا
 تَهْوَهْ شِیَانْ بَهْ سَهْرْ دِیْ، كَهْ بَهْ سَهْرِیَانْ دِیْ، وَهْ كْ خَوَا ۖ هَهْ وَاَلِیْ پِیْدَاوَهْ.

آلایان دانی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له نۆزه كۆمەڵە ئێمە ئێمە ئێمە

www.alibapir.net

English - عربي - گۆرۆز

علي بابير/ AliBapir

علي بابير/ AliBapir

مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

مەسەلە گرنگەکان

مەسەلە یەكەم:

باسی پرووداوی تیشکانی دەولەتی رۆم لە بەرانبەر دەولەتی فارسداو، پاگەیانندی سەرکەوتنی دەولەتی رۆم بەسەر فارسدا، لە ماوەی چەند سائیک (۳ - ۹) دا، کە ئەوەش دەبێتە مایە ی شادمان بوونی مسوڵمانان و، خستە پرووی ئەو راستییەش کە خوا ﷻ هەموو شتیکی بە دەستەو، بە ئینی خوێ دەباتە سەر:

خو دەفەرموی: ﴿الْم ۱﴾ غَلَبَتِ الرُّومُ ﴿۲﴾ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلَبُونَ ﴿۳﴾ فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدِ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۴﴾ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۵﴾ وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ، وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۶﴾ يَعْلَمُونَ ظَهْرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ ﴿۷﴾

شیکردنەوێ ئەم ئایەتانە، لە سیژدە برگەدا:

(۱) - ﴿الْم﴾ ئەلیف، لام، میم، لە بارە ی ئەو پیتە پچرپچرانەو کە لە پیش بیست و نۆ (۲۹) سوورەت لە سوورەتە موبارە کەکانی قورئاندا هاتوون، دووانیان مەدینەیین و، ئەوانی دیکە مەککەیین، زۆرجار قسەمان کردو کە باشتەین را لەو رایانە ی، زانایان لە بارە ی ئەو پیتانەو گوتوویانە: ئەوەیە کە خوا ﷻ بە هێنانی ئەو پیتانە لە سەرەتای بیست و نۆ لە سوورەتەکانی قورئاندا، کە جگە لە سێ سوورەتیان، سوورەتەکانی: (العنکبوت، الروم، القلم)، بیست و شەش سوورەتە کە ی دیکە، یەكسەر دوا ی هاتنی ئەو پیتانە، باسی قورئان کراو، بۆ وێنە:

۱- له سوورہ تی (البقرة) دا: ﴿الْم ۱﴾ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ ﴿۲﴾ - ههروه ها له سوورہ تی (آل عمران) يش: ﴿الْم ۱﴾ اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ﴿۲﴾ نَزَلَ عَلَيْكَ الْكِتٰبُ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرَةَ وَالْاِنْجِيلَ ﴿۳﴾

۳- ﴿ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ۱﴾ ق،

۴- ﴿ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ۱﴾ ص،

۵- ﴿يَس ۱﴾ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ﴿۲﴾ يس، باشتري را ئهويه كه خوا ﷺ دهيوئى به مروقه كان بفهرموئى: ئه و قورئانهى له بهر دهستاندايه، ده توانن بيخويننه وهو، به نووسراوهيى له بهر دهستاندا ههيه، به خويندراوهيى له بهر دهستاندا ههيه، ئه و قورئانه ئه و دواين كتيبهى خوا ﷺ، ههر له و پيت و دهنگانه پيكاوتوه، كه ئيوه به كاريان دين له ئاخوتن و قسه كردنى رۆژانه تاندا، ئنجا به لگه له سه ر ئه وه كه ئه و فهرمايشته (قورئانه)، فهرمايشتى خوايه ﷺ و سه رچاوه كهى خواى پهروه ردگاره، نه موحه ممه ده و ﷺ نه هيچ كه سيكى ديكهيه، له فريشته و جند و مروف، ئهويه كه ئيوه ناتوانن وهك ئه و قورئانه بينن، نهك وهك ئه م قورئانه هه مووى، به لكو وهك ده (۱۰) سوورتهى، به لكو وهك سووره تيكيشى، كه واته: بزائن: ئه و زاتهى له و پيت و دهنگانهى كه ئيوه قسه يان پى ده كه ن، ئه م قورئانهى پيكايناوه، خواى پهروه ردگاره، چونكه پيكايتنى فهرمايشتى خوا له و پيت و دهنگانه، چ له رووى فووم و ديكورو شيوه وه، چ له رووى ره وانبيژيى و پاراوييه وه، چ له رووى نيوه روك و ئامانج و مه به سته كانيه وه، كه گرتوويه نيو خوئى، ده سته و سانكه ره بو مروف و، مروف ناتوانن قسه ي وا بكات، نه وهك رواله تى بيژه كانى، نه وهك نيوه روكى و اتاكانى.

(۲) - ﴿غُلَيْتِ الرُّومُ﴾، روم تيشكان، له بهرانبه ر كيدا تيشكان؟ خوا ﷺ لايه نى بهرانبه رى باس نه كردوه، به لام به پى سه رچاوه ميژووييه كان دياره، كه له بهرانبه ر دهوله تى فارسدا، دهوله تى روم تيشكاوه، كه وهك دوايى باسى ده كه ين، له سالى (۶۱۵) زايىنى دا بووه، ئنجا پيغه مبه رى خاتهم موحه ممه د ﷺ له پينجسه دو حه فتا (۵۷۰)ى زايىنى دا له

دایک بووه، له سالی شه شسه دو ده (۶۱۰) له تهمه نی چل سالی دا، کراوه ته پیڅه مبهه، که واته: پینچ سالی زایینی تپه پریون به سهر په وانه کردنی پیڅه مبهه ردا ﷺ که ټو جهنگه پرویداوه، ټم سهره تای سووره تی (الرّوم) یش، باسی ټو پرووداوه ی کردوه.

نایا له کوئی پومه کان، یان دهوله تی پوم تیشکا، له بهرانه ر دهوله تی
فارسی؟

(۳) - ﴿فِي أَدْنَى الْأَرْضِ﴾ له نیزیکتین زهوییه وه، (أَدْنَى) پیشتیش گوتمان: به مانای (أَقْرَب) دی، یانی: (أَقْرَبُ أَرْضِ الرُّومِ الْمُتَحَدِّثِ عَنْهُمْ إِلَى الْأَرْضِ الْعَرَبِ)، واته: له نیزیکتین سهر زه مینی پومه وه، له ولاتی عه پهب، (شام) که تخووب و سنووری نیوان ټو کاته ی ولاتی عه پهب نیشین، له گه ل ده سه لاتی پومه کان بووه، چونکه ټو کاته شام شوینکه وتووی دهوله تی پوم بووه، واته: ټو سهر زه مینه ی که شامی پی ده گوتری، له ژیر رکیفی دهوله تی پومدا بووه، نیزیکتین شوینش بووه له ئیمپراتوریه تی پومه وه، به نسبت عه پهبه کانه وه، نیزیکتین شوین بووه له ولاتی عه پهب نیشین، له دهوله تی پوم.

هه لبه ته واتیه کی دیکه شی هه یه که دواپی باسی ده که ی و، ئی عجازی کی زانستییه له پرووی جوگرافییه وه، به لام: ﴿فِي أَدْنَى الْأَرْضِ﴾، هه ندیکی دیکه وایان لیکداوه ته وه: له نیزیکتین سهر زه مینه وه، خوا ﷺ هه ر وایفه رمووه، ئیدی نه یفه رمووه بو ولاتی عه پهبه کان، یان بو ولاتی فارس، یان بو ولاتی پوم! ده شگونجی مه به ست ټوه بی: نیزیکتین سهر زه مین له ولاتی فارس، که ټو شوینه له ولاتی فارس وه نیزیکی بووه.

ده شگونجی مه به ستی ولاتی پوم بی، به لام به هه ر حال زۆربه ی زانایان ده لّین: (الأرض) که (أل) ی ناساندنی له سهره بو (عهد) ه، واته: له نیزیکتین سهر زه مینه که وه، ټو سهر زه مینه ی که زانراوه و ناسراوه، که سهر زه مینی عه پهبه، له بهر ټه وه ش که خوا ﷺ ټم قورئانه ی به زمانی عه پهبی ناردوه و، ټو کاته ش پیڅه مبه ری خاته م ﷺ له مه که که بووه، ئنجا خوا ټو پرووداوه ش

باس ده کات بو ئه و خه لکه ی که له و کاته دا له مه ککه ی شاری پیغه مبه ر ﷺ بوون، که هۆزی قوره یش بوون به پله ی یه که م، هه روه ها هۆزه کانی دیکه بوون که له شاری مه ککه و ده ور به ری نیشته جی بوون.

وهك هه والێك، خوا ﷻ ئه و هه واله یدا، دوا یی ده فهرمو ی:

۴- ﴿وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بِضْعِ سِنِينَ﴾، ئه وه ی پی ش هه ر هه والێکی میژوو ییه و خه لکی دیکه ش زانیویه تی، به لام ئه وه ی دوا یی ئی عجاز یکی میژوو ییه، ﴿وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ﴾، (وَهُمْ)، ئه وان (رۆمه کان) له دوا ی تیشکانیان، ﴿مِّنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ﴾، (مَصْدَرٌ مُّضَافٌ إِلَى مَفْعُولِهِ)، (غَلَبَ) چاوگه و پال دراوه ته لای به رکاره که ی، یانی: (مِنْ بَعْدِ مَغْلُوبِيَّتِهِمْ) دوا ی ئه وه ی تیشکاون، دوا ی تیشکانه که یان، له ماوه ی چهند سالی ک (۳-۹) دا، زالد ه بن.

﴿سَيَغْلِبُونَ فِي بِضْعِ سِنِينَ﴾، له ماوه ی چهند سالی کدا زال ده بنه وه، به سه ر کیدا زال ده بنه وه؟ له به رانه به ر ئه وانه دا که ئی ستا له و جه نگه دا به رانه به ریان تیشکاون، که ده ول ته ی فارسه، ئنجا خوا ﷻ نه یفه رمو وه: (وَالرُّومُ مِّنْ بَعْدِ مَغْلُوبِيَّتِهِمْ سَيَغْلِبُونَ عَلَىٰ فَارِسٍ أَوْ دَوْلَةِ فَارِسٍ) واته: رۆم دوا ی تیشکانیان به سه ر فارس، یان ده ول ته ی فارس دا زالد ه بن، چونکه خوا ﷻ فه رمایشتی خۆی خستۆته نیو که مترین پیت و وشه وه و، زۆرترین واتا به ده سته وه ده دات، که ده فهرمو ی: (وَهُمْ)، دیا ره مه به ست رۆمه کانه، چونکه قسه له وان ده کری، واته: رۆمه کان، ﴿مِّنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ﴾، ده گونجی (غَلَبَ) که چاوگ (مصدره)، پال بدری ته لای بکه ر (فَاعِل)، ﴿مِّنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ﴾، یانی: (غَلَبْتَهُمْ)، سه رکه وتن و زالبوونیان، ده گونجا وا لیک بدری ته وه و، ئه و واتایه ش هه لده کری و، ده شگونجی بگوتری: چاوگه و پال دراوه ته لای به رکار (مَفْعُول) ه که ی، یانی: دوا ی تیشکانه که یان، ئه وه ش به پیی ره وت (سیاق) ده زانری، ئی ستا ئه گه ر قسه له فارس بووا یه، که زال بوون، ئه و کاته: ﴿وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ﴾، یانی: دوا ی ئه وه ی

که ئەمجاره زāl بوون، زāl دەبنهوه له ماوهی چەند سالتیک دا، بەلام قسه لهسەر پۆمه، بۆیه (وَهُمْ)، یانی: پۆمهکان (مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ): (مَعْلُوبِيَّتِهِمْ) دواى تیشکانیان (سَيَغْلِبُونَ فِي بَعْضِ سِنِينَ) له ماوهی چەند سالتیکدا زāl دەبن.

وشەى: (بِضْعٍ)، له زمانى عەرەبىی دا به مانای ژمارەیهکی کهم (عَدَدٌ قَلِيلٌ) دى، چەند سالتیک، بەلام زانایان زۆربەى هەرە زۆریان سنووریکیان بۆ داناه: (بِضْعٍ) ئەوهیه له سى کهمتر نهبى و، له ده (١٠) ش زیاتر نهبى، له (٣ - ٩) پیتی دهگوترى: (بِضْعٍ)، کهواته: له ماوهی (٣ - ٩) سالتا، یان ده سالتا زāl دەبنهوه، پۆمه تیشکاوهکان زāl دەبنهوه بهسەر کیدا؟ بهسەر ئەو لایهنهدا که له بهرانبهريدا تیشکاون، که دهولهتی فارسه، ئەمەش ئیعجازیکى میژووویه، خوا ﷻ ههوالی پێدهدات، که دهفهرموى: (سَيَغْلِبُونَ)، یانی: به تهئکید لهمهودوا زāl دەبن.

٥- ﴿لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ﴾، کاروبار هی خوایهو به دهست خوایه، پیش ئەوهش و دواى ئەوهش، ئەمه دوو واتای هەن:

أ- یانی: (مِنْ قَبْلُ مَعْلُوبِيَّتِهِمْ وَمِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ)، پیش ئەوهی پۆمهکان تیشکین و، دواى ئەوهش که زāl دەبن، کاروبار هەر به دهست خوایه، بۆیه خوا ﷻ ههوالمان پێدهدات به زانیاری.

ب- یاخود: (مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ) پیش ئەوهو دواى ئەوه، یانی: له پابردوو و له داهاتووش دا، بى ئەوهی پāl بدریته لای شتیک، به پههایی له پیش داو له دواى دا، له پابردوو و له داهاتوودا، کاروبار هەر به دهست خوایه، بۆیه خوا ﷻ دهزانى چی پرووده دات و چی دهقهومى؟

٦- ﴿وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ﴾ ﴿٤﴾ ﴿يَنْصُرُ اللَّهُ﴾، لهو پۆژهشدا برواداران زۆر دلخۆش دەبن به یارمهتیی خوا.

پیشتر باسمان کردوه: (الْفَرَحُ: أَشَدُّ السُّرُورِ) نهك هەر دلخۆشیی ئاسایی، بهلكو شادمان بوون، زۆر دلخۆش بوون، لهو پۆژهدا برواداران زۆر دلخۆش دەبن به یارمهتیی خوا، ئەمهش دوو واتای هەن:

۱- شادمان دهبن به یارمه تییدانی رۆمه کان که خاوهن کتیب بوون، پروایان به پیغهمبه ران بووه، پروایان به کتیبه کانی خوا بووه، پروایان به رۆژی دواپی بووه، پروایان به فریشتان بووه، پروایان به وه حیی و په یامی خوا بووه، بویه خالی هاوبه شیان زۆر بوون له گهڵ برواداران دا، برواداران تیشکانی رۆمیان پێ ناخۆش بووه، سه رکه وتیشیانان پێ خۆش بووه.

۲- لهو رۆژه دا برواداران به یارمه تی خوا زۆر دلخۆش دهبن، چونکه ئەو رۆژه به پای زۆرێک له توێژه رهوانی قورپان، هه مان رۆژی روودانی جهنگی به در بووه له سالی دووه می کۆچی دا، ئنجا ئەگەر واشبێ ناگونجی دابه زینی سوورپه تی (الروم) له سالی پینجه می پیغهمبه رایه تییدا بووبی، به لکو به لای کهمه وه ده بی له سالی (۷-۶) دا بووبی، ئەوکاته ش: (۹+۶ = ۱۵) یانی: سالی دووه می کۆچی، یان: (۷+۸ = ۱۵)، ئەوکاته: چه می چه ند سالی (بضع سنین) له گهڵ گره وکردن (رهان) هکه ی ئەبووبه کر وهه ندیک له زل زلانی هۆزی قورپه یش دا، ده گونجی، چونکه وهک پشتر باس مان کرد، زانایان گوتوو یانه: ئەو رۆژه که جهنگی فارس و رۆم تییدا روو ده داته وه، رۆم به سه ر فارسدا زāl ده بی، ده که وپته ئەو رۆژانه وه که جهنگی به در تییدا روویدا وه، مسولمانان به سه ر هاوبه ش بۆ خوا دانه ره کانی مه که که دا زال بوون.

ئنجا هه ندیک له زانایان ده لێن: ﴿وَيَوْمَئِذٍ يَقَرُّ الْمُؤْمِنُونَ﴾ ۴ ﴿بِنَصْرِ اللَّهِ﴾، یانی: به یارمه تی خواو سه رخستنی خوا بۆ برواداران له جهنگی به دردا، به سه ر هاوبه ش بۆ خوا دانه ره کاند، ده شتوانین بلێن: به هه ردووکیان، چونکه ئەگەر هه ردووکیان لهو رۆژانه دا روویاندا بن، برواداران هه م به سه رکه وتنی خۆیان، به سه ر هاوبه ش بۆ خوا دانه ره کان و بته رهسته کانی مه که که دا، دلخۆش بوون و، هه م به سه رکه وتنی رۆمه خواناسه کان، به سه ر فارسه بته رهست و ئاگر په رهسته کان دا.

(۷) - ﴿بِنَصْرِ مَنْ يَشَاءُ﴾، خوا هه ر که سیکی بیهوی سه ری ده خات، له میانی ئەو سیستم و یاسایانه دا که داینان.

له کوربه کومار پريښودلې له کسانيتين
 له کوربه کومار پريښودلې له کسانيتين
 له کوربه کومار پريښودلې له کسانيتين

علي بابا

www.alibabir.net

English عربي کوردی

علي بابا AliBapir

archive.org/details/@alibapir

علي بابا AliBapir

کتابخانه
 راځي پانډني مکتبه يي ماموستا علي بابا

علي بابا AliBapir

www.alibabir.net

English عربي کوردی

علي بابا AliBapir

کورتە باسیک

هەشت کورتە سەرنجی گەنگ

١- دەولەتی پۆم لە جەنگێکدا کە دەکەوتێتە ساڵی (٦١٥)ی زایینی، لە بەرانبەر دەولەتی فارسدا، تیشکاون، کە ئەو کاتە پادشای دەولەتی فارس (خوسرهوی کۆری هورموز) بوو و ئەو تیشکانە تیشکانیکی گەورە بوو بۆ پۆم، زیانیکی زۆریان پێکەوتوو، شام و لە نیویشیدا فەلەستین و (بیت المقدس) کە شوێنێکی بە پیرۆز گێراو بوو، لە لایەن جوولەکەکان و نەصرانیەکانیشەو، کەوتە ژێر دەستی دەولەتی فارس و، خراپەکاریی زۆریان تێدا کردووە.

٢- کە دەفەرموێ: ﴿فِي آدْنَى الْأَرْضِ﴾:

أ- دەگونجێ مەبەست پێی نزیکتەین سەر زەمین بێ لە ولاتی عەرەبانەو، کە ئەوەش راستییەکەو ئەو شوێنە کە: شامە، بە تاییەت نیوان (بصری و أذرعات)، کە شەرەکە لێی پرویداو، نزیکتەین شوێنە بە نسبەت دەولەتی پۆمەو، ئەو ناوچەیەش ئەوکاتە گەلی عەرەب لێی نیشتەجی بوونە.

ب- وێرای ئەمە وشە: (آدنی) بە مانای نزمترین (أخفض) یش دێ، کە ئەوەش ئیجازێکی زانستی تێدا، چونکە ئەو گۆملاییە فەلەستین، بە نزمترین شوێنی سەر زەوی دادەنرێ، لە ئاستی دەریاو، بە تاییەت ناوچەی دەریاچەی مردوو، کە لە پروی ئاستی دەریاو، نزمترین شوێنە لە سەر خڕۆکەی زەوی، کەواتە: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿فِي آدْنَى الْأَرْضِ﴾، یانی: (فِي أَخْفَضِ نَقْطَةِ الْأَرْضِ)، لە نزمترین خاڵی زەویدا (ئەو جەنگە پرو دەدات)، بۆیەش ئەمە بە ئیجازێکی زانیاری دادەنرێ، چونکە ئەو کاتە نەزانراو، کوێ لە هەموو دنیا نزمتره؟ دواوی کە زانیاری جوگرافیاو، زانیاری زەویناسیی بەرەو پیشەو چوو، بۆیان دەرکەوت کە ئەو شوێنە لە هەموو سەر زەوی، لە ئاستی دەریاو نزمتره.

۳- مَسْؤَلْمَانان پێویستە هەمیشە هاوسەنگیی بکەن، لە نێوان بەرژەوهەندییەکان و خراپەکاندا (المصالح والمفاسد) و لە نێوان زیانیکی گەورە و زیانیکی گچکەدا، پۆم ئەو کاتە نەصرانیی بوون، نەصرانییش مَسْؤَلْمَان نەبوون، بەلکو دواوی دەبن بە دوژمنییکی سەر سەختی مَسْؤَلْمَانانیش، بەلام لەو کاتەداو لەو ئان و ساتەدا، خالی هاوبەشی نێوان مَسْؤَلْمَانان و پۆم کە نەصرانیی بوون، زۆر بوون و، خالی هاوبەشی نێوان مَسْؤَلْمَانان و دەولەتی فارس کەم بوون، پۆمەکان خواناس بوون، برۆیان بە کتیبەکانی خواو، پێغەمبەرانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بوو، برۆیان بە پۆژی دواوی بوو، برۆیان بە وەحیی بوو، برۆیان بە حەلال و حەرەم بوو، کە دەبن خوا دیارییان بکات نەك مَرُوف، بەلام فارس هیچ کام لەوانەیان نەبوو، بێپەرست و ئاگر پەرست بوون، لە پرووی پەروەردەیی: مەحەرەمەکان (محارم): دایک و خوشک و کچی، خۆیانان هێناون، مەجووسیەکان ئاوابوون و، گەلێک خالی جیاواز لە نێوان ئەهلی ئیمان و فارسەکان دا بوون، بۆیە مَسْؤَلْمَانان هەقی خۆیان بوو کە بە تیشکانی پۆمەکان دڵ سەغڵەت بن و، بە دووبارە هەلسانەوهو سەرکەوتنەوهیان بەسەر فارسدا دڵخۆش بن، لەبەر ئەوەی خالی هاوبەشیان لەگەڵ پۆمدا زۆرتر بوو، تاكو فارس، وەك لە هۆی هاتنە خوارەوه کەشدا باسما کرد، کە ئەسلەن قورەیشییە هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان، پۆم و مَسْؤَلْمَانانەکانیان وەك یەك بەرە تەماشاکردو، خۆیان و دەولەتی فارسیشیان وەك یەك بەرە تەماشاکردو، گرەویان کردو لەگەڵ ئەبووبەکر (خوا لێی پازی بێ)، ئەبووبەکریش گرەوهکەیی لێ بردوونەوه، کەواتە: پێویستە ئێمەش بەیەك چاو تەماشای بەرانبەرەکاومان نەکەین و پۆلێنیان بکەین.

۴- مَسْؤَلْمَانان پێویستە هەمیشە ئاگیان لە پرووداوە جیهانیی و ناوچەییەکانی خۆیان بێ، هەلبەتە ئەو کاتە دەولەتی فارس لە پۆژەلاتەوهو دەولەتی پۆم لە پۆژئاواوه، گەورەترین دوو زلهێزی سەر زهوی بوون، بەهێزترین دوو دەولەت بوون و، زۆرترین پانتایی سەر زەمینیان بە دەستەوه بوو، و، زۆرترین ئیمکانیەتی ماددی و بەشەراییان لەبەر دەستدا بوو، بەلام تەماشای دەکەین: خوا ﷻ مَسْؤَلْمَانان رادێتی و مەشقیان پێ

ده کات، که ده بی کارلیک بکه ن له گه ل پروداوه کانی که له دنیا دا پروده ده ن: پۆم تیشکاوه له به رانه بر فارسدا، ئه وه هه والیکی ناخۆشه بو مسولمانان و، ده بی مسولمانان کارلیک بکه ن، له گه ل ئه وه دا، بوچی هه والیکی ناخۆشه؟ چونکه پۆمه کان هه رنه بی خواناسن، بر وایان به وه حی و پیغه مبه رایه تی و، زیندوو بوونه وه و، سزاو پاداشت هه یه، به لام فارسه کان و نین، ئنجا ئه مه جوړیکه له راهیئان و مه شق پیکردنی مسولمانان، که ئه م ئیسلامه ئایینیکی عه شیره تی و، ئایینیکی نه ته وه یی و، ئایینی سه رزه مینیکی دیاریکراو نیه، به لکو ئاین و به رنامه یه بو هه موو به شه ر له هه موو سه ر زه ویدا، بویه پتویسته شوینکه وتووانی ئه و ئایینه، کارلیک (تفاعیل) یان هه بی، له گه ل هه موو ئه و پروداوانه دا که له دنیا دا پروده ده ن.

۵- به ته ئکید ئه م هه وال پیدانه، به ئیعجازیکی میژووپی له قه له م ده درئ، چونکه پیش چه ند سالیك، ئنجا حه وته، هه شته، نویه، به ته ئکید له ده (۱۰) که متر بووه، پیش ئه وه ی جه نگی دووه می نیوان فارس و پۆم پروبدات، خوا ﷺ زۆر به جه ختکردنه وه و، زۆر به پروونی رایده گه یه نئ: که له ماوه ی چه ند سالیكدا ده وله تی پۆم به سه ر ده وله تی فارسدا زال ده بی و، ده بیته هو ی دلخو شیی مسولمانانیش، دلخو شیه که ش هه م به خودی سه رکه وته که ی پۆمه خواناسه کانه به سه ر فارسه ئاگرو بته پرسته کاندو، هه م له و پۆژه و له و ئان و ساته دا، یان له و پۆژانه دا پروداویکی گرنگتر مه زنتریش، به نسبه ت مسولمانانه وه، پرویداوه که بریتی بووه له زالبوونی پرواداران به سه ر بته پرسته کاندو له جه نگی به دردا.

۶- خوا ﷺ که باسی زۆربه ی خه لکی ده کات و ده فه رموی: ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، به لام زۆربه ی خه لکی نازانن، یانی: ئه و شتانه نازانن که له پئی وه حییه وه نه بی نازانرین، بوچی ده فه رموی: زۆربه ی خه لکی؟! چونکه که میکیان که پابه ند بوون به وه حی خواوه و، له به ر پۆشنایی وه حیدا بیران کردۆته وه و به هر مه ند بوون له وه حی، ئه و شتانه ی که له پئی وه حییه وه ده زانرین، زانیوانن، دوایی ده فه رموی: ﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا﴾، پواله تیک له ژیا نی دنیا ده زانن، واته: ئه و زۆرینه یه ش که ئه و

شتانە نازان، لە پێی وەحییەووە نەبی نازانین، ئەو زۆرینەیهش پڕۆلەتیک لە ژیاڵی دنیا دەزانن، خوا ﷻ نەیفەرمووە هەر هیچ نازان، دەفەرموو: پڕۆلەتیک لە ژیاڵی دنیا دەزانن.

کەواتە: ئیمەش دەبی بە ئیصاف بین، کەسێک کە شتیک نازانی، دەبی بڵین، ئەو شتە نازانی، بەلام نەلین: هیچ نازانی، کەسێک شتیک ناتوانی، بڵین: ئەو شتە ناتوانی، بەلام نەلین: هیچ ناتوانی، ئەگەر تەماشای قورئان بکەین، هیچ قسەیهکی هەلقولوی عاتیفەو سۆزی تێدانیه، جاری وا هەیه کەسێک لە کەسێک توورە دەبی دەلی: تۆ هەر هیچ نازانی، یان هیچ ناتوانی، یان هیچت لی نایەت! بەلام خوا ﷻ وایە فەرمووە، دەفەرموو: زۆربە ی خەلکی، یاخود زۆریان، یان کەمیان بۆ وینە دەفەرموو: ﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ﴾ (۱۳) سبأ، واتە: کەمێک لە بەندەکانم سوپاسگوزارن، بەلام دەفەرموو: ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (۱۰) یوسف، لە شوینیکی دیکە دەفەرموو: ﴿بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (۱۰۰) البقرة، نافەرموو: هیچیان ئیمان ناهینن، بەلکو دەفەرموو: زۆربەیان، لیرەش دەفەرموو: زۆرینە ی خەلک کە نازانن، واتە: ئەو شتانە نازانن کە لە پێی وەحییەووە نەبی دەرکیان پێ ناکرێ و نازانین، ئا ئەوانە: پڕۆلەتیک لە ژیاڵی دنیا دەزانن.

۷- ﴿وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ﴾، ئەوانە لە پۆژی دوایی خویان بیتاگان، واتە: زانیارییهکیان نیە، دەربارە ی پۆژی دوایی و قونای کۆتایی، چونکە زانیاری هەبوون بەو، لە پێی وەحییەووە نەبی وەدەست نایەت، ئەوانیش برۆیان بە وەحیی نەبوو، بۆیە لە پۆژی دوایی و، لەو قونای کۆتایی ژیاڵی بەشەر، بیتاگان.

۸- شایانی باسە: پۆم کۆمەلگایەکی بوو، پیکهاتیهکی تیکەل بوون لە: یونانییهکان، سەقالبیهکان، رۆمانییهکان، کە ئەصلیان لە لاتینییهکانووە بوو، کە دانیشتووانی ئیتالیا، قوستەنتین قەیسەری پۆم لە سالی (۳۲۲)ی زایینی دا، دوو پایتەختی بۆ دەولهتی پۆم

مەسەلە ی دووهم:

ئەگەر مەرۆقەکان لەبەر خۆیانەوه بیرکی جیددی بکەنەوه، دُنیا دەبن
کە خوا ئاسمانەکان و زەوی بە هەق و بۆ کاتیک دیاریکراو نەبن، نەهیناونه
دی، بەلام حەیفی زۆربە ی خەلکی بە دیداری پەرەدگاریان بپروان، لەبەر
ئەوهی بە عەقڵیک سەلیم و زگماتیک پاک بیر ناکەنەوه:

خوا دەفەرموی: ﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا
إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكَفِرُونَ ﴿٨﴾﴾

شیکردنەوهی ئەم ئایەتە، لە سۆی بڕگەدا:

(۱)- ﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ﴾، أ- ئایا بیران لە خۆیان نەکردۆتەوه؟ ب- یاخود:
ئایا لەبەر خۆیانەوه بیران نەکردۆتەوه؟ هەردوو واتایەکی هەن، (فَلَانَ فَكَرَ فِي الشَّيْءِ)
فلانکەس بیر لە شتەکە کردەوه، هەمزە (أ) ی (أَوَلَمْ)، هەمزە ی پرسیارکردنە، بەلام
پرسیارکردنەکە بۆ سەرسوێماندن (تعجیب)ە، یانی: شتیک سەپرو جیی سەرسوێمانە کە
بیران لە خۆیان نەکردۆتەوه، یان: لە بەرخۆیانەوه بیران نەکردبێتەوه، بیر کردنەوه
(تَفَكَّرَ) یش بریتیە لە بەکارهێنانی بیر (فکر) کە جوولاندنی عەقلە، بۆ بەهرەمەند بوون
لەو عەقلە، کە دەفەرموی: (أَنْفُسِهِمْ)، (أَنْفُس) کۆی (نَفْس)ە، کە بە خود (ذات) ی مەرۆق
دەگوتری، بە هەمووی، یاخود تەنیا بە دیوی ئیوەوهی مەرۆق و باری مەعنەویی دەگوتری،
بیران لە چی نەکردۆتەوه لەبەر خۆیانەوه؟ یاخود: بیران لە خۆیان نەکردۆتەوه لە
بارە ی چیهوه؟

(۲)- ﴿مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾، کە خوا
ئاسمانەکان و زەوی و ئەوهی دەکەوێتە ئیوانیانەوه، بە هەق نەبی و بۆکاتیک دیاریکراو
نەبن، نەهیناونه دی.

ههق به مانای حکمهت دئی و، به مانای ئامانجیکی راست دئی و، به مانای شتی چه سپاویش دئی و به گویره ی رهوت (سیاق) هکه منایه که ی دیاری ده کرئ.

﴿وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ ههروه ها بو کاتیکی دیارییکراویش نه بی دروستینه کردوون (مُسَمًّى: أَي مُقَدَّرٌ، مُعَيَّن) نه ندازه گیری کراو و دیارییکراو، ئه م گه ردوونه به سه رو خواریه وه، که دوو پیکهاته سه ره کییه که ی بریتیه له ئاسمانه کان و زهوی و ئه وه ی ده که وپته نیوانیه وه، به ههق و بو کاتیکی دیارییکراو، دروستکردوه، ته مه نیکی دیارییکراوی هه یه، ئایا پیریان له وه نه کردوته وه که خوا ئه م گه ردوونه ی به ههق نه بی بو کاتیکی دیارییکراو نه بی، نه هیناوه ته دی؟

۳- ﴿وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ﴾ به دنیای زوربه ی خه لکی به دیداری پهروه ردگاریان بیروان، لی ره دا نه یفه رموو: (إِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ)، وه ک پیشی به لکو ده فهرموئ: ﴿وَإِنَّ كَثِيرًا﴾ زوریک له خه لکی، بوچی؟ چونکه ئه وانه ی پروایان به رژی دوا یی بووه، ئه وانه زور بوون، یاخود زورینه بوون، ئه وانه ی که م و زور له ژیر کاریگه ری وه حیی خوی پهروه ردگارا بوون، که به پیغه مبه ران دا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دا، پیش پیغه مبه ری کو تایی ﷺ ناردوو یه تی.

شایانی باسه: له سه ره تای سووره تی: (یونس) دا، باسیکی چروپرمان له باره ی ئه و بابه ته وه کردوه که خوا ئاسمانه کان و زهوی، به ههق نه بی نه هیناونه دی و، باسمان کردوه: هه موو ئه و ئایه تانه ی له و باره وه هاتوون که پازده (۱۵) ئایه تن، له پازده (۱۵) شوینی قورئاندا هاتوون، هه موویانمان هیناوه، هه ر حه قیقه تیک له یه ک ئایه تی قورئاندا بی، به سه تا کو بزاین ئه وه راستیه که، به لام راستیه ک له پازده شوینی قورئاندا، یاخود له که متر، یاخود زیاتر بیت، به نه ندازه ی ئه وه که زور دوو باره ده بیته وه، جه ختی له سه ر ده کریته وه، دیاره گرنگه.

پیشتریش باسمان کرد، که له سووره تی (الجهانية) دا خوا ﷻ ئه و هه قه پروون ده کاته وه و ده فهرموئ: ﴿وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ

بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۲۲﴾. واتە: خوا ئاسمانەكان و زەوی بە ھەق ھێناونە دی و، تاكو ھەر كەسە بە پێی كردهووی خۆی سزاو پاداشت بدرێتەو، ستمەشیان لێ ناكړی، كەواتە: ئەو ھەقەكەيە كە مړوڤ تاقیی دەكرێتەو ھو دوایی لێپرسینەو ھو لەگەڵدا دەكری، دواییش سزاو پاداشت پرووی تێدەكەن، بە پێی شیو ژیانی و، كردهو ګانی.

شایانی باسە: ئیمە لە مەوسووعە: (ئیمان و ئیلحاد)، (درەوشاوی ئیمان و پووجە لێ ئیلحاد، لەبەر تیشکی زگمāk و عەقڵ و زانست و ھەجییدا) دا، باسی ئەو ئیشكالەمان كرده كە ھەندێك لە مولحیدەكان دەیخەنەروو، دەلێن: زەوی زۆر بچووكە لە چاوەردوون، مړوڤیش لە نیو زەوییدا خاڵێکی زۆر بچووكەو ناگونجی بگوتری: خوايەك ئەو گەردوونە ھێناو ھەتە دی، ئەو زەویە بچووكەو، ئەو مړوڤە وردیلانە لەسەرن، كە لە چاوەردوون زۆر زۆر بچووكن! لەویدا باسمان كرده، كە ئەمە قسەيەکی پووجە، چونكە ئەو ئیعیجازو وردەكارییە لە میشوولەدا ھەيە، ھەر ئەو ھەش لە فیلدا ھەيە، بەلكو ئەو ھەي لە ڤایرۆسیكدا ھەيە، گرنګتریشە لەو ھەي كە لە ژياندارێکی بە كەلەشی بینراو ھەيە، چونكە ئەو ڤایرۆسە كەس نایبینی، بەلام ژيانیکی تێدایەو وردەكارییەكانیشی تێدان، زاووزیشی ھەيە، بەرگری لە خۆ كرنیشی ھەيەو، خۆ گۆرینیشی ھەيە، كە میكروبیك چەند ھەزار ھیندە ڤایرۆسیكە، كەچی میكروبیش ھەر بە چاوە نابینری، چ جایی ڤایرۆس، كەواتە: ئەو قسەيە قسەيەکی پووجە كە تۆ ئەو بەكەي بە پێو ھەرو تەرازوو، چ شتێك گەورەتر بێ، پێتوابی گرنګترەو، چ شتێك بچووكتر بێ، پێتوابی بایەخ و گرنګیی كەمترە.

پاشان مړوڤ، بە پێی ئەو كە ھەتا ئیستا بۆ ئیمە دەرکەوتو، سنوورێکی میانجیی ھەيە، لە نیوان دروستكراو زۆر زەبەلاح و گەورەكانی خواو، دروستكراو زۆر وردیلەكاندا، جەستەي مړوڤ كە بە مەزەنە لە سەد تریلۆن (۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) خانە پێكھاتو، ھەر خانەيەکی لە سەد تریلۆن

(۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) گەردىلە پىكھاتوۋە، كەۋاتە: مەۋق لە شتى زۆر وردىلەى
لە خۇى بچوۋكتەر پىكھاتوۋە، بەلام لە سەرووى مەۋقەۋە، ۋەك پىشتىرىش باسما
كرد، ئەم گەردوۋنە لە يەك تىرلۆن (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) كەكەشان پىك دى،
كە ھەر كەكەشانىك بە شىۋەيەكى نىزىككراۋەى، لە يەك تىرلۆن ئەستىرە
(۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) پىك دى، ۋاتە: لە سەرووى مەۋقەۋە، شتى زەبەلاح و
گەۋرە زۆر ھەن، لە خوار مەۋقىشەۋە شتى وردىلەى بچوۋك زۆر زۆر ھەن،
مەۋق لە ۋىۋەراستەدا قەرارى گرتوۋە، كە ھەم دەتۋانىت دەركى شتە گەۋرەكان
بكات، ھەم دەتۋانىت پەى بە شتە وردىلەكانىش ببات.

هه لښته لږه وه ئاموژگاريى براو خوشكاني به پريزم ده كه م، كه مه وسو وعه ي:
(ثيمان و ثيلحاد) سوپاس بو خوا چاپى دووهمى ده كړته وه، به شيويه كى
پيكترو، هه له چاپيه كاني تتي كه وتبوون، هه موويان راست كراونه وه، پيم
خوشه گرنگيه كى باشى پي بدن، پيم وايه هه ر كه سيك ته و مه سو وعه يه
به وردى بخوښته وه و لى تيبگات، ته گه ر ثيماندار بى، ثيمانى باشر ده بى
و، ته گه ر ثيمانيشى نه بى و خواناس نه بو بى، ته گه ر له گه ل عه قل و زگماك و
زانست دا راست بكات، پيم وايه ده بته هوى له دل دا په يدا بوونى خواناسيى،
پاشان ثيمان هينانى، ستايش بو خواش ته و كتيبه هه و ل دراوه، كه ته رجه مه ي
هه ر كام له زمانه كاني عه ر ه بى و فارسى و توركيى بكرى و، كارى له سه ر كراوه.

له نۆره خۆمه ايرمهنگان لهگهلائين
 و ههنگامه به بهرمانه بهرمانه بهرمانه
 بهرمانه بهرمانه بهرمانه بهرمانه

علي باباير AliBapir

علي باباير AliBapir

له نۆره خۆمه ايرمهنگان لهگهلائين
 و ههنگامه به بهرمانه بهرمانه بهرمانه
 بهرمانه بهرمانه بهرمانه بهرمانه

archive.org/details/@alibapir

PDF

علي باباير AliBapir

علي باباير AliBapir

له نۆره خۆمه ايرمهنگان لهگهلائين
 و ههنگامه به بهرمانه بهرمانه بهرمانه
 بهرمانه بهرمانه بهرمانه بهرمانه

علي باباير AliBapir

علي باباير AliBapir

علي باباير AliBapir

علي باباير AliBapir

له نۆره خۆمه ايرمهنگان لهگهلائين
 و ههنگامه به بهرمانه بهرمانه بهرمانه
 بهرمانه بهرمانه بهرمانه بهرمانه

مەسەلەى سىيەم:

سەرنجراكىشانى بىپروايان بۆ مېژووى گەلانى فەوتاو، كە بەھىزترىش بوون
لە كافرەكانى پۆژگارى پىغەمبەر ﷺ و زەويىشان زياتر ھەلكۆلىوھە ئاوەدان
کردۆتەوھ، بەلام بە ھۆى ستەمەوھ فەوتىنراون و، بە ھۆى خراپەكارىيشيانەوھ،
سەرەنجامىكى ھەرە خراپ و شووميان ھەبووھ:

خو دەفەرموى: ﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُظْلَمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذِينَ أَتَوْا السَّوْءَ أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾﴾

شىركردنەوھى ئەم دوو ئايەتە، لە سىژدە برگەدا:

۱- ﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ﴾، ئايا بە زەويدا نەپۆيشتوون؟ ئەم ھەمزە (أ) يەش
ديسان بۆ پرسیارکردنە، كە دەگونجى پرسیارکردنى سەرزەنشتكارانە (استفهام توبيخي)
بى، دەشگونجى پرسیارکردنى نكووليليكردن (استفهام إنكاري) بى، ئايا بە زەويدا
نەپۆيشتوون و سەفەريان نەكردوھ و گەشت گەپانيان نەكردوھ؟ (السیر: قَطْعُ الْمَسَافَاتِ
مِنْ مَكَانٍ إِلَى مَكَانٍ)، (سیر) ئەوھە مەرووف ماوھەك بېرى لە شوئىكەوھ بۆ شوئىكى دى.

بۆچى خوا ﷻ فەرموويەتى: ﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ﴾، لە نىو زەويدا
پۆيشتوون؟ لەبەر ئەوھى بەرگە ھەوای زەويىش ھەر بەشیکە لە زەوى، كەواتە:
مەرووف كاتىك بە زەويدا دەپوات، مانای وایە بە نىو زەويدا دەپوات، چونكە
بەرگە ھەوای زەويىش بەشیکە لە زەوى، لە راستىدا ئەم زەويەمان پىك دى،
لە:

أ- بەرگە ئاويەكەى كە چوار لەسەر پىنج (۵/۴) ى پانتايەكەى دادەپۆشى.

ب- بهرگه ههوایه که ی که به بهرزی ههزار (۱۰۰۰) کیلومهتر بهرگه ههوا دهوری زهویداوه، دیاره ئهویش دهیته چهند چینیک.

ج- بهرگه خاکیه که ی.

تیمه له مهوسووعه ی (تیمان و ئیلحاد) دا، زۆر به وردی باسی گرنگی و بایه خی بهرگه ههوا ی دهوری زهویمان کردوه، که مروّف و ژانداران به هو ی بهرگه ههوا ی دهوری زهوییهوه، ده توانن له سه ر زهوی دا بژین، کهواته: بهرگه ههوا ی زهویش به شی که له زهوی، بویه ده فهرمو ی: ﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ﴾، ئایا به ئیو زهویدا نه پوشتوون؟ چونکه کاتیک مروّف به سه ر زهویشدا دهروات، بهرگه ههوا له سه ریه تی، مانای وایه هه ر به ئیو زهوییدا دهروات، به ئیو به شی که له زهوییدا که پانتاییه که یه تی و، بهرگه ههوا یه که شی له سه ره وه یه تی.

۲- ﴿فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾، سه رنج بدن! ئهوانه ی پیش وان سه رهنجامیان چۆن بووه، چیان لی به سه رهات؟

۳- ﴿كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً﴾، لهوان هیژیان توندتر بوو، له کومه لگای پوژگاری تو، ئه ی موحه ممه د ﷺ! له کافره کانی پوژگاری تو، چ له نیوه دورگه ی عه ره بی دا و، چ له دهوله تانی پۆم و فارس و، چ له هه موو دنیا، به هیژتر بوون.

که ده فهرمو ی: ﴿أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً﴾، واته: له پرووی سه ربازییه وه، له پرووی ماددییه وه، له پرووی ئاسایش و هه والگرییه وه، له هه موو پروویه که وه ئه وه له تانه که پیشتر بوون، به هیژتر بوون.

۴- ﴿وَأَنَارُوا الْأَرْضَ﴾، زهویان کینا، یاخود زهویان هه لکو لی و پشکنی، چونکه: (أَنَارَ، يُنِيرُ، إِثَارَةً) یانی: به پهیدا کردنی شتیک له شتیکدا، وه که ده فهرمو ی: ﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا﴾، خوا ﷻ تهو که سه یه که بایه کان ده نیری، ئنجا هه وران پهیدا ده کات، له بهر ئه وه ی هه ور هه لمی سه ر ده ریاکانه، که با له گه ل خو ی ده یه تی و پهیدای ده کات، ئنجا ﴿وَأَنَارُوا الْأَرْضَ﴾، یانی: زهویان کینا، پشکنیان، پییدا گه ران.

(۵) - ﴿وَعَمْرُوها أَكْثَرُ مِمَّا عَمُرُها﴾، ئاۋەدانىيان كردهۋە (سەر زەۋى)، زياتر لەۋەى ئەوانەى پۆژگارى تۆ ئاۋەدانىيان كردهۋە، واتە: بە كشتوكال و نەمام ناشن، بە بىنا لەسەر كردن، بە پووبارو جوگە تىدا پاكىشان، بە رېگە تىدا دروست كردن، بە پرد تىدا ھەلبەستن، ھەموۋى دەگرېتەۋە، سەر زەۋىيان ئاۋەدان كردهۋە لىي بەھرەمەندبوون.

(۶) - ﴿وَمَاءَهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ﴾، پىغەمبەرەكانىيان بەلگە پۇشنەكانىيان بۆ ھىنان.

(البَيِّنَات: الْحُجُجُ الظَّاهِرَةُ عَلَى صِدْقِهِمْ)، بەلگە پۇشنەكان لەسەر راستىي پىغەمبەرەكان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، بە بەلگە پۇشنەكانەۋە چوون بۆ لايان، ھىچ پىغەمبەرىك نەبوۋە موعجىزەيەكى نەبى، دەستەوسانكەر بى بۆ خەلكى پۆژگارى خۆى، بەلگەش بى بۆ ئىسپاتى راستىي خۆى، ۋەك لەۋ فەرمائىشتەدا ھاتو، كە زۆرجارى دىكەش ھىناومانە، پىغەمبەر ﷺ دەفەرموئى: {مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ نَبِيٍّ، إِلَّا وَقَدْ أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ} (أُخْرِجَهُ الْبَخَارِيُّ: ۶۸۴۶، ومسلم: ۱۵۲ عن أبي هريرة)، واتە: ھىچ كام لە پىغەمبەرەكان نەبوۋە، مەگەر شتىكى پىدراۋە كە لەسەر ئەۋە بەشەر بپروا بىنن، ھەر پىغەمبەرىك بە پىي پۆژگارى خۆى موعجىزەى پىدراۋە.

(۷) - ﴿فَمَا كَانَتْ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ﴾، ئنجا نە دەگونجا خوا ﷻ ستەمىيان لىيكات، واتە: بەر لەۋەى بيانترسىنى و ھۆشيارىيان بكاتەۋە، بيانفەوتىنى، بەلكو ئەۋە كە خوا سزاي خۆى دابەزانندە سەريان، بەھۆى ستەمى خۆيانەۋە بوو، نەك پىش ئەۋەى خوا ئاگادارىيان بكاتەۋە و بيانترسىنى و پىغەمبەرەكانىيان بۆ بىنى، سزايان بدات، ئەۋە لە ھىكمەت و دادگەرىي خوا عز وجل چاۋەرى ئاكرى.

(۸) - ﴿وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾، بەلام ئەۋان خۆيان ستەمىيان لە خۆيان دەكرد، واتە: پىغەمبەرەكانىيان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بەلگە پوون و ئاشكراكانىيان بۆ ھىنان، ئەۋانئىش پىغەمبەرەكانىيان بە درۆ داناو، بەرپەرچيان دانەۋەو بپروايان پىنەھىنان، خۋاي كاربەجىش سزاي دان.

(۹)- ﴿ثُمَّ كَانَ عَقِبَهُ الَّذِينَ اسْتَوُوا السُّوَايَ﴾، دواپی سهره نجمی ئهوانه ی که خراپه یان کرد، خراپترین سزابوو، (عَاقِبَةُ) ههم به (خَوِيْرَاوَه تَهْوَهو، ههم به (عَاقِبَةُ) که ههر یه ک واتای هه یه، چ (منصوب) بئ و، چ (مرفوع) بئ، سهره نجمی ئهوانه ی خراپه یان کرد سزایه کی ههره خراپ بوو.

﴿السُّوَايَ﴾، (السُّوَايَ مُؤَنَّثٌ أَسْوَأُ مِثْلُ أَحْسَنَ وَحُسْنَى)، ههروه ها وهك: (أَصْغَرَ وَصُغْرَى)، که (فِعْلٌ) (تَفْضِيلٌ) له (سُوءٌ) وهو، به باره مبینه (مؤنث) هه کیدا، (صِيغَةُ تَفْضِيلٍ) (أَسْوَأُ) ه، ئنجا که ده فهرموئ: (السُّوَايَ)، (أَلِ) ی ناساندنی له سهره، ئه مه بو (جنس) ه، واته: سزایه کیان بو هات که جینسی ههموو سزایه کی خراپترینی تیدابوو.

هه لئه ته هه ندیکیش له زانایان وایان لیکداوه ته وه: ﴿ثُمَّ كَانَ عَقِبَهُ الَّذِينَ اسْتَوُوا السُّوَايَ﴾، دواپی سزای سهره نجمی ئهوانه ی که خراپه یه کی ههره خراپیان کرد، یانی: (السُّوَايَ)، ده بیته بهرکار (مفعول به)، ﴿أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ﴾، سهره نجمه کیان ئه وه بوو که پروایان به ئایه ته کانی خوا نه هیتا، ﴿وَكَاثُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ﴾، ههروه ها گالته یان به ئایه ته کانی خوا ده کرد.

به لام مانای یه که میان به هیژتره، که ده لئ: دواپی سهره نجمی ئهوانه ی خراپه یان کرد، (السُّوَايَ)، سزایه کی ههره خراپ بوو، بوچی؟

(۱۰)- ﴿أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ﴾، به هوئ ئه وه ی که ئایه ته کانی خویان به درو دانا.

(۱۱)- ﴿وَكَاثُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ﴾، ههروه ها وپرای ئه وه که به درویان داده نان: گالته شیان پی ده کردن، گالته یان به ئایه ته کانی خوا ده کردو، گالته یان به ئایه ته کان و بهو پیغه مبه رهش ﷺ ده کرد که ئایه ته کانی خوی پهره ردگاری هینابوون.

خوا به لوتف و که په می خوئ ئیمه له و که سانه بگیړئ که ملکه چ ده بن بو نیشانه کانی که بو پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نیردراون و، پروا به

هەموویان دین و، ملکه چ دەبن بۆ په‌یامی خوا، که په‌یامی خوا ته‌نیا بۆ
به‌خته‌وه‌ریی و سه‌رفرازی دنیاو دوا‌پۆژی مروّقه‌کان هاته‌وه‌.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

پاڤه‌یاندنی مه‌کته‌بی مامۆستا عه‌لی باپیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Get it on Google Play

Download on the App Store

له‌ تۆره‌ کۆمه‌لاپه‌تییه‌کان له‌که‌ڵه‌کان
بۆ: www.alibapir.net
بۆ: www.alibapir.net

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه‌لی باپیر/ AliBapir

عه‌لی باپیر/ AliBapir

که‌تالی

پاڤه‌یاندنی مه‌کته‌بی مامۆستا عه‌لی باپیر

پاڤه‌یاندنی مه‌کته‌بی مامۆستا عه‌لی باپیر

پاڻيپڙي مھڪٽبي ماموڻا علي باپڙ

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

له ٿوره ڪيمپاڙي پڙهڪن لھڪمڻائين
Dary in form of a book or a media
جن معكم مير موانع الزمان لڙجماي

www.alibapir.net

انگريزي - عربي - اردو

پاڻيپڙي مھڪٽبي ماموڻا علي باپڙ

علي باپڙ/ AliBapir

علي باپڙ/ AliBapir

ڪمڻائي
پاڻيپڙي مھڪٽبي ماموڻا علي باپڙ

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

دھريسي دووھم

له تیره کهمه لاریه تیښه کار نه کولایین
د افغانستان د پوهنیزو علومو د کونړ ښار د ۱۳۸۰ ل.
د نن مه تم عیر د ویاغ التوازل اجتماعی

پاڼه یاندي مه کله یې ماسکس ا عهلي بایپر

AliBapir/عاهلی بایپر

archive.org/details/@alibapir

PDF

www.alibapir.net

English - عربي - گوراني

کهنالی
پاڼه یاندي مه کله یې ماسکس ا عهلي بایپر

AliBapir

Available on the Google Play Store

Available on the App Store

QR codes for Google Play and App Store

QR codes for social media and website

پیناسهی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان حەق دە (۱۷) ئایەت دەگرێتە خۆی، کە ئایەتەکانی: (۱۱ - ۲۷)، تەوهری سەرەکیان بریتیه له یه کتایی خوا (وحدانیة الله)، له به دیهینه رایه تی و، پهروه دگاریتی و، خاوه ندرایتی و مشوورخۆریه تی، پاشان په ستراویتی دا، به لام تیکه ه لکیش له گه ل باسی پۆژی دوا یی دا، هه لبه ته له میانی خسته نه پروو ئه و دوو پایه بنه ره ته مه زنه ی ئیماندا، واته: (پروا به یه کتایی خوا و پروا به پۆژی دوا یی)، ژماره یه کی زۆریش له نیشانه کانی خوا و، له چاکه و نیعمه ته کانی خوا له ژیا نی به شه ردا، خراونه پروو، وه ک به لگه هینانه وه له سه ر هه ردوو ک پایه و بنه ره ته مه زنه که ی ئیمان.

﴿اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِّنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُنْفَرُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾ فَسَبِّحْنَا اللَّهَ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾ وَمِنْ ءَايَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ ءَايَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَفْكُرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ ءَايَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَخْلَافُ السِّنِّكُمْ

وَالْوَيْكُمُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنَ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ
مِّن فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنَ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ
الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي
ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنَ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا
دَعَاكُم دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهٍ
قَنِينُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَبُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

{خوا (هینانه دی) دروستکراو دهست پێدهکات، دواپی (پاش نهمانی)
دهگێڕێتهوه (بۆ بوون) دواپیش بۆ لای وی دهگێردێنهوه (له پۆژی قیامهتدا)
﴿١١﴾ ئهو پۆژهش که قیامهت دێ، تاوانباران ناوَمیدانه بێ دهنگ دهبن ﴿١٢﴾ (وهک
خهیاڵیان دهکرد) له نێو هاوبهشاکانیاندا تکاکاریان نهبوون و، به هاوبهشهکانیان
ببێروابوون (له پۆژی قیامهتدا) ﴿١٣﴾ ئهو پۆژهش که قیامهت دێ، لهو پۆژهدا
(مروقهکان) له یهک جیادهبنهوهو پهڕتهوازه دهبن ﴿١٤﴾ ئنجا ئهوانه ی پروایان
هیناوهو کردهوه چاکهکانیان کردوون، ئهوانه له نێو باغ و گۆلزاردا شادمان
دهکرین ﴿١٥﴾ بهلام ئهوانه ی ببېروا بوون و، نیشانهکانی ئیمه و دیداری مه نزلگای
کووتایان به درۆ داناو، ئا ئهوانه له سزاو ئازاردا ئاماده کراو و نیشتهجین
﴿١٦﴾ دهجا پاکیی بۆ خوا، کاتیک ئیوارهتان لێ دادی و، کاتیک بهیانیی دهکه نهوه
﴿١٧﴾ ههروهها ستایشه هه ر شایسته ی ویه، له ئاسمانهکان و زهوییدا، له
شهوگارداد کاتیک نیوه پۆتان لێ دادی ﴿١٨﴾ خوا زیندوو له مردوو دهردیئی و،

مردوو له زیندوو پەیدا دەکات و، سەرزه‌مینیش (دوای وشک هه‌لگه‌پان) و مردنی ده‌ژیه‌نێته‌وه‌و، هەر به‌و شیوه‌یه‌ش (له قیامه‌تا له زه‌وی) ده‌هیترێنه‌وه‌ ده‌ری (۱۹) هه‌روه‌ها له به‌لگه‌و نیشانه‌کانی (خاوه‌نداریتی) وی، ئه‌وه‌یه‌ که (سه‌ره‌تا) له گ‌ل دروستی کردوون، دوایی ئیوه‌کت و پر (به‌ شیوه‌یه‌کی سه‌رسو‌په‌ینه‌ر) ده‌بنه‌ مرو‌ف و (به‌ زه‌ویدا) بلا‌وده‌بنه‌وه‌! (۲۰) هه‌روه‌ها له نیشانه‌کانی (په‌روه‌ردگاریتی خوا) ئه‌وه‌یه‌، که له خو‌تان ها‌وسه‌رانیکی بو‌ په‌خساندوون، تا‌کو هو‌گریان بن و خو‌شه‌ویستی و به‌زه‌یی خست‌وته‌ نیوان‌تانه‌وه‌، بی‌گومان له‌وه‌دا نیشانه‌ هه‌ن بو‌ کۆمه‌لیک بیر بکه‌نه‌وه‌ (۲۱) هه‌روه‌ها له نیشانه‌کانی (مشو‌ورخو‌ری خوا) دروستکردنی ئاسمانه‌کان و زه‌وی و، جیا‌و‌ازی زمانه‌کان و په‌نگه‌کان‌تانه‌، به‌ د‌نیایی له‌وه‌دا نیشانه‌ هه‌ن بو‌ زانیان (۲۲) هه‌روه‌ها له نیشانه‌کانی (می‌هه‌رهبانی خوا) خه‌وتنتانه‌ به‌ شه‌وو پ‌وژ (و کاسیی کردن) و خواستی (ب‌ژیو) تانه‌ له به‌خششی (خوا)، به‌ د‌نیایی له‌وه‌دا نیشانه‌ هه‌ن، بو‌ کۆمه‌لیک بیستن (۲۳) هه‌روه‌ها له نیشانه‌کانی (بالا ده‌ستی خوا) ئه‌وه‌یه‌ که برووسکه‌تان پ‌یشان ده‌دات، مایه‌ی ترس و ئوم‌یدیش‌تانه‌و، له‌سه‌ری‌وه‌ ئاو‌یک داده‌به‌زی‌نی، زه‌وی دوای مردنی پ‌ی ده‌ژیه‌نێته‌وه‌، بی‌گومان له‌وه‌دا نیشانه‌ هه‌ن، بو‌ کۆمه‌لیک بفامن (۲۴) هه‌روه‌ها له نیشانه‌کانی (زانیی و توانایی خوا) ئه‌وه‌یه‌ که ئاسمان و زه‌وی، به‌ فه‌رمانی وی راوه‌ستاون، ئنجا هه‌ر کات له زه‌وی‌شه‌وه‌ بانگ‌یک‌ی تایبه‌تی کردن، کت و پر (له زه‌وی) د‌ینه‌ ده‌ری (۲۵) هه‌ر که‌شیش که له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا‌یه‌، هی ویه‌و، هه‌موویان بو‌ی ملکه‌چن (۲۶) ته‌نیا ئه‌ویش دروستکراو د‌ینێته‌ دی، دوایی (پاش نه‌ه‌یش‌تنی) ده‌یگ‌یر‌پ‌ته‌وه‌و، پ‌یی ئاسان‌تریشه‌ (له دروستکردنی) و وه‌سفی هه‌ره‌ به‌رزی هه‌یه‌، له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا‌و، ئه‌و زالی کارزانه (۲۷).

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(يُبْلِسُ): (أَي: يَنْتَسُو، أَوْ يَسْكُتُوا)، (إِبْلَاس) هه م به مانای ناؤمید بوون، هه م به مانای بئ ده نگ بوون دی، ده گوتړی: (الإِبْلَاسُ: الْحُزْنُ الشَّدِيدُ مِنْ شِدَّةِ الْيَاسِ)، (إِبْلَاس) بریتیه له دل ته نگییه کی زور له زور ناؤمیدیدا، که ټنسان زور دلته نگ ببئ، ده گوتړی: (أَبْلَسَ فُلَانٌ إِذَا سَكَتَ)، که سیک که بیده نگ ده بئ و، له بئ هیوایی دا هیچ قسه ناکات، نه وهش پیی ده گوتړی: (أَبْلَسَ)، که چاوگه که ی (إِبْلَاس) ه، هه ندیک گوتوویانه: (إِبْلِيس) یش، له وه وه هاتوه، که له به زه یی خوا ناؤمید بووه.

(رَوْضَةٍ): (رَوْضَة) به (رِیَاض) کوده کریته وه، (رِیَاضُ الْجَنَّةِ: مَحَاسِنُهَا وَمَلَذُّهَا)، (رِیَاضُ الْجَنَّةِ) شوینه خو شه کانی به هه شت و شوینه پر له زه ته کانی به هه شتن، (الرَّوْضَةُ: مُسْتَنْقَعُ الْمَاءِ وَالْخَضِرَةِ)، شوینیکه که ئاودار بئ و، سه وزایی لی بئ، ده لیم: له راستیدا (رَوْضَة)، به مانای باغ و بیستان و گول و گولزار دی.

(يُحْبَرُونَ): دلخوش ده بن، تا کو شوینه واری نازو نيعمهت له سه ریان دهرده که وئ، (يَفْرَحُونَ حَتَّى يَظْهَرَ عَلَيْهِمْ حَبَارُ نَعِيمِهِمْ، الْحَبْرُ وَالْحَبْرُ: الْأَثَرُ الْمُسْتَحْسَنُ)، وشه ی (حَبْر و حَبْر) به شوینه واری جوان و چاک و په سه ند ده گوتړی، (حَبْر و حَبْر) به زاناش ده گوتړین، بابای زانای خاوه ن کتیا ن، له بهر نه وهی ته ویش زانیا رییه که ی لی دهرده که وئ و جوانی ده کات.

(لَتَسْكُنُوا إِلَيْهَا): تا کو به هو یه وه هو گریان بن وئارامیتان بو بئ و، ئوخزنتان بو بئ، (السُّكُونُ: ثُبُوتُ الشَّيْءِ بَعْدَ تَحَرُّكِهِ)، (سُكُون): بریتیه له چه سپاندن و سه قامگیر بوونی شتیک، دوا ی جووله جوولی.

(الْبَرْقُ): (لَمَعَانُ السَّحَابِ)، درهوشانه وهی ههور، ئیمه برووسکهی پی ده لئین، ههروهك دهنگه كهی كه (رَعْد)ه، كه ئیمه ههوره تریشقهی پی ده لئین، به لām تیشكه كهی (بَرْق)ی پیده گوتری: برووسكه.

(فَلَنُؤْنَسَ): واته: ملكه چن، (الْقُنُوتُ: لُزُومُ الطَّاعَةِ مَعَ الْخُضُوعِ)، (قنوت): بریتیه له فرمانبهریی له گه ل ملكه چیی، واته: فرمانبهریی پوآله تی و ملكه چیی دهروونی.

(الْمَثَلُ): (أَي: الْوَصْفُ) وهسف، سیفته، (وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى) واته: سیفتهی هه ره بهرز هی خوایه ﷺ، هه ناوو هه سیفته تیکی هه ره بهرز ههیه، تایه ته به خواوه.

(الْمَثَلُ: عِبَارَةٌ عَنْ قَوْلٍ فِي شَيْءٍ يُشَبِّهُ قَوْلًا فِي شَيْءٍ آخَرَ، بَيْنَهُمَا مُشَابَهَةٌ لِيُبَيِّنَ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ نَحْو: الصَّيْفَ ضَيَّعَتِ اللَّبَنُ: أَهْمَلْتُ وَقْتُ الْإِمْكَانِ أَمْرِكِ)، كه خوا ﷺ ده فهرموئ: (وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى) مانای: سیفتهی هه ره بهرز هی خوایه (مَثَل) بریتیه له قسهیهك له باره ی شتیكه وه كه بشوبهیتته قسهیهك له باره ی شتیکی دیکه وه له نیوانیاندا ویکچوون هه بی، تاكو یه کیکیان ئهوی دیکه پروون بکاته وه، بو وینه كه گوترا: (الصَّيْفَ ضَيَّعَتِ اللَّبَنُ)، له هاوینی دا شیره كهت زایه كرد، مه بهست پی ئه وهیه: له کاتیکدا كه بو ت ده گونجا، کاریك بکهی، نه تکرده، كه ئه وه به سه ره هاتیکی له سه ره، به لām (الْمَثَلُ يُضَرَّبُ وَلَا يُقَاسُ)، یانی: ئه گه تۆ به كه سیك بلئی: (الصَّيْفَ ضَيَّعَتِ اللَّبَنُ)، مانای ئه وه نیه، كه ئه وه كه سه ت وهك ئافرهت داناوه، چونكه ئه صلی په نده كه له وه وه هاتوه: پیاویك داخوازیی له ئافره تیک کردوه، ئه ویش شووی پی نه کردوه، ئاماده نه بووه هاوسه رگیری له گه ل بکات، دواپی ئافره ته كه شووی کردوه، به لām ئاتاج بووه، چۆته به رده م مآلی کابرای كه هه بوو بووه، داوا یارمه تی لیکردوه، ئه ویش پی گوتوه: (الصَّيْفَ ضَيَّعَتِ اللَّبَنُ)، واته: له هاویندا شیره كهت زایه كرد، دیاره ئه وه کاته

که داوای هاوسەرگیریی لای کردووه، هاوین بووه، یانی: ئەگەر کاتی خۆی ئاماده بای هاوسەرگیریی له گەڵ مندا بکە، ئیستا پێویستی نەدەکرد بێه بهر دەرگای من، هه‌موو شتێک هی خۆت دهبوو.

به هه‌ر حال (وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى)، یانی: سیفەتی هه‌ره به‌رزو، ناوی هه‌ره به‌رزو، حاڵی هه‌ره به‌رز له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا هی خوا ی پهره‌ردگاره، واته: هیچ شتێک نیه له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا بشو‌به‌یتته‌ خوا ی پهره‌وه‌ردگاره‌وه، یاخود هاوتای خوا ﷻ بێ.

مانای گشتیی ئایه‌ته‌کان

خوا ﷻ دای ده (١٠) ئایه‌تی پابردوو، ئەمجار پێناسهی خۆی ده‌کات، به‌لام تیکه‌ه‌لکیش له‌گەڵ باسی پۆژی دوا‌یی و دیداری خۆی دا و، له‌م سووپه‌ته‌ موباره‌که‌دا چوار جار، خوا ﷻ وشه‌ی (الله) له‌ سه‌ره‌تای ئایه‌ت دا دووباره‌ ده‌کاته‌وه:

١- ﴿اللَّهُ يَبْدُوْا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهُ﴾ (١١)

٢- ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ﴾ (٤٠)

٣- ﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيْحَ﴾ (٤٨)

٤- ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ﴾ (٥٤)

له هه‌ر کام له‌و چوار جاره‌دا، که خوا ناوی خۆی ده‌خاته سه‌ره‌تای پرسته‌که‌وه، باسی کۆمه‌لێک کاروبارو، کۆمه‌لێک له‌سیفەته‌کان و، کۆمه‌لێک له‌حاله‌کانی خۆی ده‌کات، بۆ ئەوه‌ی له‌ میان‌ی ئەوه‌دا خۆی به‌ به‌نده‌کانی بناسێن، که ئەو خوا‌یه‌ی، پێغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) داوا ده‌کەن مرو‌قه‌کان بپه‌رستن، کێه‌و کاره‌کانی چین و سیفەته‌کانی چۆن و ناوه‌کانی چین؟

لیره دا ده فهرموئ: ﴿اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (١٢) خوا
 ۱۱. ئەو کەسە یە کە دروستکراو دەست پێدەکات، واتە: لە سەرەتاوە دەیخولقیی و
 دەیهێنێتە دی، لە نەبوونەوه پەیدای دەکات، ﴿ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾، دواى ئەوەش کە
 دەیفهوتی و لایدەبات، جاریکی دیکە دەگێڕێتەوه، بۆ وێنە: مرقەکان پێشی
 دروستیان دەکات لە نەبوون، دواى کە دەیانمریت، دووبارە زیندووێان دەکاتەوه
 دەیانگێڕێتەوه، کە هەمیشە ئەم دروستکردن و دووبارە دروستکردنەوه بەردەوامە،
 وەک جاری دیکەش گوتوویمان: لە هەر چرکە یە کدا بە مەزەندە، سەدو بیست و پێنج
 ملیۆن (١٢٥,٠٠٠,٠٠٠) خانە لە جەستەى مرقدا دەمری و، سەدو بیست و پێنج
 ملیۆن (١٢٥,٠٠٠,٠٠٠) خانەى دیکەش شوێنیان دەگرێتەوه، کەواتە: ئەم هێنانە دی
 (خَلَقَ) و دووبارە دروستکردنەوه (إِعَادَةُ الْخَلْقِ) ه، بەردەوام لە جەستەى مرقدا
 هەیه، بە نەبەت ژياندارانی شهوه بە گشتی هەروایه، ﴿ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾،
 دوايش بۆ لای وی دەگێردێتەوه، بۆ سزاو پاداشت.

﴿وَيَوْمَ يَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ﴾ (١٢) ئەو پۆزەش کە ئاخیر زەمان
 (سَاعَة) هەڵدەستێ، تاوانبارەکان ناو میێو بێ دەنگ دەبن، (تَقُومُ)، یانی:
 هەڵدەستێ، راست دەبێتەوه، (سَاعَة) بە زۆری لە قورئاندا بە مانای: کاتی
 تیکچوونی گەردوون دی، واتە: ئاخیر زەمان، بەلام لە هەندیک شوێندا بە
 مانای پۆزی دواى دی، بە گشتی یان بە مانای قیامەتیش دی، ئەگەرنا قیامەت
 بە مانای هەلسان و زیندوو کرانەوه دی، بەلام جاری واش هەیه (سَاعَة) لە
 جیاتى قیامەت دی، کە ئێرە یە کێ لەو جارانهیه، ﴿وَيَوْمَ يَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ
 الْمُجْرِمُونَ﴾، ئەو پۆزەى کە (سَاعَة) دی تاوانبارەکان ناو میێو بێ دەنگ دەبن،
 کە بە تەئکید مەبەست پێى هەلسان و زیندوو بوونەوهیه، ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِّنْ
 شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءٌ﴾، هەروەها لە هاوبەشەکانیاندا کە پێیان وابوو، هاوبەشیان
 و، دەیانکردنە هاوبەش لە بەندایەتیی کردندا، بەشیک لە بەندایەتییان بۆ
 ئەوان دەکرد، لە نێو ئەواندا هیچ تەکا کاریان نەبوون، ﴿وَكَانُوا شُرَكَائِهِمْ

كَفَرِينَ ﴿١٣﴾ به هاوبه شه كانيان بيبروا بوون، يانی: يه خه يان له بهردا درين و حاشايان ليكردن، گوتيان: ئيوه هاوبه شی خوا نه بوون و، راست نه بوو كه ئيمه ئيوه مان به هاوبه شی خوا له په رستندا، دانا بوو.

﴿ وَيَوْمَ نَقُومُ السَّاعَةَ يُؤْمِدُ يَنْفَرُونَ ﴿١٤﴾ ١٤﴾ ئهو پوژه كه (ساعة) دى، واته: قيامهت دى، ئهو كاته دى، كه مروقه كان تيدا زيندوو ده كرينه وهه هه لده ستيرينه وهه، لهو پوژه دا ده پرژين، (ساعة)، يانی: كاتيكي ديار يي كراو، پوژى ئهو كاته ديار يي كراوه دى، كه مروقه كان تيدا هه لده ستيرينه وهه، زيندوو ده كرينه وهه بو سزاو پاداشت، **﴿ يُؤْمِدُ يَنْفَرُونَ ﴿١٤﴾ ١٤﴾** لهو پوژه دا ليك بلاو ده بن و، ده پرژين و، پولين ده كرين.

﴿ فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْحَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾ ١٥﴾ ئنجا هه رچى تهوانه ن كه پرويان هي ناوهه، كرده وه باشه كانيان ته نجام داو، ئا تهوانه له نيو باغ و بيستان و گول و گولزاردا دلخوش ده كرين و، شوينه وارى دلخوشي و شادمانيه كه له پروو خسارياندا دياره، **﴿ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٥﴾ ١٥﴾** به لام تهوانه ي كه بيبروا بوون و ثابه ته كانى ئيمه وه، ديدارى ئيمه يان به درو داناوه، ئا تهوانه له نيو تازارو سزادا ناماده ده كرين، وهك چون پوليس به دواي كه سيكدا ده گه رى، ده يگرى و ده يهينى، تهوانه ش ئاوا ده هينرين بو نيو سزا، چونكه ته گه ر به خوشي خويان هاتبان، خويان ده هاتن، به لام دياره تهوانه هينراون، ره پيچهك دراون و ده ستگير كراون و، به ناچارى په لكيش كراون بو لاي سزاي خوا.

﴿ فَسَبِّحْ لِلَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٦﴾ ١٦﴾ ئنجا پاكيى بو خوا، يان: خوا به پاك بگرن، يان خوا پاك و بيگه رده، له كاتيكداه كه ده چنه نيو ئيواره وهه، له كاتيكداه كه ده چنه نيو به يانيه وهه (ئيواران و به يانيان)، يا خود له ئيواره وهه تاكو به يانيى، هه روه ها له به يانيى تاكو ئيواره، **﴿ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾** ستايش هه ر بو ته وه له ئاسمانه كان و زه وييدا، **﴿ وَعَشِيًّا ﴾**

وَحِينَ تَظْهَرُونَ ﴿١٧﴾ هەروەها لە شەواندا (عَشِيٍّ)، لە دواى نوێژى ئیوارە (نوێژى عەسەر) هەو، پێى دەگوترى (عَشِيٍّ)، ﴿وَحِينَ تَظْهَرُونَ﴾، هەروەها لە کاتی کەدا دەچنە ئێو نیوەڕۆیەو، لە کاتى نیوەڕۆشدا، واتە: لە هەموو کاتەکاندا، پاکى بۆ خواو، ستایش بۆ خواو، لە هەموو شوێنەکاندا کە ئاسمانەکان و زەویین.

﴿يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ﴾، (خوا) زیندوو لە مردوو دەردیئى و، مردووش لە زیندوو دەردیئى، ﴿وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾، زەوییش دواى ئەوێ مردو، دەیژێنێتەو و زیندووێ دەکاتەو، مەبەست لە مردنى زەوى، ئەوێهە کە ڕووبەرى زەوى کە پێشتر گژوگیای لى بوو، دەغڵ و دانى لى بوو، کشتوکالى لى بوو، کاتیک دى، هەمووی زەرد هەڵدەگەڕى، دواى وشک هەڵدەگەڕى و، با وەك کەرەگەل ڕای دەدات و، زەوییه کە سوورو سەقەتالە دەبێتەو و هێچى لى نامیئى، هێچ نیشانهى ژيان و سەوزایى لى نامیئى، مەبەست لە مردنە کە ئەوێهە، ﴿وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾، دواى ئەوێ ئەو زەوییه مردو، زیندووێ دەکاتەو، دووبارە ژيان لەو سەر زەوییه، سەر دەردیئیتەو لە کەشى بەهاراندا، ﴿وَكَذَلِكَ نُخْرِجُكَ﴾، ئێوێش هەر بەو شیوێهە دەردەهێنرێتەو لە زەوى، وەك چۆن ئێوێ سالانە زەوى دەبینن، وشک و قاقرو بى کشتوکال سوورو سەقەتالە، دەبێتەو، گیایە کە لەسەر پشتیهتى و، دەغڵ و دانە کە هەر هەمووی دەدرۆیتەو، یاخود دەبێتە پووش و پەلەش، بەلام سالى دواى جارێکى دیکە سەر زەوى دەپازێتەو، ئێوێش هەر بەو شیوێهە، ئیستا لەسەر زەویین، ئنجا دواى ئەوێ دەمرن و دەنێژرێن و دەبنەو بە خاک، هەر بەو شیوێهە ئەو ڕووەکە، دەردەهێنرێتەو لە زەوى.

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ﴾، هەروەها لە نیشانهکانى خوا ﷻ، واتە: نیشانهکانى بەدیھێنەرایی و پەرورەدگاریهتیی و مشوورخۆریهتیی وى و، لە نیشانهکانى بالادەستیی خواو، زانایى خواو، میهرەبانى خواو، کاربەجیى خوا، ﴿أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ﴾، ئەوێهە کە ئێوێ لە گل دروست کردو، ﴿ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ

تَنْشَرُونَ ﴿١٩﴾ دوايى ئىوھ ڪت و پر دهنه به شهرىك و بلاوده بنهوه، ئنجا له گلهوه تاكو به شهر، خوا ﴿٢٠﴾ قوناغه كانى هه موويان هه لباردوون و باسى نه كردوون، تاكو دهركهوى كه سهره تاي ئيمه گلهو، كوتاييه كه مان ئهويه كه دهينه به شهرىك، مروقيكى پر به كراس و، به زهويدا بلاو دهينهوه!

﴿وَمَنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا﴾ ههروهه له نيشانه كانى خوا، ئهويه كه له خوتان هاوسه رى بو دروست كردوون، ئنجا ئهمه ئه گهر دويندراوه كان (مخاطبين) پياوان بن، واته: ئافره تانى بو دروستكردوون و، ئه گهر دويندراوه كان ئافره تان بن، واته: پياوانى بو دروستكردوون، ﴿لَسَكُنُوا إِلَيْهَا﴾ تاكو هوگريان بن و ئارامى و ئوخوتان بو بى و، دلتان دابمركى و، ههست به ئاسووده يى بكهن، ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ له نيوانتندا خوشه ويستى و به زه يى داناوه، ههه يه كديتان خوش دهوى و به رهو يه كه په لكيش ده كرين، ههه به زه ييتان به رانه ر به يه كه ده بى، ئه گهر به راستى ژن و مي ردى يه كدى بن و، له سهر بناغه يه كى راست و دروست، ئه وه هاوسه رگيرييه تان پيك هينابى.

هه له به ته ليره دا وه كه له تەفسیری سووره تی (النساء) يش دا، باسمان كردوه، كه ده فهرموى: ﴿وَمَنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا﴾ له نيشانه كانى خوا ئهويه كه له خوتان هاوسه رانتانى بو دروستكردوون، واته: له جينسى خوتان وله شيوه ي خوتان، كه واته: كه ده فهرموى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَّ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا﴾ النساء، واته: ئه ي خه لكينه! پاريز لهو پهروه رداگارتان بكهن، كه ئيوه ي له يه كه نهفس هيناوه ته دى و، هاوسه ره كه شى هه ر له خو ي هيناوه ته دى، ئا ئه وه به لگه نيه له سهر ئه وه ي هه ووا له ئاده م جيا بو ته وه و، له په راسووى ئاده م دروستبووه، ئه وه له په يمانى كو ندا هاتوه و له راستييدا قورئان وا نافه رموى، ئنجا ئه گهر هه ووا له ئاده م جيا بوويته وه، به پي ئه وه ئايه ته ي سووره تی (النساء)، به پي ئه م ئايه ته ي سووره تی (الروم) يش، ده بى هه موو ژنه كان له مي رده كانيان جيا بووبنه وه، يان هه موو مي رده كان

لە ژنەکانیان جیا بووبنەوه! کە بە تەئکید وانیە، بەلکو هەم ئەوهی سوورەتی (النساء) و، هەم ئەوهی تیرەش مەبەستی ئەوهیە، کە ژنیش دروستبوو لە هەمان جوړە نەفس کە پیاوی لێ دروستبوو، پیاویش لە هەمان جوړە نەفسە، کە ژنی لێ دروست بوو، یانی: لە پووی نەفس و سروشتەوه، یەك نەفس و سروشتیان هەیه، یەك شیوه پێکھاتەیان هەیه.

لە هەندێک لە فەرماشتاندا پیغەمبەر ﷺ نامۆزگاریی پیاوان دەکات، کە لەگەڵ هاوسەرەکانیان باش بن و، باسی ئەوه دەکات کە ئافەرەت لە شیوهی پەراسوودا دروستبوو، بۆیە دەفەرموێ: {الْمَرْأَةُ كَالضَّلْعِ، إِنْ أَقْمَتَهَا كَسَرَتْهَا، وَإِنْ اسْتَمْتَعَتْ بِهَا، اسْتَمْتَعَتْ بِهَا وَفِيهَا عَوْجٌ} (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٤٨٨٩، ومسلم: ٥٩)،

واتە: ئەبوو هوپەرەپرە ﷺ دەلێ: پیغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ئافەرەت وەك پەراسوویە، ئەگەر راستییكە یەوه دەیشکێنی، ئەگەر بەهرەشی لێوەرگیری بەلاریی لێ بەهرەمەند دەبی، ئنجا لە هەندێ شوێنان دەفەرموێ: {خُلِقَتْ الْمَرْأَةُ مِنْ ضُلْعٍ}، واتە: لە پەراسوو دروست بوو، یانی: لە شیوهی پەراسوودا دروست بوو، چونکە فەرموودەکە ی دیکە دەفەرموێ: {كَالضَّلْعِ} وەك پەراسوو وایە، ئنجا ئەوهش کە دەفەرموێ: ئافەرەت لە پەراسوو دروستبوو، واتە: لە شیوهی پەراسوودا دروستبوو، شیوهی پەراسوو چییە؟

ئێنسان بیست و چوار (٢٤) پەراسووی هەن، کە دوازدە لەولا و دوازدە لەولا (لە لای راست و چەپ)، قەفەسە ی سینگیان دروستکردووە، ئەو قەفەسە ی سینگەش جەرگ و دڵ و سیپەلاک و سپل و ئەوانە ی هەموویان گرتوونە خۆی، پەراسوووەکان بە هۆی لاریانەوه، توانیویانە دەفە ی سینگ دروست بکەن، ئەگەر لار نەبوونیەو راست بوونیە، بە کەلک نەدەهاتن، ئافەرەتیش لە چاوی پیاودا لاریەکی تێدا، ئەویش ئەوهیە کە عاتیفە و سۆزی زālە بەسەر عەقڵیدا، بەلام بە هۆی ئەو لاریەوه کە لە چاوی پیاودا وایە، ئەگەرنا ئافەرەت لە

خودی خویدا لار نیه، خوای پەرورددگار لەبەر ئەوەی ئەرکی دایکایەتی و، بە
خۆکردنی منداڵ و، منداڵ بوونی بە ئافرەت سپاردووە، وەك شتێکی سروشتی که
هەموو پیاوی دنیا، ناتوانن منداڵێکیان بێ، ئەو ئەرکیکی سروشتی و زگماکی
ئافەرەتانه، ئنجا خوا ﷻ ئەو توانایەشی داووە بە ئافەرەتان، که ئەو ئەرکەیان
پێ جێبەجێ بکری، ئەویش بریتیه لەووە که شەفەقەت و بەزەییان زیاترە لە
عەقڵ و بیر کردنەوهیان، واتە: عەتف و سۆزبان بەهێزترە، بەلام مانای ئەووە نیه
که عەقڵیشیان نیه، ئافەرەتی وا هەیه لە زۆر پیاوان عاقلترە، هەرۆهك پیاوی وا
هەیه لە زۆر لە ئافەرەتان عاتیفیترەو سۆزو هەلچوونی زیاترە، بەلام بەگشتی
ئافەرەتان، سۆزو عەتفیان تیدا بە بەهێزترە، هەرۆهك پیاوان عەقڵ و ھۆشیان
تیدا بەهێزترە، پەيوەندی نیوان پیاوان و ئافەرەتان، پەيوەندییەکی تەواوکاریه،
نەك پەيوەندییەکی دژ بەیەكدی بوون و مل بەملەکردن لەگەڵ یەكدی، ﴿إِنَّ
فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾، بەراستی لەویدا نیشانە هەن، بۆ كۆمەڵێك بیر
بکەنەوه، ئەگەر بیر نەکەنەوه لەنهیینی و حیکمەتەکانی خوا تێناگەن، تەماشای
دەکەن: ئافرەت كۆمەڵێك تاییەتمەندی هەن و، پیاویش كۆمەڵێك تاییەتمەندی
هەن، تاییەتمەندییەکانی پیاو بۆ ئەرکە زگماک و خوارسکەکانی پیاو گونجاون و،
تاییەتمەندییەکانی ئافەرەتیش بۆ ئەنجامدانی ئەرکە زگماک و خوارسکەکانی خوێ
گونجاون، ئەگەر بیر لێ بکەیهوه، ئنجا لەحیکمەتی خوا تێدەگەن که بۆچی
خوا ﷻ ئەو مەسەلەیهی جووتیەتی (زوجیة)ی داناوە، که هەم لە جیهانی
بەشەردا هەیه، هەم لە جیهانی ژيانداراندا بە هەموو جوهرەکانیانەوه: ئازەلان و
پەرەوران و، لە جیهانی ڕووەکەکانیش دا، بەلکو ئەو جووتییەتە لە ماددەیی بێ
ژیانیشتا هەیه، گەردیلەکانیش لە بارگەیی موجیب و سالیب پێك دین، ئەگەر
بیری لێ بکەیهوه، ئنجا حالی دەبی که خوا ﷻ تەنیا خوێ تاکە، ﴿وَالشَّفَعُ
وَالْوَرُ ۝۲﴾ الفجر، ئەگەر هەموو دروستکراوەکان جووت (شفع)ن و، تەنیا خوا
تاک (وتر)و بێ وێنەیه.

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَخْلَفَ الْمَنَازِلَ وَالْوَنُكُ﴾ ههروهه
له نیشانه کانی خواو (له به دیهینه رایه تی و پهروهه دگاریتی و خاوه ندرایتی
خوا) دروستکردنی ناسمانه کان و زهوی و جیاوازی زمانه کانتان و پهنگه کانتانه،
﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ﴾ به راستی له وهدا نیشانه هه، بۆ زانایان، یانی:
که سائیک له وه تیده گهن که بزنان خوا چوون ناسمانه کان و زهوی هیوانه دی،
تهو گهردوونه چوون دروستکراوه؟ پاشان له جیاوازی زمانه کان بکوئنه وه که
زیاتر له چوار هه زار (۴۰۰۰) زمان له دنیا دا ههیه، دیسان جیاوازی پهنگه کان،
ته ماشا ده که هیچ دوو مروؤفیک لهه سهر زهوییه، وهک یهک نین، له ئاده مه وه
تا کو دوا مروؤفی تهه سهر زهوییه، قهت دوو کهس وهک یهک نین و نابن، ته نانهت
دووانه کان (توانم) یش، تهوانیش جیاوازی ورد له نیوانیاندا ههر ههیه، تنجا که
وهک یهک نین، نهک ته نیا له پواله تیان دا، به لکو دهنگیان، سروشتیان، جوړی
پوشتیان، جوړی هه لسوکه وتیان، جوړی (DNA) یان، هیچیان وهک یهک نین.

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ ههروهه له نیشانه کانی خوا، بریتیه
له خهوتنتان له شهوگارو له پوژگادا، ﴿وَأَنبَغَاؤُكُمْ مِّن فَضْلِهِ﴾ دیسان
خواستنتان له به خششی خوا، واته: کارو کاسیبی و گه پانتان به دوا به خششی
خوادا، که تهو بژیوو پوژییه، پهیدای ده کهن، که ده فهرموئ: ﴿مَنَامُكُم بِاللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ﴾ له شوینی دیکه دا خوا ﷻ فهرموویه تی: له شهوگاردا ده خهون و، له
پوژگادا کاسیبی ده کهن، ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ
مُبْصِرًا﴾ یونس، واته: شهوی بۆ و لیکردوون، که تییدا بسرهون و بخهون
و، پوژگاریشی بۆ و لیکردوون تییدا بینن و کاسیبی بکهن، به لام لیله که
ههردوویانی پیکه وه هیوان، له بهر تهوهیه که ده گونجی مروؤف به شهویش
کاسیبی بکات و به پوژیش بخهوی، هه ندیک کهس وای بۆ هه لده سوورپی که به
شهوی بیداربی و کارو کاسیبی بکات، وهک کاروانچی و قاچاغچی و تهوانه ی
کاری بارو سوار ده کهن، به پوژئی ئیسپراحت بکهن و پشوو بدهن، یاخود زور

كەس بە شەو پاسەوان و ئیشكچیهو، بە شەوئ كارەكەى خوئ دەكات، بە پوژئ پشوو دەدات و ئیسراحت دەكات، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾، لەوهدا نیشانه هەن، بۆ كۆمەلێك بیستن، واتە: هێزی بیستیان بە کاریستن كە لە دەرەوێ خوێانهوێ زانیاری وەر بگرن، چ زانیاری وەحیی، چ زانیاری خەلکی دیکە لە پێی بیستنهوێ، دەتوانن خوێانی پێ دەوله‌مەند بکەن.

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا﴾ ديسان لە نیشانه‌كانی خوا ئەوێهێه كە برووسكه‌تان پێشان دەدات، هۆی ترساندن و هۆی تەماع وەبەرنانیشتانه، ﴿وَيُزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾، لە سەرپوێش ئاوێك دادەبەزێنێ، ﴿فَيُخَيِّ بِهَ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾، ئنجا زه‌وی لە دواى مردن، پێ دەژێنێته‌وه‌و زیندووی ده‌كاته‌وه‌، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾، بە دلناییه‌وه‌ لەوهدا نیشانه هەن، بۆ كۆمەلێك بفامن، عەقلیان بە کاریستن و تێفكرن، نیشانه‌ی زۆر دەبیننه‌وه‌ له‌وه‌دا: لە هه‌وره‌ تریشقه‌دا، لە برووسكه‌دا، لە دابه‌زینی ئاودا لە ئاسمانه‌وه‌، كە لە ئەنجامی متوربه‌بوون (تلقیح)ی هه‌وره‌كاندا برووسكه‌و هه‌وره‌ تریشقه‌ په‌یداده‌بن، پاشان زه‌وی چۆن زیندوو ده‌بێته‌وه‌ به‌و ئاوه‌و، چۆن زه‌وییه‌کی قاقرو دیمه‌كار، كە هه‌یچ جوړه‌ جوول‌ه‌و سه‌وزایی لێ نیه‌، دوا‌یی ته‌ماش‌ا ده‌كه‌ی پر ده‌بی له‌ چه‌ندان جوړه‌ پروه‌ك و، پر ده‌بی له‌ گول و لاله‌و نه‌سرین، یاخود دړك و دال و پروه‌کی جوړاو‌جوړ، یان دانه‌وێله‌ی جوړاو‌جوړ، یان سه‌وزه‌و ته‌ره‌كارو ... هتد.

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ﴾ ديسان لە نیشانه‌كانی وی (خوا) ئەوێهێه، كە ئاسمان و زه‌وی به‌ فه‌رمانی خوا رابوه‌ستن.

خوا ﷻ لە زۆر شوێن دا ئاماژه‌ی به‌وه‌ كردوه‌، كە ئاسمانی راگرتوه‌، بۆوێنه‌: ﴿وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ (٦٥) الحج، خوا ئاسمانی راگرتوه‌ كە بکه‌وێته‌ سه‌ر زه‌وی، مه‌گه‌ر به‌ مۆله‌تی خوئ، هه‌یچ پارچه‌یه‌ك له‌و ئاسمانه‌

بەر نایبتهوه سەر زهوی، ئەگەرنا هه‌موو خرۆکه‌ی زهوی ته‌نیا به‌شی ئه‌وه ده‌کات، پارچه ئه‌ستیره‌یه‌ک، یاخود پارچه خرۆکه‌یه‌کی له‌سەر بکه‌وێته‌ خوار، ﴿ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ﴾، دوایی کاتی‌ک خوا ئه‌و بانگ‌کردنه‌ی له‌ زه‌وییه‌وه بانگی کردن، ﴿إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ﴾، ئێ‌وه یه‌ک‌سەر دێ‌نه‌ ده‌ر، واته‌: له‌ پۆژی دواییدا، دوای ئه‌وه‌ی خوا بانگتان ده‌کات، ئیسرافیل بۆ جاری دووهم فوو به‌ صور (که‌په‌نا) دا ده‌کات، ئێ‌وه هه‌مووتان هه‌ر که‌سه له‌ ئاستی خو‌ی له‌ گۆره‌که‌ی خو‌ی دێ‌نه‌ ده‌ر، یاخود جه‌سته‌که‌ی له‌ کو‌یدا ب‌لا‌وبۆته‌وه، دێ‌ته‌وه ده‌رو، پرووحی به‌ به‌ردا ده‌کرێته‌وه.

﴿وَلَهُ مَن فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهٗ قِسْمٌ﴾، هه‌ر که‌سی‌ک له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌یه، هه‌مووی هی خوایه‌و، هه‌موویان بۆ خوا ملکه‌چن.

ئهمه‌ وا پێده‌چێ مه‌به‌ستی پێ فریشته‌کان بن، چونکه‌ فریشته‌کان بۆ خوا ملکه‌چن، فه‌رمانبه‌ری خوان، ئەگه‌ر مه‌به‌ست پێی مرو‌ف و جند و فریشته‌کانیش بن، واته‌: له‌و پرووه‌وه که‌ ناتوانن له‌ سیستمی خوا لابده‌ن و، له‌و پرووه‌وه‌ش که‌ یاسا گه‌ردوونییه‌کان به‌سه‌ریاندا حاکن، هه‌موویان ملکه‌چن بۆ خوا.

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾، خوا ئه‌و زاته‌یه که‌ دروستکراو ده‌ست پێده‌کات و دوایی ده‌یگیرێته‌وه، ﴿وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾، ئه‌وه له‌ لاشی ئاسانه‌، سێناره‌ بۆ خوا، هه‌لبه‌ته‌ خوا به‌پێی عه‌ق‌لی ئیمه‌ فه‌رمایشت ده‌کات، ئەگه‌رنا به‌ نه‌به‌ت خواوه، ئاسان و قورس نیه‌، ئاسان و ئاسانه‌ر نیه‌، هه‌مووی وه‌ک یه‌که، وه‌ک ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾

﴿٨٢﴾ یس، واته‌: فه‌رمانی خوا ئەگه‌ر ویستی شتی‌ک بکات، به‌س به‌فه‌رموی: ببه‌، یه‌ک‌سەر ده‌بی، بێگومان وشه‌ی (کن) ببه‌، دیسان بۆ تی‌گه‌یانده‌نی ئیمه‌یه، ئەگه‌رنا خوا ﷻ ئه‌و وشه‌یه به‌کارناهی‌تی، یانی: وه‌ک چۆن ئێ‌وه به‌ شتی‌ک ب‌ل‌ین: ببه‌، هه‌ل‌سه‌، یه‌ک‌سەر ئه‌و که‌سه هه‌ل‌سی، یان دا‌نبیشه‌، یه‌ک‌سەر دا‌نبیشی،

یان لاچۆ، یەكسەر لابچى، وهك چۆن تىوه كه فهرمانىكى وا دهكەن، شتەكهتان بۆ بىتە دى، چەند ئاسانە بۆ خواى پەرەردگارىش ئاوايه، يانى: مەبەست ئەوهيه هەر كاتيك ويستی خوا روو بکاته ئەو شتە، يەكسەر پەيدادەبى، ﴿وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، سيفهتی هەرە بەرزیش تەنيا بۆ خوايه، لە ئاسمانەکان و زهويدا، كهواته: ئەو شتانهی كه دهكرينه هاوبهشی خوا، له گەل خواداو له جياتى خوا دەپەرستين، شتى پووچن، بەس خوا خاوهنى سيفهتی هەرە بەرزە لە ئاسمانەکان و زهويیدا، بۆيه هەر ئەويش شایستهی پەرستران و بەندايهتیی بۆ کرانه، جگه له خۆی هه‌مووی دروستکراوی خوايه و بهندهی خوايه، دروستکراوی خوايه، ئەگەر خاوهنى ئیراده و شعورو هه‌ست نه‌بن، دروستکراوو بهندهی خوان، ئەگەر خاوهنى ئیراده و هه‌ست و شعور بن، وهك فریشته‌کان و مرقه‌کان و جنده‌کان، ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، هەر خواش ﴿وَاللَّهُ﴾ زالى کاربه‌جییه، زال و بالاده‌سته‌و، کاربه‌جیشه کاره‌کانی هه‌مووی له شوینی خۆياندان.

له تۆره كۆمپلەنتەكان له‌كەلتان

www.alibapir.com

نەن مەكەم بێر موقەع النوازل الدەلمەتە

عەلى بابېر/ AliBapir

عەلى بابېر/ AliBapir

کەلتانی

پاڤەیانندی مەکتەبی مەلۇمەتە عەلی بابېر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - گۆردی

پاڤەیانندی مەکتەبی مەلۇمەتە عەلی بابېر

مه سه له گرنگه کان

مه سه له ی یه که م:

هاتنی پوژی دوا یی مسۆگهره و، له کاتی هاتنی قیامهت دا، تاوانباران بـی دهنگ و نائومیـد دهبن، حاشا له هاوبه شه کانیاـن دهکـهـن و، لهـو پـۆژـهـدا خـهـلـک له یهـک جیاـده کرینه وهـو پهـرتـهـوازه دهبن، پـرواـدا رانی چاکه کار له بههـشت داو، بـیـپـروایانی به درۆدانهـری نـیـشـانهـکانی خـواو دیداره که ی، له ئازاری دۆزه خدا ئاماده ده کرین:

خـوا دهـفهـرمـوی: ﴿اللّٰهُ يَبْدُوْا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝۱۱ وَيَوْمَ نَقُوْمُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُوْنَ ۝۱۲ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِّنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاوُاْ وَكَانُوْا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِيْنَ ۝۱۳ وَيَوْمَ نَقُوْمُ السَّاعَةُ يَوْمَ يَفْرَقُوْنَ ۝۱۴ فَاَمَّا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحٰتِ فَهُمْ فِيْ رَوْضَةٍ يُحْبَرُوْنَ ۝۱۵ وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِآيٰتِنَا وَلِقَايَ الْاٰخِرَةِ فَاُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُخَضَّرُوْنَ ۝۱۶﴾

شیکردنه و ی ئهـم ئایه تانه، له ههشت برگه دا:

(۱) ﴿اللّٰهُ يَبْدُوْا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهُ﴾، خوا ﷻ دروستکراو دهست پـیـده کات، له سهـره تاوه دهیهـنـیـته دی، دوا ی دهیگـیـرـیـته وه پـیـشـتـریـش گوتمان: لهـم سووـپـهـتهـدا چوار جارـان وشه ی (الله) کراوه به سهـره تـای رسته، ئهـمه شوینیکیانه، شوینی دووه میان: ﴿اللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ۝۴۰﴾، شوینی سییهـم: ﴿اللّٰهُ الَّذِيْ يُرْسِلُ الرِّيْحَ ۝۴۸﴾، شوینی چوارهـم: ﴿اللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ ضَعْفٍ ۝۵۴﴾، که مه بهـست پـیـان ئیـسپاتی به کتایی خـوا یه له پهـروهـردگار بوون و، به دیهـنـهـر بوون و، پهـرستـران و بهـنـدا یه تی بو کراندا.

(۲) ﴿ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾، دواى نه وهى كه فه وتان د نیشنى جارى كى دىكه ده تان گپ ریتته وه، (تُرْجَعُونَ)، خویندرا ویشه ته وه: (يُرْجَعُونَ)، بو لای وى ده گپ دریننه وه به شیوه ی نادیار، به لام (تُرْجَعُونَ)، به شیوه ی حاله تی دوینراو (مُخَاطَب) ه.

(۳) ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ﴾، نهو روزه كه (ساعة) هه لده ستی، قیامت هه لده ستی، قیامت راده بی، نهو كاته دى كه مروقه كان تیتدا زیندوو ده كړینه وه، تاوانباران به خه فه تبارییه وه نا ئومید ده بن.

﴿يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ﴾، تاوانباران نا ئومید ده بن، خه فه تبار ده بن، زور دل داگیراو ده بن، پاشان بی ده نگ ده بن، چونكه: (الْبَلَاءُ: سُكُوتٌ بِحِيرَةٍ)، یان (سُكُونٌ بِحِيرَةٍ)، بی ده نگى، یاخود بی جموجوئى به سه رسامی و به سه راسیمه ییه وه.

(۴) ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِّنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاؤُا۟﴾، له نیو هاوبه شه كانیانا تكاكاریان نه بوون، وهك خه یالیان ده كرد، نه وه خه یال پلاویك بوو، پیان وابوو نه وانه ی ده یانكه ن به هاوبه شی خوا، له روزه دواپیدا، تكاو ره جایان بو ده كهن، له لای خوا، وهك یه كيك له وانه ی كه به هه له له ته صه ووف حالى بووه، نه گه رنا ته صه ووف و ته زکیه ی راسته قینه لایه نى كى ره سه نه له ئیسلامدا، كه مسولمانان په روه رده ده كات له پرووى ئیمانی و، پرووحی و، ره وشت و ئاكاره وه، ئنجا یه كيك له وانه كه به هه له حالى بووه، به هه له بهو رییه دا رویشته وه، به شیخه كه ی خو ی ده لی:

بو یه له دنیا ده ستم گر وه تو

تاكو له قیامت نه بم ره نجه رو

یانی: له دنیا دا ده ستی به شیخه كه یه وه گرتوه، تاكو له قیامت تی شه فاعه تی بو بكات، له راستییدا پیغه مبه ران و شه هیدان و راستان و صالحان و، هه ر كه سه له قه دهر خو ی، تكاو شه فاعه ت ده كات، به لام ده بی ده ست به خوا بگری و، به رپی خوا دا برپی و، به ندایه تی خو ت بو خوا ساغ بكه یه وه، هیچ چاوه پروانییه كت له جگه له خوا نه بی، لهو شتانه دا كه ته نیا به خوا ده كړین: شیفه هیئانه وه،

سهرخستنهو، ژیر خستنه، ههر شتیک لهو ئیش و کارانهی که ته نیا به خوا ﷻ ده کریڼ، داواکردن و چاوه پروایی کردنیان له غهیری خوا، به شیرک و هاوبه ش بۆ خوا دانان له قه لهم ده درئ، ئنجا ده فهرموئ: له نیو هاوبه شه کانیاندا که له لای وان هاوبه شی خوا بوون، نهک له واقیعدا، شه فاعهت کارو تکاریان نه بوون.

(۵) - ﴿وَكَانُوا يُشْرِكُ بِهِمْ كُفْرًا﴾، لهوئ به هاوبه شه کانیان بیپروا بوون، واته: نکوولی ده کهن، لهوهی که سهرپه رشتییان کردبن و، دۆستایه تییان کردبن، حاشایان لی ده کهن و، لییان پشت پهل ده بن، پییان وایه که بهو شیوهیه ده رباز ده بن، لهوهی که له دنیا داوایان کهوتوون و په رستووایان و له جیاتی خوا به شتیک له به ندایه تی، یاخود زۆریک له به ندایه تییان بۆ ته رخان کردوون.

(۶) - ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُنْفَرُونَ﴾، تهو پۆژهش که کاتی دیاریکراو (ساعة) دی و، پۆژی قیامهت دی، پۆژی سزاو پاداشت و لیپرسینهوه دی، لهو پۆژهدا مروقه کان په رته وازه ده بن و، لیک بلاو ده بن.

ئنجا خوا ﷻ پروونی ده کاتهوهو چۆن په رته وازه ده بن:

(۷) - ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ﴾، ئەمه پروونکردنهوهی وشه ی: (يَتَفَرَّقُونَ) ه، ئاوا لیک بلاو ده بن: ئەوانه ی پروایان هیناوهو، کردهوه باشه کانیان ته نجام داو، ئەوانه له نیو باغ و بیستان و گول و گولزاردا، دلخۆش ده کریڼ، شادمان ده کریڼ، (فَهُمْ فِي الرِّيَاحِينَ وَالنَّبَاتَاتِ الْمَلْتَفَةِ، وَبَيْنَ أَنْوَاعِ الزَّهْرِ فِي الْجَنَّاتِ يُسْرُونَ)، له نیو گول و گولزارو پرووه که لیک ئالاوله کان و هه موو جوړه کانی گولدا، له نیو باغه کاند، دلخۆش ده کریڼ.

﴿يُحْبَرُونَ﴾ (أی: يُسْرُونَ، يُكْرَمُونَ، يُلَذَّذُونَ بِالسَّمَاعِ وَالْغِنَاءِ، يُتَعَمَّونَ)، زانایان به هه موو تهو وشانه لیکیانداوه تهوه: ﴿يُحْبَرُونَ﴾، دلخۆش ده کریڼ، ریزیان لی ده گیرئ و، ده کریڼه خاوهن له زهزت و، چیژ وهرده گرن، به گورانی و قسه ی خوښ و، نازو نیعمه تیان پیشکesh ده کری.

۸- ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ﴾
 بەلام ئەوانەى كە بێپروا بوون، بێپروابوون بە پێغەمبەرەکان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، بە
 کتێبەکانى خواو بە پۆژى دواى، ھەر ھە ئایەتەکانى ئیمەو، دیدارى پۆژى دوايان بە
 درۆ داناو، ئا ئەوانە لە سزاو ئازاردا ئامادە دەکړن.

وشەى: ﴿مُحْضَرُونَ﴾، دوو واتای ھەن:

- ۱- (مُحْضَر: أَي حَاضِرٍ بِحَيْثُ لَا يَغِيبُ عَنْهُ)، واتە: ئامادەبەو، لەو سزاو ئازارە ناچیتە دەرى.
- ۲- (مُحْضَرُونَ: مَا تِي بِهِمْ، وَمُحْضَرٌ لَا يُقَالُ إِلَّا فِي الشَّرِّ)، واتە: دەھێنن و، پەلکێش دەکړن،
 چونکە (مُحْضَر)، تەنیا لە خراپەدا بەکار دەھێنرێ، چونکە مَرْوُفِيكَ بۆ چاکە بۆ خۆى
 دەچى، بەلام بۆ سزاو ناخۆشیی و بۆ خراپە، دەبى پەلکێش بکړى و، پەپچەك بدرى و،
 بە تۆبزی بھێنرێ، ئەوانەى بێپروا بوون و، ئایەتەکانى ئیمەیان بە درۆ داناو، دیدارى
 پۆژى دوايان بە درۆ داناو، ئا ئەوانە لە سزاو ئامادە دەکړن و پەلکێش دەکړن.

خوا بە لوتف و کەرەمى خۆى، ئیمە لەو کەسانە بگێرێ کە بە ھۆى ئیمان
 و کردەوێ باشەو، باغ و گۆل و گۆلزارەکانى بەھەشتمان بە قسەت دەبن،
 دلخۆشیی و شادمانیی ئەو ئیمان بە قسەت دەبى، کە ھەر دلخۆشیی و شادمانیی
 ئەو، ئەو دلخۆشیی و شادمانییە، کە ھەرگیز ناخۆشیی بە دواو نایەتەو،
 خوا ﷻ بمانپاریزێ لەوێ کە بە ھۆى کوفرو بە درۆ دانانى ئایەتەکانى خواو
 دیدارى خواو، پەلکێش بکړین بەرەو سزاو ئازارو جەزەرەبەى خوا، کە لەوێ
 خەم و مەینەتییەك بەسەر ئەو کەسانە دادى، ھەرگیز لە کۆلیان نابیتەو، خوا
 بە لوتف و کەرەمى خۆى سەرەنجامان خێر بکات.

مه سه له ی دووهم:

زگمāk و عهقلی ساغ، به پاکگرتن و ستایشکردنی خوا له هه موو کاته کاند،
پێویست ده کهن: ئیواران و به یانیان، نیوه پۆیان و شه وان، ههروه ها له هه موو
شوینه کاند: ئاسمانه کان و زهوی، به به لگهی ئه وهش که خوا بهرده وام زیندوو
له مردوو، مردوو له زیندوو دهر دینێ و، زه مین ده ژینیتته وهو، مرۆفایه تیش
ده ژیه تیتته وه:

خوا ده فهرموێ: ﴿فَسَبِّحْ لِلَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ
فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ
مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له هه شت بر گه دا:

۱- ﴿فَسَبِّحْ لِلَّهِ﴾، ئنجا پاکیی و بێخه وشیی بۆ خوا، پیتی (ف) له: (فَسَبِّحَانَ) دا،
په یوه ندیی به قسه کانی پێشه وه هه یه، واته: مادام حال بهو شیوه یه، که واته: پاکیی بۆ
خوا، وشه ی: ﴿فَسَبِّحْ لِلَّهِ﴾

أ- ده گونجی به مانای (تَسْبِيحًا لِلَّهِ) بێ و، (سَبِّحَانَ) چاوگ (مصدر) بێ، یان له شوینی
چاوگ بێ، (تَسْبِيحًا لِلَّهِ): پاکیی بۆ خوا ﷻ.

ب- ده شگونجی ئه مه فهرمان بێ، یانی: (سَبِّحُوا لِلَّهِ تَعَالَى)، واته: خوای بهرز به پاک
بگرن، (عَنْ تَصَوُّرِ الْمُشْرِكِينَ أَنَّهُ يَعْجِزُ عَنْ إِحْيَاءِ الْأَمْوَاتِ)، له بیرو بۆ چوونی هاوبهش بۆ
خوا دانه ره کان، که خوا بێ توانایه له زیندوو کردنه وهی مردووان.

ج- یان: ﴿فَسَبِّحْ لِلَّهِ﴾، یانی: (مُسَبِّحُ اللَّهِ تَعَالَى)، واته: خوا به پاکگیراوه.

که واته: ﴿فَسَبِّحْ لِلَّهِ﴾، ئه و سێ حاله ته پێزمانیانه ی تیدا ره چاو ده کرێن:

ا- (تَسْبِيحًا لِلَّهِ)، پاکیی بوّ خوا به ردهایی.

ب- (سَبِّحُوا اللَّهَ)، خوا به پاک بگرن.

ج- (مُسَبِّحٌ لِلَّهِ تَعَالَى)، خوا به پاکگیراوه.

ئنجا به پاکگرتنی خوا، به دوور گرتنی خواو، به بهرز گرتنی خوايه، له هه موو نهو شتانه ی که له لایه ن خه لکی نه فام و نه زانه وه، پالده درینه لای خوا ﷻ لیره دا به پیتی سیاقه که دیاره که کافره کان پیمان وابوو، خوا ﷻ بی توانایه له وهی دوا ی نه وهی مردوون و ده بنه وه به خاک، زیندوو یان بکاته وه.

۲- ﴿حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ﴾، له کاتیکدا ده که ونه نیو ئیواره وهو، له کاتیکدا به یانی ده که نه وه، ده که ونه نیو به یانییه وه، (الإِمْسَاءُ: حُلُولُ الْمَسَاءِ، وَالْإِصْبَاحُ: حُلُولُ الصَّبَاحِ، وَالْمَقْصُودُ الدُّخُولُ فِي الْمَسَاءِ وَالصَّبَاحِ، مِثْلُ: أَهْمَنَ وَأَنْجَدَ وَأَشَامَ)، وشه ی (إِمْسَاءُ)، واته: داهاتنی ئیواره و، (إِصْبَاح) واته: داهاتنی به یانی، به لام لیره دا مه به ست: چوونه نیو ئیواره و چوونه نیو به یانییه وهیه، وهك: (أَهْمَنَ) واته: چوو بوّ ولاتی یه مه ن، (أَنْجَدَ)، واته: چوو بوّ ولاتی نه جد، (أَشَامَ) واته: چوو بوّ ولاتی شام.

۳- ﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، خوا ﷻ به پاکگیراوه، به پاک ی بگرن، به پاکگیران بوّ خوا ئیواران و به یانیان، ستایش هه ر بوّ ویه له ئاسمانه کان و زه ویدا، نه وهی پیشی باسی کاته کان بوو، باسی کو تایی کات و سه ره تایی کات، کو تایی رۆژ (ئیواره) و سه ره تایی رۆژ (به یانیان)، نه مه شیان: ﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، ستایش هه ر شایسته ی نه وه له ئاسمانه کان و زه ویدا، واته: له سه ره وهی دروستکراوه کان و له خواره وه یان دا.

وهك پیشتریش گو توومانه: (وَلَهُ الْحَمْدُ)، که (الْجَارِ وَالْمَجْرُورِ) پیش ده که ون، نه مه کورت هه لێنان ده که یه نی، نه که رنا ده ی توانی بفرمو ی: (الْحَمْدُ لَهُ)، به لام (وَلَهُ الْحَمْدُ) وهك: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِثُ﴾ الفاتحه، کورته هه لێنانی

ستایشه له خوادا ﷻ، یانی: ستایش بۆ کران له ئاسمانه کان و زهویدا، هه ر شایسته ی تهوه.

(۴)- ﴿وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ﴾، دیتهوه سه ر کاته کان: ههروه ها شهوانه و، کاتیک ده کهونه نیو نیوه پۆیانیش.

هه ندیک گوتوو یانه: (العَشِيِّ: مَا بَعْدَ الْعَصْرِ)، واته: له دوا ی عه سهروه پی ده گوتری: (عَشِيًّا)، به لام ده شگونجی مه به ست پی شهوگار بی، چونکه (تُمْسُونَ)، دیاره دوا ی نویژی ئیواره ده گریته وه بۆ تهوه ی دووباره نه بی، ﴿وَحِينَ تُظْهِرُونَ﴾، له کاتیکدا که ده کهونه نیو نیوه پۆ.

(۵)- ﴿يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمِيتِ﴾، زیندوو له مردوو ده ردینی.

(۶)- ﴿وَيُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ﴾، مردووش له زیندوو ده ردینی.

ئه مه هوکاردانان (تعلیل)، بۆ به پاکراگرتن و ستایش کردنی خوا له ئاسمانه کان و زهویدا، بۆیه خوا پیوسته به پاک بگیری و، به پاکگیراوه، بۆیه به پاکراگرتن به س بۆ وی، چونکه تهو کاره ناوازانه، ته نیا به و ده کرین، زیندوو له مردوو، مردوو له زیندوو ده ردینی، وشه ی (مَمِيت) له هه ردوو شوینه کان دا به (مَمِيت) یش خویندراوه تهوه.

(۷)- ﴿وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾، سه ر زه مینیش، دوا ی مردنی زیندوو ده کاته وه، مردنی زهوی بریتیه له نهمانی پرووه ک و کشتوکال و، جموجۆلی زینده وه ران و ژيانداران له سه ری، که دیاره جموجۆلی زینده وه ران و ژياندارانیش له سه ر پرووی زهوی به هو ی ئاوو، پرووه ک و شیناوردو دارو دره خته وه یه، که زهوی تهوانه ی له سه ر نه مان، تهوانیش نامین، وه ک گوتراوه: (ئاوو ئاوه دانی).

خوا ﷻ ده فهرمو ی: زهوی زیندوو ده کاته وه دوا ی مردنی، واته: دوا ی نهمانی دیارده ی ژیان له سه ری، که پرووه ک و شیناوردو کشتوکال.

۸- ﴿وَكَذَلِكَ نَخْرُجُكَ﴾، ھەر بەو شیوہیەش دەردەھێتێن، واتە: وەك چۆن خوا ﷻ ئیستا زیندوو لە مردوو، مردوو لە زیندوو دەردیئێ.

ئەجا کاتی خۆی زانیان چەمکی ئەو زیندوو لە مردوو دەرھێنان و، مردوو لە زیندوو دەرھێنانە لە لایان، چەمکی تەسك بوو، چەند شتیکی سنوورداری گرتۆتەو، بۆ وێنە:

گوتووینە: جووچکە کە زیندوو لە ھێلکە دەردیئێ کە مردوو، ھێلکە کە مردوو لە مریشکی دەردیئێ کە زیندوو، یان گوتووینە: گۆلە گەنمی زیندوو، لە دەنکە گەنمی مردوو دەردیئێ و، پاشان دەنکە گەنمەکان کە مردوون، لە گۆلە گەنمیکی زیندووی خاوەن ژیان دەردیئێ.

بەلام ئیستا بۆ ئێمە، چەمکی زیندوو لە مردوو دەرھێنان و، مردوو لە زیندوو دەرھێنان، زۆر فراوانە، وەك زۆر جاری دیکە گوتوویمانە: بە مەزەندە زانیانی توێکاری (علم التشریح) دەڵێن: لە ھەر چرکە کە سەدو بیست و پێنج ملیۆن (۱۲۵,۰۰۰,۰۰۰) خانە لە جەستە مرۆڤدا دەمرێ و، سەدو بیست و پێنج ملیۆن (۱۲۵,۰۰۰,۰۰۰) دیکە زیندوو شوێنیان دەگرێت، خانە زیندووکان لە خواردنی ھەرسکراو کە لە خۆندا ھەیە، لەوێ دەروست دەبنەو، خانە مردووکانیش لە جەستە فرێدەدرێت دەرو، لە پێی میزوو پاشەرۆ، ھەناسە فرێ دانەو.

ھەروەھا ئیستا بۆ ئێمە ئەو چەمکە زۆر زۆر فراوانترە، کە دەزانین لە چرکە کە مایاران ڤایرۆس و، میکروب و بەکتیریا دەمرن و، ھی دیکە شوێنیان دەگرێت، کەواتە: ئەو زیندوو لە مردوو پەیدا کردن و، مردوو لە زیندوو پەیدا کردن، پڕۆسە یەکی زۆر گشتگیر، ھەم جیھانی بەشەر، ھەم جیھانی ژیاندان بە گشتی ئاژەڵ و پەڕەپو زیندوو ھەر دەکان و، ھی ئێو ھەوا، ھی ئێو دەریاو، ھی سەر زەوی و، ھی بن زەوی، ھەمووی دەگریتەو، ھەروەھا جیھانی ڕووەک و شیناوردو دارو درەختەکانیش دەگریتەو.

که دهفه رموی: ﴿وَكَذَلِكَ نُخْرِجُكَ﴾، واته: وهك دهرهینانی زیندوو له مردوو، مردوو له زیندوو، چوڼ ئیستا بهردهوام ئه و پرۆسهیه ههیه، ئیوهش ههر به و شیوهیه خوای موتهعال کاتیک که مردن، له ههر کاتیکیدا که ویستی له و زهویییه مردوو، ئیوه به زیندوویی دهردییتتهوه.

ههروههها که دهفهرموی: ﴿وَكَذَلِكَ نَخْرُجُوكَ﴾، واته: ئابهو شیویه که
ئێستا له بهر چاوتانه، هه ر بهو شیویهش له قیامه تدا ده ر ده هی تر ینه وه.

فهرمايشتيكى پيغھمبەر ﷺ ھەيە، لەو بارەو: {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «كُلْ ابْنِ آدَمَ يَأْكُلُهُ التُّرَابُ، إِلَّا عَجَبَ الذَّنْبِ مِنْهُ خَلِقَ فِيهِ يَرْكَبُ» (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٤٦٥١، ومسلم: ٢٩٥٥، وأبو داود: ٤٧٤٣، والنسائي: ٢٠٧٧).

واته: ٺه ٻو و هوڙه ڀرہ ﷺ، ده لئ: پئغه مبهري خوا ﷺ، فہرمو ويہ تي: ھہ موو
جہستہ ي ٺادہ مزاد گل دہ يخوات، جگہ لہ ئيسکي کلينجہ (عَجَبُ الذَّنْبِ) کہ
لڀي دروست ٻو وھ لہ ویش پيکدہ ھٽيرتہ وھ.

(عَجَبُ الذَّنْبِ) ئېسكى كلىنجه ي پى ده ئىن، له كۆتايى بربراگه كانى پشت دا، ئىسقانىكى بچووك ههيه، كه له نيو ئهو ئىسكه گچكه يه دا (عَجَبُ الذَّنْبِ) ههيه، (عَجَب) يانى: نيوك، (ذَّنْب) يش به ماناى كلك دى، واته: كۆتايى بربره ي پشت، ئهم فهرمايشته ي پىغهمبر ﷺ ئىستا ئيعجازىكى زانستيشى تىدايه، كه ئىستا زانست ده ريخستوه، كه نيوكه كلكه (عَجَبُ الذَّنْبِ) ه به هيزترين مادده يه و به تيزايش نافه وتى و له بهين ناچى.

مەسەلەى سىيەم:

خستنه پرووى دوازده نيشانه و بەلگەى گەورە و گرنگ، لەسەر بەدیهينەرايەتیی و، پەرەردگاريتیی و، مشوورخوړیى خوا ﷻ، بۆ ژيان و مروّف و گەردوون، وەك بەلگە لەسەر تەنیا پەرستراويتیی خواو ﷻ ناپەوايى هاوبەش بۆ دانانى:

خوادەفەرموى: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَخْلَفَ السَّيْنِ كُمْ وَالْوَنُكُمُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُسْمِعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْجِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾﴾

شیکردنەوهی ئەم ئایەتانە، لە ھەژدە بڕگەدا:

١- ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ﴾، لە نیشانەکانی (واتە: لە نیشانەکانی بەدیهينەرايەتیی و، پەرەردگاريتیی و خاوەنداريتیی وى)، ئەوھيە كە ئیوھى لە گل ھیناوتە دى.

ئادەم ﷺ پراستەوخۆ لە گل دروست بوو، بەلام وەچەى ئادەم بە شیوھيەكى ناپراستەوخۆ لە گل دروست بوون، چونکە جەستەى ئیمەش سەرەتا لەو نوتفەيەى كە لە ئاوى باب و دايك پيەك دى، وەك لە سەرەتای سووڤەتى (المؤمنون) باسێكى تايبەتمان دەربارەى چۆنيەتى دروست بوونى مروّف كرد،

ئەو نوتفەيە لە ھەيمەنێکی پیاوو ھێلکۆلەي ئافرەت دروست دەبێ، کە ھەردووکیان دوو زیندەوھەری زیندوون، ئەوانیش لە خوێن دروست دەبن و، خوێنیش لە خواردنی ھەرسکراو و، خواردنی ھەرسکراویش، دووبارە دەگەرێتەوھە بۆ زەوی، کەواتە: ئادەم راستەوخۆ لە گۆل دروست بوو، بەلام وەچەکەي بە شێوھەيکی ناپراستەوخۆ لە گۆل دروست بوون.

(۲) - ﴿ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ مَّتَشَرُّونَ﴾، دوایي ئێوە يەكسەر، کت و پر، دەبنە مرۆڤێك کە بە زەویدا بۆلۆدەبنەو، چونکە مرۆڤ سەرچاوەکەي و دەستپێکەکەي: گۆل، چ وەك باب و دایکی: ئادەم و ھەووا سەلامی خوايان لێبێ، چ وەك يەك يەكی مرۆڤەکان.

(ئۆم) بۆ ریزبەندیي پلەيیە (للتَّرتیبِ الرُّتبی)، (إِذَا) ش بۆ (مُفَاجَّئَة) يە، کتو پر ئێوە دەبنە مرۆڤێك کە بۆلۆدەبنەو، واتە: بەسەر زەویدا بۆلۆدەبنەو، ئنجا گۆل لە کوێ و مرۆڤ لە کوێ؟ مەسافەو ماوھەيکی زۆر دووریان لە نێوان ھەيە، بۆيە خوا ﷻ وشەي (ئۆم) ي بەکارھێناو، واتە: دوایي پلەيەکی زۆر بەرزتر بۆ ئێوە دێتە پێش، کە دەبنە مرۆڤ.

ئەمە نیشانەي يەكەمە لەسەر خواناسیي، کە خوا ئێمەي لە گۆل ھێناوھە دي و، دوایي بووینە مرۆڤانیك کە بەسەر زەویدا بۆلۆبووینەو.

(۳) - ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا﴾، ھەروھەا لە نیشانەکانی خوا، واتە: لە نیشانەکانی بەدییەنەرایەتیي و پەروەردگاریتیي و مشوورخۆریتیي و خواھەنی ئەوپەریي زانیاریي و کاربەجییي بوونی خوا، ئەوھەي کە لە خۆتان ھاوسەرانی بۆ ھێناونە دي، ئنجا ئەمە ئەگەر دوێنراوھەکان پیاو بن، واتە: ئافرەتانی بۆ ھێناونە دي و، ئەگەر دوێنراوھەکان ئافرەتان بن، واتە: پیاوانی بۆ ھێناونە دي.

مانای وایە ئافرەتان و پیاوان لە يەك جوړە نەفسن، وەك پێشتریش گوتمان: مانای ئەوھە نيە، ژن لە پیاو جیاووێتەو، يان پیاو لە ژن جیاووێتەو، بەلكو يانی: لە يەك جوړە نەفسن، کەواتە: ئایەتی يەكەمی سوورەتی (النساء) يش،

که ده فەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا﴾ (۱) که زۆریک له توێژەرەوانی قورئان، ئەوەیان کردۆتە بەلگە که حەووا له ئادەم جیاپۆتەو، ئنجا هەندیک دەلێن: له پەرەسەووی چەپی، له راستییدا ئەو ئایەتە سوورەتی (النساء) نابێتە بەلگە لەسەر ئەو، چونکە ئەگەر ئەو ئایەتە بەلگە بێ لەسەر ئەوێ حەووا له ئادەم جیاپۆتەو، دەبێ ئەم ئایەتە سوورەتی (الروم) یش، بەلگە بێ لەسەر ئەو: که هەموو ژنەکان له پیاوێ کانیان جیاپۆتەو! که له راستییدا ئەو وانیەو، مەبەست ئەوێه که حەوواش هەر لەو جۆرە نەفسە دروستبوو، که ئادەمی لێ دروستبوو، یانی: ئەو پیاوێکان! ژنەکان و هاوسەرەکانتان له هەمان جۆرە نەفس، که ئێوەی لێ دروستبوون، ئەوانیش لهو جۆرە نەفسە دروستبوون.

ئنجا پەنگە بلێن: ئەو بۆ ئێمە شتیکی بەلگە نەویستە، بەلام بەشەر کاتی خۆی که له پووناکی پیغەمبەراییەتی و وەحیی دوور کەوتۆتەو، بیرۆکە سەیر و سەمەرە بۆ دروستبوون، کاتی خۆی له نیو یۆنانییەکاندا مشتومڕ بوو لەسەر ئەو که: ئایا ئافەرەتیش وەک پیاو خاوەنی نەفسە یان نا؟ هەندیکیان گوتویانە: نەخێر خاوەنی نەفس نیە، یانی: خاوەنی پروح نیە، دوایی هاتوونە سەر ئەو که بەلێ، ئەویش خاوەنی نەفس و پروحە، بەلام خاوەنی نەفسیکی حەیانییە، نەک ئینسانی، بۆیە خوا ﷻ له سوورەتی (النساء) دا، دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا﴾ (۱) واتە: ئەو خەلکینە! پارێز لەو پەرورەدگارەتان بکەن که ئێوەی له یەک نەفس دروستکردو (که ئادەمەو)، هەر خۆیشی هاوسەرەکی دروستکردو، واتە: هەر له جۆری خۆی، مانای وایە: دایک و بابی مرقایەتی له یەک جۆرە نەفسن و، ئێوەش ئەو پیاوێکان! بزائن که ئافەرەتەکانتان هەمان جۆرە نەفس و پروحیان هەیە، که ئێوە هەتانە^(۱).

(۱) له تەفسیری سوورەتی (النساء) ئەو دەقە (پەیمانی کۆن) مان هیناوه که دەلێ: هاوسەری ئادەم (حەووا) لەپەرەسەووی چەپی ئادەم دروستبوو.

که ئەوەشیان نیشانهی دووهمه له نیشانهکانی خوا.

ئنجای بۆچی خوا ﷻ هەر له جوۆری نهفسی پیاوهکان، ئافرهتهکانی هیناونه دی؟ یان هەر له جوۆری نهفسی ئافرهتهکان، پیاوانی هیناونه دی؟

٤- ﴿لَتَسْكُنُوا إِلَيْهَا﴾، تاكو هوگريان بن، تاكو بههویانهوه ئوخزنتان بو بى و، پىيان دلخوش بن، (السُّكُونُ مُسْتَعَارٌ لِلتَّائُسِ وَفَرَحِ النَّفْسِ، وَضُمَّنَ «لَتَسْكُنُوا»، مَعْنَى لَتَمِيلُوا فَعَدِي بِ «إِلَى»)، (سكون) بو هوگري و دلخوشبوونی نهفس خوازراوهتهوهو، وشه (لَتَسْكُنُوا)، مانای: (لَتَمِيلُوا) مهیل بکهن به لایانداو، به لایاندا بچن و، هوگريان بن، ئەم مانایه ی خراوهته نێو، بۆیه به (إِلَى) تهعهددای پیکراوه، دهن دهیتوانی بفهرموى: (تَسْكُنُوا) یان (تَسْكُنُوا بِهَا)، بهلام که دهفهرموى: ﴿لَتَسْكُنُوا إِلَيْهَا﴾، ههم مانای ئارامیی و ئوخزن، ههم مانای مهیل بهلادا کردن و هوگربوونیش دهگهیهنئ.

٥- ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةَ وَرَحْمَةٍ﴾، خوشهویستی و بهزهیشیی خستوته نێوانتان، ئەم ئوخزن بو هاتن و ههبوونی خوشهویستی و بهزهیی له نێوانی ئافرهتان و پیاواندا، یهکیکی دیکهیه له نیشانهکانی (نیشانهی سیهم) پهروهردگاریتی خوا، که (مَوَدَّةً) به مانای خوشهویستی دى و، (رَحْمَةً) یش بهزهیی، که سیفهتیکه پال به نینسانهوه دهنئ مامهلهی چاک بئ.

٦- ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾، بهراستی لهوهدا نیشانه ههن، بو کومه لیک بیر بکه نهوه، بۆچی فهرموویهتی: بیردهکه نهوه؟ چونکه بهدلیایی ههبوونی ئوخزن و هوگري و، ههبوونی خوشهویستی و پهحم و بهزهیی له نێوان ژن و پیاودا، به فیکرو عهقل دهرك دهکری و، که سیك بیر نهکاتهوه، ئەو راستییانهی بو دهرك ناکرین که حیکمهتی ئەوه چیه، ههم پیاو به هوئی ئافرهتهوهو، ههم ئافرهت به هوئی پیاوهوه، ههست به ئوخزن و ئارامیی و تهسکینی دهکهن؟!

٧- ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، ههروهها له نیشانهکانی پهروهردگاریتی و بهدییهته رایهتی و مشوورخوړیتی خوا، دروستکردنی ئاسمانهکان و زهوییه، واته:

گەردوون، ئەم گەردوونە زۆر نیشانهیەکی گەورەیه، وەك له سوورەتی (العنكبوت) دا، خوا ﷻ فەرمووی: ﴿ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴾ ٤٤

له راستیدا ئەم گەردوونە مولکی خوایه و زۆر زۆر فراوانه، پێشتریش باسمان کردوه: که ئیستا نوێترین بیردۆزه‌ی فیزیایی و گەردوونی، ئەوهیه که تیرە‌ی گەردوون بە‌دهوری پازده ملیار (۱۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) سالی تیشکی مه‌زنه‌ده ده‌کری، واته: تیشك به پازده ملیار (۱۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) سال، ئنجا ئە‌مه‌سه‌رو ئە‌وه‌سه‌ری گەردوون ده‌کات، هه‌لبه‌ته ئە‌وه هه‌ر به مه‌زنه‌ده‌ی زانایانه، ئە‌وه‌نده‌ی که به دوورینه‌کان بۆیان که‌شف بووه.

٨- ﴿ وَأَخْلَفَ السِّنِّكُمْ وَالْوَنُكُم ﴾، هه‌روه‌ها له نیشانه‌کانی خوا: جیاوازی زمانه‌کانتان و په‌نگه‌کانتانه، دیاره له قورئاندا هه‌میشه وشه‌ی (لسان) به مانای (لُغَة)، ئە‌و وشه‌و ده‌رپرینه‌که مه‌روڤه‌کان به هۆیه‌وه لێک حالی ده‌بن، نه‌ك ئە‌و زمانه‌ی که شتی پێ ده‌خوری و قسه‌ی پێ ده‌کری، جیاوازی زمانه‌کان که به مه‌زنه‌ده‌ی زانایان، ئیستا چوار هه‌زار (٤٠٠٠) زمان، له ئێ‌و مه‌روڤاهه‌تییدا هه‌یه، چوار هه‌زار (٤٠٠٠) زمانی سه‌ربه‌خۆو سه‌ره‌کی، جگه له زارو له‌هجه‌کان، هه‌لبه‌ته مه‌روڤ خۆیان زمان دروستده‌که‌ن، خوا ﷻ توانایه‌کی داوه‌ته مه‌روڤ که زمان دابینی، هه‌روه‌ك ئە‌و ئایه‌ته‌ی سوورەتی (البقرة) ده‌لاله‌تی له‌سه‌ر ده‌کات، که کاتی خۆی له تەفسیری سوورەتی (البقرة) دا، باسمان کرد که ده‌فه‌رموی: ﴿ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ﴾ ٣١، واته: هه‌موو ناوه‌کانی فیری ئاده‌م کردن، یانی: توانایه‌کی به ئاده‌م دا که بتوانی ناو له شت بنی و، زمان دروستبکات.

(وَأَلَوْنَكُمْ)، هه‌روه‌ها جیاوازی په‌نگه‌کانیشتان به‌لگه‌و نیشانه‌ی خواناسیه، که دیاره جیاوازی په‌نگه‌کانیش به هۆی جیاوازی ژینگه‌کان و، جووری خواردن و خواردنه‌وه‌و، ئیش وکارو...هتد له ئە‌نجامی ئە‌وانه‌دا جیاوازی په‌نگه‌کان دروست ده‌بی.

ئەوانەش سى نىشانەى دىكەى خواى پەرورەدگارن، كەواتە: (۶=۳+۳) ھەتا ئىستا.

۹- ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ﴾، لەوەدا نىشانەى زۆر ھەن، بۆ زانايان، چونكە ئەم سى شتە: دروستکردنى ئاسمانەكان و زەوى، واتە: گەردوون و، جياوازيى زمانەكان و پەنگەكان، بەھوى زانست و لىكۆلىنەوہوہ دەردەكەون، بۆيە دەفەرموى: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ﴾، ھەلبەتە خویندراویشەتەوہ: (لِّلْعَالَمِينَ) واتە: بۆ جیھانییان بۆ ھەموویان.

۱۰- ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾، لە نىشانەكانى بەدیھینەریتیى و پەرورەدگاریتیى و مشوورخویریتیى و، خاوەنى ھەموو سیفەتیكى بەرزو چاك بوونی خوا ﷻ، شایستەى ھەموو ستایش کردنىك و بە پاگرتنىك، ھەوتەمین لە نىشانەكان و بەلگەكانى بریتىە لە: خەوتنتان بە شەوگارو بە پۆژگار.

پیتی (ب) لێرەدا لە (بائیل)دا، بۆ (ظرف)ەو، بە مانای (فی) دى، یانى: (فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ)، بە زۆرى لە قورئاندا، خوا ﷻ كە باسى خەو دەكات دەیبەستیتەوہ بە شەوگارەوہو، كاتیك باسى كاسیبى دەكات، دەیبەستیتەوہ بە پۆژگارەوہ، بەلام لێرەدا ھەردووکیانى تێكەڵ کردوون، لەبەر ئەوہى ھەرچەندە بە زۆرى وایە كە خەلك بە شەو دەخەوى و بە پۆژ كە دنیا پووناكە، كارو كاسیبى دەكات، بەلام جارى واش ھەيە خەلك بە شەوى بۆى ناكرى بخەوى و، كارو كاسیبى دەكات: ئیشكە دەگرى، كاروان دەكات، یان لەبەر ھەر ھۆكارىك، بە پۆژگار دەخەوى، كەواتە: ھەم شەوگارو ھەم پۆژگاریش، ھەم بۆ خەوتن و، ھەم بۆ كارو كاسیبى و بە دواى بەخششى خوا كەوتن، بەكاردەھێنرین.

۱۱- ﴿وَأَبْنِاْؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهِ﴾، خواستنتان بۆ بەخششى خوا (طَلَبُكُمْ لِّلرِّزْقِ الَّذِي هُوَ فَضْلُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْكُمْ)، داواکردنتان بۆ بژیویك كە بەخششى خوايە ﷻ لەسەرتان، ئەمیش نىشانەى ھەشتەمین.

کەواتە: لێرەش دوو نیشانە هەن: هەم خەوتن لە شەوو پۆژداو، هەم کارو کاسیی کردن لە شەوو پۆژدا، هەر کامیان نیشانەیەکی سەر بەخۆن.

(۱۲) - ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ لهویدا نیشانە هەن، بۆ کۆمەڵێک بیستن، بۆیە دەفەرموی: بۆ کۆمەڵێک بیستن، چونکە بابای خەوتوو، ئاگای لە هیچ شتێک نیه، مەگەر دوایی بۆی بگێرنەوه، بۆین: کە خەوتبووی ئاوات گوت، و پێتەت کرد، بەو شیوەیە خەوتی، ئەگەرنا بۆخۆی ئاگادار نیه، دەبێ دوایی بۆی بگێرنەوهو بییستی، لە رێی بیستی خۆیەوه، دوایی دەزانێ کە لە حالەتی خەوتنەکیدایا چی گوزەراوه!

(۱۳) - ﴿وَمَنْ أَعْيَنَهُ رَبُّكُمْ أَلَبَقَ خَوْفًا وَطَمَعًا﴾ هەر وهە لە نیشانەکانی خوا ﷻ ئەوهیه کە برووسکەتان پێشان دەدات، هەم دەبێتە هۆی ترساندنن و، هەم دەبێتە هۆی ئومێدەوار کردنن (يُخِيفُكُمْ خَوْفًا، وَيُطْمِعُكُمْ طَمَعًا)، ترسە کە بۆ ئەوهیه بترسن، کە ئەو برووسکەیه زیانیان پێ بگهیهنێ، کە زۆر کەس بە برووسکەو، بە ههوره تریشقه له بهین دهچێ، ئومێدەواربوونیشیان بە هۆی ئەوهیه کە دەزانن هەر ههوریك برووسکەیه ههبوو، ههوره تریشقهی ههبوو، مانای وایه موتوربه بووهو بارانی پێوهیه، یاخود به فرو تهزره ی پێوهیه.

دیاره (خَوْفًا وَطَمَعًا) هەردووکیان (مَفْعُولٌ لِأَجْلِ) یە یانی: (إِرَادَةُ أَنْ تَخَافُوا خَوْفًا وَتَطْمَعُوا طَمَعًا)، واتە: بۆ ئەوهی کە بترسن بە ترسان و، ئومێدەوار بن بە ئومێدەوار بوون.

(۱۴) - ﴿وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾ له سه‌رپوه‌ش ئاو داده‌به‌زی‌نێ، هه‌میشه‌ گوتوو‌مانه‌: خوا ﷻ به‌ زۆری ده‌فهرمو‌ی: ئاو داده‌به‌زی‌نێ، نه‌ک با‌سی باران (مَطَر) بکات، چونکه‌ که‌ فهرمو‌وی: ئاو، باران، به‌فر، ته‌رزه‌ شێ (بُخار)و، ئاو‌نگیش ده‌گرێته‌وه‌، هه‌موو ئه‌و ته‌پاییه‌ی که‌ له‌ ئاسمان، له‌ سه‌رپوه‌ دی، به‌ره‌و زه‌وی، هه‌مووی ده‌گرێته‌وه‌.

که ئەمه نیشانه‌ی نۆیه‌می خ‌وای په‌روه‌ردگار بوو.

(۱۵) - ﴿فِيحْيِ بِه الْأَرْضُ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾، ئنجا زهوی پئی زیندوو ده کاتهوه، دواى مردنى، دواى ئهوهى که زهوى وشک و برینگ و دیمه کارو قاقړ بووه، نیشانه کانی ژيانى له سهر نه ماون، پروه که کان هېچيان له سهرى نه ماون، به هووى ئه و ئاوه وه که بوى داده به زینتی له سهریوه، پیتی زیندوو ده کاتهوه.

ئهميش نیشانه و به لگه ی ده یه می خواناسییی.

(۱۶) - ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾، له وهش دا نیشانه هه ن، بو کومه لیک عه قلیان هه بئ، هوشیان هه بئ، بیر بکه نه وه، بویه وایفه رمووه، چونکه ئه و شتانه به عه قلی سه لیم ده زانرین، ئه گهر مرؤف عه قلی هه بئ و هوشی هه بئ، ده زانی که برووسکه و، ئاو دابه زین له سهری و، زیندوو بوونه وهی زهوی پئی، ئه وانه ههر سیکیان نیشانه ی ته نیا به دیه پنه رایه تی و ته نیا په روه ردگاریتی و ته نیا خاوه نداریتی خوان، بویه ده بئ ته نیا ئه ویش په رستراو بئ.

(۱۷) - ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ﴾، هه روه ها له نیشانه کانی خوا ئه وه یه که ئاسمانه کان و زهوی، به فه رمانی خوا راده وه ستن، (الْقِيَامُ: الْبَقَاءُ الْكَامِلُ الَّذِي يُشَبِّهُ بَقَاءَ الْقَائِمِ غَيْرِ الْمُضْطَجِعِ وَالْقَاعِدِ)، بویه ده فه رموی: له نیشانه کانی ئه وه یه که ئاسمانه کان و زهوی رابوه ستن، راوه ستان لیږده، واته: مانه وهی به ته وایی که بشوبه پته مانه وهی که سیك که به پیوه ده وه ستن، نه ك داده نیشی، یاخود پالده که وئ، واته: به تیرو ته وایی ئه و ئاسمان و زهوییه ده میننه وه.

لیږده مه به ست له فه رمان (أَمْر)، دیاره که فه رمانی په یدا کردن (أَمْر التَّكْوِين) ه، که بریتیه له و سیستم (نظام) ه که خوا دایناوه تاكو ئاسمان و زهوی، گه ردوون بمیننه وه و به رده وام بن.

ئهميش نیشانه ی یازده یه مه.

(۱۸) - ﴿ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ﴾، دواپی هەر کاتیک بانگی کردن، ئیوه کت وپر له زهوی دینه ده‌ری.

ئەمیش نیشانه‌ی دوازده‌یه‌م و کۆتاییه که له‌م ئایه‌تانه‌دا خراونه‌پوو.

ئنجبا با قسه‌و سه‌رنجی سی له‌پروونکه‌ره‌وانی قورئان بده‌ین، له‌باره‌ی ئه‌و پرسته‌ی کۆتاییه‌وه:

۱- (الطبري) له‌باره‌ی ﴿ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ﴾ ده‌وه، گوتویه‌تی: (إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ مِنَ الْأَرْضِ، إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مُسْتَجِيبِينَ لِدَعْوَتِهِ إِيَّاكُمْ)^(۱)، واته: ئیوه له‌زه‌وی دینه‌ده‌ری، کاتیک که‌خوا بانگتان ده‌کات، ئیوه وه‌لامی بانگ‌کردنه‌که‌ی ده‌ده‌نه‌وه‌و، له‌زه‌وی دینه‌ده‌ری.

۲- (فخر الدين الرازي) گوتویه‌تی: (فَالْمَدْعُوُّ يُدْعَى مِنَ الْأَرْضِ، يَغْنِي أَنْتُمْ تَكُونُونَ فِي الْأَرْضِ فَيَدْعُوكُمْ مِنْهَا فَتَخْرُجُونَ)^(۲)، ﴿ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ﴾، بانگ‌کردنه‌که‌له‌زه‌وییه‌وه‌نیه، به‌لام ئیوه له‌زه‌وییدان که‌بانگتان ده‌که‌ن، پازی ده‌لی: بانگ‌راوه‌که‌له‌زه‌وییه‌وه‌بانگ ده‌کری، واته: ئیوه له‌و کاته‌دا له‌زه‌وییدا ده‌بن، که‌خوا بانگتان ده‌کات و، له‌زه‌وی دینه‌ده‌ری.

۳- (محمد الطاهر بن عاشور)، ده‌لی: (مِنَ الْأَرْضِ مُتَعَلِّقٌ بِتَخْرُجُونَ قُدِّمَ عَلَيْهِ)^(۳) واته: که‌ده‌فه‌رموی: ﴿ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ﴾، یانی: (إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ مِنَ الْأَرْضِ) به‌لام پیشی خراوه.

هه‌موویان هه‌ریه‌ک واتایان هه‌یه، گرنگ ئه‌وه‌یه بانگ‌کردنه‌که‌له‌زه‌وییه‌وه‌نیه، به‌لکو بانگ‌کردنه‌که‌له‌لایه‌ن خواوه‌یه، به‌لام مرو‌قه‌کان له‌زه‌وی دینه‌ده‌ری.

﴿إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ﴾، ئیوه له‌زه‌وییه‌وه‌دینه‌ده‌ری، (إِذَا) بو‌کت وپری (مُفَاجَأَةً)یه، یانی: زۆر به‌خیرایی و کت وپر دینه‌ده‌ری، کاتیک خوا بانگی کردن.

(۱) جامع البيان، ج ۲۱، ص (۵-۴).

(۲) التفسير الكبير، ج ۲۵، ص ۱۰۱.

(۳) التحرير والتنوير، ج ۲۱، ص ۸۱.

کورتە باسیک دەربارەیی

بیست وردەکاریی جەستەیی مرووف لەبەر تیشکی ئەم ئایەتەدا

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ﴾

واتە: لە نیشانەکانی خوا ئەوەیە کە ئێوەی لە خاک دروست کردووە، دوایی ئێوە دەبنە مرووفانیك و بلاو دەبنەو، (النابلسی)^(۱) لە تەفسیرەکەیی خووی دا هەندیک شتی جوان دەلی، هەلبەتە ئێمە ستایش بوو خوا لە سەرەتای تەفسیری سوورەتی (المؤمنون) دا باسیکی سەربەخۆمان لە بارەیی چۆنیەتی دروستبوونی مرووفەو کردووە، هەرۆهە لە مەوسووعەیی: (ئیمان و ئیلحاد) دا، زیاتر لە سەد (۱۰۰) لاپەرمان تەرخانکردووە بوو باسکردنی جەستەیی مرووف، وەك پیکهاتەکانی و کوئەندامەکانی، هەر کەسیك بیهوێ دەتوانی بگەرێتەو بوو ئەو مەوسووعەیی، وردەکاریی زۆرمان لە بارەیی مرووف و جەستەیی مرووف و، کوئەندامەکانی ئەو هەموو کارە سەرسوڕپێنەرانی کە ئەنجامیان دەدەن، باسکردووە، بەلام لێرەدا لە قەدەر سروشتی ئەم تەفسیرە، پیم خووش بوو هەندیک شت باس بکەین: کە گل و خاک لە کوێ و، ئەو مرووفە لە کوێ، کە دەبێتە مرووفیکی تێرو تەواوو، ئەو هەموو مرووفانە کە دوایی بە زەویدا بلاو دەبنەو؟

چەند زانیارییەك دەربارەیی جەستەیی مرووف لە بیست برگەدا:

۱- لە میشکی مرووفدا سەد ملیار (۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) خانەیی ژێرخانیی (استنادی) ی، هەن، لێنان، تاكو ئیستا وەك پێویست ئەركەكەیان نەزاندراو، بەلام لە توێكلی میشكد

۳- ھەرۈەك چۆن مېشك و غوددەي نوخامىي ھەر لە گل دروست دەبن، ئېسقانە كانىش ھەر لە گل دروست دەبن، بۆ وىنە: ئېسقانى ران، بە شىۋەيەكى وا دروستكراۋە كە

سهریځی ده چټه وه نږو کلینجه، یان قولقولو، سهریځی ده چټه نږو جومگه ی نه ژنډو، هر کامیکان بهو شیوهیه دروستکراوه، که بو ټو شویندهی ده چټه نږو، بگونجی، بو ټه وهی له ویندا بتوانی جوول ټکات، جاری وا ههیه که مروځ ده توانی پینجسه د (۵۰۰) کیلوگرام هه لبرگی له سهر ټو ټسقانهی رانی و، له سهر ټو ټسقانه که خوی پهره دگار لیان پیکهیناوه، ټو هه موو قورسایه ش ده که وټه سهر گهرنی ران، مانای وایه هر کامیکان ده توانی فشاری دوو سه دو په نجا (۲۵۰) کیلو هه لبرگی، ټو گل که خوی زور نهرم و بیهیزه، به لام ټو ټسقانه به قوه تهی لی دروست بووه!

نجا له نږو ټسقانه کاندو، له نږو جومگه کانیاندا جوړه مادهیه کی شل ههیه، ناهیلن ټو ټسقانه لیکبخشین و بخورین و، هه ندیک ژی و هه ندیک ریشال هن، که به یه کیانه وه ده به ستنه وه.

نجا هر کامیک له ټسقانه کان جوړیک سروشتیان ههیه، بو وینه: ټسقانی که له هی سهر مه یله و ته ختن، به لام ټسقانی ران و ټه ژنډو ده ست و پییه کان، جوړیک دیکهن، هر کامیکان به شیوهیه که هه لخواوه سروشته که ی وایه، که له گه ل ټو ټه رکه دا که ده بی ټه نجامی بدات، بگونجی.

۴- کاتیک ټسقان ده شک، دوو باره که شه ده کاته وه، که ټه مه زور شتیکی سهرسورپهینه ره، یانی: که سیک که لاقی ده شک، ده ستی ده شک، یان هر شوینکی ده شک، پزیش هر ټه وندهی له سهره که هه لیه سټیته وه، ټسقانه کان له په نای یه که دابنټه وه، به لام دواپی خویان ټو ټسقانه پیکه وه ده نوو سینه وه، که شه ده کهن و دروست ده بنه وه، سهرسورپهینه رتریش ټه وهیه که خانه کانی ټسقان، تاکو ټو ټه ندازه یه پیچی که شه ده کهن، نه که دریزتر بی، یان گهره تر بی، به لکو ته نیا تاکو ټو ټه ندازه یه پیستر خوا ﷻ له سهری سروشتان دوو یه تی، که شه ده کات و له وه زیاتر تینا په ری.

نجا له نږو ټسقانه کاندو کارگه ی دروست کردنی خرکه سووره کان ههیه و، ټو کارگه یه ش به تاییه ت له نږو ټسقانه دریزه کان دا ههیه، وه که: ټسقانی

ران و باسك و لاق، كه له هەر چركهیه كدا: دوو ملیۆن و نیو (۲،۵۰۰،۰۰۰) خرۆكه ی سوور دروست ده كهن، نه خۆشییهك ههیه پێی ده گوتری: (هه ژاریی خوینی دروستكەر)، ئه ویش ئه وهیه كه ئه و كارگه خویانهی نیو ئیسقانه كان، له دروستكردنی خرۆكه سووره كان ده وهستن، كه تاكو ئیستا نازانری هۆكاری چیه، به لام له ئه نجامی ئه و نه خۆشییه دا، ئیسقانه كان ده پووکی نه وه، مروڤ په یكه ره ئیسکییه كه ی به ره و كو تای ی ده چی.

۵- ئیسقانی ددان، ته نیا شتیك له ماده ده كاندا له ئیسقانی ددان به هیژترو پته وترو ره قتر بی، بریتیه له ئه لماس، له دوا ی ئه لماس ئیسقانی ددان له هه موو جوړه ماده ده یهك به هیژترن، هه ربۆیه ش خوا ﷺ ددانه كانی به شیوه یهك داناون، كه ئه و هه موو شته یان پێ ده خوری و، پێ ده كرۆژری و، پێ ده هاردری، هه یه ته مه نی هه شتا نه وه د سا له، ددانێکی له شوینی خوی ناجوولی، هه لبه ته به ئه ندازه ی ئه وه كه مروڤ زیاتر ئاگاداری ده م و ددانی خوی بی، ئه وانیش سه لامه تر ده مین نه وه، هه ندیک كه سیش هه ر به سروشت ددانه كانی بی هیزن، به لام به زۆری وایه خزمه تکردنی ددانه كان و پاك راگرتیان، هۆكار ده بی بۆ سه لامه ت و ساغیان و ساغ مانه و یان.

۶- ئنجا ماسوولكه كان: ئایا ئه گه ر ماسوولكه كان نه بن، په یكه ری ئیسکی چی له ده ست ده هات؟ یانی: هه رچی ئه ندام هه یه، كه په یكه ری ئیسکیان لی پێك دی، چ سه ر، چ قۆل و ده ست و پێ و، په نجه كان، هه موویان به هۆی ماسوولكه كانه وه ده جوولین، بۆ وینه: ئه گه ر هاتباو ماسوولكه كانی گه ردن نه بوونا یه، كه لله ی سه ر جوولله ی نه ده كرد، هه روه ها بړگه كانی پشت، به هۆی ماسوولكه كانه وه ده توانن به جوولین، هه روه ها ده ست و په نجه كان، لاقه كان، شان و پیل، هه موویان به هۆی ماسوولكه كانه وه ده جوولین.

دیاره ماسوولكه كانیش هه موویان له پێی كو ئه ندامی ده ماره وه و له میشكه وه فه رمانیان بۆ دی و، به پێی فه رمانی میشك ماسوولكه كان ئیسقانه كان ده جوولین، یانی: من ئه گه ر به مه وی شتیك بگرم، ده ستم له میشكه وه فه رمانی بۆ دی، یاخود ئه گه ر به مه وی به ره له دای بگه م، یان ده ست بگه مه وه، ته نانه ت

پىلۋى چاۋ، لە مېشكەۋە فەرمانى بۇ دى، كە چاۋ بىكەيەۋە، يان چاۋ دابخەي،
 ھەموو جوۋلەكانى جەستە، ھەر لە سەرۋە تاكو ماسوولكەكانى دەم و چاۋو،
 ھەرۋەھا سىك و پىشت، و دەست و پى و، ھەموو ئەوانە لە مېشكەۋەۋە لە پى
 كۆئەندامى دەمارەۋە، فەرمانيان بۇ دى.

۷- لە نىۋ ھەموو ماسوولكەكاندا، ماسوولكەيەكى زۆر تايبەت ھەيە، كە برىتە لە دىل،
 دلىش ماسوولكەيەكى نوازەو تايبەتە لە جەستەداو ماسوولكەيەكى سەربەخۇيە، چونكە
 بە درىژايى تەمەنى ئەو مەۋقە، پەنجا سالى بى، شەست بى، ھەفتا بى، سەد يان سەدو
 بىست بى، تاكو چەند دەروا، ئەو ماسوولكەيەكى دىل، بۇ خۇي كار دەكات، لە خولەكىك دا
 ھەفتاۋ ئەۋەندە جار لى دەدات، لە نىۋان ھەردوۋ لىداند، ئىسپراحتىك دەكات و ئەۋەندە
 ئىسپراحتە، بايى ئەۋە دەكات كە پاشەرۋكى خۇي فرى بدات و، پشووئەك بدات و وزەي
 تازە ۋەربگىرئەۋە.

ماسوولكەيەكى دىل لە پۇژدا ھەشت مەتر سىجا خوين فرى دەدات، ئەگەر بىت
 و يەكىك لە كۆشكە ھەور پروشئەكان بىتىن، كە پانتايەكەي برىتى بى لە
 ھەزار مەتر دوۋجا (۱۰۰۰ م) و، تىرەكەي برىتى بى لە سى وسى (۳۳) مەتر،
 دلى مەۋقەكى تەمەن مام نىۋەندى، بە قەدەر ئەو بىنايە بە درىژايى تەمەنى
 خوين فرى دەدات.

ئىمە پىشتىر باسى ئەو ماسوولكەيەكى دىلمان كىردە، كە دىل دوو گويچكۆلەي
 ھەن و، دوو سىكۆلەي ھەن و، گويچكۆلەي سىكۆلەي چەپ، ھەردوۋكىيان مامەلەيان
 لەگەل خوينى پاكە، بەلام گويچكۆلەي سىكۆلەي راست، مامەلەيان لەگەل خوينى
 پىسە، ھەلبەتە ئەۋەش وردەكارىي زۆرى ھەيە كە لە ھەسەلەي ئىرەدا نىە.

۸- ئەو بۇرپى و دەمارانەي كە لە جەستەي مەۋقدا ھەن، كە خوينيان پىدا دى و دەچى،
 درىژيەكەيان پەنجا كىلومەتر (۵۰ كىل) دەبى، ئەگەر بخرىنەۋە سەرىك و، خوا ﷻ
 ئەو بۇرپى و دەمارانەي وا خولقاندوۋن كە لە لايەكەۋە پتەو بن، لە لايەكىشەۋە نەرم
 بن، فراۋان دەبن و وىك دىنەۋە، پشوو بە دىل دەدەن و، لە كاتىكدا لە دىلەۋە لىدانىكىيان

پى دەگات، لەبەر ئەوەی نەرمەن، فراوان دەبن بۆ ئەوەی لە دلەو خۆینیان بۆ بى،
دواىى كە جارىكى دىكە فشاريان لى دەكرى، دینهو یەك بۆ ئەوەی ئەمجار خۆین لەو
سەرەو بینهو، خۆینی پىس بۆ دىل بینهو، دىل بىپالۆی، ديارە مروۆف تاكو تەمەنى
كەمتر، دەمارەكانى چ شادەمار، چ وردە دەمارەكانى، چ خۆنبەرەكان (شراین)، چ خۆین
هینەرەكان (أوردە)، نەرمترن، كاتىك كە دەمارەكانى دىل و خۆین بردن و هینانەو، دىل
رەق دەبن، دىل زیاتر ماندوو دەبى، هەتا نەرمتر بن، زیاتر لەگەل دىلدا دەتوانن بگونجىن.

ئىجا ئەو بۆرى و دەمارانە، بەهۆى هەبوونی ماسوولكەو تىياندا، تەسك
دەبن و فراوان دەبن، بۆیە لە ئەنجامى دەستنوێژ گرتندا، دەم و چاوى مروۆف
گەش دەبیتەو، چونكە ئاوى سارد دەمارەكانى خۆین ئاگادار دەكاتەو، ئەوانىش
فراوان دەبن، ئەو كاتە خۆینی زیاتریان تىدەچى و، دەم و چاوى مروۆف گەش
دەبیتەو.

۹- جگەر:

أ- جگەر پىنج هەزار (۵۰۰۰) ئەرك ئەنجام دەدات بى ئەوەى ئیمە هەستى پى بكەین،
واتە: وەك ئەوەیە كە پىنج هەزار (۵۰۰۰) كارگەى تىدا بن.

ب- هەرەها جگەر دەتوانى لە ماوێ شازدە هەفتەدا، بە تەواوى خۆى دووبارە
بكاتەو، خۆى دروست بكاتەو، یانى: ئەگەر پزىشكىكى نەشتەرگەرى چوار لەسەر
پىنجى جگەر بېرى و یەك لەسەر پىنجى بهیلێتەو، ئەو یەك لەسەر پىنجە لە ماوێ
شازدە هەفتەدا، دەتوانى ئەو چوار لەسەر پىنجەى دىكەى خۆى، دروست بكاتەو،
ديارە لە میانى گەشەکردنى خانەكانى جگەردا.

ج- مروۆف لە سى سەعات زیاتر ناتوانى بەبى جگەر بژى.

د- نەخۆشییەكى زۆر كوشندەو مەترسییدارى جگەر بریتىە لە مێوداربوونی جگەر
(تَشْمُعُ الْكَبِد)، كە جگەر ئەركەكانى خۆى جىبىە جى ناكات، بۆیەش پى دەگوترى:

(تَشْمُع) له (شَمْع) هوه هاتوه كه به مانای (مِیو) دى، شایانی باسیشه خواردنهوهی مهی (شراب) هۆکارێکی سهرهکیی ئهو نهخۆشییهیه.

۱۰- سِپَل (طَحَال):

أ- له راستیدا (سِپَل) بریتیه له گوڕستانێك و شوینی هه لگرتنی خرۆكه سوورهكان.

ب- وێرای ئهوهش (سِپَل) بریتیه له کارگهیهکی خوینی ئیحتیات، بۆیه ئهگەر کارگهکانی خوین له جهستهدا نه مینن، ئهوه له سِپَلدا کارگهی خوین ههیه، بۆ دروستکردنی خوین.

۱۱- په نکریاس: په نکریاس ئه رکێکی زۆر مه ترسیداری ههیه، له جهستهی مروڤدا، ئه ویش ئه وهیه كه جهستهی مروڤ به هۆی په نکریاسه وه شه کر به پلهی گهرمی (۳۷) له جهستهدا ده سووتی، به لām تو بینه شه کرێك له سه ر ده ست دابن، ئه گەر گهرمییه که ی نه گاته پله ی سه د، ناسووتی، به لām له و پله نزمه ی جهستهدا كه (۳۷) ه، شه کر به هۆی په نکریاسه وه ده سووتی، چونکه په نکریاس مادده یه ك ده رده دات به ناوی ئه نسۆلین، ئهو ئه نسۆلینه ده بیته هۆی سووتاندنی شه کر، بۆیه شه که سیك په نکریاسی بیه یز ب، تووشی نهخۆشیی شه کره دى، نهخۆشیی شه کرهش بریتیه له که له که بوونی شه کری نه سووتیتره و له خویندا، له سۆنگه ی ئه وه وه كه ئه نسۆلین له په نکریاسه وه باش ده رناردی، تاكو ئهو شه کره بسووتی به و پله گهرمییه نزمه كه بریتیه له (۳۷) پله، ئنجا هه ر که س بیه وى ئهو شه کره که له که بووه له جهستهیدا بسووتی، ده بی ده رزی ئه نسۆلین له خۆی بدات.

۱۲- زهرداو (صَفراء): (زهرداو) له نيزيك جگه ره وه یه و، ئه ویش ئه رکێکی گرنگی خۆی ههیه، ئه رکه که شی بریتیه له وه ی ئهو مادده زهرداوه ی که ده ریده دات و زۆر تاله، چه ورپی هه زم ده کات و له جهستهدا ده توینیته وه، بۆیه ئهو که سه ی کیسه ی زهرداوی هاتیته ده ر، ناتوانی شتی چه ور بخوات، ئه گەر بیخوات ده بی جوړیك له ده رمان به کاربینی، که چه ورپی له جهسته ی دا به توینیته وه، بۆ ئه وه ی تییدا کۆنه بیته وه و که له که نه بی.

۱۳- لووی دەرەقیی: لووی دەرەقیی (الغدة الدرقية) لە پێشهوهی گەردنەو، لە شیوهی پهپولهیه کدایه، ئەو غوددەیه ماددەیهك دەرەدات بە ناوی دەرەقین، که یارمهتی هەرسکردنی نێو خانەکان (میتاڤۆلیسم) دەدات، ئەو هەرسکردنە ی که لە خانەکاندا پروودەدات پێی دەگوترێ: (أیض) هەروەها (إستقلاب)، ئەویش ئەوێه خۆراک که لە خانەکاندا هەیه، دەگوێردرێ بۆ وزه، ئنجا ئەگەر غوددە ی دەرەقیی چالاک بێ، جهسته ی مروؤف زۆر چالاک دەبێ و، هەر شتێک دەیخوات زوو دەبێته وزه، بەلام لەکاتێک دا ئەو غوددەیه بێهێز دەبێ، جهسته ی مروؤف تەنبەل دەبێ و، زیاتر ئارەزووی خەوو پشوودان دەکات، ئەو خواردنەش که دەیخوات، پەزمەندە دەبێ لە جهسته داو، دەبێته هوێ قەلهویی.

ئنجا یهکیک له دەرەدراوهکانی غوددە ی نوخامیی (نخامي) ئەوێه که غوددە ی دەرەقیی چالاک دەکات، یهکیک له دەرەدراوهکانی غوددە ی دەرەقییش، ئەوێه که غوددە ی نوخامیی سست دەکات، ئنجا له ئیوان ئەو دووهدا، هاوسهنگییهکی زۆر ورد هەیه، که بەس خوا ﷻ به تهواوی دەزانی چۆنەو، هەر کامیکیان ئەوی دیکه له سنووری خۆیدا رادهگری، بۆ ئەوێه تێنەپەرێتی.

۱۴- پرۆستات: پرۆستاتیش غوددەیه که لهسەر پێی میزو، لهسەر پێی تۆو (مني)، خوای پهروهردگار دروستیکردوه، کاتێک مروؤف پێویستی بهوه بێ، میز فری بدات، ئەو غوددەیه پێی مەنێ (ئەو پێیه ی که تۆوی لێوه دی) دەیهستێ و، پێی میز کردن دەکاتهوه، بۆچی؟ چونکه میز ماددەیهکی ترشه‌لۆکهو، ئەو غوددەیهش ماددەیهکی قەلهویی دەرەدەکات، که هاوسهنگ دەبێتهوه لهگەڵ ئەو ماددە ترشه‌لۆکه ی که له میزدا هەیه، بۆ ئەوێه ئەو شوێنە ی میزی پێدا دەروات، به هوێ ئەو ماددە ترشه‌لۆکییهوه، شوێنی پێدارۆیشتنی تۆو (مني) بریندار نهکات و خراپی نهکات، ئنجا ئەو غوددەیه ی پرۆستات ماددەیهك دەرەدەکات، ئەو شوێنە چهو دهکات، تاكو ئەگەر میزه که پێیدا پۆی، ئەو میزه‌پۆیه (الجاري البولي) بریندار نهبێ و نهپرووشینێ، بەلام کاتێک مروؤف تۆوی دێته دەر، ئەگەر ئەو میزه‌پۆیه شوێنه‌واری میزی پێوه بێ، ئەو پرۆستاته ماددەیهکی

پاککەرەو دەردەدات، دوايى ماددەيەکی بۆنخۆشکەر دەردەدات، دوايى ماددەيەکی شیرینی دەردەدات، بى ئەوێ ئیمە پى بزانی، کە يەکیک لەوانە مەزى (مَذي) يە و ئاوێکی روونی مەیلەو خەستە، کە لە يەک کاتدا:

أ- هەم ماددەيەکی پاککەرەوێهەو.

ب- هەم بۆنخۆشکەرە

ج- هەم خوراک بەخش (مَعْدِي) يشە کە پرۆستات دەريدەدات، ئنجا لەو کاتدا کە مەنێ دى، پرۆستات شوینی ميز لێو هاتن دەگرى، ئەو دەرچەيە دەگرى، بەراستی جى سەر سوپمانە! مروق ئەگەر تەمەنى هەشتا سأل، يان نەو دەدە، يان چەندە، ئەو ئەندامانە کارى خویان دەکەن، بى ئەوێ ئەو ئاگای لە هېچ شتێک بى!

۱۵- گورچیلەکان و دوو و میز لدان (الکليات والحالبان والمثانة): ئەو سى ئەندامە کە بەهەرسێکیان کوئەندامى ميز (الجهاز البولي) پیک دین، زۆر جى سەرنجن، وەک هەموو ئەندام و کوئەندامەکانی جەستە:

گورچیلەکان شلەمەنییەکان دەپالێون و، پێژەى ئاو لەخوین دا بەئەندازەيەکی دیاریکراو رادەگرن، کارکردنیشیان ناویستەنێ (غیر إرادي) يە.

دوو بۆرییەکان (الحالبان) يش میزبان پيدا دى، پاش هاتنى لە گورچیلەکانەو، ئەمانیش بەشیوێ ناویستەنێ کار دەکەن.

بەلام میز لدان (المثانة) کە شوینی تیدا کوکرانەوێ ميز (خزن البول) بەشیوێ ویستەنێ (إرادي) کار دەکات و، ئەندامێکی ماسوولکەیی (عضو عضلي) يە ئەگەر هاتباو ناویستی (غیر إرادي) بووایە، مروق تووشى گرفتێکی گەورە دەبوو، بەبى ئەوێ خوى بیهوێ، ميز دەهات، بەلام تاكو راددەيەکی زۆر میز لدان ماسوولکەییەکی ویستیو لە ژیر کوئترۆلی ویستی مروقدايە، بەلام ئەگەر هات و ئەو میزە زۆر بوو، میز لدانی پر کردو گەپایەو بو گورچیلەکان، لەبەر

ئەوھى تووشى نەخۇشى دەبى، ئەو كاتە مروۆق بىھوۆ نەيەوۆ، مېزەكەى دىتە خواری زۆرى بۆ دىنى.

۱۶- سامناكى دىمەنى كۆئەندامەكان: ئەگەر مروۆق كۆئەندامەكانى نىو جەستەى دىتبايە، دىمەنىكى وای دەبىنى كە لە ترسان رابكات، بەلام خوا ﷻ ئەو كۆئەندامانەى جەستەى مروۆقى بە پىست داپۆشپون، كە كىفېكى زۆر جوانە، ھەم قايمەو ھەم نەرمەو، چىن چىنە، وەك لە مەوسووعەى (ئىمان و ئىلحاد)دا باسماىكردو، لە بابەتى جەستەى مروۆقا، كە پىست (جلد) بە لای كەمەو سى چىنە، ئىنا مووى تىدا ھەن كە جوانى پى دەبەخشن و دەپارىزن، ھەروەھا غوددە ئارەقە پزىنەكانى تىدا ھەن، پاشان ھەر لەو پىستەدا دەمارەكانى ھەستكردن بە سەرماو گەرماو، دەست لى كوتان و نەرمى و زېرى و...ھتدى تىدا ھەن، ھەروەھا خانە چەورىيەكانى تىدا ھەن، كە پىست نەرم و تەپرو تازە رادەگرن.

دىارە پىست ھەموو ئەو كارانە دەكات، لە ھەمان كاتىدا كۆئەندامەكانى دىكە، كە لە جەستەدا ھەن، دەيانشارىتەووە پەنھانىان دەكات، بۆ ئەوھى دىمەنىك نەكەوۆتە بەرچاوى مروۆق كە رەنگە بە ھۆيەو ترسى رېنىشى.

۱۷- سەرەپەنجەكان: پىشتەر وادەزانرا كە مروۆق تەنھا بە مۆرى سەرە پەنجەى گەورەى (بصمة) دەناسرىتەو، بەلام ئىستا دەركەوتوۋە كە ھەموو مروۆقىك ھەر كام لە پەنجەكانى (سەرە پەنجەى دەستى و پەنجەى پىيەكانى) تايبەتە بە خۆيەو، ھەروەھا گلىنەى چاوى، ديسان ئەویش جياكەرەوۋەتە، دەنگىشى و بەلكو بۆنى پىستىشى جياكەرەوۋەتە، بەلكو پلازماو جۆرى خوینى، خوا ﷻ بۆ ھەر مروۆقىك لە ھەموو ئەوانە، شتى تايبەتەى پىداو، كە جياى دەكاتەو لەوانى دىكە.

۱۸- دياردەى ئىرو مى: ئەگەر سەرنجىكى ئىرو مى (پياو و ئافرەت) بدەين، ھەر لە سەرەتاو كچىكى گچكە كە وردە وردە ھۆش و ھەستى پەيدا دەبى، دەبىن سىروشتىكى ئافرەتەنەى ھەيە، ئەگەر ھىچى دەست نەكەوۆ سەرىنىكىش بى وەك مىندالىك، وەك

مەلۇتکەيەك مامەلەي لەگەلدا دەکات، یاریی لەگەل دەکات و بێدەنگی دەکات و بە حساب خواردنی پێدەدات، بەلام کۆر هەر لە سەرەتاوە پیاوانە پەفتار دەکات، ئەگەر شتێکی دەستکەوێ، ئەگەر دارێکیش بێ وەك تەفەنگ مامەلەي لەگەلدا دەکات، دوایی کە دەگەنە تەمەنی باڵخ بوون، تەماشای دەکەن کۆرە کە دەنگی زەر دەبێ، وردە وردە ماسوولکەکانی و، ئەو شوێنانە کە شوێنی پیاوانە تاییەتن، وەك سمیل و پەیش، موویان لێ دێ، کچە کەش بە پێچەوانە دەنگی و پێستی نەرم و ناسک و، نیشانەکانی مێنایەتی و کچایەتی زیاتر لێ دەردەکەون، بە تەئکید خوا ﷻ هەر کام لە نێرو مێی بە جۆرێک خولقاندووە، کە ئامادەي بکات بۆ جێبەجێ کردنی ئەو ئەركە سروشتیانەي بەوی جێبەجێ دەکرێن، بۆیە مل بە ملە کردن لە نێوان نێرو مێداو، بە گۆر یە کەیدا کردنیان و، نێر سالاری و مێ سالاری، لە راستیدا هەلەو ئەفسانەيەو، پێچەوانەي زگمەك و پێچەوانەي واقعیی ژيانیشە.

۱۹- لە پرووی دەروونییەو: ئینسان ئەگەر لە پرووی دەروونییەو تەماشای خۆي بکات، چەندان حالەتی دەروونی هەن، بۆ وێنە: ترس، تووڕەیی، پازیبوون، پەشینی، گەشینی، هەلچوون، جاری وایە مروۆف ئارام و ئومێدەوارو گەشینی دەبێ، جاری واشە بێزارو ئاومێدو پەشینی دەبێ، مروۆف حالەتە دەروونیەکانی، لە حالەتە جەستەيەکانی کە مەتر نین.

پسپۆرانی بواری دەروونزانی دەلێن: زیاتر لە سیسەد (۳۰۰) نەخۆشیی دەروونی هەیە، تاكو ئیستا، ئنجا ئیستا ئەو زانیاریانەي زۆر لق و پۆپیان لێبوونەو، ئەو زانیاریانە کە لە پیران و لە منداڵان و لە هەرزەکاران و کەسانێک کە کەم ئەندامن، هەروەها زانیاریی کۆرپەلە ناسیی، بەکورتیی: حالەتە دەروونیەکانی مروۆف زۆر زۆرو جۆراو جۆرن، کە بەس خوا ﷻ کە مروۆفی خولقاندووە، هەموویان دەزانن.

۲۰- کۆتا هەلۆهەستەمان لەبەرانبەر عەقڵی مروۆف دایە: عەقڵ شت زانیی هەیە، وێناکردنی هەیە، وەبیر هێنانەوێ هەیە، شت هەلگرتی هەیە لە (حَافِظَة) دا، خەیاڵ

کردنى ههيه، عهقلی مروؤف جارى وا ههيه له ههنديك شتدا دوو دلّه، له ههنديك شتدا به گومانه، له ههنديك شتدا يهقيني ههيه، له ههنديك شتدا وههمى ههيه، ئنجا ئه گهر تهماشى مروؤفه كان بكهى، ههيه تواناي ئيقناع كردنى زور بههيزه، ههيه تواناي كارتىكردن لهوانى ديكه دا ههيهو، تواناي سهرنجراكيشان و پهلكيش كردنى ئهوانى ديكه ههيه، ههيه هوؤشان (ذاكره)ى بههيزتره، شتى وهبير ديتتهوه، ههيه پاريزهر (حافظه)ى بههيزتره، كه شت له ميشكى خويدا ههلبگرى، ههيه له پرووى ناسينهوهى مروؤفه كاندا بههيزتره، ههيه له پرووى ناسينهوهى دهنگه كاندا، ههيه له پرووى ناسينهوهى بونه كاندا بههيزتره، ئهوانهش ههموويان له ميشك دا ههلهدگيرين.

ئنجا مروؤفه كان ههيانه دهبيتته ئهندايار، ههيانه دهبيتته پزيشك، ههيانه دهبيتته پاريزهر، ههيانه دهبيتته وانهبيژ، ههيانه دهبيتته وهستا، ههيانه دهبيتته بازارگان، دهبيتته كاسبكار، دهبيتته دارتاش، خوؤشوووس، وينهكيش، ههموو ئهوانهش پهيوهنديان به عهقل و هوؤشى مروؤفهوه ههيه.

ئهو عهقلهى خوا به مروؤفى داوه، زانست ئيستا دهلى: دهگونجى به مليونان وينه له ميشكدا ههلبگيرين، ميشك دهتوانى نهوه د مليون (٩٠،٠٠٠،٠٠٠)، ياخود سه د مليون (١٠٠،٠٠٠،٠٠٠) بهرگ كتيب وهك زانيارى له خويدا ههلبگرى، ئه گهر هينده كاتى ههبن، بهلى ئا ئهو عهقلهيه كه مروؤف و غهبرى مروؤف، ليك جيا ده كاتهوه، بويهش خوا ﷺ هه ميشه ئايه ته كانى خوى ده به ستيتهوه به عاقلانهوه: (لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ)، (لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ)، (لِقَوْمٍ يَتَذَكَّرُونَ).

هه ئهوه كومهله پنهنيكهكان لهكهمالان
هه ئهوه كومهله پنهنيكهكان لهكهمالان
هه ئهوه كومهله پنهنيكهكان لهكهمالان

پاڤه پانډلى مەكتەبی مامۆستای عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

عەلی بابیر/ AliBapir

عەلی بابیر/ AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - گۆنډی

QR Code

مه سه له ی چواره م:

ههر کس که له ئاسمانه کان و زهوی دایه، بۆ خوا ملکه چهو، خوا دروستکراوان دینیتته دی و پاش فهوتانیان دهیانگیریتته وهو، سیفته ی ههره بهرز له ئاسمانه کان و زهوییدا ته نیا هی ویه (خوایه):

خوا ده فره موئ: ﴿وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهُ قَنُونَ ۚ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَتْ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۚ﴾ (۲۷)

شیکردنه وی ئه م دوو ئایه ته، له شهش برگه دا:

(۱)- ﴿وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، ههر کس ی که له ئاسمانه کان و زهوییدا هیه هی ئه وه.

باس ههر باسی یه کتایی خوایهو، باسی بئ وینه یی خوایه، باسی بهرزیی و مه زنیی خوایه ﷻ، لهو سیاقه دا که ده بئ ئه و خوایه ی خاوه نی ئه و هه موو نیشانه و به لگه و، ئه و هه موو نیعمه ت و چاکانه یه، له ژیا نی مرو قدا و، خاوه نی ئه و هه موو سیفته ته بهر زانه یه و، خاوه نی ئه و هه موو کرده وه ناوا زانه یه، ده بئ بهس ئه و خوایه بهر ستر ی و به ندایه تی بۆ بکر ی، به مانای فراوانی بهر ستن و به ندایه تی، ههروه ها ده بئ مرو ق خوا ی ﷻ له لا له هه موو که سی که و هه موو شتی که خوشه وی ستر بئ، بهر زتر بئ، مه زتر بئ و، سام لی کراوتر بئ، بۆ ی ملکه چتر بئ و، زیاتر پشتی پئ به ستن، ئه و سیفته تانه ی باس مان کرد ئه و په ره که یان ته نیا بۆ خوا ی پهروه ردگار دابنئ، ته گه رنا جاری وایه مرو ق جگه له خواشی خوش دهوئ و، جاری واهیه له شتی کی دیکه ش ده تر سئ و، جاری واهیه پشت به شتی کی دیکه ش ده به ستن، به لام ئه و په ری خوشوی ستن و لی تر سان و پشت پئ به ستن و به گه وه رگرتن و مل بۆ که چ کردنی، ده بئ ته نیا بۆ خوا ﷻ بئ.

ئەوھش ھەمووی بۆ ئەوھیە، کە ئەی ھاوبەش بۆ خوا دانەرەکان! ئەی ئەوانە بپروا بە پێغەمبەری خاتەم موحەممەد ﷺ ناهین! بزانی کە خواپەك ئەوھ سیفەتەکانی بن، شایستە ئەوھیە کە تەنیا ئەویش بپەرستێ و بەندایەتی بۆ بکری و، پێغەمبەرەکە ی ﷺ بکریتە سەر مەشق لە ژيانداو، کتیبەکە ی بکریتە بەرنامە لە ژيانداو، ژيانى تاکیى و، خیزانیى و، کۆمەلایەتیى و، سیاسیی، چونکە خواپەك ﷺ خاوەنى ئەوپەرى زانیاریى بى، ئەوپەرى میهرەبانى، ئەوپەرى کاربەجیى، ئەوپەرى توانایى، دیارە بەرنامەپەكیش کە ناردووپیەتی لە قەدەر خۆیەتی، بەرنامەو کتیبیکیش کە ناردووپیەتی بۆ ئەوھى ژيانى مروّف پړك بخت، ھەم تاك ھیدایەت بدات و، ھەم کۆمەلگا پړك بخت: ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ﴾ الفتح، ئەو پەيام وکتیبەى ناردووپیەتی، دەبى ھیچ شتێک لە ژيانى تاکیى و، خیزانیى و، کۆمەلایەتیى و، سیاسیی مروّف، فەرماوۆش نەکات، ھەمووی بەرنامەى بۆ دابنێ، ئنجا ئەوھى کە ھێلى گشتی بۆ دادەنێ، ھێلى گشتی بۆ دابنێ و، ئەوھى دەچیتە ئێو وردەکارییەکان، بچیتە ئێو وردەکارییەکانی.

(۲) ﴿كُلُّ لَهٗ قَنِونٌ﴾، ھەموویان بۆی ملکہچن، ئەمە ھەر تەواوکردنی ئەو رستانەى پێشەوھى، کە لە ھەموویان دا دەفەرموى: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ﴾، کە کۆتایان ئەوھ بوو کە دەفەرموى: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ﴾، لە نیشانەکانى خواپە کە ئاسمان و زەوى بە فەرمانى ئەو رابووستن، واتە: بە فەرمانى تەکوینی ئەو بەرپۆھ بچن، ئنجا وپرای ئەوھ ھەرچی لە ئاسمانەکان و زەویشدا ھەيە، کە بە فەرمانى خوا راوہستاون، ھەر کەسێک کە تێیاندا ھەيە، لە خاوەن ویست و عەقڵ و شعورەکان، ھەموویان بۆ ئەو ملکہچن.

(قنوت) چییە؟ یەکیک لە زانایان گوتووپیەتی: (وَالْمُرَادُ بِالْقُنُوتِ الْإِقْيَادُ لِأَمْرِهِ التَّكْوِينِي، أَوِ الشَّهَادَةُ لِلَّهِ بِالْوَحْدَانِيَّةِ بِدَلَالَةِ الْحَالِ)، (قُنُوت) کە دەفەرموى: ﴿كُلُّ لَهٗ قَنِونٌ﴾، بریتیە لە ملکہچى بۆ فەرمانى تەکوینی خواو، فەرمانى قەدەریى خوا، یان: شایەدی دان بە یەکتایی خوا بەبەلگەى حال.

ئەو نووسەرە بۆیە وا دەلی، چونکە ئەوانە ی که له ئاسماندان که فریشتەکانن، ئەوان ملکه چن به مانای وشە، بەلام مەرۆف و جند لەسەر زهوی، جاری وایە، سەرپیچی دەکەن له فەرمانی خوا، بۆی ملکه چ نین، کهواته: لیره دا مه بهست له ملکه چیی، ملکه چییه بۆ فەرمانی ته کوینی و قهدهریی خوا، یانی: خوا وای خولقاندوون که بهو شیوهیه بژین، لهو شیونه ههبن، بهو شیوهیه بن و ناتوانن له فەرمانی خوا دهرچن.

یاخود مه بهست له: ﴿كُلُّ لَهٗ قَنِوُنٌ﴾ بریتیه له شایهیدی دانیان به یه کتایی خوا به زمانی حال، یانی: به زمانی حالیان شایهیدی دهدهن، که خوا یه کتایه، ملکه چییه که یان مه بهست پێی ئەوهیه که ته نیا خوا په رستراوه، وهک چۆن بهس خوا به دیهینه رو په روهردگارو خاوه نه.

هه روه ها ئەم رسته یه: ﴿وَلَهُۥ مَنۡ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ كُلُّ لَهٗ قَنِوُنٌ﴾ ده شگونجی مه بهست پێی قیامهت بی، که ئەو کاته ده بیته تهواو که ری ئەو رسته یه ی پیشوو، که ده فهرموئ: ﴿ثُمَّ اِذَا دَعَاکُمْ دَعْوَهٗ مِّنَ الْاَرْضِ اِذَا اَنْتُمْ خٰرَجُوْنَ﴾ یانی: هه ر که سیك له ئاسمانه کان و زهویدا بووه و هیه، هه مووی هی خویه و، به نده ی خویه و، هه موویان بۆ خوا ملکه چن له پۆژی قیامه تدا، له پۆژی زیندوو کرانه وه دا، فریشته کان ئەوه دیاره و جندو مەرۆفیش هه موویان به کافرو مسولمانه وه بۆ خوا ملکه چن، له وێ کهس ناتوانی بی فەرمانی خوا بکات.

(۳)- ﴿وَهُوَ الَّذِیۡ یَبْدُؤُا۟ الْخَلْقَ ثُمَّ یُعِیۡدُهٗ﴾ ئەو (خوا ﷻ) ئەو که سه یه که دروستکراو دهست پێ ده کاو دوا یی ده یگێرێته وه، دهستی پێ ده کات ده یهینێته دی، ئنجا دوا ی ئەوه ی له بهینی ده بات، ده یگێرێته وه و ده یهینێته وه بۆ بوون، که مه بهست پێی زیندوو کرانه وه ی مەرۆقه کانه، بەلام خوا ﷻ به گشتی ده یفه رموئ، واته: خوا به گشتی شته کان دینێته دی و، دوا ی ئەوه ی له بهینیان ده بات، دووباره جاریکی دی ده یانهینێته وه دی.

(۵)- ﴿وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، سیفہتی ہرہرہ بہریش لہ ئاسمانہ کان و زموییدا، تہنیا ہی خواہی ﷺ، (مَثَلٌ) لیرہدا بہ مانای سیفہت دی، ہہندیک لہ تویرہروانی قورٹان مانای تہو ئایہتہ موبارہکہیان ئاوا لیکداوہتہوہ: (أَي: ثَبَتَ لَهُ وَاسْتَحَقَّ الشَّانَ الْأَتَمَّ

الَّذِي لَا يُقَاسُ بِشُؤْنِ النَّاسِ الْمَتَعَارِفَةِ، أَي: الوَصْفُ الْأَعْظَمُ الْبَالِغُ نِهَايَةَ الْعَظَمَةِ، وَاثَهُ: بُوَ خَوَالِدٌ ۖ
چہ سپوہہ خالی ہرہرہ تہواو، کہ بہ راورد ناکریٰ لہ گہل خالی زانراوی خہ لکدا، واثہ: وہ سفی
ہرہرہ مہزن کہ گہیشٹوتہ ٹہوپہری مہزنی، تہنیا ہی خواہیہ لہ ٹاسمانہ کان و زہویدا۔

کہواتہ: ٹہو شتانہی کہ لہ جیاتی خوا دہپہرستریں، لہ گہل خوادا ہاوبہش
دہکریں لہ پہرستراندا، ٹہوہ شتیکی زور نالوژیکییہ، چونکہ سیفہتی ہرہرہ بہرزو،
خالی ہرہرہ تہواو، تہنیا ہی خواہی پہروہردگارہ، چونکہ تہنیا خوا بہدیہینہرہو،
ٹہوانی دیکہ ہہموویان بہدیہینراوی خوان، نابیٰ لہ گہل خوادا بخریٹہ تہرازوہوہو،
نابیٰ یہکیک لہو شتانہی کہ تایبہتمہندی خواہیہ، ٹہوانی تیدا بہشدار بکریں،
وہک لہ سوورہتی (الشعراء) دا، ہاوبہشدانہرہکان، کافرہکان لہ قیامہتدا، دان بہ
ہہلہی خویان دادینن و، دہلین: ﴿تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۝۱۷﴾ اِذْ سُوِّيْكُمْ رَبِّ
الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۸﴾، واثہ: بہ خوا ٹیمہ لہ گومراییہکی ٹاشکراو پروندا بووین، کاتیک
ٹیوہمان یہکسان دہکرد، لہ گہل پہروہردگاری جیہانیاندا۔

وہک زورجار گوتوومانہ: بناغہی شیرک، بریتیہ: لہ یہکسان کردنی دروستکراوہکان
لہ گہل خوادا لہ شتیک لہ شتہکانیدا: لہ بہدیہینہرایہتیدا، لہ پہروہردگارٹییدا،
لہ خواہندارتییدا، لہ مشوورخورٹییدا، یاخود لہ یہکیک لہ سیفہتہکانی خوادا،
یان لہ یہکیک لہ ناوہکانیدا، یہکیک لہو شتانہی کہ تایبہتمہندی خوان، تو
بینی یہکیک لہ دروستکراوہکان، ٹہو تایبہتمہندیہ کہ ہی خواہیہ، ٹہویشی تیدا
بہشدار بکہی، ٹہوہ شیرکہ، بو وینہ: پیشکہشکردنی دروشمہکان و، وەرگرتنی
بہرنامہکان (تَقْدِيْمُ الشَّعَائِرِ وَ اخْذُ الشَّرَائِعِ) ٹہوانہش ہہر تایبہتمہندی خوان،
خوالد بوی ہہیہ دروشمہکان دابنی بو بہندایہتی کردن بوی، کہ نیشانہو
دروشمی ٹہوہن، ٹہو خہلکہ بہندہی خواہیہ: ﴿ذٰلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ شَعْبَرًا اَللّٰهُ
فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوٰی الْقُلُوْبِ ۝۳۲﴾ الحج، ہہروہہا بہرنامہکانی ژیان دہبی، تہنیا لہ
خواوہ وەرہگریں و، خوا دایانبنی، ٹہوہ خہلالہو ٹہوہ خہرامہ، ٹہوہ چاکہو
ٹہوہ خراپہ، وا بکہن و وا مہکەن، بویہ ہہم پیشکہشکردنی دروشمہکان، ہہم

وەرگرتنى بەرنامەکان، ئەگەر لە جگە لە خواوە ﷻ بن، دروشمەکان ھەندیکیان،
یان ھەموویان، پیشکەشی جگە لە خوا بکړین و، بەرنامەکان ھەموو یان بە شیک
لە جگە لە خوا وەرگیرین، ئەو ھەش ھەر شیرکە.

ئیمە لە کۆتایی سوورەتی (یوسف) دا، لە بارەى شیرک و ھۆکارەکانى شیرک
و، دەرەنجامە شوومەکانى شیرک و، ھاوبەش بو خوا دانەرەکان و، جوړەکانى
ھاوبەش بو خوا دانەرەکانەو، باسیکی خەست و خوڵمان کردو، ھەر کەسیک
بیەوى لەوبارەو وەردتر بزانی، دەبی بگەرێتەو بو ئەوى، کە ئەو باسەشمان لە
کتیپی دوازدەھەمى مەوسووعەى: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) وەرگرتو،
لە تەفسیری سوورەتی (یوسف) دا، پوختەو گوشراو کەیمان ھیناوە.

(۶) - ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، ھەر ئەویش زالى کارزانە، واتە: خواھنى ئەوپەرى
عیززەت و بالادەستیەو، خواھنى ئەوپەرى ھیکمەت و دانایى و کارزانییە، کەواتە: ھەر
ئەو شایستەى ئەو ھە بەندایەتیی بو بکړی، بە مانای فراوانی بەندایەتیی و، بەس ئەو
بپەرستى، بە مانای فراوان و راستەقینەى پەرستن.

قسەھەکی نەستەقى غەزالیی:

کۆتایی ئەم دەرسەمان بە قسەھەکی (أبو حامد الغزالي) دینین، بو زیاتر
تیشک خستە سەر ئایەتیی کۆتایی ئەم دەرسەمان، کە گووویەتی:

(لَا طَاقَةَ لِلْبَشَرِ أَنْ يَنْقُذُوا غَوْرَ الْحِكْمَةِ، كَمَا لَا طَاقَةَ لَهُمْ أَنْ يَنْقُذُوا بِأَبْصَارِهِمْ ضَوْءَ
الشَّمْسِ، وَلَكِنَّهُمْ يَتَأَلَوْنَ مِنْهَا مَا تَحْيَا بِهِ أَبْصَارُهُمْ... فَإِنَّ النَّاسَ إِذَا أَرَادُوا أَنْ يَفْهَمُوا
الدَّوَابَّ مَا يُرِيدُونَ مَنْ تَقْدِيمُهَا وَتَأْخِيرُهَا وَنَحْوِهِ، وَرَأَوْهَا تَقْصُرُ عَنْ فَهْمِ الْكَلَامِ الصَّادِرِ
عَنِ الْعُقُولِ مَعَ حُسْنِهِ وَتَرْتِيبِهِ، نَزَلُوا إِلَى دَرَجَةِ تَمْيِيزِ الْبَهَائِمِ، وَأَوْصَلُوا مَقَاصِدَهُمْ إِلَيْهَا
بِأَصْوَاتٍ يَضَعُونَهَا لِاثْقَةِ بِهَا، مِنَ الصَّفِيرِ وَنَحْوِهِ مِنَ الْأَصْوَاتِ الْقَرِيبَةِ مِنْ أَصَوَاتِهَا^(۱)).

بەراستی ئەم عیبارەتەى ئەبوو حامیدی غەزالیی (پەحمەتى خواى لى بى) زۆر جوانە، بۆ بەراورد کردنى ئەووە کە خوا ﷻ باسى خۆى دەکات و، خۆى بۆ ئیمە پیناسە دەکات، ئایا ئەووە هەر لە قەدەر عەقلى ئیمەیه، یان خواى پەرورەدگار سیفەتەکانى و ناوەکانى هەر ئەووەندەن؟ بە تەئکید سیفەت و ناوەکانى خوا بى سنوورن، وەك لە فەرمايشتىكى پىغمەبەردا ﷺ ھاتووە لە پارانەوہیە کدا دەفەرموى: {اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ، ابْنُ عَبْدِكَ، ابْنُ أَمَتِكَ، نَاصِيَتِي بِيَدِكَ، مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ، عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ، أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ، سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ، أَوْ أَعْلَمْتَهُ أَحَدًا مِّنْ خَلْقِكَ، أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ، أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ، أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رِيعَ قَلْبِي، وَنُورَ صَدْرِي، وَجَلَاءَ حُزْنِي، وَذَهَابَ هَمِّي}؛ (أخرجه ابن حبان: ۹۷۳، قال شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح).

واتە: ئەى خوايە! من بەندەى تۆم، کوپى بەندە ئيرينه کەى تۆم (کە بابمە) و، کوپى بەندە ميينه کەى تۆم (کە دايکمه)، بپيارى تۆ لە مندا جييه جي ده بى، بپيارى تۆ لە مندا دادگەرانه يه، نيوجه وانى من (واتە: کارى من) بە دەست تويە، لە تۆ دەپاريمه وه بە هەر ناويک کە تۆ هەتە، کە خۆت پى ناو ناو، یان لە کتیبى خۆت (لە قورئان) دا داتبەزاندو، یاخود (لە کتیبدا داتنەبەزاندو بەلام) فيرى يه کيک لە دروستکراوه کانت کردو (فريشته زۆر لە خوا نيزيکە کان)، یاخود هيشتووتە تەووە لە زانیاری پەنھاندا لە لای خۆت، داوات لى دەکەم کە قورئانى مەزن بکەيه بەھارى دلم و، بيکەيه پرووناکیى سينەم و، بيکەيه مايه ي لاچوونى خەم و خەفەت و پەژارەو دلته نگيم.

کەواتە: ناوەکانى خوا تەنيا ئەوانە نين کە لە کتیبە کەيدا دايه زاندوون، هەر وەھا سیفەتەکانى خوا تەنيا ئەووەندە نين کە باسيکردوون، بەلام ئیمە بەس ئەووەندەمان بۆ ئيستيعاب دەکړى، ئیمە هەر لەووەندە حالىی دەبين، ئیمە هەر زەرفییه تى ئەووەندەمان هەيه.

مانای قسە کە ی ئەبوو حامیدی غەزالی:

واتە: مەرووفەکان توانایان نیە کە بگەنە قوولایی حیکمەتی خوا، هەر وە ک ناتوانن بە چاوەکانیان بچنە نیو قوولایی تیشکی خۆرەو (ئەگەر زۆر چاوە لە خۆر بکەن، کوێر دەبن)، بەلام بایی ئەوەندە لە تیشکی خۆر بەهرەمەند دەبن، کە چاویانی پێ بژیەت (شتی پێ ببینن، ئەبوو حامیدی غەزالی زۆر پەنای بردۆتە بەر وێنە هێنانەو، کە وێنە هێنانەو عادی خۆی پەرەردگارە لە قورئاندا، پیغمبەریش ﷺ زۆرجار وێنە هێنانەو، وێنە هێنانەو، مانا مەعنەوییەکان لە قالبی بەرجەستە کراودا دەخاتە بەرچاوە، ئەو کاتە مەرووف دەتوانێ باشتر تێیانەو پابمێنێ، هەم بە عەقڵی، هەم بە هەستەکانی، هەم بە خەیاڵی، ئنجا وێنە یەك دینیتەو دەلی: ئەگەر خەلک بیانەوێ ئازەلان حالی بکەن لەوێ دەیانەو، کە برۆن، یاخود دوا بکەون، (ئاو بخۆنەو نەخۆنەو، لەوێر بخۆن و نەبخۆن) کاتێک دەیانبینن ئەو ئازەلانە لەو قسە یە تی ناگەن کە لە خاوەن عەقلەکانەو دەر دەچێ، لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەو قسە یە زۆر پێک و پێکە و زۆر چاکە، (ئەو مەرووفانە چی دەکەن بۆ تێگەیاندنی ئەو ئازەلانە؟) لەگەڵیان دادەبەزن بۆ پلە یەك کە ئازەلەکان دەتوانن دەرکی بکەن، ئامانجەکانی خۆیان دەگەیهێنن ئەو ئازەلانە، بە هەندێک دەنگ کە شایستە بێ، بەو ئازەلانە.

وەک: فیکە کێشان و شیوەی ئەو، کە لە دەنگی وانەو نیزیکی بێ و وێ بچێ، بۆ وێنە: کە سێک بیهوێ و لاخێک ئاو بدات، فیکە ی بۆ لێ دەدات، وە ک کوردەواریی دەلێن: (ولاخ ئەگەر تینووی بێ، پێوستیی بە فیکە نیە)، یان شوان کە مەر دەر دەکات، یان گاوان کە پەشە و لاخان دینیتەو، یان حوشرەوان کە حوشرەکان دەنگ دەدات، جۆرە دەنگێک بە کاردێنێ، کە ئەوان لێی تێگەن، هەر وە ها کە سێک سەگێک دەنگ دەدات، دیارە بە شیوە یەك دەنگی دەدات، کە لە دەنگی سەگە کە نیزیکی بێ، یان پشیلە یەك پشی پشی بۆ دەکات، یان ختە ی لێ دەکات و هتد.

ئەبوو حامیدیش دەلی: خوای پەرورەدگار کە ئیمە دەدویتی، لە قەدەر
عەقلى ئیمە ئیمەى دواندو، ئیمە هەر ئەوەندەمان بو ئیستیعیاب دەکری،
ئەگەرنا کار (شأنی)، خوا زۆر زۆر لەو بەرزترە کە هەر ئەوەندە بێ، ئایا زانیاری
خوا هەر ئەوەندەیه کە لەو قورئانەدا، یان لە هەموو کتیبەکاندا دایبە زاندو؟
نەخیر، بە تەئکید زانیاری خوا بێسنوور، وەك خوا ﷻ دەفەرموی: ﴿وَلَوْ أَنَّمَا
فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ
اللَّهِ﴾ (۲۷) لقمان، واتە: بلی: ئەگەر هەرچی درەختە لەسەر زەوی، بکریته قەلەم
و، هەرچی ئاوی دەریایەکانەو حەوت هیندەى دیکەشیان بخریته سەر، بکریته
مەرەكەب، وشەکانی خوای پێ بنووسرین، وشەکانی خوا تەواو نابن.

بەلام ئەوەی کە خوا ﷻ ناردووێتە لە قەدەر ئیمەیهو لە قەدەر پێویستی
ئیمەیه، ئەگەرنا کار (شأن) و حالى خوا ﷻ، زۆر لەو بەرزترە کە ئیمە بتوانین
دەرکی بکەین، بەلام توانای ئیمە هەر ئەوەندەیه.

خوا بە لوتف و کەرەمی خوێ، ئیمە لەو کەسانە بگێرێ، کە هەرچی زیاتر
خوا بناسن و، بەو شیوەیه کە شایستەى خوایه، مامەلەى لەگەڵدا بکەین،
یارمەتییمان بدات، زیاتر لە قوولایی قورئان تیگەین، بو ئەوەى لە میانى
قورئاندا، زیاتر دەرکی مەزنی و پایە بەرزى خوا ﷻ بکەین و، سەرەنجام
بتوانین بەو شیوەیهى بو خوا شایستەیه، مامەلەى لەگەڵدا بکەین و، بەندایەتیی
بو بکەین و بپەرستین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

پښتانه دندې مکتبې ماموستا علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

پښتانه دندې مکتبې ماموستا علی بابیر

www.alibapir.net

پښتانه دندې مکتبې ماموستا علی بابیر

پښتانه دندې مکتبې ماموستا علی بابیر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

پښتانه دندې مکتبې ماموستا علی بابیر

AliBapir

YouTube

AliBapir

QR Code 6

QR Code 7

QR Code 8

له ژبه څوماله بېرته پرمختللی
د ښوونکي د ښوونکي د ښوونکي
د ښوونکي د ښوونکي د ښوونکي

AliBapir/عالي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

د ښوونکي د ښوونکي د ښوونکي

د ښوونکي د ښوونکي د ښوونکي

د ښوونکي د ښوونکي

پاڳه پانډني مهځه تي ماموستا علي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

پاڳه پانډني مهځه تي ماموستا علي بابير

نه ٿورو ڳوٺاڻا پنهان نهڪائين
هالا نهڪائين ٿورو نهڪائين
ننهن مهڳن هن موقعه ڏانهن نهڪائين

www.alibapir.net

پاڳه پانډني مهځه تي ماموستا علي بابير

علي بابير/ AliBapir

علي بابير/ AliBapir

ڪتابي
پاڳه پانډني مهځه تي ماموستا علي بابير

پاڳه پانډني مهځه تي ماموستا علي بابير

پيناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له دوازده (١٢) نايهت پيك دي، نايهته‌كاني: (٢٨ - ٣٩)، كه تهوه‌ري سهره‌كيان باسي يه‌كتايي خوايه عليه السلام له په‌رستران و به‌ندايه‌تيي بو كراني داو، بو ئيسپاتي ئهو پاستيه مه‌زنه‌ش: عه‌قل و زگماك و ميژووي پابردوو و واقيعي ژياني مروقه‌كان، به به‌لگه هينراونه‌وه.

له كو‌تاييشدا به بونه‌ي فراوان‌كردن و ته‌نگ‌كردنه‌وه‌ي بزيوي مروقه‌كانه‌وه، به ويستي خواي كاربه‌جي فه‌رمان كراوه به هاوكاريي كردني خزمان و نه‌دارو ريبوارو، سه‌رزه‌نشتي سوود خو‌ريي و، ستايشي زه‌كاتدان كراوه.

﴿ ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْتَكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴾ (٢٨) بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نَّاصِرِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا بَدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ ﴿٣١﴾ مِّنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾ وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا ءَلَيْنَهُمْ فَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا

بِهَا وَإِنْ نَصَبَهُمْ سِنَّةٌ يَمَا قَدَمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَتَاتِذَا الْقُرْنَىٰ حَقُّهُ، وَالْمَسْكِينِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا آتَيْتُم مِّن رَّبًّا لِّرَبُّوْا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرِبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْغِفُونَ ﴿٣٩﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

{(خوا) وینەیه کی له خۆتان بۆ هێناونهوه (له سەر راستی خوا پەرستی و پووچه لێ شیرک)، ئایا ئیوه هیچ هاوبه شتان هەن له وهدا که پێمان به خشیون، له نیو بهردهسته کانتاندا، که ئیوه (و ئهوان) تێیدا یه کسان بن، مهترسییان لێیان هه بێ (که هاوبه شتان بن) وهک چۆن مهترسی خۆتانان ههیه؟ بهو شیوهیه نایه تەکان شیده کهینهوه بۆ کۆمه لێک بفا من ﴿٣٨﴾ به لکو ئهوانه ی سته میان کردوه، به بێ زانیاری دوا ئاره زووه کانیان ده کهون، ئنجا ئایا که سیك خوا گومرای کردبێ، کێ بۆی راسته پێ ده کری؟ بێگومان هیچ یارییده ده رو سه رخه ریشیان نین ﴿٣٩﴾ ده جا (مادام حال وایه) به پاکیی و ساغیی پرووی (دلی) خۆت له گه ل ئاین (ی خوا) دا راست بکه، (ئایینی که هه مان) زگماکی خوایه خه لکی له سه ر سروشتانده، دروستکراوی خوا (له ئایینی راستی خوادا) گۆرانی بۆ نیه، ئا ئه وه ئایینی پێک و راسته، به لام زۆربه ی خه لکی نازانن ﴿٣٠﴾ ئه ی خه لکینه!) له ناخه وه بۆ لای (خوا) بگه رێنه وه و پاریزی لێکه ن و، نوێژ به رپا بکه ن و له هاوبه شدانه ران مه بن ﴿٣١﴾ لهوانه ی ئاینه که یانیان به ش به شکردو، بوونه دهسته دهسته، هه ر کۆمه لێک به وه ی که له لایانه شادمانن (به لام ئه وه ی له لای ئهوانی دیکهیه، به هیچ ده زانن!) ﴿٣٢﴾ کاتیکیش خه لک زیان و

گرفتارییه کیان تووش دئی، له ناخه وه له پهروه ردگاریان ده پارینه وه، دوایش کاتیک به زهیه کی له لایه ن خویه وه پیچیزتن (و له گرفتاری قوتاری کردن) کت و پر کومه لیکیان هاوبه ش بو پهروه ردگاریان داده نین ﴿۳۳﴾ تا کو سه ره نجام ناسو پاسی بکه ن به رانه به به وهی پیمانداون، ده جا (ئه ی بی پرواینه! که میك له زیانی دنیا دا) به هره مه ند بن، بیگومان له مه و دوا ده زانن (چیتان به سه ر دئی!) ﴿۳۴﴾ یان ئایا (بویه بی پروان چونکه) به لگه یه کمان دابه زاندو ته سه ریان له وه ده دوئی (و دان به وه دا دینئی) که ده یکه نه هاوبه ش (ی خوا له په رستن دا)؟! ﴿۳۵﴾ کاتیکیش به زهیه ک به خه لکی بچیزین، پی شادمان ده بن و، ته گه به به هوئی ته وه شه وه که ده سه ته کانیا ن (له خراپه) پی شیخسته و (و ته نجامیان داوه) زیان و خراپه یه کیان تووش بی، کت و پر نا ئومید و ته ما پراو ده بن ﴿۳۶﴾ ئایا نه یان دیوه (به چاوی عه قل و دل) که خوا بو هه ر که سیك بیهوئی بژیو (زۆرو) فراوان ده کات و (که مه ده کات و) وه ته نگ دینئی! به دلنایی له وه دا نیشانه هه ن (له سه ر کارزانی و بالا ده ستیی خوا) بو کومه لیک برپا بینن (و له پوانگه ی ئیمان وه برپا ن) ﴿۳۷﴾ ده جا (مادام خوا له به زه یی خوئی به هره مه ندی کردووی، تو ش به زه یی بنوینه و) مافی خوئی به خشه به خزم و نه دارو پریوار (وهاوکاریان بکه)، ئا ته وه با شترین شته بو که سائیک که دیداری پرووی خویان دهوئی (و پرازی کردنی ده خوازن و)، ته نیا ته وانه ش سه رفرازو به ئامانج گه یشتوون ﴿۳۸﴾ ته و (مال و سامان) هه ش، که به سوود ده یده ن، تا کو به هوئی (وه رگرتنی) مال و سامانه کانی خه لکه وه زیاد بکات، بیگومان له لای خوا زیاد ناکات، به لام زه کاتیک بویه ده یده ن، مه به ستان پی پرووی خوا و (په زامه ندیی خوا) یه، ئا ته وانه پا داشتیان بو چهن د قات ده کریته وه ﴿۳۹﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(حَنِيفًا): به پاکیی، به پوختیی (الْحَنَفُ: هُوَ مَيْلٌ مِنَ الضَّلَالِ إِلَى الْإِسْتِقَامَةِ وَالْحَنَفُ عَكْسُهُ)، وشه ی (حَنَفٌ): چاوگه، بریتیه له لادان له گومپاییه وه به ره و رێک وه ستان، به پێچهوانه ی (جَنَفٌ) وه، (جَنَفٌ): بریتیه له لادان له راسته پێوه به ره و گومپایی.

(فَطَرَتَ اللَّهُ): یانی: زگماکیک که خوا مروؤفی له سه ر دروستکردوه، زگماک یان خواپسک، (فِطْرَةَ اللَّهِ: هِيَ مَا رَكَزَ فِيهِ مِنْ قُوَّتِهِ عَلَى مَعْرِفَةِ الْإِيمَانِ، وَفَطَرُ اللَّهِ الْخَلْقَ: إِيجَادُهُ الشَّيْءَ، وَإِبْدَاعُهُ عَلَى هَيْئَةٍ مُتَرَشِّحَةٍ لِفِعْلٍ مِنَ الْأَفْعَالِ)، (فِطْرَةَ اللَّهِ): ئه وهیه که خوا له هیزى ئیمان له سروشتی مروؤفا دایناوه که خواناس بئ و، که دهگوتری: خوا ئه وشه ی (فَطَرٌ) کردوه، واته: هیناویه ته دی، دایهیناوه به شیوهیه که ئاماده کراوه ده توانی کاریک ئه نجام بدات.

(الْقَيِّمُ): (الثَّابِتُ، وَالْمَقْوومُ لِمَعَاشِهِمْ وَمَعَادِهِمْ)، چه سپاو راگری ژیا نی دنیا و دواپوژیان.

(مُنِيبِينَ إِلَيْهِ): له ناخه وه بو لای بگه پێنه وه، (النُّوبُ: رُجُوعُ الشَّيْءِ مَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى)، (نُوبٌ): بریتیه له گه رانه وهی شتیک بو لایه ک، جار له دوا ی جار، (وَالْإِنَابَةُ إِلَى اللَّهِ: الرُّجُوعُ إِلَيْهِ بِتَوْبَةٍ وَإِخْلَاصٍ)، (إِنَابَةٌ إِلَى اللَّهِ): بریتیه له گه رانه وه بو لای خوا، به گه رانه وهیه کی کرده وهی و به دلسوژی.

(ضُرٌّ): زیان، (الضَّرُّ: سُوءُ الْحَالِ فِي النَّفْسِ وَالْبَدَنِ، وَالْمَالِ وَالْجَاهِ)، وشه ی (ضر): بریتیه له حال خراپیی له نه فس و جهسته دا، له مال و ساماندا، له جا هو سومعه دا.

(سُلْطَانًا): به لگه، (السُّلْطَانُ: الْحُجَّةُ لِمَا لَهُ هُجُومٌ عَلَى الْقَلْبِ)، به لگه به (سُلْطَان) ناونراوه له بهر ئه وهی هیرش ده کاته سهر دل و عه قلی مروؤف، (وَالسَّلَاطَةُ: التَّمَكُّنُ مِنَ الْقَهْرِ)، (سَلَاطَةُ) بریتیه له چه سپانی شتیک له پرووی بالاده ستیه وه. (يَقْنَطُونَ): (الْقُنُوطُ: الْيَأْسُ مِنَ الْخَيْرِ)، (قُنُوط) واته: نائومید بوون له چاکه و خیر.

(رَبًّا): (الرَّبَا: الزِّيَادَةُ عَلَى رَأْسِ الْمَالِ)، سوود، ئه وهی له سه رمایه که زیاد ده بی، (رَبَا الشَّيْءُ: زَادَ وَعَلَا)، شته که زیادی کردو بهرز بووه. (الْمُضْعِفُونَ): (الَّذِينَ حَصَلَ لَهُمُ الْإِضْعَافُ، وَهُوَ إِضْعَافُ الثَّوَابِ)، ئه وانیه که چند قاتیان بو زیاد بووه، چند بهرانبهر بوونه وهی پاداشت.

مانای گشتیی ئایه تهکان

خوا ﷻ دواى ئه وهی له ئایه تهکانی رابردوودا، باسی یازده له نیشانه و به لگه کانیه دهیینه رایه تی و پهروه دگاریتی و، خاوه نداریتی و مشوور خوږیه تی خو، بو مروؤف و زیان و گهردوون خسته پروو، ئه وهش دووباره کرایه وه که بهس خوا دروستکراوه کان ده ست پیده کات، دوایش ته نیا ئه وه دیانگیږته وه، ئه وهش خرایه پروو که خوا خاوه نی بهرترین حال و سیفه ته له ئاسمانه کان و زه ویدا، واته: ئه وه حاله ت و وه سف و کرده وه ناوازانیه که خوا ﷻ هینی، هیچ که سی دیکه نینی و هیچ شتیکی دیکه نینی، چونکه ههر که سیکی دیکه و ههر شتیکی دیکه، که ههیه، هه مووی دروستکراوی خویه و، ههر کهس ههیه بهنده ی خویه. دواى ئه وه جاریکی دیکه خوا ﷻ دیته وه سهر باسی ئه وه، که ده بی ته نیا خوا بهرستری، خویه که ئه وه حال و سیفه تیه تی، شایسته ی ئه وهیه، که ته نیا

ئەو بەندايەتیی بۆ بکری، ئنجا وینەیهك دینیتەو دەفەرموی: ﴿ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ﴾، لە خوٲان وینەیهکی بۆ هیٲانوە، ﴿هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَّا رَزَقْنَاكُمْ﴾، ئایا لەویدا کە ڤیمان بەخشیون، لە نیو بەردەستەکاناندا، ﴿مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾، واتە: ئەوانەیی کە لەبەر دەستی ئیو، ئنجا ئەگەر کوێلەو کەنیزەك بوون، کاتی خوئی، ئەگەر ئیستا خزمەتکارو شاگردو هاوکاریکەو کارمەندیکە کە لەبەر دەستی مروٲدایە، ئایا لەوانەیی کە لەبەر دەستاندان، هیچ هاوبەشتان هەن، لەویدا کە ڤیمانداون؟ ﴿فَأَنصُرْ فِيهِ سَوَاءٌ﴾، ئیو ئەوان تیدا وەك یەك بن، ئایا بەرپرسی فەرمانگەیهك، یان سەرۆکی ولایتیک، لەگەڵ کەسانیك کە لەبەر دەستیدان، دەستەلاتیان وەك یەك؟ دەسترویشتنیان وەك یەك؟ یاخود کەسیك کە لە مایکدایەو، هەندیك خەلك هەیه هاوکاریی دەکات، ئنجا ئافرەتە یان ڤیاو، هاوکاریی دەکات، خزمەتی مالی دەکات، ئایا ئەو کەسە کە خزمەتکارە، یان هاوکارەو، بەر دەستیكە، لەگەڵیدا دەبیتە هاوبەش لە هەموو ئەو شتانەدا کە هەیتی؟ ﴿تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ﴾، وەك چوٲ مەترسییتان لە خوٲان هەیه، مەترسییتان لەوانیش هەبی، ئایا شتی وا هەیه؟ ﴿كَذَلِكَ نَقُصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾، بەو شیوێهە ئایەتەکان روون و روٲن دەکەینەو، بۆ کۆمەلیك بفامن؟

ئەم وینەیه ئەو دەگەینیی وەك چوٲ ئیو پازی نین بەردەستەکانتان لەگەڵتاندا یەکسان بن، ئایا خواش ﷻ چوٲ پازی دەبی دروستکراوێکانی لەگەڵیدا یەکسان بن؟ ﴿وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ﴾ النحل، وینەیی هەرە بەرز بۆ خوا، بەلام خوا دەیهوئی ئیمە تیگەینیی، تو پازی نی خزمەتکاریك، شاگردیک، کەسیك کە لەبەر دەستە، لەگەڵتدا یەکسان بی لەو دەستەلاتە، لەو مال و سامانە، کە لە دەستی تۆدا هەیه، ئەدی چوٲ دەگونجی، چوٲ عەقڵتان ڤیتان ڤی دەدات دروستکراوێکانی خوا، لەگەڵ خوادا یەکسان بکەن لە پەرستراو، بەندايەتیی بۆ کران و، بە مەزنگرتندا؟ بۆیە دەفەرموی: ئاوا ئایەتەکان روٲن

دەكەین، بۆ كه سانیك بڤامن، یانی: كه سیك عه قـل و لوژیك به کاربیتی، پـیزی عه قـلی خووی بگری، پـیز له مه نتیق بگری، نابـی هاوبهـش بۆ خوا دابنـی، بۆیه ده فهرمووی: ﴿بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾، ئەوانه ی هاوبهـش بۆ خوا داده نین نافامن و، عه قـل به کارناهیـن، به لکو ئەوانه سته مکارن و سته میان کردوه، هاوبهـش بۆ خوا داده نین و شوین ئاره زووه کاریان که وتوون، به بی زانیاری، نه زانانه به دوا ی ئاره زووه کاریان که وتوون، ﴿فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ﴾، ئنجا ئایا که سیك خوا گومرای کردبی، کی راسته پـی ده کات؟ خوا گومرای کردبی، واته: به پـی سیستمی خوا گومرا بووبی، به پـی سیستمی خوا ههر که سیك به دوا ی ئاره زوو بکه وی، گومرا ده بی، ههر که سی به نه زانی به دوا ی شتی بکه وی، گومرا ده بی، ئەوه سیستمی خوا به، بۆیه ده فهرمووی: خوا گومرای کردوه، یانی: به هووی سیستم و یاسایه که خوا دایناوه، گومرا بووه، ئنجا کی که سی وا راسته پـی ده کات؟ ﴿وَمَا لَهُمْ مِّنْ نَّاصِرِينَ﴾، ئەوانه هیچ هاوکارو یارمه تییده رو پشتیوانیشیان نین.

ئنجا روو ده کاته پیغه مبه ری خاته م موحه ممه د ﷺ، له پشت ئەویشه وه روو ده کاته ههر کامیک له وانهی که به دوا ی پیغه مبه ری خاته م ﷺ ده که ون و ده فهرمووی: ﴿فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا﴾، مادام حال وایه، هاوبهـش بۆ خوا دانان هیچ لوژیکی تیدا نیه، هیچ عه قـلیك قبوولی ناکات و، له گهـل سروشتی بووندا ناگونجی، له گهـل پایه و مه قامی به رزو ناوازه ی خوا دا ناگونجی، که واته: ﴿فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا﴾، رووی خو ت له گهـل ئایینی خوا دا پـیک بکه، هه لبه ته لیـره دا مه به ست پـی رووی پـواله تی نیه، یانی: رووی دـل و نیازو مه به ست، (لـدین)، (آل) که له سه ر (دین)ه، بۆ پیناسه یه، به لام بۆ (عه د) ه، واته: رووی دـلی خو ت له گهـل ئایینه که دا، به رنامه که ی خوا دا راست بکه، (حَنِيفًا)، که گه پراویه وه له گومرای، با هیچ گومرای و لاری، له و دینداری و خوا په رستییه تدا نه بی، ﴿فَظَرَّتْ اللَّهُ أَلَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا﴾، ئەو ئایینه،

هەمان ئەو زگماکەیه کە خوا خەڵکی لەسەر سروشتاندووە، ﴿لَا بُدَّیْلَ لِحَلْقِیْ﴾، لە ئایینی راستی خوادا، زگماکیەک کە خوا مەرۆقی لەسەر خولقاندووە، گۆرانی بەسەردا نایەت، یاخود ﴿لَا بُدَّیْلَ لِحَلْقِیْ﴾، دروستکراوانی خوا نابێت بگۆردرێن، نابێت دەستکاری بکری، ﴿ذَٰلِكَ الَّذِیْ بُدِّیْتُ الْقِیَمُ﴾، ئا ئەو ئایینی رێک و راستە، ئایینیکە، بەرنامەیکە، کە خوا ﷻ ناردوویەتی تاکو مەرۆقەکان رێک و راست بکات، ژانیان رێک و راست بێ، چونکە (قِیَم) هەم بە مانای چەسپاوو راست دێ، هەم بە مانای راستکەر و راگر (مُقَوِّم) یش، ﴿وَلَکِبَ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا یَعْلَمُونَ﴾، بەلام زۆربەی خەڵکی نازانن، واتە: ئا ئەو ئایین و بەرنامەی راست و راستکەر، بەلام زۆربەی خەڵکی نازانن بۆیە شویێ ناکهون، لەبەر ئەزاناییە کە قەدری نازانن، وەک گوتراوە: (قەدری زیڕ لەلای زێڕنگەر).

﴿مُنِیْنٍ اِلَیْهِ﴾، خوا دەفەرموێ: ئەو خەڵکینە! لە ناخەو بەرەو لای بگەرێنەو، واتە: بەرەو لای خوا، ﴿وَأَتَّقُوْهُ﴾، ھەروەھا پارێزی لێکەن، ﴿وَأَقِمْوْا الصَّلَاةَ﴾، نوێژی بەرپا بکەن، ﴿وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُشْرِکِیْنَ﴾، لە ھاوبەش بوو خوا دانەرانیشت مەبن.

ئنجا وەسف و پێناسەی ئەو ھاوبەشدانەرانی دەکات:

﴿مِنَ الَّذِیْنَ فَرَقُوْا دِیْنَهُمْ﴾، لەوانەی کە ئایینەکیان بەش بەش کرد، ﴿وَکَانُوْا شِیْعًا﴾، پەرتەوازش بوون، ھەمیشە بەش بەش کردنی ئایین، دابر دابکردنی ئایینی راستی خوا، دەبێتە ھۆی پەرتەوازی بوونی شویێکەوتووانی، چونکە ھەر کامیکیان لایەکی دەگری و، بەشیکی دەگری و، ھەر کەسە بە یاری خۆی ھەلا دەلێ، وەک پێشینان دەلێن: (کەس بە ربەیی کەس نایوێ) و (کەس لە مەری کەس ناخوێ)، سەرەنجام چییان لێ دێ؟ ﴿کُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَیْهِمْ فَرِحُوْنَ﴾، ھەر کۆمەڵە بەوێ بوو خۆی لەسەریەتی پێی شادمانە، پێی

دَلْخُوشَه، بەلام ئەوەی ئەوانی دیکە لەسەرنی بە هیچی دەزانئ و، هیچ
حیسابی بۆ ناکات، لە حالیکدا کە ئاین بە هەموو بەشەکانیەوه، ئەو بەرنامە
پێک و تەواو تیرە خا پێک دێنئ، بەلام کاتیک بەش بەش دەکرئ، بڕ بڕ
دەکرئ، هەر تاقمەو بە دواى بڕیکى و بە دواى بەشیکی دەکەوئ، لە راستیدا
ئەوه پێچەوانەى سروشتی ئاینی خاى پەروەردگارە، ئەو کاتەش ئاینی خا،
نارێک کرچ و کال دیتە بەرچا، نەك لەبەر ئەوەی لە زاتى خۆیدا وایە، بەلکو
لەبەر ئەوەی شوێنکەوتوانی ئاوا بەش بەشیان کردووه، هەر کامیکیان لایەتیکى
لیگرتووه.

ئنجائەمە خوا موشریکەکانی پئ وەسف دەکات کە ئاوان و ئامۆزگاریی
ئیمانداران و مسوڵمانان دەکات کە ئیوەش وەك وان مەکەن، بەلام بە داخەوه،
زۆربەى ئەو شتانەى خوا ﷺ فەرموویەتى: وەك وان مەکەن، مسوڵمانان وایانکردووه،
فەرموویەتى: وەك هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان مەکەن هاوبەش بۆ خوا دابنئ،
مسوڵمانان زۆریان وایانکردووه! فەرموویەتى: وەك جوولەکان مەکەن، کە فەرمان
بە خەلکی دەکەن بە چاکە، خۆشیان چاکە ناکەن، مسوڵمانان وایانکردووه!
فەرموویەتى: وەك موناڤقەکان مەکەن، لەرەوشت و خووی خراپیان دا، بەلام
مسوڵمانان زۆر جار وەك وان دەکەن، وەك لەم فەرماشتەدا هاتووه:

{عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: لَتَتَّبِعَنَّ سَنَنْ مَنْ قَبْلَكُمْ شِبْرًا بِشِبْرٍ، وَذِرَاعًا
بِذِرَاعٍ، حَتَّى لَوْ سَلَكَوا جُحْرَ ضَبٍّ لَسَلَكَتُمُوهُ، قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى؟ قَالَ:
فَمَنْ؟}، (أخرجه أحمد: ۱۱۸۱۷، والبخاري: ۳۲۶۹، ومسلم: ۲۶۶۹، وابن حبان: ۶۷۰۳).

واته: ئەبوو سەعید رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، دەلئ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: بە دواى ئەوانەى
پیش خۆتان دەکەون، رێبازی ئەوانەى پیش خۆتان دەگرن، بست بە بست و
باسک بە باسک، هەتا ئەگەر چووبنە کونى بزن مژەیهکەوه، ئیوەش دەچنە
نیوی، گوتمان: ئەى پێغەمبەرئ خوا مەبەستت پئ جوولەکەو نەصرانییەکانە؟
فەرمووی: ئەدى کئ؟!

ئىنا ھەر لە بارەى خوا بەيەگگرتنەو، كە تەنيا دەبى خوا بپەرستى، خوا دەفەرموى: ﴿وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ﴾، خەلك كاتىك زيانتيكان تووش بوو، (ضُر) ھەر ناپرەھەتى و حال خراپىيەك لە پروو داو، لە جەستەداو، لە مال و سامان داو، لە سومعەداو، لە دەورووبەرداو، خەلك كاتىك ناپرەھەتى و ناگوزەرييەكيان تووش دى، ﴿دَعَا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ﴾، لە پرورەدگاريان دەپارێنەو، لە ناخەو بۆ لاى دەگەرپنەو، بە دلسوزى لە قوولايى دليانەو بۆ لاى دەگەرپنەو لى دەپارێنەو، ﴿ثُمَّ إِذَا أَذَقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً﴾، ئىنا دوايى كاتىك خوا لە لاين خويەو بەزەبيەكى پى چيژتن، واتە: ئەو ناپرەھەتییەى لى لابرەن و، بەزەبى لەگەل نواندن، بەلام لىرەدا بەزەبيەكە وەك خواردينكە دەرخواردى داو، پىچيژتوون، ﴿إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ﴾، كەت و پر كۆمەليەك لەوان ھاوبەش بۆ پرورەدگاريان پەيدا دەكەن، نەيفەرموو ھەموويان، چونكە ھەيانە وەك چۆن لە تەنگانەدا پەنا دەباتە بەر خوا، دوايى لە فەرحانيانيشدا ھەر بەندەى خوا دەمىنيتەو، بەلام ھەندىكيان لە تەنگاناندا پەنا بۆ خوا دەبەن و، لە فەرحانياندا بە پشت لە خوا دەكەن و، ھاوبەشى بۆ دادەنن، بۆيە خوا ﷻ وەك ھەرەشە لىكردن دەفەرموى: ﴿لِيَكْفُرُوا بِمَا ءَايَنَهُمْ﴾، با سپلەي و بى وەفايى بكەن بەرانبەر بەوھى پيمان بەخشيون، ئەو ھەموو چاكەو نىعمەتانەى پيمانداو، كاتىك ھاوبەش بۆ خوا دادەنن، ماناي وايە بەرانبەر بە چاكەكاني خوا، سپلەو بى نمەك و بيوەفا بوون، با وابكەن، دوايى خوا ﷻ لە شيوھى دواندى ناديارەو دەيگورپى بۆ شيوھى دواندى پرووبەروو، ﴿فَتَمَتَّعُوا﴾، ئىنا كەمىك بەھرە وەرېگرن و پابوړن، ﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾، لەمەودوا دەزانن، دەزانن چۆن سزا دەدرين و، چيتان بەسەر دى، لەسەر ئەو سپلەبيە بەرانبەر چاكەكاني خوا، لەسەر ئەو ھاوبەش بۆ خوا دانانە؟!

﴿أَمْ أُنْزِلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُمْ يَكْفُرُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ﴾، يان ئايا بۆيە ھاوبەش بۆ خوا دادەنن، كە ئىمە بەلگەيەكمان دابەزاندۆتە سەريان، ئەو

به لگه یه لهو باره وه که ئەوان دهیکه نه هاوبهش بو خوا ده دوی؟ واته: ئایا به لگه یه کیان به دهسته وه هه یه که شیرکه کیان، ها بهش بو خوا دانانه کیان پی پشست ئەستوو بئ و، پالپشتی هاوبهش بو خوا دانانیان بکات؟ به ته ئکید نه خیر، ئەمه پرسیار کردنی نکوو لیلکه رانه یه.

﴿وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا﴾ جار یکی دیکه خوا ﷺ هه مان مه سه له ی پیشوو باس ده کات و، ده فهرموئ: ئەگەر تێمه به زه ییه ک به خه لک بجێژین، زۆر پی شادمان و دلخۆش ده بن (الفرخ: أشد السُّرورِ)، ﴿وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَمَّا قَدَّمْتُ أَيْدِيَهُمْ﴾ به لام ئەگەر خراپه یه کیان تووش بئ، به هوئ ئەو کرده وه یه که دهسته کانیا ن پیشیخسته وه، ئەنجامیان داوه، ﴿إِذَا هُمْ يَقْتَطُونَ﴾ کت و پر نائومی دو ته ما براو ده بن، واته: له هاتدا، زۆر به که یف و دلخۆشن و، له نه هاتدا، زۆر نائومی دو بئ هیوان، له حالیکدا که ئیمانداران له کاتی هات و خو شیدا، ده بی سوپاسگوزاری بکه ن و، له کاتی گرفتاری و نا په حه تیدا، ده بی خو راگری بکه ن.

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ ئایا نه یانبینیوه، [لیره دا مه به ست له بینین، بیننی عه قل و دله (الرؤیة علمیة و لیس بصریة)، چونکه به چاو نابینرئ که خوا بژیو بو خه لک فراوان و زۆر ده کات، یاخود وه ته نگ دینئ، ئەوه به عه قل و دل ده رک ده کرئ]، ئایا نازانن که خوا بژیو بو هه ر که سیك بیهوئ فراوان ده کات و، ته نگیش ده کاته وه، واته: زۆر ده کات و که م ده کات، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ بیگومان له وه دا نیشانه هه ن بو کومه لیک برا بینن، نیشانه هه ن له سه ر ئەوه که خوا ﷺ هه مه کاره ی ئەم گه ردوونه یه و، ریشمه و سه ره داوه کانی هه موو کاروباره کان به ده ستی خوای په روهر دگاره وه ن، چونکه هه یه زۆریش خوئ ماندوو ده کات، رزقه که شی هه ر که مه، هه شه زۆریش خوئ ماندوو ناکات، به لام به سه ریدا ده رژیترئ، هه لبه ته به پی یاسا گه ردوونیه کان که خوا دایان و، به لام گرنگ ئەوه یه ئینسان ئەگەر دیقه ت بدات و، تیوه را بمینئ، ده زانی که مه سه له ی بژیوو رزق، هو کاره کان

دەوری تیدا دەبینن، بەلام لە پشت ھۆکارەکانەو، ھۆکارساز دەوری سەرەکی تیدایەو، ئەو (خوایە) ھۆکارەکان دەپەخسێنن، جاری وایە ھۆکارەکان ھەن، بەلام پەرچیک دیتە ڕیان و کاریگەرییان نابێت.

﴿فَاتِذَاالْقُرْآنُحَقَّ﴾، مادام دەزانن: کاتیک بژیوت بۆ فراوان و زۆر دەبێ، ئەو بە دەست خواوە، کاتیک وەتەنگیش دێنن، دیسان ھەر بە دەست خواوە، کەواتە: لەوێ کە خوا پێت دەدات، خاوەن نیزیکیاتیی، مافی خووی پێ بدە، زۆربە زانیان و توێژەرەوانی قورئان، خاوەن نیزیکی (ذی القربی)یان ھەر بە خزمان لیکداوەتەو، ئەوێ کە لە ڕووی پەچەلەکەو لیت نیزیکی، بەلام پێم وایە: جگە لەوێ ھەر خاوەن نیزیکیەکی دیکە دەگریتەو، چونکە (ذَاالْقُرْآنُ)، یانی: (صاحب القربی)، (ذا) یانی: (صاحب)، (قربی) یانی: نیزیکی، پێم وایە دراوسێ نیزیکی دەگریتەو، ھاوێ و دوستی نیزیکی دەگریتەو، ھەموو ئەوانە کە لە مرقەو نیزیکن دەیانگریتەو، بەلام بە پلە یە کەم خزمەکان کە بە خوین و گوشت و پەچەلەک، دەچنەو سەر یە کدی، دەگریتەو، ﴿وَالْمُسْكِين﴾، ھەر وەھا مافی خووی بدە بە نەدار، ﴿وَأَنَّالسَّيْل﴾، کورپی ڕیگا، ڕیوار، ﴿ذَلِكَخَبْرُالَّذِينَيُرِيدُونَوَجْهَآلِلَّهِ﴾، ئەو زۆر باشترە بۆ ئەوانە ڕووی خوا پەرورەدگاریان دەوێ، واتە: دیداری خویان دەوێ، یاخود پەزنامەندی خویان دەوێ، ﴿وَأُولَئِكَهُمُالْمُفْلِحُونَ﴾، ھەر ئەوانەش سەرفرازو، بەختەو ھەرن، بە مراد گەشتوون.

﴿وَمَاآتَيْتُمِّنرَبٍّآلَیْرَبُّوْاَفِْأَمْوَالِنَّاسِ﴾، بەلام سوودێک کە دەیدەن، مالتیک کە دەیدەن بە سوود بۆ ئەوێ کە لە سامانەکانی خەلکیدان زیاد بکات، ﴿فَلَايَرْبُّوْاَعِنْدَآلِلَّهِ﴾، لە لای خوا زیاد ناکات، واتە: مالتیک کە دەیدەن بە کەسیک بە قەرز، بەلام دوایی لە گەڵ وەرگرتنەو قەرزە کەدا سوودیکیشی لێ وەر دەگری، بە ھۆی مالت و سامانی خەلکیەو، مالت و سامانە کە خۆت زیاد دەکەیت، ئەو لە لای خوا زیاد نابێ، بێ بەرکەتەو بێ پێز، ﴿وَمَاآتَيْتُمِّنرَبٍّآلَیْرَبُّوْاَفِْوَجْهَآلِلَّهِ﴾، بەلام زە کاتیک کە دەیدەن و، مەبەستان پێ ڕووی خواو پەزنامەندی

خوايه، ﴿فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ﴾، ئا ئەوانە پاداشتيان بۆ چەند بەرانبەر چەند قات دەكریتهوه، واتە: ئەوانە كەسانىكىن كە بۆ چەند بەرانبەر كراون، بۆ چەند قات كراون، واتە: پاداشتيان بۆ چەند قات و چەند بەرانبەر دەكریتهوه.

خوا بەراوردیك دەكات لە ئیوان ئەو كەسانەدا كە مآل و سامانی خۆیان دەدەن بە خەلك بە قەرز، بەلام لەو سەرەوه سوودیان لى وەرەگرن، ئنجا ئەگەر يەك بە دەيه، يەك بە دوازدهيه، كەمتره، زیاتره، سوودیان لى وەرەگرن، كەواتە: مآل و سامانی خۆیان زیاد دەكەن، بە هۆى مآل و سامانی خەلكیهوه، هى خۆیان هەر لە جیى خۆیهتى و، هى خەلكیشى دەكهوێته سەر.

هەر وهه جۆره كەسانىكى دىكه كە مآل و سامانی خۆیان دەبهخشن، نەك بەس ئەوهەندە كە سوود لە خەلكەكە وەرەگرنهوه، بەلكو دەستمايهكەشیان لى وەرناگرنهوه، بە تەكید ئەو دوو زۆر لىك جیان، ئەوانەى كە مآل و سامانی خۆیان دەدەن بە خەلك، بۆ ئەوهى مآل و سامانی ئەوان بخەنە گەل هى خۆیان، هى خۆشیان هەر لە جیى خۆى بى، كە ئەوه سوودو (ربا)ى پى دەلین، لەگەل كەسانىك دا كە مآل و سامانی خۆشیان كە هەیانە، دەیدەن بە خەلك، نەك چاویان لەوه نیه كە سوود وەرەگرن، چاویان لەوه نیه كە دەستمايهكەشیان لى وەرەگرنهوه، ئەو دووانە زۆر لىك جیان.

هەلبەتە هەندىك لە زانایانىش ئەم ئایەتەیان وا تەفسیر كردوه: كە ئەوانەى دیارییهك دەدەن بە كەسێك، بۆ ئەوهى لەو سەرەوه دیارییهكى زیاتر وەرەگرنهوه، هەندىك كەس دیارییهكى بچووك بۆ كەسێك دەبات، بەلام چاوهروانىی ئەوه دەكات كە دواى چەند قات دیاریى بداتەوه، هەندىك دەلین: ئایەتەكە مەبهستى پى ئەوهیه، كە بىگومان ئەوهش دەگرێتهوه، وەك لە مەسەلە گرنگەكاندا زیاتر تیشكى دەخەینە سەر، بەلام بە پلهى يەكەم، ئەمە يەكەمین ئامازیه لە قورئاندا بۆ رىباو سوود لە قورئانى مەككەیدا، هەلبەتە دواى لە قوناغى مەدینەدا، رىباو سوود يەكجاریى و بەروونیى قەدەغە كراوه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی یه که م:

ویننه هیئانه وه یه کی واقعی یی له سه ر راستی خوا به یه کگرتن و پوچه لئی شیرک، که عاقلمه ندان لئی به هره مه ند ده بن، به لام نه وانه ی نه زانانه شوین ناره زوویان ده که ون، هیچ چاره و دهره تانیان نیه و، هیچ پشتیوان و هاوکاریان چنگ ناکه ون:

خوا ده فهرموی: ﴿ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِّنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْتَكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نَّاصِرِينَ ﴿٢٩﴾﴾

شیکردنه وه ی نه م، دوو ئایه تانه، له ههشت برگه دا:

۱- ﴿ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنْفُسِكُمْ﴾، واته: خوا ﷺ ویننه یه کی له خوٲان بو هیئانه وه، ویننه هیئانه وه که بو پوچه لکردنه وه ی شیرکه و، بو دهرخستنی راستی خوا به یه کگرتن و ته نیا خوا په رستنه، لیره دا (مَثَلًا) ده بیته به رکار (مفعول به)، یاخود ده بیته به رکاری ره ها (مفعول مطلق)، وه ک بلئی: (ضَرَبَ ضَرْبًا)، که ده فهرموی: ﴿مِّنْ أَنْفُسِكُمْ﴾، نه و (مِنْ) ه، له ریزمانی عه ره بیی دا (مِنْ) ی ده ستی کردنی پی ده لین، واته: نه و ویننه یه ی دارنیوه له واقعی خوٲان.

ویننه که چییه؟

(۲) ﴿هَلْ لَكُمْ مِّنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾، ئایا لەو
 كەسانەى كە لەبەر دەستتاندا، هیچ ھاوبەشتان ھەن، لەو ھەدا كە پێمان بەخشیون؟
 (مَنْ) ﴿هَلْ لَكُمْ مِّنْ مَا﴾، بۆ ھەندىك (لِلتَّبْعِيضِ) ھ، بەلام (مَنْ) ھەكەى دواتر لە:
 ﴿مِّنْ شُرَكَاءَ﴾ دا، پێى دەگوترى: (مِنَ الرَّائِدَةِ)، زێدەكراو ھە بۆ جەختكردنەو ھە زياتر
 چەسپاندنى واتايەكە، پرسياركردنەكەش: ﴿هَلْ لَكُمْ﴾ ئایا ھەتائە؟ بۆ نكووڵیيلكردنە،
 یانى: ئیو ھە ئیو بەردەستەكانتاندا هیچ ھاوبەشتان نین، لەو رزق و رۆزى و مالى و
 سامانەى كە ھەتائە، ﴿شُرَكَاءَ﴾، كۆى (شريك) ھ، واتە: ھاوبەش لە مالى و ساماندا.
 (۳) ﴿فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ﴾، كە ئیو ھە تێیدا یەكسان بن.

(۴) ﴿تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ﴾، ترستان لێیان ھەبى ھەك لەخۆتان، (أَي: كَمَا
 تَتَوَقَّوْنَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ إِضَاعَةِ حُقُوقِكُمْ)، كە ئیو ھە لێیان بترسن لەو بەردەستەتان، مالى و
 سامانەكەتان زايە بكەن، ھەك چۆن مەترسیتان لەخۆتان ھەيە، كە مالى و سامانى
 خۆتان ببەخشن، ئایا ئەوان دەتوانن ئەو ھەموو مالى و سامانەتان خەرج بكەن، ھەك
 چۆن ئیو ھە خەرجى دەكەن؟

(۵) ﴿كَذَلِكَ نَفْصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾، ئاوا ئایەتەكان شیدەكەینەو ھە بۆ
 كۆمەلێك بھام، كۆمەلێك بھام ئەوانەن كە خویان دوور دەگرن لەكەللە رەقى و، لە
 نەسەلماندن و عینادى، كەسانێك بھام لەو وینەيە چاك تێدەگەن، كە مروق شتێك لە
 خوى نەو ھەشێتتەو ھە، لەخوای ناو ھەشێتتەو ھە، هیچ كەسێك قبوول ناكات، كەسێك كە لەبەر
 دەستى ھە، ئنجا ئەگەر كاتى خوى كۆیلەو كەنیزەك بوو، ئیستا ھاوکارو، خزمەتكارێكە،
 كەسێكە لەمالدا خزمەت دەكات، قبوول ناكات بلى: منیش ھەك تۆ خاوەنى ھەموو
 شتێكم، ئەو مەترسییەى كە لەخۆت ھەيە، كەمالەكەت خەرج بكەى، ئەو مەترسییەت
 بەرانبەر ئەو نیە، ئەویش خەرجى بكات، ھەك تۆ خوى بەخاوەن پشك و بەش بزائى،
 كەواتە: ئەو كە لەخۆتى ناو ھەشێتتەو ھە، ئەدى چۆن لەخوای دەو ھەشێتتەو ھە، كە ھەندىك
 لەدروستكراو ھەكانى خوا، ببە ھاوبەشى خوا لەپەرستراویتی و، لەبەندایەتیی بۆكراندا؟

(۶) ﴿بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾، بەلکو ئەوانەى ستمیان کردووە نەزانانە (کە هاوبەش بوو خوا دادەنێن)، بە دواى ئارەزووەکانى خۆیان دەکەون.

نەك هەر نافامن و بە حوكمى لۆژيك و عەقل ناجوولێنەووە مامەلە ناكەن لەگەڵ خوادا، بەلکو نەزانانە بە دواى ئارەزووى خۆیان دەکەون، بۆیە هاوبەش بوو خوا دادەنێن، ئەم بەلام (بەل)ە، بوو گواستنەووە (إِضْرَاب)یە، (لِلإِضْرَابِ الْإِبْطَالِي لِمَا يَتَضَمَّنُهُ): ﴿لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾، بوو گواستنەووەى هەلۆهشاندنەووەى ئەوێە کە پستەى: (بوو کۆمەلێك بفامن) دەیگریتە خوێ، یانى: ئەوانە نەك هەر نافامن، بگرە نەزانانە شوێن ئارەزووەکانیان کەوتوون.

﴿بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾، بەبێ زانیاریی و، نەزانانە دواى ئارەزووى خۆیان دەکەون، (بِغَيْرِ عِلْمٍ: لِلتَّشْنِيعِ)، بەبێ زانیاریی، هەر بوو ناشیرین کردن و دزیو پێشاندانە، ئەگەرنا شوێن ئارەزوو کەوتن هەر نەزانانە، بەلام خواى پەرورەدگار دەیهوێ زیاتر شوێن ئارەزوو کەوتنەکەى ئەوان، بە نەزانانە، بەرجەستە بکات و دەریخات.

(۷) ﴿فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ﴾، ئنجا ئایا کەسێك خوا گومپرای کرد بێ، کێ راستە پێی دەکات، (مَنْ): بوو پرسیارکردنى نكووڵییلێکردن (لِلإِسْتِفْهَامِ الْإِنْكَارِي)ە، بە مانای لابردن (نَفِي)ە، واتە: کەسێك خوا گومپرای بکات، کەس ناتوانێ راستە پێی بکات، (يَهْدِي)، لێرەدا بە مانای پێشاندان نیه، چونکە خوا پێی پێشانداون، بەلکو بە مانای راستەپێ کردن و خستنه سەر راستە پێیه.

کە دەفەرموێ: ﴿مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ﴾، ئەمە پالدانى گومپراکردنە بوو لای خوا، بە پێی ویستی تەکوینیى خواى پەرورەدگار، نەك بە پێی ویستی تەشریعی، واتە: خوا ﷻ سیستى گەردوونى واداناووە کە مرووف دەتوانێ بە دواى هیدایەتى خوا بکەوێ، دەشتوانێ گومپرا بێ و سەر لە خوێ بشیوێنێ، کەواتە: کە سەر لە خوێ دەشیوێنێ و گومپرا دەبێ، ئەووە هەر بە ویستی خوا، بە ویستی تەکوینیى و بە پێی سیستى خوا، بۆیە خوا پالیداووە تە لای خوێ، ئەگەرنا بە

تەئکید خوا ملی کەس ناگرێ لە پێی لا بدات، هەروەک ملی کەسێش ناگرێ بیهێنتە سەر راستە پێ، چونکە ئەگەر خوا زۆر لە خەڵک بکات بۆ پێی راست گرتن، یاخود لادان لە پێی راست، ئەو کاتە واتایەک بۆ تاقیکردنەوەی خوا بۆ مەرۆقەکان نامێنێتەو.

۸- ﴿وَمَا لَهُمْ مِّنْ نَّاصِرِينَ﴾، ئەوان هیچ یارمەتیدەریان نین، هیچ پشتیوانیان نین، ئەمە بۆ بە درۆخستنەوێ گومانێ ھاوبەش بۆ خوا دانەرەکانە، کە پێیان وابوو بت و صەنەمەکانیان و، پەرستراوەکانیان تکیان لە لای خوا بۆ دەکەن و، ھاوکاریان دەبن و پشتگیریان دەبن.

راگەیاندنی مەکتەبی مامۇستا عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

AliBapir

عەلی بابیر AliBapir

کەتەبی

راگەیاندنی مەکتەبی مامۇستا عەلی بابیر

راگەیاندنی مەکتەبی مامۇستا عەلی بابیر

مەسەلەى دووهم:

فەرمان کردنى خوا بە پرووى خۆکردنە بەرنامەى پاکی خوا، کە هەمان زگماکە خوا خەلکی لەسەر سروشتاندووە، فەرمانکردن بە گەرانهوێ بەردەوام بۆ لای خوا، پارێز لیکردنى و نوێژ بەرپاکردن و، خۆ پاراستن لە عادەتى پەرتەوازەبوونى ھاوبەشدانەرەن و، ھەر کەسەو بە یارى خۆ ھەلا گوتنیان:

خوا دەفەرموێ: ﴿ فَأَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا يَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (۳۰)
﴿ مُبِينٍ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ (۳۱) مِنْ
الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴾ (۳۲).

شیکردنەوێ ئەم ئایەتانە، لە دوازدە برگەدا:

۱- ﴿ فَأَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ﴾ پرووی خۆت پێک بکەو، راست بکە لە دیندا بە ساغیی و پاکیی، وشەى (الدِّينِ) (ال) ناساندنی لەسەرەو مەبەست لە ناساندنەکە، لێردەدا (عەد)ە، پرووی خۆت بەرانبەر بە ئایینەکە، بە بەرنامەکە کە زاندرار و ناسراوە، کە ئیسلامە راست بکەو، پرووی خۆت راستکردن، یانی: پرووی دلی خۆت راستبکەو، لە پرووی مەعنەوییەو، ئیرادەى خۆت ئاراستەى پابەندی بە ئایینەوێ بکە، ئەمە وەك ئەو ئایەتەى سوورەتى: (آل عمران)ە، کە دەفەرموێ: ﴿ فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ ﴾ (۳۰) واته: ئەگەر (کافرەکان) مشتومریان لەگەڵ کردی بلی: خۆم و ئەوانەى شوینم کەوتوون، ملی خۆم بۆ خوا کەچ کردووەو تەسلىمى خوا بووم و، (ف)ى سەر (فَاقِم) پێى دەگوترێ: (فاءٌ فصیحة)، واته: مادام حاڵی ئەوانەى کە لە بەرنامەى خوا لاینداوێ زانیت، تۆش بە پێچەوانەى ئەوانەوێ، پرووی خۆت لەگەڵ ئایینی راستى خوادا راست بکە، پرووی تێبکەو، ویستی خۆتى بە تەواویی بۆ بخە کارو بە عەزیمەتەوێ بیگرە، ﴿ حَنِيفًا ﴾ لە حاڵیکدا کە تۆ پاک و پوختی و، خەوشیی و، گومراپیت لە خۆتدا نەهێشتو، لارییت لە خۆتدا نەهێشتو.

﴿حَنِيفًا﴾ (صِغَةً مُبَالِغَةً فِي الْإِتِّصَافِ بِالْحَنَفِ)، (حَنِيفٌ): سیغہ یہ کہ بُوَ زیدہ پوویکردن له وه سفدار بوون به (حَنَفٌ) دا، که بریتیہ له گه پانه وه له پری پووچ و لار، به ره و راسته شه قام، به پیچه وانہی (جَنَفٌ) وه که لادانه له ههق و راستی به ره و پووچی ولاری.

(۲) - ﴿فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا﴾، زگمای خوا که خه لکی له سهر سروشتاندوه.

﴿فِطْرَتَ اللَّهِ﴾، که (منصوب) ه، (زَجَّاج) ده لئی: (منصوب) ه، به کار (فعل) یَک که له پیشیه وه مه زهنه (تقدیر) ده کری (إِتَّبَعَ فِطْرَةَ اللَّهِ)، بکه وه شوین فیتره تی خوا ﷻ که خوا خه لکی له سهر سروشتاندوه.

(الطبري)، ده لئی: (فِطْرَةَ اللَّهِ مَصْدَرٌ مِنْ مَعْنَى فَأَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ^(۱))، (فِطْرَةَ اللَّهِ) چاوگه له مانای رسته ی پیشوو که ده فهرموئ: ﴿فَأَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ﴾، که واته: پووی خوئ به رانه ر به تایینی خوا راست بکه، یانی: هه مان ئه و زگماکه که خوا خه لکی له سهر سروشتاندوه.

به لام (محمد الطاهر بن عاشور)، ده لئی: (فِطْرَةَ اللَّهِ بَدَلٌ مِنْ حَنِيفًا بَدَلٌ اشْتِمَالٍ، فَهُوَ فِي مَعْنَى الْحَالِ^(۲))، واته: که ده فهرموئ: (حَنِيفًا)، یانی: به پاکیی و بی خه وشیی، که دواپی ده فهرموئ: ﴿فِطْرَتَ اللَّهِ﴾، ئه مه جیدار (بَدَل) ه، له حالیکدا له سهر ئه و زگماکه ی که خوا خه لکی له سهر سروشتاندوه.

(۳) - ﴿لَا بُدَّ لِيَخْلُقِ اللَّهُ﴾، گوپان نیه، بُو دروستکراوی خوا.

ئه وه ش چه ند و اتایه کیان بُو لیکداونه وه:

أ- دینی ههقی خوا، دروستکراوی، خوا ناگوپری، واته: ئه گهر تُو شوین تایینه راست و تیرو ته واره که ی خوا بکه وی، ئه و تایینه راست و تیرو ته واره، زگماک و سروشتی مروقه کان ناگوپری.

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۴، ص ۲۴.

(۲) التحرير والتنوير: ج ۲۱، ص ۸۹.

ب- یاخود زگماکێک و خواپرسکێک که خوا خەڵکی لەسەر سروشتاندووە، ناگۆڕێ.

ج- یاخود ئەو شیوە دروستکردنە ی که خوا خەڵکی لەسەر دروستکردووە، ئێوە مە یگۆڕن و دەستکاری مە کەن.

(۴) ﴿ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾، ئا ئەو ئایینی ڕێک و راستە، ئا ئەو دینداریی ڕێک و راستە که شەریعەت و فیترەت وەک یەک بە جووتە بن، وەک هەندێک لە زانایان گوتووین: شەریعەت فیترەتێکی دەرەکییە، فیترەتیش شەریعەتێکی نێوخۆییە، لە راستیدا خوا ئەوێ لە شەریعەتە کەیدا داناو، که لە فیترەتی مەرووفیش دا دایناو، زگماکی مەرووف، خواپرسکی مەرووف چی دەخوای، شەریعەتیش ئەو دەفەرموێ.

(۵) ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بەلام زۆربە ی خەڵکی نازانن، ئەمە وەلامی پرسیارێکی ئەگەر بۆ دانراو: مادام ئەو ئایینە ی خوا ڕێک و راستە، ئەدی بۆچی خەڵکێک پشتی تێدەکات؟ بۆیە دەفەرموێ: زۆربە ی خەڵکی نازانن، لەبەر نەزانییە که پشتی تێدەکەن و پروای پێناهیین.

(۶) ﴿مُنِيبِينَ إِلَيْهِ﴾، خوا دەفەرموێ: لە ناخەو بە لای بگەرێنەو، (المُنِيبُ: الْمَلْزَمُ لِلطَّاعَةِ، أَوِ التَّائِبُ قَلْبًا)، (مُنِيب) بە مانای بەردەوام بوو لەسەر تاعەت و فەرمانبەری و، بە مانای گەرێو بە لای خوا لە ناخ و دڵ و دەروونەو دی، هەندیکیش دەلێن: (مُنِيب) ئەوێە که جار لە دوا ی جار، مەرووف بۆ لای خوا بگەرێتەو.

(۷) ﴿وَأَتَّقُوهُ﴾، هەروەها پارێزی لێ بکەن.

(۸) ﴿وَأَقِمْوُا الصَّلَاةَ﴾، نوێژیش بەرپا بکەن.

(۹) ﴿وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾، هەروەها لە هاوبەش بۆ خوا دانەران مەبن، ئەو مەرووفەکان!

ئەجا یەکیەک لە سێفەتە هەرە خراپەکانی هاوبەش بۆ خوا دانەران، دەخاتە ڕوو، که دەبێ مسوڵمانان خۆیان لێ بپارێزن، که بریتیه لە پەرتهوازیی.

(۱۰)- ﴿مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ﴾، له‌وانه‌ی ئایینه‌که‌ی خوێانیان به‌ش به‌ش کرد، (فَرَّقُوا) خوێندراویشه‌ته‌وه: (فَارَّقُوا دِينَهُمْ)، واته: وازیان له ئایینه‌که‌یان هێنا، به‌لام (فَرَّقُوا) یانی: به‌ش به‌شیانکرد.

(۱۱)- ﴿وَكَانُوا شِيعًا﴾، بوونه ده‌سته ده‌سته و تاقم تاقم، چونکه (شِيع) کۆی (شِيعَة) به (هِيَ الْجَمَاعَةُ الَّتِي يُتَشَايعُ)، ئەو کۆمه‌له‌ خه‌لکه‌یه که دوایی په‌رهبووی لێ ده‌کری و، خه‌لکی هوگري ده‌بی.

(۱۲)- ﴿كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾، هه‌ر کۆمه‌له‌ به‌وه‌ی که خۆی له لایه‌تی پێ دلخۆشه، زۆر شادمانه، واته: هه‌ر کامێکیان به یاری خۆی هه‌لا ده‌لی و هه‌ر کامێکیان هی خۆی پێ دینداریه.

پاڤه‌پاڤانی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عەلی بابیر/ AliBapir

عەلی بابیر/ AliBapir

مەکتەبی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

کورتە باسیک

چوار ھەلۆهستە لەبەردەم ئایەتەکانی (۳۰-۳۲)دا

خوای عزوجل فەرموویەتی: ﴿ فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا بُدَّيْلَ لِمَخْلَقِ اللَّهِ ذَلِكَ أَلَدِّبُ الْقِيَمُ وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ مَنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾ ۝

ھەلۆهستە یەكەم:

لەو بارەووە کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا بُدَّيْلَ لِمَخْلَقِ اللَّهِ ذَلِكَ أَلَدِّبُ الْقِيَمُ ۝ کۆی ئەو پرستە موبارەکانە ئەو دەگەیهنن، کە ئەو زگماکە ی خوا خەلکی لەسەر دروستکردووە، پێکە پێک و گونجاو و تەبایە لەگەڵ ئەو ئایینە پێک و راستەدا کە خوا داوێ زانندووە، بۆیە ئەگەر مەرۆک لە زگماک و خواپرسکیک، کە خوا لەسەری سروشتاندووە، لاندات، لەگەڵ ئەو ئایینە پاک و بێ ھەڵەو پەلەییە کە بە پیغمبەری خاتەم موحمەد ﷺ دا نوسخە ی ناردووە، ئەگەر نا ئایینی خوا ھەمووی ھەر پاک و چاک بوو، کە لە ھەموو قۆناغەکان دا نوسخەکانی بۆ پیغمبەران ی دیکە ی ناردوون، ئەگەر مەرۆک لە حوکمی عەقڵی سەلیم و، لە خواپرسکیک کە خوا لەسەری خۆلقاندووە، لاندات، لەگەڵ ئەو ئایینەدا کە ناردوویەتی، پێک دەبێ و خۆی راست دەکات.

زگماک و شەریعت دوو پروی پاستییەکن، لەو بارەووە ئەم دوو فەرماشتە ی

پیغمبەر ﷺ دینن:

(أ) - پیغمبر ﷺ ده فهرموئى: {مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ، أَوْ يَنْصَرَانِهِ، أَوْ مُجَسَّانِهِ، كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بِهَيْمَةٍ جَمْعَاءَ، هَلْ تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ؟} (أخرجه البخاري: ۱۲۹۲، ومسلم: ۲۶۵۸، وأبو داود: ۴۷۱۴).

واته: هيچ مندالیک نيه، مه گهر له سهر زگماک له دايک ده بئى، (له ريوايه تیکدا هاتوه: له سهر هم تايين و پربازه له دايک ده بئى)، باب و دايکنى که ده يکه نه جووله که، يان ده يکه نه نه صرانيى، يان ده يکه نه مه جووسى، ههروهک چوون ئازهل که به چکهى ده بئى، خرو پرو ريک و پيکه، ثيا ده بينن هيچى لووت وگوئى برا بئى؟ (به ته تکيد نه خير).

واته: مروقيش که له دايک ده بئى، وا له دايک ده بئى که خواى خوئى بناسئ و، له گهل ههق بئى و دژى ناههق بئى، به لام دوایى ژينگه و ده وروبه، که ليره دا وينه: به باب و دايک هيتراوه ته وه، ده يگوپن و به ملاو لادا، لايددهن.

(ب) - فهرمايشتى دووهم له و باره وه پیغمبر ﷺ ده فهرموئى: {أَلَا أُحَدِّثُكُمْ مِمَّا حَدَّثَنِى اللّٰهُ فِى كِتَابِهِ، أَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ آدَمَ وَبَنِيهِ حُنَفَاءَ مُسْلِمِينَ، وَأَعْطَاهُمُ الْمَالَ حَلَالًا، لَا حَرَامَ فِيهِ، فَجَعَلُوا مِمَّا أَعْطَاهُمُ اللّٰهُ حَلَالًا وَحَرَامًا} (أخرجه مسلم: ۲۸۶۵).

واته: روژيک پیغمبر ﷺ به هاوه لانی به ريزى (خوا لييان رازى بئى)، فهرموو: ثيا قسه يه کتان بو بکه م که خوا ﷺ له کتبه کهى خویدا بوئى باسکردووم؟ (ئه وهى که پیغمبر ﷺ ليره دا ده فهرموئى: له کتبه خوا هه ليه ينجاو وه وهریگرتوه)، ئه ویش ئه وه يه که خوا ئاده م و پوله کانی پاک و چاک و، ملکه چ بو خوئى دروستکردوون و، مال و سامانى هه لایشى پيداون، که هيچ هه رامى تيدانيه، (هوکارى وای بو په خساندوون کاسيبى هه لالى پئى بکه ن)، به لام ئه وان له وهى که خوا پيداون، هه نديکيان به هه لال داناو هه نديکيان به هه رام دانا.

واته: هه ره له خووه گوتيان: ئه وه هه لاله و ئه وه هه رامه، به تاييه تى له مه سه لهى ئازهل هه کان دا، که له سووره تى (المائدة) دا، خواى پهروه ردگار

دەفەر مۆی: ﴿ مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَثُرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴾ (۱۰۳) المائدة، ئەو چوار جوړه ئاژە له له نیو ھاوبەش بۆ خوا دانەرەکاندا ھەبوون، ھەریە کە ی بە بیانوو یە ک جوریک له قەدەغەیان خستبوونە سەر.

شایانی باسە: ئیمە باسیکی فراوانمان له بارە ی پیکەو ھ جووتیی و، پیکەو ھ تەبا بوونی زگماک و ئایین کردو، لە:

۱- مەوسووعە ی: (ئیمان و عەقیدە ی ئیسلامیی) دا، بەرگی دوو ھم.

۲- مەوسووعە ی: (ئیمان و ئیلحاد)، لە بەشی یە کەمدا: (زگماک شایەدی ی بۆ بوونی خوا دەدات).

ھەلۆستە ی دوو ھم:

لە تەفسیری ئایە تی: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴾ (۱۵۹) الأنعام دا، باسیکی سەر بە خۆمان لەو بارەو ھ کردو، کە ئەم ئایە تە موبارە کە ش دە یگە یە نی، کە دە فەر مۆی: ﴿ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ (۳۱) مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴾ (۳۲) باس مان کردو کە ھۆکارە کانی لادان لە راستە شە قامی خوا بە یە کگرتن و، ڕوو کردنە شیرک و لادان و تاوان چییەو، چارە سەر چۆنە؟ لەو بارەو ھ ھم ئایە تمان ھێناون، ھەم فەرما یشتە کانی پیغەمبەر ﷺ، ھەم قسە ی زانا یانیشمان لەو بارەو ھێناو ھ.

هه لوسته ی سټیه م:

ئهم دوو ئایه ته که خوا تټیان دا ده فهرموئ: ﴿مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ (۳۱) ﴿مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾ (۳۲)، ئه وه ده گه یه نن که په ر ته وازه بوون له دیندارییډا، عاده تی کافران و هاوبه ش بو خوا دانه رانه، هه روه ها ده مارگیری حیزبیش، ﴿كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾، ئه ویش هه ر عاده تی کافران و هاوبه ش بو خوا دانه رانه، بو یه پټویسته مسو لمانان خو ټیان بپار ټزن، هه م له په ر ته وازه یی له دینډا، که هه ر که سه به یاری خو ټی هه لا بل ټی و، هه ر که سه به په ی خو ټی بپو ټی و، هه ر که سه به پټیه کدا بپوات، که س سل او له وی دیکه نه کات، هه ر که سه ته نیا خو ټی پټی هه ق بی! ئه وه عاده تی کافر و موشریکه کانه، هه روه ها ده مارگیری حیزبی، ئنجا حیزب مه رچ نیه، ته نیا حیزبی سیاسی بی، ئه وه ی که پټیا ټکی ته هلی ته سه ووفی گرتوه، ئه وه ی که مه شره ب سه له فییه و ناو ټکی له خو ټی ناوه، ئه وه ی که پټکخراو ټکی مه ده نیی دروستکردوه، ئه وه که شیخیکه و مه لایه که و، هه ندیک خه لکی لی ئالاوه، بانگه وازکار ټکه و هه ندیک خه لکی له خو ټی ئالاندوه، ئنجا بی نی ئه و خه لکه و ا تټیگه یه نی که: ته نیا ئه و له سه ر هه قه و، هه ر ئه و له ئیسلام تټیگه یشتوه و خه لکی دیکه هه مووی گومرایه و سه رلټشیواوه و، هیچی به که لکی هیچ نایه ت! ئا ئه وه چ حیزب ټکی سیاسی بیکات، به ناوی دینه وه، چ گروو پټک بیکات، چ مه شره بټک بیکات، چ ته رقه تټکی ته سه ووف، یان پټککه یه کی به ناوی سه له فی، چ شیخیک، چ مه لایه ک، چ که سایه تیه ک، چ پټکخراو ټکی مه ده نیی، له راستیدا هه ر که سی ک بیکات، پټچه وانه ی ئه وه یه که پټغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هیئاویانه و، پټچه وانه ی ئایین و به رنامه ی تیرو ته و اوو گشتگیرو هه مه لایه نه ی خوا یه، که مسو لمانان ده بی ت هه موویان یه کدییان خو ش بو ټی، به ل ټی با ئیشه کان له به نیی خو ټیاند ا دابه ش بکه ن، با پو له کان دابه ش بکه ن (توزیع الادوار)، به لام ده بی

هەموویان یەكديیان خوش بوئ، هەموویان بۆ یەك بە سۆزو، بە پەرۆش بن و، هەموویان پشتگیری یەكدی بکەن لەسەر هەق، ئەگەر تییینی و پەختەشیان لە یەكدی هەبێ، هەولبەدەن بە شیوازی چاک و پاک و پێک و راست و دلسۆزانە، یەكدی راستبەکەنەوه، نەك شیرو تیر لە یەكدی بسوون، لە پشت پەردە ی پەشەوه تەماشای یەكدی بکەن، هەر کامیکیان شوینکەوتووانی خوێ لەسەر دەمارگیری و خۆپەسندی و، لەسەر تەنیا هەق لە خۆدا کورتەهەلێنان پابێنی و باربێنی و پەروەردە بکات، کە ئەوه دەبێتە هۆی لێک دابەری مسوڵمانان و، ئەوهش عادەتی کافرەکان و هاوبەش بۆ خوا دانەرە، نالین: هەر کەس وایکرد، بۆتە کافرو هاوبەش بۆ خوا دانەر، بەلام دەلین: سیفەتیک کافرو هاوبەش بۆ خوا دانەرانی تیدا هاتۆتە دی، جاری واش هەیه ئینسان مسوڵمانە، بەلام سیفەتی موناڤیقانی تیدایە، سیفەتی کافرانی تیدایە، سیفەتی موشریکانی تیدایە، هەر وهك جاری وایە مرۆڤ بابایەکی موشریک و کافر، بەلام سیفەتی مسوڵمانانیشی تیدایە.

هەلۆستە ی چوارەم:

هەر وهها ئەم ئایەتە لێ وەر دەگیرێ، کە هەمیشە تاقم تاقم بوون و پەرتەوازه بوونی مسوڵمانان، بەرھەمی لەت و پەتکردن و دابەری دابەردنی ئایینە، کاتیک یەکیکیان تەنیا لایەنی سیاسی لێ دەگری، ئەوی دی تەنیا لایەنی پەروەردەیی، ئەوی دیکە تەنیا لایەنی فیکری، یەکی دیکە تەنیا لایەنی پووحیی، یەکی تەنیا لایەنی عەقیدەیی،... هتد، لە ئەنجامی ئەوهدا لێک دادەبڕین، لە ئەنجامی ئەوهدا، کە دینەکیان دابەش کردو، خوشیان تاقم تاقم و دەستە دەستە دەبن، هەریەکە ی بە شیوێکدا دەروات، سەرەنجامیش دەمارگیریان بۆ شتەکە ی خۆیان پەیدا دەبێ و، خۆ پەسندیان بۆ پەیدا دەبێ.

مه سه له ی سیه م:

خه لك به گشتی له كاتی ته نگانه و گرفتارییدا، له خوا ده پارینه وه، به لام له خوشییدا به شیکیان تووشی شیرك دین، هه لئه ته شیركیش پشت ئه ستوور نیه، به هیچ به لگه یهك و، خه لكیش به هات زور دلخوش و، به نه هاتیش بی هیواو ته مابراو ده بن:

خوا ده فهرموئ: ﴿وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ۝۳۳﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا ءَانْتَهُمُ فَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۝۳۴﴾ أَمْ أَتَرْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ۝۳۵﴾ وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِيبَهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ۝۳۶﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له ده برگه دا:

(۱)- ﴿وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ﴾ ههر کاتیک به ئاسته م زیانیك تووشی خه لك بو، له پهروه ردگاریان ده پارینه وه، له حالیکدا له ناخه وه بو لای گه راونه وه، (مَسَّ: مُسْتَعَارٌ لِلْإِصَابَةِ وَالْمَقْصُودُ بِهِ خِفَةُ الْإِصَابَةِ)، واته: به ئاسته م، ههر توژی ئازارو زیانیکیان تووش بی، ئه و ئازارو زیانه، ئنجا گرانییه، ناره حه تییه، نه خوشییه، به لایه، چونکه (ضُر) بریتییه له حال خرابیی له جهسته دا، له پرووحدا، له ژياندا، له مال و ساماندا، له ده ور به ردا، هه مووی ده گریتته وه.

﴿دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ﴾ له پهروه ردگاریان ده پارینه وه له حالیکدا که له ناخه وه بو لای گه راونه وه، یاخود به هه موو شیوه یهك پرویان له خوا کردوه، یانی: (مُلْتَجِينَ إِلَيْهِ لَا يُعْوَلُونَ عَلَى غَيْرِهِ)، په نایان بو خوا بردوه، پشت به هیچ شتیکی دیکه نابه ستن.

(۲)- ﴿ثُمَّ إِذَا أَذَقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً﴾ دواپی ئه گهر (خوا) له خویه وه به زه بییه کی پی چیژتن، به وه که پارانه وه که ی گیرا کردن، ئازاره که ی لی لابردن، خوشییه کی تووشکردن،

(الإِذَاقَةُ: مُسْتَعَارَةٌ لِلْإِصَابَةِ، وَحَقِيقَتُهُ إِصَابَةُ الْمَطْعُومِ بِطَرَفِ اللِّسَانِ)، (إِذَاقَةُ): خوازراوه تهوه
بۆ شت به سه رهاتن، به لام حه قیقه ته که ی بریتیه له وه که ئینسان به سه ری زمان (یان
به لایه کی زمان) تامی خواردنیک بکات.

(۳-) ﴿إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ بَرِيهَمٌ يُّشْرِكُونَ﴾، یه کسه رکت و پر کۆمه ئیکیان هاوبه ش بۆ
پهروه ردگاریان داده نین، (إِذَا) بۆ (مُفَاجَأَةً) یه، یانی: کت و پر هه ندیکیان هاوبه ش بۆ
پهروه ردگاریان داده نین، به پیچه وانیهی حالئ برودارانه وه، که له کاتی به لّو گرفتارییدا،
خوړاگر ده بن و، له کاتی هات و خوشییدا، سوپاسگوزار ده بن، (يَصْبِرُونَ عِنْدَ الْبَلَاءِ،
وَيَشْكُرُونَ عِنْدَ الرِّخَاءِ)، به لام ئەوان به پیچه وانیه وه: که تینیان بۆ دئ، په نا بۆ خوا ده به ن
و، که خوشییه کیان تووش دئ، هاوبه ش بۆ خوا داده نین! بۆیه خوا به هه ره شه وه
ده فهرموئ:

(۴-) ﴿لِيَكْفُرُوا بِمَا ءَانَيْنَهُمْ﴾، ئەم (ل) ی (لِيَكْفُرُوا) ده گونجئ بۆ فه رمان بئ، یانی:
با سپله یی بکه ن، به وه ی که پیمان به خشیون، ده شگونجئ ئەم (ل) ه بۆ هوکار دۆزی
(تعلیل) بئ، واته: بۆیه هاوبه ش بۆ خوا داده نین، تا کو سپله یی بکه ن، به رانه ر به و
چاکه و نیعمه تانه ی پیمان داو ن.

(۵-) ﴿فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾، ئنجا رابوئین و به هره مه ند بن، له مه وودوا ده زانن.
ئمه ئاوردانه وه یه له نادیاره وه بۆ رووبه روو، که له راستییدا مه به ست پیی
سه رزه نشتکردن و ترساندن و هوشارکردنه وه یه، پیشتیش گوتوو مانه: (الْتَّمَتُّعُ:
الْإِنْتِفَاعُ بِالْمَلَائِمِ وَبِالنَّعْمِ مُوقَّتًا)، به هره مه ند بوونه له شتیک که له گه لّت دا
ده گونجئ و، به هره مه ند بوون له نیعمه ت به شیوه یه کی کاتی.

دوایی خوا ﷻ له وباره وه که هاوبه ش بۆ خوا داده نین، روونی ده کاته وه که
هاوبه شدانه ره کان، هیچ به لگه یه کیان به دهسته وه نیه و پشت ئەستوور نین به
هیچ به لگه یه ک:

(۶) ﴿أَمْ أَنْزَلْنَاهُ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا﴾، یان ئایا ئیمه به لگه یه کمان بۆ سه ر دابه زاندوون، (سُلْطَان) به لگه، چونکه به لگه ده سه لاتى هه یه له سه ر عه قَل و دَلّی مروّف، که ده فهرموى: ﴿أَمْ أَنْزَلْنَاهُ عَلَيْهِمْ﴾، یانى: (بَلْ أُنْزِلْنَا عَلَيْهِمْ) به لکو ئایا ئیمه دامانبه زاندووته سه ر یان به لگه یه ک؟ ده شگونجى وا لیک بدریته وه: ئه گه ر بۆ نکو و لیلی کردن بى، یانى: (مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا)، واته: ئیمه هه یچ به لگه یه کمان نه ناردووته سه ر یان، چونکه پرسیار لیکردنى نکو و لیلی که رانه، مانای لابر دن (نَفِي) ده گه یه نى، ئه گه ر گوتم: ئه مه ده فته ر نیه؟ یانى: نکو و لیلی ده که م له وه ی ئه مه ده فته ر نه بى.

(۷) ﴿فَهُوَ يَنْكَلِمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يَشْرِكُونَ﴾، که ئه و به لگه یه قسه ده کات، له و باره وه که ئه وان ده یکه نه هاوبه ش بۆ خوا، واته: پشتگیریان ده کات، مه به ست له قسه ده کات: (يَنْكَلِمُ)، یانى: ده لاله ت ده کات (ئه وه ده گه یه نى)، وه ک له سووره تی (الجاثية) دا، خوا ﷻ ده فهرموى: ﴿هَذَا كُنْتُمْ يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ﴾، که بیگو مان کتیه که قسه ناکات، به لام یانى: ئه وه نووسینه که ی ئیمه یه ده لاله ت ده کات، شایه دیبتان له سه ر ده دات به هه ق.

(۸) ﴿وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا﴾، کاتیک ئیمه به زه یی به خه لک بچیزین، زۆر پیی دلخۆش ده بن، (النَّاسَ) (أل) ی ناساندن (تعریف) ی له سه ره، به لام مه به ست پیی هه مووگیری (استغراق) و تیکرا (جنس) نیه، چونکه وه نه بى کو ی خه لک به و شیوه یه بن که به خو شیان دلخۆش بن و، به نا ره حه تیانی ش بى هیوا و ته ما برا و بن، بۆیه زانایان گو توویانه: (النَّاسَ) لیره دا (أل) ه که ی بۆ (عهد) ه، واته: خه لکیکی دیاری بکرا و (خه لکه که) که مه به ست خه لکی هاوبه ش بۆ خوا دانه ره، ﴿فَرِحُوا بِهَا﴾، واته: زۆر دلخۆش ده بن، شادمان ده بن.

(۹) ﴿وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ﴾، ئه گه ر خراپه یه کیان تووش بى، به هو ی ئه وه وه که ده سه کانیان پیشیخسته وه، واته: به هو ی کرده وه خراپه کانی خو یانه وه، تووشی به لایه ک و خراپه یه ک بن.

(۱۰) - ﴿إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ﴾، ئەوانە یەكسەر بى ھیواو تەمابراو دەبن، (يَقْنَطُونَ)، خۆبندراویشەتەو: (يَقْنَطُونَ) هەردووکیان بە یەك واتایان، کە (قَنُوط) چاوگە کە یەتێ.

وہك له سوورەتی (فصلت) یشدا، خوا ﷻ دەفەرموی: ﴿لَا يَسْتَمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَكُوفُ قَنُوطٌ﴾ (۴۹)، واتە: مەروف هەریز لە پارانەوێ بۆ چاکە ماندوو نابێ، بەلام ئەگەر ناپەڕەحتییەکی تووش بوو، بى ھیواو تەمابراو دەبێ.

هەلبەتە کە لێردا خوا ﷻ ئاوا باسی حالێ ھاوبەش بۆ خوا دانەرەکان دەکات: کە لە تەنگاناندا لە خوا دەپاریشەو، کاتێ کە دەربازیان دەکات، هەندێکیان ھاوبەش بۆ خوا دادەنێن و، سەرەنجام سێلێی دەکەن بەرانبەر بە چاکەکانی خوا، پاشان خوا ﷻ دەفەرموی: خەلک (واتە: خەلکی ھاوبەش بۆ خوا دانەر)، کاتێک کە خۆشییەکیان پێ دەچێژین، زۆری پێ دڵخۆش دەبن و، کاتێک ناپەڕەحتییەکیان بەسەر دێ، زۆر تەمابراو دەبن، مەبەست پێی ئەوێە کە مسوڵمانینە! ئێو و ریا بن، وەك ئەوان مەکەن، وێرای ئەوێ کە سەر زەشتکردنە بۆ کافرو ھاوبەش بۆ خوا دانەرەکان، ھۆشداریی پێدان و ئاگادار کردنەوێشە بۆ مسوڵمانان، کە وەك ئەوان نەکەن.

پاڤەباندنی مەکتەبی ماموستا عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play | App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عمل بابیر/ AliBapir

عەل بابیر/ AliBapir

کەتەبی

پاڤەباندنی مەکتەبی ماموستا عەلی بابیر

پاڤەباندنی مەکتەبی ماموستا عەلی بابیر

مه سه له ی چواره م و کۆتایی:

خستنه پرووی ئه و پاستییه که خوا بژیو فراوان و تهنگ ده کات و، فه رمانکردن به هاوکاری کردنی خزم و نه دارو پریوار له بهر خواو، خۆپاراستن له سوودخۆری و، هاندان بۆ به خشین و خیر و چاکه به مه بهستی دهسته بهرکردنی ره زامه ندیی خوا:

خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿أُولَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ (۳۷) فَاتِذَا الْقُرْنِ حَقَّهُ وَالْمَسْكِينُ وَابْنُ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۳۸﴾ وَمَا آتَيْتُم مِّن رَّبٍّ لَّيْرَبُوا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرَبُّوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿۳۹﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له یازده برگه دا:

۱- ﴿أُولَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾، ئایا نه یانبینیوه (به چاوی عه قل و دل)، که خوا بژیو فراوان ده کات بۆ هه ر که سیک که بیهوی و ته نگیشی ده کات! فراوانکردن و ته نگکردن، واته: زۆرکردن و که مکردن، چونکه شتی که فراوان بکری و رابخری، جیی شتی زۆری له سه ر ده بیته وه، به لام ئه گه ر ته سک بکریته وه و ته نگ بکریته وه، جیی شتی که می له سه ر ده بیته وه، که واته: (بَسَطَ وَقَدَّرَ) یان (بَسَطَ وَضِيقَ)، لی ره دا مه به ست پێیان زۆرکردن و فراوان کردنه، له گه ل که مکردنه وه و لی گرتنه وه.

پرسیارکردنه که ش: ﴿أُولَمْ يَرَوْا﴾، پرسیارکردنی نکوو لیلی که رانه یه: ئایا نایینن؟ به مانای لابردن (نهی) یه، واته: نایینن، چونکه ئه گه ر به چاوی عه قل و دل بینن، که بژیو له لایه ن خوا وه زۆر (فراوان) ده کری و، که م (ته نگ) ده کری، ئه و کاته ناچن ئه و بژیوه ی که خوا پێیان ده دات، ته نیا له خۆیانیدا کورت هه لێنن، به لکو به ئه مانه تیکی ده زانن که له ده ستیاندا یه و، به و شیوه یه مامه له ی پیده که ن که خوا ﷻ ده فه رموی.

(۲) - ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾، بە راستی لەوەدا نیشانە هەن، بۆ کۆمەڵێک برۆا بێنن، چونکە ئەهلی ئیمان، بە پرووناکی ئیمان تەماشای دەکەن و، شتانیکیان بۆ دەردەکەون کە خەڵکی ئاسایی بۆیان دەرناکەون، ئەو لە کوێ کەسێک بە میکروۆسکۆپێک تەماشای دلوپێک ئاو بکات، تەماشای گەڵای درەختێک بکات، تەماشای دلوپێک خوێن بکات، ئەو هەش لە کوێ بە چاوی سادە تەماشایان بکات؟ ئەو هەش کە بە میکروۆسکۆپ، بە زەرەبەن تەماشای دەکات، زۆر شتی دیکە دەبینی، کە بە چاوی پرووت نابینی، لە راستیدا ئیمانیش وای لە مەرووف دەکات، چاوی عەقل و دلی دەکاتەوێ زۆر شت دەبینی، کە خەڵکی ئاسایی نابینی، بۆیە دەفەرموێ: لەوەدا نیشانە هەن، بۆ کۆمەڵێک برۆا بێنن.

(۳) - ﴿فَاتَّذَا الْقُرْنِ حَقَّهُ، وَالْمَسْكِينِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ﴾، مادام خوا بژێو فراوان دەکات و تەسک دەکات، کەواتە: مافەکیان ببەخشە بە خاوەن نیزیکی، هەر وەها بە نەدارو رێبوار، ﴿ذَا الْقُرْنِ﴾، خاوەن نیزیکی، کە بە پلە یە کەم خەزان دەگرێتەو، کە خاوەن نیزیکی رەچەڵەک و وەجاخن، بەلام بە تەئکید هەر خاوەن نیزیکییەکی دیکەش دەگرێتەو، کە دراوسێیە، دۆستە، نیزیکی، ناسیاوێ چاوەروانی لێت هەیە.

(مەسکین)یش کەسێکە شتیکی هەبێ، بەلام بەشی نەکات، هەر وەها (فَقِير) ئەو هەیە هیچی نەبێ، پێشتریش لە تەفسیری سوورەتی (التوبة)دا، باسمان کردو، هەندیکیش دەلێن: بە پێچەوانەو، فەقیر ئەو هەیە کە هەندیکێ هەبێ و بەشی نەکات، (مَسْكِين) ئەو هەیە کە هیچی نەبێ، بەلام مانای یە کەمیان راستەر، هەندیکیش گوتووین: هاوواتان، کە من پێم وایە هیچ دوو وشەیه کە لە قورئاندا، هاوواتا (مُتَرَادِف) نین، هەر کامێکیان مانایەکی تایبەتی خۆی هەیە، با جیاوازییەکی کەمیش بێ، هەر هەیانە.

﴿وَأَبْنِ السَّبِيلِ﴾، یانی: کوپی رێگا، کە مەبەست پێی رێبوار، زۆر بە رێدا دەروا بۆتە کوپی ئەو رێگایە، ئنجا دەفەرموێ: مافی خۆیان بەو سێیانە ببەخشە: بە خاوەن نیزیکی و، نەدارو، رێبوار.

هه‌لبه‌ته که لیره‌دا ده‌فه‌رموئ: (حَقُّهُ)، مافه‌که‌ی خوئ، مافه‌که‌ کورت (مُجْمَل) ه، نازانین چه‌نده، به‌لام ئایه‌ته‌کانی دیکه‌ی قورئان و، فه‌رمایشته‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ پروونیان کردووته‌وه، ئه‌وه‌ هه‌قه‌ چۆنه‌و چه‌نده‌و ده‌بئ چۆن بدرئ و که‌ی بدرئ؟ به‌لام لیره‌دا به‌ کورتیی هاتوه، که‌واته: ئه‌وانه‌ی که‌ لیره‌دا باسی (نَسْخ) یان کردوه‌و گوايه: ئه‌وه‌ به‌ زه‌کات (نَسْخ) بوته‌وه! قسه‌که‌یان قسه‌یه‌کی بئ جییه، چونکه‌ زه‌کات دان له‌گه‌ل ئه‌وه‌دا که‌ یارمه‌تی خزمان ده‌ده‌ی، یارمه‌تی نه‌دار ده‌ده‌ی و، یارمه‌تی پئیوار ده‌ده‌ی، بئ ئه‌وه‌ی له‌ مائی زه‌کاتیش بئ، تیک ناگیرئ، تا‌کو بلئی: زه‌کات که‌ واجبه‌ هه‌موو ئه‌و خیرو چا‌کانه‌ی (نَسْخ) کردوونه‌وه! که‌ به‌داخه‌وه‌ له‌ هه‌ندئ له‌ ته‌فسیره‌کاندا ئه‌و جوړه‌ قسانه‌ هاتوون، هه‌ندیکیان زۆر دا‌لغه‌یان به‌وه‌وه‌ لیداوه، با ئایه‌تیکي دیکه‌ش (نَسْخ) بکه‌نه‌وه! که‌ له‌ راستیدا قورئانی مه‌که‌کی (نَسْخ)ی هه‌ر تیدانیه، ئه‌گه‌ر گریمان (نَسْخ) هه‌شبئ له‌ ئایه‌ته‌ مه‌ده‌نییه‌کاندا هه‌یه، چونکه‌ قورئانی مه‌که‌کی هه‌مووی هیلله‌ گشتیه‌کانه، چ له‌ پرووی بووناسیی و، چ له‌ پرووی ئیمان و عه‌قیده‌و، له‌ پرووی خواپه‌رستییه‌کان و، له‌ پرووی هه‌لسوکه‌وته‌کانه‌وه، هیلله‌ گشتیه‌کان و، به‌ها سه‌ره‌کی و بنه‌ره‌تییه‌کانیان، که‌ ئه‌وانه‌ (نَسْخ)یان تیدا نابئ، هه‌رچه‌نده‌ ئیمه‌ پیمان وایه: (نَسْخ) له‌ قورئاندا نه‌وه‌ هیچ ئایه‌تیک نه‌، ئیستا هه‌بئ، ئه‌م موصحه‌فه‌ ئایه‌تیکي تیدا نه‌، بگوترئ: له‌فه‌که‌ی ده‌خویندریته‌وه، به‌لام حوکمی پئ نا‌کرئ، پیشتر له‌و باره‌وه‌ قسه‌مان کردوه‌و، تا ئیستاش که‌ ئیمه‌ له‌ جوزئی بیست و یه‌که‌ (۲۱)ی ته‌فسیرکردنی قورئان داین، ئایه‌تیکمان نه‌هاتوته‌ پیش ناچار بین بلئین: کاری پئ نا‌کرئ و (نَسْخ) کراوته‌وه، به‌و واتایه‌ که‌ زانایانی دوایی ده‌لئین، ئه‌گه‌ر نا‌وشه‌ی (نَسْخ) هه‌ندئ له‌ زانایانی پیشین، به‌ مانای: (تخصیص العام) و (تقیید المطلق) و (تبیین المجمل) و (تدرُّج)یان به‌کاره‌یناوه، که‌ ئه‌وانه‌ هیچ په‌یوه‌ندیان به‌و (نَسْخ)ه‌وه‌ نه‌، که‌ ئیستا هه‌ندی که‌ له‌ زانایان باسی ده‌که‌ن، له‌ کتیه‌کانی‌اندا، گوايه‌ هه‌ندی که‌ ئایه‌ت له‌ قورئاندا هه‌ن، که‌ له‌فه‌که‌یان ده‌خوینرئ، به‌لام کاریان پئنا‌کرئ، شتی وا له‌ قورئاندا نه‌.

(۴) - ﴿ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ﴾، ئا ئهوه باشتهر بو ئهوانه ی پرووی خوای پهروهردگاریان دهوئ، واته: ههز به دیداری خوا دهکهن، یان پهزامهندیی خوای پهروهردگاریان دهوئ، (خَیْرٌ) دهگونجی بلّیین: باش، بهرانبه ره که ی (شَرٌّ)، واته: خراب، دهشگونجی بلّیین: (خَیْرٌ) له ئهصلدا له (أَخْیَرٌ) هوه هاتوه، ههروه ها (شَرٌّ) له (أَشَرٌّ) هوه هاتوه، کهواته: (خَیْرٌ)، یانی: چاکترو (شَرٌّ) یانی: خراپتر.

(۵) - ﴿وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾، ههر ئهوانهش سهرفرازان.

(۶) - ﴿وَمَا آتَيْتُم مِّن رَّبًّا لِّرَبُّوٓا۟ فِي۟ أَمْوَالِ النَّاسِ﴾، ئهه سووده که دهیدهن تاکو له سامانه کانی خه لک دا زیادبکات، (ئهو ماله که به سوود دهیدهن چونکه ریبایه که نادری، یانی: ئهو مال و سامانه که به قهرز دهیدهن، به لام دوایی به سوود وه ریده گرنه وه)، تاکو له مالی خه لکدا زیاد بکات (أَي: لِيَزِيدُوا أَمْوَالًا إِلَى أَمْوَالِكُمْ، أَي: لِيَتَنَالُوا زِيَادَةً وَأَرْبَاحًا تَحْصُلَ لَكُمْ مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ)، بو ئهوه ی مال و سامانه کانتان زیاد بکهن زیاده و سوودی که به دهست یینن، له مال و سامانی خه لکی.

(۷) - ﴿فَلَا يَرْبُوا۟ عِنْدَ اللَّهِ﴾، ئهوه له لای خوا زیاد ناکات، هیچ به ره کهت و پیزی نیه.

ههردوو وشه ی: (يَرْبُوا)، له: ﴿فَلَا يَرْبُوا۟ عِنْدَ اللَّهِ﴾، و (لِيَرْبُوا)، له: ﴿لِيَرْبُوا۟ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ﴾، به (تَرْبُوا) ش ده خویندرینه وه، واته: به ههردوو ک شیوه ی نادیار (غائب) و دواندن (خطاب).

زۆربه ی زانایان وایانلیکدا وه ته وه که مه به ست ریبو سووده وه، به و پییه ش بی: ئه مه یه که مین ئایه ته له قورئاندا، له سووره ته مه که یه کاند به پیی ئاگاداری ئیستای من، له باره ی سوود خو ریه وه هاتبی، ئنجا ئه مه زه مینه سازیه که بو ئه وه ی دوایی له قو ناغی مه دینه دا، سوود خو ریه ی قه ده غه بکری، ئه مه هو شداریه که که سوود خو ریه ی له لای خوا په سه ند نیه، به لام قه ده غه شی تیدا نیه.

هه نديك له زانا يانيش مانايه كي ديكيه يان بو ثم رسته يه ليكد او ته وه:

(الطبري) له ته فسيره كه ي خويدا^(۱)، ده لي: (وَمَا أُعْطِيتُمْ أَيُّهَا النَّاسُ! بَعْضُكُمْ بَعْضًا مِنْ عَطِيَّةٍ لِيَرْزُقَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ بِرُجُوعِ ثَوَابِهَا إِلَيْهِ، مِمَّنْ أَعْطَاهُ ذَلِكَ، يَقُولُ: فَلَا يَرْزُقُ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ).

واته: ئه ي خه لكينه! ئه وه ي كه هه نديكتان ديار يي ده دن به هه نديكتان، تاكو له مال و ساماني خه لكدا زياد بكات، به وه كه دوايي له به ران به رد، ئه وه كه سه ي شته كه ت پيدا وه، شتيكي زياتر ت بداتي، ئه وه له لاي خوا زياد ناكات.

واته: شتيكي باش نيه و مه كه ن، هه لبه ته ئه وه ش ده گريته وه، به لام وه ك گوتم: زياتر وا پي ده چي مه به ست پي زه مينه ساز يي بي بو قه ده غه كر دني سوود خو ري، كه ئه و ماله ي به سوود وه ده يده ن به خه لك، تاكو له مالي خه لكيدا زياد بكات، له لاي خوا به ره كه تي نيه و زياد ناكات.

(۸) ﴿وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ﴾، به لام ئه و زه كاته ي ده يده ن، مه به ستان پي رووي خوايه، ره زامه نديي خواو ديداري خوايه.

(۹) ﴿فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْغَفُونَ﴾، ئا ئه وانه كه ساييكن كه چهند به ران به ر بو يان زياد ده كړي، (أَي: حَصَلَ لَهُمُ الْإِضْعَافُ وَهُوَ إِضْعَافُ الثَّوَابِ)، واته: ئا ئه وانه ن كه چهند به ران به ريان بو زياد ده كړي، واته: چهند به ران به ر پاداشتيان بو زياد ده كړي.

(إبن العربي) له (أحكام القرآن) دا، كه (القرطبي) له ته فسيره كه ي خويدا لي ي خواستو ته وه، ده لي: (صَرِيحُ الْآيَةِ فِيمَنْ يَهَبُ يَطْلُبُ الزِّيَادَةَ مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ فِي الْمُكَافَأَةِ)^(۲)، واته: ئايه ته كه روون و راشكاوه له باره ي كه سيكه وه، كه شتيك

(۱) جامع البيان: ج ۲۱، ص ۵۶.

(۲) الجامع لأحكام القرآن، ج ۱۴، ص ۳۱.

دەبەخشی، بەلام بۆیە دەیبەخشی که له بهرانبهردا زیاده وەر بگریتهوه له مال و سامانی خهڵکی، وهك پاداشتدانهوه، (که ئهوه شتیکی خراپه و ناپهسنده).

ئنجاهه نديك له زانیان گوتوو یانه: ئهوه شتیکی ناپهسهندهو، هه نديك گوتوو یانه: شتیکی باش نیه، بهلام مه رج نیه هه رام بی و، هه نديكیشیان به هه رام و قه دهغه یان داناوه، بهلام وهك گوتم: ئایه ته که زیاتر سوود خوړی دهگریتهوه، هه رچه نده ئه وهش دهگریتهوه که سیك دیارییهك ده دات، به که سیك بهلام چاوهروانیی ئه وه ده کات که دوو قات و سئ قاتی ئه وه یان زیاتریش وەر بگریتهوه، ئه وه به راستی کاسبیه کی باش نیه، ئه و جوړه که سانه ئه و بهرانبه رانه یان که شتیان پئ ده دهن، سه غله تیان ده کهن، به حیساب ئه و دیاریی بۆ هیناوه، بهلام چاوه رپئ ده کات، سئ چوار بهرانبه ری دیارییه که ی، دیاریی بدریتهوه!

که ئه وهش زۆر ده شو بهیته ریاو سووده وهو، وهك ئه وه وایه که سیك سه د (۱۰۰) دینار بدات به که سیك، دوا یی سه دو ده (۱۱۰) دینار وەر بگریتهوه، یان سه دو په نجا یان زیاتریش وەر بگریتهوه، که ئه وه خراپ تریشه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

داگه یاندنی مهكته یی مامۆستا علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Codes

www.alibapir.net

English

علي بابیر/ AliBapir

علي بابیر/ AliBapir

QR Codes

له نۆزه كۆمەڵایهوهكان لێكشكێن

بە ئامێرێك بۆ ئۆفێسێك بۆ ئۆفێسێك

بە ئامێرێك بۆ ئۆفێسێك بۆ ئۆفێسێك

دەرسى چۆارەم

په نړۍ كښه پراخه نيتونه لري

www.alibapir.com

نن مه كم عز موانع انواصل اودنماني

پاڅه پالښتني مهكتهبي ماموستا علي بابير

f

علي بابير/Alibapir

f

archive.org/details/@alibapir

PDF

علي بابير/Alibapir

YouTube

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

www.alibapir.net

English

عربي

کوردی

کتابي

پاڅه پالښتني مهكتهبي ماموستا علي بابير

QR Code

QR Code

QR Code

پاڅه پالښتني مهكتهبي ماموستا علي بابير

پیناسە ی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان ئایەتەکانی: (۴۰ - ۵۳) دەگریته خۆی، واتە: چوارده (۱۴) ئایەت، کۆمەڵیک بابەتی جوړاو جوړ لهو چوارده ئایەتەدا خراونه ږوو، به لām تهوهری سه ره کییان باسی یه کتایی خواو باسی ږوژی دوا ییه، و ږپرای خستنه ږووی چهند چاکه و نیعمه ټیکي خوا له ژيانی به شهردا، به تایبەت مه سه له ی ناردنی بایه کان و، دابه زاندنی ئاوو، شادمان بوونی خه لک پږی، به پږچه وانه شهوه: سپله یی و ناشو کړی کردنیان، له کاتی ناردنی بایه کی به زه ږدا بو کشتوکاله که یان و، زه رد هه لگه پانی.

له کو تایشدا خوی زانا به پږغه مبه ره که ی ﷺ ږاده گه یه نی که ناتوانی بیته هوکاری له گومړایی ده ره یانی که سانیک، که هه سته وه ره کانی خو یانیان په کخستوون به تایبەت بیستن و دیتن.

﴿اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَن يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِّنْ شَيْءٍ سُبْحٰنَهُ وَتَعَالٰی عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٤٠﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوْا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٤١﴾ قُلْ سِيرُوْا فِي الْاَرْضِ فَانظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عٰقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلُ كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّشْرِكِيْنَ ﴿٤٢﴾ فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَعُوْنَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلْ صٰلِحًا فَلَا نَفْسَ لَهٗ يَمْهَدُوْنَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْ فَضْلِهٖ ۗ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِيْنَ ﴿٤٥﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖۤ اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَّاحَ مُبَشِّرٰتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِّنْ رَّحْمَتِهٖ وَلِتَجْرِيَ الْفُلُكُ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ

أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرُمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسْفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنَ قَبْلِهِ لُمُبْلِسِينَ ﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾ فَإِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى وَلَا تَسْمَعُ الدُّعَاءَ إِذَا وَلُوا مَدِيرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعَمَى عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تَسْمَعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

{خوا ئه وه که سه یه دروستیکردوون دواپی بژیوی داو، دواپی ده تانمریتی، دواپی زیندووتان ده کاته وه، ئایا هیچ کام له هاوبه شه کانتان (که پیتان وایه هاوبه شی خوان) هیچ شتیک له وه (که گوترا) ده که ن؟ پاکیی و به رزیی بو وی، له وهی ده یکه نه هاوبه شی ﴿٤٠﴾ به هو ی ئه وه وه که ده سته کانی خه لک (ی خراپه کار) ده یکه ن، خراپه و تیکدان له وشکانیی و ده ریادا ئاشکرا بوو، تا کو (سه ره نجام خوا سزای) هه ندیک له وهی کردوو یانه پییان بچیژی، به لکو بگه ڕینه وه (سه ر راسته ڕی) ﴿٤١﴾ بلی: به زه میندا برۆن ئنجا سه رنج بده ن سه ره نجامی ئه وانه ی پیشی چۆن بوو! (ئا کامیکی شوومیان هه بوو، چونکه) زۆر به یان هاوبه شدانه ر بوون (بو خوا) ﴿٤٢﴾ ده جا رووی خو ت به ره و ئایینی چه سپاو ڕیک راست بکه (به ته وایی پیوه ی پابه ند به) به ر له وهی پوژیک بی که له په ره و ردگار ته وه،

گېرانه‌وه‌و به‌رپەرچدانه‌وه‌ی نیه، له‌و رۆژهدا (خەلک) پەرتە‌وازه‌ ده‌بن (و له‌یه‌ك
جیا ده‌بنه‌وه) ﴿٤٣﴾ هەر كه‌سێك بێ‌پروایی، بێ‌پرواییه‌كه‌ی به‌ زیانی خۆیه‌تی
و، هەر كه‌سێش كرده‌وه‌ی باش بكات، ئه‌وه به‌ سوودی خۆیان ئاماده‌سازی
(جیگا‌و رێگای به‌خته‌وه‌رانه) ده‌كهن ﴿٤٤﴾ تاكو (سه‌ره‌نجام خوا) له‌ به‌خششی
خۆی، پاداشتی ئه‌وانه‌ بداته‌وه‌ كه‌ برۆیان هێناوه‌و كرده‌وه‌ چاكه‌كان ده‌كهن،
به‌ دنیایی ئه‌و بێ‌پروایانی خوشناوین ﴿٤٥﴾ هه‌روه‌ها له‌ نیشانه‌كانی وی (خوا‌ی
په‌روه‌ردگار) ئه‌وه‌یه‌ كه‌ بایه‌كان موژده‌ده‌رانه‌ ده‌نێرێ و، تاكو له‌ به‌زه‌یی خۆی
پێتان بچێژێ و، تاكو كه‌شتیه‌كان به‌ فه‌رمانی وی (له‌سه‌ر ئاوێ) بپۆن و، تاكو
له‌ به‌خششی وی بخوازن (كاسبی بكهن و) به‌لكو سوپاسگوزاریش بكهن
﴿٤٦﴾ بێ‌گومانیش له‌ پێش تۆدا پێغه‌مبه‌را‌نێكمان بۆ لای خه‌لكه‌كه‌یان ناردن،
به‌لگه‌ پ‌روونه‌كانیان بۆ هێنان (كه‌چی بێ‌پروا بوون) ئێمه‌ش تۆل‌ه‌مان له‌وانه‌ی
تاوانیان ده‌كرد ستاندو، سه‌رخستنی بروادارانیشمان له‌سه‌ر پ‌یوسته‌ ﴿٤٧﴾ خوا
كه‌سێكه‌ بایه‌كان ده‌نێرێ، هه‌و‌ر په‌یدا ده‌كهن، ئنجا چۆنی بوێ له‌ ئاسمان
دا بلاوی ده‌كات‌ه‌وه‌و كه‌له‌كه‌ی ده‌كات، یه‌كه‌سه‌ر باران ده‌بینی له‌ كه‌لێنه‌كانی
دێته‌ ده‌ری، ئنجا هه‌ر كات تووشی هه‌ر كه‌سێك له‌ به‌نده‌كانی كرد كه‌ بیه‌وێ
(به‌سه‌ریدا باراندن) زۆر دل‌خۆش ده‌بن ﴿٤٨﴾ هه‌رچه‌نده‌ پ‌یشت‌ر به‌ر له‌وه‌ی ئه‌و
(باران)ه‌، به‌سه‌ریاندا بێته‌ خوار، له‌ نا‌ئومێدان بووبن ﴿٤٩﴾ ئنجا سه‌ه‌رنج بده‌!
شوێنه‌واره‌كانی به‌زه‌یی خوا، چۆن زه‌مین دوا‌ی مردنی ده‌ژێنێته‌وه‌، هه‌ر ئه‌و
(خوایه‌)ش ژێنه‌ره‌وه‌ی مردووانه‌و، ئه‌و له‌سه‌ر هه‌موو شتێك به‌ توانایه‌ ﴿٥٠﴾
به‌لام ئه‌گه‌ر بایه‌ك (ی زیانبه‌خش بۆ كشتوكا‌لیان) بنێرین و به‌ زه‌رد هه‌لگه‌پ‌راوی
ببینن، به‌رده‌وام دوا‌ی ئه‌وه‌ هه‌ر س‌پ‌له‌یی و نا‌سوپاسی ده‌كهن (به‌رانبه‌ر به‌
خوا) ﴿٥١﴾ به‌ دنیایی تۆ (په‌یامی خوا) به‌ مردووان ناب‌یستینی و بانگ‌كردن به‌
كه‌پان ناب‌یستینی، كا‌تێك به‌ پ‌شته‌لك‌ردوویی پ‌روو وه‌رده‌گێرن ﴿٥٢﴾ هه‌روه‌ها تۆ
رێنمایكار (و ده‌رهێنه‌ری) كوێران نی له‌ گوم‌پ‌رایاندا، تۆ ته‌نیا (په‌یامی خوا) به‌و
كه‌سانه‌ ده‌ب‌یستینی كه‌ پ‌روا به‌ ئایه‌ته‌كانمان دینن و ملكه‌چن (بۆ خوا) ﴿٥٣﴾.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(لَا مَرَدَّ لَهُ): گێرانه وهی بو نیه، (الْمَرْدُ مَصْدَرٌ مِمِّيٍّ مِنَ الرَّدِّ وَهُوَ الدَّفْعُ)، (مَرَدٌ)، چاوگیکی میمییه له وشه ی (رَدٌّ) که به مانای پال پێوه نان و بهر په چدانه وهیه.

(يَصَّدَعُونَ): (التَّصْدَعُ: الْكَسْرُ وَالشَّقُّ، وَالْمُرَادُ بِهِ هُنَا: التَّمَايُزُ وَالتَّفَرُّقُ)، (تَصْدَعُ) به مانای شکان و لهت بوونه، به لām لیڕه دا مه به ست پێی لێک ده رکه وتن و لێک جیا بوونه وهیه.

(يَمْهَدُونَ): (مَهَّدْتُ لَكَ كَذَا: هَيَّأْتُهُ وَسَوَّيْتُهُ)، ئەو شتەم بو ته ختکردی و، بۆم ئاماده کردی، بۆم ساز کردی.

(فَنُثِرَ): پهیدا ده کات، (ثَارَ الْغُبَارُ وَالسَّحَابُ وَنَحْوُهُمَا يَثُورُ ثَوْرًا وَثَوْرَانًا: انْتَشَرَ سَاطِعًا)، تۆزو خوڵ و هه ورو وینهی ئەوان ته گهر پهیدا بێ: (ثَارَ) ی بو به کاردی، (ثَارَ يَثُورُ ثَوْرًا وَثَوْرَانًا)، پهیدا بوو ورده ورده، (انْتَشَرَ سَاطِعًا) کاتیکی بلاوده بێته وهو به زه قیی دیار ده بێ.

(كِسْفًا): (جَمْعُ كِسْفَةٍ: قِطْعَةٌ) به ش به ش، پارچه پارچه، (كِسْفٌ) کۆیه و (كِسْفَةٌ) یه کێکه.

(الْوَدَقَ): (مَا يَكُونُ مِنْ خِلَالِ الْمَطَرِ كَأَنَّهُ غُبَارٌ، وَقَدْ يُعْبَرُ بِهِ عَنِ الْمَطَرِ)، ئەوهی که بارانی لێ پێک دێ، یانی: هه لمی ئاو، هه ندیکیش گوتوو یانه: هه ر به خودی باران ده گوتری و، هه ندیکیش گوتوو یانه: به و ئاو ده گوتری که له ئاسمان داده به زی ئنجا باران بێ، به فر بێ، ته رزه بێ.

(خِلَالِهِ): (خِلَالٌ: جَمْعُ خَلَلٍ، وَالْخَلَلُ فُرْجَةٌ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ)، (خِلَالٌ) کۆی (خَلَلٌ) ه، (خَلَلٌ) واته: که لێن و درزی ئێوان دوو شتان.

(لُمْلِسِيْكَ): (الإِبْلَاسُ: الْحُزْنُ الْمُعْتَرِضُ مِنْ شِدَّةِ الْيَاسِ، وَالْمُبْلِسُ: السَّائِثُ)،
(إِبْلَاس) بریتیه له دلته نگییه کی په یدابوو له نه نجامی زور ناو مییدی دا، که واته:
(مُبْلِس) به مانای زور خه فته تبار، به مانای بی ده نگیش دی، مروف که زور
خه فته تبار بوو، بی ده نگیش ده بی.

(مُصَفِّرًا): زهرده لکه راو، (صَفَرَاءُ: لَوْنٌ مِنَ الْأَلْوَانِ)، (صَفَرَاءُ) زهرده، وهك خوا ﷻ
ده فته رموی: ﴿صَفَرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا﴾ البقرة، زهر دیک که په ننگه که ی زور زهقه،
به لام ﴿فَرَاوُهُ مُصَفِّرًا﴾، واته: زهرده لکه راوی ده بینن، یانی: کشتو کاله که یان
زهرده لکه راو ده بینن.

(الظُّلُومُ): به رده وام ده بن، ده گو تری: (ظَلْتُ وَظِلْتُ بِحَذْفِ إِحْدَى اللَّامَيْنِ)،
ده شگونجی بلئی: (ظَلَلْتُ وَظِلَلْتُ، يُعَبَّرُ بِهِ عَمَّا يُعْمَلُ بِالنَّهَارِ)، وشه ی (ظَلَّ)
ته عبیری پی ده کری له وهی به پوژئی نه نجام ده دری، ههروهك (بات) بو
کرده وهیه که به شه وی نه نجام ده دری.

مانای گشتی نایه ته کان

له م چوارده نایه ته دا، دوو جارن: ﴿اللَّهُ الَّذِي﴾، دوو باره بوته وه، له و چوار
جاره ی که له م سووره ته دا هاتوون، لیږه له نایه ته کان ی: (۴۰) و (۴۸) دایه، شایانی
باسه: له م چوارده نایه ته دا، هه شت بابه ت خراونه پوو، که سوږگهی سه ره کیان
باسی خوا به یه کگرتن و باسی پوژئی دوا ییه، ئنجا وهك له پیناسه ی ئه م
سووره ته دا گوتمان: دوو ته وه ری سه ره کیی ده گریته خو ی:

ته وه ری یه که م: باسی یه کتایی خواو، هه رچی که باس ده کری، له م
سووره ته دا بو ده رختنی یه کتایی خوا یه، که نیشانه کانی خواو، نیعمه ته کانی
خواو، چاکه کانی خوا له ژیان ی به شه ردا، باس ده کرین، مه به ست ته وه یه: مادام

خو ئه وه موو چاکه و نيعمه تانه ی هه ن، ئه و به لگه و نيشانانه ی هه ن، که واته: به س به ندایه تی بو وی بکه ن.

ته وه ری دووهم: پوژی دوا یی و ئه وه ی تیدا ده گوزه ری، بو پرواداران ی چاکه کارو بی پروایان ی خراپه کار.

خو ده فه رموی: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ﴾، خو ئه و زاته یه که ئی وه ی هینا وه ته دی، له نه بوون، ﴿ثُمَّ رَزَقَكُمْ﴾، دوا یی بژیوتان ده دات، ﴿ثُمَّ يُمِيتُكُمْ﴾، دوا یی ده تانمرینی و دواتریش ده تانژیینیته وه، ﴿هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ﴾، ئایا له هاوبه شه کانتان، ئه وانه ی که له وه هم و خه یالی ئی وه هاوبه شی خوان، ئه گه رنا خو هاوبه شی نین، ئایا له هاوبه شه کانتاندا هی وا هه یه، که سی وا هه یه، هیه کام له م کارانه تان بکات؟ هیه شتیک له و کارانه تان ئه نجام بدات؟ هیه شتیک وه دی بی نی و بژیو بدات، بژیه نی و بمری نی؟ ﴿سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، پاک یی و به رزیی بو وی له وه ی ده یکه نه هاوبه شی، که واته: مادام به س خو ﷻ به دیهینه رو ژیتنه رو مرینه رو بژیوده ره و، هه مه کاره ی ژیان و مروف و گه ردوونه: ده بی ته نیا ئه ویش به رستری و به ندایه تی بو بکری.

﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ﴾، خراپه و تیکدان وشکانی و ده ریای گرته وه، به هو ی کرده وه ی ده ستی خه لکه وه، به زه پترین کرده وه شیان ئه و شیرک و هاوبه ش بو خو دانانه یه، له ئه نجامی شیرک و لادان و خراپه دا، ئاشووب و تیکدان، ته رو وشکی گرته وه، وشکانی و ده ریای گرته وه، ﴿لِيَذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾، تا کو سزای به شتیک له وه ی کردوویانه، پیان بچیژی، به لکو بگه ریته وه، که ده فه رموی: ﴿لِيَذِيقَهُمْ﴾، ئه م (ل) ه هه ندیک ده لین: (لام العاقبة) یه، یانی: سه ره نجام خو پیان بچیژی، وه ک خو ﷻ ده فه رموی: ﴿فَالْقِطْعَةُ الَّتِي فَرَعُونَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَذَابٌ وَحَرًا﴾ (۸) القصص،

نیزیکانی فیرعهون هه‌لیانگرته‌وه، تاكو سه‌ره‌نجام بۆیان بێته دوژمن ودلته‌نگی، ئنجا ئالی فیرعهون مه‌به‌ستیان ئه‌وه نه‌بووه ئه‌و مه‌لو‌تکه‌یه بۆیان بێته دوژمن ومایه‌ی خه‌فه‌ت، که‌واته: (ل)ی سه‌ر (لیکون) بۆ سه‌ره‌نجامه، نه‌ك هۆکار.

ده‌شگونجی بلیین: (ل)ه‌که بۆ هۆکاره (عله)ه، یانی: خراپه وشکانی و ده‌ریای گرته‌وه، به هۆی کرده‌وه‌ی (گونا‌هه‌کانی) خه‌لکه‌وه، تاكو به پپی سیستمی خۆی به‌شیک له سزای ئه‌وه‌ی ده‌یکه‌ن، پپیان بچپژئی، به‌لکو بگه‌پژته‌وه.

دوایی ده‌فه‌رموئ: ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ﴾ بفه‌رموو: به زه‌ویدا برۆن و سه‌رنج بده‌ن! سه‌ره‌نجامی ئه‌وانه‌ی پپشچ چۆن بوو؟ ﴿كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ﴾، ئه‌وان زۆربه‌یان هاوبه‌ش بۆ خوا دانهر بوون، ئنجا که زۆربه‌یان هاوبه‌ش بۆ خوا دانهر بوون، یانی: زۆربه‌شیان تووشی سزاو جه‌زربه‌ی خوا بوون.

﴿فَاقْمِ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَاسِمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنْ اللَّهِ﴾، ئنجا تو پرووی خۆت راست بکه، بۆ ئه‌و ئایینه‌ی پیک و راسته‌ی خوا دایه‌زاننده، به‌ر له‌وه‌ی پۆژیک بی که له لایه‌ن خواوه گیرانه‌وه‌ی بۆ نیه، ﴿يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ﴾، له‌و پۆژهدا خه‌لکه‌که لیک په‌رته‌وازه ده‌بن و بلاو ده‌بن، پۆلین ده‌بن، ﴿مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ﴾، هه‌رکه‌س بپپروا بی، زیانی بپپرواییه‌که‌ی بۆ خۆیه‌تی، یاخود: هه‌رکه‌س سپله‌ بی، زیانی سپله‌یه‌که‌ی بۆ خۆیه‌تی، ﴿وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا﴾، هه‌ر که‌سیکیش کرده‌وه‌ی باش بکات، ﴿فَلَا نَفْسِهِمْ يَمْهَدُونَ﴾، ئه‌وانه جیگا و پپگا بۆ خۆیان خۆش ده‌که‌ن، زه‌مینه‌ سازیی بۆ خۆیان ده‌که‌ن، ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ﴾، تاكو سه‌ره‌نجام (خوا) ئه‌وانه‌ی پروایان هپناوه‌و کرده‌وه‌ی باشه‌کان ده‌که‌ن، له به‌خششی خۆی پاداشتیان بداته‌وه، نه‌ك ته‌نیا به ئه‌ندازه‌ی کرده‌وه‌کانی خۆیان، به‌لکو له به‌خششی خۆی، ﴿إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾، به دنیایی خوا بپپروایان، یاخود سپله‌کانی خۆشناوین، که‌واته: ئیوه خۆتان له بپپروایی و سپله‌یی بپاریزن.

ئىنجا دېتەوۋە سەر باسى خستەنە پرووى نىشانە كانى خوا: ﴿وَمَنْ أَيْدِيهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ﴾، يەككە لە نىشانە كانى خوا ئەو ھەيە كە بايە كان دەنيرى موژدە دەرانە، موژدە دابەزىنى ئاويان پىيە، ﴿وَلِيَذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ﴾، بۆ ئەو ھەش كە لە بەزەيى خوۋى بە ئىو بەچىزى، ﴿وَلِتَجْرِيَ الْفَلَكَ بِأَمْرِهِ﴾، تاكو كەشتىيە كانىش بە فەرمانى تەكويىنى خوا بېرۆن بە دەريايە كاندا، ﴿وَلِتَبْنَعُوا مِنْ فَضْلِهِ﴾، ھەروەھا تاكو لەميانى ئەو ھەدا لە بەخششى خوا داوا بكەن، كاسىيى بكەن بە ھۆى كەشتىيە كانەو، ﴿وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾، ئىنجا سەرەنجام: بەلكو سوپاسگوزارىي بكەن (بۆ خواى خاوەن سەرچەم نىعمە تەكان).

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ﴾، بە دلىيى لە پىش تۆش دا (ئەى موخەممەد!) پىغەمبەرانتىكىمان بۆ لای گەلەكانى خويان پەوانە كردن، ﴿فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾، ئىنجا بەلگە پۆشنەكانيان بۆ ھىيان، ﴿فَأَنقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرُمْ﴾، (ئەوان بېروايان بەو بەلگە پۆشنە نەكردو، بىپروا بوون، بۆيە) ئىمەش لەوانەى تاوانيان دەكرد، تۆلەمان لى ستاندن، ﴿وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾، لەسەر ئىمەش پىيوستە، يارمەتيدان و پشتگرتى بېرواداران.

﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُبْرِ سَحَابًا﴾، خوا ئەو زاتەيە كە بايە كان دەنيرى، ھەور پەيدا دەكەن، ﴿فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ﴾، ئىنجا ئەو ھەورە لەسەرى (لە ئاسمان دا) پان پادەخات و بلاودەكاتەو، بەو شىو ھەيى بىھوۋى، ﴿وَيَجْعَلُهُ كَسَفًا﴾، ھەروەھا ئەو ھەورە بەش بەش دەكات و لەسەر يەكى كەلەكە دەكات، ﴿فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ﴾، ئىنجا باران و ئاو دەبينى لە ميانەكانى ئەو ھەورە، دىتە خوار، لە كەلئەكانى، ﴿فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مِنْ يَسَاءٍ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبِشِرُونَ﴾، ئىنجا ھەر كاتىك ئەو ئاو (كە دايە زاندو) تووشى ھەر كەسك بوو لە بەندەكانى، كت وپەر دلخۆش دەبن، بەو ھەي ئەو ئاوو پەحمەتە دابەزى.

﴿وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنَ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ﴾ هەر چه‌نده پی‌شتر بهر له‌وهی ئەو ئاوه دابه‌زێته سه‌ریان، نا ئومیدو ته‌مابراو بووبن، ﴿فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَرِ رَحْمَتِ اللَّهِ﴾، ئنجا سه‌رنج بده! شوینه‌واری به‌زه‌یی خوا (که ئاوو بارانه‌که‌یه‌تی)، ﴿كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾، چۆن (خوا) زه‌وی دوا‌ی ئەوه‌ی مردوو، زیندوو‌ی ده‌کاته‌وه، ﴿إِنَّ ذَلِكَ لَمُنْجَىٰ الْمَوْتَىٰ﴾، به‌دلنیا‌یی ئا ئەوه (ئەو خوا‌یه‌ی که وه‌سف نا‌کری مه‌گه‌ر به‌ناوی ئاماژه (اسم الإشارة)‌ی دوور، که زه‌وییه‌کی مردوو زیندوو ده‌کاته‌وه، به‌ه‌و‌ی دابه‌زاندنی ئا بو سه‌ری)، هەر ئەویش زیندوو‌که‌ره‌وه‌و ژیننه‌ره‌وه‌ی مردوو‌انه، ﴿وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾، ئەویش له‌سه‌ر هه‌موو شتێک به‌ توانا‌یه‌.

دوا‌یی ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿وَلَيْنِ أَرْسَلْنَا رِجْعًا﴾، ته‌گه‌ر با‌یه‌ک بنی‌رین.

(ریح) به‌ زۆری له‌ قورئاندا بو سزاو بو زیان هاتوه، به‌لام (ریاح) بو نیعمه‌ت و چاکه‌ هاتوه، ته‌گه‌ر با‌یه‌کی زیانبه‌خش بنی‌رین، ﴿فَرَأَوْهُ مُصْفًى﴾، کشتوکاله‌که‌ی خویان به‌ زه‌رد هه‌لگه‌پرای‌ی بینن، یان: با‌یه‌که زه‌رده‌هه‌لگه‌پراو بینن، یان: هه‌وره‌که زه‌ردباو بینن، ﴿لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ﴾، به‌دلنیا‌یی به‌رده‌وام دوا‌ی هاتنی ئەو با‌یه‌ سه‌پله‌یی ده‌که‌ن، یان: بی‌پروا‌یی ده‌که‌ن به‌رانبه‌ر به‌ خوا.

له‌ کو‌تاییدا خوا ﷻ ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿فَإِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَىٰ﴾، به‌ دلنیا‌یی تو ناتوانی به‌ مردوو‌ان بی‌ستینی، ﴿وَلَا تَسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ﴾، هه‌روه‌ها ناتوانی بانگه‌واز به‌ که‌پان بی‌ستینی، له‌ کاتیکدا که پشت هه‌لده‌که‌ن و، پوو وه‌رده‌گیرن، ﴿وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ﴾، هه‌روه‌ها تو ناتوانی پینماییکاری کو‌یران بی له‌ گومپایی، پینماییکاریان بی و، له‌ گومپایی ده‌ریان بی‌نی، ﴿إِنْ سَمِعَ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ﴾، تو ته‌نیا به‌ که‌سیک ده‌توانی بی‌ستینی، که پروای به‌ ئایه‌ته‌کانمان هه‌یه، به‌ نیشانه‌کانمان هه‌یه‌و، بو خوا

ملكەچن، واتە: كەسك خۆى ئامادەيى لە خویدا پەيدا نەكات، تۆ ناتوانى بە زۆر پىنمايى بكەى و بىخەيە سەر راستە پى، دەبى خۆشى ھىممەت بكات و، ئامادەيى ھەبى و، ئامادەسازيى لە خویدا بىيىتە دى، ئەو كاتە تۆش دەتوانى دەستى بگرى بە تەوفىقى خواى پەرورەدگار، راستەپى بكەى.

Alibapir

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

www.alibapir.net

English

لە ئۆرە كۆمەلەپەشەكەن ئەمەلەتەن

www.alibapir.net

www.alibapir.net

www.alibapir.net

AliBapir/عەلى بابىر

AliBapir/عەلى بابىر

Alibapir

www.alibapir.net

English

مه سه له گرنگه کان

مه سه له ی یه که م:

دره وشانه وهی یه کتایی خوا ﷻ له ئاوینهی چوار کاری بی وینهی دا: هینانه دی و، بژیودان و، مراندن و، زیندووگردنه وه، که هیچ کام له هاوبه شه وه همیه کان، هیچ کامیانان پیناکری:

خوا ده فهرموئ: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَُمْ مِّنْ شَيْءٍ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه ته، له شهش برگه دا:

(۱) - ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ﴾، خوا ﷻ ئەو که سه یه که ئیوهی هیناوه ته دی، دویژاو (مخاطب) لیره دا ده گونجی هه موو مروقه کان بن، ده شگونجی ته نیا هاوبه ش بو خوا دانه ره کان بن، به لام به پی سیاق مانای دووه میان زیاتر پیده چی، چونکه دواپی ده فهرموئ: ﴿هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَُمْ مِّنْ شَيْءٍ﴾، ئایا هیچ کام له هاوبه شه کانتان، هیچ کام لهو چوار کاره ی بو ده کری؟ که واته: که ده فهرموئ: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ﴾، خوا ئەو که سه یه که ئیوهی هیناوه ته دی، ئەی ئەو که سانه ی هاوبه ش بو خوا داده نین!

(۲) - ﴿ثُمَّ رَزَقَكُمْ﴾، دواپی بژیویشان ده داتی، (ثُمَّ) لیره دا له پرووی پیزمانی عه ره بییه وه (لِلْآخِي الرَّمْنِي وَالرُّبِّي)، واته: بو پله به ندیی و به دوا داهاتنی کاتی و پله ییشه، چونکه دروستکراوه کان دروست ده کرین و ده هینینه دی، دواپی بژیویان بو دابین ده کری.

(۳) - ﴿ثُمَّ يُمِيتُكُمْ﴾، دواپی ده تا مرینی، ئەمیش (ثُمَّ) دیسان: به دوا داهاتن و ریزبه ندیی کاتی و پله ییشه ده گه یه نی.

(۴)- ﴿ثُمَّ يُخَيِّكُم﴾، دوايش زیندووتان دەکاتەو، دیسان وشە (تُمْ) لێرەدا هەم بۆ بە دوا داهاونی کاتیەو، هەم بۆ بە دوا داهاونی پلەییە.

وهك گوتمان: لەم سوورەتەدا خوا ﷻ چوار جار بە وشە (أَلله) بڕگەیهك دەست پێدەكات، ئنجا ئەمە بڕگەى دووهمە، كە دیارە كاتێك پستەیهك دەست پێدەكات، بى ئەوێ (و) یان (تُمْ) ی لە پێش بى، پێى دەگوترى: (الْإِسْتِثْنَاء)، لە نوێو دەستپێکردن، ئنجا ئەمە لە نوێ دەست پێکردنى دووهمە، كە خوا ﷻ چەند نیشانهیهك دەخاتەروو كە تاكیهتیی خۆى لە تەصەرپوف و كارکردن لە دروستكراوه كانیدا بۆ خۆى، بەرجەسته دەكەن، ئنجا لێرەدا چواریان باس دەكات: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ﴾، خوا ئەو كەسەیه كە ئێوێ هێناوێتە دى، كێى دیکە دەتوانى لافى ئەوێ لى بدات شتێكى هێناوێتە دى؟ ﴿ثُمَّ رَزَقَكُمْ﴾، دواى بژیوى ئێوێ داو، ئەو بژیوێش لە زەویەو، لە ئاسمانەو، لە ژێر زەوى، لە ئەستێرەو كەهكەشانه دوورەكانەو، تیشكە جوړاو جوړەكانیان، لە بەرگە هەوای دەورى زەوى، لە بەرگی ئاوی كە دەورى زەوى داو، لەو هەموو بژیوانەى خوا لە زەوى دا دایان و...هتد، ﴿ثُمَّ يُمِيتُكُمْ﴾، دواى دەتانمى، هێچ كەس ناتوانى بەرگری لە خۆى بكات لە بەزانبەر بپاری خوادا كە دەبى بمى، لە كاتێكى دیاریكراو و لە شوێنێكى دیاریكراو و بە شێوێهەك كە خوا دیاری كردو، ﴿ثُمَّ يُحْيِيكُمْ﴾، دواى زیندووتان دەکاتەو، دیارە سى قۆناغى یەكەم لە دنیادان، لەم قۆناغى یەكەمى ژيانەدا، (الْخَلْقُ وَالرُّزْقُ وَالْإِمَاتَةُ) پەیدا كردن و بژیودان و مراندن، بەلام ئەویدیكەیان: ﴿ثُمَّ يُخَيِّكُم﴾، دواى دنازێه نێتەو، لە قۆناغێكى دیکەدا دى كە قۆناغى دواى مەرگە.

(۵)- ﴿هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ دَلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ﴾، ئایا هێچ كام لە هاوبەشەكانتان هەن، هێچ شتێك لەو كارانە بكات؟ (مِنْ شُرَكَائِكُمْ) (مِنْ) لێرەدا (لە) ی پوونكردنەو (مِنْ) (الْبَيَانِيَّة) یه، بۆیەش دەفەرموى: (شُرَكَائِكُمْ) چونكە دۆیترەوێكان ئەوانە بوون كە بته كانیان

بە ھاوبەشی خوا، ناوزەد کردوون، بۆیە خواى پەروەردگار ھاوبەشەکان پالەدەداتە لای ئەوان، ئەگەرنا لە راستیییدا ھاوبەش نین، بەلام لە گومان و خەیاڵی ئەواندا ھاوبەشی خوان.

﴿مِنْ ذَٰلِكُمْ مِّنْ شَيْءٍ﴾، هیچ شتێك لەو کارانە بکات، لە (مِنْ)، لە وشەى: ﴿مِنْ ذَٰلِكُمْ﴾ دا بۆ هەندێك (تَبْعِيض)ە.

ئایا هیچ کام لە ھاوبەشەکانتاندا هەیه، کە هیچ شتێك لەو چوارانە ئەنجام بدات؟

٦- ﴿سُبْحَنَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، پاك و بەرزە (خوای) لەو هی تێو دەیکەنە ھاوبەشی، ﴿عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، خوێندراویشەتەو: (عَمَّا يُشْرِكُونَ) بە دواندنی راستەوخۆ، هەرۆك ﴿عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، بە دواندنی ناراستەوخۆ (غیای)یە، کە ئەو کاتە پێی دەگوتری: (الْتِفَات) ئاوردانەو، چونکە پێشی خوا دەیانداوین، دواى پروویان لى وەرده گیرى و دەفەرموی: پاکى و بەرزى بۆ خوا، لەو هی ئەو ھاوبەش بۆ خوا دانەرانه، نەفامانە دەیکەنە ھاوبەشی خوا.

ئەنجا لێردا ئەم پستەیه: (سُبْحَنَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ) یان (عَمَّا يُشْرِكُونَ) ئەگەر ئەو ئایەتە موبارەکە هەمووی وەك (قیاس) تەماشای بکەین، ئەم پستەى دواى وەك ئەنجامە، چونکە:

پێشەکی یەكەم کە لە پرووی قیاسەو پێی دەگوتری:

أ- (المُقَدَّمَةُ الصَّغْرَى) پێشەکی گچکە، ئەو هی: (إِلَّا هُوَ الْحَقُّ: اللَّهُ هُوَ الَّذِي خَلَقَ وَرَزَقَ وَأَمَاتَ وَأَحْيَا)، پەرستراوى هەق کە خواى، تەنیا ئەو کە پەیدا دەکات و، بژیو دەدات و، دەمریتى و، زیندوو دەکاتەو.

ب- (المُقَدَّمَةُ الْكُبْرَى) پێشەکی گەورە، ئەو هی: (لَا أَحَدٌ مِنَ الْأَصْنَامِ بِفَاعِلٍ ذَٰلِكَ)، هیچ کام لە پەیکەر و بتەکان (پەرستراوەکان) ئەو هی لە توانادا نیە.

کهواته: سهره نجام: (تَنْزِيَهُ اللّٰهِ عَنِ الشَّرِيكِ) به پاکگرتنی خوا له هاوبهش.

لهوانهیه ههندیك كهس ئیستا كه تهماشای قورئان دهكات و ئهو ئایهته موباره كانهو ئایهته كانی دیکه كه له بارهی هاوبهش بۆ خوا دانهره كانهوه ده دوین بینئ، بلی: ئهوه بۆ كاتی خوئی بووه، كه خهلك دارو بهردی په رستهوه، بهلام ئیستا كوا پاساوی ئهوه ماوه؟

دهلێن: له راستیدا ئیستاش بهس شیوهی په رستراوهكان گۆراوه، ئهگه رنا شتپه رستی و بته رستی، ههر ههیه، ههر چهنده ئیستاش له گه لدا بی له زۆریك له ولاتانی دنیا په یكه ره كان ده په رسترین، لهوانهیه ملیاریك به شهر زیاتر په یكه ری بووزا به رستن، بهلكو هیندۆسییه كان گا ده په رستن، هه یانه له پۆژه لاتی ئاسیا ماری كوبرا ده په رستن، من خۆم چووم بۆ مالیزیاو بۆ كه مبودیا، هه یانه جرج ده په رستئ، هه یانه دره خت ده په رستئ، ئهو په رستراوانهش ههر هه ن.

لهو سه فهره م بۆ مالیزیا و كه مبودیا له سالی (۲۰۱۰ ز) بینیم له بهر په یكه ری بووذا ده پاران هوه، بخووریان بۆ ده سووتاندو ئی ده پاران هوهو له به رانه ریدا به چوكدا هاتبوون، له ریی وه رگپریكه وه قسه م له گه لدا كردن، گوتم: ئهوه هیچ نابیستئ و په یكه ره! نه چاوی ههیهو، نه گوئی ههیه، بهلئ چاوو گوئی به روالهت ههیه، بهلام نه به چاوی ده بینئ، نه به گوئی ده بیستئ؟! كه چی ئهوان قسه كه ی منیان پئ سهیر بوو، ده یانگوت: ئاخه ئهوه پوو حیكى تیدایه، كه داوایه كه ی ئیمه به خوا ده گهیه نئ!! بهلام ویرای ئهو په رسته رواله تییه، ئیستاش له گه لدابی زۆر كهس پارهو سامان ده په رستئ، ههواو ئاره زوو ده په رستئ، مۆدیل و مۆدیلکاری ده په رستئ، سه یاره ده په رستئ، كۆشك ده په رستئ، حیزب ده په رستئ، رژی م ده په رستئ، شه خص ده په رستئ (شه خصی زیندوو و شه خصی مردوو)!

له راستیدا ئهو شیرك و هاوبهش بۆ خوا دانانه، ده ردیكى له میژینه ی به شه رهو، ئیستاش به رده وامه و، له مه وداش ههر به رده وام ده بی، بۆیه خوا ﷻ

مەسەلەى دووهم:

بە ھۆى لادان و تاوانى مرقانەوھ وشکانى و دەريا تىکچوون، بە سەرنجدانى مېژووش، سەرەنجامى شوومى گەلانى لادەرى پېشوو ديارە، بۆيە پېويستە بەرنامەى تېرو تەواوى خوا بە رېک و راستى پيادە بکرى، بەر لەوھى پوژى پرژانى خەلک بى، کە ھەر کەسە لە بېروا و برواداران بەرھەمى خويان دەچنەوھ:

خو ﷻ دەفەرموى: ﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ (۴۱) قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿۴۲﴾ فَأَقْرَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ، مِنْ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصْدَعُونَ ﴿۴۳﴾ مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ، وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسٍ لَهُمْ يَمْهَدُونَ ﴿۴۴﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿۴۵﴾

شیکردنەوھى ئەم ئایەتانە، لە سیژدە برگەدا:

(۱)- ﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾، تىکچوون و، خراپەکارى دەرکەوت لە وشکانى و دەريادا، ئایا ئەمە مەبەست پى چىيە؟

أ- ھەندىک لە زانايان گوتووينا: مەبەست پى سەرھەلدانى کوفرو شىرکە، کە چاوگى ھەموو تىکچوون و خراپەکارىيەکە.

ب- ھەندىک گوتووينا: مەبەست لە تىکچوون و خراپەکارى لە وشکانى و دەريادا، برىتيە لە گوناھو تاوانەکانى خەلک.

ج- ھەندىک شىر گوتووينا: برىتيە لە تىکچوونى بارى ئاسايى و سروشىتى دروستکراوھەکانى خوا ﷻ، کە دروستکراوھەکان ئەگەر لەسەر حالەتى زگماک و خواپسک و بەو شىوھەيەى

که خوا دروستيکردوون، بمين، باشر بهرهم به دهستهوه ددهن، کاتيک که حالته تي سروشتي و ناسايان به هوې دهستکاريکردني مروقهوه تيکدهچي، زور جار له جياتي سوود، زيان دهگيهنن، هر شتيک که مروف دهستکاري بکات به زوري وايه، که لهسهرې قهرزار دهبتهوه.

د- هه نديکيش له زانايان به مجوره ته عبيريان کردوه لهو ټيکچوون (فساد) هې له وشکانيې و دهر يادا دهر ده کهوې: (انْقَطَعَتْ مَنَافِعُ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِسَبَبِ تَعَطُّلِ الْأَسْفَارِ مِنْ جَرَاءِ الْحُرُوبِ)، سووده کانی وشکانيې و دهر يا براون، به هوې ئه وه وه که سه فهر و هاموشو ناکړې، له ئه نجامي جهنگ و ئاشووب و ئالوژيدا.

منیش ده لئیم: لهم پوژگاری ئیستاماندا، که سالی (۲۰۱۹) ی زاینیهو، ئیمه له نیوهی دووه می ئه و سالهداین، ئهمپو (۱۲ / ۷ / ۲۰۱۹) ی زاینیه و ۹/ذی القعدة/ ۱۴۴۰ ی کوچیه، ئیستا ئیمه باشتەر له چه مک و واتای ئهم ئایه ته موباره که تیده گهین، که کاتیک به شهر دهستکاری دروستکراوه کانی خوا ده کات، لادان و خراپه ده کات و تهماع به سه ریدا زال ده بی، چوون ژینگه تیکده چی، هاوسه نگی ژینگه تیکده چی، ئیستا کیشه یه کی زور گه وری به شهر بریتیه له تیکچوونی هاوسه نگی ژینگه یی (التوازن البینی) که ئه ویش له ئه نجامی ئه وه دا کارگه و فابریکه خانه کانی زله یزه کان که چه کی قورس به ره هم ده هینن، یان چه که کوکوژه کان، یان ئه و چه کانه ی که مروقیان پی قپ ده کهن، له ئه نجامی ئه وه دا، دووکه ل و زبل و زالیکی زوری ئه و کارگانه ده چیته نیو هه واهو، به رگه هه وایس ده بی، که ئیستا له ئه نجامی پیس بوونی به رگه هه وادا، چینی ئوژون ته نک بووه و کونی تیبوه، زیاد له وه ی که ژیان پیوستی پیته ی دانیشتووانی سه ر زه وی به مروف و به ژیاندارانه وه، زیاد له وه، تیشکی ژیر سوورو تیشکی سه روو وه نه وشه یی دیته نیو زه وییه وه، له ئه نجامی ئه وه دا به سه ته له که کانی باکووری زه وی ده توینه وه، سه ره نجام: حاله تی ئاسایی و سه وشتی که خوا ئهم خرۆکه ی زه وییه ی له سه ر سه روه تاندوه، به به رگه هه واکه یه وه، به به رگه

ئاوییه کە یەو، تێکدە چۆ و، حال و وەزعی بە شەرو ئاژەل و ژياندارانیش تێک دە چۆ.

ئێستا ئیمە باشتەر لەو تێدە گەین و، خوا ﷻ لە سوورەتی (الأعراف) یش دا، کە دە فەرموێ: ﴿وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا﴾ (٥٦) الأعراف، واتە: زەوی دواي ئەو هی خوا چاکی کردو، تێکی مە دەن، لە ئەنجامی ئەو دا کە دەستکاری شتە کان دە کەن، لە ئەنجامی ئەو دا کە تەماع بە سەرتاندا زال دە بێ، لە ئەنجامی ئەو دا کە زیاد لە پێوستی خۆتان، ئەو نێعمە تانە ی خوا بە کار دێن، بۆ زیاتر سەر وەت بە سەریە کە وەنان و، بە شی خەلکی دیکە دە خۆن و، لە ئەنجامی ئەو دا کە شەرو شوێر بەرپا دە کەن، کوشتار دە بێ، لە ئەنجامی هەموو ئەوانە دا، خراپە و ئاشووب و تێکچوون زیاتر وشکانی و دەریا دە گریتهو.

(٢) - ﴿بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ﴾، بە هوێ ئەو دەو کە دەستەکانی خەلک بە دەستیان هێناو، بۆیە خراپە و تێکچوون لە وشکانی و لە دەریادا دەرکەوتو.

(٣) - ﴿لِيَذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا﴾، بۆ ئەو هی خوا پێیان بچێژی (سزای) هەندێک لەو هی کردوویانە، بەرھەمی شوومی هەندێک لە کردووە خراپە کان کە کردوویان، پێیان بچێژی، (لِيَذِيقَهُمْ) خوێندراویشە ئەو: (لِيَذِيقَهُمْ)، پێشتریش گوتمان: (ل) ی سەر (لِيَذِيقَهُمْ) پێی دە گوتری: (لَا الْعَاقِبَةَ)، واتە: تا کو لە سەرەنجامدا خوا پێیان بچێژی، ﴿بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا﴾، یانی: (عِقَابَ بَعْضِ الَّذِي عَمِلُوا)، سزای هەندێک لەو هی کردوویانە، هەندێک لە سزایە کە یان کە بریتیه لە دەرھاویشتە خراپەکانی، لە ژبانی دنیا یان دا، پێیان بچێژی.

(٤) - ﴿لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾، بەلکو بگەرێنەو، واز بێنن لە زیاتر تێکدانی باری ئاسایی و سروشتی خڕۆکی زەوی، ئەو گۆی زەوییه ی کە بێجگە لەو، نشینگە یەکی دیکە یان نیە، ژبانی تیدا بگوزەرێن.

دواتر خوا ﷻ هەر پە یو دەست بەو بابەتەو، بە پێغەمبەری خاتەم ﷺ دە فەرموێ:

۵- ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ﴾، ئەى موحەممەد ﷺ! بفرەمۆ: بە زەویدا برۆن و، سەرنج بەدەن سەرەنجامى ئەوانەى پېشێ چۆن بوو؟ ئەمە وەك شەعراوى (پەحمەتى خۆى لىيى) لە چەند شوپىك دا، ئەوە دووبارە دەكاتهو، دەلى: كە خوا ﷻ دەفرەمۆ: ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ﴾، نافەرەمۆ (سیروا على الأرض)، دەفرەمۆ: بە زەویدا برۆن، لەبەر ئەوەى زەوى بە بەرگە هەواكەشیەو زەوییهو، بە ئەستوورى هەزار کیلۆمەتر (۱۰۰۰ كم) بەرگە هەوا دەورى زەوى داو، وەك چۆن بەرگە ئاویەكەشى بە پانتای چوار لەسەر پینج (۵/۴) دەورى گۆى زەوى داو، ئنجا كەسێك كە سەفەر دەكات لەسەر زەوى، بەلى لەسەر زەوى دەپوات بە پوالت، بەلام لە راستیدا لە نۆ زەویدا دەپوات، چونكە بەرگە هەواكەش لە سەرۆیەوئەتەت. ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ﴾، بلى: بە نۆ زەویدا برۆن، ئنجا سەفەر بكەن! سەرنج بەدەن سەرەنجامى ئەوانەى پېشوو چۆن بوو؟ واتە: ئەوانیش ئاوا تێكدان و ئاشووب و خراپەیان كرد لە زەویدا، سەرەنجام حالەتى ئاسایى ژيانیان لەسەر زەوى تێكچوو.

۶- ﴿كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ﴾، زۆرەیان هاوبەش بو خوا دانەر بوون، واتە: لە ئەنجامى ئەوەدا كە هاوبەشیان بو خوا داناو، خراپەو تاوانیان كرد، ژيانى خۆیان تەنگ و تال كرد، لە پرووى سیاسى، لە پرووى ئابوورى، لە پرووى كۆمەلایەتیی، لە پرووى ئاسایش، لە پرووى پەشت و ئاكارەو، كەواتە: ئیو پەند لەوان وەرگرن و خۆتان بە مەرەدى ئەوان مەبەن. دواى بە پێخەمبەرى خاتەم ﷺ دەفرەمۆ:

۷- ﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ﴾، ئنجا پرووى خۆت راست بكە لەگەڵ ئایینی رێك و راستدا، (القیم: شیدی القیم)، ئایینیك كە زۆر راستە، یاخود زۆر مشوورخۆرەو، زۆر راستكەر و رێككەرە بو مرووف.

هەلبەتە ئەم دواندەو ئەوەى پېشوو، مەبەستى یەكەم پێى پێخەمبەرى خاتەم ﷺ، لە هەندىك شوین، ناگونجى جگە لە پێخەمبەرى خوا ﷻ مەبەست

بى، بەلّام لىرەدا دەگونجى ھەر كەسك مەبەست بى، ھەر كەسك كە قورئان دەخوئىتتەو، بلى: بە زەویدا برۆن خەلكىنە! سەرنج بدەن سەرەنجامى ئەوانەى پىشوو چۆن بوو، زۆربەيان ھاوبەش بو خوا دانەر بوون.

۸- ﴿مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ﴾، بەر لەوہى رۆژىك بى، بەرپەرچدانەوہى بۆ نىە لەلایەن خواو، مەبەست لە (يَوْم): رۆژى ئاخىر زەمان (يَوْمُ السَّاعَةِ)، ياخود: رۆژى قىامەتە (يَوْمُ الْقِيَامَةِ) يە، ھەرچەندە وشەى (سَاعَة) لە ھەندىك سياقدا بە مانای قىامەتیش دى، بەلّام بە زۆرى (سَاعَة) بە مانای ئەو كاتە دى، كە ژيانى دنای مروّف كۆتايى دى، ھەندىك جاريش (سَاعَة)، يانى: كاتىكى ديارىيكرائ، ئنجا چ بۆ ئاخىر زەمان، چ بۆ زىندوو بوونەوہو ھەلسانەوہ.

﴿لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ﴾، كە گىرانەوہى نىە لەلایەن خواو، (الْمَرْدُ: مَصْدَرٌ مِمِّيٍّ مِنْ الرَّدِّ وَهُوَ الدَّفْعُ)، (مَرَد): چاوگىكى ميمىيە، واتە: گىرانەوہى بۆ نىە لە خواو، ئەو رۆژە كە دى لە بەرانبەر خوادا، كەس ناتوانى بىگىرپتەوہ، ياخود خوا ﷻ كە ھىناى بە پىي سىستمىك كە دىناو، نايگىرپتەوہ بۆ دواو، و ئەو رۆژە دى.

۹- ﴿يَوْمَئِذٍ يَصْدَعُونَ﴾، لەو رۆژەدا دەپرژىن، وشەى (صَدَع): بە مانای شكانى شتىكە كە دەنگى لى بى، (أَي: يَتَفَرَّقُونَ وَيَتَمَازُونَ) پەرتەوازە دەبن و دەپرژىن، لىك بلاودەبن و پۆلین دەبن، ئنجا باسى پۆلینەكانيان دەكات.

۱۰- ﴿مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ﴾، ھەركەس بىپروا بى، زيانى بىپروايەكەى بۆ خۆيەتى، ياخود (كَفَر): بە مانای سىلەي و ناسپاسىي كرد، دى، ھەركەس نادىدەگر بى، بۆ چاكەكانى خوا، سەرەنجامى خراپى ئەو سىلەي و ناسپاسىيە بۆ خۆيەتى، يەخەى خۆى دەگرى و، بە زيانى خۆى تەواو دەبى.

(كُفْر) يش ھەموو جوړەكانى خراپە دەگرىتە نىو خۆى، كەسك كافر بى ستەمىش دەكات، فىسق و لادانىش دەكات، گوناھو تاوانىش دەكات، ھەروەھا كەسك بىپروا بى بە خوا، سىلەش دەبى، ئەگەر كوفر لىرە بە مانای بىپروايى

بی، ههروهه ها که سیکیش ناسپاس بی به رانبه ر به خوا، به رانبه ر به مروقه کانیش ناسپاس ده بی، خه لک له دهستی تووشی ناره حه تی دین، بو خوشی به دهست خویه وه گرفتار ده بی و، ژینگه ش به دهستی وه گرفتار ده بی.

(۱۱) - ﴿وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسٍ يَمْلِكُ﴾ هه ر که سیک کرده وهی باش بکات، نه وانه بوخویان زه مینه سازی ده که ن، کرده وهی باش، خوا به گشتی فه رموویه تی، بویه:

ا- هه م کرده وهی کانی نیو دل و دهروون ده گریته وه،

ب- هه م بیرو خولیاکانی نیو عه قل و میشک ده گریته وه،

ج- هه م نیازو مه به سته کانی نیو دل،

د- هه م ده ربینه کانی زمان،

ه- هه م کرده وهی نه ندامه کان هه موویان ده گریته وه، هه ر که سیک کرده وهی باش بکات، چ کرده وهی په نهان، چ کرده وهی ناشکرا، چ کرده وهی دل و دهروون و عه قل و هوش، چ کرده وهی زمان و، چ کرده وهی نه ندامه کانی دیکه ی:

﴿فَلَا نَفْسٍ يَمْلِكُ﴾ نه وانه بو خویان زه مینه سازی ده که ن، (يَمْلِكُ: يَجْعَلُونَ مِهَادًا وَهُوَ الْفِرَاشُ شَبَّ الْمُؤْمِنُ فِي عَمَلِهِ الصَّالِحِ بِمَنْ يُسَوِّي فِرَاشَهُ)، لیره دا بابای برودار که کرده وهی باش ده کات، ته شبیه کراوه و، چوینراوه به که سیکه وه شوینیک بو خوی خوش ده کات که تیدا پشوو بدات و ئیسپراحت بکات، زه مینه سازی بو خوی خوش ده کات و، جیی خوی خوش ده کات له پوژی دوایدا.

(۱۲) - ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ﴾ تاکو سه ره نجام (خوا) له به خششی خوی و له چاکه ی خوی، پاداشتی نه وانه بداته وه که برویان هیئاوه و کرده وه باشه کانیان نه نجامداون.

(ل) (لِيَجْزِيَ) ده گونجی (لَا الْعَاقِبَةُ) بی، واته: سه ره نجام، پاداشتیان بداته وه، ده شگونجی (لَا الْعِلَّةُ) بی، یانی: نه وه بیته هوکاری پاداشترانه وه یان.

لێره دا خوا چاکه کارانی به دوو شتان پێناسه کردوون:

- أ- ﴿ءَامِنُوا﴾، بروایان هێناوه، به هه موو ئه و شتانه ی پێویسته بروایان پێ بهێنری.
- ب- ﴿وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾، هه موو کرده وه چاکه کانیش که توانایان به سه ریاندا شکاوه، ته نجامیان داوون.

﴿مِنْ فَضْلِهِ﴾، له چاکه و به خشی خۆی، خوا پاداشتیان بداته وه، واته: ته نیا له قه ده ر کرده وه کانیا ن پاداشتیان ناداته وه، چونکه به لّی ئیمان و کرده وه ی باش هوکاره بو ئه وه ی خوا ئیمانداران بخاته به هه شته وه، پاداشتیان بداته وه، به لام له راستییدا به هه شت هاوکوف و بارته قای ئه و ئیمان و کرده وه باشانه نیه، که مرۆف ته نجامیان ده دات، بۆیه پێغه مبه ر ﷺ له فه رمایش تیکدا ده فه رموی: {لَنْ يَدْخُلَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ الْجَنَّةَ، قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللَّهُ مِنْهُ بِفَضْلٍ وَرَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ} (أخرجه أحمد: ۲۶۳۸۶، والبخاري: ۶۱۰۲، ومسلم: ۲۸۱۸، وابن ماجه: ۴۲۰۱، وابن حبان: ۳۴۸).

واته: هه چ کام له ئیوه کرده وه که ی نایخاته به هه شت، (کرده وه که ی بای ی ئه وه نیه، پێی بچێته به هه شت)، گوئیان: تۆش ئه ی پێغه مبه ری خوا ﷺ؟ فه رموی: منیش، مه گه ر خوا به به زه یی و به خشی خۆی دامپۆشی، واته: ته گه ر به به زه یی و به خشی خۆی ده وری من بدات و مامه له م له گه له داکات، ته گه رنا کرده وه ی منیش بای ی پێ چوونه به هه شت نیه، واته: هوکاره، به لام بارته قای ئه وه نیه، به هه شت زۆر له وه گه و ره تره که نرخه که ی ته نیا ته وه نده ئیمان و کرده وه باشانه ی ئیمه بن، ژیا نکی هه مبه یی نه برا وه ی پر له خۆشی و، پر له شادمانی و، پر له جیه جی کردنی هه موو هیوا و ئاواته کان، زۆر له وه گه و ره تره و گرنگتره که له به رانه ر ته وه نده کرده وانه ی ئیمه دا بی.

(۱۳)- ﴿إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾، به دنیایی ئه و بیروایانی خۆشناوین، واته: خوا ته نیا ئیماندارانی کرده وه چاک خۆش ده وین و، بیروایانی خراپه کارو تیکده ری خۆشناوین.

مه سه له ی سییه م:

یه کی دیکه له نیشانه کانی خواو تاکییه تی له هه موو پرووێکه وه، ناردنی بایه کانه وهك موژده ده ری دابارینی ئاو، که سه ره نجام خه لك به ره می به زهی خوا ده چیژن و، که شتییه کان ده پۆن و له به خشی خوا ده خوازن:

خوا ده فهرموو: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ لِيَذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

شیکردنه وه ی ئه م ئایه ته، له پینچ برگه دا:

(۱)- ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ﴾، له نیشانه کانی په ره ردگاریتی خواو، خاوه ندریتی خواو، مشوورخوریه تی خواو، به زهی و میهره بانی خوا له گه ل ئیوه دا، ئه وه یه که بایه کان ده نیری، موژده ده رانه و دلخۆشکه رانه.

ئه مه گه رانه وه یه بو سه ر ئه و په ستانه ی پیتی، که فهرموو: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ﴾، دواتریش ئایه ته کانی دیکه.

به زۆری له قورئاندا وشه ی (ریاح) به کارهاتبی، مه گه ر چۆن، ئه گه رنا هه ر مه به ست پی ئه و بایانه ن که هه ره کان له گه ل خویان دین و، له پیش ده ستی باران و به فرو ته رزه وه دین، به لام وشه ی (ریح) ئه گه ر تاکیی (مُفْرَد) بی، به زۆری مه به ست پی ئه و بایه بووه که خوا به سزا ناردوویه تی، وهك ئه و بایه ی که ناردوویه تی بو سزادانی گه لی عاد.

﴿مُبَشِّرَاتٍ﴾، موژده ده رانه، (الْبَشَارَةُ: الْخَبَرُ السَّارُّ)، (بَشَارَةٌ): بریته له هه واییکی دلخۆشکه ر، له به ر ئه وه ی ئینسان که هه واییکی خۆشی پی ده گات، ده م وچاوی گه ش ده بیته وه، (شُبَّه الرِّيحَ بِرُسُلٍ مُوجَّهَةٍ بِأَخْبَارِ الْمَسْرَةِ)، بایه کانیش چوینراون به نیردراوانیک، که ده نیردرین به هه وایی دلخۆشکه ره وه.

(۲) ﴿وَلْيَذِيقْكُم مِّن رَّحْمَتِهِ﴾، ھەرۋەھا تاكو (خو) لەبەزەیی خوێتان پێ بچێژێ، ئەمە ھۆکاری ناردنەكەيە، بۆچی خوا بايەكان دەنێرێ بە مۆژدەو (مۆژدەي ھاتن و دابارینی ئاو لە ئاسمانەو، بە شیوەي باران و بەفرو تەرزە)؟ تاكو لە بەزەیی خوێ پێتان بچێژێ، وشەي: ﴿مِّن رَّحْمَتِهِ﴾، سېفەتی وەسفیکي قرتێنراو، (صِفَةٌ لِّمَوْصُوفٍ مَّحْذُوفٍ أَي: مَذُوقًا)، یانی: (لِّيُذِيقَكُمْ مَذُوقًا مِّن رَّحْمَتِهِ) بۆ ئەوێ پێتان بچێژێ، چێژراویك لە بەزەیی خوێو، كە مەبەست پێی ئەو ئاو موبارەكەيە كە لە ئاسمانەو دادەبەزێ، لە شیوەي باران و بەفرو تەرزەدا.

(۳) ﴿وَلَتَجَرِيَ الْفُلُكُ بِأَمْرِی﴾، ھەرۋەھا بۆ ئەوێ بە پێی یاسا گەردوونیەكان، كەشتیەكان بە فەرمانی خوا، بە مۆلەتی خوا، -بەدەریادا- بڕۆن.

(۴) ﴿وَلَتَبْنَعُوا مِّن فَضْلِهِ﴾، بۆ ئەوێش كە لە بەخششی خوا داوا بكەن، واتە: بە ھۆی كەشتیەكانەو سەفەر و ھاتوچۆ بكەن، بازراگانی و مامەلە بكەن و بژیوو پارو سامان پەیدا بكەن، كە ئەوێش بەخششی خوايە.

(۵) ﴿وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾، ئەمەش وەك دەرەنجامە: بۆ ئەوێ سەرەنجام سوپاسگوزاریی بكەن (بۆ خوا)، لە بەرانبەر ئەو چاكەو نعیمة تانەي خوادا ﷻ، كە بێجگە لە خوا بە ھیچ كەسێ دیکە، نە ئەو بايە دا بین دەكرێ، نە ئەو دەریایە دەبن، ئەو كەشتیانە لەسەری بڕۆن و، نە ئەو رزق و بژیوانە، كە ئێوێ دواي پەیدا یان دەكەن، دەبن، كە لە ئەسڵ دا خوای پەرۋەردگار دروستیكردوون، بەلام ئێوێ بە ھۆی كردەو و كوێش و خو ماندوو كردنەو، وەدەستیان دێنن، ئەوانە تەنیا بە خوا دەكرێن، بۆیە دەبێ تەنیا سوپاسگوزاریی بۆ خوا ﷻ بكەن، ئنجا سوپاسگوزاریی خواش لەسەر نعیمة تەكانی، دەبێتە ھۆی:

یەكەم: پاراستنی نعیمة تەكان، وەك گوتراو: (الشُّكْرُ سِيَاجُ النِّعَمِ) سوپاسگوزاریی پەرژینی نعیمة تەكانە.

دووەم: ھۆکاری زیادبوونی نعیمة تەكانە، وەك لە سوورەتی (ئېبراھیم) دا، خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ۖ﴾، یاد بكەو!

کاتیک په روهر دگارت پرايگه ياند، (وهک ياسايه کی گهر دوونی خوی) نه گهر سوپاسگوزاریم
 بو بکهن، بوتان زیاد ده کهم، هر نیمه تیک سوپاسگوزاری خوی له سهر بکری، نهو
 نیمه ته زیاد ده کات.

سوپاسگوزاری یانی چی؟

(شکر) سوپاسگوزاری به سئ شتان ده کری:

۱- به دل نهو نیمه ت و چاکه یه له خوا بزانی.

۲- به زمان دانی پیدا بیئی.

۳- به کرده و هوش نهو نیمه ت و چاکه یه له پره زامه ندی خوا دا به کاری بیئی.

ننجا با سهرنج بدهین چون سوپاسگوزاری نیمه ته کان زیاد ده کات؟

أ- زانیاریه که که خوا پیداوی، له پره زامه ندی خوا دا به کاری بیئنه و بلاوی بکه وه، زیاد
 ده کات.

ب- عه قلی خوت به کار بیئنه له خزمه تی کومه لگادا، له خزمه تی خه لکیدا زیاد ده کات.

ج- مال و سامان به کاری بیئنه، دایمه نن و په زمه ندهی مه که، به کاری بیئنه و بیجوو لیئنه،
 زیاد ده کات.

د- هه رو هها نهو نه ندامانه ی خوا پی داوی، نهو نه ندامانه به کاری بیئنه، هر کامیان له
 کاری خویدا زیاد ده کات و، به هیژ ده بی: چاوو، گوئی، پرووح، عه قل، ماسوولکه کانت
 به کاریان بیئنه، هه لبه ته به باری خیرو چاکه دا، نه گهرنا به باری شهرو خراپه دا، که سیک
 که نه ندامه کانی خوی و وزه و هیژه کانی خوی له خراپه دا به کار بیئی، تووشی دهر دو
 نه خو شیی و به لا ده بی و، له جیاتی نهوه ی زیاد بکهن، کهم ده بن.

مه سه له ی چواره م:

په وانه کردنی پیغه مبه رانی دیکه، له پیش موحه ممه ددا ﷺ به به لگه
رۆشنه کانه وهو، بپروا بوونی گه له کانیان و، تۆله لی ستینرانیان و سه رفرازی
برواداران، وهك یاسایه کی گشتی خوا ﷺ:

خوا ﷺ ده فهرموئ: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنْقَمْنَا
مِنَ الَّذِينَ أَجْرُومُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (١٧)

شیکردنه وی ئه م ئایه ته، له چوار برگه دا:

(١)- ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ﴾، خوا ﷺ ده فهرموئ: به جه ختکردنه وه،
یان سویند به خوا، له پیش تۆدا پیغه مبه راغان بۆ لای گه له کانیان په وانکرد، (و ی
(وَلَقَدْ) بۆ بادانه وهو گپړانه وهی ئه م پرسته یه، بۆ سه ر ئه وهی پیش خوئ واته: وهك
چۆن بایه کان ده نیرین به موژده وهو، پاشان ئه و هه موو چاکه و نیعمه تانه ی خویان لی
په یداده بن، به هه مان شیوه ش پیغه مبه رانی شمان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، له پیش تۆدا
بۆ لای گه له کانیان، ناردوون.

(٢)- ﴿فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾، به لگه رۆشنه کانیان بۆ بردن، به به لگه رۆشنه کانه وه چوونه
لای گه له کانیان، هیچ پیغه مبه ریک نه بووه به لگه و موعجیزه یه کی پئ نه بئ، به رانبه ره کانی
ده سته وسان بکات، به رانبه ره کانی ته گه ر له قه ناعه ت هیتان بگه رین، ئیقناع بکات، که ئه و
که سه پیغه مبه ری خویاوه، په وانه کراوی خویاوه.

دیاره ئه وه پپچراوه ته وه که له دواي: ﴿فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ دئ و به سیاق
وسه ليقه دیاره: پیغه مبه ران به به لگه رۆشنه کانه وه هاتنه لایان، به لام ئه وان
به درویان دانان، دژایه تییان کردن، سه ر پپچییان لی کردن، ئه وه هه مووی
پپچراوه ته وهو باس نه کراوه، به لام به سیاق و سه ليقه دیاره، بۆیه یه کسه ر
هاتۆته سه ر ده رته نجامه که ی ده فهرموئ:

(۳) - ﴿فَأَنْتَقِمْنَا مِنْ الَّذِينَ أَجْرَمُوا﴾، تۆلەمان ستاند لهوانه‌ی تاوانیان کرد، (الْإِنْتِقَامُ: مِنْ النِّقْمِ وَهُوَ الْكَرَاهَةُ وَالْغَضَبُ)، وشە (نَقَمَ): به مانای رِق لى هەلسان و توورەییە، ﴿وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ﴾ (۸) البروج، واتە: هیچ شتیکیان لى به رەخنە نەگرتن، هیچ شتیکیان لى به ناپەسند نەگرتن، هیچ شتیکیان لى به عەیب نەگرتن، لێرەش دەفەرموی: ﴿فَأَنْتَقِمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا﴾، تۆلەمان ستاندەوه لهوانه‌ی که تاوانیان کردبوو، که تاوانه‌کیان بریتی بوو له به درۆ دانانی پیغه‌مبەران و، سەرپێچی لى کردیان.

(۴) - ﴿وَكَاثِبًا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾، سەرخستن و یارمەتیدانی برادارانیش له‌سەر ئێمە پێویستبوو، ﴿حَقًّا عَلَيْنَا﴾ پێویستبوو له‌سەرمان، لێرەدا هەندیک له زانیان لێیان بوته‌ مشتومڕو کێشه، که چۆن شتیک له‌سەر خوا پێویست دەبێ؟ له‌بەر ئەوه‌ی (معتزلة) گوتووایان: له‌سەر خوا پێویسته‌ به‌رانبەر به‌ بنده‌کانی و بکات، ئەوانی دیکه‌ ئەشعەرێیه‌کان و جەبرییه‌کان، گوتووایان: نەخێر، هیچ شتیک له‌سەر خوا پێویست نیە، بە‌لام به‌ بۆچوونی من پێویست به‌ وه‌موو کێشه‌و مشتومڕه‌ ناکات، هیچ که‌سیک ناتوانی هیچ شتیک له‌سەر خوا پێویست بکات، بە‌لام خوا ﷻ بۆ خۆی ئەگەر شتیکێ له‌سەر خۆی پێویست کرد، وه‌ک به‌خششی خۆی، وه‌ک چاکه‌کاریی خۆی، ئەگەر خوا ﷻ فەرمووی: ئەی مەرۆک! ئەوه‌ مافی تۆیه‌ له‌سەر من، ئەگەر بۆ خۆی وایفه‌رموو، مانای وانیه‌ که‌ مەرۆقه‌کان، یاخود به‌رانبەرەکان، شتیکیان له‌سەر خوا پێویستکردوه‌و، خوا ﷻ بۆ خۆی شتیک له‌سەر خۆی پێویست بکات، جیاپه‌ له‌وه‌ی خه‌لك له‌سەری پێویست بکات، بۆیه‌ هیچ ئیشکالیکی تێدانیه‌.

له‌و باره‌وه‌ جگه‌ له‌و ئایه‌ته‌ موباره‌که‌، ئەم فەرماشته‌ش هه‌یه‌ که‌ پیغه‌مبەر ﷺ ده‌فەرموی: {مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَرُدَّ عَنْهُ نَارَ جَهَنَّمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} (أخرجه أحمد: ۲۷۵۷۶، تعليق شعيب الأرناؤوط: حسن لغيره والترمذي: ۱۹۳۱، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ).

واته‌: هیچ مسوڵمانێک نیە، که‌ به‌رگریی بکات له‌ سومعه‌و که‌سایه‌تی برای مسوڵمانی، (هه‌لبه‌ته‌ لێرەدا کۆره‌که‌ کۆری پیاوان بووه‌، ئەگه‌رنا له‌ سومعه‌ی

خوشکە کەشت بەرگریی بکە ی ھەر وایە، مەگەر لەسەر خوا ی زالی پایەدار پیویستە، کە لە پۆژی دوایی دا ئاگری دۆزەخی لە دەم و چا و دوور بختاوە.

لە ڕیوایەتی دیکە ھاتووە: دوایی پیغەمبەر ﷺ ئەم ئایەتە ی خویندەو: ﴿وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ یارمەتییان و سەرخستنی مسوڵمانان لەسەر ئێمە پیویستەو، ھەقیکی ئەوانە لە لای ئێمە، خوا ﷻ بۆ خو ی ئەو ی کردووە، بە ھەقیک لەسەر خو ی.

ھەر وەك خوا ﷻ لەسەر زمانی ھوود ﷺ دەفەرمو ی: ﴿إِن رَّبِّي عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ ھوود، واتە: پەر وەدگرم لەسەر ڕێیەکی راستە، واتە: بە ڕێیەکی راستدا مامەلە لەگەڵ بەندەکانیدا دەکات، ھەر وەھا خوا ﷻ خو ی بە سوپاسگوزار (شاكر) ناو بردووە: ﴿وَكَانَ اللَّهُ شَاحِكًا عَلِيمًا﴾ النساء، یانی: ئەگەر بەندەکانی سوپاسی بکەن و، چاکە بکەن، خواش سوپاسی دەکات و چاکەیان دەداتەو، چاکەکانیان نادیدە ناگری.

ھەندیک لە توێژەرەوانی قورئان بۆ ئەو ی نەلین، شتیک لەسەر خوا پیویستە، لێرەدا کە دەفەرمو ی: ﴿وَكَانَ حَقًّا﴾، وەستاون لەسەری، ئنجا گوتوو یانە: ﴿عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾، لەسەرمانە ئێمە یارمەتی پر واداران بدەین، واتە: (حَقًّا) بۆ پیشەو دەچیتەو: ﴿فَانْقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا﴾، واتە: تۆلەمان لە تاوانباران ستاندەو، ئەوانە ی تاوانیان کردبوو، ئەو ەش ھەق بوو، دوایی: ﴿عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾، لەسەرمانە یارمەتی پر واداران بدەین.

بەلام بە بۆچوونی من، لێک پچراندن و لێک دا برینی ئەو ڕستە ی، بۆ ئەو ی بە حساب خو ڕپار یزری، لەو مانایە ی دەچیتەو سەر ڕیچکەو ڕیبار ی (معتزلة) شتیک ی بیجییە، چونکە ﴿عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾، دیسان ئەو یش واتای ئەو یە لەسەرمان پیویستە یارمەتی پر واداران بدەین، ئەو چەمکە ھەر دەگە ی ن!

کەواتە: نەخیر، ﴿وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾، ئەمە لە سوورەتی (یونس) یشدا، ھەر بەو چەمک و واتایە ھاتووە، کە خوا ﷻ ئاوا دەفەرمو ی:

﴿ ثُمَّ نُنْجِي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ (۱۰۳)، واتە: دواى ئىمه پىڭەمبەرلەرنى (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و ئەوانەى بىرويان ھىناو، دەرەز دەكەين، ھەر بەو شىوھىەشە، (وہك لہ رابردوودا خوا ﷺ پىڭەمبەرلەرنى و بىروادارانى شوپنكەوتوووانى قوتار كىردوون)، لەسەرمان پىوېستە ئىمە بىرواداران دەرەز دەكەين، خوا بۆ خۆى لەسەر خۆى پىوېستىكردو، كەواتە: پىوېست بەو مشتومرەى نىوان موختەزىلەو ئەشەرىيەكان ناكات و، مەرچ نىە ھەرچى (مُعْتَزِلَة) گوتىيان، بە كەلك ئەيەت، لە راستىدا وەك لە مەوسووعەى: (بىركردنەوھى ئىسلامى لە نىوان وەحى و واقىعدا) باسما كىردو، بە ھەموو قوتابخانەو تەوژم و كۆمەلەكانى كە لە مێژوودا بوون، بە ھەمويان ئۆممەتى پىڭەمبەر ﷺ پىك دىنن و، جارى وا ھەيە (مُعْتَزِلَة) لە شتىكدا چاكترىيان پىكاو لە ئەشەرىيەكان، جارى واش ھەيە ئەشەرىيەكان لە شتىكدا باشتىيان پىكاو لە جەبرىيەكان، جەبرىيەكانىش لە شتىكى دىكەدا، بەلام ھەقى تەواو تەنيا لە قورئان و سوننەتدا بەرجەستەيە، ئەوى دىكە ھەموو پىژەيەو، ھىچ كەسىكىش نىە، لەو تاقم و كۆمەلانەى مێژوو كە ئۆممەتى پىڭەمبەر ﷺ پىك دىنن، بە مەرچىك مسولمان و بىروادار بن، ھىچ كەسىك نىە ئەندازەيەك لە ھەقى لە لا نەبى.

دەقی بایبیر AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

دەقی بایبیر AliBapir

دەقی بایبیر AliBapir

دەقی بایبیر AliBapir

دەقی بایبیر AliBapir

دەقی بایبیر AliBapir

دەقی بایبیر AliBapir

دەقی بایبیر AliBapir

دەقی بایبیر AliBapir

دەقی بایبیر AliBapir

دەقی بایبیر AliBapir

دەقی بایبیر AliBapir

دەقی بایبیر AliBapir

مەسەلە ی پىنچەم:

باسى پرۆسەى ئاۋ دابارىن و دلخۆش بوۋىى مروۋقان پىى، پاش ئائومىدىى بە ھۆى وشكە سالىى و بى بارانىيەۋە، سەرنجراكىشانى خوا بۆ شوينەۋارى دابەزىرانى ئاۋى ئاسمان و، ئاماژەيەك بە باى نەزۇك كە مايەى زەرد ھەلگەرانى كشتوكالىانەۋ، مايەى سىلەىى وبىپرۋايى ھەندى لە مروۋقانى:

خو دەفەرمۋى: ﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيْحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسْفًا فَنَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنَ قَبْلِهِ لُمُبْلِسِينَ ﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾﴾

شىكردنەۋى ئەم ئايەتانه، لە دوازده برگەدا:

(۱)- ﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيْحَ﴾، ئەمە جارى چۈرەمە كە وشەى (الله) لەم سوۋرەتە موبارەكەدا دى، ۋەك دەستپىكرد (إِسْتِثْنَاء) ى رستەيەكى سەربەخۆ: خوا ﷻ ئەو زاتەيە، كە بايەكان دەنپرى، ۋەك پىشتريش گوتمان: ھەمىشە وشەى (رياح) بۆ خىرو خۆشى بەكارھاتو، لە قورئانداۋ، (ريح) ىش بۆ سزاۋ ئازار.

(۲)- ﴿فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ﴾، ئەو بايانەى خوا دەياننپرى، ھەوران دەوروۋزىن و پەيدا دەكەن، يەكسەر بەئاسمان دا پانى رادەخات و بلاۋى دەكاتەۋ، لەسەر پروۋى دەريايەكان ھەيە، كە بە ھۆى تيشكى خۆرەۋە، كە لە ئاۋى ئوقيانوۋسەكان دەدات، ئەو ھەلمە پەيدادەبى و بايەكانىش بەھۆى فشارى ھەۋاۋە، بەھۆى شەپۆلەكانەۋە كە بە ھۆى ھەلگشان و داكشانى دەريايەكانەۋە، كە لە ئەنجامى ھىزى كىشندەى مانگ و زەۋيدا دروست دەبى، ئەو بايانە پەيدادەبن، ئەو بايانەش ئەو

هه لمانه دینن، دواپی هه لمه که ده بیته ههور، ئنجا خوا ﷻ تهو ههوره بلاوده کاتهوه به
ئاسماندا، (یانی: له سهری) چۆنی بوئی بهو شیوهیه.

که ده فهرموئی: ﴿فَتُخْرِجُ سَحَابًا﴾، (أَيُّ تَنْشِئُ) پهیدای ده کات و، ده یورووژینن،
له شوینی خویهوه تهو هه لمه دینن و سهره نجام ده بیته ههور.

۳- ﴿وَجَعَلُهُ كِسْفًا﴾، ده یکاته بهش بهشی که له که بوو له سههریهك، (كِسْفًا)
خویندراویشه تهوه: (كِسْفًا)، نه گهر (كِسْفًا) بئ، کۆی (كِسْفَةً) یهوه به مانای (قِطْعَةً) یه،
(كِسْفًا) یش به مانای (قِطْعَةً) یه، یانی: پارچه، بهش. واته: ههوره که ده کاته بهش بهشی
که له که بوو و کۆبووهوه له سههریهك.

۴- ﴿فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ﴾، ئنجا ئاوو باران ده بیینی له میانن تهو ههوره، له
که لینه کانی تهو ههوره دیته ده ری، وشه (خِلَال: جَمْعُ خَلَلٍ أَيْ: الْفُرْجَةُ بَيْنَ شَيْئَيْنِ)، (خِلَال)
کۆی (خَلَل) ه، (خَلَل) یش، یانی: که لین، درز، له نیوان دوو شتان دا، یانی: ههوره کان ئاویان لئ
دیته خواری، هه لبه ته وشه (وَدْق) به مانای باران هاتوه، به لام به مانای ئاویش هاتوه، ئنجا
بارانه، به فره، ته رزه یه، هه مووی ده گریتهوه، هه ندیکیش گوتوو یانه: (وَدْق)، بریتیه لهو پارچه
بچووک بچووکانه ی که هه لم پیک دینن، دواپی هه لمه که باران و به فرو ته رزه پیک دینن.

۵- ﴿فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مِنْ يَسَاءٍ مِنْ عِبَادِهِ﴾، ههر کاتیک (خوا تهو ئاو، که دایبه زاندوه
له ئاسمانهوه) تووشی هه ندیک له بهنده کانی کرد، به سه ریدا باراندن، ئنجا بارانه، به فره،
ته رزه یه.

۶- ﴿إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾، کت و پر دلخۆش وگهش ده بن، ئهم (إِذَا) یه پیی ده لئین: (إِذَا)
الْفُجَائِيَّةَ، یانی: کت و پر، ئه وهش ئاماژه یه، بۆ تهوه که پیشی نا ئومیدو ناره حهت بوون،
دواپی به خیرایی دلخۆش ده بن.

۷- ﴿وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ﴾، هه رچهنده تهو مرو قانه
پیشتر بهر له وهی که تهو ئاوه یان به سه ردا بباری، نا ئومیدو کش ومات بووبن.

(الْإِبْلَاسُ: الْإِيَّاسُ)، واتە: ئاتومیدی و بی هیوایی و بی دەنگی.

(۸)- ﴿فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَرِ رَحْمَتِ اللَّهِ﴾، ئنجا سەرنج بدە شوینەوارەکانی بەزەیی خوا، واتە: ئەوەی لە بەزەیی خوا پەیدا بووە، لێردا (رَحْمَتِ اللَّهِ)، مەبەست پێی ئاوی دابەزێنراوە کە یەو کە لە راستییدا باران و، بەفرو تەرزە، ئاوێک کە دادەبەزی لە ئاسمانەو، بەرجەستە کەری بەزەیی خوا، یەخود: ﴿آثَرِ رَحْمَتِ اللَّهِ﴾، یانی: ئاوەکە کە دێتە خوار، بەرهەمی بەزەیی خوا، بەرانبەر بە مەژووەکان، ئەک (رَحْمَتِ اللَّهِ)، مەبەست پێی بەفرو تەرزەو بارانە کە بی، بەلکو یانی: ئاوەکە کە دێتە خوار لە شیوەی باران و بەفرو تەرزەدا، ئەو بەرهەم و شوینەواری بەزەیی خوا، ﷻ.

(۹)- ﴿كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾، سەرنج بدە! چۆن خوا زەوی دوای مردنی، زیندوو دەکاتەو، دەژیەنیتەو، مردنی زەوی مەبەست ئەوەیە کە کشتوکالی لەسەر نەماو، ڕووەکی لەسەر نەماو و قاقڕ بوو، نیشانهی ژیاڵی لەسەر نەماو.

(۱۰)- ﴿إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتَىٰ﴾، بەدلیایی ئەو ژینەرەوێ مردووانە، ئەو خوا، ﷻ، ئەو پەرەردگار، زیندوو کەرەوێ مردووانیش، وەک چۆن زەویەکی قاقرو دیمەکار زیندوو دەکاتەو بە هۆی ئاوەو، ئیوەش زیندوو دەکاتەو لە ڕۆژی دوایدا.

(۱۱)- ﴿وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾، ئەویش لەسەر هەموو شتێک بە توانایە.

دوایی خوا ﷻ دیمەنێکی دیکە دەخاتە بەرچاو:

(۱۲)- ﴿وَلَيْنَ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ﴾، ئەگەر بایەک بنێرین، ئنجا بەزەرد هەلگەراوی ببینن، دوای وی سێلەیی (یان بێپروایی) دەکەن، وشە (ریح) زیاتر بۆ سزادانە، بایەکی بە زەر بنێرین.

﴿فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا﴾، بایەکە ببینن زەرد هەلگەراو، یان کشتوکالە کە یان ببینن زەرد هەلگەراو، یان هەورەکان ببینن زەرد هەلگەراو، هەموویان دەگریتەو، بەلام زیاتر مەبەست پێی کشتوکالە کە یە، هەرچەندە لێردا باسی کشتوکالیش

نه کرابی، به لام به سیاق ئاماژه ی پدراوه که بریتیه له زیندوو بوونه وهی زهوی دواپی مردنی، زیندوو بوونه وه کی به کشتوکاله، ئنجا ئه وهی به زهرد هه لگه راوی ده بینن، چوار واتایان بو لیکداوه ته وه:

۱- کشتوکاله که به زهرد هه لگه راوی ده بینن.

۲- هه وره که به زهرد هه لگه راوی ده بینن.

۳- بایه که که تۆزو غوباری بیابان له گه ل خوی دینی، به زهرد هه لگه راوی ده بینن.

۴- یاخود (صُفَر)، واته: خالی، بایه که به به تالی و بوشی ده بینن، هیچ خیریکی پیوه نیه.

﴿مُصْفَرًا﴾، زهرد هه لگه راو، چونکه (أَصْفَر)، یانی: زهرد، به لام (مُصْفَر) شتی که رهنگی زهردی لی نیشتی (زهرد هه لگه راو)، کشتوکال وه ختی که بایه کی به زهرد لی دهادت ده لئین: با بردوویه تی و، هه تاو بردوویه تی، زهرد هه لگه راو، (المُصْفَرُ: اسْمُ فاعِلٍ مُقْتَضٍ لِلْوَصْفِ بِمَعْنَاهُ فِي الْحَالِ، أَي: فَرَأَوْهُ يَصِيرُ أَصْفَرَ وَ«مُصْفَرًا»، لِتَصْوِيرِ حَدَثَانِ الإِصْفَارِ عَلَيْهِ)، (مُصْفَر): ناوی بکه (اسم فاعل) ه، له زمانی عه ره بییدا که خوازیاری ئه وهیه شتی پی وه سف بکری، لهو حاله دا که ئیستا هیه، ده بینن که زهرد هه لگه راو و، وشه ی (مُصْفَر) بو ئه وهیه کاتی زهرد هه لگه رانه که، وینا بکری.

﴿لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ﴾، به رده وام ده بن، دوا ئه و بایه که کشتوکاله کی لی زهردو سیس و نه خو ش کردوون، سه لهی و ناسپاسی ده که ن، یاخود بی پروا ده بن، وشه ی (ظَلَّ) بریتیه له ئه نجامدانی کرده وهیه که له پۆژدا، به لام (بات) بو ئه نجامدانی کرده وهیه که له شه ودا، (بَاتَ يَفْعَلُ غَذَا)، یانی: به شه وئ وایکرد، (ظَلَّ يَفْعَلُ غَذَا)، یانی: به پۆژی وایکرد، بویه لیره (لَظَلُّوا) به کارهاتوه، چونکه به پۆژی ده بینن کشتوکاله کیان سیس بووه و زهرد هه لگه راوه، ناسپاسی ده که ن، یاخود بی پروای پیشان ده دن.

هەر سێ کرداری: ﴿وَلَيْنَ أَرْسَلْنَا﴾، ﴿فَرَاوَهُ﴾، ﴿لَظَلُّوا﴾، بەربردوو، هیناون، لەبەر ئەوەی کردەوێ رابردوو (ماض) کاتیک لە سیاقیک دا دێ، کە مەرج (شَرْط) ی تێدایە، دەچیتەوێ بۆ ئیستای بۆ داهاوو، ئەگەر بلیی: (لَيْنَ جِئْتَنِي لِأَكْرِمَنَّكَ)، واتە: ئەگەر بێی بۆ لام، پێزت دەگرم، مادام (إِنْ) ی چۆتە سەری، واتە: بۆ داهاوو، لە داهاوویدا ئەگەر بێی بۆ لام پێزت دەگرم.

مانای ئایەتە کەش ئاویە: ئەگەر لە داهاوویدا بایەکیان بنێرینە سەر و بەزەرە هەلگەراوی بیینن، سەپلەیی و بێ پروایی دەکەن.

پاڤیاندنی مەکتەبی مەژنە عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

له تۆرە کۆمەڵەبەشێوەکانی لێکدان

www.alibapir.net

English

عەلی بابیر/ AliBapir

AliBapir/عەلی

دەقی

پاڤیاندنی مەکتەبی مەژنە عەلی بابیر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

مه سه له ی شه شه م و کو تایی:

جه ختکردنه وه له سه ره نه بوونی توانای پی بیستینرانی مردوو و که پان و،
دهربازکردنی کوپران له گومرایی و، گونجانی پی بیستینرانی پروادارانی ملکه چ
بو خوا:

خوا ده فهرموئ: ﴿ فَإِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى وَلَا تَسْمَعُ الضُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ۝٥٢ وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعَمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ۝٥٣ ﴾

شیکردنه وه ی ئەم دوو ئایهته، له چوار برگه دا:

خوا ﷺ به پیغه مبهری خاتهم ﷺ ده فهرموئ:

(۱) - ﴿ فَإِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى ﴾، به دنیایی تو ناتوانی به مردوو و بیستینی، واته: وا
بکه ی مردوو قسه ی تو بیستن.

(۲) - ﴿ وَلَا تَسْمَعُ الضُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴾، هه روه ها تو پی بیستینه ری که پان نی،
به بانگکردنی خۆت، له کاتیک دا پشته لکردوو انه پرو و هرده گیرن، خویندراویشه ته وه:
(وَلَا يَسْمَعُ الضُّمَّ الدُّعَاءَ)، واته: که پان بانگکردن نابستن.

(القرطبي) له ته فسیره که ی خویدا^(۱)، لی ره دا شتیکی جوان ده لی: (وَصَحَّت
الْحُجَجُ يَا مُحَمَّدُ، لَكِنَّهُمْ لَإِلْفِهِمْ تَقْلِيدَ الْأَسْلَافِ فِي الْكُفْرِ، مَا تَعُوقُلُهُمْ، وَعَمِيَتْ
بَصَائِرُهُمْ، فَلَا يَتَهَيَّأُ لَكَ إِسْمَاعُهُمْ وَهَدَايَتُهُمْ).

که لی ره دا خوا ﷺ به پیغه مبهر ﷺ ده فهرموئ: تو ناتوانی به مردوو و
بیستینی و، ناتوانی به که پان بانگکردنه که بیستینی، کاتیک پشت ده که ن، دوایش
ده فهرموئ: ﴿ وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعَمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ﴾، تو ناتوانی رینماییکه ری کوپران
بی، له گومراییه که یان (دهریانینی).

واتە: ئەي موحەممەد ﷺ! بەلگەکان پۆشن بوونەو، بەلام لەبەر ئەوەی ئەوانە خوویان گرتووە بە لاساییکردنەوێ پێشینانیان لە کوفردا، عەقلەکانیان مردوون و دلەکانیان کوێر بوون، بۆیە تۆ بۆت ناکرێ پێیان بیستی و، پێنمایان بکە و بیانخە سەر راستە پێ.

﴿إِذَا وَلَوْ مَدْرِين﴾، کاتێک ڕوو وەرەگێرن و پشت هەلەکەن، واتە: بە پشتتیکردنەو دەڕۆن.

۳- ﴿وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَيِّ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ﴾، هەرۆهە ناتوانی پێنماییکەری کوێران بێ، لەگومراییەکان دەریان بهێنی، لێرە وشە: (بهادي)، کە بە (عَنْ) بۆ بەرکار تێپەری پێکراوە (ضَمَّنَ «بهادي» مَعْنَى «مُخْرِج» إِذَا عُدِّي بِ «عَنْ»)، وشە (هادي) مانای دەرھێنەر (مُخْرِج)ی، خراوەتە ئێو، بۆیە بە (عَنْ) بەرکاری پێخوازاراوە، ئەگەر نا دەیتوانی بفەرموێ: (وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَيِّ فِي ضَلَالَتِهِمْ)، بەلام کە دەفەرموێ: ﴿عَنْ ضَلَالَتِهِمْ﴾، یانی: (وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَيِّ وَمُخْرِجِهِمْ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ)، تۆ ناتوانی کوێران پێنمایی بکە و دەرپێنی لەو گومراییە تێدان.

هەلبەتە لێرەدا وشە (هادي) بە مانای راستەپێکەر دێ، نەك پێنماییکار، چونکە پێغەمبەر ﷺ پێنمایی خەلکی کردووە و پێی پێشانداون، بەلام (هداية) وەك چۆن بە مانای پێنمایی دێ، بە مانای خستە سەر ڕێش دێ، ئنجا پێغەمبەری خوا ﷺ بۆی کراوە توانیویەتی پێنمایی خەلک بکات و بۆیان ڕوون بکاتەو، بەلام دیارە تەنیا خوا ﷻ دەتوانێ خەلک بخاتە سەر راستە پێ، خەلک ئەو پێنمایە پێغەمبەر ﷺ پێیان ڕادەگەیەنێ، وەریبگرن و، لێی بەهەرمەند بن و پێی راست بگرن، ئەو تەنیا بە خوا دەکرێ، خواش ﷻ لە گۆترە کەس ناخاتە سەر راستە پێ، مەرووف دەبێ خۆی هەولبەدات، لە تۆ حەرەکەت و لە خوا بەرەکەت.

روونکردنه وه یه کی گرنگ:

لیره دا ده فهرموئ: ﴿وَمَا أَنْتَ بِهَدِي الْعَمَىٰ عَنْ ضَلَالِنِهِمْ﴾، تو ناتوانی راسته پیکاری کویران بی و له گومراییه که یان ده ریان بینی، به لام له سوورپه تی (الشوری) دا ده فهرموئ: ﴿وَإِنَّكَ لَهْدَىٰ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾، واته: به دنیایی تو به ره و راسته شه قام هیدایه ت ده که ی، ههروه ها له سوورپه تی (القصص) دا، جاریکی دیکه ده فهرموئ: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ﴾، به دنیایی تو نه و که سه ی خوشتبوی، هیدایه تی ناده ی.

ده بی بزاین که نه و هیدایه ته ی لبراو (منفی) ه، جیا یه له هی چه سپاو (مُثَبِّت)، نه و هیدایه ته ی لا ده بری، بریتیه له خسته سهر ری، به لام هیدایه تیک که ده چه سپینری بو پیغه مبه ر ﷺ، ﴿وَإِنَّكَ لَهْدَىٰ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ (الشوری)، بریتیه له رینماییکردن و ری پیشاندان و، ری پیشاندان پیغه مبه ر ﷺ به باشرین شیوه کردوویه تی، به لام خسته سهر ری، نه وه دیاره له توانای پیغه مبه ردا ﷺ نه بووه، بویه خوا ﷺ نه وه ی لایده بات، بریتیه له خسته سهر ری و نه وه ی ده چه سپینری، بریتیه له ری پیشاندان.

٤- ﴿إِنْ نُسَمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ﴾، تو ته نیا ده توانی به که سائیک بیستینی، که پروایان به ئایه ته کانی ئیمه هه یه و، نه وان ملکه چیشن (بوخوا).

یانی: که سیك به راستی پروو له خوا بکات و دلی خوئی به ره و خوا وه چه رخیئی، به راستی عه و دال بی، خوا بناسی و خوا به رستی و، شهیدا بی که ئایه ته کانی خوا په ی پی به ری و، پیان ئاشنا بی، به ته ئکید نه و که سانه له به رانه ر خوا دا ملکه چن، که سانی ئاواش هه ق قبوول ده که ن، بانگه وازی پیغه مبه ری خاته م ﷺ و، جینشینه کانی پیغه مبه ری خاته م ﷺ که بانگیان ده که ن، وه رده گرن و قبوول ده که ن، به لام که سیك بو خوا ملکه چ نه بی و، رقی له پیغه مبه ران بی و، دانووی له گه ل هه ق دا نه کوولن، دل و ده روونه که ی ره ش بی،

بەلکو ھەیانە، رقیشی لە خواى پەرورەدگارە، کەسى وا چۆن ئایەتەکانى خواى دەچنە نێو دڵ و دەروونەو، چۆن ھەق دەبیستى، بابای وا ھەستەو ھەرەکانى خۆى لە دەستاون و، دڵ و دەروونى خۆى تیکداو و وێرانکردو، وەك چۆن تەونى جالجالۆکە شوێنیک دەتەنى، ئەویش بە تاوان و گوناھو خراپە دڵ و دەروونى خۆى تەنیو، پى نیه، ھیدایەتى خواى بچیتە نێو.

شایانى باسە: لە سوورەتى (النمل) یەش دا، ئەم دوو ئایەتە ھاتوون، بەلام لەگەڵ تۆزى جیاوازییدا، لێرە دەفەرموى: ﴿فَإِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتِ وَلَا تَسْمِعُ الضُّمَّةَ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ۝٥٢ وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تَسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ۝٥٣﴾

لە سوورەتى (النمل) دا، جیاوازییە کە ئەوەندە دەفەرموى: ﴿إِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتِ وَلَا تَسْمِعُ الضُّمَّةَ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ۝٨٠ وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تَسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ۝٨١﴾ لێرەدا کە پیتی (ف) خراوەتە سەر (إِنَّكَ)، ئەو پەيوەستە بە پابردوو، واتە: تۆ ھەموو شتیکت لى حالى کردوون، بەلام تۆ ناتوانى بە مردووان بیستى و، ناتوانى ئەو بانگکردنەى خۆت کاتیک کە پشتت تى دەکەن بە کەرەن بیستى.

ئەو ئەو راستییە لێرەدا خوا ﷻ دەیفەرموى و لە ئایەتەکانى: (٨٠ - ٨١) سوورەتى (النمل) یەشدا، فەرموویەتى، کەواتە: دەھێنى ئەو راستییە دوو جار بە بخریتە بەرچاوى پیغمبەرى خاتم ﷺ و شوێنکەوتووانى کە کاتیک کەسانیک بە دەنگیانەو نایەن و، گوێیان بۆ ناگرن و، ھیدایەت و پەيامى خویان لى ھەر ناگرن، بە بزەن: ئەو لە توانای ئەواندا نیه، کە ھیدایەتیان بدەن و پێیان بیستى و، بیانخەنە سەر راستە پى، ئەركى ئەوان ھەر ئەو یە کە پێیان رابگەھەن و بەرچاویان روون بکەنەو، دواى دەکەوێتەو سەر خویان، ئایا ئەو ھیدایەتە قبوڵ دەکەن، یان نایکەن؟

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

له ژبه څومره اړه پوهان نه چمتو کړي
www.alibapir.com په خپل وېب سايټ کې
ننن حکم غږ موافق التواکل الله تعالی

پاکستاندنی مکتبه یی ماموستا علی بابیر

علي بابیر/Alibapir

archive.org/details/@alibapir

علي بابیر/Alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

پاکستاندنی مکتبه یی ماموستا علی بابیر

پاکستاندنی مکتبه یی ماموستا علی بابیر

دەرسی پینجەم

پیناسہی ئہم دہرسہ

ئہم دہرسہمان حہوت (۷) ئایہتی کوٹایی سوورہتی (الروم) دہگریتہ خوئی، ئایہتہکانی: (۵۴ - ۶۰)، کہ لہ ئایہتی یہکہمیان (۵۴) دا، باسی دروستکردنی مروؤف و، پاشان بہہیز بوونی و، دوایی بیہیزبوونی و پیر بوونی کراوہ.

لہ ئایہتہکانی: (۵۵ و ۵۶ و ۵۷) یشدا، باسی پوژی دوایی کراوہ، کہ لہ نیوان بیروایان و پروادارانئ زاناو شارہزادا، لہسہر ئہندازہی مانہوہیان مشتومر دہبی و، پوژش و بیانوو ہینانہوہی کافرانیش لہو پوژہدا بی سوودہ.

لہ دوو ئایہتی: (۵۸ - ۵۹) شدا، باسی وینہ ہینانہوہکانی قورپان کراوہ.

لہ ئایہتی کوٹاییش ئایہتی (۶۰) دا، ئاموژگاریی پیغہمبہری خاتہم ﷺ کراوہ، کہ قسہو ہہلوئیستی بیروایان نہیلہ خشیئ و نہیہہژئیئ.

﴿ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ۝٥٤ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لِيُثْبِتُ غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ۝٥٥ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝٥٦ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مُعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ۝٥٧ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَكِنْ جِثَّتْهُمْ بَغَايَةٌ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ۝٥٨ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۝٥٩ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ۝٦٠ ﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تهکان

{خوئا ئهو كه سهيه كه له بيهيزی دروستيكر دوون، ئنجا پاش بيهيزی، هیزی (بۆتان) په خساندوه، ئنجا دواي هیزو پیز، بيهيزی و پیری (یتان تووش دی)، (خوئا) ههرچی بیهوێ دروستی دهکات و، ئهوه زانای توانا ﴿٥٤﴾ ئهو پۆزهش كه کاتی دیاریکراو (ی پۆژی دواي) دی، تاوانبارهکان سویند دهخۆن: ته نیا کاتیکی کهم (له ژيانی دنیا) ماونهوه، (کاتی خویشی) ههر بهو جوړه (له ههق) لاده دران ﴿٥٥﴾ بهلام ئهوانه ی زانیاری و بروایان پیدراوه، گوتیان: به دلنای له کتیی خوادا (به پپی کتیی خوئا) ههتا پۆژی زیندوو کرانهوه (له ژيانی دنیا) ماونهوه، ئنجا ئهمه پۆژی زیندوو کرانهوهیه، بهلام ئیوه نه تانده زانی (که ئهم پۆزه تان له پیشه)، ﴿٥٦﴾ ئنجا لهو پۆزه دا پۆزش هینانهوه ی ئهوانه ی (له دنیا) سته میان کردوه، سوودیان پی ناگهیه نی و، داواشیان لیناکری داواي نه هیشتنی گلهیی (خوئا) بکهن (وپازی بکهن) ﴿٥٧﴾ بیگومانیش لهم قورئانه دا، له هه موو وینهیه کمان بو خه لکی هیناوه تهوهو، ههر کات نایه تیکیشیان بو بین، ئهوانه ی بیپروا بوون ده لین: ئیوه ته نیا له سه ر ناهه قن ﴿٥٨﴾ بهو شیوه یه ش خوئا مو ر (ی کوفر) به سه ر دلی ئهوانه وه ده نی که نازانن ﴿٥٩﴾ خوړاگر به (ئه ی موحه ممه د ﷺ!)، به دلنای به لینی خوئا پاسته و، با (قهو په فتاری) ئهوانه ی دلنیا نین (لهو راستییانه ی که دوو دلی هه لئاگرن) نه تله خشین ﴿٦٠﴾.

شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان

(شَيْبَةً): مَصْدَرٌ كَالشَّيْبِ، تَمَامُ الضُّعْفِ وَنِهَآئَةُ الْكِبَرِ، وَشَهَى (شَيْبَةً) چاوگه،
وهك (شَيْبٍ) كه برتبه له تهواو يٲهنز بوون و كوٲايى به سالدأ چوون.

(مَعْذَرَتُهُمْ): (الْمَعْذِرَةُ: اسمٌ مَصْدَرٍ اِغْتَذَرَ، أَي: إِذَا أَبْدَى عِلَّةً، أَوْ حُجَّةً لِيَدْفَعَ عَنْ نَفْسِهِ مَوْأَخَذَةً عَلَى ذَنْبٍ، أَوْ تَقْصِيرٍ)، (مَعْذِرَةٌ) چاوگى (اِغْتَذَرَ) يه، ئه وىش برىتيه له وهى كه سىك هو كاريك يان به لگه يه كه بخاته پروو، تاكو ئه وه سزادانهى له سهر گونا هيك له ىشيه تى، له خوئ دوور بخاته وه.

(وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ): (لا يُطْلَبُ مِنْهُمْ أَنْ يَطْلُبُوا إِزَالََةَ الْعِتَابِ عَنْهُمْ)، داوایان لی ناکری که داوا بکهن، گله‌ییان له‌سه‌ر نه‌می‌نئ، یاخود داوای لی‌یوردن له‌خوا بکهن، بو‌ئه‌وه‌ی گله‌یی له‌سه‌ریان نه‌می‌نئ، یاخود: (لا يُطْلَبُ مِنْهُمْ اسْتِرْضَاءُ اللَّهِ تَعَالَى) لیان داوا ناکری، خوا له‌خو‌یان رازی بکهن.

(وَلَا يَسْتَخْفَنَّكُ): با تۆ نه له خشیئ، تۆ سووک نه کات، که له شوینی خۆت لات بدات، (الْإِسْتِخْفَافُ: مُبَالَغَةٌ فِي جَعْلِهِ خَفِيفًا وَالْمَعْنَى: لَا يَحْمِلُكَ عَلَى تَرْكِ الْمُبْرِ)، (إِسْتِخْفَافُ): بریتیه له زیده پۆیی کردن له شتیک دا که سووکی بکهی، یانی: کیشی کهم بکهیهوه، لیڤردها مه بهست پیی ئه وهیه: با هه لۆیست و رهفتاری ئه وان تۆ وای نه کات خۆرانه گر بی.

(لَا يُوقِنُونَ): دُنیا نین لهو شتانهی به لږه پوونه کان چه سپاندوویان،
 نه گهرنا نه گهر ئینسان له شتیک دُنیا نه بی، که جیی دُنیا یی نه بی، نه وه زهم
 ناکری، به لَام له سهر نه وه مروؤف زهم ده کری له شتیک دُنیا نه بی، که به لږه ی
 دُنیا کهری له سهره.

مانای گشتیی نایه تەکان

خوایا **﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ فَكَيْفَ يُعَذِّبُ الْمُجْرِمِينَ﴾** بۆ جاری چوارەم لەم سوورەتەدا، دەفەرموی: **﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ﴾**، خوایا **﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ فَكَيْفَ يُعَذِّبُ الْمُجْرِمِينَ﴾** ئەو کەسە، ئەو زاتەیە کە ئێوەی هێناوەتە دی، لە چی؟ **﴿مِنْ ضَعْفٍ﴾**، لە بێهیزی، ئینسان ئەگەر بزانی لە چیهو هاتو، هەرگیز بوغرا نابێ! مرووف لە نۆتفەیه کەووە دی، وەك پیشتر لە سەرەتای تەفسیری سوورەتی (المؤمنون) دا باسیکمان لە بارەی چۆنیەتی دروستبوونی مرووفەو کردو، مرووف دروست دەبێ لە حەیمەنیک کە لە ئاوی پیاوادیو، لە گەل هیلکۆلەیه کە لە ئاوی ئافرەتدایە، یەك دەگرن و تۆویکە (نُطْفَةٍ) پێك دین، کە زیندەوهریکی زۆر بچوو، بە ئاستەم ئەگەر ببینری بە چاو، مرووف لەو دروست دەبێ، بۆیە خوا **﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ فَكَيْفَ يُعَذِّبُ الْمُجْرِمِينَ﴾** دەفەرموی: ئێوەی لە بێهیزی دروستکردو، **﴿ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً﴾**، دوایی لە دواي بیهیزی، هیزی پێداون، گەشە دەکەن و گەورە دەبن، هیزو پێزان پەیدادەبێ، **﴿ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً﴾**، دوایی لە دواي بەهیزو پیز بوونیش، جاریکی دیکە بیهیزی و پیریستان بۆ دەرەخسینی، **﴿يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ﴾**، خوا **﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ فَكَيْفَ يُعَذِّبُ الْمُجْرِمِينَ﴾** دەفەرموی: ئێوەی لە کۆیو هاتووین و، ئەو قوناغانە پێاندا تێدەپەڕین؟ دەفەرموی: **﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ﴾**، ئەو رۆژەش کە کاتە کە (السَّاعَةُ) دی، کە لێرەدا مەبەست پێی قیامەتە، ئەو رۆژە کاتی هاتنی قیامەت و زیندوو کرانەو دی، **﴿يُقَسِّمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ﴾**، تاوانبارەکان سویند دەخۆن، دەلین: تەنیا سەعاتیک ماوینەو، واتە: لە ژیانی دنیاو بە قوناغی بەرزەخیشەو، **﴿كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ﴾**، ئاوا بەو شیوێه کاتی خووشی لادەدران لە هەق، ئیستاش ئایا بە سەهوو براون، ئەو هەموو ژیانی دنیاو، ئەو قوناغی بەرزەخەیان لێ بوته سەعاتیک؟!

﴿وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ﴾، بەلام ئەوانەى زانیاریى و پڕوایان پێدراوه، گوئیان: ﴿لَقَدْ لَشِئْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ﴾، بە پێى کتییى خوا هەتا پۆژى زیندوو کرانەوه، ماونەوه، واتە: ماوەیهك له ژيانى دنیادا، دواییش له قوئاغى بەرزەخدا، ﴿فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ﴾، ئەمپۆش پۆژى زیندوو کرانەوهیه، ﴿وَلَكِنَّا كُنَّا لَا نَعْلَمُونَ﴾، بەلام ئێوه نەتاندەزانى، یانى: نەتاندەزانى کە ئەمپۆتان لە پێشە، بۆیه هیچ خۆتان بۆى ئامادە نەکردبوو.

﴿فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعَذِرَتُهُمْ﴾، لەو پۆژەدا ئەوانەى سەتەمیان کردو (بە هۆى شیرك و كوفرەوه، بە هۆى تاوان و سەریچییى و لادانەوه)، پۆرش هێنانەوهیان سوودیان پێ ناگەیهنئ، ﴿وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ﴾، داواشیان لێ ناکرئ گلهیى خوا لەسەر خۆیان لابەرن، یاخود: داواشیان لێ ناکرئ، خوا لە خۆیان پازیی بکەن، یاخود: داواشیان لێ ناکرئ داواى نەهێشتنى گلهیى خوا بکەن.

﴿وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ﴾، بە دلییایى لەم قورئانەدا، لە هەموو وێنەیه کمان بۆ خەلکی هێناوێتەوه، واتە: لە هەموو وێنەیه کە ئەوان پێویستیان پێى بۆ پڕوون کردنەوهى راستییەکان، لە قالمى وێنە هێنانەوهدا، کە مانا مەعنەوییه کان تەنیا عەقڵ تێیانەوه پادەمیئ، بەلام وه ختیک دەخرێنە قالمى وێنەیه کەوه، بە هەستەوه ره کانیئ و بە خەیاڵ و ئەندێشەش تێیان دەفکرن، ﴿وَلَيْنَ حِجَّتُهُمْ بَيَّاتٍ﴾، ئەگەر نیشانهیه کیان بۆ بیئى، یاخود: ئایە تێکیان بۆ بیئى، ئایە تێکی زیاد، کە ئایەتەکان بۆت دادەبەزن، ﴿لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ﴾، بە جهختکردنەوه ئەوانەى بیپروان، دەلێن: ئێوه تەنیا لەسەر ناھەقن (مُبْطِل) کەسێکە ملی پووچییى و ناھەقیى گرتو، ﴿كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾، ئاوا خوا ﷻ مۆر بەسەر دلی ئەوانەوه دەنئ، کە نازانن، کەواتە: ئەوانە بپروا بە وێنە هێنانەوه کانی قورئان دەکەن، کە زانا بن، بەلام ئەوانەى نەزان بن، ئەوه مۆریان بەسەر

دَلَّوْه دهنری، ﴿فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾، کهواته: تۆ خۆراگر به، مسۆگەر به ئێنی خوا راسته، چهسپاوه، ئەو به ئێنه ی خوا که: پۆژی دوایی دئی و سزاو پاداشت ههیه، ﴿وَلَا يَسْتَخَفَّنَاكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ﴾، با ئەوانه ی دنیانین (لهو شتانه ی که به لگه ی دنیاکهریان لهسهره، یان دلتیا نین لهو شتانه ی که جیی دوو دلیی نین)، قسه ی ئەوانه، رهفتاری ئەوانه، تۆ نه له خشیینی و، نه تجوولێنی و، له شوینی خۆت لات نه دات.

پاڤه یاندلی مەکتەبی مامۇستا عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR Codes

له نۆره ئۆمەت پەتەیه کان له مەکتەبین

www.alibapir.net

English عربي كوردی

عمل بابیر/ AliBapir

عمل بابیر/ AliBapir

کەناڵی

پاڤه یاندلی مەکتەبی مامۇستا عەلی بابیر

QR Codes

مەسەلە گرنگەکان

مەسەلە یەكەم:

خۆ ناساندنی خوا ﷻ لە میانى دروستکردنى مروّف له بیهیزی و، پاشان بهیژو پیژکردنى و، دواى گێرانەوهى بۆ حالەتى بیهیزی و پیری:

خو ده‌فهرموى: ﴿اللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَکُمْ مِّنْ ضَعِیْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعِیْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشِبْهَةً یَخْلُقُ مَا یَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِیْمُ الْقَدِیْرُ﴾ (٥٤)

شیکردنه‌وهی ئەم ئایەتە، لە پینچ برگەدا:

(١)- ﴿اللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَکُمْ مِّنْ ضَعِیْفٍ﴾، خوا ﷻ ئەو کەسە یە تێوهی له بیهیزی دروستکردوه، (مِنْ ضَعِیْفٍ) خوێندراویشە تەوه: (مِنْ ضَعِیْفٍ)، ئنجا هەندیک له زانایان دەلێن: (ضَعِیْفٍ) و (ضَعِیْفٍ) یەك و اتایان هەیه، هەندیکیش دەلێن: (ضَعِیْفٍ) بریتیه له ناوو (ضَعِیْفٍ) بریتیه له چاوگ، یان به پێچه‌وانه‌وه، ئنجا (ضَعِیْفٍ، ضَعِیْفٍ) هُوَ اللَّیْنُ وَالْوَهْنُ، بریتیه له نەرمیی و بیهیزی و بیتوانایی، کە ده‌فهرموى: (مِنْ ضَعِیْفٍ) یان (مِنْ ضَعِیْفٍ): (مِنْ: إِبْتِدَائِيَّةٌ أَيْ: مُبْتَدَأٌ خَلَقَهُ مِنْ حَالَةٍ ضَعِیْفٍ)، (مِنْ) بۆ دەستپێکردنه، واتە: سەرەتای هاتن و دروستبوونی مروّف، له بیهیزی‌یه‌وه‌یه، وهك له سەرەتای تەفسیری سوورەتی (المؤمنون) دا، باسیکی سەر‌به‌خۆمان له باره‌ی دروستبوونی مروّفه‌وه کرد، کە له کوێوه دێ و چۆن دروست دەبێ؟

(٢)- ﴿ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعِیْفٍ قُوَّةً﴾، ئنجا خوا له دواى بیهیزی، هیژو پیژی پە‌خساندوه، کە بریتیه له‌وه‌ی مروّف ورده ورده دەبێته منداڵ و، دواى دەبێته هەرزە‌کارو، دواى دەبێته گەنج و، ئەویش به چەند قووناغێك، دواى كامڵ دەبێ و به هیژو تاقەت دەبێ، له هەموو رووی‌كه‌وه.

(التَّنْكِيرُ فِي ضَعْفٍ وَقُوَّةٍ لِلنُّوعِيَّةِ)، وشەى (ضَعْفٍ) و (قُوَّة) هەردووکیان بە نەناسراو (نَكِرَة) هاتوون و، (أَل)ی ناساندنیان لەسەر نیە، ئەوە بۆ جوۆرە، واتە: لە بێهێزییەکی تایبەت و، دواى هێزو پێزىكى تایبەت.

٣- ﴿ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً﴾، دواى لە دواى هێزو پێزى، جارێكى دیکە گێراونیهوه بۆ بێهێزى و پیرى و بە سالدای چوون، هەلبەتە لێرەش وشەى (ضَعْفًا) بە (ضَعْفًا)یش هاتو، واتە: بێهێزى و پیرى و بە سالدای چوون.

٤- ﴿يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ﴾، خوا ﷻ هەرچی بیهوى، دروستى دەکات.

٥- ﴿وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ﴾، هەر ئەو زانای توانایە.

راگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عەلی بابێر/ AliBapir

عەلی بابێر/ AliBapir

کەتەلی

راگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابێر

چوار کورته سهرنج

۱- له تەفسیری سوڤهتی (المؤمنون)دا، باسی دروستکردنی مروّف و قوناغهکانی دروستکردنی مروّفمان کردوه به درێژی و، وا باشه لهو بارهوه سهرنجی ئهوی بدرێتهوه.

۲- له سێ سهده ملیۆن (۳۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ههیمهن که قهبارهی یهك سانتیمهتر سیجا (۱سم^۳) نابن به ههموویان، یهکیکیان دهبیته پیشهنگ لهگهڵ هیلکۆکه (بُویضه)ی ئافرهتدا یهك دهگرن، دواپی ئا ئهوهیه که دهبیته مروّف، که پێی دهگوتری: (نُطْفَه مُلْقَحَة) نوتفهیهکی پیتێراو، ههرکات ههیمهتی که لهگهڵ هیلکۆلهیهکدا یهکیگرت و ئهوه ههیمهنه چوهو ئیو هیلکۆلهوه، چونکه ههیمهنه که زۆر زۆر بچووکهتره له هیلکۆله، هیلکۆله به چاو دهبینی، بهلام ههیمهن سێ سهده ملیۆن (۳۰۰،۰۰۰،۰۰۰)یان، ئنجا یهك سانتیمهتر سیجا (۱سم^۳) پێک دێن و، زۆر زۆر بچووکه، ئنجا ئهگەر خوا ﷻ ئیزنی لهسهه بێ، ئهوه زیندهوههره له منداڵدانی ئافرهت دا گهشه دهکات و دهبیته مروّف.

۳- هیلکۆله (بُویضه) بێ ئهوهی قهبارهی زیاد بکات، پاش پیتێرانی بۆ ده ههزار (۱۰،۰۰۰) بهش دابهش دهبێ، واته: ئهوه هیلکۆلهیه دوا ئهوهی ههیمهن لهگهڵیدا یهك دهگری، دهپیتێری و به بێ ئهوهی قهبارهکهی زیاد بکات، بۆ ده ههزار (۱۰،۰۰۰) بهش دابهش دهبێ (۱)، ئنجا ئهگەر له قهدهر ده ههزار بهشهکهش گهوره بێ، جێی نابێتهوه لهو شوێنهدا، پێش ئهوهی بچێته ئیو منداڵدانهوه.

۴- ئیمه له مهوسووعهی: (ئیمان و ئیلحاد)دا، به درێژی له بارهی جهستهی مروّف و کوژندهنامهکانیهوه قسهمان کردوه، که زیاتر له سهده (۱۰۰) لاپهڕهمان بۆ تهرخان کردوه، له سهراوه زانستییهکانهوه، زانیارییهکامان هیناون، بۆیه دهگونجی بۆ زانیاریی زیاتر له بارهی مروّف و کوژندهنامهکانیهوه، سهرنجی ئهوی بدری.

مهسه لهی دووهم:

له کاتی هاتنی پوژی دوايیدا، تاوانباران سویند دهخون، که ته نیا سه عاتیک له دنیاو بهرزخ دا ماونه وه، به لام پرواداران زانا، بویان راستده که نه وه، له و پوژهدا پوژش و په شیمانی دادی که س نادهن:

خو ﷻ ده فرموی: ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لِيَشُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾﴾

شیکردنه وهی ئهم ثایه تانه، له ههشت برگه دا:

(۱)- ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ﴾، ئه و پوژه که (السَّاعَةُ)، هه لده ستی، (السَّاعَةُ)، یانی: کاتیک که کاریکی دیاریکراوی تیدا ئه نجام ده دری، ئنجا ده گونجی مه به ست پیی، ئه و کاته بی که ئاخیر زه مانی تیدا دی و، ده شگونجی ئه و کاته بی که قیامت و هه لسانه وه و زیندو کرانه وهی تیدا دی، به لام لیږده دا به پیی سیاق ده زانین که مه به ست پیی ئه و کاته یه، که قیامه تی تیدا دی. ئنجا ئایا ئه و پوژه، ئه و سه عاته و کاته دیاریکراوه دی، که قیامه تی تیدا دی، چی ده قه ومی؟

(۲)- ﴿يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لِيَشُوا غَيْرَ سَاعَةٍ﴾، له و پوژده دا: تاوانباره کان سویند دهخون که له سه عاتیک زیاتر نه ماونه وه.

له کویدا؟ ئایا له دنیا دا، یان له قوناغی بهرزخدا، یان له دوا ی فووی یه که م، که دنیا تیکچووه؟ هه رسیکیان ده گریته وه، ده شگونجی هه رسیکیان پیکه وه مه به ست بن، ئه وان پیان وایه، هه م مانه وه یان له ژیا نی دنیا دا، هه م له قوناغی بهرزخدا، هه م له دوا ی فووی یه که م، که ئاخیر زه مانی به دوا دا

هاتوه، هه‌مووی له‌به‌ر چاوی ئه‌واندا ده‌بیته‌وه به‌سه‌عاتیک، له‌چاوی ئه‌واندا ده‌به‌راوه و نه‌پساوه‌یه‌ی پۆژی دوایی.

(۳) ﴿كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ﴾ هه‌ر به‌و شیوه‌یه‌ش کاتی خۆی لاده‌دران (له‌هه‌ق)، واته: ئاوا به‌و شیوه‌یه‌ی که‌گۆی بۆ وه‌حیی ناگرن، هه‌ر به‌مه‌زه‌ننه‌و خه‌یالی خۆیان بیر ده‌که‌نه‌وه و قسه‌ده‌که‌ن، کاتی خۆشی هه‌ر وایان ده‌کرد له‌دنیا، که‌لاده‌دران.

(۴) ﴿وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِئْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ﴾، به‌لام ئه‌وانه‌ی که‌زانیاوی و پڕوایان پێدراوه، گوتیان: به‌دلنیاوی له‌کتیبی خوادا - به‌پێی کتییی خوا- تا‌کو پۆژی زیندووکرانه‌وه‌مانه‌وه.

(۵) ﴿فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ﴾، ته‌مپۆش پۆژی زیندووکرانه‌وه‌و هه‌لسێترانه‌وه‌یه.

(۶) ﴿وَلَكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾، به‌لام ئێوه نه‌تانده‌زانی، واته: ئێوه گرنگیتان به‌و زانیارییه‌ نه‌ده‌دا، ئه‌و راستیانه‌تان بۆ پڕوون بکاته‌وه، که‌ژیان ته‌نیا ژیا‌نی دنیا نه‌یه، به‌لکو قۆناغی به‌رزه‌خیش هه‌یه، دوایی فووی یه‌که‌می که‌په‌ناش هه‌یه، دوایی قیامه‌ت و هه‌لسانه‌وه‌و زیندووکرانه‌وه‌ش هه‌یه.

با لێره‌دا ئاماژه به‌شتیک بکه‌ین که‌ (الشعراوی) له‌ته‌فسیره‌که‌ی خۆیدا به‌ناوی: (خواطر الشعراوی)^(۱)، هێناویه‌تی، ده‌لی: کاتی خۆی مامۆستایه‌که‌ ده‌رسی په‌وانبێژی (بلاغه‌)ی پێ ده‌گوتین: مامۆستایه‌که‌، گوتی: له‌هه‌موو قورئاندا (جناس) ئه‌گه‌ر هاتبێ (الجناس الناقص) ی پێده‌گوتری، ته‌نیا له‌م ئایه‌ته‌دا (الجناس التام) ه، که‌ده‌فه‌رموی: ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ﴾، که‌ئهو (ساعة‌)ی یه‌که‌م، واته: قیامه‌ت، (ساعة‌)ی دووه‌میش واته: کاتیکێ که‌م، ئه‌وه (الجناس التام) ی پێده‌لێن، ئه‌وانی دیکه‌ که‌هاتبن له‌قورئاندا (الجناس الناقص) یان پێده‌گوتری له‌پرووی په‌وانبێژییه‌وه^(۲)، یه‌کیک له‌قوتابییه‌کان گوتی:

(۱) ج ۱۸، ص ۱۱۵۴۰.

(۲) بۆ وێنه: (همزة ملزة) (جناس) ی ناته‌واو (ناقص) ه‌چونکه: (همزة) و (ملزة) پێته‌کانیان

مامۆستا! ھەزناکەم بگوتری: ھیچ شتیکی (ناقص) لە قورئاندا ھەیە! (ھەلبەتە ئەو ھەس زاراوہیەکی رەوانبێژییە)، مامۆستایەکەش پێکەنیی و گوتی: ئاخر رەوانبێژان وا دەلێن، نالێن: قورئان (ناقص)ە، دەلێن: لە پرووی رەوانبێژییەو، ئەو جوۆرە بێژەییە وای پێدەگوتری! دواتر مامۆستایەکە پرووی لە من کردو گوتی: تۆ چی دەلێی؟ منیش گوتم: من وام پێ چاکە بگوتری: (جِناس کَلِّ) و (جِناس بعض) یانی: ئەو ھەس ئەو دوو وشەییە ھەموو پیتەکانیان ھەس یەک بن ھەس (السَّاعَة) و (السَّاعَة)، یان تەنیا بەشیکیان ھەس یەک بن، ھەس (ھمزە) و (لمزە).

ھەلبەتە ئەو ھەس لە پرووی رەوانبێژییەو زانیان ئەو زاراوہیەیان بەکارھێناو، مانای وانە ھەس (جِناس الناقص) شتیکی خراب بێ، نا! قورئان شیعر نیە، بەلام دەبینین (سَجْع)ی تێدا رەچاو کراو، جاری وا ھەس کیش و سەروا (وزن وقافیة)ی تێدا رەچاو کراو، بەلام بە تەواوی رەچاو نەکراو، ئەگەرنا دەبوو بە شیعر، ئنجا ئەو کاتە ھەس ببوایە بە شیعر، ئەو نوقسانیی بوو بۆ قورئان، ئیستا ھەس سەرچەم پێکھێنەرەکانی شیعرێ تێدا نین، ئنجا ئەو ھەس شەرەف و گەورەییە بۆ قورئان.

مەسەلە (جِناس)یش ھەس ھەس دوو جوۆرە پێیان دەگوتری: (جِناس ی)، تەواو (تام) و ناتەواو (ناقص)، ئەو ھەس زاراوہیەکی رەوانبێژییەو، مانای وانە ھەس قورئان ناتەواوی تێدا ھەس، ئەگەر یەکیک بلی: لە ھەموو قورئاندا شیعرێکی تێدانیە، بەلێ راستە، چونکە قورئان شیعر نیە فەرماشتی بێ وێنە خوا، ھەس شیعر دەچێ و شیعر نیە، ھەس پەخشان دەچێ و پەخشان نیە، ھەس وتار دەچێ و وتار نیە، بەلکو فەرماشتی خوا، لە راستییدا ھەس ھیچ کام لەو جوۆرە قسانە نیە، ھەس مەزھەکان کردوویان لە شیعر و پەخشان و چی و چی.

(۷) ﴿فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعَذَرَتُهُمْ﴾، لەو پۆژەدا ئەوانەس ستمیان کردو، پۆژش ھێنانەو ھەس بیانوو ھێنانەو ھەس سوودیان پێ ناگەنی، (مَعَذَرَة: اسْمُ مَصْدَرٍ اعْتَذَرَ.

ھێندەس یەکن و ھەس یەکیشن، جگە لە پیتی یەکەم ھەس یەکیان (ھ) و ئەو یەکیکە (ل)ە، ھەلبەتە دەبێ ئەو دوو وشەیی جیناسیان ھەس، ماناکیان جیاوازی.

آی: إِذَا أَبْدَىٰ عِلَّةً أَوْ حُجَّةً لِّدَفْعٍ عَنْ نَفْسِهِ مُمْحِلًا عَلَىٰ ذَنْبٍ أَوْ تَقْصِيرٍ، (مَعْدِرَةٌ) چاوگی (اعتذر) به، ئه ویش بریتیه له وهی که سیک هۆکاریک، یان به لگه یه که بخاته پروو بو ئه وهی سزاداران له خوی دوور بخاته وه، به هوی گونا هیک یان که مته رخه مییه که وه.

۸- ﴿وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ﴾ ههروهه ئه وان داوا ی داوا ی لیبوردن کردنیان لیناکری، زانیان زور له باره ی ئه م پرسته یه وه قسه یان کردوه و، چهند واتایه کی هه ن:

۱- ههروهه ها له و پۆژه دا داوایان لی ناکری که داوا ی لیبوردن له خوا بکه ن و، سزاو گله یی خوا له سه ر خویان لابه رن.

۲- (لَا يَطْلُبُونَ رَفْعَ الْعِتَابِ عَنْهُمْ)، داوا ناکه ن که لومه یان له سه ر لابی.

۳- (لَا يَجْرُؤُ شَفِيعٌ أَنْ يَقُولَ لَهُمْ: اسْتَغْتَبُوا رَبَّكُمْ وَاسْتَلُّوهُ أَنْ يُعْتَبِكُمْ أَيُّ: يُزِيلَ الْعِتَابَ عَنْكُمْ)، واته: هه ی تکاریک ناویری پیا یان بلی: داوا له پهروه ردگار تان بکه ن که عیتاب و گله یی خوی له سه ر ئیه لابه ری، یانی: داوایان لیناکری داوا له پهروه ردگار بکه ن، گله ییان له سه ر لابه ری.

۴- (لَا يَطْلُبُ مِنْهُمْ الْإِعْتَابُ، وَهُوَ إِزَالَةُ الْعَنْبِ يَعْنِي: التَّوْبَةُ الَّتِي تُزِيلُ آثَارَ الْجَرِيمَةِ لَا تُطْلَبُ مِنْهُمْ لِأَنَّهَا لَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ)، داوا ی (اعتاب) یان لیناکری که بریتیه له لابر دنی گله یی، واته: په شیمان بوونه وه و گه رانه وه یه که شوینه واری تاوانه که لاده بات، ئه وه یان لی داوا ناکری، چونکه له و پۆژه دا توبه و گه رانه وه قبول ناکری.

۵- (أَيُّ: لَا يَطْلُبُ مِنْهُمْ أَنْ يُزِيلُوا الْعِتَابَ عَنْ أَنْفُسِهِمْ)، واته: داوایان لیناکری، لومه له سه ر خویان لابه رن.

شایانی باسه: ئه م پرسته یه به بکه ر نادیار (مجهول الفاعل) له سی شوین دا هاتوه له قورئان:

أ- له سووره تی (النحل) دا هاتوه: ﴿وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ﴾ (۸۴)

ب- له سوورەتی (الجاثیة) دا، دەفەر مۆی: ﴿ذَلِكُمْ بِأَنكُمْ أَخَذْتُمْ ءَايَتِ اللَّهِ هُزُوًا وَعَرَوْتُمْ
الْحَيَوَةَ الدُّنْيَا قَالِیَوْمَ لَا يُخْرِجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْبَبُونَ﴾ (۳۵)

ج- هەروەها لێرەش لە سوورەتی (الروم) دا، دەفەر مۆی: ﴿فِيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا
مَعَذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْبَبُونَ﴾ (۵۷)

هەروەها یە کجاریش بە بکەر دیار (معلوم الفاعل) هاتووە: ﴿فَإِنْ يَصْبِرُوا
فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ وَإِنْ يَسْتَعِثُّوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَصِينَ﴾ (۲۴) فصلت، واتە: ئەگەر
داوای لابردنی عیتاب بکەن، ئەوان لەو کەسانە نابن کە عیتاب و لۆمەیان
لەسەر لادەچن، یان لەوانە نابن کە ڕیگایان بدری عیتاب و لۆمە لەسەر خۆیان
لابەرن، بە هۆی تۆبە کردنەو، چونکە لە قیامەتدا تۆبە کردن نیه.

ڤاڤه‌باندنی مه‌کته‌بی مامۆستا عه‌لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

ڤاڤه‌باندنی مه‌کته‌بی مامۆستا عه‌لی بابیر

علي بابیر/ AliBapir

علي بابیر/ AliBapir

که‌نای

ڤاڤه‌باندنی مه‌کته‌بی مامۆستا عه‌لی بابیر

مه سه له ی سێیه م:

باسی وێنه هێناوه وێ زۆر بۆ خه لکی و، تۆمه تبارکردنی بهرده وامی کافره کان
بۆ پیغه مبه ری خوا ﷻ، به هۆی مۆر به سه ر دله وه نرانیانه وه:

خو ﷻ ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾﴾

شیکردنه وه ی ئه م دوو ئایه ته، له شه ش برگه دا:

١- ﴿وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ﴾، به دنیایی له م قورئانه دا،
له هه موو وێنه یه کمان بۆ خه لکی هێناوه ته وه، (الضَرْبُ: الْوَضْعُ وَالْإِلْصَاقُ، وَاسْتَعْبِرَ هُنَا
لِلذِّكْرِ وَالتَّيْبِينَ)، (ضَرْب) به مانای دانانی شتیک و به مانای لکاندنی شتیک به شتیکه وه یه،
به لام لێره دا خوا زاروا وه ته وه بۆ باسکردن و پروون کردنه وه، واته: هه موو وێنه یه کمان بۆ
خه لکی پروونکردوته وه.

﴿مِنْ كُلِّ مَثَلٍ﴾، له هه موو وێنه یه ک، یانی: (مِنْ كُلِّ مَثَلٍ مِمَّا يَحْتَاجُهُ الْبَشَرُ
لِفَهْمِ الْحَقَائِقِ بِضَرْبِ الْأَمْثَالِ)، له هه ر وێنه یه ک که مرووف پێویستی پێی هه یه،
بۆ تێگه یشتن له راستیه کان به هۆی وێنه هێناوه وه، ئه گه رنا وێنه زۆرن،
نه هێنراونه وه، دوا یی پیغه مبه ر ﷻ وێنه ی هێناونه وه که له قورئاندا نه هاتوون،
دوا یی زانایانی دیکه به رده وام وێنه دێننه وه، عاقله منده کان وێنه دێننه وه بۆ
خه لک بۆ تێگه یاندنیان، که واته: هه رچی وێنه یه له قورئان دا نه هاتوه، به لکو
هه رچی وێنه یه ک که بۆ پروونکردنه وه ی ئه و راستیه یه که قورئان ده یانخاته پروو
و مرووف پێویستی پێیانه، له و وێنا نه هه موویان هاتوته وه.

٢- ﴿وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ﴾، ئه گه ر تۆ نیشانه یه کیان بۆ بێنی، یاخود ئایه تێکی
قورئانیان بۆ بێنی، هه ر ئایه تێکی تازه یان بۆ بێنی.

لیزهدا خوا رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ به دوو سیفہ تان تہوانہی وہ سف کردوہ:

۲- ﴿الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾، نه‌وانه‌ی نازانن.

ئەوانەى بېپروان و، نەزانن، لە راستیدا نەزانىيەكەيان بۆتە ھۆى بېپروايان
و، بېپروايىيەكەشيان بۆتە ھۆى عىنادىي و كەللەپەقىي و، بەھرەمەند نەبوونيان لە
ئايەتەكانى خواو لە وینە ھىنانەوہەكانى خواو، لەو موعىزەو نىشانەو بەلگانە،
كە خوا ﷻ بە پىغەمبەرى خۆيدا ﷺ ناردوونى.

[illegible]

مه سه له ی چواره م و کو تایی:

فهرمانکردن به پیغمبره ری خوا ﷺ به خوراگری و نه له خشان، به هو ی قسه و رهفتاری نه فامانه ی بیروایانه وه:

خوا ﷺ ده فهرمو ی: ﴿فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ﴾ (۶۰).

شیگردنه وه ی ئەم ئایه ته، له دوو برگه دا:

۱- ﴿فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾ ده جا خوراگر به (ئهی موحه ممه دا!)، مادام حال به و شیوه یه یه، دامه زراوو نه له خشاو به، به دنیایی به لینی خوا راسته، چه سپاوه.

ئایا به لینی خوا، مه به ست پی چیه؟

أ- ده گونجی مه به ست هاتنی قیامهت ب.

ب- ده گونجی مه به ست به لینی هاتنی یارمه تی خوا ﷺ ب بۆ پیغمبر ﷺ.

ج- ده گونجی مه به ست به لینی تۆله ستاندنه وه ی خوا ب، له دوژمانی، ئەوانه هه موویان ده گریتته وه.

۲- ﴿وَلَا يَسْتَخِفَّنكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ﴾، با ئەوانه ی دلیا نین، تۆ نه له خشین، واته: به قسه و رهفتاریان، تۆ له حاله تی و یقاری و سه نگینی و سه قامگیری خۆت لانه دهن، بتجوو لنین و بتله خشین.

پیشتر گوتمان: (الإِسْتِخْفَافُ: مُبَالَغَةٌ فِي جَعْلِ الشَّيْءِ خَفِيفًا)، (إِسْتِخْفَاف) واته: شتیک سووک بکه ی و، ب کیشی بکه ی، (وَالْخِفَّةُ مُسْتَعَارَةٌ لِحَالَةِ الْجَزَعِ وَظُهُورِ آثَارِ الْغَضَبِ)، (خِفَّة): سووکی، خوازراوه ته وه بۆ حاله تی هه لپه ی و ده رکه و تنی شوینه واری تووره ی، واته: با تۆ نه له خشین و شلویت نه کات.

له (مصنف ابن أبي شيبة) ^(۱) هاتوه كه جارێك عه‌لی كورێ ئه‌بی تالیب (خوا لێی پازی بێ) پێش نوێژی ده‌كات و، قورئان ده‌خوێنێ، یه‌كێك له‌ خه‌وارێج ئه‌و ئایه‌ته‌ ده‌خوێنێته‌وه: ﴿لَنْ أَشْرَكَتَ لِيَحْبُطَنَّ عَمَلُكَ﴾ (الزمر، واته: ئه‌گه‌ر تۆ هاوبه‌ش بۆ خوا دابنێی، كرده‌وه‌كه‌ت هه‌لده‌وه‌شێته‌وه، كه‌ دیاره‌ خه‌وارێج عه‌لییان به‌ ئه‌هلی كوفرو شیرك داناهه‌، عه‌لییش (خوا لێی پازی بێ) یه‌كسه‌ر ئه‌م ئایه‌ته‌ ده‌خوێنێته‌وه: ﴿فَأَصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ﴾، خو‌پاگر به‌ به‌لێنی خوا پاسته‌، با ئه‌وانه‌ی دُنیا نین و دَل دامه‌زراو نین، تۆ نه‌له‌خشێن و شلویت نه‌كه‌ن.

خوشكان و برایانی به‌پێژا!

مرو‌ف به‌ ئه‌ندازه‌ی ئه‌وه‌ كه‌ له‌ خوا ﷻ نزیك ده‌بێ، به‌ فه‌رمایشته‌كه‌شی ئاشنا ده‌بێ، به‌لێ به‌ ئه‌ندازه‌ی ئه‌وه‌ كه‌ خوا‌ی په‌روه‌ردگاری زیاتر خو‌ش ده‌وێ و، له‌ لای به‌رزترو مه‌زنترو گه‌وره‌تر ده‌بێ، هه‌روه‌ها خوا له‌ لای به‌پێژتر ده‌بێ و له‌ لای سام لێكراوتر ده‌بێ و، بۆی مله‌كه‌چتر ده‌بێ: به‌ ته‌ئكید له‌ فه‌رمایشته‌كه‌شی نزیكتر ده‌بێ و باشت‌ر لێی حالیی ده‌بێ.

ئنجا خوا ﷻ به‌ لوتف و كه‌په‌می خو‌ی له‌و كه‌سانه‌مان بگێڕێ و، هاوكارو یارمه‌تییده‌رمان بێ، كه‌ هه‌رچی زیاتر لێی نزیك بین، بۆ ئه‌وه‌ی له‌ فه‌رمایشته‌كه‌شی به‌هره‌مندتر بین، خوا یارمه‌تییمان بدات، به‌ هو‌ی شو‌ین پێ هه‌لگرتنی موو به‌ مووی پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ و به‌ دواكه‌وتنی رێبازه‌كه‌یه‌وه، هه‌رچی زیاتر بزانی قورئان بو‌چی هاتوه‌و، پێویسته‌ چو‌ن له‌ قورئان تیبگه‌ین و، چو‌ن كاری پێ بكه‌ین و، چو‌ن لێی به‌هره‌مند بین، له‌ رووی ژیا‌نی تاكییمان و، ژیا‌نی خیزانییمان و، ژیا‌نی كۆمه‌لایه‌تییمان و، ژیا‌نی سیاسییانه‌وه‌؟!

(۱) ۳۹۰-۴۶، وأیضا أخرجه ابن الجعد: ۲۳۷۱، والبغوي في شرح السنة باب: تحريم الكلام في الصلاة.

ئەم قورئانە بە تەئکید کە تەلوک و بەرنامەى ژيانە، ھىدايەتى تاکەو، بەرنامەىە بۆ کۆمەلگا، وەك خوا ﷻ دەفەرموى: ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا﴾ (۲۸) الفتح، واتە: خوا ﷻ پىغەمبەرى خۆى ناردو بە رېئىمايەو، بە ئايىن و بەرنامەىەكى ھەق و راستىشەو، رېئىمايە بۆ تاك، بەرنامەىە بۆ کۆمەلگا.

خوا ﷻ يارمەتییىمان بدات، ھەم قورئان وەك ھىدايەت لە زاتى خۆماندا بەرجەستە بکەين و، وەرى بگريىن و، ھەم قورئانىش لە ژيانى کۆمەلگای خۆماندا پىادە بکەين، بەرجەستەى بکەين، واتە: ھەم ھىدايەتەكەى كە خوا ﷻ بە پىغەمبەرى خاتەمدا ﷺ ناردوويەتى، ھەم دىنە ھەقەكە كە ھەردووکیان لە قورئاندا ھەن و، پىغەمبەرى خواش ﷺ لە رېيازى خۆیدا، قورئانى بەرجەستەو پراكتىزە کردو، خوا يارمەتییىمان بدات: ئەو رېئىمايە راستەو ئەو دىنە ھەقە، لە ژيانى تاكىی و کۆمەلئى خۆماندا بچەسپيىن، بۆ ئەوھى ھەم لە دنيادا سەربەرزو سەرفرازو بەختەوەر بين، ھەم لە دواپۆژيشدا روو سوورو سەربەرز بين، كاتىك دەچىنەو خزمەت خوای پەروەردگارو، دەچىنەو خزمەت پىغەمبەرى خوا ﷻ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

پاڻي پيڻي/آلي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

پاڻي پيڻي/آلي بابير

پاڻي پيڻي/آلي بابير

www.alibapir.net

ڪوريجي - عربي - انگريزي

پاڻي پيڻي/آلي بابير

پاڻي پيڻي/آلي بابير

پاڻي پيڻي/آلي بابير

پاڻي پيڻي/آلي بابير

تہفسیری سوورہتی

القصاص

راڭه ياندى مەكتەپى مامۇسىلا ئەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

بۇ نۇسخە كۆرسەتكەن ئەمەلگە ئاشۇرۇش
Sugan, A. B. (2019). Sugan, A. B. (2019).
ئەن ئىكەن بىر مۇقەددەس ئەمەلگە ئاشۇرۇش

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

راڭه ياندى مەكتەپى مامۇسىلا ئەلى بابىر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

مەلى بابىر/ AliBapir

مەلى بابىر/ AliBapir

مەلى بابىر

راڭه ياندى مەكتەپى مامۇسىلا ئەلى بابىر

QR Code 6

QR Code 7

QR Code 8

دەستپیک

بەرپـزان!

ئەمپـرۆ کە پـرۆژـی (۱۰) ی مانگی (ذی القعدة) سـالـی (۱۴۴۰) ی کـۆچـی، بەرانبەر: (۱۳) ی تەمووزی (۲۰۱۹) ی زاینییه، خوا ﷺ پشـتیوان بـی دەست دەکەین، بە تەفسیر کردنی سوورپەتی (لقمان)، وەك عادهـتی خۆمان سەرەتا دێینه سەر پێناسەو خستنه رووی نیوهـپـۆکی سوورپەتی (لقمان)، لە حەوت (۷) بـرگـەدا:

پێناسە ی سوورپەتی (لقمان) و بابەتەکانی

(۱)- ناوی ئەم سوورپەتە:

ئەم سوورپەتە ناوی سوورپەتی (لقمان)ە، تەنیا ئەو ناوە ی هەیهـو، ناوی (لقمان)یش تەنیا جارێک لە قورئاندا هاتووە، ئەویش لەم سوورپەتە موبارەکەدا.

(۲)- ریزبەندیی لە موصحفە و هاتنەخواردا:

ئەم سوورپەتە لە ریزبەندیی دابەزیندا، ژمارەکە ی پەنجاو حەوت (۵۷)ە، واتە: (۵۶) سوورپەت لە پێش ئەم سوورپەتە موبارەکەدا دابەزیون، پێش سوورپەتی (سبأ) و دوا ی (الصفات) دابەزیووە، لە موصحفە فیشدا، ژمارەکە ی سی و یەکە (۳۱)ە.

(۳)- شوینی دابەزینی:

ئەم سوورپەتە هەمووی مەککەییە، واتە: هەمووی لە شاری مەککەو لە قوئاغی مەککەدا دابەزیووە، پێش کۆچی پێغەمبەر ﷺ و هاوێلانـی بـۆ شـاری (یثرب)، کە دواتر ناوی لێنرا مەدینە، هەرچەندە هەندێک لە زانایان دوو، یاخود

سَيِّئَةٍ ثَابِتَةٍ لِّيْ هَلْدَاوِيْرَن، له بهر ئه وهى باسى نوڭزو زه كاتيان تيدا هاتوه، به لام ئه وه نابيتته به لگه له سهر مه دينه يى بوونى ئه و دوو، يان سَيِّئَةٍ ثَابِتَةٍ، چونكه نوڭزو زه كات به گشتى ههر له سهره تاوه هه بوون، دوايى پينج فه رزه ي نوڭزو، ئه ندازه و شيوه ي زه كاتدان، به كَيِّ بَدَرِيَّ و چوْن بَدَرِيَّ و.... هتد، ديارىيكراون، له قوْناغى مه دينه دا، به لام ههر له قوْناغى مه ككه شدا، مالْ به خشين و زه كاتدان به ره هاى بووه، له و باره وه ش ئه م ده قه هه يه: (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أُنْزِلَتْ سُورَةُ لُقْمَانَ بِمَكَّةَ) ^(۱)، واته: عه بدوللاي كورى عه عباس (خوا لِيان رازى بِي)، گوئويه تى: سووره تى لوقمان له مه ككه دابه زينراوه.

(E) - ژماره ي ئايه ته كانى:

ئايه ته كانى ئه م سووره ته (۳۳) يان (۳۴)ن، زياتریش ژماره ي (۳۴) ته به نئىي كراوه و كارى پيكراره، پيشتريش باسما نكردوه: كه ژماره ي ئايه ته كان و، راجيايى زانايان له ژماره ي ئايه ته كاندا، ناگه رپته وه بو كه م و زيادي له قورئاندا، يه كيكيان بَلَى: ئه و ئايه ته زياده و، يه كيان بَلَى: ئه و ئايه ته كه مه، نا، به لكو ده گه رپته وه بو كورتى و دريژى پرسته كان، پيشتري قسه مان ليكردوه و دووباره ي ناكه ينه وه.

(O) - نيوه روكى:

ئهميش هه مان نيوه روكى سووره ته مه ككه يه كانى هه يه، باسى خواناسيى و خواپه رستى و نيشانه و به لگه كانى خوا ﷺ، هه روه ها چاكه و نيعمه ته كانى له ژيانى مروّفا، پاشان رۆژى دوايى و، سزاو پاداشت (به هه شت و دۆزه خ) و، باسى قورئان و په يامى خوا ﷺ و، هه لويستى نه رئينيانه ي بيپروايان له به رانه رخوا ﷺ

۱) (الدار المنشور ۵۰۳/۶) للسيوطي ونسبه لابن ابن مردويه، والبيهقي في (الدلائل)، وينظر: الإستيعاب في بيان الأسباب، ج ۳، ص ۵۹.

و نیشانەکانی و دیداریدا، باسی پەوشت و خەسلەتە بەرزەکانی برۆاداران و،
خەسلەتە خراپەکانی بیبرۆایان.

٦- تاییەتمەندییەکانی ئەم سوورەتە:

دەگونجی کۆمەڵێک تاییەتمەندیی تیدا پەچاو بکری، کە ئیمە پێنجیانمان
هیناون:

١- باسی کرینی قسەى خافڵینەر، تەنیا لەم سوورەتەدا ئەو مەسەلەیه هاتو، کە پیشەى
نەیارانی قورئان و ئیسلامە، ئەمە لە ئایەتى ژمارە شەشدا خراوەتەرۆو.

٢- بەسەرھاتی لوقمان و ئامۆژگارییکردنی بۆ کۆرەکەى، ئەویش تەنیا لەم سوورەتەدا هاتو.

٣- باسی ئەو کە ھەرچی درەختی زەویی ھەیه، بکری قەلەم (پینووس)، ئاوی دەریاش
ھەمووی بکری تە مەرەکەب و ھەوت ھیندەى دیکەشى بخری تەسەرۆ، ھەموو وشەکانی
خوایان، ھەموو پێ نانووسری، چونکە وشەکانی خوا بێ کۆتایی، بەلام ھەرچۆن بیت ئاوی
دەریاکان کۆتایی دی، ئەمەش تەنیا لەم سوورەتەدا هاتو، دیارە لە سوورەتى (الکھف)یشدا،
شتێک باسکراو، بەلام نە باسی ھەوت ھیندە دەکات، ھەوت ھیندەى دیکە دەریای بخری تە
پال و، نە باسی درەختکران بە قەلەمیش دەکات، بەلکو ھەر دەفەرموى: ﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ
مِدَادًا لَّكُم مَّتَّ رَّبِّي لَفُيْدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كُفُّ رَّبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ١٠٩﴾ الکھف.

لەویدا دەفەرموى: بلى: ئەگەر ئاوی دەریا ھەمووی مەرەکەب بیت بۆ
نووسینی وشەکانی پەرۆردگارم، ئاو کە تەواو دەبیت، بەرلەو ھەى وشەکانی
پەرۆردگار تەواو بن، ئەگەر وینەى خووشى بخری تە گەل.

لەویدا بەس باسی وینەى خوێ دەکات، واتە: ئاوی دەریاکانی زەوى چەندە،
ھیندەى دیکەشى بخری تە گەل، بەلام لێرەدا باسی ھەوت ھیندەى دیکەو،
پاشان باسی بەقەلمکرانی درەختەکانی زەویش دەکات.

۴- باسی ئه‌وه که دروستکردن و زیندوو کردنه‌وه‌ی تیی‌کرای مروڤان، وه‌ک هی یه‌ک که‌س وایه بو‌ خوا، که ئه‌ویش ته‌نیا له‌م سووپه‌ته‌دا، له‌ ئایه‌تی ژماره‌ (۲۸)‌دا، هاتوه‌.

• - باسی ئه‌وه که: أ- خوا زانیاریی ئاخیر زه‌مان و، ب- توانای باراندنی باران و، ج- نه‌یینی نیو مندال‌دان و، د- کرده‌وه‌کانی مروّف و، ه- شوینی مردنی، ته‌نیا له‌لای خوایه، ئه‌ویش ته‌نیا لی‌رده‌دا هاتوه، له‌ ئایه‌تی کوّتایی و ژماره (٣٤)ی ئهم سووپه‌ته موباره‌که‌دا.

راڼه يانډلی مه ګلته بی ماموستا علي بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

له نړۍ څخه ماته پوهېدونکي لکه لاسان
www.alibapir.com
پښتانه علمي منابع اوسمهال

www.alibapir.net

پښتانه علمي منابع اوسمهال

علي بابیر/ AliBapir

علي بابیر/ AliBapir

ګوتالي

راڼه يانډلی مه ګلته بی ماموستا علي بابیر

QR Code

دهرسي په ګم

پیناسە ی ئەم دەرسە

بەرێـزان!

ئەم دەرسە یازدە (۱۱) ئایەتی سەرەتای سوورەتی (لقمان) دەگرێتە خۆی و، دەتوانین بڵێین: پێنج بابەتی سەرەکیی باس دەکات:

۱- پیناسەکردنی قورئان و بەڕێنمایی و بەزەیی بۆ چاکەکاران لە قەڵەم درانی و، ھەسفی چاکەکاران بە پێنج لە سیفەتە بنەرەتییەکانیان.

۲- باسی جوۆرە نەیارێکی قورئان، کە قسە ی پووج دەکڕێ، بۆ لە ڕۆی خوا لادانی خەڵک و، خستە ڕووی چەند سیفەت و کردەوێیەکی خراپی ئەو کەسە.

۳- باسی سەرەنجامی خێری ڕووادارانێ کردەوێ باش، کە بریتییە لە بەھەشتی ڕازاوێ و نەبڕاوێ خوا، بەھەشتی پڕ نازو نێعمەتی خوا.

۴- باسی دروستکردنی خوا بۆ ئاسمانەکان، بەبێ کۆڵەکەکان ڕاگرتنی ئاسمانەکان و، چەسپاندنی چیاھەکان لە زەویدا، بۆ لەنگەرگرتنی و نەجوولانی و، تێدا بڵاوکردنەوێ [واتە: لە زەویدا] ژیاندان و، دابەزاندنی ئاو لە سەرێوێو، ڕوواندنی ڕووی کە بەرھەمداڕو چاکەکان.

۵- تەھەدداکردنی^(۱) موشریکەکان، کە ئایا پەرستراوێ ساختەکانیان، چ شتیکی وەك ھی خویان ﷻ دروستکردوێ؟.

(۱) التَّحْدِي: طَلَبُ النَّزَال: داواکردنی ھاڵتەمەیدان.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الْم ۱﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿۲﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿۳﴾ الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿۴﴾ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۵﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿۶﴾ وَإِذَا نُتِلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَاتُنَا وَلَّى مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَن فِي أُذُنِهِ قِرَاطٌ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿۷﴾ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿۸﴾ خَالِدِينَ فِيهَا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۹﴾ خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوْسًا أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿۱۰﴾ هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۱۱﴾ ۝

مانای دهقاو دهقی نایه تهکان

اِبِه ناوی خوای به بهزهیی به خشنده. ئەلیف لام میم ﴿۱﴾ ئەوانه نایه تهکانی کتییکی کارزانن ﴿۲﴾ پێنمایی و بهزهییە بو چاکه کاران ﴿۳﴾ ئەوانه ی نوێژ بهرپا دهکهن و زهکات دهدهن و، تهنیا ئەوانن بپروای پتهویان به مهزنگای کۆتایی ههیه ﴿۴﴾ ئەوانه له سههر پێنماییه کن له پهروهردگاریانه وهو، ههر ئەوانه سهرفرازن ﴿۵﴾ له خه لکیش بابای وا ههیه قسه ی پووچ و خافڵینه ر ده کړی، تا کو به بی زانیاری (خه لک) پپی له پپی خوا لابادات و (پپی خوا) به گالته پیکراو بگری، ئەوانه سزاو ئازاریکی ریسواکه ریان ههیه ﴿۶﴾ کاتیکیش نایه تهکانمانی به سه ردا بخوینرینه وه، خو به زلگرانه پشت هه لده کات وه ک ههر نه بیستبن، وه ک گوئییهکانی قورسایان تیدابی، بویه موژده ی ئازاریکی به ئیش و ژانی پییده

٧ بیگومان ئەوانەى بڕوایان هێناوە و کردەوێ چاکەکان دەکەن، بەهەشتە پڕ نازو نێعمەتەکانیان هەن (لە پۆژی دوایدا) ٨ تێیاندا هەمیشەیی دەبن (ئەو) بەلێنى خوا، راستە، ئەو زالى کاربەجییه ٩ (خوا) ئاسمانەکانی دروستکردوون بەو کۆلەکانە کە نایانبینن (پراگرتوون) و (چیاى) چەسپاوەکانیشی فێرداوە ئێو زەوییه، تاكو نه تانچوولێنى و لهنگەر گرتووبى و، هەموو جوړه ژيانداریکیشی تیدا (لە زەوییدا) بلاکردۆتەو، لەسەرەوێش ئاوێکی (بە پێز) مان دابەزاندووە کە لە هەر جوړه جووتیک (پرووەکیک) ی باش و بەرھەمداڕمان پێ پواندووە ١٠ ئەمە (کە باسکرا) دروستکراوی خوا (کە بانگدەکرێن بۆ پەرستنى)، دەجا پێشانم بدەن، ئەوانی دیکەى جیا لەوى (لە پەرستراوە ساختەکان) چیان دروستکردووە؟ بەلکو (راستیەکەى ئەو یە کە) ستەمکاران (یەک کە جگە لە خوا دەپەرستن) لە گومرايیه کی ئاشکرا دان ١١].

شیکردنەوێ هەندیک لە وشەکان

(لَهُوَ الْحَدِيثُ): قسەى خافلێنەر، (اللَّهُ: مَا يَشْغَلُ الْإِنْسَانَ عَمَّا يَعْنيهِ، وَيُهْمُهُ، وَيَعْبُرُ بِاللَّهِ عَنْ كُلِّ مَا يُسْتَمْتَعُ بِهِ)، (لَهُ): هەر شتێکە کە مرووف لەوێ کە پێویستە گرنگی پێداو، بەلایەو بەخدارە، بى ئاگای بکات و ببخافلێنى، وشەى (لَهُ) تەعبیری پێدەکرى لە هەر شتێک کە بەهەرى پى وەرەبگیرى، جوړیک لەزەتێ لى وەرەبگیرى.

(هُزُوا): واتە: گالته پێکراو، (الْهُزْءُ: مَزْحٌ فِي خَفِيَّةٍ)، وشەى: (هُزْءُ): بربیتە لە گالته پێکردنێکی پەنھان، (هُزُؤًا) چاوگە، یانى: (مَهُزُؤًا بِهِ)، گەلتە پێکراو.

(مُهِينٌ): واتە: ریسواکەر زەبوونکەر، (هَانَ الْأَمْرُ سَهْلًا، مُهينٌ أَيْ: مُذِلٌّ)، (هَانَ الْأَمْرُ)، واتە: کارە کە ئاسان بوو، (مُهِينٌ) یانى: ریسواکەر (وَالْهَوَانُ عَلَى وَجْهَيْنِ:

أ- تَذَلُّ الْإِنْسَانِ فِي نَفْسِهِ، لِمَا لَا يُلْحِقُ بِهِ غَضَاةٌ، فَيَمْدَحُ.

ب- أَنْ يَكُونَ مِنْ جِهَةٍ مُتَسَلِّطٍ مُسْتَخِفٍّ بِهِ، فَيَذَمُّ بِهِ.

واته: (هوان) دوو جوړه:

یه که م: نهوه یه: مروځ ملکچه بڼ له زاتی خویدا، بو شتیک که نه بیته هوئی که میی بوئی، که نهوه حاله تیکی باشه، یانی: میهره بانیی و نهرم و نیانی.

دووهم: نهوه یه که مروځ زه بوون بڼ بو لایه نیک که به سهریدا زال بڼ و، به که می بگری، که به ته نکید نهو کاته نهو (هوان) ه، مروځی له سهر سهرزه نشت ده کری و، بوئی ده بیته عه یه.

(وَقَرَأَ): (أَي: ثَقَلًا، وَصَمَمًا)، (وَقَرَأَ) ههم به مانای قورسای هاتوه، ههم به مانای که پریش هاتوه، (عَمَدٌ وَعُمْدٌ، جَمْعُ عُمُودٍ: حَشَبٌ تَعْتَمِدُ عَلَيْهِ الْخِيْمَةُ)، وشه (عُمْدٌ) و (عَمَدٌ) هه ردوویان کوئی (عُمُودٌ)، که نهویش بریتیه له ته ختیه ک، داریک که چادر هه لده دری پشتی پی دهبه ستیت و، وه ک دینگه یه ک دهریته بهری، به کوردیی (نه ستونده گ) ی پیده لین، وه ک هیمن له شیعریکیدا ده لی: **شکا نه ستونده گی تاو لی مرادم.**

به لام نهوانه ی له ملاولایانه وه دیارن، بهرچیخن^(۱) و دهرینه بهر قه راغی چادره که، بو نهوه ی نه ملاولا که شی بهر زبن و، بگونجی هامو شوئی تیدا بگری.

(رَوَّاسِي): کوئی (رَاسِي) یه، یانی: چه سپاوه کان، ده لی: (رَسَى الشَّيْءُ يَرْسُو رَسًا: ثَبَتَ وَأَرْسَاهُ غَيْرُهُ، وَرَوَّاسِي شَامِخَاتٍ: جِبَالٌ ثَابِتَاتٍ)، (رَسَى الشَّيْءُ يَرْسُو رَسًا)، واته: چه سپا، نهو شته ده چه سپی، چه سپان، (وَأَرْسَاهُ غَيْرُهُ)، واته: (ثَبَّتَهُ) یان (أَثْبَتَهُ) واته: چه سپان دی، (رَوَّاسِي شَامِخَاتٍ أَي: جِبَالًا ثَابِتَاتٍ)، واته: چیا یه سهرکه شه کان، یا خود چیا یه چه سپاوه کان.

(۱) بهرچیخ: داریکه هینده ی کلکه بیل و پیمه ره، دهرینه بهر قه راغه کانی ره شمال و چادر.

(أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ): (الْمَيْدُ: الإِضْطِرَابُ لِلشَّيْءِ الْعَظِيمِ)، (مَيْد) بریتہ لہ جوو لہ جوو لی شتیکی مہ زن، کہ دہ فہ رموی: ﴿أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ﴾، یانی: (أَنْ لَا تَمِيدَ بِكُمْ)، بو ٹہ وہی نہ تانجوو لینی، یاخود: (كَرَاهَةً أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ) کہ واکاکیان لیك نزیكہ: لہ گہ ل پینا خو شہوونی ٹہ وہی بتانجوو لینی، بو یہ خوا چیاہ کانی لہ زہویدا کردوونہ گولمخ.

(وَبَثَّ): واتہ: بلاو کر دوتہ وہ، (الْبَثُّ: التَّفْرِيقُ وَإِثَارَةُ الشَّيْءِ، كَبَثُّ الرِّيحِ التُّرَابَ)، (بَثَّ): بریتہ لہ بلاو کردنی شتیك، وہك چو ن با گل و خو ل بلاو دہ کاتہ وہ.

(دَابَّةً): (الدَّبُّ والدَّيْبُ: الْمَشْيُ الْخَفِيفُ، وَيُسْتَعْمَلُ ذَلِكَ فِي الْحَيَوَانِ، وَفِي الْحَشَرَاتِ أَكْثَرُ)، وشہی (دَبَّ) لہ گہ ل (دَيب) دا واتہ: پویشتیکی سووک و، بہ کاری شدہ ہیتری بو ژیانداران، ہہروہا بو زیندہ وہران، بہ لام زیاتر بو زیندہ وہران بہ کاردی، ہہر شتیك کہ لہ سہر زہوی ہروات.

(زَوْجٍ كَرِيمٍ): (كَلٌّ: صِنْفٌ جَيِّدٌ حَسَنٌ)، (زَوْج) لیرہ دا بہ مانای (صِنْف) دی، ہہر جو رہ پروہ کیکی باش و بہرہ مدار.

پاکستان کی مکتبہ بنی مامونہ علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English

علی بابیر/ AliBapir

پاکستان کی مکتبہ بنی مامونہ علی بابیر

www.alibapir.net

English

Google Play

App Store

Telegram

WhatsApp

Facebook

هۆی هاتنه خوارهوهی ئایه تهکان

هۆی هاتنه خوارهوهی ئهم ئایه ته موباره كه: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهَوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾^(۱) لهو بارهوه چهند گيردراوهيه كه ده خهينه پروو:

یه كه م: (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، نَزَلَتْ فِي النَّضْرِ بْنِ الْحَارِثِ، كَانَ يَخْرُجُ تَاجِرًا إِلَى فَارِسَ، فَيَشْتَرِي أَخْبَارَ الْأَعَاجِمِ فَيُرْوِيهَا، وَيَحَدِّثُ بِهَا قُرَيْشًا، وَيَقُولُ لَهُمْ: إِنَّ مُحَمَّدًا عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ يُحَدِّثُكُمْ بِحَدِيثِ عَادٍ وَهَمُودَ، وَأَنَا أُحَدِّثُكُمْ بِحَدِيثِ رُسْتَمَ وَإِسْفَنْدِيَارَ وَأَخْبَارَ الْأَكَاِسِرَةِ)، (أسباب النزول للنيسابوري، ص ۳۲۶).

واته: عه بدولای کوری عه عباس (خوا لیان پازی بی)، ده لی: ئهم ئایه ته له باره ی (نَضْرِ بْنِ الْحَارِثِ) هوه كه یه کیك بوو له زله زله کانی قوره یش له مه ککه، هاتوه ته خوار ی که بو بازرگانیی ده چوو بو ولاتی (فارس)، لهو ی ههوالی پادشاکانی فارسی ده کپی، دوا یی بو قوره یشییه کانی باس ده کردو، پیی ده گوتن: موحه ممه ﷺ باسی عاد و سه موودتان بو ده کات و، منیش به سه رهاتی (رُسْتَم) و (إِسْفَنْدِيَار) و ههوالی پادشایه کانی فارستان بو ده گپرمه وه.

به لام خاوه نی (الإستيعاب في بيان الأسباب)^(۱) که به سی ریوایهت هیناویه تی:

- ۱- ده رباره ی یه کیکیان ده لی: (مَوْضُوعٌ) هه لبه ستراوه.
- ۲- بو دووه میان ده لی: (ضَعِيفٌ جَدًّا)، زور بیه یزه، له پرووی (سَد) هوه.
- ۳- بو نهوی دیکه شیان ده لی: (مَوْضُوعٌ) هه لبه ستراوه.

(۱) قال مؤلفاً: الإستيعاب في بيان الأسباب: ج ۳، ۵۹ - ۶۰: ضعیف جداً.

بۆیەش ھێنام چونکە زۆربەى تەفسیرەکان ھێناویانە و، تاكو خوینەران بزانی
کە لە پرووی (سَند) ھوہ یان زۆر بێھیزەو پشتی پێ نابەستری، یاخود ھەلبەستراو ھو
ھەر دەبێ فری بدری، تەنیا بو ئاگادارکردنەوہی بینەرانی و بیسەرانی و خوینەرانی
بەپرز ھێنام.

دووہم: {عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: بَاطِلُ الْحَدِيثِ، هُوَ الْغِنَاءُ وَنَحْوُهُ} ^(۱)، واتە:
کە دەفەرمووی: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾ دەلی: عەبدوللای کوپی
عەباس (خوا لییان رازی دەبی) گوتوویەتی: مەبەست لە گۆرانی و وینەى گۆرانییە،
بەلام لە پرووی (سَند) ھوہ دیسان دەلی: زۆر بێھیزە پشتی پێ نابەستری ^(۲).

سییەم: {عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَا تَبِعُوا الْقَيْنَاتِ، وَلَا تَشْتَرُوهُنَّ، وَلَا
تُعَلِّمُوهُنَّ، وَلَا خَيْرَ فِي تِجَارَةٍ فِيهِنَّ، وَثُمَّنَّ حَرَامٌ، وَفِي مِثْلِ ذَلِكَ أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ} (أخرجه
الترمذي: ۱۲۸۲، وابن ماجه: ۲۱۶۸، وغيرهما، إسناده ضعيف جداً).

واتە: (گوایە) ئەبوو ئومامە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، گوتوویەتی: پێغەمبەر خوا ﷺ فەرموویەتی:
(ئافەرەتانى گۆرانیى بێژ مەفرۆشن و، مەیانکرن و، فێریان مەکەن و، ھیچ
بازرگانییەك لەواندا ھیچ خێرى تێدانیەو، نرخەكەشیان حەرامە، لەو بارەوہ ئەم
ئایەتە ھاتوہتە خوار ^(۳)، سەنەدەكەى زۆر بێ ھیزەو ھى پشت پێ بەستراى نىە.
ئەوہى كە لەو بارەوہ ھەبێت و شایەنى بایەخ پێدان بێ لە پرووی سەنەدەوہ
ئەم دوو دەقەن:

چوار: [عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: لَهْوُ الْحَدِيثِ هُوَ الْغِنَاءُ، وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ،
يُرَدُّهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ] ^(۴).

(۱) ج ۳، ص ۵۹.

(۲) (الإستيعاب في بيان الأسباب)، ج ۳، ص ۵۹.

(۳) (الإستيعاب في بيان الأسباب)، ج ۳، ص ۶۰، سندە ضعيف جداً.

(۴) قال مؤلفاً: الإستيعاب في بيان الأسباب: ج ۳، ص ۶۳، سندە حسن.

واته: عهبدوڻڻاڻي ڪوري مه سعوود ﷺ، گوٽوويه تي: (لَهُوَ الْحَدِيثُ) بریتیه له گورانی سویند بهو خواجهی جگه لهو هیچ په رستراو نین، سی جارن سوینده کهی دووباره کردوټه وه، (دیاره بوچوونی وی وایه).

پینجه م: [عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: لَهُوَ الْحَدِيثُ هُوَ الْغِنَاءُ وَأَشْبَاهُهُ] ^(۱).

واته: عهبدوڻڻاڻي ڪوري عه عباس (خوا لیان رازی بی) گوٽوويه تی: (لَهُوَ الْحَدِيثُ) بریتیه له گورانی و وینه ی گورانی.

سی ریوایه تی دیکه دینین ته نیا بو ناگدار کردنه وهی مسولمانان، که نهو جوړه ریوایه تانه پشتیان پی نابه ستری:

شه شه م: [عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أُنْزِلَتْ فِي رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ اشْتَرَى جَارِيَةً مُغْنِيَةً]،

واته: عهبدوڻڻاڻي ڪوري عه عباس (خوا لیان رازی بی) ده لی: ته م ئایه ته له باره ی پیاوکی قوره یشییه وه، که که نیزه کیکی گورانی بیژی کریوو، هاتوټه خوار ^(۲).

۷- [عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ قَالَ: نَزَلَتْ فِي الْغِنَاءِ وَالْمَزَامِيرِ] ^(۳)، واته: حه سه نی به صپایی ده لی: ته م ئایه ته له باره ی گورانی و ئامیره کانی گورانییه وه هاتوټه خوار.

۸- [عَنِ عَطَاءِ الْخُرَّاسَانِيِّ قَالَ: نَزَلَتْ فِي الْغِنَاءِ وَالْبَاطِلِ وَالْمَزَامِيرِ] ^(۴)، عه تائی خوراسانییش که یه کیکه له زانایانی تابعین گوٽوويه تی: ته م ئایه ته ده رباره ی گورانی و قسه ی پووچ و ئامیره کانی موسیقاو گورانی هاتوټه خوار، به لام ته ویش دیسان سه نه ده که ی بیپیژه و شایانی پشت پی به ستران نیه.

(۱) الإستیعاب في بيان الأسباب: ج ۳، ص ۶۳، حسن لغیره.

(۲) الإستیعاب في بيان الأسباب: ج ۳، ص ۶۴، إسناده ضعيف جداً.

(۳) الإستیعاب في بيان الأسباب: ج ۳، ص ۶۴، ضعيف.

(۴) الإستیعاب في بيان الأسباب: ج ۳، ص ۶۴، ضعيف.

تیمه دواتر له باره‌ی ئه‌و ڕیوایه‌تانه‌وه که باس‌مان کردن، قسه ده‌که‌ین که ئایا ده‌گونجی ئه‌وانه‌ی گێڕدراونه‌وه، بۆ هه‌له‌ینجانی حوکمیک له‌و ئایه‌ته موباره‌که به‌ تایبه‌تی ڕسته‌ی: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾، ئایا ده‌گونجی پشت به‌و ڕیوایه‌تانه به‌ستری یان نا؟ له‌و باره‌وه قسه‌ی خو‌مان ده‌که‌ین، له‌ مه‌سه‌له گرنگه‌کاندا.

مانای گشتیی ئایه‌ته‌کان

مانای گشتی ئه‌م ئایه‌ته موباره‌کانه به‌م شیوه‌یه، خوا ﷻ ده‌فه‌رموی:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به‌ ناوی خ‌وای به‌ به‌زه‌یی به‌خشنده،

واته: ده‌ست پێکردن به‌ ناوی خ‌وایه، مه‌به‌ستیش ئه‌وه‌یه:

۱- ئه‌م کاره ته‌نیا بۆ خوا ده‌که‌م.

۲- به‌ پێی شه‌رعی خوا ده‌یکه‌م.

۳- به‌ توانا و یارمه‌تی خ‌وای په‌روه‌ردگار ده‌یکه‌م.

۴- بۆ هه‌ینانه دی په‌زامه‌ندیی خوا ئه‌نجامی ده‌ده‌م.

﴿الْم﴾: ئه‌مانه سی پیتی چ‌پر چ‌پرن، تیمه پێشتر قسه‌مان کردوه له‌و پێته چ‌پر چ‌پرا‌نه، به‌ تایبه‌تی له‌ سه‌ره‌تای سووره‌تی (یونس)دا، باسیکی تیرو ته‌سه‌لمان کردوه، ئه‌و پێته چ‌پر چ‌پرا‌نه له‌ سه‌ره‌تای بیست و نۆ (۲۹) له‌ سووره‌ته قورئانییه‌کانه‌وه هاتوون، زۆربه‌یان سووره‌ته مه‌که‌ییه‌کانن و دووانیان سووره‌ته مه‌دینه‌یه‌یه‌کانن: (البقرة) و (آل عمران).

زۆر جارى دىكە ئەو ھەمان دووبارە كر دۆتەو، كە باشترىن بۆ چوون لە بارەى ئەو پىتانەو، ئەو ھەيە كە خوا ﷻ دەيەوئ بە مړۆڤە كان بفرموى: ئەو قورئانەى لەبەر دەستتاندایەو، ناتوانن وئەى وى، وئەى دە (۱۰) سوورەتى، وئەى سوورەتتىكى بئىنن، ھەر لەو پىت و دەنگانە پىكھاتو، كە ئىو قسەيان پىدەكەن، ئنجا كە نەتانتوانى وەلامى تەھەددایەكەى قورئان بدەنەو، كەواتە: بزائن و دلئابن ئەو ھەرمایشى خوايەو، ئەو لایەنەى ئەم قورئان و ھەرمایشى لىو ھاتو، لە سەرووى ئاستى بەشەر و مړۆڤە كانە، بۆيە ئىو ناتوانن نەك وئەى قورئان بەلكو وئەى دە (۱۰) سوورەتى و، بگرە وئەى سوورەتتىكىشى بئىنن، سوورەتتىكى سى ئايەتتى وەك سوورەتەكانى: ((العصر) و (الكوثر) و (النصر).

ھەلبەتە زانايان زۆر قسەى دىكەيان كر دوون، بۆ نموونە: دەلئىن: تەنھا بۆ ئاگادار كرنەو ھەى پىغەمبەر بوو ﷺ و، بۆ ئاگادار كرنەو ھەى كەسكە كە قورئان دەخوئىن، خوا دەفرموى: تۆ ئاگادار بە! كە خوا ھەرمایش دەكات، بەلام ئەو پايەى گوتمان، زۆر بەى زانايان تەبەنئىيان كر دوە.

﴿ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴾، ئەوانە ئايەتەكانى كىتەبىكى كاربەجىن، زانايان لىرەدا گوتووئانە: (تلك)، ناوى ئاماژەيە بۆ دوور، لەبەر ئەو ھەى پايەو پىگەو مەقامى قورئان و ئايەتەكان زۆر دوورو بەرزە، بۆيە بە ناوى ئاماژەى دوور (إشارة البعيدة) ئاماژەى بۆ كر دوون، ﴿الْكِتَابِ الْحَكِيمِ﴾، وشەى (حَكِيم)، واتە: (تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الرَّبِّ الْحَكِيمِ)، ياخود: (تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ إِلَهِ الْحَكِيمِ)، ئەوانە ئايەتەكانى پەرورەدگار كى كارزان، يان: پەرستراوئىكى كارزان، ياخود: ﴿الْكِتَابِ الْحَكِيمِ﴾، (خاوەن ھىكمەت بوون) ھەر قورئانى پى وەسفر كاو، واتە: قورئان خاوەن ھىكمەتە، قسە لەجئە، بىر يارەكانى لەجئە، ھوكمەكانى لەجئە.

﴿ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴾، رپيشاندەرەو بەزەيە بۆ چاكەكاران، ھەلبەتە قورئان بۆ ھەموو كەس رپيشاندەرە، بەلام ئەوانەى لئى بەھرەمەند دەبن، چاكەكارانن، وەك لە سەرەتای سوورەتى (البقرة) شدا دەفرموى: ﴿هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾

﴿۴﴾، پێنماییکاره و پێشاندەرە بۆ پارێزکاران، چونکە ئەوەی ئەهلی تەقوا و ئەهلی ئیحسان نەبێ، لە قورئان بەهرەمەند نابێ، ئەگەرنا قورئان لە ئەسڵدا پێنماییکاره بۆ جیهانیان (هُدًى لِّلْعَالَمِينَ)، و بیر خەرەوهیه بۆ جیهانیان، ﴿ذُكِّرَىٰ لِّلْعَالَمِينَ﴾ ە.

ئنجای خوا پێناسەى: ﴿مُحْسِنِينَ﴾ مان بۆ دەکات، ئەوانەى کە لە قورئان بەهرەمەند دەبن و، قورئان دەبێتە مایەى پێنمایى کرانیان و، دەبێتە مایەى بەزەیی لەگەڵ نوێنرانیان، دەفەرموێ: ﴿الَّذِينَ يَقِمْوْنَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ﴾، ئەوانەى نوێژ بەرپا دەکەن و، زەکات دەدەن و، ھەر ئەوانى بپروا پتەو و دلێان بە مەزلگای کۆتایی (پۆژی دواى)، ﴿أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ﴾، ئەوانە لەسەر پێنمایەکی گەورەو گرنگى لە پەرەردگارینەو، ﴿وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾، ھەر ئەوانەش سەرفرازو بە مراد گەشتوو و بەختەوین.

ئنجای خوا ﷻ باسى جوۆرە کەسیکی دیکەمان بۆ دەکات، پێچەوانەى ئەو چاکەکارانەى کە لە قورئان و لە ئایەتەکانى قورئان بەهرەمەند دەبن، دەفەرموێ: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾، ھەرۆھا لە خەلکی ھەيە کەسائیک کە قسەى خافێنەر دەکرن، ﴿لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ﴾، تاكو خەلکی پێ لە پێى خوا لابەدات.

﴿لِيُضِلَّ﴾ خوێنراویشەتەو: (لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ)، واتە: بۆ خوێ لە پێى خوا لا بەدات، ﴿بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾، بەبێ زانیاری، ھەروا بە دواى نەزانی و نەفامی دەکەوێ، ﴿وَيَخْذَهَا حُزْرًا﴾، پێى خواش دەکاتە گالتهجار، گالتهو گەمەى پێ دەکات، ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾، ئا ئەوانە سزایەکی ریسواکەر و زەبوونکەر، سزایەکی ئابرووبەریان بۆ ھەيە.

﴿وَإِذَا نُنَادِي عَلَيْهِ ءَايَتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا﴾، کاتیک ئایەتەکانى ئیمەشى بەسەردا بخوێندرێنەو، خو بەزلگرانە پشت ھەلەدەکات، پروو وەردەچەرخینى (دەپوات)،

﴿كَانَ لَمْ يَسْمَعْهَا﴾، وهك ئهو ئايه تانه ی ههر نه بیستین و گوئی بیستیان نه بووبی،
 ﴿كَانَ فِي أُذُنِهِ وَقْرًا﴾، وهك قورسای ی له گوئی کانی دا بووبی، یاخود گوئی ه کانی که ر
 بووبن و هیچی نه بیستین، ئاوا ئهو ئایه تانه پشتگوئی ده خات، ﴿فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ
 أَلِيمٍ﴾، ئنجا توؤش موژده ی ئازاریکی به ئیشی پی بده، هه لئه ته موژده بو
 شتی خوؤش و چاکه، به لام لیرده دا ئه وه به توانج و ته وسه وه یه، واته: ئه گهر
 هه والئیکی خوؤش هه بی بو وی، بو ئهو جوړه که سه، ههر ئه وه یه که بگوتری:
 تو ئازاریکی به ئیش چاوه ریئت ده کات.

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ﴾، به دلنای ی ئه وان ه ی
 پروایان هیئاوه، کرده وه باشه کان ئه نجام ده دهن، به هه شته پر نازو نیعمه ته کان
 بو ئه وانن، وهك گوتوو مانه: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾، ﴿ءَامَنُوا﴾، یانی: پروایان
 هیئاوه، هه می شه به رکار (مفعول به) ه که ی قرتینراو (محذوف) ه، واته: ئیمان یان
 هیئاوه به هه موو ئهو شتانه ی پیویسته ئیمان یان پی بهیتری، ئیمان یان به خوا
 ﷻ و به فریشته کانی و به کتیه کانی و به پیغه مبه رانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)
 و به پوژی دوا یی و، به قه ده رو، به هه موو ئهو شتانه ی پیغه مبه ر ﷻ هه والی
 پی داو ن، هیئاوه.

﴿وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾، کرده وه باشه کانیش ئه نجام ده دهن، چ په یوه ندیان به
 دل و ده روونه وه هه بی (نیازو مه به سته کانی نیو دل)، چ خولیا یه کانی بیرو هوؤش،
 چ ده ربړینه کانی زمان، یاخود نووسینه کانی ده ست و په نجه، چ په یوه ندیان به
 ئه ندامه کانی دیکه ی جه سته وه هه بی، ئا ئه وان ه: ﴿لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ﴾، باخه پر
 نازو نیعمه ته کانیان، هه ن.

(جَنّات)، کو ی (جَنَّة) یه، یانی: باخ و بیستان و گول و گولزار، پال دراوه ته لای
 (نَعِيم)، یانی: نازو نیعمه ت (خوؤشی و له ززه ت)، ﴿خَالِدِينَ فِيهَا﴾، له و باخه
 پر نازو نیعمه تانه دا، به هه می شه یی ده می ننه وه، ﴿وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا﴾، ئه مه به لئینی
 خوا یه و راسته، ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، به س خواش زالی کار به جییه.

ئىنجا خوا ﷻ كە باسى خۇي دەكات كە ئەو بەهەشتانەي بۇ ئەو بروادارانە داناون، هەندىك لە كردهوه كاني خۇي و، هەندىك لە سيفه تەكاني خۇي دەخاتە پرو، دةفەرموى: ﴿ خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ﴾، ئاسمانە كاني دروستكردوون بە بى كۆلەكانىك، كە بيانينن، ياخود ئەوه ئاسمانەكان دەبينن بە بى كۆلەكەن، ياخود: دروستيكردوون و پايگرتوون بە چەند كۆلەكەيەك، كە ئيوە كۆلەكەكان نابينن، كە وەك دواتر باسى دەكەين، زانايانى هاوچەرخ دەلین: مەبەست پىي ھىزى كیشنە (قوة الجاذبية) يە.

﴿وَالْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوًىٰ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ﴾، ھەروەھا (خوا) چيا قورسە كانيشى خستوونە ئيو زەوييەوه، ﴿أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ﴾، بۇ ئەوهي نە تانجوولینى، بۇ ئەوهي لەنگەر بگرى بەھوى چيا سەخت و قورسەكانەوه، بوى بنە گولمىخ و سينگ و نە تانجوولینى، تويكلى زەوي لە بنتاندا نەيەت و نەچى.

﴿وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ﴾، ھەروەھا (خوا) لە ھەموو جوړە ژياندارىكى لە زەوييدا بلاوكردۆتەوه، ھەر لە (ئەمبیا) و لە ژياندارى (يەك خانەيى) بچووكەوه ھەتا ھەموو ئەو ژياندارانەي كە دەيانبينن كە گەورە ترينيان (نەھەنگى شين) ە، لە دەرياداو (فيل) ە، لە وشكانيدا، ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾، لە سەريوھش ئاومان دابەزاندو، بە شيوەي باران و بەفرو تەرزە، ﴿فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ﴾، لەويدا، لە زەوييدا پرواندووومانە لە ھەر جوړىكى بەرھەمدار، لە ھەر جوړە پروەك و درەخت و ميوەيەكى بەرھەمدار كە مرقەكان لايان بەھرەمەند دەبن، (زَوْج)، ليرەدا بە ماناي جوړ (صنف) دى، ياخود بە ماناي پروەك دى، چونكە پروەك ھەمووي ئيرو مئى ھەيە، (كريم) يش (الجيد من نوعه)، (كريم) لە ھەرشتيكدا يانى: باشترين جوړى.

لە كۆتاييدا خوا دةفەرموى: ﴿هَذَا خَلْقُ اللَّهِ﴾، ئا ئەمە دروستكراوى خوايە، ئەوهي باسكرا:

ا- ئاسمانەکان بەبێ کۆڵەکه بینراوهکان راگیراون، یاخود: بە کۆڵەکه نەبینراوهکان راگیراون.

ب- زهویی که چیا به کان تیتیدا داندراون و، بوونه مایه ی لهنگه رگرتی.

ج- ئەو هه موو زینده وهرانه که به زهویییدا بلأوبوونهوه.

د- ئەو ئاوه که له ئاسمان دێته خوار و، ده بێته هۆی پروانی ههر جوړه شیناوردو درهخت و پرووه کیکی به ره همدار، ئا ئه وه: ﴿ هَذَا خَلْقُ اللَّهِ ﴾.

ئهمه دروستکراوی خوایه، ﴿ فَأَرُوفٍ مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ﴾، ده جا پیشانمبدهن ئهوانه ی جگه لهو (جیا له خوا) که ده پهرستری (پهرستراوهکان) چیان دروستکردوه، کوا؟ ئه وه به ره می خوایه و شوینه واری خوایه، به لام پیشانمبدهن، پهرستراوهکانی دی، شتیکیان دروستکردبێ، به ره هم و شوینه واریکیان هه بێ.

﴿ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴾، هه چکام لهو پهرستراوه ساختانه، شوینه واریان نیه، هه چ شتیکیان دروست نه کردوه، به لکو سته مکاران ئهوانه ی هاوبهش بو خوا داده نین (جگه له خوا ده پهرستن) سته م له خویان و له په یامهکانی خوا ده کهن، ئا ئهوانه له گومراییه کی پروون و ئاشکراو بێ پیچ و په نادان.

پاڤیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - گۆزنی

عەلی بابێر/ AliBapir

عەلی بابێر/ AliBapir

مەکتەبی
پاڤیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابێر

مەسەلە گرنگەکان

مەسەلە یەكەم:

پێناسەکردنی قورئان و، پێناسەکردنی چاکەکاران بە پێنج لە سیفەتە
بنەرەتییەکانیان:

خو دەفه رموی: ﴿الْم ۱﴾ تِلْكَ ءَايَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿۲﴾ هُدًى وَرَحْمَةً
لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿۳﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿۴﴾ أُولَٰئِكَ
عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۵﴾

شیکردنەوهی ئەم ئایەتانە، لە هەشت بەرگەدا:

(۱)- ﴿الْم﴾، پێشتر قسەمان لە بارەوه کردوون، کە ئەوانە سێ پیتن، لە بیست و
هەشت پیتەکانی زمانی عەرەبیی: ئەلیف، لام، میم، هەر ئاواش دەخوێندرێنەوه.

(۲)- ﴿تِلْكَ ءَايَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ﴾، ئەو ئایەتانە ئایەتەکانی کتییکی کارزان و کاربەجێن،
(تِلْكَ)، ئاماژەیە بۆ ئەو ئایەتانە لەم سوورەتەدا باس دەکری، واتە: ئەوهی ئاماژە
بۆ کراوه و لە زەیندا هەیە، (تِلْكَ)، واتە: ئەو ئایەتانە بەسەرتدا دەخوێندرێنەوه،
ئایەتەکانی کتییکی کارزان و کاربەجێن.

﴿ءَايَاتُ الْكِتَابِ﴾، گوزارە (خَبَر)یە، بۆ ناوی ئاماژە (إِسْم إشارة)ی (تِلْكَ)ه،
﴿تِلْكَ ءَايَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ﴾، ئایا بۆچی بە (تِلْكَ) کە ئاماژەیە بۆ دوورو بۆ
میینه (مؤنث) بەو شیۆهە هیناویەتی؟.

لەبەر ئەوهی پلە ی ئەو ئایەتانە، زۆر بەرزو دووره.

﴿ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴾، (الکتاب) مەبەست پێی قورئانەو بە (حکیم) وەصفکراو:

أ- هەندیکیان گوتووین: (الحکیم وَصَفَ لِلْكِتَابِ مَعْنَى ذِي الْحِكْمَةِ)، واتە: ئەم قورئانە خاوێن حیکمەتە، وەک پێشتریش گومان.

ب- هەندیکێ دیکە گوتووین: (الکتاب الحکیم)، لێردا قورئان چویندراو بە مروۆفیکێ حەکیم و کارزانەو.

ج- هەندیکێ دیکە گوتووین: (الحکیم) لێردا بە مانای (مُحْكَم)، قایم و پتەو کە هیچ کەلێن و درزی تێدا نیە.

۳- ﴿ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴾، رێنماییەو بەزەییە بۆ چاکەکاران.

وشەى (هُدًى)، هەر بە (هُدًى) دەخویندرێتەو، چونکە (مَبْنًى)ە، بەلام (وَرَحْمَةً)، بە (وَرَحْمَةً) خویندراو تەو، بە (وَرَحْمَةً) یش خویندراو تەو: (هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ)، رێنماییەو بەزەییە بۆ چاکەکاران.

هەلبەتە قورئان رێنمایی و بەزەییە بۆ تێکپرای مروۆفەکان، بەلام کێن ئەوانەى لە قورئان بەهرەمەند دەبن، وەک رێنمایی پێی دەدۆزنەو، بەرچاوی خۆیانپێ دەبینن و شایستەى بەزەیی لەگەڵ نوێران دەبن و پێی دەگەنە ئامانج؟ بە تەئکید تەنیا چاکەکاران کە دواى خوا پێناسەى چاکەکارانىشمان بۆ دەکات، بۆیەش خوا ﷻ لێردا تاییەتى دەکات بەوانەو، ئەگەرنا لە ئەسڵدا قورئان بۆ هەموو مروۆفەکان نێردراو.

(مُحْسِنِينَ)، چاکەکاران ئەوانەن کە چاکەکان ئەنجامدەدەن (الْفَاعِلُونَ لِلْحَسَنَاتِ)، ئنجا پێناسەى (مُحْسِنِينَ) مان بۆ دەکات:

۴- ﴿ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ ﴾، ئەوانەى نوێژ بەرپا دەکەن، ئێمە پێشتر باسى بەرپاکردنى نوێژمان کرد لە سوورەتى (العنکبوت)دا، لە تەفسیری ئەو ئایەتەدا کە دەفەرموێ: ﴿ أَتُلِّ مَا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ

وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾ لهوئ باسیکی خهست و خوڵمان کرد له قهدهر قهبارهی ئەم تەفسیره، له بارهی چۆنیهتی بهرپاکردنی نوێژو، مانای بهرپاکردنی نوێژهوه کرد.

۵- ﴿وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ ههروهها زهکاتیش دهدهن، سیفهتیکى دیکهیان ئهوهیه که زهکات دهدهن.

ئنجا که دهفهرموئ: ﴿يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ﴾، یانی: نوێژ بهرپا دهکهن به پههایی، که دهشفهرموئ: (ويؤتون الزكاة) یانی: زهکات دهدهن به پههایی و له مالئ خوێان دهبهخشن، به گشتی نهک له شتێک و چهند شتێکی دیارییکراو.

۶- ﴿وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ﴾ ههر ئهوانیشن برۆای پتهویان ههیه به مهزلگای کوئایی، به ژیاى کوئایی که پۆژی دوایه.

ئهمه توانج گرته له وانهی دوو دل و به گومانن بهرانبهر به پۆژی دواى و مهزلگای کوئایی.

۷- ﴿أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ﴾، ئانهوانه لهسه رپنمایهکی تایبهتن له پهروهردگاریانهوه، واته: تهواو پئ چهقیون لهسه ر ئه وهیدایهتهو سهقامگیرن لهسه ر.

۸- ﴿وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾، ههر ئهوانهش سهرفرازن، کهواته: خوا ﷻ، ئهوانه ی قورئان بویان دهبیته مایه ی رپنمای و رهحمهت، به پینج سیفهتی مهزن پیناسه دهکات:

یه کهم: چاکه کاری:

دووهم: نوێژ بهرپاکردن.

سییهم: زهکات دان.

چوارهم: برواداری پتهوو نهلهخشاو به مهزلگای پۆژی دواى.

پینجهم: لهسه ر رپنمای بوون له پهروهردگاریانهوه.

سه رهنجامیش ئهوانه سهرفرازو به مراد و به ئامانج گهیشتهون.

مەسەلەى دووهم:

باسى كەسانىك كە قسەى خافلىنەر دەكرن، تاكو خەلكى پىي لە رىي خوا لاىدەن و، بىكەنە ھۆكارى گالتەپىكردى رىيازى خوا، لە بەرانبەر بىستنى ئايەتەكانى خواشدا، خو بەزىگرو، نەبىستن و شايستەى سزاي بە ئىشن:

خو دەفەرموى: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۖ وَإِذَا نُتِلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنِهِ قِرَاطًا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۖ﴾

شىكردنەھى ئەم دوو ئايەتە، لە ھەوت برگەدا:

(۱)- ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾، ھەروەھا لە خەلكى ھەيە جوړە كەسىك كە قسەى خافلىنەر دەكرى، ﴿لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾، يانى: (الْحَدِيثُ الْمُلْهِي الشَّاعِل) قسەيەكى خافلىنەرى سەرقالكەر، كە مرووف بخافلىنى سەرقالىبكات و، لاىدات لەسەر گەرم بوون بە دەستبەكاربوون لە كارىكى گرنگىرو بايە خدارتردا.

(۲)- ﴿لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾، تاكو خەلك لە رىي خوا لاىدات، بەبى زانىارىي و شارەزايى.

﴿لِيُضِلَّ﴾، خویندراويشتەو: (لِيُضِلَّ) يانى: بو خووى لاىدات لە رىي خوا، بەبى شارەزايى.

(۳)- ﴿وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا﴾، ھەروەھا رىيازى خوا بكات بە گالتەپىكراو، (هُزُوًا: مَصْدَرُ هَزَأَ بِهٖ أَي: مَهْزُوًا بِهِ)، (هُزُوًا) چاوگ (مَصْدَر) ه، يانى: گالتەپىكراو، بەلام بە ماناي بەركار (مَفْعُول بِهِ) ه، (مَهْزُوًا بِهِ)، گالتەپىكراو، يانى: لە ئەنجامى ئەو قسە خافلىنەرەدا كە دەيكردى و خەلكى پىي لە رىي خوا لا دەدات، سەرەنجاميش خەلك بە ھۆى كارتىكراوييان بەو قسە خافلىنەرەيە، گالتە بە ئايىنى خوا ﷻ دەكەن.

(۴) - ﴿أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾، ئا ئەوانە ئازاریکی پرسیواکه‌ریان هه‌یه.

چونکه هه‌میشه سزا به‌ گوێهری کرداره (الْجَزَاءُ مِنْ جُنْسِ الْعَمَلِ)، ئەوانەش ئەو قسه خاڤڵینه‌ریه ده‌کرن، بۆ ئەوهی خه‌ڵک له‌ پێی خوا لابده‌ن و، خه‌ڵک گالته به‌ ئایینی خوا بکات، خوای په‌روه‌ردگاریش له‌ شیوهی کرده‌وه‌که‌ی خۆیان، سزایان ده‌دات و ئازارو سزایه‌کی پرسیواکه‌رو زه‌بوونکه‌ریان بۆ داده‌نی، چونکه (مُهین، آي: مُذِلٌ أَوْ مُخْزٍ) زه‌بوونکه‌رو سه‌رشوێکه‌ر.

ئنجا له‌سه‌ر باسکردنی سیفه‌ته‌کانی ئەو جوړه که‌سه به‌رده‌وام ده‌بێ:

(۵) - ﴿وَإِذَا نُتِلَّىٰ عَلَيْهِ ءَايَتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا﴾، کاتێک ئایه‌ته‌کانی تێمه‌ی به‌سه‌ردا بخوێنرێته‌وه، خۆ به‌زلگرانه پشت هه‌ڵده‌کات، وه‌ک هه‌ر نه‌بیستبن، (وَلَّى): پشتی تێکرد، (مُسْتَكْبِرًا)، له‌ حالێکدا که خۆ به‌زلگربوو، ﴿كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا﴾، وه‌ک ئەو ئایه‌تانه‌ی هه‌ر نه‌بیستبێ.

(۶) - ﴿كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا﴾، وه‌ک له‌ دوو گوێیه‌کانیدا قورسای هه‌بێ، یاخود: وه‌ک دوو گوێیه‌کانی که‌ر بن، که‌ریان تیدا هه‌بێ، (وَقْرًا آي: ثِقْلًا أَوْ صَمًّا) وقر: قورسای یان که‌ری، (أُذُنَيْهِ) خوێندراویشه‌ته‌وه: (أُذُنَيْهِ).

که‌ پێشی ده‌فه‌رموێ: ﴿كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا﴾، وه‌ک ئەو ئایه‌تانه‌ی هه‌ر نه‌بیستبن، دوایی ده‌فه‌رموێ: ﴿كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا﴾، وه‌ک له‌ دوو گوێچه‌کانیدا قورسای یاخود: که‌ری هه‌بێ، ئەمه‌ بۆیه‌ دووباره‌ کراوه‌ته‌وه، یانی: زۆر زۆر نه‌بیست و که‌مه‌ته‌رخه‌مه، به‌رانه‌ر به‌ ئایه‌ته‌کانی خوا.

(۷) - ﴿فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾، ئنجا موژده‌ی پێده‌ به‌ ئازاریکی به‌ ئیش و ژان، پێشی فه‌رمووی: ئەوانه سزایه‌کی پرسیواکه‌ریان هه‌یه، دوایی ده‌فه‌رموێ: موژده‌ی پێده به‌ ئازاریکی به‌ ئیش، هی پێشی سزای پرسیواکه‌ر بوو، سزا پرسیواکه‌ره‌که‌ له‌ به‌رانه‌ر ئەوه‌دایه که‌ خه‌ڵک له‌ پێی خوا لاده‌دات و، قسه‌ی خاڤڵینه‌ر ده‌کری، بۆ ئەوه‌ی گالته به‌ ئایینی خوا

بکات، ئەم سزای ئازاری بە تیشەش، لە بەرانبەر ئەوەدا یە که لە بەرانبەر ئایەتەکانی خوا دا نەبێستە، خو بەزەلگەر، بۆیە مۆژدە ی پێدە بە ئازاریکی بەتیش، مۆژدەش دیارە بۆ شتی باشە، بەلام ئەمە لێردا بە توانج و تەوسەوێه.

کورتە باسیک لە بارە ی چەمک و واتای: ﴿لَهُوَ الْحَدِيثُ﴾ دەو:

﴿لَهُوَ الْحَدِيثُ﴾، یانی: (الْحَدِيثُ الْمُلْهِي)، قسە یەکی خافڵینەرو، سەرقالکەر.

تیمە هەولەدەهین لە حەوت خالان دا ئەوێ که بە راستی دەزانین لە بارە ی ئەم وشە قورئانییەو، بیلین و بیخەینە روو، لەبەر ئەوێ که تەفسیرەکاندا مشتومری زۆر هەیه لە نیوان زانیان داو، زۆریک لەوانە ی گۆرانی و موسیقا بە گشتی بە قەدەغەو حەرام دادەنن، پشتیان بەم وشە قورئانییە بەستو، لەو ئایەتە قورئانییەدا، بۆیە تیمە بە پێویستی دەزانین، تیشکیکی باشی بخەینە سەر:

١- لە هۆی هاتنە خوارەوێ ئایەتەکانی شەش و حەوتدا خستمانە روو، که هیچ کام لەو دەقەنە ی باسی (النَّصْرُ بِنُ الْحَارِثِ) و (الْقِيَّاتِ) و (الْمُعْتِيَّاتِ) دەکەن لە پرووی سەنەدەوێ راست نین، یان: هەلبەستاون، یان بیهیزن، یان زۆر بیهیزن، که دیارە دەقیکیش بیهیز بێ، یان زۆر بیهیز بێ، یان هەلبەستراو بێ، بە تەکید شایستە ی ئەو نیه پستی پێ ببهستری بۆ هەلپنجانی حوکمیک دەربارە ی هەلالی یان حەرامی شتیک، چونکە زۆرە ی زانیان دەلین: هەر حوکمیک که ئەو شتە هەلە، یان ئەو شتە حەرامە، بە تایبەتی بۆ حەرام، دەبێ بەلگەکە ی زۆر بەهیز بێ لە پرووی سەنەدەوێ دنیاکەربێ، ئەگەرنا ئەو کەسە ی بە پشت بەستن بە دەقیک که بیهیزه، یاخود راستییەکە ی ساغ نەبوو تەو، شتیک قەدەغە دەکات، دەچیتە بەر حوکمی ئەو ئایەتە موبارەکە ی که دەفەرموێ: ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِّئَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ﴾ (النحل، ١١٦) هەروەها بەو که زمانتان بە

درۆ دەیلێ، هەر له خۆتانهوه مهئین: ئهوه ههڵالهوه ههپامه، تاكو درۆ به ناوی خواوه ههلبهستن، ئهوانه ی درۆ به ناوی خواوه ههلبهستن سهرفرازابن.

۲- له هەر کام له (ابن عباس) و (ابن مسعود) هوه (خوا لیان رازی بێ) هاتوه كه: ﴿لَهُوَ الْحَدِيثُ﴾ [قسه ی خافڵینه ر] یان به (الغناء) یاخود (الغناء وَنَحْوَهُ)، گۆرانی و شیوه ی وی لیکداوه تهوه، ئنجا من دلنایم كه ئهوه دوو زاناو پشپۆره ی قورئان و شه ریهت مه به ستیان ئه وه بووه كه چه مکی: ﴿لَهُوَ الْحَدِيثُ﴾، گۆرانییش ده گرێته وه، نه ك بڵین مه به ست له: ﴿لَهُوَ الْحَدِيثُ﴾، ته نیا گۆرانییه، هیچ گومانم له وه دا نیه، چونكه خوا ﷺ ده یوانی به فرموی: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي الْغَنَاءَ)، به لام فرمویه تی: ﴿لَهُوَ الْحَدِيثُ﴾، واته: قسه ی خافڵینه ر، كه ئه و كاته گۆرانییش ده گرێته وه، حیاكه ی گێرانه وه ش ده گرێته وه، زۆر شتی دیکه ش ده گرێته وه، كه ئیستا ههیه و کاتی خۆی نه بووه، بۆ وینه: شانۆگه ریی و فیلم و، ئه و قسه و باسانه ی كه له ئه نته رنیت دا ده کرین، له تۆره كۆمه لایه تییه كان دا، ئیستا له م رۆژگا ره دا له هه موو کاتیک باشت، له چه م ك و واتای قسه ی خافڵینه رو قسه ی پووچ و بێ ئامانج حالیی ده بین، له ئه نجامی به ره و پیشچوونی ته كنۆلۆجیای مه علووماتیی و، ئه نته رنیت و تۆره كۆمه لایه تییه كاندا.

۳- وشه ی (لهو)، له سوننهت و له زمانی عه ره بیه شدا، به هەر جوړه خافلان و کات به سه ربردنیکی خو ش ده گو ترێ، له قسه و له کرده وه، با چه ند به لگه یه ك له و باره وه بی نین:

أ- وشه ی (لهو) له سوننهت دا:

یه كه م: {عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّهَا رَفَّتْ امْرَأَةً إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا عَائِشَةُ! مَا كَانَ مَعَكُمْ مِنْ لَهُوٍ؟ فَإِنَّ الْأَنْصَارَ يُعْجِبُهُمُ اللَّهْوُ»}، (أخرجه البخاري: ۴۸۶۷).

واته: عایشه دایکی برواداران (خوا لێی رازی بێ) ئافره تیکی بۆ پیاویك له ئه نصارییه كان برد (پیاویك له پشتیوانه كان، بۆیان گواسته وه ته وه)، پێغه مبه ر ﷺ به فرموی: ئه ی عایشه! ئایا (لهو) تان پێ نه بوو؟ چونكه پشتیوانه كان هه ز له (لهو) ده كه ن.

(لَهُو) ش له فەپههنگه کانی زمان دا - وهك دواى باسیده کهین - یانی: گۆرانى، دهف، تهپل ... هتد، (لهو) ئەوانه هه موویان ده گرێته وه.

دووهم: پێغه مبه ر ﷺ فەرموو یه تی: {فَصْلٌ مَّابَيْنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ، ضَرْبُ الدُّفِّ وَالصَّوْتُ فِي النِّكَاحِ}، (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ۱۵۴۸۹، وَالتِّرْمِذِيُّ: ۱۰۸۸، وَقَالَ: حَسَنٌ، وَالنَّسَائِيُّ: ۳۳۶۹، وَابْنُ مَاجَهَ: ۱۸۹۶، وَالتَّبْرَانِيُّ: ۵۴۲، وَالحَاكِمُ: ۲۷۵۰، وَقَالَ: صَحِيحُ الْإِسْنَادِ).

واته: لێك جیا که ره وهی هه لال و هه پام، بریتیه له لێدانی دهف و له دهنگ، له کاتی هاوسه گرێیدا، دهنگ واته: گۆرانى و، ده فیش، که له هه ره بیی (دُف) هو به کوردی (دهف) ئاشکرایه.

سێیه م: پێغه مبه ر ﷺ فەرموو یه تی: {كُلُّ شَيْءٍ يَلْهُو بِهِ الرَّجُلُ بَاطِلٌ، إِلَّا رَمِيَ الرَّجُلُ بِقَوْسِهِ، أَوْ تَأْدِيَّتِهِ فَرَسَهُ، أَوْ مَلَاعِبَتَهُ أَمْرَأَتَهُ، فَإِنَّهُمْ مِنَ الْحَقِّ} (أَخْرَجَهُ الطَّيَالِسِيُّ: ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، وَأَحْمَدُ: ۱۷۳۳۸، وَالتِّرْمِذِيُّ: ۱۶۳۷، وَابْنُ مَاجَهَ: ۲۸۱۱، وَالحَاكِمُ: ۲۴۶۷، وَقَالَ: صَحِيحُ الْإِسْنَادِ).

واته: هه ر (لَهُو) ێك که مروڤ پێی ده خافلی، پووچه، جگه له سێ شتان: که تیرو که وانه که ی به کار دێنێ بۆ تیره ندازی (بۆ ئه وهی دهستی راست بێ)، یان که مه شق به ئه سپه که ی ده کات، یان که له گه ل مأل و خێزانی خۆیدا گه مه و یاری ده کات، (ئهو سێیه هه رچه نده خافلان)، به لام هه قن (واته: پاداشتیان له سه ره).

چواره م: پێغه مبه ر ﷺ فەرموو یه تی: {سَتَفْتَحُ عَلَيْكُمْ أَرْضُونَ وَيَكْفِيكُمْ اللَّهُ، فَلَا يَعْجَزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَلْهُوَ بِأَسْهُمِهِ}، (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ۱۷۴۶۹، وَمُسْلِمٌ: ۱۹۱۸).

واته: سه ر زه مینانی کتان ده که ونه ده ست (ئازادیان ده که ن) و، خواش ﷺ یارمه تیان ده دات (دوژمنتان له کوڵ ده کاته وه)، با یه کیك له ئیوه ده سه تپاچه نه بێ که به تیره کانی خافلان (یاری) بکات، واته: تیران به اوێ و تیره ندازی بکات، که ئهو ناوی لێناوه (لَهُو).

ب - وشەى (لّهُو) لە پرووی زمانی عەرەبییەوه:

أ- (الجَوْهَرِي): گوتوویەتی: (اللَّهُو: اللَّعِبُ)^(١)، واتە: (لّهُو)، یانی: یاری.

ب- (ابْنُ الْفَارَس): گوتوویەتی: (كُلُّ شَيْءٍ شَغَلَكَ عَنْ شَيْءٍ، فَقَدْ أَهْلَكَ)^(٢)، واتە: ھەر شتێك تۆ بى ئاگا بکات و سەرقالت بکات، بتخافلینى لە شتێك، ئەو ە بۆ تۆ بوو ە تخافلینەر (لّهُو).

ج- (الْخَلِيلُ بْنُ أَحْمَدَ الْفَرَاهِيدِي) گوتوویەتی: (اللَّهُو مَا شَغَلَكَ مِنْ هَوًى وَطَرَبٍ)^(٣)، واتە: (لّهُو) ھەر شتێكە کە تۆ سەرقالبکات لە شتێك، لە ئارەزوو و دەنگی خوێنى ئینسان جوولینەر.

کەواتە: ھەم لە پرووی دەقەکانی سوننەتەوه، ھەم لە پرووی زمانی عەرەبییەوه، بۆمان دەرکەوت، کە (لّهُو) ھەر شتێكە مرووف بخافلینى، ھەر شتێكە مرووف سەرقالبکات، ئنجا چ پاداشتی لە بەرانبەردا ھەبى، وەك مەشقکردنى مرووف بە ئەسپەكەى، کە ئیستا سەیارەو تەیارەو ئەوانە شوینى دەگرنەوه، یاخود یارییکردن بە تیرەکان، تیرو کەوانەكەى، کە ئیستا تەفەنگ و ھەموو جوورە چەكەکان کە سەربازەکان مەشقیان لەسەر دەکەن، شوینى دەگرنەوه، یاخود یاریی و گەمە بکات لەگەڵ مال و خیزانی دا.

٤- مەسەلەى (لّهُو) بە گشتیی و گۆرانیی (غناء) بە تاییەت، لەم پۆزگارەدا زیدەرپۆیی و لادانی زۆری تیدا کراوه، کاتی خوێنى ھەر لەبەر ئەوه بووه، زانایان پێی ھەستیار بوون و ئامیڕەکانیان ناو ناوه: (عَادَةُ أَهْلِ الْمُجُون)، نەریتی خەلکی بى بەندو بار، یان گوتوویانە: فلان ئامیڕەو فلان ئامیڕەو فلان ئامیڕە، ھەرامە بەکاربھێنن، لەبەر ئەوهى گوتوویانە: ئەوه عادیەت و نەریتی خەلکی بى بەندو بارە، ئەو ئامیڕانە بەکاربھێنن، نەك لەبەر خودی خوێان، بەلكو لەبەر ئەوهى عادیەتی خەلکی خراپە، واتە: ئەگەرنا لە ئەصلدا رەواو موباحن، بەلام لەبەر ئەوهى بە دەست خەلکی خراپەوه بوون، بۆ ئامانجی خراپ و، لە شوینى خراپدا بەکارھێنراون، زیاتر لەبەر ئەوه بەشێك لە زانایان پێیان ھەستیار بوون.

(١) القاموس المحيط: ج٦، ص ٢٤٨٧.

(٢) مُعْجَمُ مَقَائِيسِ اللُّغَةِ: ج٥، ص ٤١٣.

(٣) الْبَارِعُ فِي اللُّغَةِ، لِأَيِّ عَلِيٍّ إسماعيل بن القاسم القالي البغدادي ص ١١٣.

۵- ئیمە لە کتیی: (سروودو مۆسیقاو چەند بابەتییکی هونەریی لەبەر پۆشنایی قورئان و سونەتدا)^(۱)، لە بەشی سییەمدا: {گۆرانی و سروودو مۆسیقا}، باسیکی تیرو تەسەلمان لەو بارەووە کردووە، لە کۆتایی دا بە ناوونیشانی: [پوختە قسان لە بارە حوکمی گۆرانی و سروودو مۆسیقاو]، ئەوێم گوتووە کە ئیستا دەرخەمە پروو:

گوتووومە: خوینەری بەرێز!

خوای کاربەجی ﷺ شتی حەلّالی بە دوو شیوە پروونکردۆتەو:

۱- بە کورتیی (إجمالاً) ئەویش لە سۆنگە ئێووەوە کە ناکرێ سەرچەم جوو تاکەکانی شتە حەلّالەکان، کە یەكجار زۆرو زەووەندن، سەر ژمێر بکری، بەلام بە گشتیی خوا رایگەیانداوە کە هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدایە، بۆ بەندەکانی پام و دەستەمۆ کردووە، وەك فەرموویەتی: ﴿وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ﴾ (۱۳) الجاثية، واتە: هەرچی لە ئاسمانەکان و لە زەویدا هەیە، لەلایەن خۆیوە بۆ ئێوێ دەستەمۆو رامکردووە، (ئەو جوو یەكەمی پروونکردنەوێ شتی حەلّال).

۲- بە درێژی (تفصيلاً) کە بریتیه لە باسکردنی چەند نموونەیهك، تاكو چاکەو نیعمەتی خوێ بەسەر بەندەکانیوە دەربخات، بۆ نموونە، خوا دەفرموی: ﴿الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَّكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ وَالْمَحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَا ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسْفِحِينَ وَلَا مَتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَن يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ﴾ (۵) المائدة.

واتە: ئەمڕۆ هەرچی پاک و چاکە بۆتان حەلّال کراوە، هەروەها خواردن (سەرپراو)ی ئەوانە کتییان دراوەت بۆتان حەلّالەو، خواردن (سەرپراو)ی ئێوێش بۆ ئەوان حەلّالە، هەروەها ئافرەتانی داوینپاک لە پرۆاداران و ئافرەتانی داوینپاک لەوانە لە پێش ئێوێدا کتییان دراوەت، بۆ ئێوێ حەلّال، (کە هاوسەرگیریان لەگەڵدا بکەن)، هەر کات کرێیەکان (پاداشت و مارییەکان) تان دانی....

ئەو بە نەسبەت ھەلەو ھە خوا ﷺ جاری وایە بە کورتیی و بە گشتیی
 باسکردو ھو، جاری واش ھە یە چۆتە نیو وردە کارییە کان و ھەندی نموونە ی
 باسکردوون، بە لام خوای زاناو شارەزا ﷺ شتی ھە پامی بە درێژی خستۆتە
 پروو، نە ک بە کورتیی، بە لکو بە سەر ھەم تاکە کان یەو ھو، وە ک فەر موویە تی: ﴿وَقَدْ
 فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ﴾ (١١٩) الأنعام، واتە: خوا ھەر چی لی
 قەدەغە کردوون، بە وردیی و بە پروویی بۆی باسکردوون، مە گەر ئەو ھو بۆی
 ناچار بن، ئەو ھو بۆی ناچار بن، لە کاتی تیگیان و سەر تیو ھەستاندا، بە لە ئەسڵ
 دا ھەرامیش ییت، بۆتان رەوا دە ییت.

لهو بارهوه ئەم فەرموودەش هاتو: {عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا أَحَلَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ حَلَالٌ، وَمَا حَرَّمَ فَهُوَ حَرَامٌ، وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ عَافِيَةٌ، فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ الْعَافِيَةَ، فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ نَسِيًّا»، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ ٦٤ {مریم} (أَخْرَجَهُ الْحَاكِمُ: ٣٤٧٧، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ، وَوَافَقَهُ الذَّهَبِيُّ).

واته: ئه‌بوو دده‌پداء ﷺ ده‌گيرتته‌وه: پيغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو‌يه‌تى: هه‌ر شتيك كه‌ خوا له‌ كتيبي خویدا هه‌لاالى كردبى، هه‌لااله‌و، هه‌ر شتيكيش كه‌ قه‌ده‌غه‌ى كردبى، قه‌ده‌غه‌يه‌و، هه‌ر شتيك لى‌ بى ده‌نگ بوو بى، ئه‌وه‌ په‌وايه‌، ئنجا ئه‌وه‌ى خوا بووى په‌وا كردوون، لى‌ وه‌ر بگرن، چونكه‌ ناگونجى خوا هيچ شتيكى له‌ ياد بچى، پاشان ئه‌م ئايه‌ته‌ى خوینده‌وه‌: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ ﴿٦٤﴾ مريم، (واته: يه‌روه‌ردگار ت هه‌ر گيز شتى له‌ ياد ناچى).

ئىستاش دىنە سەر ئەنجامگىرىي:

ھەر كام لە گۆرانىي و ئامپىرەكانى مۇسقىا، پىش ئىسلام ھەبوون، كاتىك ئىسلامىش ھاتوھو شەرىعت ھاتۆتە خواری، ھەرچەندە بە پروونىي و بە درىژىي باسى تىكپرای قەدەغە كراوھكانى كىردوھ، بەلام باسى قەدەغە بوونى گۆرانىي و مۇسقىاى نەكردوھ، ئەوھ قورپان لەبەر دەستماندايو، ئەوھ سوننەت و پىيازى پىغەمبەرىش ﷺ.

ھەلبەتە من لەو كىتیبەدا [چەند بابەتتىكى ھونەرىي ...]، باسى ھەندىك دەقم كىردوھ كە زانايان كىردوويانن بە بەلگە، ھەندىك ئايەت و، ھەندىك دەقى سوننەت لەسەر: بە گشتىي قەدەغە بوونى گۆرانىي و ئامپىرەكانى مۇسقىا، بەلام پروونمان كىردۆتەوھ كە لە راستىيدا ئايەتەكان ئەوھ ناگەيەنن و، فەرمايشتەكانى پىغەمبەرىش ﷺ، يان لە پرووى سەنەدەوھ راست نىن، يان لە پرووى نىوھپۆكەوھ، پىغەمبەر ﷺ مەبەستى پىي شتىكى دىكە بووھ، بۆيە وەك پوختەي راي خومان لەو بارەوھ دەللىن:

بناغەو نىوھپۆكى گۆرانىي و مۇسقىا دەنگى خوشە، دەنگى خوشىش نىعمەتتىكى خوايىھە وەك سەرچەم شتە رەوا (مباح)ەكان و، لە ئەصلدا رەوايە، بەلام دوايى بە پىي ئەو چۆنىەتتىيە پىي بەكاردى، ئەو دەنگە خوشە، چ ھى بەشەر بى، چ ھى بالندەبى، چ ھى ئامپىرەكان بى، بەگوپىرەي ئەو ئامانجەي بۆي بەكاردى و، بە پىي ئەو چۆنىەتتىيەي بۆي بەكاردى، ھوكمى ديارىي دەكرى، ئەگەر بە چۆنىەتتىيەكى رەواو شەرىعى بەكاربى، ئنجا تەماشاي ئەو ئامانج و مەبەستە دەكەين كە بۆي بەكاردى:

۱- ئەگەر پىويست بوو، وەك قورپان خویندىنى فەرزو، ھاندانى خەلك بۆ جەنگ و جىھاد لە كاتى پىويست بوونىدا، ئەوھ پىويستەو، قورپانىش بە دەنگى خوش دەخوینىر و، پىغەمبەر ﷺ فەرموويەتى: {لَيْسَ مِنْكُمْ مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ}، (أُخْرِجَ الْبَخَارِي: ۷۰۸۹، وأبو داود: ۱۴۶۹، وغيرهما)، واتە: ھەر كەس دەنگى بە قورپان نەلارپىتتەوھ، لە ئىمەنيە.

۲- ئەگەر ئامانچ و مەبەستەكە پەسند بوو، بۇ ئىمۇنە: خۇشحاللىى دەرېرىن لە رۇژى جەئنداو، لە كاتى زەماوئنداو، هاندانى خەلك بۇ كارىكى چاك، ئەوئە ئەو دەنگە خۇشە چ هى مروق بى، چ هى ئامپىرەكان بى، بەكارهينانى بە پەسند (مُسْتَحَب) دادەنرى، مادام ئەو ئامانجەى بۇى بەكاردى، وابى.

۳- بەلام ئەگەر ئامانچ و مەبەستەكە، شتىكى خراب و قەدەغە بوو، بۇ ئىمۇنە: هاندانى خەلك بۇ فەسادو بى بەندو بارىى و پىداھەلگوتن و مەدحكردى خەلكى ستەمكار، ئەوئە بىگومان ئامرازەكەش قەدەغەىە.

۴- ئەگەر بۇ ئامانچ و مەبەستىكى ناپەسند (مَكْرُوه) بەكار بى، بۇ وئىنە: گوتنى قسەو شىعرى ناپەسندو، هاندانى خەلك بۇ شتى ناپەسند، ئەوئە بەكارهينانى ئەو ئامرازەش ناپەسندە.

۵- ئەگەر ئەو ئامانچ و مەبەستەكە دەنگى خۇش و گۇرانىى و مۇسقىاى بۇ دەكرىتە هۇكارو ئامراز، هىچ كام لەو چوار حالەتەى نەبن كە باسمانكردن، هىچ كام لەو چوار حوكمە شەرعىيەش (پىئوستىبون، پەسندبوون، قەدەغەبوون، ناپەسندبوون)ى بەسەردا نەچەسپن، ئەوئە هەر لەسەر حالەتى ئەصلىى خۇى، كە رەواىيە ماوئەتەو.

كەواتە: گۇرانىى و مۇسقىا لە ئەصلا وەك دەنگ و سەداى خۇش، حەلال و زەلالە، بەلام دواىى بە گوىرەى نىوئەرۇكىان و، چۆنىەتىى و ئامانجى بەكارهينانىان، حوكمەكەيان دەگورپى، وەك (العَزَّ بِنَ عَبْدِ السَّلام) لە كتىبى (قَوَاعِدُ الْأَحْكامِ فِي مَصَالِحِ الْأَنامِ) لە ژىر ناوونىشانى: (حَاسَةُ السَّمْعِ وَمَا يَتَعَلَّقُ بِهَا مِنَ الْأَحْكامِ الْخَمْسَةِ) دا^(۱)، گوتووىەتى: گوتى راگرتن لە دەنگ و سەداىەكان بە گشتىى پىنج حوكمە شەرعىيەكانى بەسەردا دەچەسپن، ئەگەر ئامانجەكە واجب بى، واجبە، سوننەت بى، سوننەتە، رەوا بى، رەواىە، ناپەسند بى، ناپەسندە، قەدەغە بى، قەدەغەىە.

هه لښته ټيمه له و کتيبه دا که ناماژهم پيدا: (سرودو موسيقاو چهند بابته تیکی هونه ریی له بهر پوښنایی قورپان و سونه تدا)، به ته فصل باس مکړدوه و، قسه ی ته وانه هم هیناوه که ده لښ: به گشتی گورانی و موسیقا هه پامن، هه روه ک قسه ی ته وانه شم هیناوه که ده لښ: به گشتی هه موو جوړه کانی گورانی و به کارهینانی نامیره کانی موسیقا هه لالښ، ته وانه هم هه موو به پر بهرچ داوه ته وه و، خه تی نیوه راست ته وه یه که ده گونجی ده نگی خوش چ هی مروږ، چ هی نامیره کان، بو مه به سستی چاک به کاربی، ده شگونجی بو مه به سستی خراب به کاربی، تنجا به پی جوړی به کارهینانی، ته و نامانجه ی بو به کاردی، ته و شوینه ی تیدا به کاردی حوکمه که ی ده گوړی.

٦- فراوانی و کراوه و گونجاو پيشاندانی ئیسلام گرنگه:

ليره دا قسه يه كي (القشيري) دينم: (قال القشيري: ضَرَبَ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ يَوْمَ دَخَلَ الْمَدِينَةَ، فَهَمَّ أَبُو بَكْرٍ بِالزَّجْرِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: دَعَهُنَّ يَا أَبَا بَكْرٍ حَتَّى تَعْلَمَ الْيَهُودُ أَنَّ دِينَنَا فَسِيحٌ، فَكُنَّ يَضْرِبْنَ وَيَقُولْنَ: نَحْنُ بَنَاتُ النَّجَارِ يَاحَبُّ ذَا مُحَمَّدًا مِنْ جَارٍ)، (أخرجه البخاري: ٩٥٢، ومسلم: ٨٩٢، وابن حبان: ٥٨٧٧) قوشه يری ده لښ: (له به رده می پیغه مبه ر ﷺ کاتیک که چوو هه دینه ده ف لیدرا [کومه له نافرته تیک] ته بوو به کر (خوا لښی پازی بی) ویستی تیان بخوړی و بیده نگیان بکات، پیغه مبه ر ﷺ فهرمووی: ته ی ته بوو به کر! لیانگه ری، با جووله که کان بزنانن ټایینی ټیمه فراوانه، تنجا نافرته ته کان ده فیان لیده داو ده یانگوت:

ټیمه کچانی به نوو نه جچارین، دراوسی موحه ممه د ﷺ چهند خوشه!

له و باره وه ده قی دیکه ش زوړن، که من له و کتيبه دا هیناومن، که له صه حیخی بوخاری و موسلیم داو، له سه رچاوه کانی دیکه ی سونه ت هاتوون، بو نمونه:

یەکیکیان ئەو هیە کە ئافره تێک، کە پیغەمبەر ﷺ لە سەفەرێک گەرابوو، هاته خزمەت پیغەمبەر ﷺ و گوتی: ئەهی پیغەمبەری خوا ﷺ! نەزرم کردووە ئەگەر تۆ بە سەلامەتی گەرایەو، دەف لیبدەم و گۆرانیی بلێم، ئەویش فەرمووی: {إِنْ كُنْتَ نَذَرْتَ فَأَفْعَلِي وَإِلَّا فَلَا} ^(۱)، ئەگەر نەزرت کردو، بیکە، ئەگەرنا، مەیکە.

دیاره سروودو گۆرانییه کانی ئەوانیش، هەر ئەو شیعرا نه بوون که شاعیره کانیان گوتوو یانن.

۷- بوونی راجیایی لەو مەسەلەیدا، بەلگهی نەبوونی دەقی روون و دیاریکەرە:

هەر کات دەقیەک هەبێ کە بابەتێک یەکلایی بکاتەو و هەلیبێ، راجیایی لە نێو زانایاندا پەیدا نابێ، ئنجا لە راستیدا وەک پێشتریش ئاماژەیکم پێدا: زانایان کە هەستیارییان پەیدا بوو بە رانبەر بە ئامێرەکانی گۆرانیی گوتن و ئامێرەکانی موسیقا، زیاتر لەبەر ئەو بوو کە ئەو ژینگەیهی ئەوانی تیدا بوون، زیاتر خەلکی خراپ و بێ بەند و بار ئەو ئامێرەیان بەکارهێناون، بۆ ئامانجی خراپ و بۆ گۆرانیی خراپ و، بۆ مەبەستی خراپ و، بە چۆنیەتی خراپ و ناشەرعی، بۆیه هەستیارییان بە رانبەر پەیدا کردوون، ئەگەرنا ناگونجی دەنگی خۆش هەر لەبەر ئەو هی دەنگی خۆشە، حەپام بێ، چونکە خوا کە دەفەرموی: هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدا، بۆ ئیوهی دروستکردو و پەخساندو، کە ئیوه لێیان بەهرەمەندبن، یەکیک لەو شتانە ی کە خەلک لێیان بەهرەمەندن، دەنگی خۆشە، شتی جوانە، شتی خۆشە، خوا بە گشتی دەفەرموی: ﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي

(۱) {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرِيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ بَعْضِ مَغَازِيهِ فَبَجَاءَتْ جَارِيَةٌ سَوْدَاءُ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُ نَذَرْتُ أَنْ رَدَّكَ اللَّهُ تَعَالَى سَالِمًا أَنْ أَضْرِبَ عَلَيَّ رَأْسَكَ بِالْدُّفِّ، فَقَالَ: إِنْ كُنْتُ نَذَرْتُ فَأَفْعَلِي، وَإِلَّا فَلَا. قَالَتْ إِنْ كُنْتُ نَذَرْتُ، قَالَ: فَقَعَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَضَرَبَتْ بِالْدُّفِّ} أخرجه الترمذي: ۳۶۹۰، وأحمد: ۲۳۰۶۱، تعليق شعيب الأرناؤوط: إسناده قوي.

أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ ﴿٣٢﴾ الأعراف، بَلَى: كى ئەو جوانىيەى كە خوا
بۆ بەندەكانى ھىناوۈيەتە دى، قەدەغەى كىردەو، كى بڑيوە خوۋش و بەتامەكانى
قەدەغە كىردوون؟!

واتە: خوا شتەكانى بەگشتى بۆ مروۋقەكانى خولقاندوون، بەلام گىرگ
ئەوۈيە بەو شىۋەيە بەكاربىن، كە لە چوارچىۋەى شەرىعەتدايەو بۆ ئامانجى
شەرىعى و پەوا بەكاربىن و، بۆ ھاندانى خەلك بۆ چاكەكارىي، ياخود لانى كەم
بۆ خاڧلانكى پەوا (مُباح) بەكاربىن، كات بەسەربىردىكى پەوا، نەك بۆ ھاندانى
خەلك بەرەو گوناخو تاوان و، بەرەو زولم و ستەم و بەرەو خراپەو شتى قەدەغە.

پاكەياندى مەكتەبى مامۇستا ەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

له نۆرە خۇمەلىيەتەن لىكەنلىن

Google play

App Store

ەلى بابىر/ AliBapir

ەلى بابىر/ AliBapir

كەتەبى

پاكەياندى مەكتەبى مامۇستا ەلى بابىر

مەسەلە ی سێهەم:

بروادرانی کردارچاک، بەهەشتە پر نازو نێعمەتەکانیان هەن، بەهەمیشەیی
تێیاندا دەمیننەو، ئەو بەئینی چەسپاوی خوايە:

خو دەفەرموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ۝۸ خَالِدِينَ
فِيهَا وَعَدَّ اللَّهُ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝۹﴾

شیکردنەو ی ئەم دوو ئایەتە، لە چوار برگەدا:

۱- ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ﴾ واتە: بە دنیایی ئەوانە ی
بروایان هێناو و کردەو بەشەکانیان ئەنجامداون، باخ و بێستانە پر نازو نێعمەتەکانیان
هەن.

بروایان هێناو، واتە: بەهەموو ئەو شتانە ی پێویستە بروایان پێ بهێنێ،
یانی: هەقیان ناسیو، هەق بەچەمک و واتای فراوان و راستەقینە ی، کە لە
ئیمان بەخو، ئیمان بەفریشتەکان و، بەکتێبەکان و، بەپێغەمبەرەکان و،
بەپۆژی دوایی و، بەقەدەر، ئیمان بەهەققانیەتی ئەو شەریعەتە ی کە
موحەممەد ﷺ لەخوایە بۆ دابەزێناو، لەویدا بەرجەستە دەبێ، ﴿وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ﴾ یانی: بەپێی ئەو هەققەش کە تێی گەشتوون و وەریانگرتو،
لەعەق و دێاندا چەسپاو، مامەلەیان کردو، پەفتاریان کردو، لەهەموو
بوارەکانی تاکیی و خێزانی و کۆمەلایەتی و سیاسیدا.

کە دەفەرموی: ﴿لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ﴾ واتە: باخ و بێستانە پر نازو نێعمەتەکانیان
بۆ هەن، لێرە کە دەفەرموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ
النَّعِيمِ﴾ لەبەرانبەر ئەوانە ی پیشدا ی، کە قسە ی خافڵینەر دەکرن، قسە ی
خافڵینەریش وە ک پیشتریش باسما کرد: هەر شتیکە خەلک بخافڵینێ و بێ

ئاگای بکات، لە شتێک کە پێویستە پێوهی سەرگەرم بێ، کە بە راستیی لەم سەردەم و پۆزگاری ئیمەدا، [قەسە خاڵینەر] چەمک و واتایە کە لە هەموو پۆزگاریک باشتەر بۆ ئیمە بەرجەستە، کە بریتیه لە هەموو شتانهی کاتی خەڵک دەکوژن، ئەو هەموو ھۆکارانە پەیدا کراون بە ھۆی ئەنتەرنێتەو، وەك تۆرە کۆمەلایەتیەکان بە ھۆی جوۆرەکانیانەو: واتس ئاب و فەیسبووک و ئینستېگرام و تویتر... ھتد) کە زۆر لەوانە لە پێی موبایلێشەو بە کاردێن و، خەڵکیکی زۆر کاتیکی زۆری لێ دەپواو تەمەنێکی زۆری لێ بە زایە دەچێ، ئنجا بەرانبەر ئەو جوۆرە کەسانەدا، کە بە پارەى خۆیان قەسە خاڵینەر (لھو الحدیث) دەکەن و تەمەنى خۆیان کە سەرمايەى بوونیانە، دەیسووتێنن لە بەرانبەر ئەواندا، ئەو جوۆرە کەسانە ھەن، کە پڕوایان ھێناو بە هەموو ئەو شتانهی پێویستە پڕوایان پێ بەیترى و، کردەو بەشەکانیش ئەنجام دەدەن، ئەوانە باخ و بیستانە پڕ نازو نېعمەتەکانیان ھەن.

(۲) ﴿خَلِّدِينَ فِيهَا﴾ بە ھەمیشەیی تێیاندا دەمێننەو، بێ کۆتایی و پڕانەو.

(۳) ﴿وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا﴾ بەلێنی راست و چەسپاوی خوايە.

﴿وَعَدَهُمُ اللَّهُ وَعْدًا حَقًّا﴾، لا شَكَّ فِيهِ، وَلَا خِلَافَ لَهُ، خوا بەلێنێکی راستی پێداو کە گومان و دوو دلی تێدانیهو، پێچەوانەشی نیە کە بەلێنە کە دێتە دی.

(۴) ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، خواش زالی کارزانە، بە دلیی زالیی و بالا دەستی خوا، ھەروەھا کاربەجیی خوا، خوازیاری ئەو، بەلێنی خۆی بەریتە سەر.

لە سوورەتی (الکھف) دا خواى تاك و پاك دەفەرموى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ۖ خَلِّدِينَ فِيهَا لَا يَغْوُونَ عَنْهَا حَوْلًا﴾ (۱۰۷) واتە: بە دلیی ئەوانەى پڕوایان ھێناو کردەو بەشەکان ئەنجام دەدەن، باخەکانی (فیردەوس)یان بۆ دەکرین بە شوینی دابەزێران و شوینی میوانداریی، تێیاندا دەمێننەو بە ھەمیشەیی، ئاواتیش ناخوازن لێیان بچنە دەری.

لَیْهِ تَی.

له ژبه كوماليزېدونك لاملين
 ددې دود او فرهنگ د خپلې
 نښې په توگه پر دواړو اړخونو
 ښودل شوي دي.

پاڼه ياندي مهكښې ماموستا علي بابېر

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir

د دې دود او فرهنگ د خپلې
 نښې په توگه پر دواړو اړخونو
 ښودل شوي دي.

www.alibapir.net

انځورې څارنې څارنې

پاڼه ياندي مهكښې ماموستا علي بابېر

علي بابېر/ AliBapir

علي بابېر/ AliBapir

د دې دود او فرهنگ د خپلې
 نښې په توگه پر دواړو اړخونو
 ښودل شوي دي.

علي بابېر/ AliBapir

د دې دود او فرهنگ د خپلې
 نښې په توگه پر دواړو اړخونو
 ښودل شوي دي.

علي بابېر/ AliBapir

د دې دود او فرهنگ د خپلې
 نښې په توگه پر دواړو اړخونو
 ښودل شوي دي.

مەسەلە ی چوارەم:

خو ئاسمانەکانی بە کۆلەگە نەبینراوەکان پراگرتوون و، چیاپەکانیشی کردوونە مایە ی لەنگەرگرتن و نەجوولانی زەوی، ژياندارانی زۆریشی لە زەوییدا بلاوکردوونەو، بە ئاوی لەسەرەو دابەزیندراویش، هەر پرووەکیکی بەرھەمداری پروواندو، پەرستراوانی ساختە ی دیکەش، هیچ کام لەوانەیان پێ دروست ناکرین:

خو دەفەرموی: ﴿ خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَالْأَرْضَ رَوْسَى أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَأْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ۝۱۰ هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۚ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ۝۱۱ ﴾

شیکردنەوێ ئەم دوو ئایەتە، لە هەشت بەرگەدا:

۱- ﴿ خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ﴾، خو ﷻ ئاسمانەکانی بە کۆلەکانیک کە ئێو نایانبینن، دروستکردوون.

لە سوورەتی (الرعد) دا دەفەرموی: ﴿ اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ﴾ ۲، الرعد، خو ئەو زاتەیە کە ئاسمانەکانی بەرزکردوونەو بە کۆلەکانیک کە نایانبینن، یاخود بەبێ کۆلەکە، کە بیانبینن، پێشتریش ئاماژەمان پێداوە لە تەفسیری سوورەتی (الرعد) دا، لەو بارەو قسەمان کردو کە زانایان لە بارە ی ئەم پستەییەو: ﴿ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ﴾، دوو رایان هەن:

۱- خو ئاسمانەکانی دروست کردوون و بەرز کردوونەو بە کۆلەکانیک، کە نایانبینن.

۲- ئێو ئاسمانەکان دەبینن هیچ کۆلەکەیان نین.

ئیمە دوایی لە خستنه پرووی چەند سەرنجێکدا، زیاتر تیشك دەخەینە سەر ئەو مەسەلەیەو، قسە هەندێک لە زانایان لەو بارەیەو دەینن.

۲- ﴿وَالْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوًى أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ﴾ هەرودەها (خوا)، چایەکانی خستوونە نیو زەوی و تێفرێدان، تاكو نه تانجوولێن.

﴿أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ﴾ یانی: (گراھە أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ)، لەبەر پێناخۆشبوونی ئەو کە بتانجوولێن، یاخود: (لأن لا تَمِيدَ بِكُمْ)، بۆ ئەوێ نه تانجوولێن، خوا چایەکانی تێفرێدان، چیا قورسەکان تاكو زەوی لەنگەر بگرێ، لە سوورەتی (النحل) دا دەفەرموێ: ﴿وَالْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوًى أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ﴾ النحل، ۱۵ هەر هەمان تەعبیری لێویدا هاتو، کە ئیمە کاتی خۆی لە تەفسیری سوورەتی (النحل) دا، لەو بارەو قسەمان کردو، واتە: چایە قورسەکانی خستوونە نیو زەوی، بۆ ئەوێ نه تانجوولێن ﴿أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ﴾ یانی: (لأن لا تَمِيدَ بِكُمْ)، تاكو نه تانجوولێن.

(تَمِيدَ) یانی: (تَمِيلَ)، واتە: مەیلان بکات و بتانجوولێن و جوولە جوول بکات لە ژێرتاندا.

لە رابردووشدا چەند جارێک باسمان کردو: چایەکان، کە خوا ﷻ لە سوورەتی (النبا) دا دەفەرموێ: ﴿وَالْجِبَالُ أَوْتَادًا﴾ النبا، چایەکانمان کردوونە گۆلمیخ (سینگ)، زانایان دەڵێن: هەر چایەک چەندە بەدەرەوێ، لە رێکاری دەریاو (۱۰ - ۱۵) هێندە لە ناخی زەویدا، بۆ وێنە: چای هیمالایا کە نزیکی نوێ کیلۆمەتر (۹کم) بەرزە، لووتکە ئیفریست بەرزیه کە: (۸۹۶) مەتر، دە پازد (۱۰ - ۱۵) هێندەشی بە ناخی زەویدا چوێ خوارێ، بۆیە توێکلی زەوی کە ئیمە لەسەری دەژین، بەهۆی ئەو چایانەو چینیکی بەردینی زۆر پتەو، بەهۆی چایەکانەو پرووکاری زەوی داگرتو، کە دەبێتە هۆی ئەوێ توێکلی زەوی پتەو بێ، و، پێکەو پەيوەست بێ و نه جوولێ.

(٣) ﴿وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ﴾ ههروهه (خوا) له هه موو ژيانداريكي تيدا (له زهوى دا) بلاو كړدو ته وه، له هه ژيانداريكي، ياني: له هه شتيك كه له سه زهوى، ده پروات، هه زينده وهه ران ده گريته وه، هه ناژه لان، هه په پره وران، هه د پندان، هه موو ته وانه ي كه له سه زهوى ده ژين.

(بَثَّ) ياني: (نَشَرَ) بلاوى كړدو ته وه، (فيها) پرانوه كه ي بو زهوى ده چي ته وه، چونكه پيشتر باسى زهوى كراوه، بويه خوا پرانوى (ها) بو ته وى ده با ته وه، له زهويه دا كه پيشتر باسكرا، هه موو ژيانداريكي بلاو كړدو ته وه.

(٤) ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾ له سه ريوه ش تاومان دابه زانده وه.

وهك زورجاران باسمان كړدوه هه ميشه خوا باسى تاو ده كات كه دايه زانده وه، چونكه تاو: باران و به فرو ته رزه، ههروهه ها تاونگ و هه لمى تاو يش ده گري ته وه.

(٥) ﴿فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ﴾ ئنجا له ويدا، پرواندمانه (به هووى تهو تاوه وه) له هه پروه كيكي به ره مدار، (زوج) به ماناي (صنف) دي، له هه جوړيكي، (گريم) يش ياني: (حَسَنًا كَثِيرَ الْخَيْرِ) چاك و به ره مدار، يان: (گريم: الْجَيِّدُ مِنْ نَوْعِهِ)، هه شتيك كه له جوړى خووى زور باش بى، ده شگونجى (زوج) به ماناي پروهك (نبت) بى، چونكه پروه كه كانش هه موويان نپرو ميان هه يه.

(٦) ﴿هَذَا خَلْقُ اللَّهِ﴾ ته مه دروستكراوى خوايه، ته وهى باسكرا:

أ- تاسمانه كان به كو له كه ي نه بينراو، پاكيراو، يا خود تاسمانه كان به رزكراونه وه، ده يانينين بى كو له كن.

ب- زهوى چياه كانى تيدا دانراو، بو ته وهى جوو له جوو له نه كات له ژيرتانا.

ج- له هه موو زينده وهه ريكي له زهويدا بلاو كړدوه ته وه.

د- خوا له سه ريوه تاوى دابه زانده وه.

ه- له هه موو پروه كيكي پر به ره مدارى پى پروانده وه.

(۷)- ﴿فَارْؤُفٍ مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ﴾، دەجا پێشانمەدن ئەوانەى جیا لەو
[کە بریتین لەو شتانەى دەپەرستێن لەگەڵ خوا، جگە لە خوا، لە جیاتى خوا]، چىيان
دروستکردو!

کە دەفەرموى: ﴿فَارْؤُفٍ﴾، پێشانمەدن، دەگونجى مەبەست پى دىتى
چاوى (الرؤىة البصرىة) بى، واتە: دەگونجى پێشان بدرى بە چاو، دەشگونجى
مەبەست بىنى دى و زانستى (الرؤىة القلبية والعلمية) بى.

کە دەفەرموى: ﴿الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ﴾، (إجراء اسم الموصول العلاء على الأصنام،
مَجَاراةً لِلْمُشْرِكِينَ إِذْ يَعْدُونَهَا عُلَاءً)، خوا ناوى (موصول) کە بۆ عاقلان بە کاردى،
بۆ بەتەکانى بە کارهێناو، ئەمە لەگەڵدا رۆىشتى هاوبەش بۆخوا دانەرانه، کە
ئەوان پىيان وابوو بەتەکانيان عەقڵ و هۆشيان هەيە، دواتر خوا بە پى عەقلى
ئەوان ئەو راناوێ بۆ بە کارهێناون.

(۸)- ﴿بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، بەلکو ستمەکاران لە گومپرايەى کى ئاشکرادان،
واتە: ئەو پەرستراوێ ساختانە هىچيان دروست نەکردو، بەلام ستمەکارانىک کە هاوبەش
بۆ خوا دادەنن لە گومپرايدان، ئەک لەبەر ئەوێ پەرستراوێکانيان شتىان دروستکردو،
بەلکو لەبەر ئەوێ خويان سەرگەردانن و لە گومپرايەى کى ئاشکرادان، دەيانپەرستن.

کە دەفەرموى: ﴿بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، (بَل: لِلإِضْرَابِ الْإِنْتِقَالِي مِنْ
غَرَضِ الْمُجَادَلَةِ إِلَى غَرَضِ تَسْجِيلِ ضَلَالِهِمْ)، (بَل): بۆ گواستنەوێە لە مەبەستى
موناقلەشەو شەرە قسەو، بۆ مەبەستى تۆمارکردنى گومپرايەى کىيان.

هەرودەها: ﴿بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، يانى: لە نىو گومپرايى دان و
گومپرايى هەر چوار دەورى گرتوون، گومپرايەى کەش زۆر روون و ئاشکراو بى پىچ و
پەنايە.

پینچ کورته سهرنج

۱- ﴿ خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ﴾ (الطبري) گوتوویه تی: (بَغَيْرِ عَمَدٍ كَمَا تَرَوْنَهَا) ئاسمانه کان به بی کۆله که دروستکراون و پاگیراون، وه ک ده یانبینن، یانی: ئاسمانه کان ده بینن که کۆله که یان نین، یاخود: (لَهَا عَمَدٌ غَيْرُ مَرْتَبَةٍ) کۆله که یان ههن، به لام کۆله که کان نابیرن، واده بیرن که مه به ست پپی هیزی کیشنده (قوة الجاذبية) یه.

له باره ی ئه وه وه که خوا ﷻ ئاسمانه کان ی پاگرتوون و به رزکردوونه وه، چهند ئایه تیک ههن:

أ- له سووره تی (فاطر) دا ده فه رموی: ﴿ إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَا إِذِ انْمَسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴾ (۴۱)، واته: بیگومان خوا ئاسمانه کان و زهوی ده گری که لایچن و به ملاولادا برۆن و، ئه گهر لایچن له دوای خوا، کهس نیه بیانگری، [بهس خوا پاگیری کردوون]، بیگومان خوا زۆر هیدی و مهندو زۆر لیبوردیه.

ب- له سووره تی (الحج) دا، هه مان مه به ست به ته عبیریکی دیکه دیتی: ﴿ وَیُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ ﴾ (۵۰)، واته: (خوا) ئاسمان ده گری که بکهوێته سهر زهوی، مه گهر به مۆله تی خو، ئاسمان دیاره هه مووی جپی نابیتته وه بکهوێته سهر زهوی، یانی: پارچه یه ک له ئاسمان، پارچه یه ک له خرۆکه کان بکهوێته سهر زهوی، جار جار پارچه ی ورد ده که ونه سهر زهوی، به لام ئه وه که پارچه یه کی گه وه بکهوێته سهر زهوی و، خه لکی سهر زهوی و، هه موو ئه وانه ی له سهر زهویین، بفه وتین، خوای میهره بان ده یگری و ناهیلئ ئه وه پرووبدات، ﴿ إِلَّا بِإِذْنِهِ ﴾، مه گهر ئه و کاته ی خوا ﷻ بیهوی ژیان له سهر زهوی کۆتایی پی بین.

ج- ههروه ها له و باره وه، ئه م ده فه ش هه یه له سووره تی (النحل) دا، که ده فه رموی: ﴿ أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوْ السَّمَاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ ﴾ (۷۹)، واته:

ئایا سەرنجیان نەداوەتە بەڵندەکان، دەستەمۆ کراون، پامکراون، لە ھەوای ئاسماندا، لە ھەوای سەریدا، جگە لە خوا ھیچ کەس نایانگری.

د- ھەروەھا لە سوورەتی (الملک) یشدا، ھەمان مەبەست دووبارە بۆتەو: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفًى وَيَقْبِضْنَ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا الرِّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ﴾ واتە: ئایا سەرنجیان نەداوەتە بەڵندان لە سەروویانەو، بە ریز وەستاون، بەڵەکانیان پان راخستوون و، جار جار بەڵەکانیشیان لێک دەدەن، جگە لە خوای خاوێن بەزەیی ھیچ کەسێک نایانگری، ئەو بینەری ھەموو شتێکە.

ئێستاش چەند قسەیکە لە (الطَّيْرِ) وە دینین:

یەك: (الطَّيْرِ) لە (ابن عباس) ھووە دەیهێنێ، دەلی: (لَعَلَّهَا بِعَمَدٍ لَا تُرَوْنَهَا)^(۱)، واتە: پەنگە ئاسمانەکان بە چەند کۆڵەکەیکە وەستا بن، کە ئێوە کۆڵەکەکان نەبینن.

دوو: (الطَّيْرِ) لە (مُجَاهِد) ھووە دەیهێنێ: (إِنَّهَا بِعَمَدٍ لَا تُرَوْنَهَا)^(۲)، واتە: ئاسمانەکان بە چەند کۆڵەکەیکە کن (یان): بە چەند کۆڵەکەیکە وەستاون، کە ئێوە کۆڵەکەکان نابینن.

س: ھەروەھا (الطَّيْرِ) لە (عِكْرَمَة) ھووە دینێ، دەلی: (تُرَوْنَهَا بِغَيْرِ عَمَدٍ، وَهِيَ بِعَمَدٍ)^(۳)، واتە: ئێوە ئاسمانەکان دەبینن بە بێ کۆڵەکە، بەلام کۆڵەکیان ھەن.

چوار: ھەر (الطَّيْرِ)^(۴) لە (ابن عباس) ھووە دەیهێنێ دەلی: (لَهَا عَمَدٌ لَا تُرَوْنَهَا) واتە: ئاسمانەکان کۆڵەکیان ھەن، بەلام ئێوە کۆڵەکەکان نابینن.

ھەر کام لەو چوار قسانە کە (الطَّيْرِ) بەو ژمارانەی کە باسکردن ھێناونی، پشتگیری ئەو پرایە دەکات، کە ئەو ئاسمانانە کۆڵەکیان ھەن، بەلام کۆڵەکەکان

(۱) جامع البيان: ۲۸۰۷۳.

(۲) جامع البيان: ۲۸۰۷۴.

(۳) جامع البيان: ۲۸۰۷۶.

(۴) جامع البيان: ۲۸۰۷۷.

۲- ﴿وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوْسِي أَنْ تَحْمِدَ بَكُمْ﴾ چه سپاوه کانشی فریادونه یتو زهوی، تا کو نه تانجوو لیتنی.

لووتکه‌ی ئیفریست له چپای هیمالایا که هه‌شت هه‌زارو هه‌شت سهدو شه‌ست و چوار (٨٨٦٤) مه‌تر به‌رزه، ده‌وری نو کیلومه‌تر، ئنجا هه‌ر چپایه‌ک چه‌نده‌ی به‌ ده‌ره‌وه‌یه (١٠ - ١٥) هینده‌شی له ناخی زه‌ویدا‌یه، بۆیه خوا ﷺ له سوورپه‌تی (النبا) دا به‌ وشه‌ی گولمیخه‌کان (اوتاد) چپایه‌کانی ناوه‌یناوه، که به‌ ته‌ئکید ئه‌و چپایانه‌ ده‌بنه‌ هو‌ی ئه‌وه‌ی تو‌پک‌لی زه‌وی زو‌ر مه‌حکه‌م بێ.

۳- که دەفەرموی: ﴿وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ﴾ هەزاران جوور ژياندارو زیندەووەری ئاوی، خاکی، دەریایی، ژێر زەوی هەن، که زانایان دەڵێن: زیندەووەرە نەبێراوەکان که له ژێر زەویدا هەن و، له هەموو شتێکدا هەن، ئەگەر کوو بکێژنەووە سەریەک له پوووی قەبارەشەووە، زۆر زۆر زیاتر له ژياندارە بێراوو بەرەستهکان.

۴- که دەفەرموی: ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾ لهسەرێوە ئاومان دابه‌زاندووە، باسمانکرد: ئەو ئاوەی دادەبەزێرتی، بە سێ جووری: باران و بەفرو تەرزە، دادەبەزێ، بۆیە هەمیشە خوا وشە ی ئاو (ماء) بەکار دێت، تاكو هەر سێ حالەتەکە بکێژنەووە و، جگە له‌وانیش بکێژنەووە.

۵- که دەفەرموی: ﴿فَأَنْبَأْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ﴾ له هەموو جوورە پوووەکیکی بەرەهەمدارمان پێ پێواندووە، بەو ئاوە، وشە ی (کریم) واتە: بەرەهەمدارو چاک له جووری خۆی، وەك له دەرسەکانی پابردوودا له تەفسیری سوورەتی (الشعراء) دا، باسی پوووەکمان کرد بە گشتیی له‌بەر پۆشناوی تەفسیری (النابلسی) دا، بە دڵنیاویش جیهانی پوووەک هەر له سەوزەووە بگەر، تاكو تەپەکارو، دارو درەخت و میووە هەموو ئەوانە که خوا له‌سەر زەوی پووواندوونی، جیهانیکی زۆر قەڵەبالغەو زۆر گەورەو گرنگە و، ژیانی بەشەریش بە پوووەکەو بەندە، هەروەك ژیانی ئازەلیش بە پوووەک و شیناوردەووە پەيوەستە.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

پاڳه پانڊني مهڪڻهي ملهوسا عهلي باپير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

GET IT ON Google Play

Download on the App Store

QR CODE 1

QR CODE 2

نه نوره ڪوئتا پهتيمڪن لڪهائين
چاچو ڇاچو ڇاچو ڇاچو ڇاچو
نن مڪم هر موٽج انوارل انجمناسي

www.alibapir.net

انگريزي - عربي - ڪردلي - English

پاڳه پانڊني مهڪڻهي ملهوسا عهلي باپير

عہلي باپير/ AliBapir

عہلي باپير/ AliBapir

ڪهناي

پاڳه پانڊني مهڪڻهي ملهوسا عهلي باپير

QR CODE 3

QR CODE 4

QR CODE 5

پاکستان کی مکتبہ فائونڈیشن علی بابا

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

پاکستان کی مکتبہ فائونڈیشن علی بابا

www.alibapir.net

English

QR Code

پاکستان کی مکتبہ فائونڈیشن علی بابا

AliBapir

YouTube

QR Code

دہریسی دووہم

پێناسەى ئەم دەرسە

ئەم دەرسە لە هەشت (۸) ئایەت پێک دێ، ئایەتەکانی: (۱۲ - ۱۹)، ئەو هەشت ئایەتە تەرخانکراون بۆ باسی (لقمان) خوا لێی پازى بێ، کە خوا حیکمەتى پێداوە، ئەویش چەند ئامۆژگارییهکی زۆرحەکیمانەى کۆپەکەى دەکات، کە زۆربەى بوارهکانى دین و ژین دەگرێ، وەک:

- ۱- خوا پەرستى و، خو پاراستن لە شیرک.
- ۲- چاکە لەگەڵ باب و دایک دا.
- ۳- چاکەو تاعەتکردن و خو پاراستن لە گوناھو خراپە، کە هەمووی دیتەو پێی مرووف.
- ۴- نوێژ بەرپاکردن.
- ۵- فەرمان بە پەسند.
- ۶- پێگري لە ناپەسند.
- ۷- خو پارگري لەسەر بەلاو گرفتاری.
- ۸- روو لە خەلك گرژ نەکردن.
- ۹- بە فیزو کەشخە بەرپدا نەپوشتن و، بەشیوەیهکی میانجی پێکردن و بەرپدارپوشتن.
- ۱۰- دەنگ زۆر هەلنەهێنان.

﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌ حَمِيدٌ ۝۱۲﴾ وَلِذَّكَالْ لَقَمْنُ لِابْنِهِ ۖ وَهُوَ يَعِظُهُ ۖ يَبْنِي لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ ۖ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ۝۱۳ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَلَدَيْهِ ۖ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ ۖ وَهَنَا عَلَى وَهْنٍ ۖ وَفَصَّلَهُ ۖ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَلَدَيْكَ إِلَى الْمَصِيرِ ۝۱۴ وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ

تُشْرِكُ فِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطْعَمُهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبَعَ سَبِيلَ
مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ يَبْنِيْ إِنَّهَا إِن تَكُ
مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ
اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾ يَبْنِيْ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَامُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَى
مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٧﴾ وَلَا تَصْعِرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا
إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾ وَأَقْصِدْ فِي مَسِّكَ وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ
الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

{بە دنیایى حیکمەتیشمان بە لوقمان دابوو کە: سوپاسى خوا بکە، هەر
کەسێکیش سوپاس (ی خوا) بکات، تەنیا بۆ خۆى (بە سوودى خۆى) سوپاسگوزارىی
دەکات و، هەر کەسێش سەڵەبى (بەرانبەر بە خوا) بکات، بێگومان خوا بێنیاى
ستایشکراوە ﴿١٢﴾ یادیش بکەوێت لوقمان بە کۆرەکەى خۆى گوت، لە کاتێکدا
ئامۆژگارىی دەکرد: ئەى کۆرێژگە کەم! (خوا بپەرستەو) هاوبەش بۆ خوا دامەنێ،
بێگومان هاوبەش دانان (بۆ خوا) ستەمێکى مەزنە ﴿١٣﴾ مروڤیشمان راسپارد (بە
چاکەکارى) لە بارەى باب و دایکى هە: دایکى بێهێزى لەسەر بێهێزى (لە سکیدا)
هەلگیرتووە، (ماوەى شیرپێدان و) لە شیر برینەوهشی لە میانى دوو سالان دایە،
(پامان سپارد) کە سوپاسى من و دایک و بابت بکە، سەرەنجام تەنیا بۆ لای منە
﴿١٤﴾ ئەگەر (باب و دایکىشت) لە گەلت دا تێکۆشان، شتێک بکەى هاوبەشەم کە
زانبارى پێى نیه (بوونى نیه)، بەقسەیان مەکە، بەلام لە (ژيانى) دنیاى بە
شێوەیەکی پەسند هاوێڵایەتیان بکەو، شوێن رێبازى ئەو کەسەش بکەو، کە

له ناخهوه بو لای من گهراوهتهوه، دواییش گهراوهوه (ی هه موو لایهك) ته نیا بو لای منه، ئنجا هه والی ئه وه تان پیده ده م که ده تان کرد (۱۵) ئه ی کوپژگه که م! به دلنیا یی ئه گهر کرده وه هینده ی گرانایى ده نکیکی خه رته له بى له نىو گابه ردی کدا بى، یان له ئاسمان بى، یان له زه ویدا بى (پوژى دوایى) خوا ده یه نى، بىگومان خوا په نهانزانى شاره زایه (۱۶) ئه ی کوپژگه که م! نوێژ به رپا بکه و، فه رمان به په سند بکه و، پىگريی له ناپه سند بکه و، له سه ر ئه و (ناخوشی) ه ی تووشت دى خوژاگر به، به راستى ئه وه له و کارانه یه که (له لایه ن خوا وه) پىو یست کراون (۱۷) (له بهر خو به زلگريی) پرووت له خه لکی وه رمه گیره و، زوړ شادمانانه به سه ر زه ویدا مه پو، بىگومان خوا هه ر له خو با یه کی شانازی بکه رى خو شناو (۱۸) له رو یشتنیش تدا میانجی به و، له ده نگیش ت بگروه (له کاتى قسه کردندا)، چونکه ناخو شترینى ده نگان ده نگى که رانه (۱۹).

شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

(الْحِكْمَةُ): به کوردی ده گونجی بلیین: دانایى، کارامه یى، لیزانى، چه ند پیناسه یه کی هه ن، که ئیستا سیان دینین:

۱- یه کیک له پیناسه کانى: (إِصَابَةُ الْحَقِّ عِلْمًا وَعَمَلًا) حیکمه ت ئه وه یه ئینسان له پروو زانیاری و له پروو کرده وه وه، هه ق بپیکى.

۲- ههروه ها پیناسه کراوه به: (الْعِلْمُ النَّافِعُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ) زانیاری به سوودو کرده وه ی باش، که له گه ل ئه وه ی پيشى دا تیک ده کاته وه.

۳- ههروه ها پیناسه کراوه به: (مَعْرِفَةُ حَقَائِقِ الْأَشْيَاءِ عَلَى مَا هِيَ عَلَيْهِ لِقَصْدِ الْعَمَلِ مَقْتَضَى الْعِلْمِ) ناسینی چیه تی شته کان، وهك له واقیعدا هه ن، به ئامانجى کرده وه کردن به پى زانیاری.

(يَعْظُمُ): واتە: ئامۆزگاری دەکرد، (الْوَعْظُ: كَلَامٌ يَرِقُّ لَهُ الْقَلْبُ)، (وَعْظ): بریتیه له قسهیهك كه دَل بۆی نهرم بئ، واتە: به سۆزو ههست و نهستهوه، ئامۆزگارییهكه ئاراسته بكری و، سههره نجام دلی به رانه به كه بۆی نهرم بئ و وه ریبگری.

(وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ): واتە: بیهیزی له سههر بیهیزی، یان له دواى بیهیزی، (الْوَهْنُ: مَضَرٌ، وَهْنٌ يَهْنُ وَهْنًا)، واتە: (ضَعْفٌ يَضْعَفُ ضَعْفًا أَوْ ضَعْفًا) بیهیزبوو، (الْوَهْنُ: الضَّعْفُ، وَقِلَّةُ الطَّاقَةِ عَلَى عَمَلِ شَيْءٍ، وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ، أَيْ: وَهْنًا وَاقِعًا عَلَى وَهْنٍ)، (وَهْن): بریتیه له بیهیزی و كه م توانایی له سههر نه نجامدانی کاریك.

كه ده فهرموى: (وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ)، واتە: بیهیزییهك كه وتۆته سههر بیهیزییهكى دیکه، ده شگونجى مه بهست له بیهیزی له دواى بیهیزی، ئافرهت كه تۆلدار ده بئ به مندال، بێگومان پۆژ بۆ پۆژ له هیزی خۆی كه م ده بیست و، ده چیته سههر هیزی كۆرپهكه، بۆ ئه وهی گه شه بكات.

(وَفَصَلَّهُ): (الْفَصَالُ: الْفِطَامُ، وَهُوَ الْفَصْلُ عَنِ الرِّضَاعَةِ)، (فِصَال)، واتە: (فِطَام)، (فَطَمَتِ الْمَرْأَةُ الطُّفْلَ عَنِ الرِّضَاعَةِ)، ئافرهتهكه مندالهكه ی له شیر بریهوه، واتە: چیدیکه شیرى پئ نه دا.

(جَاهَدَاكَ): واتە: زۆر له گه لست تیکۆشان و ههولیان له گه لداى، (الْمُجَاهَدَةُ: شِدَّةُ السَّعْيِ وَالْإِلْحَاحِ)، (مُجَاهَدَةُ): بریتیه له زۆر ههولدان و سووربوون له سههر شتیک، كه واتە: (جَاهَدَاكَ) یانى: (بَدَلًا مَا فِي وَسْعِهِمَا مَعَكَ)، واتە: هه رچی له توانایاندا هیه له گه ل تۆ به کاریان هینا، بۆ ئه وهی تۆ بیننه سههر ئه وه قه ناعته ی خۆیان.

(وَصَاحِبُهُمَا): (أَي: عَاشِرُهُمَا)، واتە: هاوه لایه تییان بکه، له گه لیاندا ژیان به ره

(مِثْقَالُ): (المِثْقَالُ: مَا يُقَدَّرُ بِهِ الثَّقُلُ)، (مِثْقَالُ): ئەو ھەيە کە ئەندازەى گرانىى شتى پى ديارىى دەکرى، ياخود (مِثْقَالُ)، يانى: (قَدْرُ حَبَّةٍ) بە ئەندازەى دەنکىک، يان: (زَنَةُ حَبَّةٍ) کىشى دەنکىک، يانى: دەنکە خەرتهلەيەك.

(حَبَّةٌ): (الحَبَّةُ: وَاحِدَةُ الْحَبِّ)، (حَبَّةٌ) تاكى (حَبِّ) ھ، (حَبِّ) يانى: دانەوئەلە يان دەنك، ئنجا دەنكى خەرتهلەبى، دەنكى گەنم بى، دەنكى جو بى، پىى دەگوترى: (حَبَّة).

(خَرْدَلٍ): بە کوردیى خەرتهلەى پى دەلئىن، جوړیکە لە ږووهك، تۆوکهى زۆر بچووکه لە زەنگیانە بچووكتره.

(صَخْرَةٍ): (الصَّخْرُ: الْحَجَرُ الصَّلْبُ)، (صَخْرُ): بریتىە لە بەردى ږهقى پتەو بە تايهت کە گەورە بى.

(عَزَمَ الْأُمُورَ): أ- کارە پىويستکراوهکان.

ب- ياخود: (عَزَمَ الْأُمُورَ: مِمَّا عَزَمَهُ اللَّهُ وَأَمْرِيهِ)، ئەو کارانەن کە خوا فەرمانى پىکردوون و پىويستى کردوون.

ج- ياخود: (عَزَمَ الْأُمُورَ: مِمَّا يَنْبَغِي لَهُ الْعَزْمُ وَالْإِرَادَةُ الْقَوِيَّةُ)، ئەو کارانەى پىويستيان بە ويست و توانای پتەو ھەيە، بۆ ئەو ھەي ئەنجام بدرىن.

د- ياخود: (مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ، أَي: مِنْ مَعْرُومِ الْأُمُورِ) ئەو کارانەى کە پىويستکراون لەلايەن خواى ږهروەردگارەوھ.

(وَلَا تُصْعِرْ خَدَّكَ): واتە: ږووت وەرەمەچەرخىنە، ږووت گرژمەكە، (لَا تُصْعِرْ: أَي: لَا تُمِلْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ كِبَرًا عَلَيْهِمْ، وَإِعْجَابًا وَاحْتِقَارًا لَهُمْ)، واتە: ږووت لامەدە لە خەلك، لەبەر ئەو ھەي خۆت لە بەرانبەر ئەواندا بە گەورە دەگرى و، بە خۆت سەرسامى و، ئەوان بە كەم تەماشە دەكەى، دەگوترى: (صَاعَرَ وَصَعَرَ: أَي: أَمَالَ عُنُقَهُ إِلَى جَانِبٍ مُشْتَقٌّ مِنَ الصَّعَرِ، وَهُوَ دَاءٌ يُصِيبُ الْإِبِلَ)، خویندراوہتەوہ: (وَلَا

تُصَاعِرُ خَذَكَ لِلنَّاسِ)، نَجَا (صَاعَرَ وَصَعَرَ)، واته: ملی لادا بو لایهك، كه له (صَعَرَ) هوه هاتوه، (صَعَرَ) یش جوړه دهر دیکه توووشی حوشر دی، ملی به لایه کدا رهق دهبی و ناتوانی مل راست بکات.

(مَرَحًا): (الْمَرَحُ: قَرَطُ النَّشَاطِ مِنْ فَرَحٍ وَازْدِهَاءٍ، وَيُظْهَرُ ذَلِكَ فِي الْمَشْيِ تَبَخُّثًا)، (مَرَح): نهو هیه که ئینسان زور به جموجوړ بی له نه نجامی زور دلخوش بوون و شای به خو بوون دا، نجا نهو شانازی به خووه کردن و، زور دلخوش بوونه له حاله تی رویشتندا، به فیزو که شخه وه، دهرده که وی.

(مُخْتَالٍ): (الْمُخْتَالُ: إِسْمٌ فَاعِلٍ مِنْ اخْتَالَ مِنْ فَعَلَ خَالَ، إِذَا كَانَ ذَا خِيَلٍ فَهُوَ خَائِلٌ)، (مُخْتَالُ): ناوی بکه (إِسْمٌ فَاعِلٍ) ه، له (إِخْتَالَ) هوه هاتوه، نهویش له کرداری (خَالَ) هوه هاتوه، (خَالَ) یانی: (كَانَ ذَا خِيَلٍ فَهُوَ خَائِلٌ)، واته: خاوه نی (خِيَلًا) و فیزو که شخه هیه، (خَائِلٍ)، بابای که شخه کهر، فیزکه که به فیزو دهمار دهروات.

(فَخَوَّرَ): (شَدِيدُ الْفَخْرِ)، زور شانازی به خوکه ر.

(وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ): به شیوه هیه کی میانجی برؤ، (الْقَصْدُ: الْوَسْطُ الْعَدْلُ بَيْنَ طَرَفَيْنِ) (قصد) بریتیه له میانجی و نیوه راست بوون له نیوان دوو لادا، خه تی نیوه راست گرتن.

(وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ): له دهنگت بگره وه، (الْغَضُّ: نَقْصُ قُوَّةِ اسْتِعْمَالِ شَيْءٍ)، (غَضُّ) بریتیه له که مکردنه وهی هیزی به کارهینانی شتیک، لیره دا یانی: که مکردنه وهی دهنگ هه لبرین.

(إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ): ناخوشرینی دهنگان، (أَنْكَرَ: إِسْمٌ تَفْضِيلٍ فِي كَوْنِ الصَّوْتِ مَنَكُورًا، فَهُوَ تَفْضِيلٌ مُشْتَقٌّ مِنَ الْفِعْلِ الْمَبْنِيِّ لِلْمَجْهُولِ، مِثْلُ: أَشْغَلَ مِنْ ذَاتِ النَّحْيَيْنِ، أَيْ: أَشَدَّ مَشْغُولِيَّةٍ مِنَ الْمَرَأَةِ الَّتِي أُرِيدَتْ فِي هَذَا الْمَثَلِ)، (أَنْكَرَ):

ناوی (تَفْضِيل) ه، له وه وه كه دهنگێك ناخۆشویستراو و، نا په سند بێ، واته: ناوی هه لێژاردن (تَفْضِيل) ه، له کرداریکی بکه ر نادیار وه رگیراوه، وهك (أَشْغَلَ مِنْ ذَاتِ النَّحْيَيْنِ) ئافرهتێك بووه ناوی (ذَاتِ النَّحْيَيْنِ) بووه، ئنجا (أَشْغَلَ مِنْ ذَاتِ النَّحْيَيْنِ)، یانی: (أَشَدَّ مَشْغُولِيَّةً)، زۆر سه رقاڵتیه له (ذَاتِ النَّحْيَيْنِ)، ئنجا (أَنْكَرَ: الْأَصْوَاتِ) یش یانی: (أَشَدَّ مَنكُورِيَّةً) زۆر ناخۆشتر له هه موو دهنگان.

کهواته: (أَنْكَرَ أَي: أَقْبَحَ وَأَشَرَّ) ناخۆشترین و خراپترین و ناقوڵاترین دهنگ، ناخۆشترین دهنگ، دهنگی که رانه، له بهر ئه وهی که ر هه تا توانای هه یه دهنگ هه لدێنی، له کاتیکدا ده زه ری.

راکه باندنی ههکنه بی ماموستا عهلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

له نۆزه قۆمسه ئاره ئه بهکان لهکته ئالابین

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عهل بابیر/ AliBapir

عهل بابیر/ AliBapir

که نالی

راکه باندنی ههکنه بی ماموستا عهلی بابیر

Google Play

App Store

Telegram

WhatsApp

Facebook

راکه باندنی ههکنه بی ماموستا عهلی بابیر

مانای گشتیی ئایەتەکان

ئەم ھەشت ئایەتە دەربارەی لوقمانی ھەکیمن، ھەك پېشتریش گوتمان: لوقمان (خوای پازى بى)، تەنھا لەم سوورپەتی لوقمانەدا ناوی ھاتو، ئامۆزگارییەکانی لوقمانیش بۆ کۆرەکەى تەنھا لەم سوورپەتی لوقمانەدا ھاتوون، زانایانیش لە بارەى لوقمانەو، کە بە: لوقمانی ھەکیمن ناسراو، راجیایى زۆریان ھەبە لەو بارەو کە:

۱- ئایا پېغەمبەر بوو، یان نا؟ کەمێک گوتوویانە: پېغەمبەر بوو و زۆربەى گوتوویانە: پېغەمبەر نەبوو و ھەر ئەم رایەش راستە، چونکە خوا ﷻ لە نێو پېغەمبەراندە کە لە قورئاندا ناوی ھێنەو، ناوی بیست و پینجیانى ھێناو، ھەموویان پیکەو، چەند جارێک دووبارە بوونەو، بەلام ناوی لوقمانى تێدا نیە.

۲- ئایا لوقمان لە چ نەتەوێک بوو؟ زۆربەیان گوتوویانە (ئەفریقایی) بوو، ئنجا ھەندێک گوتوویانە: فلان ولات و ھەندێک گوتوویانە: فلان ولات، زۆربەش گوتوویانە: (رەشیپست) بوو.

۳- ئایا لە چ پۆزگاریکدا بوو؟ زۆربەیان دەڵێن: لە پۆزگاری داووددا ﷺ بوو، ھەندێکی دیکەش پۆزگاریکی دیکە دەڵێن.

۴- ئایا قسەو پەندەکانی لوقمان چى بوون و چەند بوون؟ بێگومان، زۆر قسەى نەستەق و پەندى باش لە لوقمان گیردراونەو، کە ئیمە دوایى چەند ھوونەبەکیان لى دینین، بەلام ھیچ کام لەو قسانەى لوقمان ناتوانین بڵێین: بە دنیایى ئەو ھى لوقمانەو، پەندو قسەى نەستەق و ئامۆزگاریى ئەو، جگە لەو ھى خوا لە قورئاندا باسى کردو، قسەبەگێش بە سەنەدێکی راست بۆمان دەربکەوێ کە پېغەمبەرى خوا ﷺ ھەموویەتی، چونکە قسە کردن لە نادیارێک کە بەلگەمان لەسەرى نیە، لە مەگەر

له ریگهی وه حییه وه، ئەگەرنا تێمه لێ دڵیانین، بە ئی دەگونجی بە گومانی زāl بڵین
رەنگه وابی، بە لام ناتوانین بڵین بە دنیایی وایه.

شایانی باسه: ئەو ئامۆژگاریانە ی که لهم ئایه تانە دا هاتوون، که خوا ﷻ
لێی گیراونه وه، سه رجه م بواره کانی: ئیمان و عه قیده، عیاده ت و طاعه ت،
ره وش ت و ئاکار، هه ل سوکه وت له گه ل باب و دایک و له گه ل خه ل کدا، هه موو ئەو
بوارانه ده گرنه وه که دوایی باسیان ده که ی و، سه رجه م ئامۆژگاریه کانی لوقمان
ده (۱۰) ئامۆژگاریین که لهم سووپه ته موباره که دا هاتوون و ئاراسته ی کورپه که ی
خۆییان ده کات.

جیی سه رنجه: خوا ﷻ باسی لوقمان ده کات، به س تیشک ده خاته سه ر
ئامۆژگاری و قسه نه سه ته قه کانی، به لام باسی خۆی که ئایا: کێ بووه؟ چۆن
بووه؟ له کوێ بووه؟ که ی بووه؟ چه ند ژیاوه؟ ئەوانه باسیان نه کراوه، چونکه
خوا ﷻ له قورئاندا ئەو شتانه باس ده کات که بۆ تێمه جیی سوودن، ده رس و
په ندو عیبه تیان لێ وه رده گیرێ، به لام هه یچ ده رس و په ندیک له وه وه رنا گیرێ،
ئایا لوقمان خه لکی کوێ بووه؟ که ی ژیاوه؟ چه ند سāl ژیاوه؟ چی کردوه؟
ئەو شتانه ی په یوه ندییان به ژیا نی تایه تی و که سی ئەوه وه هه یه و، بۆ تێمه
جیی ده رس و په ندو عیبه ت نین، به لام قسه کانی و هه لۆی سه ته کانی بۆ تێمه
جیی سوودن، بۆیه خوا ﷻ چ له به سه رهات ی لوقمان دا، چ له هه ر کام له
به سه رهاته کانی دیکه دا، تیشک ده خاته سه ر ئەوه ی که بۆ تێمه پێویسته.

لهم ئایه تانە دا خوا ﷻ ئاوا باسی لوقمان ده کات:

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ﴾ ئەم (و)ه، ئەم به سه رهاته ده گیرێ ته وه بۆ
ئەوه ی پێشێ، واته: وه ک چۆن خوا ﷻ ئەو کارانه ی پێشێی کردن: ئاسمانه کانی
به کۆله که ی نه بینراو دروست کردن، چیا یه قورسه کانی خسته نیو زه وی، تا کو
جوول ه جوول نه کات له ژێر تاندا و، هه موو زینده وه ریکی له زه ویدا بلاو کرده وه و،

ئاوی لە ئاسمانەوه دابەزاندا، ھەموو جوۆرە پرووھ کیکێ بەرھەمداری پێ پواندا،
و ەك چوون ئەوانە ی کرد: ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ﴾، بە جەختکردنەوه
حیکمەتیشمان بە لوقمان دابوو.

﴿إِنْ أَشْكُرَ لِلَّهِ﴾، پێمانگوت: سوپاسی خوا بکە! لە بەرانبەر ئەوەدا کە خوا
نیعمەتی حیکمەتی بە تو داوه، ﴿وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ﴾، ھەر
کەسیکیش سوپاس بکات، سوپاسی خوا بکات، بە دنیایی تەنیا بوو خۆی
سوپاسی کردووه، سوودی سوپاسگوزارییە کە ی بوو خۆی دەگەرێتەوه، ئەگەرنا خوا
ﷻ لەوه بەرزترە لە سوپاسکردنی بەندەکانی بەرھەمەندبێ، یان بە پێچەوانەوه
لە سێلەیی و نا سوپاسییان زەرەرمەند بێ.

﴿وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌ حَمِيدٌ﴾، ھەر کەسیکیش سێلەو بێ ئەمەگ بێ،
نادیدەگر بێ بوو چاکەکانی خوا، ئەوه بە دنیایی خوا بێنیازی ستایشکراوه.
لێرەدا بۆیە وشە ی (کَفَرَ) مان بە سێلەیی و ناسوپاسیی کرد، لێکدا یەوه، چونکە
لە بەرانبەر (شُكْر) دایە، (شُكْر) واتە: سوپاسگوزاری و بە چاکە ی خوا زانین و،
دان بە چاکە ی خوا داھێنان، خو بە قەرزدارو منەتباری خوا زانین، (کَفَرَ) ش لێرەدا
لە چاوگی (کُفْران) دوه ھاتو، واتە: ناسوپاسیی کردو چاکە ی خوا ی نادیدەگرت.

ئنجە خوا ﷻ دێتە سەر باسی خستە پروی ئاموژگاریی لوقمان بوو کورە کە ی:
﴿وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ﴾، ھەروەھا یاد بکەوه کاتیک لوقمان بە
کورە کە ی خۆی گوت، لە کاتیکدا کە ئاموژگاریی دە کرد، واتە: لە کاتیکدا کە
ھەولیدەدا لە دەروونیەوهو لە ناخیەوه بیجوو لێنی و، ھەست و سۆزی بخاتە ژێر
کاریگەریی خۆی، بو ئەوه ی ئاموژگارییە کە ی لئ وەر بگری، چوونی ئاموژگاریی
کرد؟ ﴿يَبْنِي﴾، بە کوردیی دە بێتەوه: کورێژگە کە م! یان کورە خوشەویستە کە م!
کورە شیرینە کە م! چونکە لە زمانی عەرەبییدا کاتیک شتیک گچکە بکریتەوه، بو
خوشویستراوییەتی، و ەك (بُنِيَ) ئەگەرنا لە ئەصْلدا (یا بِنِي) ه، ئە ی کورە کە م! بە لام

(یا بُنَيَّ) ئەى كۆرە گچكە كەم! كۆرى شیرینم! چونكە منداڵى بچووك خوشەوېستەو عەتف و سۆزى زياترى باب و دايكى لەسەرە، ئنجا لەو ڕووەوە كە منداڵى گچكە خوشەوېستەرە، پياوى گەورەش جارى وا ھەيە لە لايەن باب و دايكەووە گچكە دەكرێتەو، واتە: وەك چۆن منداڵى گچكە خوشەوېستراو، تۆش ئاوا خوشەوېستراوى.

كەواتە: لێرەدا (یا بُنَيَّ) ئەى كۆرپىزگە كەم! ئەى كۆرە خوشەوېستە كەم! كۆرە شیرینە كەم! ﴿لَا شَرِكَ بِاللَّهِ﴾ ھاوبەش بۆ خوا دامەنئ، ديارە كۆرە كەى لوقمان خوا پەرست بوو، بۆيە پێوېستى نەكردووە بلى: ڕۆلە خوا بپەرستە، خوا پەرست بوو، بەلام مەترسئى ھاوبەش بۆ خوا دانانى خستۆتە بەرچاو، ھاوبەش بۆ خوا دامەنئ، ئنجا نەيگوتووە چ شتێك، يانى: ھىچ شتێك و ھىچكەس مەكە ھاوبەشى خوا، ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ بە دُنْيايى ھاوبەش دانان ستمێكى مەزنە، شيرك ئەوھىە تۆ جگە لە خوا لەگەڵ خوادا يەكسان بكەى، لە شتێكدە كە تايبەتمەندييەكى خواى پەرورەدگارە ﷻ، لە بەدپھينەرايەتییەدا، لە خواوەنداريتییەدا، لە پەرورەدگاريەتییەدا، لە پەرستراوئەتییەدا، لە ناوو سېفەتەكانیدا ھەتا دوايى، جارى ديكەش گوتوو مانە: ئېمە لە كۆتايى سوورپەتى (يوسف)دا، باسێكى خەست و خۆلمان لە بارەى شيركەووە كردووە.

خوا ﷻ ئەم دوو ئايەتە موبارەكە نېواخن دەكات لەگەڵ قسەكانى لوقمان دا، چونكە پێچەوانەى ھىكمەتە، لوقمان بلى: كۆرم! لەگەڵ باب و دايكت چاك بە، بۆيە خوا ﷻ ئەم دوو ئايەتە موبارەكە نېواخن دەكات و، دەيانكاتە نېو بېرى قسەكانى لوقمان (ئامۆزگاريەكانى لوقمان) بۆ كۆرەكەى كە ئەوھش ھەر ئامۆزگاريەكى زۆر گەورەيەو، خوا ﷻ ھەم لێرە، ھەم لە سوورپەتى (العنكبوت)، ھەم لە سوورپەتى (الأحقاف)و، لە سوورپەتى (الإسراء)دا، لە ھەموو ئەو سوورپەتانەدا، خوا ﷻ دووبارەى دەكاتەو: ئامۆزگاريى كردنى مرووف بە چاكە كردن لەگەڵ باب و دايكى دا: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَلَدَيْهِ﴾ ئامۆزگاريى مرووفمان كرد سەبارەت بە باب و دايكى.

ئىنجا دىتە سەر پۆلى دايكى: ﴿حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ﴾، دايكى ھەلىگرتوھ، بېھیزی لەسەر بېھیزی، ياخود بېھیزی لە دواى بېھیزی، كە بە تەئكىد ئافرەت كاتىك تۆلدار دەبى، كۆرپە لە سكىدا پەيدا دەبى، پۆژ بە پۆژ بېھیزدەبى، چونكە لە وزەو توانای جەستەى ئافرەتەكە (دايكەكە) بۆ كۆرپەكە دەچى، بۆ ئەوھى پىي گەورە بى، ھەتا كۆرپەكە گەشە دەكات و گەورەتر دەبى، دايكى بېھیزتر دەبى.

﴿وَفِصْلُهُ فِي عَامَيْنِ﴾، جگە لەوھى بېھیزی لەسەر بېھیزی ھەلىگرتوھ لە سكى خۆيدا، لە شیر بېرنەوھشى لە ماوھى دوو سالاندا، دواى ئەوھى تۆلەكەشى دا دەنى، ئىنجا دوو سالیش شیرى پىدەدات، ئەوجار لىي دەبىرپتەوھ، ئەگەر ماوھى شیر پىدانەكە تەواو بىكات، وەك لە سوورەتى (البقرة) دا خوا دەفەرموى: ﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُنَمَّ الرِّضَاعَةَ﴾ (البقرة، دايكان دوو سال شیر بە منداڵەکانیان دەدەن، بۆ ھەر كەسى بىھوى ماوھى شیر پىدان تەواو بىكات، ماوھى تەواوى شیر پىدان دوو سالە، بەلام دەشگونجى زووترىش ئەو منداڵە لە شیر بېرپتەوھو فېرەخواردن بىكرى.

﴿أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلَوْلَايَكَ﴾، مروڤمان پاسپاردو ئامۆژگاريمان كرد كە: سوپاسگوزارىي بۆ من و بۆ دايك و بابت بكە، ﴿إِلَى الْمَصِيرِ﴾، گەرانبەوھەر بۆلاى منە، بزانبەوھەر بۆ لاى من!

﴿وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾، ئەگەر زۆرىشت لەگەڵت تىكۆشان شتىك بكەى بە ھاوبەشى من، كە زانىارىيت لەبارەيەوھ نى، بۆيە زانىارىيت لە بارەيەوھ نى، چونكە بوونى نى لە واقعدا، ھەر شتىك بوونى نەبى، زانىارىي پىوھى پەيوەست نابى، ئىنجا ئەگەر ھەولئىكى وایاندا شتىك كە بوونى نى، بىكەيە ھاوبەشم، ﴿فَلَا تَطْعَمُهُمَا﴾، فەرمانبەريى و گوپرايەلىيان مەكە.

بەلام كە لە شيرك و كوفرو لە گوناھو تاواندا بە قسەى باب و دايكت ناكەى، ھەرچەندە زۆر ھەولبىشت لە گەلبەدن، مانای وانىە لە گەلىان خراپ بى: ﴿وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا﴾، لە دنياىدا لە ڤووى ژيانى دنيايىە، بە چاكەو پەسند مامەلەيان لە گەلدا بكە، ﴿وَاتَّبَعَ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ﴾، ھەروەھا بكەو شوین ڤىبازى ئەو كەسەى بۆ لای من گەراوەتەو، واتە: پىشینی چاك ئەوانەى سەرمەشق بوون لە خىرو چاكەدا، شوین ئەوان بكەو، بزانه ئەوان لە گەل باب و دايكىاندا چۆن مامەلەيان كردو، ئەوانە بكە سەر مەشقى خۆت و، بياكە پىشەروى خۆت، لە مامەلە لە گەل باب و دايكتداو، لە ھەر ھەلەسو كەوتىكى ديكەى تاكىى و خىزانىى و كۆمەلایەتییى دا، ﴿ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ﴾، دوايى گەرانەو، تان، ياخود: شوینی گەرانەو، تان، ياخود: كاتى گەرانەو، تان بۆ لای منە، ﴿فَأَنْبِئْكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، ئنجا ھەوالتان پىدە دەم بەو ھى دەتانكرد، كەواتە: بزانه و باش سەرنج بدەن! چۆن دە چنەو خزمەت پەروەردگارتان، چۆن دینەو بۆ لای من، بە چ تویشوو بەو كەو، بە چ ھەگبە بەو كەو، چىتان پىیە؟ بە دەستى ڤرو بە تویشوو باش و، بە ڤووى سوورەو بىنەو بۆ لام.

ئنجا دیتەو سەر ئامۆزگارىیەكانى لوقمان:

ئامۆزگارىیى یەكەمى: وەك دواتریش باسى دەكەین - لە بارەى ئیمانەو بوو، لە بارەى تەنیا خوا پەرستەو بوو.

ئامۆزگارىیى دووهم: لە بارەى كردەوانەو، یە، كردەو ھى چاك يان خراپ: ﴿يَبْنَىٰ﴾، ئەى كۆڤڤڤگەكەم! ئەى كۆڤە خۆشەو یستەكەم! ﴿إِنِّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ حَرْدَلٍ﴾، ئەم راناو ھى (ھا) يان دە چىتەو بۆ چاكەو خراپە، (ئىھا: آي: الحسنة أو السيئة) ياخود دە چىتەو بۆ تاعەت، واتە: فەرمانبەرى، ياخود، ھەر راناو ىكە بە كاردە ھىنرى لە سىاقى قساندا، بەبى ئەو ھى بگەڤتەو بۆ شتىكى ديارىكراو، ﴿إِنِّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ حَرْدَلٍ﴾، ئەى كۆڤە شىرىنەكەم! دلنیا بە

ئەگەر ھېندەي گرانايى دەنكىك لە خەرتە لە بى، كردهوھى مروۆ، چاكەي مروۆ، خراپەي مروۆ، ﴿فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ﴾، ئنجا ئەو دەنكە خەرتە لەيە لە گاشە بەردىكدا بى، بەردىكى رەقى پتەو، ﴿أَوْ فِي السَّمَوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ﴾، پاشان ئەو بەردەش لە ئاسمانەكاندا بى، ياخود لە زەوييدا، ئەو كردهوھىەش ھېندەي دەنكە خەرتە لەيەك بى، لە ھەناوى ئەو بەردەدا، ئەو بەردەش لە ئاسمانەكان بى لە ھەر گوۆشەيەكى ئاسمانەكان، ياخود لە زەوى دا بى، لە ھەر شوپىنىكى زەوى، ﴿يَأْتِ بِهَا اللَّهُ﴾، خوا دەيھينى، ئەو كردهوھى دىنيتەوھ رىت، ﴿إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾، بە دلىيى خوا پەنھانكارى شارەزايە، ئەوھش ئامۆزگاريى دووھم، كە ئاگات لە خو بى، چاكە و خراپە لە خوا ون نابى و دىتەوھ رىت.

ئامۆزگاريى سىيەم: ﴿يَبْنِي أَقْمِرَ الصَّلَاةِ﴾، ئەي كورە شيرىنەكەم! ئەي كورپىزگەكەم! نوپز بەرپا بكە، دواي ئەوھى باسى ئيمان و خوا پەرستىي و، خو پاراستن لە شيرك كرا، دوايى باسى چاكە و خراپە كرا بە گشتىي، ئنجا باسى باشتري چاكە دەكرى، كە برىتيە لە بەرپاكردى نوپز، ئيمە لە سوورەتى (العنكبوت) دا باسىكمەن كرد دەربارەي نوپز بەرپاكردن، چۆنە و چيە و بەرھەمەكانى نوپز بەرپاكردن چەندن؟!

ئنجا ئامۆزگاريى چوارەم: ﴿وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ﴾، ھەروھە فەرمان بە پەسند بەدە، چ شتىك پەسندو چاكە، فەرمانى پى بكە، ھەولبەدە با دەورو بەرەكەت ئەنجامى بەدن.

ئامۆزگاريى پىنجەم: ﴿وَأَنَّهُ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾، خراپەش قەدەغە بكە، (مەعروف) شتى بە پەسند زانراو، (مُنْكَر) شتى بە خراپ زانراو، خراپە قەدەغە بكەو رپى لىبگەر.

ئامۆزگاريى شەشەم: ﴿وَأَصِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ﴾، كەسكى بىھوى فەرمان بە پەسند بكات و، رپگريى لە ناپەسند بكات، بە تەئكىد كۆمەللىك كۆسپ و لەمپەرى

دېنە پرى، خەلك دژايەتیی دەكات، كەسانىك ھەن مل نادەن بۆ ئەنجامدانى چاكەو، كەسانىك ھەن مل نادەن بۆ دەست ھەلگرتن لە خراپە، لەگەڵ ئەوانەدا تىكھەلدەنگوئى، بۆيە دەفەرموئى: ﴿وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ﴾، خۆپراگريش بە لەسەر ئەوھى تووشت دەبئ، دېتە پرىت لە ئەنجامى ئەنجامدانى پڕۆسەى فەرمان بە چاكەو نەھى لە خراپەدا، ﴿إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾، بېگومان ئەوھ لە كارە پيويستكراوھكانە، لەو كارانەيە كە خوا پيويستى كردوون، ياخود لەو كارانەيە كە پيويستى بە ئىرادەيەكى پتەو بەھيژ دەكات.

نامۆزگاريى ھەوتەم: ﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ﴾، پړووى خوشت لە خەلك وەرەمەچەرخيئە، وەك پيشتەر باسمانكرد: (تصعير): بريتيە لەوھى كە مړوڤ پړووى خوئ وەرگيږي، پړووى خوئ گرژ بكات و وەرچەرخيئى، كە لە (صَعَر) ھوھ ھاتوھ، (صَعَر) جوړە دەرديكە توووشى حوشتەر دي، ملي رەق دەبئ، يان بەلايەكدا ملي رەق دەبئ، ناتوانى ملي چاك باداو بسووپيئى، واتە: وەك حوشتريك مەكە كە ملي رەق بووھ، تۆش ئاوا بە فيز مل لە خەلكى لا بەدەى و تەماشايان نەكەى و پړويان لئ وەرچەرخيئى.

نامۆزگاريى ھەشتەم: ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا﴾، ھەرۋەھا بە كەيف و شادي و دلخوشي و دەمارەوھ بەزەوييدا مەپۆ، ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾، بە دلنيايى خوا ھەر كەسيكى خوشناوئى كە خەيالئ وايە گەورەيەو خوئ بە زلدەگريئ، ياخود شانازيى بەسەر خەلكدا دەكات، (مُخْتَال) لەسەر كيئشى (إِفْتِخَال) ھ، (إِخْتَالَ يَخْتَالُ) لە (خَالَ) ھوھ ھاتوھ، (خَالَ) واتە: فيزي كردو دەمارو كەشخەى نواند لە زاتى خویدا، بەلام (فَخُور) بريتيە لە فەخر فروشي و شانازيى كردن بەسەر خەلكدا.

نامۆزگاريى نۆيەم: ﴿وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ﴾، لە پړويشتندا ميانجيى بە، نە زۆر پەلە پەلئ بكە، لاقت لەبەر يەك بئالقيئ و، نە زۆريش بە مردەلوخەيى بپۆ، بە شيوھەيەكى ميانجيى بپۆ.

ئامۇزگاری دەیه: ﴿وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ﴾، لە دەنگیشت بگرهوه، دەنگ زۆر هەلمەهێنە، خوا ﷻ بە پێویستی نەزانیوه بفرموێ: دەنگیشت زۆر کپ مەکه، چونکه بە زۆری وایه، خەڵک بەهۆی دەنگ هەلهێنانهوه، یه کدی جارپس و بیزار دهکەن، که دهشفهرموێ: ﴿وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ﴾، یانی: دەنگهکهت که بهرزه، لێی بگرهوه، دەنگی نزم نهبووه، تاكو بفرموێ: دەنگ هەلهێنە، ﴿إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ﴾، بێگومان ناخۆشتینی دەنگهکان، دەنگی کهرانه، (حمیر) کۆی (حمار) کهر (گویدریژ)، بۆچی دەنگی کهر ناخۆشه؟ چونکه ههتا تینی تێدایه، دەنگ هەلدینی، زۆر به قوووت و زیاد له پێویست، زهړه ی کهریش به تهئکید دەنگی جارپسکهرو بیزارکهره، خوا ﷻ رێگری دهکات له زۆر دەنگ هەلهێنان، ئەمەش ئامۆزگارییهکی گهورهی تێدایه بۆ ئەو وتار بێزانە ی به دەنگی بهرز دهنه پێن بهسەر خهڵکداو، هاوار دهکەن ههتا تینیان تێدایه! پیم سهیره! دهبی ئاگیان له فرمایشتی خوا نهبی! که خوا دەنگ زۆر هەلهێنان و دەنگ زۆر بهرزکردنهوهی قهدهغه کردوهو، شوبهاندووپیتهی به دەنگی گویدریژ (کهرهوه)، که زۆر دەنگ هەلدینی، زیاد له ئەو ئەندازهیهی پێویسته، مروق دهبی خوێ پارێزی لهوه که شتیک بکات، وهك هی ئازەلیک بچی، که خوا پهرهردگار وهك نموونهی نهفامی و نهزانی هیناویهتهوه، وهك له سوورتهی (الجمعة) دا دهفرموێ: ﴿كَمَثَلِ الْجِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا﴾، واته: ئەوانه ی که کتیی خویان پیدراوهو کاری پی ناکەن، وهك گویدریژیک وایه، باریک کتیی لێندراون، گویدریژ باری کتییشی لهسەر پستی ههبی، هیچ لیان بههره مند نابێ.

ئنجا که لێرهش دا خوا ﷻ دەنگ زۆر هەلهێنانی تهشبهه کردوه به دەنگی کهرانهوه، ئەوه بهسه بۆ ئەوهی که ئینسان له دەنگ زۆر هەلهێنان و هاوار کردن بپرینگیتهوه.

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە یەكەم:

پاگەیاندى ئەو كە خوا حىكمەتى بە لوقمان بە خشیوه و پىی فەرموو: سوپاسى خوا بکات، چونکە سوپاسکردنى مروؤف بو خوا ﷻ، بە سوودی خوێه تی و، سېلەبیشی زیان له خوا نادات، بە تەنیا خوێ لى زەرەرمەندەو، باسى ئاموژگاریى لوقمانیش بو کورەكەى كە هاوبەش بو خوا دانەن، چونکە هاوبەش بو خوا دانان ستەمىكى مەزنە:

خوا دەفەرموى: ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَفِيٓ حَمِيْدٌ ۝۱۲﴾ وَلِذَٰلِكَ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ ۖ وَهُوَ يَعِظُهُ ۖ يَبْنَىٰ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ ۖ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ۝۱۳﴾

شیکردنەوێ ئەم دوو ئایەتە، لە ھەوت بڕگەدا:

(۱)- ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ﴾، بە دنیایی ئیمە حىكمەتمان بە لوقمان داوو.

پیشتر چەند پێناسە یەکی حىكمەتمان کردن، یەکیکی دیکە لە پێناسەکانى حىكمەت ئەو یە:

(الحِكْمَةُ: وَضْعُ الشَّيْءِ فِي مَوْضِعِهِ)، حىكمەت دانانى شتە لە شوێنى خویدا، لە زمانى کوردیدا (حىكمەت) بە: دانایی، ھەستایی، کارامەیی، لێزانى، تەرجمە ھە. کراو.

شایانى باسە: لە تەفسیری سوورەتى (الإسراء) دا، كە خوا ﷻ بەو ئایەتە دەست پى دەكات: ﴿لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا ۖ آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ۝۲۲﴾ (الإسراء،

تاكو ئايەتى (۳۹)، واتە: ھەژدە ئايەت، ئايەتى كۆتايى ئەوھىيە كە دەفەرموى: ﴿ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا ۚ آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا﴾ (الإسراء، ۳۹) واتە: ئەو ھەو ھىكمەتەيە كە پەرۋەردگارت بۆ تۆى سروسكردو، ئنجا ئيمە لەوى باسكى سەربەخۆمان لەو بارەو كەردو ۋە پرومانكردۆتەو كە لە ميانى ئەو ھەژدە ئايەتەدا، خوا ﷻ دوازە خەسلەتى بەرزو پەسندو، دوازەى ناپەسندىش، واتە: بىست و چوار خەسلەتى چاك و خراپى خستوونە پرو، ناوئىشى لە ھەموو ئەوانە ناو ھىكمەت.

كەواتە: لە راستييدا ماناي پاستەقەينەى ھىكمەت، واتە: خۆ بزاركردن لە خو و خەسلەتە خراپەكان و، خۆپازاندنەو بە سەفەتە بەرزو چاكەكان، كە كەسيكيش وابى بە تەئكىد قسەى بەجى دەبى و، كردارى بە جى دەبى، دانا دەبى و، ھەستا دەبى، لىزان دەبى و، كارامە دەبى.

(۲) - ﴿إِن شَكَرْ لِلَّهِ﴾ ھىكمەتمان بە لوقمان دابوو، كە سوپاس بۆ خوا بكات، واتە: كاكۆ و جەوھەرى ھىكمەت برىتە لە سوپاسگوزارى بۆ خواى بەرز، ھەر كەسيك سوپاسگوزارى بۆ خوا بكات، ئەو ھىكمەتە كە خوا پييداو، بە نۆو خەلكدا بلاوى دەكاتەو، كەواتە: لوقمان (خوا لى پازى بى) كە ئامۆزگارى كۆرەكەى دەكات، كە مندالى مەوۆف، ئەگەر كۆرە، ئەگەر كچە، لە ھەموو كەس زياتر مافى لەسەريەتى، لە ھەموو كەس زياتر مەوۆف (باب و دايك) بەرانبەر بە مندالى خويان بەرپرسپارن، بۆيە لوقمان لە ئامۆزگارى كردنى كۆرەكەيەو دەست پيەدەكات، ئنجا خوا ﷻ دواى ئەوھى دەفەرموى: ھىكمەتمان بە لوقمان دابوو، نۆو پەوۆك و جەوھەرى ھىكمەتەكە، لەوھدا بەرجەستە دەكات، كە سوپاسگوزارى بۆ خوا بكات، يەكەمىن بەشى سوپاسگوزارى بۆ خوا، ئەوھى كە ئينسان ئەو نىعمەتەى خوا پييداو، لە پەزنامەندىي خوادا بەكارى بىنى، لە ھەموو كەسيش شاىستەتر كە ئينسان بۆى دلسۆز بى و بە تەنگىەو بى، پەروشى بى، پۆلەو جگەر گوۆشەى خۆيەتى، بۆيە لوقمان لە كۆرەكەيەو دەست پيەدەكات.

(۳) - ﴿وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ﴾، ھەر کەس سۈپاسگوزاری بکات، بە سوودی خۆی سۈپاسگوزاری دەکات، واتە: خۆی بە ھەر مەندە لە سۈپاسگوزارییە کە، (أَي: لَا يَسْتَفِيدُ مِنْ شُكْرِهِ إِلَّا هُوَ)، بۆیە خوا و دەفەرمۆی، بۆ ئەوەی خەڵک گومانئیکی وایان نەچیتە دل، کە بۆیە خوا دەفەرمۆی: سۈپاسم بکەن تا کو من بە ھەر مەند بم، نەخێر، خوا لەو بەرزترە کە لە سۈپاسگوزاری بەندەکانی بە ھەر مەند بێ، ھەر وەھا لەو بەرزترە کە لە سەلەیی بەندەکانیشی زەرەرمەند بێ.

(۴) - ﴿وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾، ھەر کە سەیکیش سەلەیی بکات، ناسپاسیی بکات، بە دلناییی خوا بێنیازی ستایشکراوە، (كُفِّرَ) دەگونجێ بە مانای بێ پرواییش بێ، بەلام لێرەدا بەو دەزانین: چونکە پێچەوانەی شوکر، بریتیە لە سەلەیی و ناسپاسیی و بێ ئەمەگی، ئنجا لێرەدا مادام پێکەووە ھاتوون، کەواتە: ئەگەر (شکر) سۈپاسگوزارییە، (كُفِّرَ) یش لێرەدا بە مانای نا سۈپاسیی و بێ ئەمەگی و بێ وەفایی دێ، ھەر کەس بێ ئەمەگی و ناسپاسیی بکات، ﴿فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾، بە دلناییی خوا دەوڵەمەندی ستایشکراوە.

لێرەدا (حَمِيد) (فَعِيل)ی بە مانای (مَفْعُول)ە، (أَي: مَحْمُودٌ) خوا ستایشکراو مەدحکراو، پێداھەلگوتراو، ئەگەر خەڵکیش بە رانبەری ناسپاس و سەلە بێ، خوا ﷻ ھەر وەك خۆیەتی.

(۵) - ﴿وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ﴾، یاد بکەو کاتیک لوقمان بە کۆرە کە خۆی گوت لە کاتیکدا (لە حالیکدا) کە ئامۆزگاری دەکرد.

(۶) - ﴿يَبْنَىٰ لَا شُرَكَاءَ بِاللَّهِ﴾، ئەی کۆرە! ئەی کۆرە چکۆلە کەم، ھاوبەش بۆ خوا دامەنێ.

لە زمانی عەرەبییدا عادیات وایە، ئەگەر شتێک گچکە کرایەو، نیشانی ئەوەیە زۆر خۆش دەویستری و بە رانبەری کە زۆری بە تەنگەوێ، زۆری پەرۆشەو، بەزەیی و سۆزی بە رانبەری ھەیە، (التَّصْغِيرُ لِتَنْزِيلِ الْكَبِيرِ مَنْزِلَةَ الصَّغِيرِ شَفَقَةٌ

وَمَحَبَّةَ لَهُ)، گچکەکردنەووە بۆ ئەوێهە هی گەورە بھێنرێتە شوینی گچکە لە پرووی پەرۆش و خوشوویستەووە، کەواتە: (یا بنی) یانی: ئەی گچکەکەم، ئەی کورە خوشەوویستەکەم! چونکە شتی گچکە خوشەوویستەرە، عادت وایە منداڵ تاکو گچکەترە خوشەوویستەرە، عەتف و سۆزی باب و دایکی زیاتر لەسەریتە، لەبەر ئەوێ زیاتر پێویستی بە عەتف و سۆزو ئاگالێبوونی باب و دایکیەتی، خوا وایکردووە.

کەواتە: مەرج نیە کورەکە ی لوقمان لە تەمەندا گچکە بوو بێ، واتە: ئەی کورە خوشەوویستەکەم! بە قەدەر منداڵێکی گچکە خوشم دەوێ، هاوبەش بۆ خوا دامەنێ.

(۷) - ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ بە دنیایی هاوبەش بۆ خوا دانان، ستمێکی مەزنە، زۆربە ی توێژەرەوانی قورئان، کە سەرنجی تەفسیرەکانیا ئەمدا دەلێن: بۆیە لوقمان لە ئامۆژگاری کردنی کورەکە ی دا، لەووە دەستپێکردووە، دەلێ: هاوبەش بۆ خوا دامەنێ، چونکە کورەکە ی هاوبەش بۆ خوا دانەر بوو! بەلام پێم وایە لەووەدا نەیانپێکاوە، چونکە خوا ﷻ بە پیغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: ﴿لَنْ أَشْرَكَتَ لِحَبْطَنَ عَمَلِكَ﴾ ٦٥ الزمر، ئەگەر هاوبەش بۆ خوا دابنێ، کردەووەکە ت هەلدەووەشیتەووە، هەرەها خوا بە پیغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿يَتَأْتِيَ آلِئِيْ اَنَّى اَللهُ وَلَا تَطِيعُ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ﴾ ١ الاحزاب، واتە: ئەی پیغەمبەر! ﷺ پارێز لە خوا بکەو فەرمانبەری کافرو موناڤیقەکان مەکە، کەسێک کە لە شتێک نەهێ دەکرێ و قەدەغە دەکرێ، مانای ئەووە نیە ئەو شتە ی تێدا، یانی: ھۆشداریی پێدەدرێ کە وریا بێ تووش نەبێ، ئنجا ئەگەر لوقمان کورەکە ی موشریک و خوا نەناس بووایە، لە جیاتی بلێ: شەریک بۆ خوا دامەنێ، دەیگوت: کورم خوا بپەرستە، بەلام نا! کورەکە ی خوا پەرست و خواناس بوو، بەلام لوقمان ھۆشداریی پێدەدات کە تووشی شیری نەبێ، چونکە لە راستیدا ئەوانە ی خوا دەناسن و خوا دەپەرستن، تووشی شیری و هاوبەش بۆ خوا دانان دەبن، بەلام کەسێک کە خوا نەپەرستێ و خواناس نەبێ، روو لە خوا نەبێ، تووشی شیری نابێ، بەلکو

ئەوانە تووشى ئىلحادو زەندەقە دەبن، ئەوانە لە حالەتى ئىلحادو زەندەقەدان، كەسێك مەترسى لێدەكرێ تووشى ھاوبەشى بۆ خوا دانان بێ، كە خوا پەرست و خواناس بێ، دەبێ لە خوێ وریا بێ لە مامەلەكردنى لەگەڵ كەسەكان و لەگەڵ شتەكاندا، هېچ كام لەوانە نەيەنیتە ئاستى خواو پىزى خوا، لە هېچ شتێك لە تايبەتمەنديەكانى خواى پەرورەدگارىدا، كە ئەو مانای شیركە.

﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾، بە دُنیاى ھاوبەش بۆ خوا دانان ستمێكى مەزنە، مەرووف لە خوێ دەيكات، لە پەيامى خوا دەيكات، لە گەردوون دەيكات، كە پێچەوانەى ئەو سیستمەيە كە خوا بۆ ھەموو گەردوونى دانائە، كە ھەمووى ھاوار دەكات: جگە لە خوا بەدیهێنەر و پەرورەدگارو، مشوورخوړو پەرستراویكى دیکە نیە، لەو بارەو بە ئەم فەرموودەيە بێنین:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾ (۸۲) الْأَنْعَامِ، شَقَّ ذَلِكَ عَلَى أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، وَقَالُوا: أَيُّنَا لَمْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ؟ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، لَيْسَ كَمَا تَظُنُّونَ، إِنَّمَا هُوَ كَمَا قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: ﴿يَبْنَى لَا شُرْكَ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ (۱۳)، (أُخْرِجَهُ الْبُخَارِيُّ ۴۷۷۶، وَمُسْلِمٌ ۱۲۴).

واتە: عەبدوللای كورێ مەسعوود ﷺ، دەلی: كاتیك ئەم ئایەتە ھاتە خوار كە دەفەرموی: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾ (۸۲) الْأَنْعَامِ، (واتە: ئەوانەى برۆیان ھێناو و ئیمانەكەیان لەگەڵ ستمدا ئاویتە نەكردو...)، ئەو لەسەر دلی ھاوولانی پێغەمبەرى خوا ﷺ زۆر قورس بوو، گوتیان: ئەى پێغەمبەرى خوا! كام لە ئێمە ستمى لە خوێ نەكردو؟ «وایانزانىو (ظلم) لێردا بە مانای گوناھو لادان و خراپەيە» پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: لێردا مەبەست لە (ظلم) ئەو نیە، كە ئیو گومانان بردو، بەلكو ئەمە ئەو یە كە لوقمان بە كورەكەى گوت: ﴿يَبْنَى لَا شُرْكَ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ (۱۳)، واتە:

ئەي كۆرپىزگە كەم! ھەوبەش بۆ خوا دامەننى، بە دۇنيايى ھەوبەش بۆ خوا دانان
ستەمكى مەزنە.

كەواتە: ليرەدا كە دەفەر موى: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾
﴿الْأَنْعَام﴾، ئەو مەبەست پىي شيركە، واتە: كە سىك ھىمىنى و ئاسايشى بۆ
ھەيە لە پۆژى دوايى دا، ئەمىنە لە سزاي خوا، كە ئىمانى ھىنابى و، ئىمانە كەشى
لە گەل شيركدا ئاويىتە نە كەردى.

پاڤەپاندنى مەكتەبى مەمۇستە ەلى پاڤەر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes for Google Play and App Store

هە ئۆرپە كۆمەلەرىنەكەن ئەمەلەكەن
www.alibapir.net
English - عربي - كوردی

ەلى پاڤەر AliBapir

ەلى پاڤەر AliBapir

كەتالى
پاڤەپاندنى مەكتەبى مەمۇستە ەلى پاڤەر

QR codes for social media and website

مەسەلە ی دووهم:

ئامۆزگاریکردنی خوا بۆ مرووف، لە بارە ی باب و دایکیەو، بە تاییەت دایکی کە بە زەحمەت لە سکیدا هەلیگرتو، دوای دوو سالانیشت لە شیر بریویەتەو، بەلام لە کاتی هەولدانیدا بۆ هاوبەش دانان، دەبی مرووف بە قسە ی باب و دایکی نەکات، بەلام وەک ژیا نی دنیا هەر بە باشی لەگەڵاندا مامەلە بکات، لەو بارەووش مرووف دەبی رییازی صالحان بگری و ئەوان بکاتە سەر مەشقی خو ی:

خوا دەفەر موی: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَلَدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصْلَهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَلَدِكَ إِلَى الْمَصِيرِ ۝۱۴ وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝۱۵﴾

شیکردنەو ی ئەم دوو ئایەتە، لە یازدە برگەدا:

(۱)- ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَلَدَيْهِ﴾ مرووفمان راسپاردو، ئامۆزگاریمان کرد، لە بارە ی باب و دایکیەو، (الْوَصِيَّةُ: التَّقْدِيمُ إِلَى الْغَيْرِ مَا يَعْمَلُ بِهِ مُقْتَرِنًا بَوَعْظٍ)، (وَصِيَّةٌ: بریته لەو ی کە سیک ی بە رانبەر لی بچیە پیش، شتیکی ئاراستە بکە ی کاری پی بکات، بەلام ئەو شتە کە پی دەلی ئاویتە بی لەگەڵ ئامۆزگاری و قسە ی هەست جوو لێندا.

کە دەفەر موی: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَلَدَيْهِ﴾ واتە: ئامۆزگاری مرووفمان کردو، هەر مرووفیک کە چاکە لەگەڵ باب و دایکیدا بکات، بە چاکە کاری لەگەڵ باب و دایکیدا مرووفمان راسپاردو.

(۲)- ﴿حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ﴾ دایکی هەلیگرتو، بیهیزی لەسەر بیهیزی، ﴿وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ﴾ (أَي: ضَعْفًا عَلَى ضَعْفٍ)، بیهیزی لە دوای بیهیزی، واتە: دایک کە

به كۆرپه كەي دووگيان دەبێ، پۆژ به پۆژ له هیزو پیزو وزەي دايك كەم دەبێتەو،
كۆرپه كەي گەشەي پێدەكات، تاكو دايدەنێ، تاكو كۆرپه كە ليی جيا دەبێتەو له دايك
دەبێ.

كەواتە: لێرەدا ﴿وَهَنَّا عَلَىٰ وَهْنٍ﴾، وەسفی حاڵی دايكە، ﴿حَمَلَتْهُ أُمُّهُ﴾، له
حالیكدای كە دايكی بێهیزی لەسەر بێهیزی ئەو كۆرپەي هەلگرتو، وەك ئەو
دایكە خوێ بوویتە بێهیزی.

(۳) - ﴿وَفَصَلَّهِ فِي عَامَيْنِ﴾، له شیر برپنەوێشی له ماوێ دوو سالاندا، (الفَصَالُ:
التَّفْرِيقُ بَيْنَ الصَّبِيِّ وَالرَّضَاعِ، أَي: الْفِطَامِ)، (فِصَالٌ) و (فِطَامٌ) هەریەکن، واتە: مندالی شیرە
خۆرە له شیر بپرێتەو، چیدیكە شیري پێ نەدرێ.

(۴) - ﴿أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلَوْلَايَكَ﴾، ئامۆژگاری و پاسپاردنەكەمان بۆ مرووف بەرانبەر
باب و دايكی ئەو بوو كە پێمان فەرموو: سوپاس بۆ من بكەو، سوپاسگوزاری بۆ باب
و دايكیش بکە.

(۵) - ﴿إِلَى الْمَصِيرِ﴾، گەرانهو بۆ لای منە، سەرەنجام بۆ لای منە، كەواتە: بزانه چۆن
دێهەو بۆ لام!

(۶) - ﴿وَإِنْ جَاهِدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي﴾، ئەگەر زۆریش هەولیان لەگەڵداي، لەگەڵت
دا تێكوشان، خوێان لەگەڵ دا ماندووكردي كە هاوبەشم بۆ دابنێ.

چی بكات بە هاوبەشی؟

(۷) - ﴿مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾، شتێك كە زانیاریت پێی نیە.

(مَا) لێرەدا (اسم الموصول)، یانی: (الَّذِي لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ)، شتێك كە تۆ
هیچ زانیاریت لە بارهیهو نیە، واتە: بوونی نیە، چونكە هەر شتێك بوونی
هەبێ، زانیاری پێوێ پێوێست دەبێ، شتێك كە زانیاری مرووف پێوێ
پێوێست نەبێ، مانای وایە بوونی نیە، واتە: شتێك مەكە هاوبەشم كە بوونی

نیە، وەك ھاوبەش بۆ خوا، بوونی نیە، ئەگەرنا وەك پەیکەرێك و ئەستێرە و مانگ و خۆرو، ھەواو ئارەزوو و حیزب و پزۆیمێکی کافر، ھەرۆھە وەك ئیسك و پرووسکیك كە خەلك دەپەرستێ، ئەو بوونی ھەیە، بەلام وەك ھاوبەش بۆ خوا، بوونی نیە.

(۸)- ﴿فَلَا تَطْعَمُهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا﴾، ئەگەر ھەولیان لەگەڵداي شتێك بکەي بە ھاوبەشم، کە زانیاریت لە بارەییەو نیە (بوونی نیە)، گوێرایەلیان مەکە، بە قسەیان مەکە، ﴿وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا﴾، بەلام لە پرووی ژیانی دنیاوییەو بە پەسندو چاکە مامەلەیان لەگەڵدا بکە، (المُصَاحِبَةُ: المُعَاشِرَةُ)، (مُصَاحِبَةُ) یانی: (مُعَاشِرَةُ) ھەلسوکەوت لەگەڵداکردن، (المَعْرُوف: الشَّيْءُ الْمَتَعَارَفُ الْمَأْلُوف)، شتێك کە بە پەسند زانراو و ھۆگری پێوەکراو چاکە.

(۹)- ﴿وَاتَّبَعَ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ﴾، بکەو شوین کەسێك کە بۆلای من گەراوئەو ھەو ھەو: (إِقْتِدَ بِسِرَةِ الْمُتَّبِعِينَ أَي: الرَّاجِعِينَ إِلَيَّ)، بە دواي پێ و شوینی ئەوانە بکەو، کە بۆ لای من گەراوئەو، ئەوانەي گەراوئەو بۆ لای من، بیانکە سەر مەشقی خۆت لە مامەلە لەگەڵ باب و دایکتدا، چونکە چاکە لەگەڵ باب و دایک دا، بە شێوەی تیۆریی کە باس دەکری، جیايە ھەوێ کە بە بەرجەستە کراوی بیینی، لە کێدا دەبیینی؟ لەو کەسانەدا کە بۆ لای خوا گەراوئەو، کەسێك بۆ لای خوا گەراپێتەو و بەراستی دۆستی خوا بێ، وەفاداریشە بۆ مەوڤەکان، بە تاییەت بۆ نیزیکتیرینی مەوڤەکان، کە باب و دایکێ و، لەگەڵیاندا چاکەکارە، لەبەر ئەوێ لەگەڵ خوادا راستە، لەگەڵ خەلکی خواشدا چاکە.

(۱۰)- ﴿ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ﴾، دواي گەراوئەوتان بۆلای من، (مَرْجِع) واتە: (رُجُوع) گەراوئەوتان بۆ لای من، یاخود: (مَرْجِع) بە مانای ناوی شوینە (اسم مکان)، یاخود ناوی کاتە (اسم زَمَان)، واتە: گەراوئەوتان، یان شوینی گەراوئەوتان، یان کاتی گەراوئەوتان، بۆ لای من، کە ئەمە ھەم دەگونجێ گەت و بەلێن بێ، ھەم دەشگونجێ ھەرەشەو ترساندن بێ، واتە: بۆ لای من دەگەرێنەو، پاداشتان دەدەمەو لەسەر چاکەکاریی

لە ئۆرژە کۆمەڵانە ئیڕەکان ئەگەشتاین
 2024-11-10 10:00:00 GMT+3:30
 ئێن بۆمب عێز عوفاي ئالوانل التجماسي

هەل بایبیر/ AliBapir

پاڤی بایبیر

archive.org/details/@alibapir

PDF

www.alibapir.net

کوردی ئێرانی English

هەل بایبیر/ AliBapir

کەتانی
 پاڤی بایبیر/ هەل بایبیر

AliBapir

Get it on Google Play

Download on the App Store

پاڤی بایبیر/ هەل بایبیر

پینچ کورتە سەرئەنچ

یەك: دەگونجی ئەوەی لەو دوو ئایەتەد (۱۴ - ۱۵) هاتو، قسەى لوقمان بێ، دەشگونجی فەرمايشتى راستەوخۆى خوا ﷻ بێت، زۆر لە توێژەرەوان گوتووینە: ئەو هەر درێژەى قسەى لوقمانە، بەلام ئەو رایە بەهێزترەو زیاتر بە عەقڵ و دلەو دەنووسى، کە ئەو فەرمايشتى راستەوخۆى خوا بێ، چونکە خوا دەفەرموى: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَلَدَيْهِ﴾، ئەمە باسى قسەى لوقمان نیه! ئنجا صیغەو شیوەى دارشتنى قسەى لوقمان بە جوړیكى دیکەیه، ئەم قسانەش خوا ﷻ هەمووی دەبەستیتەو بە خۆیەو: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَلَدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفَصَّلَهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلَوْلَايَكَ إِلَى الْمَصِيرِ﴾ (۱۴) وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ﴿دوایی، ﴿فَأَنْشَأْكُمْ بَمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، هەمووی خواى پەرەردگار بە خۆیەو پەییوەستى دەکات، کەواتە: ئەو فەرموودەى راستەوخۆى خوا پەرەردگارەو، ئیواخنى ئامۆزگارییهکانى لوقمان کردو، ئایا حیکمەت لەویدا چیه؟ لە تەفسیرەکاندا نەمبینو، بەلام بە بۆچوونی من حیکمەتەکەى ئەوێه: بۆ لوقمان پەنگە رێک نەبووی و پێچەوانەى حیکمەتەکەى بووی، بە کۆرەکەى بلی: پۆل! لەگەڵ من و دایکت دا چاک به، باب و دایک نابێ بە منداڵى خۆیان بلین: لەگەڵمان چاک به! بەلکو ئەو منداڵ دەبێ بۆ خۆى هەست و شعورى هەبێ، ئنجا لە جیاتى ئەوێ خوا ﷻ قسەى راستەوخۆى لوقمان بێت بۆ کۆرەکەى، کە لەگەڵ باب و دایکت چاک به، فەرمايشتى خۆى هیناو، بۆ ئەوێ لوقمان راستەوخۆ ئەو قسەیه بە کۆرەکەى نەلی.

دوو: لە تەفسیری سوورپەتی (الإسراء) دا، ئایەتەکانى: (۲۳ - ۲۵) دا، باسیکی کورمان لە بارەى مامەلە لەگەڵ باب و دایکدا کردو، پێویستە هەر کەسیک بیهوی بە تەفصیل لەو بابەتە ئاگادار بێ، بگەریتەو بۆ ئەوێ، چونکە ئیمە هەر بابەتیک، لە شویتیک دەیتوێژینەو، لە شویتەکانى دیکە خۆینەرانی بەرێز حەوالەى ئەوێ دەکەینەو، تاكو

پێویست نە کات لە هەموو شوێنەکان ئەو کورتە باسانە ی دەیانکەین، دووبارەیان بکەینەوه.

س: لە بارە ی وەسیە تکرانی مرقەوه بۆ چاکە کردن لە گەڵ باب و دایکید، دياره هەر مەسەلە یە ک لە یە ک شویندا بێ هەر گرنگەو، بێگومان خوا بە خۆرای هیچ فەرماشتیک نافەرموی، بەلام مەسەلە یە ک لە سێ شویندا هاتبێ، گرنگترە لەو ی لە شوینیکدا هاتبێ، مەسەلە یە کیش لە حەوت شویندا هاتبێ، گرنگترە لەو ی لە سێ شویندا هاتبێ، ئنجا با تەماشای ئەو حەوت شوینانە بکەین، کەم مەسەلە یان تیدا هاتو:

۱- لە سوورەتی (لقمان) دا: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَلَدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصْلَهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلَوْلَايَكَ إِلَى الْمَصِيرِ ۝١٤﴾ وَإِنْ جَاهِدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝١٥﴾

۲- لە سوورەتی (البقرة) دا: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۝٨٣﴾

۳- لە سوورەتی (النساء) دا: ﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۝٣٦﴾

۴- لە سوورەتی (الأنعام) دا: ﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّي عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۝١٥١﴾

کە لە رابردوودا ئەوانەمان هەموویان تەفسیر کردوون، لە بەرگەکانی ئەم تەفسیرەدا.

۵- لە سوورەتی (الأحقاف) دا: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَلَدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمَلُهُ وَفِصْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي

أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي دُرِّيَّتِي إِنَّي بُنْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾ واتە: مەروڤمان بە چاکەکاری لەگەڵ باب و دایکیدا پاسبارد، دایکی بە قورسی هەلیگرت و بە قورسێش دایناو، هەرۆهە پێ دوو گیان بوونی و لە شیر بڕینەوهی لە ماوهی سی (۳۰) مانگدا....

ئنجانه گەر دوو سأل (۲۴) مانگ لە سی (۳۰) مانگ دەرکەین: (۳۰ - ۲۴ = ۶) شەش مانگ دەمیڤیتەوه، کەواتە: لای کەمی دوو گیان بوونی ئافەرت، دەگونجێ شەش مانگ بێ، کە گەشتینە تەفسیر کردنی سوورەتی (الأحقاف) یش لەو بارهوه باسی زیاتر دەکەین.

۶- سوورەتی (العنکبوت): ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ﴿٨﴾﴾

۷- سوورەتی (الإسراء): ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٍ وَلَا نَهْرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾﴾

چوار: هۆی هاتنه خواری ئەم دوو ئایەتە، راست نیه کە بەسەرھاتەکە سەعدی کۆری ئەبی وهققاص بێ، بەلکو لێرەدا خوا ﷻ وهك فەرماشتیکی خۆی دەیخاتە نیو ئامۆزگارییەکانی لوقمانەوه بۆ کۆرەکە، بەلام بەسەرھاتەکە سەعدی کۆری ئەبی وهققاص، هۆی هاتنه خواری ئایەتەکە سوورەتی (العنکبوت) ه، کە ئایەتی ژمارە (۸) ه، کاتی خۆی تەفسیرمان کرد.

پینج: مەسەلە ی چاکەکردنی پۆلە لەگەڵ باب و دایکیدا، یە کجار گرت و هەستیارەو، خۆی کارزان و میهرەبان باش دەزانیت لە دنیای بەشەردا چی پروودەدات و، پێویستە چ شتێک زۆر جەختی لەسەر بکەیتەوه، بۆیە لە حەوت شوینی قورئاندا، خوا ﷻ بە مەروڤهەکان دەفەرموێ: لەگەڵ باب و دایکتاندا چاک بن، بە زۆری وایە کە لە دوا ی فەرمانکردنی بە بەندایەتی کردن و پەرستنی خۆی، فەرمان دەکات بە چاکە لەگەڵ باب و دایکیدا.

مه سه له ی سییه م:

ئاگادارکردنه وهی لقمان بۆ کوڤه که ی که ئه گهر چاکه و خراپه، هینده ی ده نکه خه رته له یه کیش بۆ و له گاشه به ردیک دابی، یان له ئاسمانه کان، یان له زه ویدا، خوی په نهانزان و شاره زا ده یهین:

خو ده فره موی: ﴿يَبْنِيْ اِنَّهَا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يٰۤاَتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ﴾ (١٦)

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له شه ش بر گه دا:

(١)- ﴿يَبْنِيْ اِنَّهَا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ﴾، یانی: ئه ی کوڤه خۆشه وسته که م! ئه گهر بۆت و کرده وه (چاک و خراپ) هینده ی گرانایی ده نکه خه رته له یه کیشی بۆ، ﴿اِنَّهَا اِنْ تَكُ﴾ (ئنه ا) ئه م (ها) یه، (ضَمِيْرُ الْقِسْطِ، اِنَّهَا الْقِسْطُ)، به سه رهات وایه که، یا خود (ئنه ا) رانه وه ده چیه وه بۆ (مَعْصِيَّة) گونا، ده شگونجی (ئنه ا: اَي الْحَسَنَةُ اَوِ السَّيِّئَةُ) به دنیایی چاکه و خراپه.

(٢)- ﴿فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ﴾، (ئنجا ئه و چاکه و خراپه یه) له گاشه به ردیکدا بۆ، به ردیکی پته وی ره ق.

(٣)- ﴿اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ﴾، یان له ئاسمانیدا بۆ، به و به رزییه و به و دووریه، یا خود له زه ویدا بۆ، له جیهانی به رز دابی، یان له جیهانی نزم (فِي الْعَالَمِ الْعُلَوِيِّ اَوِ السُّفْلِيِّ).

(٤)- ﴿يٰۤاَتِ بِهَا اللّٰهُ﴾، خو ده یهین، له لای خو تو مار کرا وه دیته ریت و پێشانتی ده داته وه.

(٥)- ﴿اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ﴾، به دنیایی خو په نهانزانی شاره زایه، (اللطيف: مَنْ يَعْلَمُ دَقَائِقَ الْأَشْيَاءِ، وَيَسْلُكُ فِيْ اِيْصَالِهَا اِلَى مَنْ تَصْلُحُ لَهُ مَسْلَكَ الرَّفِيقِ)، (لطيف) ئه و زاته یه

که ورده کاریی شته کان ده زانی و، له گه یاندنی شته کان دا بو هەر که سێک که بوی باشبن، پێی وردو په نهانکار ده گرێته بهر، (خَبِير) یش واته: شاره زا که به زۆری زانیاریی خوا - که به هه موو شتیک زانییه: ﴿إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ (۶۲) العنکبوت، - له قورئانی دا په یوه سته به شته کانه وه، که بریتیه له که شفرکردنی شته کان بو خوا به زانیارییه که ی، به لام (خَبِير) زیاتر مه به ست پێی شاره زایی خواجه ﷺ به مروقه کان و به هه لسوکه وته کانیا و به حال و بالیان. لیره دا که ده فهرمو: ﴿يَبْنِيْ اِنَّهَا اِنْ تَكْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ﴾، ئه مه سی جه ختکه ره وه ی تیدان:

یه که م: بانگکردن ﴿يَبْنِيْ﴾، ئه ی کوره خو شه ویسته که م!.

دووهم: ﴿اِنَّهَا﴾، (اِنَّ) ئامرازی چه سپاندن و جه ختکردنه وه یه، (ها) ش، (صَمِيرُ الْقِصَّةِ)، راناوی به سه رهاته، یانی: به سه رهات وایه، حال وایه.

سێیه م: ﴿اِنْ تَكْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ﴾، باس نه کراوه ئه م (تَكْ) بوچی ده چیته وه؟ به لام به سیاق و سه لیه: یان مه به ست پێی گوناوه تاوانه، یان مه به ست پێی کرده وه یه، چاک یان خراب، ئه گهر تاوان و خراپه یه، یاخود کرده وه یه چ چاک، چ خراب و له هه ناوی گاشه به ردیکی رهق و پته و دابی، ئه ویش له ئاسمانه کان بی، که زور دوورو به رزن، یاخود له زه ویدابی، که سه د په ناو به سیوی تیدایه، ئه وه له دهستی خوا قوتار نابێ و خوا پێی ئاگاداره و تۆماری ده کات و ده یه ییته وه پێت، چونکه خوا په نهانزانی شاره زایه.

له نۆره کۆمهڵه زانییهکان له گه لانیان

www.alibapir.com

English - عربي - گۆردی

عەل باپیر/ AliBapir

AliBapir/عەل باپیر

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

AliBapir

مەسەلە ی چوارەم:

ئامۆزگاریی بە بەرپاکردنی نوێژو، فەرمان بە پەسندو، پێگیزی لە ناپەسندو، خۆراگریی لەسەر بەلاو گرفتارییەکان، ھەروەھا پروو لە خەلکی وەرئەگێران و، بە فیزو کەشخە بە پێدا نەپۆشتن و، بە شیوەی میانجیی پۆشتن و، زۆر دەنگ ھەلنەھێنان:

خوادەفرموی: ﴿يَبْنِيْ اَقِمِ الصَّلَاةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاَصْبِرْ عَلٰى مَا اَصَابَكَ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزَمِ الْاُمُوْرِ ۝۱۷ وَلَا تَصْعَقْ خَدَكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ۝۱۸ وَاَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ اِنْ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيْرِ ۝۱۹﴾

شیکردنەوێ ئەم ئایەتانە، لە یازدە بڕگەدا:

(۱)- ﴿يَبْنِيْ اَقِمِ الصَّلَاةَ﴾ ئەو کۆرە خوشەوێستە کەم! نوێژ بەرپا بکە، نوێژ گەورەترین کردەوێ مروڤە لە نێوان خوێ و خوادا ﷺ، لە دوای ئیمان، گەورەترین کردەوێ، نوێژە وەک پێغەمبەری خوا ﷺ دەفرموی: {إِنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عَمَلِهِ صَلَاتُهُ}، (أخرجه الترمذي: ۴۱۳، وقال: حسن غريب، والنسائي: ۴۶۵، وابن ماجه: ۱۴۲۵)، واتە: بێگومان یەكەمین کردەوێ کە بەندە لەسەری لێپرسینەوێ لەگەڵدا دەکری، نوێژە، نوێژ بەرپاکردنیش لە تەفسیری سوورەتی (العنكبوت) دا باسمانکرد، چییەو چۆنە؟

(۲)- ﴿وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ﴾ ھەروەھا فەرمان بکە بە ھەرچی پەسندە، یانی: ھەرچی پەسندە بۆ خۆت ئەنجامی بدەو، فەرمانیشی پێبکە لە دەرەوێ خۆت.

(۳)- ﴿وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ دیسان پێگیزی لە ناپەسند بکە، نا پەسند بۆ خۆت دەستی لێ ھەلگرەو خۆتی لێ دوور بگرەو، لە دەرەوێ خوشت فەرمانی پێ بکە.

(۴) ﴿وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ﴾، خۆراگریش بە لەسەر ئەوەی تووشت دێ، بە تەئکید کەسێک فەرمان بە پەسندو پێگریی لە ناپەسند بکات، دەبێ خۆشی دابنێ بۆ گرفتاریی و بەرهنگاربوونەوهی کەسانی خراپەکارو، کەسانێک کە مل نادەن بۆ چاکە، بە شیوەیەک لە شیوەکان لە گەڵاندا توووشی تێکگیران دەبێ، بۆیە هەر کات فەرمان بە چاکەو نەهی لە خراپەت کردە پیشە، دەبێ قەلغانی خۆراگریی لەسەر سەری خۆت راگری.

کەواتە: ﴿وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ﴾، یانی: (تَحَمَّلْ مَا يُصِيبُكَ بِسَبَبِ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالتَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ)، خۆراگر بە لەسەر ئەوەی تووشت دێ، بە هۆی فەرمان بە پەسندو پێگریی لە ناپەسندەوه.

(۵) ﴿إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾، بە دڵیایی ئەوه لە کارە پێویستکراوەکانە، یان: ئەوه لە کارە حەوجیی عەزیمەتەکانە.

أ- (أَي: مِنَ الْأُمُورِ الْمَعْرُومَةِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى)، لەو کارانەن کە لە خواوە پێویستکراون و جەختیان لێکراوەتەوه.

ب- یاخود: (مِنَ الْأُمُورِ الَّتِي تَحْتَاجُ إِلَى الْعَزِيمَةِ الْقَوِيَّةِ)، ئەوه [نوێژ بەرپاکردن و فەرمان بە پەسندو، پێگریی لە ناپەسندو، خۆراگریی لەسەر ئەوەی دێتە پێت] دەگونجێ بۆ هەر چواریان بچیتەوه، لەو کارانەن کە پێوستییان بە عەزیمەت و ویستی پۆلاییین و بەهێز دەکات.

دەشگونجێ تەنیا بچیتەوه بۆ خۆراگریی لەسەر ئەوەی دێتە پێت، دەشگونجێ بگەریتەوه بۆ فەرمان بە پەسندو پێگریی لە ناپەسندو، خۆراگریی لەسەر ئەوەی دێتە پێت، دەشگونجێ بۆ هەر چواریان بگەریتەوه، بێگومان هەر چواریان پێوستیان بە عەزیمەتی پتەو دەکات و، هەر چواریشیان لەو کارانەن کە خوا ﷻ پێویستی کردوون.

(۶) ﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ﴾، هەروەها پرووی خۆت لە خەڵک وەرەمە چەرخینە، ﴿وَلَا تُصَعِّرْ﴾، خۆیندراویشەتەوه: (وَلَا تُصَاعِرْ)، پرووی خۆت وەرەمە چەرخینە، ملی خۆت با

مەدە، (الصَّعْرُ: داءٌ يَأْخُذُ الْإِبِلَ فِي أَعْنَاقِهَا أَوْ رُؤُسِهَا حَتَّى تُلْفِتَ أَعْنَاقَهَا)، (صَعَر): دەردىكە تووشى حوشتر دى لە ملیدا، ياخود لە سەريدا، تاكو واى لى دى، مىلى با بدات و رەق بى. ئەو كەسەش كە خۆى بە زل دەگرى لە بەرانبەر خەلكیدا، ملان لیدەسوورپىتى، چوینراو بە حوشترىكەووە كە تووشى مل تیشەو مل رەق بوون بوو، كە ئەمە جوړىكیشە لە بە كەم تەماشە كردن، يانى: باباى خو بەزىگەر بە حوشترىك تەشبیە كراو، كە تووشى مل رەق بوون بوو.

(۷)- ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا﴾، هەروەها بە فیزو كەشخە بە زەویدا مەرۆ، (الْمَرَحُ: شِدَّةُ الْفَرَحِ وَالتَّوَسُّعِ فِيهِ)، (مَرَح): بریتىە لە زۆر خوڤشال بوون و فراوانى لە خوڤشالیدا، لە دەمارو خو بەزىگرىدا، بەو جوړە بە زەویدا مەرۆ.

(۸)- ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾، بە دلىباى خوا هەر خو پى زۆرىكى شانازىكەرى خوڤشناوى.

يانى: كەسىك لە خویدا پى وابى سيفەتتىكى هەيە لە خەلكى دىكەدا نى، ئنجا ئەو بەوى بىتە هوى پەيدا بوونى سيفەتى (خِيَلَاء)، ئەویش ئەوەيە كە ئىنسان خەيالى وابى لە خەلك گەورەترەو گرنگترە، (فَخْر)یش بریتىە لە: (المُبَاهَاةُ فِي الْأَشْيَاءِ الْخَارِجَةِ عَنِ الْإِنْسَانِ)، ئەوەيە مەرۆف شانازى بە شتىكەووە بكات كە لە دەرەوەى خویدا هەيە، بە جل و بەرگى، بە ولاخى، بە سەيارەى، بە خانووبەرەى، بە پارەو سامانى، كەواتە: (إِخْتِيَال): ئەوەيە كە مەرۆف لە زاتى خویدا خوى پى گەورەو زل بى، بەلام (فَخُور): ئەوەيە كە لە دەرەوەى خویدا ئەو خۆبەزىگرى بەسەر خەلكدا بكات، (إِخْتِيَال) ئەوەيە مەرۆف، لە دەرەوونى خویدا خوى پى زۆرە، بەلام (فَخْر) ئەوەيە كە ئەو شانازى بە خووە كردنەى، دەرەوونى و خەلك هەستى پىبكات.

ئنجا هەر كەسىك وابى، خوا خوڤشناوى.

(۹)- ﴿وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ﴾، ههروهه له پوښتندا میانجی به، نه زور به خیرایی پرو، نه زور به مردهلوخه ییش پرو.

(۱۰)- ﴿وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ﴾، له دهنگیشت کهم بکهوه، له دهنگت بگرهوه، (الغَضُّ: التَّقْصُّ)، (غَض)، یانی: کهمکردنهوه، دهنگت زور ههلمه یه نه.

(۱۱)- ﴿إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ﴾، به دلنایی ناخوشتی دهنگه کان، دهنگی که رانن، (انکر: أي أقبح وأوحش)، یانی: ناڅولترین و ناموثرین، (انکر) له (منکور) هوه هاتوه، (منکور)، یانی: ناخوشتراوو ناپه سند کراو.

پوښته مروږف به نه دازه ی ټهوه که پوښته، دهنگ هه لینی، ههروهه له پوښتندا به نه دازه ی ټهوه که پوښته، پښ هه لینی، ټنجا به خاکیه تی له گهل خه لکدا مامه له بکات، بو ټهوه ی خو ی لهو سیفه تانه پاریزی که خوا ده فهرمو ی خواوه نه کانیانی خوښناوین.

پاڅه یانډلی مه کتبی ماموستا علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - تورکي

له توره کومالیه نییمن لکه لکلیان

Copyright © 2013 alibapir.com

بکن معکم غیر فواحش الاصل الجماعی

علی بابیر/ AliBapir

علی بابیر/ AliBapir

کدانی

پاڅه یانډلی مه کتبی ماموستا علی بابیر

کورتە باسیک لە بارەی لقمان و حکیمەتە کە یەو

بەرێزان!

لە سێ برگەدا باسی لقمان ﷺ، حکیمەتە کە ی دە کەین:

یە کەم: لقمان کئی بوو و چۆن بوو؟

پیشتریش باسمان کرد کە مشتومڕ هەیە لە بارەی لقمانەو: ئایا پیغەمبەر بوو، یان پیغەمبەر نەبوو؟ ئایا خەڵکی چ شوێنێک بوو؟ بە چ زمانێک دواو؟ لە چ رۆژگاریکدا ژیاو؟ بەلام هیچ شتێکی جێی دڵنیایی و مسۆگەر لەو بارەو نیه.

لە (السيرة النبوية لابن هشام) دا^(۱)، ئەمە هاتو: (قِيلَ كَانَ رَاعِيًا لِلْغَنَمِ، وَقِيلَ كَانَ حَيَّاطًا، وَقِيلَ كَانَ قَاضِيًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي زَمَانِ دَاوُدَ)، واتە: گوتراو: لقمان شوانی مەپان بوو، هەر وەها گوتراو: دارتاش بوو، دیسان گوتراو: بەرگ دروو بوو، گوتراویشە: دادوێرو قازی بوو لە نیو گەلی (بَنِي إِسْرَائِيلَ) لە رۆژگاری داوود ﷺ دا.

زۆربەیان ئەوەیان هێناو کە لقمان لە رۆژگاری (داوود) دا بوو، بەلام خوا ﷻ باسی رەچە لەکی لقمان ناکات، بەلکو باسی حکیمەتەکانی دەکات، چونکە ئەو ی بۆ تێمە جێی سوود و بەهرە، حکیمەت و قسە نەستە قەکانی لقمان، نە ک ئەو وردە کاریانە ی دیکە، کە زانایان گەلیک جار زۆریان بەدوا کەوتوون، بێ ئەو ی بناغە یەکی زانستییان هەبێ، یانی: هەندێکیان زۆر لاپەرەیان پڕ کردوونەو بۆ ئیسپاتی ئەو کە یەکیک بوو لە رەش پیستەکان و لە فلان

(۱) ج ۲، ص ۲۱۹-۲۲۰، (طبعة دار ابن الهيثم) سنة: (۲۰۱۲) م.

رۆژگاردای بووه، ههروهها ههندیك به سه رههاتان دینن كه ههچیان جیی دنیایی و پشت پئی به ستن نین.

ههروهها ههه له سپرهی (ابن هشام) دا هاتوه: (قَالَ ابْنُ إِسْحَاقٍ فِي السَّيْرَةِ: قَدِمَ سُوَيْدُ بْنُ الصَّامِتِ أَخُو بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ مَكَّةَ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا، فَتَصَدَّى لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَدَعَاهُ إِلَى الْإِسْلَامِ، فَقَالَ لَهُ سُوَيْدٌ: فَلَعَلَّ الَّذِي مَعَكَ مِثْلُ الَّذِي مَعِي، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَمَا مَعَكَ؟ قَالَ: مَجَلَّةُ ثَقْمَانَ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَعْرِضْهَا عَلَيَّ، فَعَرَضَهَا عَلَيْهِ، فَقَالَ: إِنَّ هَذَا الْكَلَامَ حَسَنٌ، وَالَّذِي مَعِيَ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا، فَرَأَى أَنْزَلَهُ اللَّهُ، فَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقٍ: فَقَدِمَ الْمَدِينَةَ فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ قَتَلْتُهُ الْخَزْرَجَ، وَكَانَ قَتْلُهُ يَوْمَ بَعَاثٍ، وَكَانَ رِجَالٌ مِنْ قَوْمِهِ يَقُولُونَ: إِنَّا لَنَرَاهُ قَدْ قُتِلَ وَهُوَ مُسْلِمٌ، وَكَانَ قَوْمُهُ يَدْعُونَهُ الْكَامِلَ)^(۱).

(ابن إسحاق) له سپرهكهی دا دهلی: سوهیدی کوری صامیت كه له بهنی عهمری کوری عهوف بوو، به ههچ، یاخود به عومره هات، پیغه مبهری خوا ﷺ بانگی کرد بو ئیسلام، سوهید پییگوت: رهنگه ئهوهی به تویه (ئهو وه حیی و په یامه) وهك ئهوه بی كه به منه، پیغه مبهری خوا ﷺ پئی فهرموو: چیت پییه؟ گوتی: مه جه للهی لوقمان، (حیکمه ته کانی لوقمان كه کو کرانه وه)، پیغه مبهری خوا ﷺ پئی فهرموو: کوا پیشانمبه (بۆم رانوینه)، ئه ویش حیکمه ته کانی بو خویندنه وه، پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ئه مه قسه یه کی باشه، به لام ئه وهی له لای منه له وه چاکتره، قورئانیکه خوا دایبه زاندوه، (ابن إسحاق) دهلی: دواپی سوهیدی کوری صامیت هاته مه دینهو، زۆر پئی نه چوو خه زره جیه کان کوشتیان له رۆژی (بعاث) دا، [رۆژیک بووه کاتی خوئی ئهوس و خه زره ج تیتیدا به شه ر هاتوون]، پیوانیک له گه له کهی (یانی: خزمانی سوهیدی کوری صامیت) دهیانگوت: ئیمه پیمان وایه به مسولمانه تی کوژراوه، ههروهها خه لکه کهی پییان دهگوت: (الکامل) پیایو تیرو ته واو.

(۱) هه مان سه رچاوه و بهرگ و لاپه ره.

لەبەر ئەوەی حیکمەتەکانی لوقمانی لەبەر بوون و کاریشی پیکردوون و،
 ھەر ئەوەش گەیانددوویتی بەوە کە مسوڵمان بێ، بە پێی ئەو ڕیوایەتە
 (إِبْنُ إِسْحَاقَ) ھیناویەتی.

دووهم: حیکمەتەکانی لوقمان لەم سوورەتەدا:

پیشتریش باسمانکرد لوقمان خوا لێی پازی بێ، دە (۱۰) ئامۆژگاری گەورەو
 گرنگ ئاراستە ی کۆرەکە ی دەکات، کە سەرچەم بوارەکانی دیندارییان پێدەگریتەو.

ئەوانیش بەمجۆرەن: پیش ھەموو شتێک پێی دەلی:

۱- ﴿يَبْنِي لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾، ئە ی پۆلە گیان! ھاوبەش بۆ
 خوا دامەنێ، ھاوبەش بۆ خوا دانان ستەمیکی مەزنە.

ئەو یە کەم حیکمەت و ئامۆژگاریی لوقمانە بۆ کۆرەکە ی.

پیشتریش باسمان کرد کە ھەندێک لە توێژەرەوان گوتووین: کۆرەکە ی
 موشریک بوو، بۆیە بابی پێی دەلی: ھاوبەش بۆ خوا دامەنێ! بەلام ئەو
 قسە یەکی بێ بنەمایەو، لە راستیییدا وا دیارە کۆرەکە ی خوا پەرست و خواناس
 بوو، بەلام بابی ھۆشداریی پێدەدات، دەلی: پۆلە گیان! ئاگات لە خو بێ
 تووشی شیرک نەبی! ھەرۆک چۆن خوا ﷻ لە قورئاندا بە پیغەمبەری خاتەم
 ﷺ دەفەرموی: ﴿لَنْ أَشْرَكَ لِيَحْبَطَ عَنْكَ﴾ (الزمر، واتە: ئەگەر ھاوبەش بۆ
 خوا دا بنێی، کردەو کەت ھەلدەو شیتەو، ئەوەش مانای ئەو یە کە بگونجی
 پیغەمبەر ﷺ ھاوبەش بۆ خوا دا بنێ، بەلام ئەو ھۆشدارییە بۆ پیغەمبەر ﷺ و،
 ھۆشدارییە بۆ ئۆممەتە کەشی، کەواتە: یە کەم ئامۆژگاریی لوقمان بۆ کۆرەکە ی،
 ئەو یە کە لە شیرک وریا بێ، لەسەر خوا پەرستی و خوا بە یە کگرتن بەردەوام
 بێ، بەلام وریا بێ، شیرک تێکەلی ئیمانەکە ی نەکات.

۲- ﴿يَبْنِيْ اِنَّهَا اِنْ تَكْ مُثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمَوَاتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ﴾، ئەى پۆلە گيان! ئەگەر چاکە، يان خراپە، ھەر کردەوہیەك، ھیندەى گرانایى دەنكە خەرتەلەپەك بى، لە نۆو ھەناوى گا بەردىك دابى، لە ئاسمان يان لە زەویدا بى، خوا دەپھینى، كەواتە: لە خۆت وریابە! تووشى خراپە نەبى، چونكە خراپە ون نابى و، سەر گەرمى چاکە بە، بە دلنایى چاکە دیتەوہ ریت.

۳- ﴿يَبْنِيْ اَقِمِ الصَّلَاةَ﴾، پۆلە گيان! نوێژ بەرپا بكە، لە راستییدا نوێژ بەرپا كردن بناغەى دیندارییە، كۆلەكەى دیندارییە، ھەوینی دیندارى و مسوڵمانەتیە.

۴ و ۵- ﴿وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾، فەرمان بە پەسند بكەو، رى لە ناپەسند بگرە.

۶- ﴿وَأَصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ﴾، لەسەر ئەوہش كە تووشت دى، خۆراگر بە، ھەر كەسى فەرمان بە چاكەو نەھى لە خراپە بكات، دەبى قەلغانى پشوو درێژى و خۆراگرى لەسەر سەرى خۆى ھەلدا، چونكە بە تەئكید فەرمان كردن بە پەسندو پرگري لە ناپەسند، گرفتارى و سەر ئیشە بۆ ئینسان دینیتە پيش.

۷ و ۸- ﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرْحًا﴾، پرووى خۆت لە خەلك وەرەمەچەرخینە، وەك حوشترىك كە تووشى ملە پەقە بوو، واتە: خۆت بە زل مەگرە لە بەرانبەر خەلكدا، بابای خۆ بەزىلگر لووتى دەچیتە ئاسمانى و مل ناسووپیتى بە لای خەلكدا، وینەى حوشترىك كە تووشى نەخۆشى ملە پەقە بوو، ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرْحًا﴾، بە فیزو كەشخەو شادمانى و خۆشحالى بە ریدا مەرۆ، ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾، چونكە بە دلنایى خوا ھەر خۆ بەزىلگرىك لە دلى خۆیداو، ھەر شانازیكەرێك بەسەر خەلكداى، خۆشناوى.

۹- ﴿وَأَقْصِدْ فِي مَسْيِكَ﴾، لە رۆشتندا میانجى بە، ئەوہى پيشى دەفەرموى: بە دلخۆشى و شادمانى بە ریدا مەرۆ، بە لە خۆباى بوون و لە كەولى خۆ دەرچوونەوہ، بەلام ئەمەیان دەفەرموى: با چۆنیەتى رۆشتنەكەت میانجى بى، ﴿وَأَقْصِدْ فِي مَسْيِكَ﴾،

لە ڕۆیشتندا میانجیی بە، نە تێپەرێنەو نە کورتی بێنە، نە زۆر خێرا بڕۆ، مەگەر شتێک پێویست بکات، جاری وا هەیه پێویست دەکات رابکە، ئەو هە جیا، بەلام کە پێویست نەکات، بە شێوەیەکی میانجیی بڕۆ، بە مردەلوخەیی مەرۆ، هەرودەها زۆر بە خێراییش مەرۆ.

۱۰- ﴿وَأَعْضُصْ مِنْ صَوْتِكَ﴾، لە دەنگیشت بگرەو، زۆر هاوار مەکە، قیرە قیر مەکە، دەنگ هەلمەیه نە، چونکە ناخۆشترین دەنگ، دەنگی کەرانه، کەرەکان زۆر دەنگیان هەلدین.

سێیهەم: هەندیک لە حیکمەتەکانی لوقمان:

من به گوشراوی و به خیرایی دەیانھێنم، ئەگەرنا لە تەفسیرەکاندا زۆر شت باسکراوەو پالداووەتە لای لوقمان، بەلام من ئەو بیست و سێیهەم لای گۆلێژێر کردوون:

۱- (مَنْ كَانَ لَهُ مِنْ نَفْسِهِ وَاعِظْ، كَانَ لَهُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَافِظٌ)، واتە: هەر کەسیک لە خودی خۆیدا ئامۆژگاریکاری هەبێ، لەلایەن خواشەو پاریزەری هەیه.

۲- (مَنْ أَنْصَفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ، زَادَهُ اللَّهُ بِذَلِكَ الْعِزَّةَ)، واتە: هەر کەسیک بە ئینصاف بێ بۆ خەڵک لە دژی خۆی، خوا عیززەتی بۆ زیاد دەکات، واتە: ئەگەر هەقیکی خەڵکی کەوتە لا، بە ئینصاف بێ بۆ خەڵک لە دژی خۆی، یاخود تۆلە لە خەڵک لە خۆی بسێنیتەو، یان ئەگەر هەڵەیهکی بەرابەرکردن، داوای لێبوردنیان لێ بکات، ئەو پێی بەرز دەبیتەو، عیززەت و پێگە لە نێو خەڵکدا پێی زیاد دەکات.

۳- (ضَرْبُ الْوَالِدِ لِوَلَدِهِ كَالسَّمَادِ لِلزَّرْعِ)، واتە: لێدانی باب و دایک بۆ ڕۆلەیان، وەک پەین وایە بۆ کشتوکال، یانی: چۆن کشتوکال بە پەین زیاد دەکات و گەشە دەکات، لێدانی باب و دایکیش گەشە بە مندال دەدات، هەلبەتە مەبەستیش ئەو نە فەلاقی بکەن! بەلکو جاروبار زەر بن لەگەڵ مندالی خۆیانداو لە خراپە بیگێرەو، چونکە ئەو مندالە

عەقلى كامىل نەبوو، تەكۈ بۇ خۇي لە خراپە بىلەمىتەو، دەبى باب و دايك جار جار بىھىننەو سەر پى و ئامۇزگارىي بىكەن و، تەمبىي بىكەن، ئەگەر پىويست بوو جارى وا ھەيە گويى بادەن و زللەيەكىشى لىيدەن، وەك چۆن كە پەين بە كشتوكال دەكەي، زياد دەكات، لىدان و زبرىي باب و دايكىش لە كاتى پىويست دا لەگەل مندالى خويان، ئاوا پىي گەشە دەكات و زياد دەكات.

۴- (يَا بُنَيَّ ارْجُوا اللَّهَ رَجَاءً، لَا يَجْعَلُكَ عَلَى مَعْصِيَتِهِ، وَخَفِ اللَّهَ سُبْحَانَهُ خَوْفًا، لَا يُؤْيِسُكَ مِنْ رَحْمَتِهِ)، واتە: پۆلە گيان! ئەوئەندە ئومىدەواربە بە خوا، كە ئومىدەواربوونت بە خوا، بوئرت نەكات لەسەر سەرپىچىي خوا، ھىندەش لە خوا ﷻ بترسى، ترسىكى وا نەبى نا ئومىدت بىكات لە بەزەيى خوا.

۵- (لَا تُرْسِلْ رَسُولًا جَاهِلًا، فَإِنْ لَمْ تَجِدْ حَكِيمًا فَكُنْ رَسُولَ نَفْسِكَ): واتە: ھەرگىز نوئىنەرىكى نەفام بۇ شتىك مەئىرە، ئەگەر بابايەكى لىزان و كارامەت نەدۆزىو ھە بىكەيە نوئىنەرى خۆت، بۇ خۆت نوئىنەرى خۆت بە.

يانى: خۆت بچۆ كارەكەي خۆت بە تەرەفى بەرانبەر بلى، نەك نەفەرئىكى نەفام بنىرى كارەكەت لى سەقەت بىكات!

۶- (لَا خَيْرَ لَكَ فِي أَنْ تَتَعَلَّمَ مَا لَمْ تَعْلَمْ، وَلَكِنْ تَعْمَلْ بِمَا قَدْ عَلِمْتَ، فَإِنْ مِثْلَ ذَلِكَ مِثْلَ رَجُلٍ احْتَطَبَ حَطْبًا، فَحَمَلَ حُزْمَةً وَذَهَبَ يَحْمِلُهَا فَعَجَزَ عَنْهَا، فَصَمَّ إِلَيْهَا أُخْرَى)، واتە: ھىچ بەرژەوئەندىيەك بۇ تۆ لەوئەدا نيە، زانىارىيەك فىر بى، كە نايزانى، بەلام جارى ئەوئەي فىرى بووى، كارت پى نەكردو، وئەنى ئەو ھەك پياويك وايە، كۆلە دارىكى كردو، چوو ھەلىيگىرى، بەلام نەيتوانيو، ئىجا كە ئەو كۆلەي نەتوانيو، كۆلىكى دىكەشى خستۆتە سەر ئەو كۆلە!

واتە: تۆش زانىارىيەك كە جارى كارت پى نەكردو، مەچۆ زانىارىيەكى دىكە فىرى و بىخەيە گەل ئەو زانىارىيەكى كە كارت پى نەكردو، سەرەنجام زانىارىي زۆرت ھەبى، بەلام كەردوئەي كەمت ھەبى.

۷- (لَتَكُنْ كَلِمَتَكَ طَيِّبَةً، وَلْيَكُنْ وَجْهَكَ بَسْطًا، تَكُنْ أَحَبَّ إِلَى النَّاسِ مِمَّنْ يُعْطِيهِمُ الْعَطَاءَ)،
واتە: با قسەت خوښ بئ، و، پرووت خوښ بئ، له لای خەلکی خوښەوێستەر دەبی لەو
کەسە ی که دەیاندا، [بەلام بە پرتەو بۆلەو، بە پرووی گرژو قسە ی ناخوښ].

۸- (كُنْ كَمَنْ لَا يَبْتَغِي مَحَمَّدَةَ النَّاسِ، وَلَا يَكْسِبُ ذَمَّهُمْ، فَنَفْسُهُ مِنْهُ فِي عَنَاءٍ، وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ)، واتە: تۆ وەك کەسێک بە، که بە تەمانیە خەلک ستایشی بکات، هەر وەها سەر زەنشت
و لۆمە ی خەلکیش بۆ خووی پەیدا ناکات، بۆیە لە خودی خویدا ماندوویە، بەلام خەلک بە
دەست ئەو وە ئاسوودە یە.

ئینسان ئەگەر خووی ماندوو بکات و خەلک ئاسوودە بکات، زۆر باشترە
لەو هە ی خووی ئاسوودە بکات و خەلک ماندوو بکات!.

۹- (جَالِسِ الْعُلَمَاءَ وَ زَاحِمُهُمْ بِرُكْبَتَيْكَ، فَإِنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْقُلُوبَ بِنُورِ الْعِلْمِ، كَمَا يُحْيِي الْأَرْضَ الْمَيِّتَةَ بِوَابِلِ السَّمَاءِ)، واتە: لەگەڵ زانایان دابنیشەو ئەژنۆت بە ئەژنۆیانەو بە بنووسینە،
(بە ئەدەبەو لە خزمەتیاندا بە)، چونکە خوا دلەکان بە پرووناکیی زانیاریی زیندوو
دەکاتەو، وەك چۆن زەوی مردوو، بە بارانی ئاسمان دەژیەنیتەو.

۱۰- (إِنَّ دَارًا تَسِيرُ إِلَيْهَا، أَقْرَبُ إِلَيْكَ مِنْ دَارٍ تَخْرُجُ عَنْهَا)، واتە: مەزلگایەك که بەرەو پرووی
دەچیت، نزیکترە لە مەزلگایەك که لێی دەر دەچیت.

واتە: هەمیشە قیامەت نزیکترە لە تۆ لە دنیا، چونکە دنیا تۆ لێی دەر دەچێ،
بەلام قیامەت بۆ لای دەچێ!

۱۱- (قِيلَ لِلْقَمَانِ: أَيُّ النَّاسِ شَرٌّ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يُبَالِي أَنْ يَرَاهُ النَّاسُ سَيِّئًا أَوْ مُسَيِّئًا)، واتە:
بە لوقمان گوترا: چ کەسێک لە هەموو کەس خراپترە؟ گوتی: ئەو کەسە ی گوێ ناداتی
خەلک بە خراپ ببینن، یان بە خراپەکار ببینن.

یانێ: دەر بەست نیە هەر چەندە خەلک خراپەشی لێ ببینن و، بە خراپی
ببینن، بئ شەرەم، شەرەم بەخوێ.

۱۲- (قِيلَ لِلْقَمَانِ: مَا بَلَغَ بِكَ مَا نَرَى؟ فَقَالَ: صِدْقُ الْحَدِيثِ، وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ، وَتَرْكُ مَا لَا يَعْنِينِي)،
واته: به لوقمان گوترا: چ شتیک تۆی گه یاندۆته ئه و پینگه یه ی که ئیمه ده تبیین؟ (ئاوا
ناوو ناوبانگت هه یه و، پیاویکی هه کیمی و، خه لک خوا خوایه تی تۆزی له خزمه ت
دابنیشی)، گوتی: راستگوویی و ئه مانه ت پاریزی و، خو هه لئه قورتاندن له شتیک که
په یوه ندیی به منه وه نیه.

۱۳- (مَنْ يُخَيِّرُ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ، تَفَوُّتُهُ الدُّنْيَا وَلَا يُصِيبُ الْآخِرَةَ)، واته: هه ر که سیك دنیا
به سه ر دواړۆدا هه لبژیږی، دنیا که شی ده روا، دواړۆیش وه ده ست ناهینی.

۱۴- (قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: إِنَّ اللَّهَ رَضِيَني لَكَ، فَلَمْ يُوصِنِي بِكَ، وَلَمْ يَرْضَكَ لِي، فَأَوْصَاكَ بِي)،
واته: لوقمان به کورپه که ی گوت: خوا منی بو تو په سند کردوه، بۆیه ئامۆزگاری منی
نه کردوه له باره ی تۆوه، به لام به تو پازی نه بووه (چۆن مامه له م له گه لدا ده که ی!)، بۆیه
ئامۆزگاری تۆی کردوه له باره ی منه وه.

هه موو قورئان بپشکنه به باب و دایک نالی: له گه ل مندالتان چاک بن،
چونکه چاکیی باب و دایکان له گه ل مندالدا، شتیک سروشتی و خوارسکه،
به لام هه میشه به مندالان و پۆله کان ده لی: له گه ل باب و دایکتان دا چاک بن،
واته خوا له من پازیه وه ک باب و دایک، ده زانی من له گه ل تۆدا چاکم، بۆیه
ئامۆزگاری منی نه کردوه، به لام زانیویه تی تو ئه گه ر خوا ئامۆزگاریت نه کات،
چاک نابی، بۆیه ئامۆزگاری کردوو.

۱۵- (كُنْ لِأَصْحَابِكَ مَوْافِقًا إِلَّا فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ)، واته: له گه ل هاوه له کانتدا گونجاوو
ته با به، مه گه ر له سه ریچی خوی زالی پایه داردا.

له سه ریچی خوادا، له گه ل که سدا ته باو گونجاو مه به بلی: با ناته باو
نه گونجاو نه یه مه به رچاوی ره فیه کانم، چاکه بکه ن، یان خراپه بکه ن له گه لیاندا
بم! وه ک کورده واری ده لی: (له گه ل عامی ده چپته شامی)، نا، ئه گه ر خه لک
چاک بوون، له گه لیان به، ئه گه ر خراپ بوون له گه لیاندا مه به، با براده رو دوست
و، خزم و باب و دایکشت بن.

۱۶- (إِذْ أَمَلَّتِ الْمِعْدَةُ نَامَتِ الْفِكْرَةُ، وَخَرَسَتِ الْحِكْمَةُ، وَقَعَدَتِ الْأَعْضَاءُ عَنِ الْعِبَادَةِ)، واته: کاتیک گهده پر بوو، عقل دهخوئ و حکمه تیش لال دهبی، [زمانی حکمهت لال دهبی و مروق قسهی چاکی بو نایهت] و، نه دنامه کانیش داده نیشن له وهی که خوا په رستی بکن، سست و تنه بل دهبن و خوا په رستیان بو نه نجام ندری.

۱۷- (لَا تَكُنْ حُلُوءًا فَتُبَلِّغْ، وَلَا تَكُنْ مُرًّا فَتُلْفَظْ)، واته: هینده شیرین مه به قوت بدری، هینده ش تال مه به فری بدری، نه وه به شیوهیه کی دیکه ش گوتراوه: (لَا تَكُنْ رَطْبًا فَتُعْصِرَ، وَلَا تَكُنْ يَبَسًا فَتُكْسِرَ)، واته: هینده تهر مه به بگوشری، هینده ش رهق مه به بشکیرری.

۱۸- (إِيَّاكَ وَالَّذِينَ، فَإِنَّهُ ذُلُّ النَّهَارِ، وَهَمُّ اللَّيْلِ)، واته: خوټ له قهرز بپاریزه، چونکه به روظگار مایه ی زه بوونی، (که بابای خاوهن قهرز ده بینی شهرمه زار ده بی) و، به شه ویش مایه ی خه م و خه فته.

به پیی توانا خوټ له قهرز بپاریزه، به زوری ش وایه خه لک به هو ی زیده مه سره فیه وه تووشی قهرز داری ده بی.

۱۹- (مَنْ كَذَبَ ذَهَبَ مَاءٌ وَجْهَهُ، وَمَنْ سَاءَ خُلُقُهُ كَثُرَ غَمُّهُ)، واته: ههر که سیك درو زور بکات، ناوی پروانی ده روا (نا پرووی نامین) و، ههر که سیك په وشتی خراپ بی، خه م و خه فته ی زور ده بن.

زه می وی ده کات، جنیو بهو ده لی، غه یبه تی وی ده کات، دلی نه وی دیکه دیشین، هه قی وی ده خوات، سه ره نجام خه لکیش کار دانه و هیان ده بی و، تووشی خه م و خه فته و نا په حه تی زور ده بی.

۲۰- (إِنَّ الدُّنْيَا بَحْرٌ عَمِيقٌ، وَقَدْ غَرِقَ فِيهِ أَنْاسٌ كَثِيرٌ، فَاجْعَلْ سَفِينَتَكَ تَقْوَى اللَّهِ تَعَالَى، وَحَشَوَهَا الْإِيمَانَ، وَشَرَاعَهَا التَّوَكُّلَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى)، واته: دنیا ده ریایه کی قووله، خه لکیکی زور تیدا نغرو بوون و خنکاون، توش با له ده ریای دنیا دا، پاریز له خوا کردن که شتیبه که ت بی و، نه وهی که شتیبه که تی پی پر ده که ی، ئیمان بی و، با چاروگی که شتیبه که شت پشت به خوی بهرز به ستن بی.

۲۱- (قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ! خُذِ الدُّنْيَا بِلَاغًا، وَلَا تَرْفُضْهَا فَتَكُونُ عَالَةً عَلَى النَّاسِ، وَلَا تَدْخُلْ فِيهَا دُخُولًا يَصُرُّ بِأَخْرَجِكَ)، واته: لوقمان به كوره كهي گوت: ئەي پۆلە گيان! ئەوهەندە لە دنیا بگره كه بتهگهيه نيتته مه نزل و، دنيا فری مه ده، دوايي هه و جیي خه لكی بی (بار بيت به سه ر خه لكه وه)، هه روه ها واش مه پۆ نيو دنيا وه، كه زيان به مه نزلگای دواپۆژت بگه يه نی.

۲۲- (مَنْ لَا يَمْلِكُ لِسَانَهُ، يَنْدَمُ، وَمَنْ يَكْثُرُ الْمِرَاءُ، يُشْتَمُ، وَمَنْ يَدْخُلُ مَدَاخِلَ السُّوءِ، يُتَّهَمُ)، واته: هه ر كه سيك زمانی خوئی نه گری، په شیمان ده بیته وه و، هه ر كه سيك زۆر مشت و مپرو شه په قسه بكات، قسه ی پئی ده گوتری (جنيوی پئی ده گوتری)، هه ر كه سيك بجيته شوینی گومان لیكراو، تۆمه تبار ده كری.

۲۳- (سُئِلَ مَا الَّذِي أَجْمَعْتَ عَلَيْهِ فِي حِكْمَتِكَ؟ فَقَالَ: لَا أَتَكَلَّفُ مَا قَدْ كُفِّتُهُ، وَلَا أَضِيعُ مَا وَلِّيتُهُ)، واته: پئی گوترا: ئەوهی كه تۆ حيكمه ته كه ت هه موو تیدا كۆ كردۆته وه بریتیه له چی؟ گوتی: شتيك كه له جياتی من جيبه جيكراره، خو می پيوه ئەزيه ت ناده م و، شتيكيش كه عايدي من كراوه، زايه ی ناكه م. يانی: شتيك كه خوا ﷻ وه ئەستوی خوئی گرتوه و بۆ خوئی بو ت ده كات، پيوست ناكات تۆ و ئی برزی و، خو ئی پيوه ناره حه ت بكه ی، به لام شتيك كه هه واله ی تۆ كراوه (عايدي تۆ كراوه)، ئەوه زايه مه كه، واته: تۆ كاری خو ت بكه، ئەوه ش كه كاری خوا ی په روه ردگاره، رزقه و ئەجه له و زۆر شتي ديكه يه، كه خوا ﷻ به ده ست خو يه وه گرتوون، ئەوه هه واله ی خوا بكه، به لام ئەوه ی هه واله ی تۆ كراوه، كه بریتیه له وه ی پابه ندبی به شه ريعه ته وه، به پئی توانای خو ت هو كاره كان بگریه به رو، چاكه بكه ی و خو له خراپه بپاریزی و، ئەوانه ی كه ئەرك و مافيان له سه رته، ئەرك و مافيان بۆ جيبه جي بكه ی، تۆ كاری خو ت بكه و، له وه گه ری كه خوا ﷻ بۆ خو ی به ده ست خو يه وه گرتوه.

ئهم بیست و سی حیکمه ته كه من وه ك گولبژیر هی ناومن، ئەگه رنا حیکمه ته كانی لوقمان هه ندیكیان گه ياندوو یان نه شه ست (۶۰) حیکمه ت و، هه ندیكیان گه ياندوو یان نه هه شتا (۸۰) حیکمه ت، به لكو باسی پینج سه د (۵۰۰) حیکمه تیش كراوه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

پاڳه پانڊلی مکتھبی مامۇستا عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Plus

App Store

QR Code

پاڳه پانڊلی مکتھبی مامۇستا عەلی بابیر

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

QR Code

عەلی بابیر/ AliBapir

عەلی بابیر/ AliBapir

کەناڵی

پاڳه پانڊلی مکتھبی مامۇستا عەلی بابیر

QR Code

پاڳه پانڊني مهڪڻهي ماموڻسا علي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Codes

نه ٿورو ڪوٺيائين ته ٿي سگهي ٿو
www.alibapir.com

پاڳه پانڊني مهڪڻهي ماموڻسا علي بابير

www.alibapir.net

English - عربي - ڪورڊي

علي بابير/ AliBapir

علي بابير/ AliBapir

ڪهڙائي

پاڳه پانڊني مهڪڻهي ماموڻسا علي بابير

QR Codes

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە نوێیەت پێکھاتووە، ئایەتەکانی: (۲۰ - ۲۸)، کە تێیاندا باسی چاکە و نێعمەتەکانی خوا لەسەر مەرۆف کراوە، ھەروەھا باسی ھەلۆیستی نەرێنیانە و خراپی بێپروایان لە بەرانبەر خواﷻ، کتیب و بەرنامەکەیدا، ھەلۆیستی پەسندو چاکی چاکەکارانی بوو خوا ملکەچ، کراوە.

دوایی باسی ئەو کراوە کە چۆن مامەلە لەگەڵ بێپروایاندا بکری، لە لایەن پیغەمبەری خاتەمەو ھەموە موحەممەد ﷺ، و لە لایەن شوێنکەوتووانیەو؟.

لە کۆتاییشدا کۆمەڵیک سیفەت و کردەوێ بۆ وێنە ی خۆی تاک و پاک خراونە روو، وەک: بە دیھێنان، خاوەنداریتی پەھا، زانیاری، توانای بۆ سنوور، بۆ نیازی، ستایشکراوی، زالیی، کارزانی، ھەروەھا بیسەر، بێنەربوونی خوا ﷻ.

﴿الَّذِينَ تَرَوُا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظٰهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجٰدِلُ فِيْ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدٰى وَلَا كِتٰبٍ مُّنبِرٍ ﴿۲۰﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ اَتَّبِعُوا مَّا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْٓا بَلْ نَتَّبِعُ مَّا وُجِدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطٰنُ يَدْعُوهُمْ اِلَى عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿۲۱﴾ وَمَن يُسَلِّمْ وَجْهَهُۥٓ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى وَاِلَى اللّٰهِ عٰقِبَةُ الْاُمُوْر ﴿۲۲﴾ وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزَنُكَ كُفْرُهُۥٓ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ بِذٰتِ الصُّدُوْرِ ﴿۲۳﴾ نَضْطَرُّهُمْ اِلَى عَذَابٍ غَلِيْظٍ ﴿۲۴﴾ وَلَٰٓئِن سَاَلْتَهُم مِّنْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَيَقُوْلُنَّ اَللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲۵﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ

هُوَ الْغَفِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٣٦﴾ وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٧﴾ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كُنُفُسٍ وَاحِدَةً إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٣٨﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تہکان

{نایا نابینن (ئہی خہ لکینہ!) کہ خوا ہہرچی لہ ئاسمانہکان و لہ زہویدایہ بوئی رام و ملکہ چکردوون، چاکہو نیعمہ تہ ئاشکراو پہنہانہکانی خوئی بہ تہواویی پیداون (بہ سہردا پڑاندوون)! کہ چی بابای واش ہہیہ لہ خہ لکی، بہ بی زانیاری و رینمایی و کتیبیکی پروونکہرہوہ، شہرہ قسہ لہ بارہی خواوہ دکات! ﴿٣٦﴾ ئہ گہر پیشیان بگوتری: پہرہوویی لہو (پہیام) ہ، بکہن کہ خوا دایہ زاندوہ، دہ لین: (شوین ئہوہ ناکہوین)، بہ لکو پہرہوویی لہوہ دہکین کہ باب و باپیرانمان لہ سہری دیوہ، نایا ئہ گہر شہیتان بہرہو ئازاری کلپہ (ی دوزخ) یش بانگیان بکات (ہہر دواي دہکہون)؟ ﴿٣٧﴾ ہہر کہ سیکیش پرووی خوئی بہ خوا بسیړی و، بوئی ملکہ چ بی، لہ حالیکدا کہ چاکہ کاریشہ، ئہوہ توند دہستی بہ بہ ہیژترین قولفہوہ گرتوہو، سہرہ نجامی کارہ کانیش تہنیا بو لای خوایہ ﴿٣٨﴾ کہ سیکیش بیپروا بی، با بیپرواییہ کہی دلتہ نگت نہکات، (چونکہ) گہراندوہیان بہس بو لای تیمہیہ، ئنجا ہہووالی ئہوہیان پی دہدہین کہ دہیانکرد، بہ دلنایی خوا بہ نہینیی سینہکان زانایہ ﴿٣٩﴾ کہ میك (لہ ژیانی دنیا) بہ ہرہمہندیان دہکین، دوايي بہرہو لای ئازاریکی سہخت و بیپروا پہلکیشیان دہکین ﴿٤٠﴾ ئہ گہر لیشیان بپرسی: کی ئاسمانہکان و زہوی دروستکردوون؟ بہ جہختکردنہوہ دہ لین: خوا، بلن: ستایش بو خوا، بہ لکو زوربہیان نازانن (بوئہ جگہ لہو دہپہرستن) ہہرچی لہ ئاسمانہکان و زہویدایہ، ہی خوایہ، بہ راستیی خوا بی نیازی ﴿٤١﴾

ستایشکراوه ﴿۳۶﴾ ئەگەر بێت و هەرچی درەختە لە زەویدا قەلەم بن (و ئاوی دەریاش مەرەكەب بێ) و، دواى ویش حەوت دەریای دیکەى بخرێنە سەر (تاكو وشەکانى خویان پى بنووسرین)، وشەکانى خوا تەواو نابن، بێگومان خوا زالى کارزانه ﴿۳۷﴾ دروستکردنتان و زیندووکردنەوتان تەنیا وەك (دروستکردن و زیندوو کردنەوهی) کەسێکە، بە دنیایى خوا بيسەرى بینه ره ﴿۳۸﴾.

شیکردنەوهی هەندیک لە وشەکان

(وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ) (أَي: أَكْمَلَ وَأَتَمَّ)، واتە: چاکەکانى خۆى بەسەر ئێوهدا تەواو کردوون.

(السَّابِغُ: الْكَامِلُ، دِرْعُ سَابِغَةٍ، وَالْجَمْعُ: سَوَابِغٌ، سَاتِرَةٌ لِجَمِيعِ الْجِسْمِ، وَإِسْبَاغُ النِّعَمِ إِكْثَارُهَا، وَأَصْلُ الْإِسْبَاغِ جَعْلُ مَا يُلْبَسُ سَابِغًا، أَي: وَافِيًا فِي السُّتْرِ)، (سَابِغٌ، واتە: دابۆشەر بە تەواویى، دەگوترى: (دِرْعُ سَابِغَةٍ): زڕیەکی (سَابِغَةٍ) کە بە (سَوَابِغ) کۆ دەکرێتەوه، واتە: هەموو جەستە دادەپۆشێ، (إِسْبَاغُ النِّعَمِ) مەبەست زۆرکردنى چاکەکانەو، لە ئەصدا وشەى (إِسْبَاغ) ئەوهیه کە ئەو پۆشاکەى دەپۆشرى بە تەواویى جەستە دابپۆشێ و، هیچى لى بە دەرەوه نەمیئێ.

(بِالْعُرْوَةِ): (الْيَدُ الَّتِي يُمْسِكُ بِهَا الْكُوزُ، أَوِ الْكُوبُ أَوِ الْإِبْرِيْقُ)، (عُرْوَةٌ): بریتیه لەو هەنگڵەى کە دەستی پى دەگیرى بە گۆزە، یاخود بەرداخ، یاخود هى مەسینە، (عُرْوَةٌ): لە کوردییدا دەبێتە هەنگل و قۆلفەو دەستەگیرە، ئەوهی کە دەستی تێدەگیرى.

(الْوَقْفَى): واتە: زۆر بەهێز، یانى: (الْمُحْكَمَةُ الْقَوِيَّةُ، وَهِيَ تَأْنِيْتُ أَوْثَقَ: هَذَا أَوْثَقَ وَهَذِهِ وَثْقَى، مِثْلُ: أَصْعَرَ وَصَغَّرَى)، (وُثْقَى)، واتە: زۆر بەهێزو پتەو، کە (وُثْقَى) مبینەى (أَوْثَقَ) ه، دەگوترى: (هَذَا أَوْثَقَ وَهَذِهِ وَثْقَى)، (هَذَا): بۆ شتیکە بە ئیر

دابىرى، ئەو بەھىزىترە، (هَذِهِ وَتُقَى) ئەمەشيان بۇ ئەوھىيە كە بە مېنە دابىرى، بەھىزىترە، وەك: (أَصْغَرُ وَصُغْرَى)، گچكەترو گچكەترو بۇ نىرو مى.

ھەلبەتە لە زمانى عەرەبىدا جگە لە نىرو مى راستەقىنە، ھەموو شتىكىش ئەو شتانە كە پەگەز (جنس) يان تىدا نىيە بە پۈلەت، ھەر پاناوى نىر، يان مېيان بۇ بەكاردەھىتېرىن، بۇ وىنە: ھەموو ئەوانەى لە جەستەى مروڤدا جووتن، پاناوى مېيان بۇ بەكاردەھىتېرى، وەك: (يَدَ، عَيْنَ، أُذُنَ، رِجْلَ، قَدَمَ)، بەلام ئەوانەى كە تاكن بۇ وىنە: (أَنْفَ، ظَهْرَ، بَطْنَ، رَأْسَ) ئەوانە پاناوى نىريان بۇ بەكاردەھىتېرى.

(نَضَطَرُهُمْ): يانى: (نُلْجِئُهُمْ وَنُضِيقُ عَلَيْهِمُ الْخِنَاقَ)، واتە: ناچارىان دەكەين و، ئىچكىيان^(۱) لى وىك دىننەو، تەنگيان پى ھەلدەچىن.

(غَلِظَ): (الْغَلْظُ: السُّمُكُ، أَي: عَذَابٌ كَبِيرٌ شَدِيدٌ)، كە وشەى (غَلِظَ) لە راستىدا بە ماناى پتەو، بە ماناى ئەستوورو قەبە دى (زىر)، بەلام كە سزاى پى وەصف بىرى، واتە: سزاىەكى گەورەو سەخت و بېرەزا.

(يَمْدُهُ): (يُعِينُهُ وَيُسَاعِدُهُ إِذَا نَفَدَ مَأْوُهُ)، واتە: يارمەتى دەدات و، ھاوكارى دەكات، ھەر كاتىك دەريايەكە ئاوى بىر، ھەوت دەريايى دىكە يارمەتى دەدەن، ياخود (يَمْدُهُ: أَي يَزِيدُهُ مَدَادًا، وَالْمِدَادُ: الْحَبْرُ الَّذِي يُكْتَبُ بِهِ)، واتە: مەپەكەبى بۇ زۆر دەكەن، مەپەكەبى بۇ زىدە دەكەن، چونكە (مِدَاد) ئەو مەپەكەبەيە كە پى دەنووسى.

(نَفِدَتْ): (أَي: انْتَهَتْ وَفَنِيَتْ)، واتە: تەواو بوو و، كۈتايى ھات.

(۱) ئىچك: دارىكە لە شىوھى دار لاستىك (فندەق)دا، گورىس و قەياسەو كەژووى بارى ولاخى پى توند دەكرى.

مانای گشتیی نایه تہ کان

به ریّ — زن!

ته وه ری گشتیی نه و نوّ نایه تہ موباره که، باسی یه کتایی خواجه علیه السلام، باسی نه و یه که ته نیا خوا شایسته ی به ندایه تی بو کران و په رسترانه، به لام سهره تای نه و نوّ نایه تہ موباره که که ته وه ره گشتیه که یان باسی خوی په روه ردگارو، ته نیایی خواو یه کتایی خواجه، به خسته رووی چاکه و نیعمه ته کانی خوا، له ژیا نی مروّ قدا ده ست پیده کات:

خوا ده فهرموئ: ﴿الْمُتَرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾، تایا نابین، نه ی مروّ قه کان! که خوا هرچی له ناسمانه کان و هرچی له زه ویدایه، بوّ ئیوه ی رام و ملکه چ و ده سته موّ کردوه؟ که مه به ست پیی هه موو نه و پیکه اتانه ی ناسمانه کان و زه ویین، به که هکه شاننه کانه وه، که هکه شاننه کانیش به نه ستره کانیه وه، به خرّو که کانیه وه، پاشان نه وه ی له زه ویدایه به هه موو پیکه اته کانیه وه، به بهرگه هه وایه وه، به بهرگه ناوییه وه، به بهرگه خاکیه وه، به چیا کانیه وه، به رووه ک و به شیناوردو، به ژیا ندارانی ده ریاو، ژیا ندارانی هه وواو، ژیا ندارانی سهر زه وی، به هه مووییه وه بوّ ئیوه رام و ده سته موّ کراوه، ملی پیکه چکراوه، وای لیکراوه لیی به هرهمه ندبن و لیتان عاصی نه بی، به مهرچیک یاسا گه ردوونییه کانی خوا بدوژنه وه، بوّ چوئیه تی مامه له کردن له گه ل نه و دروستکراوانه ی خوا دا، که ده توانن باشتین به هره یان لی وه ربگرن.

﴿وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَهْرَهُ وَبَاطِنَهُ﴾، هه روه ها چاکه ئاشکراو په نهانه کانی خو ی به سهر ئیوه دا پرژاندوون، ته وای کردوون، واته: نه و چاکانه ی ده بینرین و بهرهمه ستن و، نه و چاکانه ی په نهانن و نابینرین و، نابه رهه ستن، یانی: هه موو

ئەو چاكانەو، ئەو شتانەى كە ژيانى ئىوہ پىويستى پىيانە، بۆ ئىوہى فەراھەم
هەنان و، بەسەر ئىوہىدا رشتوون و بۆ ئىوہى تەواو كەردوون.

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ﴾ له
حالىكىشدا خوا ئەوہى بۆ كەردوون، كە چى له خەلكيشدا كەسى وا هەيە، مەروڤى
وا هەيە مشت و مەر دەكات، شەرە قسە دەكات له بارەى خواوہ، بەبى زانىارىي
و بەبى پىنمايى و بەبى كىتپىكى رۆشەنكەرەوہو رى پىشانەدەر، كە دوايى له
مەسەلە گەنگەكاندا باس دەكەين، ئەو سىيانە بۆچى له يەك رەوت دا هاتوون:
زانباريى، پىنمايى، كىتپى رۆونكەرەوہ، خولاصەى مانايەكەى ئەوہىە: بە بى
ئەوہى هەچ بەر چا و رۆونىيەك و، هەچ شارەزايىيەكى هەبى، له بارەى خواوہ
ﷺ شەرە قسەو دىمبەدم و مشتومر دەكات.

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ﴾ ئەگەر ئەو جۆرە كەسانە پىيان بەگوتى:
شويئ ئەوہ بەكەون كە خوا دايبەزانەدوہ، ﴿قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا﴾
دەلەين: [شويئ ئەوہ ناكەوين، خوا دايبەزانەدوہ]، بەلكو شويئ ئەوہ دەكەوين
كە باب و باپىرانمان، پىشيانمان لەسەرى بينوہ، ﴿أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ
إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ﴾ ئايا ئەگەر شەيتانىش بانگيان بكات بەرەو ئازارى دۆزەخ،
بەرەو ئاگرى كۆپە سەندووى دۆزەخ، هەر بە دواى پىشيانيان دەكەون؟ ئەگەر
شەيتان باب و باپىرانيشيانى بانگ كەردبى بۆ سزاي دۆزەخ، يانى: بانگى كەردبن
بۆ كوفرو شيرك و، گوناھو تاوان و لادائىك كە دەيانگەيەننى بە سزاو ئازارى
كۆپەى دۆزەخ، هەر دوايان دەكەون؟ شتپكى نالۆژيكى و نەفامانەيە تۆ بە دواى
كەسەك بەكەوى، كە شەيتان كۆلوى لەسەر ناوہو، هەليخەلەتاندوہو بەرەو دۆزەخ
بانگى كەردوہ!

﴿وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ هەر
كەسەك رۆوى خۆى بۆ خوا ملكەچ بكات، بە خواى بسپىرى و، چاكەكارىش

بئ، ئەو دەستی بە قولفەیه کی زۆر مه حکەم و بەهیزهوه گرتوه، دەستی بە دەسته گیرهیه کی توندو قایمهوه گرتوه، که ناپچرئ، وهك له سوورەتی (البقرة) دا دهفهرموئ: ﴿لَا أَنْفَصَامَ لَهَا﴾ ﴿البقرة، واته: پچرانی بو نیه، ﴿وَالِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ سهره نجامی کاره کانیش ته نیا بو لای خوايه ﷻ.

کهواته: ئەو هی شوین باب و باپیرانی و پیشینانی ده کهوئ، به لاسایکردنهوهی کویرانه، له حالیکدا که ئەو باب و باپیران و پیشینانه، شهیتان بانگی کردوون بو ناگری دۆزهخ، ئەویش شوینان ده کهوئ، ئەو له لایهك، ههروهها ئەو کهسهش که پرووی خوئ به خوا سپاردوهو، بو خوا ملکه چهو چاکه کاریشه، مانای وایه دهستیکی به دهسته گیره (قولفه) یه کی قایمهوه گرتوه، هه موو ئەوانه کاروباریان ده چیه وه بو لای خوا ﷻ.

ئجا خوا ﷻ ئامۆزگاریی پیغمبهر ﷺ ده کات، ههروهها ئامۆزگاریی و پێنمایی ههر که سیکی دیکهش ده کات، که به دواي پیغمبهری خاتهم ﷺ ده کهوئ، دهفهرموئ: ﴿وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ﴾ ههر که سیکیش بیپروا ده بئ، یاخود سپلهو ناسوپاس ده بئ، (کُفَرَ) هه م به مانای بیپروابوون، دئ، هه م به مانای سپلهبوون و ناسوپاس بوون، دئ، ههر که سیك که (کُفَرَ) ی کرد، یان (کُفْرَان) ی کرد، بیپروا، یاخود سپله بوو، ﴿فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ﴾ با بیپروایی وی، یاخود سپلهیی و ناسوپاسیی وی، تو دلتەنگ نه کات، ﴿إِنَّا مَرْجِعُهُمْ﴾ چونکه گه پانه وه یان، یان شوینی گه پانه وه یان، یاخود: کاتی گه پانه وه یان ته نیا بو لای ئیمهیه، ﴿فَنَنْتِھُمْ بِمَا عَمِلُوا﴾، ئجا هه والیان پئ ده دهین به وهی که کردوویانه، ئەو هی به عهقل و دلیان کردوویانه، یان به زمانیان گوتوویانه، یان به ئەندامه کانیان ئەنجامیان داوه، ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾، به دلیایی خوا زانیه به هاوهلی، یان: خاوهنی سینه کان، (ذَات) به مانای (صاحب) دئ، (صاحب: هاوهل، خاوهن)، (صُور) یش که کوئ (صُور)، به مانای سینه کان دئ، هاوهلی، یان: خاوهنی سینه کان کییه؟.

مەبەست ئەو نەینییانەن کە مرۆڤەکان لە دڵ و سینهکانی خۆیاندا پەنھانیان دەکەن، کە هیندە لە دڵ و سینهکاندا سەقامگیرو نیشتهجێ بوون، بوون بە ھاوھەل و خواوەنی سینهکان، ئەگەرنا سینهکان خۆیان ھاوھەل و خواوەنی نەینییەکانن، بەلام نەینییەکان کە مرۆڤەکان لە دڵ و سینهی خۆیاندا پەنھانیان دەکەن، نیازو مەبەستەکان، خولیاو ئاواتەکان لە چاک و خراپ، هیندە لە دڵ و دەروونەکاندا نیشتهجێ بوون، بوون بە ھاوھەل و خواوەنی ئەو سێنە.

﴿نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا﴾، تێمە ماوێهەکی کەم، یاخود: بەھرەمەندبوونیکی کەم، بەھرەمەندیان دەکەین، (تَمَتُّع) واتە: (مَتَاع) بۆ فەراھەمھێنان، (مَتَاع) یش بە مانای: رابواردنیکی کەم، یاخود: گوزەرانیکی کەم، یاخود: بەھرەمەندبوونیکی کەم، دێ، ئنجا: ﴿نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا﴾، واتە: ماوێهەکی کەم بەھرەمەندیان دەکەین لە ژیاڵی دنیا، یاخود بە بەھرەمەندبوونیکی کەم (أَي: نُمَتِّعُهُمْ تَمَتُّعًا قَلِيلًا)، ﴿ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾، دوایی پەلکێشیان دەکەین بەرھەو ئازاریکی زبرو بێرەزاو ئەستوورو قەبە، کە لێرەدا مەبەست پێی سەخت و بە ئێش و ژانە، ناچاریان دەکەین بۆ ئەوێ، پەلکێشیان دەکەین بۆ ئەوێ.

﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولَنَّ اللَّهُ﴾، ئەگەر پرسیاریان لێ بکە [لەو ھاوبەش دانەرانە]، کێ ئاسمانەکان و زەوی ھێناونە دی؟ بەجەختکردنەووە دەلێن: خوا، ﴿قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾، بێ: ستایش بۆ خوا، ﴿بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بەلکو زۆربەیان نازانن، واتە: قەدری خوا نازانن و پایەو مەقامی بەرزو بێ وێنە خوا نازانن، بۆیە ھاوبەشی بۆ دادەنێن، بۆیە ھەندێک لە دروستکراوەکان دیننە ئاستی خوا، دیننە ریزی خواوە، بە خەیاڵی خۆیان دەیانکەن بە ھاوبەشی خوا، لە ھەندێک لە جوۆرەکانی بەندایەتی بۆ کران و پەرستراوە.

﴿لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، ھەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدا ھەیە ھی خواوە، ھەمووی خواوەنەکەی خواوە، ﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾، بە دنیایی ھەر خوا دەوڵەمەندی ستایشکراوە، ھەر خوا بێ نیازی ستایشکراوە، واتە: ئەوان

ئەگەر بەندایەتیی بۆ خوا بکەن، خۆیان بەهرەمەندن لە بەندایەتییەکیان، ئەگەرنا خوا بۆ نیازە، ئەک بە بەندایەتیی کردنی ئهوان و ملکه چیی و پابه ندیی ئهوان، خوا بەهرەمەند ببی!! ههروه‌ها (الْحَمِيد) (فَعِيل)ی به مانای (مَفْعُول) ه، یانی: (مَحْمُود)، واته: خوا ستایشکراوه، ئهوانیش ستایشی نه‌که‌ن، خوا هه‌ر ستایشکراوه له زاتی خۆیدا، ئهوانه‌ش که به‌ندایه‌تیی بۆ خوا ده‌که‌ن، خۆیان لێی به‌هره‌مەندن و، ئهوانه‌ش که کوفر و خراپه ده‌که‌ن، خۆیان لێی زه‌ره‌مه‌ندن، ئەگەرنا خوا ﷻ ده‌وله‌مەندی ستایشکراوه، بۆ نیازی ستایشکراوه له هه‌موو حالاندا.

ئنجای خوا ﷻ دیمه‌نیکی زۆر سه‌رنجراکیشمان ده‌خاته به‌رچاو، که وه‌ک له پێناسه‌ی ئه‌م سووره‌ته‌دا باسمان کرد، له هه‌موو قورئاندا ته‌نیا لێره‌دا به‌م شیوه‌یه هاتوه، ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمٌ﴾، ئەگەر بێت و هه‌رچی دره‌خت که له‌زه‌ویدا هه‌یه، بێته‌قه‌له‌م، (أَنَّمَا) به‌سه‌ریه‌که‌وه نووسراوه، به‌لام به‌ ته‌کیده‌ له‌ ته‌صلدا له‌ یه‌ک جیایه: ﴿وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمٌ﴾، ئەگەر هه‌رچی دره‌خته‌ له‌ زه‌ویدا قه‌له‌م بن، پێنووس بن، (أَقْلَمٌ) کو‌ی (قَلَم)ه، یانی: قه‌له‌م، پێنووسیش به‌کاردی، به‌لام له‌ پاستییدا هه‌ر قه‌له‌م زیاتر باوه، ﴿وَالْبَحْرِ يَمْدُهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ﴾، ده‌ریاش ئه‌و ده‌ریایه‌ی ئیستا واته: به‌رگه‌ ئاو‌یی زه‌وی، هه‌موو ئوقیانووسه‌کان، ئاو‌ی ده‌وری زه‌وی هه‌مووی - که زیاتر سی له‌سه‌ر چواری پانتایی زه‌وی ئاو دایه‌پۆشیوه‌ - هه‌مووی مه‌ره‌که‌ب بۆ و، هه‌وت هێنده‌ی دیکه‌شی، به‌کرینه‌ هاوکار، ده‌ریاش له‌ دوا‌ی خۆی، هه‌وت ده‌ریای دیکه‌ بینه‌ هاوکاری، بۆی زی‌ده‌ به‌کرین، هه‌وت هێنده‌ی دیکه‌ی بۆ زی‌ده‌ به‌کری و هه‌مووی بێته‌ مه‌ره‌که‌ب و، دره‌خته‌کانی زه‌وی هه‌موویان قه‌له‌م بن و، وشه‌کانی خویان پێ بنووسری، ﴿مَا نَفَذْتُ كَلِمَتُ اللَّهِ﴾، وشه‌کانی خوا ته‌واو نابن، ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾، بێگومان خوا زالی کارزانه‌.

ئەو مەرۇف دەبى زۆر تەماشای بکات و تېوھى ڤامېنى! زانیاری خوا، وشەکانى خوا، نھىنییهکانى خوا لە گەردووندا لە سەر و خوارى دروستکراوەکانیدا چەندە زۆرن! ئەگەر ئاوى دەریا هەمووی مەرەكەب بى، نەك تەنیا ئەم دەریایەى ئیستا كە پتر لە سى لەسەر چواری پانتایی زەوى داپۆشیو، بەلکو حەوت هیندەى دیکەشى بۆ زیدە بکری، هەندیک لە زانیانیىش دەلین: حەوتیش لیرەدا هەر بۆ زۆرییه، ئەگەرنا مەرج نیە بە دیاریکراویى (مُحَدَّد)ى تەنیا حەوت هیندەى دیکە، بەلکو هەزار هیندەى دیکەو، هەزاران هیندەى دیکەشى بخریتە گەل و بېتە مەرەكەب، درەختەکانى زەویش هەموویان ببنە قەلەم و، وشەکانى خویان پى بنووسرین، وشەکانى خوا هەر تەواو نابن، مەرەكەبەكە تەواو دەبى، بەلام وشەکانى خوا تەواو نابن.

﴿ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَفْئِسٍ وَاحِدَةٍ ﴾، ئایەتى پېشى باسى زانیاری بى سنوورى خوى کرد، ئنجا ئەمەیان باسى تواناو دەسەلاتى بى سنوورى خوا دەکات دەفەرموى: وەدیهێنانتان و زیندووکرانەوەتان، تەنیا وەك یەك کەس وایە، ئەى مەرۇفەکان! هەمووتان چ وەدیهێنرانتان لەلایەن خواوە، چ دواى زیندووکرانەوەتان، تەنیا وەك وەدیهێنران و زیندووکردنەوەى یەك کەس وایە، ﴿إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾، بە دنیایى خوا بیسەرى بینەرە.

ڤاڤەیاندى مەكتەبى مامۇستەا عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

لە نۆزە كۆمەڵایەتیەىمان لەكەلتان

Shaykh Muhammad Ali al-Bapir

لەن مەكەم عەز مەنەج الأوامل الاجتماعی

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

ڤاڤەیاندى مەكتەبى مامۇستەا عەلى بابىر

عەلى بابىر/ AliBapir

عەلى بابىر/ AliBapir

كەلتان

ڤاڤەیاندى مەكتەبى مامۇستەا عەلى بابىر

QR Code

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە یەكەم:

سەرنجراکێشانی مرووفان بو پامکران و ملییکەچکرانی هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدایە بۆیان و، بەسەر دارشتنی چاکە و نەعمەتە ئاشکرا و پەنھانەکان، کەچی شەپە قسە کردنی کەسانیک لە بارەى خواوە، بەبێ زانیاریی و پێنمایی و، شوێن نەکەوتنی بەیام و بەرنامەى خوا بە بیانووی شوێنکەوتنی پێشینان:

خوایە فەرموو: ﴿أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ۚ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أُولَٰئِكَ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ۚ﴾

شیکردنەوێ ئەم دوو ئایەتە، لە پێنج بەرگەدا:

(۱)- ﴿أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾، ئایا نابینن، سەرنج نادەن، کە خوا هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدایە، بۆی ملکەچ و دەستەمۆ کردوون؟! لێرەدا پرووی دواندن لە کوێ مرووفەکانە، ئەى مرووفەکان! ئەى خەلکینە! ئایا نابینن؟ مەبەست لە بینینش لێرەدا بەلێ دەگونجی بینینی چاو بێ، بەلام زیاتر مەبەست بینینی عەقل و دڵ، ئایا بە چاوی عەقل و دڵ نابینن، بۆیەش دەلێم: زیاتر مەبەست پێ بینینی عەقل و دڵ، چونکە بەلێ مرووف ژمارەیهك لە چاکە و نەعمەتەکانی خوا دەبینن، کە لە ئاسمانەکان و زەویدا بۆی دەستەمۆ کراون، بەلام زۆربەى هەرە زۆریان نابینن، بەلام بە عەقل و دڵ پەیمان پێ دەبات و دەرکیان دەکات، کە خوا هەموو ئەو شتانەى بۆ

مرۆڤ دەستەبەر کردوون، کوا مرۆڤ گەردیلەکان دەبینی؟ کوا مۆلۆکۆلەکان دەبینی؟
 کە توخمەکان پیکدینن، کوا مرۆڤ ئەو تیشکە لە خۆردا ھەیە دەبینی، کە چۆن
 دروست دەبێ، ھەمووی تەقینەووی نیو کییە؟ کوا مرۆڤ ژێر زەوی دەبینی؟ کوا ژێر
 دەریاکان دەبینی؟ کوا مرۆڤ بەرگە ھەوا ھەمووی دەبینی؟!

کەواتە: لێرەدا مەبەست لە دیتن، ھەرچەندە دەگونجی بینینی چاویش بێ،
 بۆ ھەندیک لە چاکەو نەعمەتەکانی خوا، بەلام زیاتر مەبەست بینینی عەقل و
 دلە.

(سَخَّرَ) یانی: دەستەمۆو ملکەچی کردو، رامیکردو، (التَّسْخِيرُ هُوَ الْإِنْقِيَادُ
 لِلَّهِ بِمُهْمَةٍ يُؤَدِّيَهَا بِلا خِتْيَارٍ فِي التَّنْقِيلِ مِنْهَا)، (تَسْخِير): یانی: ملکەچکردنی شتیک
 بۆ خوا، بۆ ئەوێ ئەرکیک ئەنجام بدات، بێ ئەوێ بژاردە لەبەر دەست دا
 ھەبێ، لەوێ ئەو کارە بکات، یان بگوازیتەو بۆ کاریکی دیکە، بۆ وێنە: خوا
 پەرورەدگار خۆری دەستەمۆو رامکردو، ھەموو پوژێ لە خۆرھەلاتەو ھەلدی
 بەرھەو خۆرئاوا.

ھەلبەتە ئەو سوورپانەوێ زەویی بە دەوری خۆیدا، لە بەرانبەری خۆردا،
 کە تێمە وا دێتە بەرچاومان: خۆر ھەلدی، لە راستیدا ئەو زەوییە بە دەوری
 خۆیدا لە بەرانبەر خۆردا دەخولیتەو، ئەو لایە دەکەوێتە پرووی خۆر، دەبێتە
 پوژو پروو کە دیکەشی دەبێتە شەو، کە وەك جاری دیکەش باسمان کردو:
 زەوی بە نزیکەیی سی (۳۰) کیلۆمەتر لە خولەکیکدا دەبێ لە سوورپانەوێ بە
 دەوری خۆیدا، لە بەرانبەر خۆردا، بەلام لە سوورپانەوێ بە دەوری خۆردا، لە
 چرکەیکدا سی (۳۰) کیلۆمەتر دەبێ، واتە: شەست (۶۰) ھێندە سوورپانەوێ
 خۆی خێراتر بە دەوری خۆردا دەخولیتەو، کە دەبێتە ھۆی پەیداوونی
 چوار کەشەکان و، سوورپانەوێ خۆیشی بە دەوری خۆیدا، لە بەرانبەر خۆردا،
 دەبێتە ھۆی پەیداوونی شەو و پوژ، ئنجا: خۆر، زەوی، مانگ، ئەستێرەکان،
 کەھکەشانەکان، ھەموویان ئەو ئەرکانە خوا بۆ دیاریکردوون، بەبێ لاملی

و سەرپېچیی ئەنجامیان دەدەن، ئا ئەو یە مەبەست لە (تسخیر) پامکردن و دەستەمۆ کردن.

﴿مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾، هەرچی لە ئاسمانەکان و هەرچی لە زەویدا هەیە، واتە: هەموو پێکھاتەکانی گەردوون لە خزمەتی بەشەر دان، بەشیوەیەك لە شیوەکان، هەلبەتە تاكو ئیستا کەمێك لەو بەهرەمەند بوونانە ی مروۆف لە کەهکەشانەکان و لە ئاسمان، دۆزارونەوه،

بەلام مادام خوا و دەفەرموی، دیارە هەرچی لە ئاسمانەکان و لە زەویدا هەیە، بە جوړیك لە جوړەکان پەییوەندی هەیە بە ژيانی مروۆفەوه، بەووە کە مروۆف ئەو هەلومەرجە ی بو دابین بێ و، لەم سەر زەویە بژی و تاقیکردنەوه ی خووی بدات، تاكو ئەو کاتە ی لە سیستم و بەرنامە ی خوادا هەیە، ژيانی مروۆف لەسەر زەوی بەردەوام بێ.

(۲)- ﴿وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَهَرَهُ وَبَاطِنَهُ﴾، هەروەها (خوا) چاکە ئاشکراو پەنھانەکانی خووی بەسەرتان دا پزاندوون.

(نِعْمَهُ) خویندراویشەتەوه: (نِعْمَتُهُ)، ئنجا ئەگەر (نِعْمَتُهُ) بێ، واتە: خوا چاکە ی خووی بە تەواویی بەسەر ئیوەدا رشتو، کە ئەو کاتە مەبەست پێی جینسی چاکە ی، بەلام ئەگەر (نِعْمَهُ) بێ، واتە: خوا چاکەکانی خووی بەسەر ئیوەدا رشتوون و بە تەواویی بە ئیوە ی داو، وەك چوون پۆشاکێك هەموو جەستە ی مروۆف دادەپۆشیت، نیعەتەکان و چاکەکانی خواش سەرتاپای ژيانی ئیوەیان داپۆشیوە.

﴿ظَهَرَهُ وَبَاطِنَهُ﴾، چاکەکانی خوا کە ئاشکران، هەروەها کە پەنھان.

(أَسْبَغَ: أَي: أَتَمَّ وَأَكْمَلَ)، ئنجا ئایا (أَتَمَّ وَأَكْمَلَ) جیاوازیان چیه؟ (تَمَام) لە پرووی چەندیتییهو، (کَمَال) لە پرووی چۆنیەتییهو، چونکە لە سوورەتی (المائدة) دا هاتو، کە دەفەرموی: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ

نِعْمَتِي ﴿٣﴾ (كَمَال) و (تَمَام)، (كَمَال)ی بۆ دین به کارهێناوه، بۆ نيعمهت (تَمَام)ی به کارهێناوه، واته: كه دهفه رموی: ﴿أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ دینه که تان له رووی چۆنیه تییوه، پيش دابه زینی ئه وه ئایه ته موباره که، که هه ندیک له زانایان گوتوو یانه: کۆتا ئایه ته له قورئان دابه زیبی، یاخود پيش ئه وه حه جی مالتاوییه، له رووی چۆنیه تییوه ئایین و بهرنامه که ته واو نه بووه وه له و پۆژه دا تیرو ته واو بووه و، هه موو شتیکی تیدا راگه یه ندراره، به لکو جیه جی کراوه له لایه ن پیغه مبه ره وه ﷺ.

به لام: ﴿وَأَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾ چاکه کانی خۆم بۆ ته واو کردوون، چاکه کان له رووی چه ندیتییوه، ته واو کراون، له سه رتان.

لیره دا (أَسْبَغَ)ش هه ر به مانای (أَتَمَّ) ته واوی کرد دی، ده شگونجی به مانای کاملی کرد (أَكْمَلَ)ش بی، ئنجا: (إِسْبَاغُ النُّعْمِ: أَيِ اكْتَارُهَا)، ئه وه که چاکه کانی خوا هه موو مروقه کانیان داپۆشیون، واته: خوا چاکه کانی خۆی زۆر کردوون.

پیناسه ی (نِعْمَةً) یش به مجوره کراوه: (النُّعْمَةُ: الْمَنْفَعَةُ الَّتِي يُرِيدُ فَاعِلُهَا الْإِحْسَانَ إِلَى غَيْرِهِ)، (نِعْمَةً): بریتیه له وه ی که سیك سوودیك به که سیك بگه یه نی، که بیه وی چاکه ی له گه لدا بکات.

دیاره که ده فه رموی: ﴿ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً﴾، ئه وه دیاره نيعمه ته ئاشکرایه کانی خوا دیارن، نيعمه ته په نهانه کانی شی چ له خودی مروفا، له جه سته یی، له رووی پروو حی، له رووی ده روو نیی، له رووی خیزانیی، له رووی کۆمه لایه تی، نيعمه ته ئاشکرایه کان، ئه وان هه ن که مروفا ده توانی به پینج هه سته کانی هه ستیان پی بکات، به ئاشکرا بیانینی، هه ستیان پی بکات، مامه له یان له گه لدا بکات، په نهانه کانی شی بۆ وینه: نيعمه تی ئوخژن و ئارامیی دل و ده ورون، هه روه ها ئه وه هوگرییه ی که له نیوانی ژن و میرددا هه یه، دیسان ئه وه خو شه ویستییه ی که له نیوانی باب و دایک و پۆله دا هه یه، هه روه ها ئه وه ئوخژن و ئارامیییه ی به هو ی

بەندایەتی بۆ خواو خوا پەرستی بۆ خواوە، پشت بە خوا بەستن و، بەرچاو
پروونیە بە ھۆی خوا پەرستی ھەو دێتە دی، ئەو ھێمنی و ئاسایەشی کە خەڵک
لێی بە ھەرمەند دەبن لە مائی خۆیانداو لە ولاتی خۆیاندا، ئەوانە ھەمووی
چاکەو نێعمەتی پەنھانن.

(۳) - ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ﴾، لە نێو
خەڵکیدا کەسی وا ھەیە، شەپە قسەو مشت و مێ دەکات، لە بارە ی خواوە، بێ زانیاری و
بێ پێنمایی و بێ کتییکی پۆشکەرەو.

یانی: بێ ئەو ی زانیاری ھەبێ و، بە بێ ئەو ی پێنمایی لەبەر دەستد بێ و،
بە بێ ئەو ی کتییکی پۆشکەرەو ی لەبەر دەستد بێ، زانیان گوتوو یانە:
پلەکانی زانیاری و شارەزایی ئەم سیەن:

أ/ پلەو قوئەغی یەکەمی زانیاری، ئەو یە کە مەوۆف بۆ خۆی زانیاری وەدەست بێت.
ب/ پلەو قوئەغی دوو ی زانیاری، بریتیە لەو ی مەوۆف ئەگەر بۆ خۆشی نەتوانێ
زانیاری وەدەست بێت، گوێ بگرێ بۆ جگە لە خۆی و لەو ی زانیاری وەربگرێ، (التَّلَقَّى
مِنَ الْعَالَمِ)، لە کەسێک کە زانیە فێر بێت و وەربگرێ، وە کە خوا دەفەرموێ: ﴿فَسْأَلُوا
أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ (النحل، ۴۳) واتە: ئەگەر نازانن [ناتوانن خۆتان زانیاری
پەیدا بکەن] لە کەسانێک بپرسن کە خواوەنی زیکن، واتە: شارەزای بەرنامە ی خوان، یاخود
پسپۆرو شارەزان لەو بوارەدا، دەبێ پرسیاریان لێ بکری.

ج/ پلەو قوئەغی سیەمی زانیاری، ئەو یە کە مەوۆف لە کتییکی پێ پۆشکەرەو ی
بخوێنێتەو، بە ھۆی کتییکەو کە دەخوێنێ و لێ شارەزا دەبێ، پێی ئاشنا دەبێ،
زانیاری وەدەست بێت.

بۆیە خوا ﷻ ئەوانە ی کە بەبێ ھیچکام لەو سێ جۆرە زانیاریە، بەبێ
ئەو ی کە خۆیان زانیارییان ھەبێ، بەبێ ئەو ی گوێ لە کەسێکی دیکە بگرن

که زانیه‌و، به ڕێ دەزانێ و، به دواى پێنمایى ئەوان کهون، به‌بێ ئەوه‌ی که له کتییکیشدا که ئەو کتییە ڕێیان بوو ڕۆشن ده‌کاته‌وه، که به ته‌ئکید مه‌به‌ست پێ وه‌حیی و په‌یامی خوایه‌و کتییى خوایه، به‌بێ ئەوه‌ی هه‌یچکام له‌و جو‌ره زانیاریانه‌یان هه‌بێ له باره‌ی خواوه، شه‌ره قسه‌و مشت و مێ ده‌که‌ن، که ئەوه شتیکی بێ جییه، ئینسان ده‌بێ به‌بێ زانیاریی قسه له هه‌یچ شتیکه‌وه نه‌کات.

(٤)- ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا﴾، ئە‌گەر پێشیان بگوترێ: بکه‌ونه شوێن ئە‌وه که خوا دا‌یه‌زاندوه، [قورئان].

ده‌لێن: [شوێن قورئان ناکه‌وین، شوێن ئە‌وه ناکه‌وین خوا دا‌یه‌زاندوه] به‌لکو دواى ئە‌وه ده‌که‌وین که باب و با‌پیرانمان له‌سه‌ری بێنیه‌و.

ئێمه که چاومان هه‌ڵێناوه، باب و با‌پیرانمان له‌سه‌ر چ ڕچه‌و ڕیازێک بوون، به‌ دواى وی ده‌که‌وین، واته: لاسایی‌کردنه‌وه‌ی کو‌ڕانه، لاسایی‌کردنه‌وه‌ی نا‌لۆژیکیانه، به‌بێ ئە‌وه‌ی بزانه: باب و با‌پیرانیان له‌سه‌ر ڕێی راستن یان نا، مادام پێشینیانیان بوون و باب و با‌پیرانیان بوون، یه‌کسه‌ر چو‌ن مه‌ر سه‌ر له دواى یه‌ک ده‌نێ، جارى وا هه‌یه مه‌رێک سه‌ری لێ ده‌شیوێ له کاویک خۆی هه‌لده‌دی‌رێ، مه‌ره‌کانی دیکه‌ش به دواى ویدا هه‌موویان خۆیان هه‌لده‌دی‌رن! که ئە‌وه له راستییدا مامه‌له‌و ڕه‌فتاریکی ئا‌ژه‌لانه‌یه، مرۆف خوا بۆیه عه‌قلی پێداوه، عه‌قلی تو جیا‌یه له‌ هی باب و با‌پیرانت، عه‌قلی تو جیا‌یه له عه‌قلی ئە‌و، بوو خۆت به عه‌قلی خۆت بیربکه‌وه، به‌لام مرۆف کاتی‌ک له هه‌دا‌یه‌تى خواو، له ئیمان به خواو، له به‌ندا‌یه‌تى بوو خواو، دوور ده‌که‌وی‌ته‌وه، ده‌چێته‌وه سه‌ر سروشتی ئا‌ژێل و مه‌رو بز، بۆیه ده‌لێن: به‌لکو ئێمه شوێن ئە‌وه ده‌که‌وین که باب و با‌پیرانمان له‌سه‌ری بێنیه‌و!

(٥)- ﴿أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ﴾، ئە‌دی ئە‌گەر شه‌یتان به‌ره‌و ئازاری کلپه‌دار (ی دۆ‌رخ) بانگیان بکات؟! خواى موته‌عال له وه‌لامیاندا ده‌فه‌رمو‌ی: چو‌ن

دوای پێشینان و باب و باپیرانتان دەکەون؟ ئەدی ئەگەر شەیتان باب و باپیرانی ئێوەی بانگکردبێ بۆ سزای کڵپەداری دۆزەخ؟ لێرەدا: (الْإِسْتِفْهَامُ تَعْجِيبِي، أَي: أَيْتَبَعُونَ آبَاءَهُمْ وَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُ الْآبَاءَ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ)، پرسیارکردنە کە بۆ سەرسۆرماندنە، واتە: ئایا هەر بە دوای باب و باپیرانیان دەکەون، ئەگەر شەیتانیش ئەو باب و باپیرانە ی بانگکردبێ، بۆ سزای کڵپەداری دۆزەخ؟

یاخود: ئایا هەر شوێن باب و باپیرانیان دەکەون، با شەیتانیش ئەو شوێنکەوتوو و لاساکەرەوه کوێرانە، بانگ بکات بەرەو سزای دۆزەخ، ئایا دەبێ هەر بە دوای باب و باپیرانیان بکەون؟ با بەهۆی دنە دانی شەیتان و بانگکردنی شەیتانیشەوه، بێ ئەو شوێنکەوتن و لاساکردنەوه کوێرانە ی باب و باپیرانیان، واتە: ئەوه شتێکی نالۆژیکییەو شتێکی سەرسۆرھێنەر و ناماقوولە.

بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

www.alibapir.com

ئێمە بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

ئێمە بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

ئێمە بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

www.alibapir.com

ئێمە بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

ئێمە بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

www.alibapir.com

ئێمە بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

ئێمە بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

www.alibapir.com

ئێمە بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

ئێمە بۆ ئۆرە کۆمەڵەبەشیەکان ئێمە پێشانیان داوە

مه سه له ی دووهم:

هه ر که س به راستی و ساغی پروو بکاته خوا، دهستی به دهسته گیره و قولفه یه کی مه حکه مه وه گرتوه و، نابئ به بیروایی کافرانش دلته نگ بیت، چونکه سه ره نجام بو لای خوی زانیه، که زانیه به نهیسی سینه کان و دوی که میک گوزهرانی دنیا، بیروایه کان په لکیشی ناگری دوزه خ ده کرین:

خو ده فهرموی: ﴿وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عِقْبَةُ الْأُمُورِ﴾ (۲۲) وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۲۳﴾ نُمْنِعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿۲۴﴾

شیکردنه وی ئه م ئایه تانه، له حهوت برکه دا:

(۱) - ﴿وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ﴾ هه ر که س پرووی خوی به خوا بسپیری و چاکه کاریش بی، به دنیایی به توندی دهستی به قولفه و دهسته گیره کی زور قایمه وه گرتوه.

(إِسْلَامٌ وَجْهَهُ لِلَّهِ، تَمَثِيلٌ لِإِفْرَادِهِ تَعَالَىٰ بِالْعِبَادَةِ، كَأَنَّهُ لَا يَقْبَلُ بِوَجْهِهِ عَلَىٰ غَيْرِ اللَّهِ، وَتَعْدِيَةٌ فِعْلٍ «يُسَلِّمُ» بِحَرْفِ «إِلَى» مَجَازٌ فِي الْفِعْلِ بِتَشْبِيهِ نَفْسِ الْإِنْسَانِ بِالْمَتَاعِ الَّذِي يَدْفَعُهُ صَاحِبُهُ إِلَىٰ آخَرٍ)، واته: پرووی خو به خوا سپاردن، بو پروونکردنه وی خوی به رز به تا گرتنه له به ندایه تییدا، هه روه ک تهو که سه پرووی خوی نه کاته جگه له خوا، غهیری خوا نه کات، [به لام له ته صلدا یانی: به دل و دهروون و، به ناخ و پوالهت خوی ملکه چ ناکات بو جگه له خوا، کرداری (يُسَلِّمُ)، بویه به (إِلَى) به رکاری خواستوه، چونکه تهوه مه جازه له وه دا که نه فسی مروف چوینراوه به کهل و په لیکه وه که خاوه نه که ی دهیدات به جگه له خوی.

واتە: تۆش پرووی خۆت، نەفسی خۆت وەك شەمەكەك و كەل و پەلەك دەدەى بە خەوای پەرەردگار، بۆيەش بە پیتی (إلى) تێپەرینراوە بەرەو بەرکار تاكو مانای پیدان و پیەخشین بخریتە نیوی.

﴿وَهُوَ مُحْسِنٌ﴾ (و)ی (وهو محسن) بۆ حالە، یانی: لە حالیدا كە چاكەكاریشە، یانی: لە دەروونەو خۆی بۆ خوا ساغ كردۆتەووە، لە هەمان كاتدا بە پەرۆتەت چاكەكاریشە.

﴿فَقَدْ أَسْتَمَسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ ئەو بە دڵیایی توند دەستی گرتووە بە دەستەگیرەیه کی قایم و مەحكەم، (مَسَكَ) گرتوویەتی، (تَمَسَكَ) توندی گرتووە، (اِسْتَمَسَكَ) زۆر توندی گرتووە، چونكە: (زِيَادَةُ الْمَبْنَى تَدُلُّ عَلَى زِيَادَةِ الْمَعْنَى)، یانی: زۆر قایم دەستی گرتووە، بە چی؟ ﴿بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ (عُرْوَة): بە هەنگلی دیزەو گۆزەو، مەسینەو سوپراحی، هەرەها بە هەر قۆلفەیهك دەگوتری، كە ئینسان دەستی تێبگری.

(الْوُثْقَى) (مُؤَنَّث) ی (أَوْثَق) ه، (أَوْثَق) یانی: بەهێزتر (وُثْقَى) ش یانی: بەهێزتر، بەلام لەبەر ئەوەی سیفەتی (عُرْوَة) یه، (عُرْوَة) ش (مُؤَنَّث) ه، بۆیە بە (وُثْقَى) هیناویەتی.

كەواتە: كەسێك پرووی خۆی كردیته خواو خۆی بە خوا سپارد بۆ، چاكەكاریش بۆ، ئەو زۆر بە توندی دەستی بە دەستەگیرەو قۆلفەیه کی مەحكەم و نەپساووەو گرتووە.

(۲)- ﴿وَالِىَ اللَّهِ عَقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ سەرەنجامی كارەكانیش تەنیا بۆ لای خوايه ﷻ.

(۳)- ﴿وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزَنُكَ كُفْرُهُ﴾ هەر كەسێكیش بێپروا بۆ، با بێپروایی ئەو تۆ دلتەنگ نەكات.

﴿فَلَا يَحْزَنُكَ﴾ خۆیندراویشەتەو: (فَلَا يَحْزَنُكَ)، (حَزَنَهُ يَحْزَنُهُ) و (أَحْزَنَهُ يَحْزَنُهُ)، چ بە سیانی (ثلاثي)، چ بە چواری (رباعي) هەر یهك واتایان هەیه، كەسێك كە بێپروایه، با كوفرەكەى تۆ دلتەنگ و ناپەرەحت نەكا، بۆچی؟

(۴) ﴿إِنَّا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا﴾، گه پانه وه یان ته نیا بو لای ئیمه یه، ئنجا هه والیان پی ده دهین به وهی کردوویانه، وشه ی (مرجع) زورجاری دیکهش گوتوو مانه: ده گونجی (چاوگ) بی، واته: گه پانه وه یان، ده گونجی (ناوی شوین) بی، واته: شوینی گه پانه وه یان، ده شگونجی (ناوی کات) بی، واته: کاتی گه پانه وه یان بو لای ئیمه یه.

(۵) ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾، به دلنیا یی خوا به نه ئینییه کانی سینه کان زانایه، (ذَاتِ الصُّدُورِ): (النَّوَايَا وَأَعْرَاضِ النَّفْسِ كَأَمَّا مَلَكَتِ الصُّدُورَ فَصَارَتْ صَاحِبَتَهَا) واته: ئه و نیازو ئامانجانیه ی له دلدا هه ن، وه ک بووبنه هاوه ل یان خاوه نی سینه کان، هئنده پوچوون له سینه کاند، ئه گه رنا له ئه صلدا سینه و دل خاوه نی نه ئینییه کانه، به لام ئه و نه ئینیانه و پوچوون و ئاویتیه ی دل و سینه کان بوون، وه ک بووبنه خاوه نی سینه کان.

(۶) ﴿نُمْنِعُهُمْ قَلِيلًا﴾، که می ک پیان ده گوزه ریئین، (أَي: مُنْعُهُمْ مُنْعًا قَلِيلًا)، که می ک به هره مه ندیان ده که ی، (التَّمْنِيعُ: الْعَطَاءُ الْمَوْقُوتُ وَقَلِيلًا صِفَةٌ لِمَصْدَرٍ مَفْعُولٍ مُطْلَقٍ أَي: قَتْنِعًا قَلِيلًا)، (تَمْنِيع) واته: ماوه یه کی که می پیان ده گوزه ریئین که بریتیه له ژیا نی دنیا، به هره مه ندیان ده که ی، لیان ده گه ریئین، تاقیکردنه وه ی خو یان به دن.

(قَلِيلًا) سیفه تی چاوگی به رکاریکی په هایه.

(۷) ﴿ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾، دوایش په لکیشیان ده که ی، ناچار یان ده که ی به ره و ئازاریکی ئه ستووری زه به لاج.

(الْإِضْطِرَارُ: الْإِلْجَاءُ وَهُوَ جَعْلُ الْغَيْرِ ذَا ضَرُورَةٍ أَيْ: لُزُوم)، (إِضْطِرَار) یانی: په نا پیردن، ناچار کردن، به کوردی په لکیشکردن، ئه ویش ئه وه یه که تو به رانه به که ت و لی بکه ی ناچار بی و په یوه ست بی به شتیکه وه، (وَالْغَلِيظُ مِنْ صِفَاتِ الْأَجْسَادِ أَيْ: الْقَوِيُّ الْخَشَنَ، وَأُطْلِقَ عَلَى الشَّدِيدِ)، (غَلِيظ): له سیفه تی شته ماددییه کانه، ده گوتری: (حَبْلٌ غَلِيظٌ)، واته: په تیکی ئه ستوورو مه حکه م، به لام لییره دا خوازاوه ته وه بو سه ختی و توندی، یانی: سزایه کی سه خت و بییره زا.

مەسەلە ی سێهەم:

بێ پروایان لە وه لّامی پرسیاری کێ ئاسمانه کان و زهوی هێناونه دی؟ دا ده لّین: خوا، که واته: به هوی نه زانییه وه جگه له وی ده په رستن، خوا خاوه نی هه موو شتی که وه، زانیارییه که ی هێنده بێ سنووره، که هه رچی دره ختی زهوییه بێ ته قه له م و، هه رچی ده ریایه وه هه وت هێنده ی دیکه شی بو بکری ته مه ره که ب، هه موو وشه کانی خویان پی ناوو سیرین و، دروستکردن و ژيانده وه ی تیکرای مرو فانی ش بو خوا وه ک هی که سیک ئاسانه:

خوا ده فه رموی: ﴿وَلَيْن سَأَلْتَهُمْ مِّنْ خَلْق السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَيَقُولَنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَمٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةً إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له هه وت بڕگه دا:

(١)- ﴿وَلَيْن سَأَلْتَهُمْ مِّنْ خَلْق السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَيَقُولَنَّ اللَّهُ﴾، ئەگه ر پرسیاریان لێ که ی - له بێ پروایه کان - کێ ئاسمانه کان و زهوی هێناونه دی؟ به جه ختکردنه وه ده لّین: خوا.

(٢)- ﴿قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بلی: ستایش بو خوا، به لکو زۆربه یان نازانن، بۆیه جگه له خوا ﷻ ده په رستن، واته: زۆربه یان که له داها تووشدا له سه ر نه زانیی خویان ده مێننه وه وه، نه زانییه که یان سه ریان پی ده کیشی بو شیرک و جگه له خوا په رستن، به لّام دیاره که میکیان که به پروناکیی زانیاریی وه حی، عه قل و دلیان پۆشن ده بێ ته وه، ئەوانه یان هیدایه تی خوا وه رده گرن و واز له شیرک دینن، بۆیه ده فه رموی: ﴿بَلْ أَكْثَرُهُمْ﴾ به لکو زۆربه یان، نازانن.

ياخود: زۆربه يان نازانن كه تهنيا خوا ﷺ شايسته ي پهرسترانه، بۆيه جگه له خوا ده پهرستن، به لام كه ميكيان ده شزانن تهنيا خوا شايسته ي پهرسترانه، به لام بۆيه جگه له خوا ده پهرستن، چونكه بازاريان به شيرك گهرم ده بئ، به بته پرستى، به پهرستنى جگه له خوا، به رژه وهنديه ناشه رعييه كانى دنيايان داينن ده بن و، بۆيان دهسته بهر ده بن، نهك له بهر ئه وهى نازانن، ده زانن، به لام ده زانن كه به رژه وهنديه ناشه رعييه كانيان، به هو ي پهرستنى جگه له خواو گرتنى رڤيازي جگه له خواوه ﷺ دهسته بهر ده بن.

ليره دا ده فهرمو ي: ﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مِّنْ خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَيَقُولَنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، ئهم ته عبيره له سوورته ي (العنكبوت) يشدا هاتوه، به لام به جياوازييه وه، كه ده فهرمو ي: ﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مِّنْ خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولَنَّ اللَّهُ فَإِنَّ يُؤْفَكُونَ﴾ (٦١).

ليره فهرمو يه تى: ﴿قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، له وى ده فهرمو ي: ﴿فَأِنَّ يُؤْفَكُونَ﴾، واته: چۆن لا ده درين؟ چۆن له پهرستنى خوا لاده درين و، تووشى شيرك و پهرستنى جگه له خوا ده كرين، مادام دان به وه دا ده نين كه ههر خوا ئاسمانه كان و زهوى هيناونه دى، خوا مانگ و خورى رامكردوون؟.

ليره كه ده فهرمو ي: ﴿قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بلئ: ستايش بو خوا، به لكو زۆربه يان نازانن، له سوورته ي (العنكبوت) دا ده فهرمو ي: ﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مِّنْ نَّزْلِ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولَنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (٦٢)، واته: ئه گهر لتيان بپرسى: كى له ئاسمانه وه ئاوى دابه زانده وه، له دواى مردنى زهوى پى ژيانده وه؟ به جه ختكرده وه وه ده لين: خوا، بلئ: ستايش بو خوا به لكو زۆربه يان (نافامن)، ليهره ده فهرمو ي: زۆربه يان نازانن، وه سفكردنيان له سوورته ي (لقمان) دا به (نه زاني) سياقه كه ده يخوازي و، له سوورته ي (العنكبوت) يش دا وه سفكردنيان به (نه فامي) سياقه كه ده يخوازي، ههروه ها جياوازييه كانى ديكه ش به هه مان شيوه،

وهك زورجاران گوتووومانه: خواي پهره وردگار تهو راستيانهي دووباره يان ده كاته وه له قورئاندا، دياره دووباره كردنه وه يان پيوسته، به لام هه رجاره به شيويهك و به پيى تهوه كه له گهل تهو سياق و، تهو شوين و باس و خواسه دا، پر به پيست و پيكه لپيک و گونجاوه.

(۳) - ﴿لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، هه‌رچی له ئاسمانه‌کان و زه‌وی دایه، هی خوایه،
واته: خاوه‌نداریتی ره‌ها بو ئاسمانه‌کان و زه‌وی، ته‌نیا هی خوایه.

(۴) - ﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾، به دُنيايي هەر خوا ده‌وله‌مندی ستایش‌کراوه، (غَنِي) واته: ده‌وله‌مەند، بێ‌نیاز، که پێویستی به جگه له خۆی نیه، (حَمِيد) واته: (مَحْمود)، (فَعِيل) ی به مانایی (مَفْعول)ه، واته: ستایش‌کراو و مه‌دح‌کراو، که واته: خوايه‌ك ﷻ خاوه‌نداریتی په‌های گه‌ردوون و بوونی هه‌بێ به سه‌رو خواریه‌وه‌و، خاوه‌نی ئه‌وپه‌ری ده‌وله‌مەندی و بێ‌نیازی بێ و، ئه‌وپه‌ری ستایش‌کراو بێ، شایسته‌یه به‌س ئه‌ویش به‌ندایه‌تی بۆ بکری، نه‌گه‌ر که‌سانێکی ش ئه‌و نه‌په‌رستن، دیا‌ره خوا ﷻ هه‌یج زیانیکی پێ ناگات، هه‌روه‌ك به په‌رستنی ئه‌وان بۆ خوا هه‌یج سوودیکی پێ ناگات، به‌لکو ئه‌وه خۆیانن که له به‌ندایه‌تی کردن بۆ خوا‌دا به‌هه‌رمه‌ندن و، له نه‌په‌رستنیشیدا، زه‌ره‌رمه‌ندن، وه‌ك له سووپه‌تی (فصلت) دا ده‌فه‌رموی: ﴿مَنْ عَمِلْ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا﴾ (۴۶) واته: هه‌ر که‌سێك کرده‌وی چا‌ك بکات، سووده‌که‌ی بۆ خۆیه‌تی و، هه‌ر که‌سێك خراپه‌ بکات، زیانه‌که‌ی ته‌نیا به‌ر خۆی ده‌که‌وی.

(۵) - ئنجا خوا ﷺ زانیاریی بئ سنوورو پره‌های خویمان بو ده‌خاته پروو، ده‌فه‌رموی:
 ﴿وَلَوْ اَتَمَّا فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَمُ وَاَلْبَحْرِ يَمْدُهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ اَجْحُرٍ مَا
 يَفْقَدَتْ كَلِمَتُ اللَّهِ﴾، ته‌گه‌ر هه‌رچی دره‌خته له زه‌ویدا بییته قه‌له‌م، ده‌ریاش بو‌ی
 بییته مه‌ره‌که‌ب، ئنجا له دوا‌ی خو‌شی هه‌وت ده‌ریای دیکه‌ش به ئەندازه‌ی خو‌ی بخرینه
 سه‌ری (بو نووسینی وشه‌کانی خوا)، وشه‌کانی خوا ته‌واو نابن (مه‌ره‌که‌به که ده‌برئ و
 وشه‌کانی خوا نا برین).

وشەى (يَمْدُهُ) خویندراویشەتەو: (يَمْدُهُ)، (مَدَّهُ يَمْدُهُ) و (أَمَدُهُ يَمْدُهُ)، زانایان دەلێن: هەردووکیان بە مانای (يَزِيدُهُ مِدَادًا) مەرەكەبى بۆ زیاد بکات، (مِدَاد) یش بە مانای مەرەكەب (حبر)، دەگوترى: (مَدَّ الدَّوَاةَ يَمْدُهَا) و (أَمَدَّ الدَّوَاةَ يَمْدُهَا) هەردووکیان بە يەك واتان، (دَوَاة) ئەو یەكە مەرەكەبى تێدەكرى، (مَدَّ الدَّوَاةَ يَمْدُهَا)، (وَأَمَدَهَا يَمْدُهَا)، واتە: مەرەكەبى تێكرد، تێدەكات، (مَدَّتْ الدَّوَاةَ مَدًّا) و (أَمَدَتْ الدَّوَاةَ إِمْدَادًا أَي: جَعَلَتْ فِيهَا الْمِدَاد)، واتە: مەرەكەبم تێكرد.

دواى سەرنجى زیاتر لەم رسته موبارەكە دەدەین.

(٦)- ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾، بە دُنیاى خوا زالى کارزانە، بالادەستى کاربەجێیە.

ئەوجار خوا باسى دەسەلاتى بى سنوورى خۆى دەكات و دەفەرموى: ﴿مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كُنُفٍ وَاحِدَةٍ﴾، دروستکردنتان و زیندووکرانەوێتان، تەنیا وەك هى يەك كەس وایە، بە عەرەبى ئاواى لى دیتەو: (مَا خَلَقَ جَمِيعَكُمْ، وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَخَلْقٍ وَبَعَثَ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ)، واتە: دروستكرانى تێكرازان ئەى مەروڤه‌كان! هەروەها زیندووکرانەوێتان، دواى مردنتان، هەروەك دروستكران و زیندووکرانەوێ يەك كەس وایە.

دەسەلاتى خوا بێسنوورە، هەروەك زانیارییەكەى بێسنوورە، دەسەلات و ىستى خواش بێسنوورە، بۆ ئێمە قورس و ئاسان هەیه، بۆ ئێمە گران و سووك هەیه، بەلام بۆ خوا ﷻ شتەكان هەموویان وەك يەكن، لەو ڕوووەكە لەبەردەم دەسەلات و ىستى بێسنوورى خوادا، هەر كاتى ىستى پەیدا دەبن.

(٧)- ﴿إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾، بە دُنیاى خوا بێسەرى بێنەرە.

شەش سەرنج لەسەر ئایەتی ژمارە: (۲۷)

کە دەفەر موی: ﴿ وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾ (۲۷)

ئەگەر هەرچی درەختە لە زەویدا، بێنە قەلەم و، دەریاش لە دواى خۆى
 حەوت دەریای دیکە بێنە هاوکاری و بخوێنە سەری، هەموویان بێنە مەرەكەب
 بۆ قەلەمەکان و، وشەکانی خویان پێ بنووسرێن، وشەکانی خوا تەواو نابن و
 مەرەكەبەكە تەواو دەبێ، بە دنیایی خوا بالادەستی کارزانە:

۱- وشەى (مَدَّ الشَّيْءُ بَعْضُهُ بَعْضًا، مِثْلُ: مَدَّ النَّيْلُ الْخَلِيجَ أَي: زَادَ فِيهِ)، شتێك هەندێكى بۆتە
 درێژ کردنەوه بۆ هەندێكى وەك: پرووباری نیل كەنداوى زیاد كرد، كەنداو (خلیج) ئەو
 شوێنەیه كە ئاوى لێ كۆ دەبێتەوه.

(أَمَدَّ الشَّيْءَ مَا لَيْسَ مِنْهُ)، وشەى (أَمَدَّ) بە پێى پای هەندێك لە زانایان
 (مَدَّ الشَّيْءَ بَعْضُهُ بَعْضًا)، (مَدَّ) ئەوەیه كە لە زاتى خۆیدا بێ، شتێك لە جووری
 خۆى هەر لە خۆى بووى بێ، بەلام (أَمَدَّ الشَّيْءَ: أَي بِمَا لَيْسَ مِنْهُ)، (أَمَدَّ) كاتێك
 بەكاردههێنرێ، واتە: بە (رُبَاعِي) كاتێك بەكاردههێنرێ كە لە دەرەوهى خۆى
 هاوکاریى بۆ بێت، هەندێكیشیان گوتووینە: (مَدَّ) و (أَمَدَّ) وەك پێشتر ئاماژەمان
 پێدا، بە یەك واتان^(۱)، كەواتە: هەردوو رایەكان هەن:

أ- (مَدَّ) و (أَمَدَّ) واتە: خستیه سەری، بوو بە هاوکاری، زۆرى كرد.

ب- یاخود: (مَدَّ) یانی: لە زاتى خۆیدا ئەو شتە هەندێكى هەندێكى زیاد كرد، بۆ وێنە:
 پرووباری نیل كەنداوهكەى خۆى زیاد كرد، كە هەر یەكن، (أَمَدَّ) ش ئەوەیه كە شتێك زیاد
 بكرێ لە دەرەوهى خۆپرا هاوکاریى و زێدهیى بۆ بێ.

(۱) الجامع لأحكام القرآن، ج ۱۴، ص ۶۵.

۲- هەندىك لە زاناين پايان وايە كە دەفەرموى: ﴿وَالْبَحْرُ يَمْدُهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَجْحُرٍ﴾، دەرياش لە دواى خوۆى حەوت دەرياي دىكە بىنە هاوكارو پشتيوانى، مەبەست لە ژمارەى حەوت بۆ زۆرىيە نەك بە ديارىيىكراوى (مُحَدَّد) تەنيا حەوت هيندەى دىكەى ئاوى پرووى زەوى، بخريئە سەر ئەو ئاوەو بکريئە مەرەكەب وشەكانى خويان پى بنووسرين، وشەكانى خوا تەواو نابن، واتە: ژمارەى حەوت بۆ زۆرىيە بەكارهيتراوە، وەك يەكئەك بە يەكئەكى دىكە دەلئ: حەوت جاران هاتم بۆ لات، نەك مەبەست ئەو بى كە بە ديارىيىكراوى تەنيا حەوت، (الشَّعْراوى) لە (خَوَاطِر)^(۱) ەكەى خویدا، وا دەلئ و ئەو رايە زياتر زال دەكات.

بەلگەيەكى دىكەش لەو بارەو ئەوئەيە كە بگوتريئ: ئاوى دەرياكاني سەر پرووى زەوى چەندە، ئەگەر حەوت هيندەى دىكەشى بخريئە گەل، بە تەئكىد وشەكانى خوا تەواو نابن، بەلام ئايا ئەگەر حەوتسەد هيندەى دىكەى بخريئە سەر، وشەكانى خوا تەواو دەبن؟ ئەدى ئەگەر حەوت مليار هيندەى دىكەى بخريئە سەر وشەكانى خوا تەواو دەبن؟ بىگومان هەر تەواو نابن، بۆيە واپى دەچى ئيرەدا مەبەست زۆرىيە بى.

هەر وەك دەشگونجى مەبەست بە ديارىيىكراوى حەوت هيندە بى، چونكە عەقلى مروق ئەوئەندەشى چاك بۆ وەخوگير (إِسْتِيعَاب) ناكريئ، ئەگەرنا مەبەست ئەوئەيە كە ئەگەر هەر حەوت هيندەى بخريئە سەر، وشەكانى تەواو نابن، بەلام ئەگەر: هەشت هيندەى بخريئە سەر، نو هيندە، دە هيندە، وشەكانى خوا تەواو دەبن! مەبەست ئەوئەيە، تەنيا مەبەست پيشاندانى زانيارىي فراوانى خوا، فراوانى وشەكانى خوا، لە ژمارە نەهاتنى وشەكانى خوايە ﷻ.

۳- مەسەلەيەكى دىكە: ئەميش (الشَّعْراوى) لە (خَوَاطِر)^(۲) ەكەى خویدا هينايەتى - (جَعَلَ الْإِمْدَادُ لِلْمَاءِ، وَلَمْ يُجْعَلْ لِلشَّجَرِ، لِأَنَّ الْقَلَمَ الْوَاحِدَ يَكْتُبُ بِحَرْفٍ كَثِيرٍ).

(۱) ج ۱۹، ص ۱۱۷۲۲.

(۲) ج ۱۹، ص ۱۱۷۲۱.

واته: (إمداد) هكه، هاوكارييكردنه كه و زیده بوونه كه، ته نیا بو ئاوه كه كه بیته مه ره كه ب، به كارهیئراوه، به لام بو دره خته كانی پرووی زهوی، به كارنه هیئراوه، چونكه یه كه قه له م ده گونجی یه كه بار مه ره كه ب به كار بهیئتی.

یانی: خوا به پیویستی نه زانیوه بفه رموی: حهوت هیئده ی دیکه ش كه دره خت ئیستا له پرووی زهوی هه ن، بخرینه گه لیان و بكرینه قه له م، چونكه مه ره كه ب پیی ده نووسری و ده بری، به لام قه له مه كه ده گونجی مه ره كه بیکی زور به كار بهیئری و، هه ر یه كه قه له م بی و نه بری.

۴- كه ده فه رموی: ﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمٌ﴾، ئه م له (مِنْ) ه بوچی له وئییه؟ واته: ئه گه ر له سه ره تای هه ر شتیك كه پیی ده گوتری: دره خت له سه ر زهوی ﴿مِنْ شَجَرَةٍ﴾، به لام ئه گه ر (مِنْ) ه كه ی له گه ل نه بی، واته: دره خته كانی زهوی بكرینه قه له م، ئایا چ جوړه دره ختیك؟ ره نكه جوړیكي تاییه ت بی، له وان و هه موویان نه بن، به لام كه ده فه رموی: ﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمٌ﴾، واته: ئه گه ر هه ر له و سه ره تایه وه كه دره ختیان پیده گوتری، بكرینه قه له م و، ئه و قه له مانه ش هه موویان، ئاوی ده ریای پرووی زهوی و، حهوت هیئده ی دیکه شیان بخرینه گه ل و، بویان بكریته مه ره كه ب و وشه كانی خویان پی بنووسرین، وشه كان ته واو نابن.

۵- (الْقُرْطُبِي) له ته فسیره كه ی خویدا،^(۱) قسه یه كه له (أَبُو جَعْفَرِ النَّحَّاسِ) ه وه دینی، پیم خوش بوو بیهیئم، ده قه كه ی به عه ره بیی دینم و دواپی مانای ده كه م، ده لی: (فَقَدْ تَبَيَّنَ أَنَّ الْكَلِمَاتِ هَاهُنَا يَرَادُ بِهَا الْعِلْمُ وَحَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ، لِأَنَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلِمَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ مَا هُوَ خَالِقٌ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، وَعَلِمَ مَا فِيهِ مِنْ مَثَاقِيلِ الذَّرِّ، وَعَلِمَ الْأَجْنَاسَ كُلَّهَا، وَمَا فِيهَا مِنْ شَعْرَةٍ وَعُضْوٍ، وَمَا فِي الشَّجَرَةِ مِنْ وَرَقَةٍ، وَمَا فِيهَا مِنْ ضَرْبٍ الْخَلْقِ، وَمَا يَتَصَرَّفُ فِيهِ مِنْ ضَرْبٍ الطَّعْمِ وَاللَّوْنِ، فَلَوْ سَمِيَ كُلُّ دَابَّةٍ وَحَدَّهَا وَسَمِيَ أَجْزَائُهَا عَلَى مَا عَلِمَ مِنْ قَلِيلِهَا وَكَثِيرِهَا، وَمَا تَحَوَّلَتْ عَلَيْهِ مِنْ أَحْوَالٍ، وَمَا زَادَ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَمَانٍ وَبَيَّنَّ كُلَّ شَجَرَةٍ وَحَدَّهَا، وَمَا تَفَرَّقَتْ إِلَيْهِ، وَقَدَّرَ مَا يَبْسُ مِنْ ذَلِكَ مِنْ كُلِّ زَمَانٍ، ثُمَّ كُتِبَ الْبَيَانُ عَلَى كُلِّ وَاحِدٍ

مِنْهَا، مَا أَحَاطَ اللَّهُ جَلَّ ثَنَاءُوهُ بِهِ مِنْهَا، ثُمَّ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِدَلِيلِكَ الْبَيَانِ الَّذِي بَيْنَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَنْ تِلْكَ الْأَشْيَاءِ: ﴿يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَمْحُرٍ﴾، لَكَانَ الْبَيَانُ مِنْ تِلْكَ الْأَشْيَاءِ، أَكْثَرُ).

(أَبُو جَعْفَرٍ النَّحَّاسُ) باسی شته کانی زهوی کردوه، ده لئ: پروون بووه وه که وشه کان لی ردها مه به ست پیان زانیاری و، چیه تی شته کانه، چونکه خوی زالی پایه دار، پیش نه وهی دروستکراوه کان دروست بکات، زانیویه تی نه وهی که له ناسمانه کان و له زهویدا، هه رچی دروستی ده کات زانیویه تی، هه روه ها زانیویه تی که گرانیی گه ردیله کانیان، هه روه ها ره گه زه کانیانی هه موو زانیوه، هه روه ها چهند موویان تیدان و چهند نه ندامیان هه ن؟ (نه وه به نسبت زینده وه ره کانه وه)، هه روه ها به نسبت دره خته کانه وه، هه ر دره ختیک چهند گه لای پیوه ن؟ هه روه ها چهند دروستکراوی خوی تیدا هه ن و، چهند له جوړه کانی تام و په نگ و نه وانیه به سه ردا دین؟.

نجا نه گه ر خوا ﷺ هه ر زینده وه ریکی به تاییه تی ناو هی نابایه و، به شه کانی ناو هی نابانایه، له وهی که له باره یه وه زانیوه، له زوړو له که م و، له و حالانه ی که به سه ری دادین، له وهی که له هه ر پوژگار یکا لئی زیاد ده بی، پاشان هه ر دره ختیک باس کردبایه به ته نیاو، نه وهی له و دره خته جیا ده بیته وه، له لق و پوپ و، نه وهی باس کردبایه که لئی وشک ده بی له هه ر پوژگار یکا، پاشان پروونکردنه وهی نه وهی هه موو نووسیایه، له سه ر هه ر کامیک له و شتانه و، له وهی که خوا ﷺ زانیاریه که ی ده وری داوه، دوا یی ناوی ده ریا مه ره که ب بووا یه بو نه و پروونکردنه وه یه، که خوا (تَبَارَكَ وَتَعَالَى) پروونی ده کاته وه، له باره ی نه و شتانه وه و، له دوا ی نه و ده ریایه ش هه وت هینده ی دیکه ده ریا هاتبانه گه لی، بو نه وهی که نه و پروونکردنه وانیه بنووسی له باره ی نه و شتانه وه، تیستا پروونکردنه وه که زیاتر بوو [واته: مه ره که به که ته واو ده بوو، به لام پروونکردنه وهی وشه کانی خوا ته واو نه ده بوو].

ئىنجا ئەبو جەعفەرى نەحەس بەس باسى شتەکانى زەوى کردو، که زەوى شتیکی بچووکه له چاو ئەو گەردوونە پان و پۆرە، که ئیستا زانیاری گەردوونناسیی و، فیزی، زیاتر فراوانیی گەردوونی بۆ ئیمە دەرخستو، که زانیانی گەردوونناس دەلین: تیرەى گەردوون بە پازدە ملیار (۱۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) سالی تیشکی مەزەندە دەکری، ژمارەى که هکه شانهکانی نیو گەردوون بە هەزار ملیار (۱۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) واتە: یەك تریلیۆن که هکه شان مەزەندە دەکرین، بۆ وینە که هکه شانهکەى ئیمە که (پێی کاکیشان) ی پێ دەلین، ژمارەى ئەستێرەکانی بە یەك تریلیۆن (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) واتە: هەزار ملیار ئەستێرە مەزەندە دەکرین، که یەکیک له ئەستێرەکان خۆرى ئیمەیه، خۆریش ئەو نو خرۆکه بە دەوریدا دەخولێنەوه! بەلى: ئەبوو جەعفەرى نەحەس تەنیا باسى دروستکراوەکانى زەوى کردو، له ژيانداران و له پرووێك و... هتد، بەلام ئەو دروستکراوانەى خوا خولقاندوونی، زۆر زۆر فراوانترن.

۶- (راغب الأصفهانی) دەلى: ئەگەر تەماشای ئایەتەکانى قورئان بکهین بۆمان دەردەکهوى که وشەى (إمداد) له قورئاندا بەکارهێنراوه، بۆ ئەو شتانەى خویشتراون، بەلام وشەى (مَدّ) بۆ ئەو شتانەى ناخویشتراون، بۆ وینە:

أ- له سوورەتى (طور) دا دەفهرمى: ﴿وَأَمَدَدْنَاهُمْ بِفِكَهَةٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ﴾ (۲۲)، واتە: بەهەشتییەکانمان (ئیمداد کرد) هاوکاریمان کردن بە میوه و به گوشت لهوهى ئارهزووى دهکەن.

ب- ههروهها له سوورەتى (نوح) دا نوح عليه السلام به گەلهکەى خۆى دەلى: ﴿وَيَمْدَدُكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ﴾ (۱۲)، واتە: (خوا) هاوکاریتان دهکات، بۆتان زۆر دهکات سامان و کوران.

بەلام وشەى (مَدّ) بۆ شتی ناخویشتر او به کارهاتوه له قورئان دا، بۆ وینە:

أ- له سوورەتى (مریم) دا خوا دەفهرمى: ﴿وَنَمُدُّ لَهُ مِنْ الْعَذَابِ مَدًّا﴾ (۷۹)، واتە: له سزاو ئازار بۆى زیاد دهکەین، وشەى (مَدّ) به کارهێناوه.

ب- ھەرۈھە لە سوورەتى (البقرة) دا دەفەر مۆي: ﴿وَيَذُرْهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ ۱۵،
واتە: بۆيان زىاد دەكات لە ياخىي بوونى خۆياندا سەراسىمە بىن و سەرگەردان بىن.
كە دەگونجى كە ئايەتى دىكەش لەو بارەيەو ھەيئەتتە.

بەلام لە گەل ھەموو ئەوانەش دا ھەك گوتمان: ئەو دوو پايە ھەر ھەن، كە
وشەي (مَدّ) و (إِمْدَاد) كە ھەردوو ك خويىندەو ھەكائىش ھاتوون، يەك واتايان
ھەيە، ليرە: (يَمْدُ) و (يُمْدُ)، بۆيە دەگونجى وشەي (مَدّ) و (إِمْدَاد) لە ھەندىك
شويىندا بە يەك واتا بىن، يان بە واتاي لىك نيزىك و، دەشگونجى لە ھەندىك
شويىشدا (إِمْدَاد) بۆ شتى باش و (مَدّ) بۆ شتى خراب بەكار بىن، ھەك (راغب)
گوتوويەتى.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

پاڭەياندى مەكتەبى مامۇستا ەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - ئىنگلىزچە

لە تۈۋە كومىتەتەيىپەكەن ئەمەلگە ئاشىر
www.alibapir.net

ەلى بابىر/Alibapir

ەلى بابىر/Alibapir

پاڭەياندى مەكتەبى مامۇستا ەلى بابىر

له توره كومه لايه پښتانهان له پښتاني
 ښارونو او ښارونو څخه د ښارونو
 د پښتانهانو په ښارونو کې د پښتانهانو

www.alibapir.net

پښتانهانو ښارونو

له پښتانهانو ښارونو څخه د پښتانهانو
 د پښتانهانو ښارونو څخه د پښتانهانو

archive.org/details/@alibapir

PDF

له پښتانهانو ښارونو څخه د پښتانهانو

له پښتانهانو ښارونو څخه د پښتانهانو

Alibapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

پښتانهانو ښارونو

له پښتانهانو ښارونو څخه د پښتانهانو

دەرسى چۆارەم

بە تۆۋەن كۆيۈمىلەرنىڭ ئىچىدە ئىكەنلىكىنى
بىلىش ئۈچۈن بىزنىڭ بىلەن بىر مۇلازىمەتلىك
بىزنىڭ بىلەن بىر مۇلازىمەتلىك

AliBapir/عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە

AliBapir/عەلى بابىر

بە تۆۋەن كۆيۈمىلەرنىڭ ئىچىدە ئىكەنلىكىنى
بىلىش ئۈچۈن بىزنىڭ بىلەن بىر مۇلازىمەتلىك
بىزنىڭ بىلەن بىر مۇلازىمەتلىك

AliBapir

www.alibapir.net

English - خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە

AliBapir/عەلى بابىر

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان شەش ئایەتی کۆتایی ئەم سوورەتە دەگرێتە خۆی: (۲۹ - ۳۴)، کە تێیاندا باسی خستنه نێو یە کدی شەوگاری و ژۆگاری، جیگۆرکەیان و، پامکرانی خۆرو مانگ، کراوه، هەروەها باسی هەقیقی خاوە پووچی پەرستراوه ساخته کان کراوه، سەرئنج بۆ رویشتنی کەشتییه کان به دەریادا پاکیشراوه، باسی حاله تی ترس و لەرزی سواربووانی کەشتییان، به هۆی شەپۆله داپۆشەرەکانی دەریاوه کراوه.

لە کۆتاییدا خوا بانگی مەروفايه تی کردوه، کە پارێز لە خوا بکەن و، سام لە ژۆژیک بکەن کە باب و پۆله لە فریای یە کدی نایەن، پاشان خوا باسی زانیاری پەهاو بۆ سنووری خۆی کردوه، کە هیچ شتیکی لێ پەنھان و شیردراوه نیه.

﴿الْمَرَّةَ أَنْ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ (۲۹) ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ (۳۰) الْمَرَّةَ أَنَّ الْفَلَكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ (۳۱) وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوَجٌ كَالظُّلَلِ دَعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْنَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ﴾ (۳۲) يَأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَأَخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنِ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ﴾ (۳۳) إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ (۳۴)

مانای دهقاو دهقی ئایه تهكان

{(ئەى مروّف!) ئايا نابىنى كە خوا بە شىنەى شەوگار دەخاتە نىو پۆژگارەو،
 پۆژگارىش بە ئەسپايى بە نىو شەوگارىدا دەكات و، خۆرو مانگىشى ملكەچ
 كىردوون، هەر كاميان بەرەو كاتىكى ناوبراو (دىارىيىكراو) دەپوات، هەرەوھا (ئايا
 نازانى) خوا شارەزاي ئەوھىيە كە دەيكەن ﴿٢٩﴾ ئەو (تەگىيرو بەپۆئەبىردنەش)
 بە ھۆى ئەوھىيە كە تەنيا خوا ھەقەو، ئەوھى جگە لەوى لىى دەپارنەو،
 ناھەق و پووچە، ھەرەوھا بەس خوا بەرزى گەورەى ﴿٣٠﴾ ئايا نابىنى كەشتى
 بە ھۆى چاكەى خواو (كە ئاوى وا دروستكردو، كەشتى پىيدا بىروا) بە
 دەريادا دەپوات، (خوا ئەوھى خستە پوو) تاكو لە نىشانەكانى خۆيتان پىشان
 بدات، بە دلىيى لەوھدا نىشانە ھەن بۆ ھەموو (مروّفىكى) زۆر خۆراگرى زۆر
 سوپاسگوزار (بۆ خوا) ﴿٣١﴾ لە كاتىكىش دا (دەريا ئالۆز دەبى) شەپۆلىكى وەك
 سىبەران داياندەپۆش، بە ملكەچىى خۆ بۆ خوا ساغكەرەوانە لە خوا دەپارنەو،
 كەچى دواى ئەوھى بەرەو وشكانى دەربازى كردن، ھەيانە ميانجىيەو، تەنيا
 ھەر زۆر پەيمان شكىنىكى زۆر سىلە نكوولى لە نىشانەكانمان دەكات ﴿٣٢﴾ ئەى
 خەلكىنە! پارىز لە پەرەردگارتان بكەن و، ترس و سامى پۆژىكتان ھەبى كە
 ھىچ بابىك سوود بە پۆلەكەى ناگەيەنى و، ھىچ پۆلەيەكىش ھىچ سوودىك بە
 بابى ناگەيەنى، بىگومان بەللىنى خوا راستە، ئنجا با ژيانى دنيا فرىوتان نەدات
 و، (شەيتانى) فرىودەر بەرانبەر بە خوا ھەلتاننەخەلەتتى ﴿٣٣﴾ بىگومان خوا
 زانىارى (ھاتنى) كاتى تىكچوونى دنياى لەلايەو، باران دەبارىنى و، دەزانى چى
 لە مندالداناندا ھەيەو، كەس نازانى بەيانى چى دەكات و، كەس نازانى لە چ
 زەويەك (شويىك) دا دەمرى، بەراستى خوا زاناي شارەزايە ﴿٣٤﴾}.

شیکردنەوہی ھەندیک لە وشەکان

(يُولُجُ): (الْوُلُوجُ: الدُّخُولُ فِي مَضِيقٍ)، (وُلُوجُ): بریتیه لە چوونە نیو شتیکی تەنگەبەر، ھەروەھا (إِلْجَاج) و (وُلُوجُ): بە مانای: خزانە نیوی شتیک بوو شتیک بە ئەسپایی و بە شینەبیش، دێ، یانی: (الدُّخُولُ فِي شَيْءٍ بِرَفْقٍ).

(مُقْنَصِدٌ): (مُتَوَسِّطٌ)، واتە: میانجیی، (المُقْتَصِدُ: الفَاعِلُ لِلْقَصْدِ وَهُوَ التَّوَسُّطُ بَيْنَ الطَّرْقَيْنِ)، (مُقْتَصِدٌ): کەسێکە ئەنجامدەری (قَصْد) بێ، ئەویش بریتیه لە میانجیی لە نیوان دوو لادا، واتە: بە هیچ لایە کدا تینەپەرینی و داینەشکینی.

(خَتَارٍ): (الْخَتَرُ: غَدَرٌ يَخْتَرُ فِيهِ الْإِنْسَانُ، أَيْ: يَضْعَفُ وَيَكْسِرُ لاجْتِهَادِهِ فِيهِ، الْخَتَرُ: أَقْبَحُ الْغَدْرِ)، وشە (خَتَار) صیغە زێدەرپۆیی (خَاتِر)ە، وەك (غَدَار) صیغە زێدەرپۆیی (غَادِر)ە، ئنجا (خَتَر): بریتیه لە غەدرێك، ((غَدَر)) یانی: پەیمان شکاندن، کە مرووف تیدا (خَتَر) دەبێ، واتە: بێھێز دەبێ و دەشکێ، لەبەر ئەوہی زۆر ھەولێ تیدا دەدات، ھەروەھا (الْخَتَر) ئاواش لیکدراوہتەوہ: (أَقْبَحُ الْغَدْرِ) ناقولاترین غەدرو پەیمان شکاندن، کەواتە: (خَتَار) یانی: زۆر پەیمانشکین.

(كُفُورٍ): (الْمُبَالِغُ فِي كُفْرَانِ النُّعْمَةِ)، (کفور) کەسێکە زێدەرپۆیی بکات لە نادیدە گرتن و، سێلەیی کردن بە چاکەکانی خوا، یانی: زۆر زۆر ناسوایس.

(تَغَرَّنَاكُمْ): (لَا تَغَرَّنَاكُمْ) یانی: (لَا تَخْدِعَنَّكُمْ) بە ھەلتاننەخەلەتینی.

(السَّاعَةِ): (السَّاعَةُ الَّتِي تَقُومُ فِيهَا الْقِيَامَةُ)، (ساعة): بریتیه لەو کاتە دیاریکراوہی کە ئاخیرزەمانی تیدا دێ، لێرە لەو سیاقە لە سوورەتی (لقمان)دا ئەوہ دەگەییەنێ، ئەگەرنا (ساعة) بەو کاتەش دەگوترێ کە پۆژی دوایی و کووتایی ئەم ژيانە دنیاویە تیدا دێ، جاری واش ھەبە وشە (ساعة): ھەم بوو ئاخیر

زەمان و ھەم بۆ قیامەت و زیندوو بوونەوێش بەکارھاتو، جاری واش ھەییە بە واتای یەکیکیان بەکارھاتو، ئەو بە پێی سیاقەکە دەزاندری.

ھەرۆھا (السَّاعَةُ: جُزْءٌ مِنْ أَجْزَاءِ الزَّمَانِ وَيَعْبُرُ بِهَا عَنِ الْقِيَامَةِ)، (سَاعَةٌ): بەشێکە لە بەشەکانی کات، تەعبیری شی پێ دەکرێ لە قیامەت، لە پۆژی دوازی و، لەو کاتەش کە دنیا تێیدا کۆتایی دی.

(الْعَيْشُ): (الْمَطَرُ) واتە: باران، یاخود بارانیەک کە لە فەریا دی و دوازی ئەوێ خەڵک چاوەڕوانیی کردو، بۆیان دەباری.

مانای گشتیی ئایەتەکان

ئەم شەش ئایەتانی سوورەتی (لقمان) ھەموویان بە یەکەوێ پەيوەستن وەك ئالْقَه كانی زنجیرێك، زۆر جارێان گوتوو مانە: ئایەتەکانی ھەر سوورەتێك وەك ئالْقَه كانی زنجیرێك پێکەوێ پەيوەستن و یەكدی دەبەستنەو، لێرەش خوا ﷻ دوازی ئەوێ لە ئایەتەکانی پێشیدا، باسی ھەندێك لە سیفەتەکان و، کارە ناوازیەکانی خوێ کرد، ئنجا باسی ھەندێکی دیکەیان دەکات و دەفەرموێ:

﴿الْمَرْءُ﴾، ئایا سەرنجێت نەداو؟ لە ئایەتەکانی پێشی دا بە: ﴿الْمَرْءُ﴾، دەستی پێکرد، ئایا سەرنجێت نەداو؟ بە کو مروّقەکانی دواندن، بەلام لێرەدا بە تەك، ھەر کام لە مروّقەکان دەدوین، دوازی ئەوێ بە کو دواندن و، ھەندێك لە نازو نەعمەت و چاکەکانی خوێ خستە بەرچاویان، ئنجا تەك تاکیان دەدوین: ﴿الْمَرْءُ﴾، یانی: (أَلَمْ تَرَ أَيُّهَا الْإِنْسَانُ) ئەو مروّق! ئایا نەتبینیو؟ سەرنجێت نەداو؟ نەتبینیو بە چاوی سەرو بە چاوی عەقڵ و دڵ، ھەردووکیان دەگریتەو، ﴿أَنَّ اللَّهَ يُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾، کە خوا شەوگەر دەخاتە ئێو پۆزگەرەو، پۆزگەر دەخاتە ئێو شەوگەرەو؟ واتە: شەوگەر بەو شوێنە

دادینى كە پېشتەر پۆژگارى لیبوو، پۆژگاریش دینیتە ئەو شوینەى كە پېشتەر شەوگارى لیبوو، وەك لە سوورەتى (الزمر) دا دەفەرموی: ﴿يُكْوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكْوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ﴾، واتە: شەوگار بەسەر پۆژگاردە دەپېچى و، پۆژگار بەسەر شەوگاردە دەپېچى.

هەر وەها لە سوورەتى (الأعراف) دا دەفەرموی: ﴿يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا﴾، واتە: بە شەوگار پۆژگار دادەپۆشى، بە خیرایی شوینی دەکەوی، بە ئاشکرا لەم ئایەتە موبارەکانەو ديارە، كە خوا دەفەرموی: ئەو زەویيەى ئیو لەسەرى دەژین، هیلکەیی و خپ هەلکەوتو، هەمیشە شەوو پۆژ لەسەرى، بە دواى یەكدا دین، وەك یەكدى راو بنین و، بەسەر یەكدا بپچرین، چونکە شەوگارو پۆژگار هەردووکیان وەك پۆشاکیكى سپى و پەش وان، كە لە زەویيەو دەپېچرین، شەوگار پۆشاکیكى پەشەو، پۆژگار پۆشاکیكى پوون و سپی، بە دەورى زەویيەو دەپېچرین، وەك لە ئایەتەكەى سوورەتى (الزمر) دا دەفەرموی: ﴿يُكْوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكْوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ﴾، (تکویر: کور العمامة)، (تکویر) میزەر كە دەپېچرێ، یانى: قەف و قەدەکانى بەسەر یەكدا دەپېچرین، شەوگارو پۆژگاریش، ئاوا بە دواى یەكدا دین، ئەمە بە ئاشکرا دەریدەخات كە ئەو شوینەى پۆژگارو شەوگار ئاوا بە دواى یەكدا دین، یەكدى دادەپۆشن و بەسەر یەكەو دەپېچرین، دەبى خپو هیلکەیی هەلکەوتبى.

﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾، هەر وەها خۆرو مانگیشى دەستەمۆو رام و ملکەچ کردوون، هەر کامیکیان بەرەو کاتیکی دیاریکراو دەروات، ﴿وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾، هەر وەها ئایا سەرنج نادەن: كە خوا شارەزای ئەو یەكە دەیکەن؟

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ﴾، ئەو هەش ئەو تەگیرو مشوورخۆرییە، ئەو بە دواى یەكدا هینانى شەوو پۆژە، ئەو پامکردنى مانگ و خۆرە بۆ کاتیکی دیاریکراو، بە هۆى ئەو وەه یەكە بەس خوا هەقە، چەسپاو، راستە، ﴿وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ

﴿البطل﴾، ديسان به هوئی ئەوەوەیە که ئەوەی لە جیاتی وی، یاخود جگە لەو
لێی دەپاڕێنەو، پووچە، بێ نێوەڕۆکە، ﴿وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾، ھەرۆھە
بە هوئی ئەوەوەیە که ھەر خوا بەرزى گەرەبە.

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرَى فِي الْبَحْرِ نِعْمَتِ اللَّهِ﴾، خوا دووبارەى دەکاتەو: ئایا
سەرئەنجام نەدەى! بە چاوی سەرۆ بە چاوی عەقڵ و دڵ، پانامینى! کە کەشتی
بەھوئی چاکەى خواو بە دەریادا دەروات؟.

(فُلْكَ) دەگونجێ تاک بێ، دەشگونجێ کۆ بێ، (فُلْكَ) ھەم بە مانای (سَفِينَة)،
ھەم بە مانای (سُفُن) دێ، کەشتیەکان دەپۆن، یان کەشتی بە دەریادا دەروات
بە هوئی چاکەى خواو، بۆچی بەھوئی چاکەى خواو؟ چونکە خوا دەریای وا
لێکردووە کە ئاوی جۆرە ماددەى کە شل بێ، کەشتی و بەلەم لەسەرى بخزن،
ئەگەر وەك وشکانی بووایە، مەگەر وەك سەیارە تايەو پێچکەیان ھەبووایە،
ئەگەر نا نەیان دەتوانی بپۆن و ئاوی بخزن، چونکە کەشتیەکان و بەلەمەکان لەسەر
ئاوی دەخزن، ئنجا خوا وایکردووە ئاوی ھالەتەکەى وابێ، بەلەم و کەشتی لەسەرى
بخزن و، بتوانن بپۆن، ھەرۆک خوا ھەوای وایکردووە، فرۆکە بتوانن تێدا
جووڵە بکات، ﴿لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ﴾، خوا ئەوەى بۆ پەخساندوون، تاکو لە
نیشانەکانى خۆتان پێشان بدات، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾، بە
دەنیایى لەویدا نیشانە ھەن، بۆ ھەر زۆر خۆراگریکی زۆر سوپاسگوزارو شوکرانە
بژێر، چونکە کەسێک زۆر خۆراگر بێ و زۆر شوکرانە بژێر بێ، دڵەکەى زیندوو
دەبێ، دڵەکەى پۆشن دەبێ، ئیدی لە ئەنجامى ئەوەدا، تەماشای ھەر شتێک
بکات، دەستی خواى تێدا دەبینێ و، وەك نیشانەى خوا دیتە بەرچاوی.

﴿وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوَّجٌ كَالظُّلَلِ﴾، لە کاتێکدا شەپۆلیکی وەك تاریکییان
دایانپۆشی، (ظُلْ) کۆی (ظِلَّة) یە، (ظِلَّة) یانى: سیبەر، یان: ھەوریك کە سیبەرى
کردووە، لە کاتێکدا شەپۆلیک دایانپۆشی وەك سیبەران، ئنجا کەسێک سواری
کەشتیە گەرەبەکان بووبێ لە دەریا گەرەبەکاندا، ئەو دیمەنە چاک دەزانێ

چۆنە! چونکە جاری وا ھەییە ئەو کەشتییە، بە تاییبەتی ئەگەر لە شەودا بێ، کاتیک کە با ھەلەدەکات و شەپۆلی گەورە گەورە دین، ئەو کەشتییە کاتیک سەرەکە (نووکەکە) بەرز دەبێتەو، دوایی بەرەو خوار دەچێ، دەلێی تاکو بنی دەریا گیر نابێ، ھەروەھا کە بە لای راست و چەپدا دێ، یان بە لای پشتەووەدا دەشکێتەو، شەپۆلەکان ھێندە کۆن بەرز دەبنەو، ئەو کەشتییە گەورە ھەرچەندە زۆر زل بێ، ئەگەر ھەوت قات بێ، ئەگەر دە قات بێ، ئەگەر سێ ھەزار (۳۰۰۰) کەس، ئەگەر دە ھەزار (۱۰,۰۰۰) کەس، یان سەد ھەزار (۱۰۰,۰۰۰) کەس ھەلبگرێ، یاخود باری زۆر گەورە دەیان فرۆکە لەسەر بن، بەلام لە ئێو ئەو دەریا گەورەدا، ھەروەک شتێکی بچووێ ئەو شەپۆلانە دەریا، یاری و گەمە پێ دەکەن.

دەفەرموی: کاتیک کە شەپۆلێک دایانبپۆشی وەک تاریکیان، ﴿دَعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾، لە خوا دەپارێنەو و ملکە چیی خۆیان بۆ خوا ساغ کردۆتەو، لە کاتیکدا لێ دەپارێنەو، ملکە چیی خۆیان بۆ خوا ساغ کردۆتەو، بەشی کەسیان پێو نەھێشتەو، ملکە چییەکیان تەنیا بۆ خوا.

﴿فَلَمَّا بَجَحْتُهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْنَصِدٌ﴾، بەلام دوای ئەوێ بەرەو وشکانیی دەربازی کردن، ھەیانە میانجییە، واتە: ھەیانە میانجییەو لەسەر خەتی ئێو پراست ماوەتەو، ئەگەر زۆریش نەبۆتە بەندەیکە باش، بەلام زۆریش بە لای کوفرو سپلەیی دا نەشکاوتەو، ھالەتێکی میانجییە، دەشگونجێ مەبەست ئەو بێ: کە کاتیک بەرەو وشکانیی دەربازیان دەکات، تێیاندا ھەییە کە میانجییە، بەلام زۆربەیان نا سوپاس و سپلەن بەرانبەر بە چاکەکانی خوا، بە بەلگەئەو کە دوایی دەفەرموی: ﴿وَمَا يَحْمَدُ بَعْدَئِنَّا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ﴾، تەنیا ئەوانەش نکوویی لە ئایەتەکانی ئێمە دەکەن، کە زۆر پەیمانشکێن و زۆر سپلە بن، یانی: لەگەڵ خوادا زۆر پەیمانشکێن بن، کە پەیمان بە خوا دەدەن تەنیا ئەو بپەرستن و لێ دەپارێنەو، کەچی دوای ئەوێ دەربازی کردن، پەیمانەکە دەشکێن و،

لە جیاتی ئەوەی سوپاسگوزاری بکەن، زۆر سێڵەو ناسوپاسن، ئەوانە نکوویی
لە نیشانەکانی ئیمە دەکەن، کەواتە: هەیانە کە میانجییە، بەلام زۆربەیان
پەیمانشکێن و سێڵەن، ئەوە بە نسبەت مروّفەکانەو بە گشتی، یاخود بە
نسبەت هاوبەش بۆ خوا دانەرەکانەو، کە تێیاندا هەیه دواي ئەوەی دەرەزەبازی
دەبن، حالەتێکی میانجیی دەمێنن و، زۆر مل ناداتە سێڵەیی و پەیمانشکاندن
لەگەڵ خواي پەرەردگاردا، بیرەوهرییهکانی تەنگانەي دەریاو، دەرەزەبازەکانی
لەلایەن خواوە، هەر لەلا دەمێنن.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ﴾، ئەي خەلکینه! پارێز لە پەرەردگارتان بکەن،
واتە: خۆتان پارێزن لەو کە پەرەردگارتان شتیکتان لێ ببینی، شتیکتان لێ
ببیسیت، پێی ناخۆش بێ، خواش ﷻ دوو شتی لە مروّفدا پێ ناخۆشن:
یەكەم: ئەوە کە ئەركەکانی لەسەری فەرەز کردوون، بیانچوین.

دووهم: ئەو شتانەي لێ قەدەغە کردوون، قەدەغەکانی خوا بشکێن.

﴿وَخَشَوْا يَوْمًا﴾، هەرەو هەلە پۆژیکیش بترسین، سام و هەیهەتی پۆژیکتان
لە دڵدا هەبن، ﴿لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ﴾، کە هیچ بابێک (هیچ باب و
دایکێک) سوود بە پۆلەي خۆي ناگەیهنن، ﴿وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَارٌ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا﴾،
دیسان هیچ لە دایکبویەکیش سوود بە باب و دایکی ناگەیهنن، واتە: کەس
دادی کەس نادات، باب و دایک و پۆلە دەفریای یەکدی نایەن، ﴿إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾،
بە دڵنیایی بەلێنی خوا راستە، ﴿فَلَا تَعْرَضْكُمْ أَحْيَاةُ الدُّنْيَا﴾، بە
ژیانی دنیا فریوتان نەدات، هەلەتانه خەلەتینن، ژیانی دنیا یانی: ئارەزووەکانی
ژیانی دنیا، بە شتی حەرەم لە ژیانی دنیا فریوتان نەدات، ئەگەرنا ژیانی دنیا
هەمووی لە مروّف قەدەغە نەکراو، خوا ئیمەي لێرەدا داناو تاکو تاقیمان
بکاتەو، نێعمەتەکانی بۆ ئیمە خولقاندوون، بەلام کە دەفەرموی: بە ژیانی
دنیا فریوتان نەدات یانی: شتە قەدەغەکان و ئارەزووە خراپەکانی دنیا فریوتان

نەدەن، ئەگەرنا بە تەئکید بایی ئەوەندە کە ئینسان ژيانی بسوورێ و، مەداری ساز بێ، بۆی هەیه بەهرەمەند بێ لە نازو نەعمەتەکانی خوا، وەك خوا لە سوورەتی (الأعراف) دا دەفەرموێ: ﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ﴾، واتە: بۆی کێ ئەو جوانییەى خوا بۆ بەندەکانی دەریهێناوەو، ئەو بژێوە خوێش و بە تامانەى بۆ بەندەکانی دروستییکردوون، کێ قەدەغەى کردوون؟ بێگومان کەس قەدەغەى نەکردوون، بەلام گەنگ ئەوەیە تۆش - ئەى مرووف! - ژيانى دنیاو پابواردنى دنیا، وەك ئامراز تەماشایە، بۆ وەدەست هێنانى پەزنامەندى خوا، پاشان وەك ژيانىکى کاتى و وەك شوێنى تیدا تاقى کرانەو، تەماشایە، نەك گوریسى لە بن پابخەى و بە کۆلى دابەدى و تەنیا دنیا بىنى!! ﴿وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ﴾، هەرۆهەبا فریودەر بەرانبەر بە خوا فریوتان نەدات، فریودەر بە پلەى یەكەم، دەگونجی مەبەست پێى ئیبلیس بێ، کە خەلکی زۆرى فریو داو، یاخود هەر شتێکى دیکە کە خەلک فریو دەدات، با فریوتان نەدات لە بەرانبەر خوادا.

لە کۆتایى ئەم سوورەتە موبارەکەدا، خوا زانیاریى بێسنوورى خوێ بۆ ئێمە دەردەخات و جارێکى دیکە، دەفەرموێ: ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾، بە دڵنیایى خوا زانیاریى (ساعة) ی لە لایە، زانیاریى ئەو کاتەى کە ژيانى دنیاى تیدا کۆتایى دێ، یاخود ئەو کاتەى کە مردووانى تیدا زیندوو دەبنەو، یاخود (ساعة) بە مانای پوژى دوایى دێ، بە ئاخیر زەمانیەو، بە قیامەتیەو بە هەموویەو، بێگومان هەر خوا زانیاریى هاتنى ئەو پووداو مەزنەى لە لایە، چ ئاخیر زەمان، چ هەلسانەو، چ هەردووکیان.

﴿وَيُنَزَّلُ الْغَيْثَ﴾، بەس خواش باران دەبارێنى، بارانێک کە لە فریای خەلک دێ، ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ﴾، تەنیا خواش دەزانى چی لەنیو منداڵانەکاندا هەیه، منداڵانى کێ؟ هێ مرووفان، هێ ئازەلان، بە هەموو جوړەکانیانەو.

هه ئێره كۆمپانه ئێههكان لهكاتێكێ
 1929-2019-2020-2021-2022-2023-2024-2025-2026-2027-2028-2029-2030-2031-2032-2033-2034-2035-2036-2037-2038-2039-2040-2041-2042-2043-2044-2045-2046-2047-2048-2049-2050-2051-2052-2053-2054-2055-2056-2057-2058-2059-2060-2061-2062-2063-2064-2065-2066-2067-2068-2069-2070-2071-2072-2073-2074-2075-2076-2077-2078-2079-2080-2081-2082-2083-2084-2085-2086-2087-2088-2089-2090-2091-2092-2093-2094-2095-2096-2097-2098-2099-2100-2101-2102-2103-2104-2105-2106-2107-2108-2109-2110-2111-2112-2113-2114-2115-2116-2117-2118-2119-2120-2121-2122-2123-2124-2125-2126-2127-2128-2129-2130-2131-2132-2133-2134-2135-2136-2137-2138-2139-2140-2141-2142-2143-2144-2145-2146-2147-2148-2149-2150-2151-2152-2153-2154-2155-2156-2157-2158-2159-2160-2161-2162-2163-2164-2165-2166-2167-2168-2169-2170-2171-2172-2173-2174-2175-2176-2177-2178-2179-2180-2181-2182-2183-2184-2185-2186-2187-2188-2189-2190-2191-2192-2193-2194-2195-2196-2197-2198-2199-2200-2201-2202-2203-2204-2205-2206-2207-2208-2209-2210-2211-2212-2213-2214-2215-2216-2217-2218-2219-2220-2221-2222-2223-2224-2225-2226-2227-2228-2229-2230-2231-2232-2233-2234-2235-2236-2237-2238-2239-2240-2241-2242-2243-2244-2245-2246-2247-2248-2249-2250-2251-2252-2253-2254-2255-2256-2257-2258-2259-2260-2261-2262-2263-2264-2265-2266-2267-2268-2269-2270-2271-2272-2273-2274-2275-2276-2277-2278-2279-2280-2281-2282-2283-2284-2285-2286-2287-2288-2289-2290-2291-2292-2293-2294-2295-2296-2297-2298-2299-2300-2301-2302-2303-2304-2305-2306-2307-2308-2309-2310-2311-2312-2313-2314-2315-2316-2317-2318-2319-2320-2321-2322-2323-2324-2325-2326-2327-2328-2329-2330-2331-2332-2333-2334-2335-2336-2337-2338-2339-2340-2341-2342-2343-2344-2345-2346-2347-2348-2349-2350-2351-2352-2353-2354-2355-2356-2357-2358-2359-2360-2361-2362-2363-2364-2365-2366-2367-2368-2369-2370-2371-2372-2373-2374-2375-2376-2377-2378-2379-2380-2381-2382-2383-2384-2385-2386-2387-2388-2389-2390-2391-2392-2393-2394-2395-2396-2397-2398-2399-2400-2401-2402-2403-2404-2405-2406-2407-2408-2409-2410-2411-2412-2413-2414-2415-2416-2417-2418-2419-2420-2421-2422-2423-2424-2425-2426-2427-2428-2429-2430-2431-2432-2433-2434-2435-2436-2437-2438-2439-2440-2441-2442-2443-2444-2445-2446-2447-2448-2449-2450-2451-2452-2453-2454-2455-2456-2457-2458-2459-2460-2461-2462-2463-2464-2465-2466-2467-2468-2469-2470-2471-2472-2473-2474-2475-2476-2477-2478-2479-2480-2481-2482-2483-2484-2485-2486-2487-2488-2489-2490-2491-2492-2493-2494-2495-2496-2497-2498-2499-2500-2501-2502-2503-2504-2505-2506-2507-2508-2509-2510-2511-2512-2513-2514-2515-2516-2517-2518-2519-2520-2521-2522-2523-2524-2525-2526-2527-2528-2529-2530-2531-2532-2533-2534-2535-2536-2537-2538-2539-2540-2541-2542-2543-2544-2545-2546-2547-2548-2549-2550-2551-2552-2553-2554-2555-2556-2557-2558-2559-2560-2561-2562-2563-2564-2565-2566-2567-2568-2569-2570-2571-2572-2573-2574-2575-2576-2577-2578-2579-2580-2581-2582-2583-2584-2585-2586-2587-2588-2589-2590-2591-2592-2593-2594-2595-2596-2597-2598-2599-2600-2601-2602-2603-2604-2605-2606-2607-2608-2609-2610-2611-2612-2613-2614-2615-2616-2617-2618-2619-2620-2621-2622-2623-2624-2625-2626-2627-2628-2629-2630-2631-2632-2633-2634-2635-2636-2637-2638-2639-2640-2641-2642-2643-2644-2645-2646-2647-2648-2649-2650-2651-2652-2653-2654-2655-2656-2657-2658-2659-2660-2661-2662-2663-2664-2665-2666-2667-2668-2669-2670-2671-2672-2673-2674-2675-2676-2677-2678-2679-2680-2681-2682-2683-2684-2685-2686-2687-2688-2689-2690-2691-2692-2693-2694-2695-2696-2697-2698-2699-2700-2701-2702-2703-2704-2705-2706-2707-2708-2709-2710-2711-2712-2713-2714-2715-2716-2717-2718-2719-2720-2721-2722-2723-2724-2725-2726-2727-2728-2729-2730-2731-2732-2733-2734-2735-2736-2737-2738-2739-2740-2741-2742-2743-2744-2745-2746-2747-2748-2749-2750-2751-2752-2753-2754-2755-2756-2757-2758-2759-2760-2761-2762-2763-2764-2765-2766-2767-2768-2769-2770-2771-2772-2773-2774-2775-2776-2777-2778-2779-2780-2781-2782-2783-2784-2785-2786-2787-2788-2789-2790-2791-2792-2793-2794-2795-2796-2797-2798-2799-2800-2801-2802-2803-2804-2805-2806-2807-2808-2809-2810-2811-2812-2813-2814-2815-2816-2817-2818-2819-2

مەسەلە گرنگەکان

مەسەلە یەكەم:

سەرنجراکێشانی مرووف بۆ جیگۆرکیی شەوو پۆژو چوونە نیو یە کدییان و، پامکرانی خۆرو مانگ و، پۆشتنیان بۆ کاتیکی دیارییکراو، گێرانەوێ ئەو دیاردانەش بۆ راستیی و چەسپاویی خواو، پووجەلیی پەرستراوانی ساختهو، بەرزیی و گەورەیی و بێ وێنەیی خوا:

خوا دەفەرموێ: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝٢١﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الْبَطْلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ۝٢٢﴾

شیکردنەوێ ئەم دوو ئایەتە، لە هەشت بەرگەدا:

١- ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ﴾ ئایا نابینی، ئایا سەرنج نادەیی کە خوا شەوگەر دەخاتە نیو پۆژگارەو؟ پرووی دواندن لێردا لە کەسیکی دیارییکراو نیو، بەلکو هەموو مرووفێک دەگریتەو، هەمزە (أ) لێردا، هەمزە پرسیارلێکردنی نکوولێلێکەرانه (هَمَزَةُ الْإِسْتِفْهَامِ الْإِنْكَارِيَّةِ)، دیتنیش لێردا دیتنی زانیاریی و چاوییه (الرُّؤْيَةُ عِلْمِيَّةٌ وَبَصَرِيَّةٌ)، چونکە ئەوێ کە باس دەکری، کە چوونە نیوی شەو بۆ پۆژو، چوونە نیوی پۆژ بۆ شەو، هەروەها پامکرانی مانگ و خۆر بۆ کاتی دیارییکراو، ئەوانە هەموویان هەم بە چاو دەبینرێن، هەم بە عەقل و هۆشیش دەرك دەکری.

(يُولِجُ أَي: يَدْخُلُ) پێشتریش گوتمان: (إِيلاج): بریتیه لە چوونە نیویکی بە ئەسپایی، بە شێنەیی، چوونە نیو شتیکی تەنگەبەر، ئایا سەرنج نادەیی چۆن خوا شەوگەر دەخاتە نیو پۆژگار.

(۲) ﴿وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الظِّلِّ﴾، هەروەها پۆژگاریش دەخاتە نێو شەوگار، ئەمە وەك نایەتەكەى سوورەتى (الزمر)ە، كە دەفەرموى: ﴿يَكْوَرُ الظِّلُّ عَلَى النَّهَارِ وَيَكْوَرُ النَّهَارُ عَلَى الظِّلِّ﴾، واتە: شەوگار بەسەر پۆژگاردە دەپێچى و، پۆژگاریش بەسەر شەوگاردە دەپێچى.

هەروەها لە سوورەتى (یس)دا، كە دەفەرموى: ﴿وَأَيُّهُمُ الظِّلُّ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمُ مُظْلِمُونَ﴾، واتە: نیشانهیهكى دیکە بۆیان ئەوەیە كە شەوگار پۆژگارى وەك كەولکردن لى كەوڵ دەكەین لى دەردەهێنین، [هەر كاتیش شەوگار پۆژگارى لى دەرهێنرا، پرووناكى لى دەرهێنرا]، ئىدى كتوپر ئەوان دەكەونە نێو تاريكییهوه.

بۆیە خوا ﷻ لێرەو لە شوێنەكانى دیکەش، بە زۆرى شەوگار پێش دەخات، چونكە هاتنى تاريكى لە دواى پرووناكى زیاتر جێى سەرنجە، لەبەر ئەوەش كە ئەصل بریتیه لە تاريكى و، خوا ﷻ بە پرووناكى تاريكى در پێداوهو لابردوه.

(۳) ﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ﴾، هەروەها ئایا سەرنج نادەى و نابینی: خوا خۆرو مانگی دەستەمۆو پامکردوون، (تسخیر): بریتیه لە مل پێكەچکردنى شتێك و، پامکردنى.

(۴) ﴿كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾، هەر كامێكیان [لە مانگ و خۆر] بەرەو كاتیكى دیاریكراو، بەرەو كاتیكى ناوبراو دەروات، (الْجَرَى: الْمَشْيُ السَّرِيعُ)، (جَرَى): بریتیه لە رۆشتنێكى خێرا.

(۵) ﴿وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾، كە بێگومان خواش بەوهى دەيكەن، شارەزایە، واتە: خوا ﷻ وەك چۆن شەوگار دەخاتە نێو پۆژگارو، پۆژگار دەخاتە نێو شەوگار، بەهەمان شیوه خۆرو مانگیشى دەستەمۆو كردوون، هەر كامێكیان بۆ كاتیكى دیاریكراو دین و دەچن، هەروەها بزائن و سەرنج بدەن! خوا شارەزای ئەوەشە كە دەيكەن، كەواتە: بزائن كە خوا ئەم گەردوونەى هەلخستوه تاكو ئیوه تێیدا بژین، وامەزانن كە كردەوهكانتان تۆمار ناکرێن، كردەوهكانتان هەروا بى هووده دەپۆن، بەلكو خوا شارەزای ئەوەیە كە دەيكەن،

بۆیە بزائن چۆن لەم گەردوونەدا، لەم سەر زەوییه، بەو ئاسمان و بەو کەھکەشانانەووە بەو سیستەمە کە خوا دایناوە، بزائن چۆن ژیان دەبەنە سەر، چونکە دواوی کردەووە کانتان دینەووە پیتان.

(۶)- ﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ﴾، ئەوەش بەهۆی ئەوەوەیە کە بەس خوا ھەقە، چەسپاوەو راستە.

(۷)- ﴿وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَطِلُ﴾، ھەرۆھە بەهۆی ئەوەوەیە کە ئەوەی لە جیاتی خوا، جگە لە خوا لێی دەپارێنەووە، پووچە، بێ بنەمایە.

لە سوورەتی (الحج) دا ھەر ئەم تەعبیرە ھاتووە، بە تَوَزِيك جیاوازییەو، لەوێ دەفەرمووی: ﴿وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَطِلُ﴾ (۶۲) کە ئەو (هُوَ)، (ئەو) راناویکی جیاکەرەووەیە (ضَمِيرُ الْفَصْلِ) مانایەکە ی زیاتر تۆخ دەکاتەو، کە لە ھەندیک سیاق و شوێن دا، پێویست بەو دەکات مانایەکە ی زیاتر تۆخ بکریتەو، لە شوێنیک دیکە وا پێویست دەکات کە متر تۆخ بکریتەو، بۆیە لە تەعبیرەکاندا جاری وا ھەیە خوا وشەیکە کەم یان زیاد دەکات.

واتە: ئەم گەردوونە کە بەم شیوەیە بەرپۆوەدەچێ، ھەمووی سیستەماتیک و ریکخراو (مُنَظَّم) ە، ھۆکارەکە ی ئەوێ: خوا ھەقەو چەسپاوە، بەدیھێنەرایەتی خوا، پەرۆردگاریتی خوا، مشوورخۆریتی خوا، پەرستراویتی خوا، ھەقەو چەسپاوە، بەلام ئەوانە ی لە جیاتی خوا، جگە لە خوا لێیان دەپارێنەو، پووچ و بێ نیوەپۆکن، کەواتە: وەك چۆن خوا ﷻ ھەر خۆی ئەم گەردوون و ژیانە بەرپۆوە دەبات، ھەر ئەویش پێویستە بپەرستری و بەندایەتی بۆ بکری، لێرەدا پیتیکی (جَرَّي) گونجاو کە لەگەڵ ماناکە ی دا دەگونجی، دادەنری، کە قرتینراو پێش (أَنَّ) وەك: (ذَلِكَ دَالٌ عَلَى أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ) واتە: ئا ئەو بەلگە یە لەسەر ئەوەی ھەر خوا ھەق و راست و چەسپاوە.

وشەى (حَقُّ) ھەر جەرەس و ئاوازی وشەكە، مانایەكەشى دەگەینى، دوو پیتەكەى ھەردووکیان پیتی (ح) و (ق)، كە (ق) دوو قافە تیکدا (دَعْم) کراون، ھەردووکیان پیتی گەروو (حَلَق)یان پى دەلین، كە ھەر گو کردنى وشەكە بو خۆى، دەلالەت لەسەر مانایەكەى دەكات، (بَاطِل)یش كە لە چوار پیتی: (ب) و (ا) و (ط) و (ل) پىك دى، ئەویش دیسان جەرەس و دەنگى بیژەكە، مانایەكەشى دەگەینى، وەك شتیكى بۆش، دەنگى ھەیه بەلام نیوەپۆكى نیە.

۸- ﴿وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾، ھەروھا بەھۆى ئەووەھیه كە خوا بەرزى گەورەیه.

كە دەفەرموى: خۆرو مانگی دەستەمۆ کردوون، ھەر کامیکیان بو کاتیكى دیارییکراو دەروات، واتە: ھیچ کام لە دروستکراوەکانى ئەم گەردوونە بى سیستم و بى سەرپەرشتیار نین و، ھەمووشیان بە ژيانى مەوقەوہ لەم سەر زەویيە، پەيوەستن، بە تايبەتیی خۆرو مانگ، ھەر زۆر پەيوەستن، وەك پىشتەر باسماں کردوہو، دواتریش چەند سەرنجىك دەدەینە کوى ئەو تايەتانی، گرنگ ئەوہیە كە خوا ﷻ لیرەدا خستە نیوى شەوگار بو پۆژگارو، خستە نیوى پۆژگار بو شەوگارو، مل پى كە چکردنى خۆرو مانگ، دەفەرموى: ھۆکاریان ئەوہیەو دەرەنجامى ئەوہن، كە خوا ﷻ تەنیا خۆى پەرستراوہو تەنیا ئەو ھەقە، خوا ﷻ سەرنجى مەوقەكان پادەكیشى: مادام تەنیا خوا ھەمەكارەى گەردوونەو، سەرپەرشتیاری شەو و پۆژو خۆرو مانگەو لەبەر ئەوہش كە شارەزایە چى دەكەن و، ئاگادارى کردوہوكانتانە، عەقڵ و مەنتیق وا دەخوازى كە ئیوہ جگە لەو نەپەرستن، جگە لەو بەندایەتیی بو ھیچ كەس و ھیچ شتىك نەكەن.

چەند جارێك گوتوویمانە: لە تەفسیری سوورەتى (یونس)دا باسیكى تايبەتمان دەربارەى: گەردوون و خۆرو زەوى و مانگ کردوہو، زانیاریى وردمان لە بارەى ھەر کامیکانەوہ خستۆتەرۆو، بو وینە: ئەم خۆرەى ئیمە بە پى مەزەننەى

گەردوونناسان دەلێن: پێنج ملیار (۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰)، سأل به سەر تەمەنیدا
تێپەریوه، پێنج ملیار سألە تیشك دەدات: بەشی پێنج ملیار سألێ دیکەش
تیشکی پێ ماوه، ئەگەر خواى پەروەردگار بیهێڵیتەوه.

بەنسبەت مانگەوه: هێزی راکێشانی نیوان زهوی و مانگ، بە کێلێکی پۆلایی
مەزەندە دەکری، کە تیرەکەى پەنجا کیلۆمەتر (۵۰ کم) بێ، یانی: کێلێکی
پۆلایی، تیرەکەى لەو سەر بوو ئەوسەر، ئەستوورییهکەى پەنجا کیلۆمەتر (۵۰
کم) بێ، هێزی راکێشانی نیوان مانگ و زهوی، هێندە بەهێزە، هەر بۆیهش کە
لە ئەنجامی هێزی راکێشانی نیوان مانگ و زهوی دا، هەلکشان و داکشان لە
دەریاکاندا ڕوودەدات.

پێشتریش باسمان کردوه: ئەگەر زهوی خڕو هێلکەیی نەبوایه، نەدەگونجا
شەو و ڕۆژ بە دواى یەکدا بێن، بەلام لە ئەنجامی ئەوهەدا کە زهوی خڕ
هەلکەوتەوه، لە بەرانبەر خۆردا بە دەوری خۆیدا دەخولێتەوه، ئەو ڕووهی کە
بەرەو خۆره، دەبێتە ڕۆژو، بە پله پله ڕۆژ دێ، هەندیکى دەردەکەوێ، دواى
ئەویدیکە، دواى ئەویدیکە، هەتا ئەو ڕووهی لە خۆره، دواى وردە وردە دەکەوێتە
ئەودیوو، تاریکیی بەسەردا دێ و دەبێتە شەو، ئنجا ڕووهکەى دیکە کە پێشتر
شەو بووهو تاریک بووه، ڕوون دەبێتەوهو دەبێتە ڕۆژ، خوا لە سوورپەتی (الأعراف)
دا دەفەرموێ: ﴿يُعْثِي آلِيلَ النَّهَارِ يَطْلُبُهُ حَيْثُ﴾ (۵۴) واتە: خوا بە شەوگار ڕۆژگار
دادهپۆشی (واتە: شەوگار دێنێتە شوینی ڕۆژگارو، ڕووی زهوی پێ دادهپۆشی)،
بە خێرایى شوینی دەکەوێ، خێرایى سوورپەنهوێ زهوی بە دەوری خۆیدا بریتیه
لە دەوری سى کیلۆمەتر (۳۰ کم) لە خوله کێکداو، خێراییشى لە سوورپەنهوێ
بە دەوری خۆردا سى (۳۰) کیلۆمەتره، شەست هێندەى خێرایى سوورپەنهوێ بە
دەوری خۆیدا.

مه سه له ی دووهم:

سه رنجراکیشانی مروؤف بو دیارده ی رویشتنی که شتییه کان له ده ریاداو،
ملکه چانه ی ساغ له خوا پارانه وه، بو دهر بازکردنیان له کاتی تهنگانه ی نیو
ده ریاداو، راگه یاندنی نه و راستییه که ته نیا په یمانشکینان له گه ل خوادا،
نکووایی له نایه ته کانی ده که ن:

خوا ده فه رموی: ﴿الْمَرَّ أَنْ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِرَبِّكُمْ مِنْ آيَاتِهِ
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ۝۳۱﴾ وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلُلِ دَعَاُ اللَّهَ
مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْنَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ
كُفُورٍ ۝۳۲﴾

شیکردنه وه ی ئەم دوو نایه ته، له هه شت برکه دا:

(۱)- ﴿الْمَرَّ أَنْ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ﴾، ئایا نابینی! [به چاوی سه ر که
ده بیترئ، هه روه ها به چاوی عه قل و دل]، ئایا سه رنج نادە ی، پانامینی! که که شتی به
ده ریادا ده روات به هو ی چاکه ی خواوه؟ نه وه سی جارن (الْمَرَّ تَر) دووباره بیته وه له م
سووره ته دا:

یه که م: ﴿الْمَرَّوَا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾، بو سه رنجدانی پام و
ده سته مو کردنی خوا بو هه رچی له ئاسمان و زه ویدایه.

دووهم: ﴿الْمَرَّ أَنَّ اللَّهَ يُوَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾، بو سه رنجدان
له دیارده ی شه وو پوژو، خوړو مانگ.

سییه م: ﴿الْمَرَّ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ﴾، بو سه رنجدانی رویشتنی که شتیان
به ده ریاداو دهر بازکردنی سواربووانی که شتییه که له کاتی تهنگانه و ناره حه تی شپو لی
سییه ر ئاسادا، که به سه ریان دی، وشه ی (فُلْكَ) ده گونجی کو بی، ده شگونجی تاک بی.

ئىنجا ئايا بۆچى كەشتى يان كەشتىيەكان بە دەريادا دەرۆن، بە چاكەو
بەخشى خواوہ؟

(۲) - ﴿لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ﴾، تاكو لە نيشانەكانى خويتان پيشان بدات، ئەم (ل)
ە، بۆ ھۆكار (عَلَّە)، واتە: يەكئەك لە حىكمەت و ھۆكارەكانى ئەو ە كە خوا دەرياي
دروستكردو، ئەو ەيە كە لە نيشانەكانى پيشانتان بدات، چۆن كەشتى و بەلەمەكان بە
نيو دەريادا دەرۆن.

(۳) - ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾، بە دنيایى لەو ەدا، [لەو ديار دەي
رۆشتنى كەشتى و بەلەمەكان و پاپۆرەكان بە ئاوى دەريادا]، نيشانە ھەن بۆ ھەر
زۆر خۆپاگريكى زۆر شوكرانە بژير، واتە: ھەر كەسيك كە زۆر خۆپاگر بى، لە بەرانبەر
بەلاو گرفتاريەكانداو، زۆر شوكرانە بژير بى لە بەرانبەر چاكەو نيعمەتەكانى خوادا، ئا
ئەوانە لە نيشانەكانى خوا بە ھەرمەند دەبن و، ئا ئەوانە ديار دە سروشتىيەكان بۆيان
دەبن بە نيشانەى ناسينى خواو، دەر ككردنى پەرەردگارييتى خوا، خواو ەنداريتى خواو،
مشوور خۆرييتى خوا، بۆ گەردوون و ژيان و مروؤف.

(۴) - ﴿وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوَجٌ كَالظَّلِيلِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾، كاتيك شەپۆليەك دايپۆشين
و ەك سيەران، بە ساغكردنەو ەي ملكە چييانەو ە لە خوا پارانەو ە، (الغَشْيَانُ: مُسْتَعَارٌ لِلْمَجِيءِ،
لِأَنَّهُ يُشْبِهُ التَّغْطِيَةَ، وَظَلَّلَ: جَمَعَ ظِلَّةً، وَهِيَ مَا أَظْلَمَ مِنْ سَحَابٍ وَغَيْرِهِ)، (غَشْيَانُ) خوازراو ەتەو ە
بۆ ھاتن، چونكە و ەك دايپۆشين دەچى، (ظلل) يش كۆي (ظِلَّة) يە، كە بريتيە لەو ەي سيەر
بكات لە ھەورو جگە لەويش.

﴿دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾، لە خوا پارانەو ەو ملكە چيى خويان بۆ خوا ساغ
كرد بۆو ە، (مُخْلِصِينَ) واتە: ساغكەر ەوانە، ﴿لَهُ الدِّينَ﴾، ملكە چييان بۆو ەي، يانى:
لە حايلەكدا كە شەپۆل و ەسەر كەشتىيەكەيان دەگەرئى، و ەك سيەرى ھەور،
بەو مانايە كە شەپۆلەكە بەرز دەبيتەو ە، وا ھەست دەكەي كە بەسەريدا دى،
بەلام ناكەو یتە سەرى ئەگەرنا نغرو دەبن، لەو كاتەدا لە خوا دەپارێنەو ە، بەلام

ملکه چیی خویان بو خوا ساغ و یه کلا ده که نه وه و بهس له خوا ده پارینه وه و له هیچ شتی دی ناپارینه وه یانی: (مُجَرِّدِينَ لَهُ الطَّاعَةَ وَالْخُضُوعَ) گوپرایه لئی و ملکه چیی خویان بو خوا ساغ ده که نه وه و خلتی پیوه ناهیلن، خلتی شیرک و روو له جگه له خوا کردن.

٥- ﴿فَلَمَّا بَجَحْتَهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ﴾ به لام کاتیک ده ربازی کردن به ره و وشکانی، هه یانه میانجیه، له سوورتهی (العنکبوت) ده فهرموئ: ﴿فَلَمَّا بَجَحْتَهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ﴾ (٦٥) واته: کاتیک ده ربازی کردن به ره و وشکانی، کتوپر هاوبه شیان بو خوا دانا.

﴿فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ﴾ هه یانه میانجیه، (المُقْتَصِدُ: الْفَاعِلُ لِلْقَصْدِ، وَهُوَ التَّوَسُّطُ بَيْنَ الطَّرْفَيْنِ)، (مُقْتَصِد) بابای نه نجامده ری (قَصْد) ه، نه ویش بریتیه له میانجی بوون له نیوان دوولادا، واته: خه تی نیوه راست گرتن، یانی: هه یانه خه تی نیوه راست ده گری، کاتیک که ده ربازیان ده کات به ره و وشکانی، به ملاولادا لانادات، وشه ی: (فَمِنْهُمْ) نه وه ده گه یه نی که نه وانه که من، که می که له وان پی راست ده گرن و میانجی ده بن.

که ده فهرموئ: ﴿فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ﴾ چهند واتیه کیان بو لیکداونه وه:

أ- یه کیک له واتیه کان نه وه یه که باسماں کرد، واته: هه یانه که میانجیه، نه به ولادا، نه به ولادا، لانادا، خه تی نیوه راست ده گری، به لام نه وانه که من، به زوری مروقه کان، یان هاوبه ش بو خوا دانه ره کان (نه گهر مه به ست پی نه وان بی)، به زوری په یمان شکین و سپله و ناسوپاس و بی پروان.

ب- هه ندیکی دیکه وایان لیکداونه ته وه ده لین: (مُقْتَصِدٌ: مُعْتَدِلٌ فِي اعْتِقَادِهِ: فَتَارَةً يَعْزُو هَذِهِ التَّجَاةَ إِلَى اللَّهِ، وَتَارَةً إِلَى غَيْرِهِ، كَمَهَارَةِ الرُّبَّانِ، وَجَوْدَةِ السَّفِينَةِ)^(١)، واته: هه یانه که میانجیه له بیرو پروایدا، جاریک نه وه ده رباز کرانه پال ده داته لای خواو، جاریکیش پالی ده داته لای جگه له خوا، وه که شاره زایی که شتیوان و چاکی که شتییه که.

ج- بەلام (الطبري) دەلى: (مُقْتَصِدٌ فِي قَوْلِهِ، وَإِفْرَارِهِ بِرَبِّهِ، وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ مُضْمِرُ الْكُفْرِ بِهِ)^(۱) واتە: میانجییه له قسه کردنی و له دانپێهێنانی به پەرورەدگاریدا، بەلام له گەڵ ئەوەشدا کوفری له دلی خۆیدا پەنھانکردووە.

د- (محمد الطاهر بن عاشور) دەلى: (المُقْتَصِدُ فِي الْكُفْرِ أَوْ الْمُتَوَسِّطُ بَيْنَ الصَّالِحِ وَضِدِّهِ)^(۲) واتە: میانجییه له کافر بووندا (پۆنه چوووە)، خەتی نیوہەرستی گرتوہ له کافر بووندا، یاخود میانجییه له چاکەکاری و خراپەکاریدا.

ه- (القرطبي) له یین و عەبباسەوہ ریاویەت دەکات کە مانایە کە ی ئەوہیە: (فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ كَافِرٌ، وَدَلَّ عَلَى الْمَحْذُوفِ: ﴿وَمَا يَجْحَدُ بِآيِنِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ﴾)^(۳)، واتە: عەبدوڵلای کۆری عەبباس گوتووویەتی: کە فەرموویەتی: (فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ) واتە: هەیانە میانجییه و خەتی نیوہەرستی گرتوہ، (وَمِنْهُمْ كَافِرٌ)، هەشیانە بێپروایە، ئەوہی مانای [هەشیانە بێپروایە]، دەگەینێ، ئەو رستەیه کە دەفەرموێ: ﴿وَمَا يَجْحَدُ بِآيِنِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ﴾، واتە: تەنیا زۆر پەیمانشکینێکی بێپروا، یان سێلە نکوویی له نایەتەکانی تێمە دەکات، ئەگەرنا خوای پەرورەدگار (وَمِنْهُمْ كَافِرٌ) ی باس نەکردوہ، بەلام ئەو رستەیه دەلالەتی لەسەر دەکات و دەیگەینێ.

بەندەش وام دیتە بەرچاو، کە مانای راستەر ئەوہیە:

کە خوا ﷻ دەفەرموێ: کاتیک کە ئەوانە له کەشتیدا شەپۆل دایاندەپۆشی، وەک تاریکیان، پەنا دەبەنە بەر خوا بە دلسۆزی، خۆیان بو پارانەوہ له خوا یەکلا دەکەنەوہ، بەلام کاتیک دەربازیان دەکات، کەمکیان میانجیین و، ئەو دەربازکرانە له تەنگانەیان، هەر له هۆشدان (ذاکرة) دا دەمیئیتەوہ، جاریکی دیکە سەرەرپۆیی ناکەن و لانادەن، بەلکو لەسەر خەتی نیوہەرستی دەمیئیتەوہ،

(۱) جامع البيان، ج ۲۱، ص ۱۰۶.

(۲) التحرير والتنوير، ج ۲۱، ص ۱۹۱.

(۳) الجامع لأحكام القرآن ج ۱۴، ص ۶۷.

كە بریتیه لە خوا پەرستیی و خوا بە یەكگرتن، بەلام زۆر بەیان ئەوەن كە پەیمانشكێنن و سێلەو ناسوپاسن و چاكەكانی خویان لەبەر دەچن.

۶- ﴿وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ﴾، تەنیا زۆر پەیمانشكێنکی سێلەش، نكوولیی لە ئایەتەكانی ئیمە دەكات، (جُحُود) ئەوەیە مرووف نكوولیی بكات لە شتێك كە بە دڵ دەزانی وایە، بەلام بە زمان دانی پێدانەهیئێ، (كُفُور: كَثِيرُ الْكُفْرِ أَوِ الْكُفْرَانِ)، (كُفُور): بە كەسیك دەگوێری: زۆر بێپروا بێ، یاخود زۆر سێلەو ناسوپاس بێ.

(الْخَتَّارُ: شَدِيدُ الْخَيْرِ، وَالْخَيْرُ: أَقْبَحُ الْعَدْرِ وَأَشَدُّهُ)، (خَتَّار): كەسیكە (خَيْر) هەكە ی زۆر توند بێ، (خَيْر) یش، بریتیه لە خراپترین و ناقولترین جووری پەیمانشكێن.

پاڤه‌باندلی مەكتەبی مەلۇمەتە عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

عەلی بابیر/ AliBapir

عەلی بابیر/ AliBapir

کەتەبی

پاڤه‌باندلی مەكتەبی مەلۇمەتە عەلی بابیر

مەسەلە ی سێهەم:

بانگکردنی خوا بۆ مەروفاوەتی که پارێز لە خوا بکەن و، لە پۆژیک بترسن که باب و پۆلە دادی یە کدی نادەن، بە ئیننی خواش چەسپاوەو، با وریا بن، ژیانی دنیاو شەیتانی فریودەر فریویان نە دەن:

خوا دەفرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَأَخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنِ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ﴾ (۳۳)

شیکردنەوێ ئەم ئایەتە، لە ھەوت بڕگەدا:

(۱)- ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ﴾ ئەی خەڵکینە! پارێز لە پەروەردگارتان بکەن، لێرەدا پرووی دواندن لە ھەموو بەشەرە، لە ھەموو مەروفاوەتی، (تَقَوُی) ش دەستپێکی ھە یەو کۆتایی ھە یە، تەقوا پلە پلە یە، دەستپێک و سەرەتای تەقوا، بڕیتێ لە ناسینی خوا، پاشان بپروا بوون بە خوا ﷻ.

واتە: ئەی خەڵکینە! پەروەردگارتان بناسن و بپروای پێین و بەندایەتی بۆ بکەن، تەقوا ھەموو ئەوانە دەگریتە نیو خۆی، وەك گوتراو: (التَّقَوُی: جَمَاعُ خِصَالِ الْخَيْرِ كُلِّهَا)، تەقوا کۆکەرەوێ ھەموو خەسلەتە باشەکانە.

(۲)- ﴿وَأَخْشَوْا يَوْمًا﴾ [ئەی خەڵکینە!] لە پۆژیک بترسن، یانی: لە تەنگانەکانی پۆژیک و، لە کارەساتەکانی کە لەو پۆژەدا دەقەومین بترسین.

(۳)- ﴿لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ﴾، ھیچ باب و دایکێک دادی پۆلەو مندالەکە ی خۆی نادات، وشە ی: (وَالِد) یانی: ئەو کەسە ی کە سێکی لێبوو ھەم دایک دەگە یە نی، ھەم بابیش دەگە یە نی.

(الْوَالِدَيْنِ) و (الْأَبَوَيْنِ) ههردووک دایک و باب دهگهیه نئی، ته گهر (والد) به ته نیش بی، ههم باب دهگهیه نئی، ههم دایک دهگهیه نئی، باب / دایک هیچ دادی پۆله که ی نادات، (أَي لَا يَدْفَعُ عَنْهُ وَلَا يَقْضِي عَنْهُ فِيهِ) واته: هیچ به لای لی بهرپه رچ ناداته وه، هیچی له جیاتی جیه جی ناکات، تئیدا.

چونکه وشه ی (الْجَزَاءُ: يَجْزِي جِزَاءً إِذَا عُدِّيَ بِ «عَنْ» يَأْتِي بِمَعْنَى دَفَعَ عَنْهُ، وَقَضَى عَنْهُ)، وشه ی (جَزَاء) ته گهر به (عَنْ) تهعه ددا بکات، ته وه به دوو مانایان دی: ا- لئی بهرپه رچ دایه وه.

ب- شتیکی له جیاتی ته وه نه جامداو، له کۆلی کرده وه.

(۴) - ﴿وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَانٌّ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا﴾ ههروه ها هیچ له دایک بوویه کیش سوود به وه که سه ناگهیه نئی که تهویان بووه، که باب و دایکن، بویه خوا فهرموویه تی: (وَلَا مَوْلُودٌ)، نه یفه رموه: (وَلَد) چونکه (مَوْلُود) واته: که سیک که پهیدا بووه له (وَالِد) هوه، به لام (وَلَد) مه رچ نه راسته وخو له وه وه پهیدا بووبی، ده بینی (وَالِد) هکه، مه به ست پپی باپیره، بابی باپیره، یاخود نه نکه، یاخود دایکی نه نکه، تاکو کۆتایی، به لام که گوترا: ﴿وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَانٌّ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا﴾، له دایک بووه که، که سیک که له دایک بووه، باب و دایکه که که راسته وخو له وان پهیدا بووه، هیچ سوودیان پی ناگهیه نئی.

(۵) - ﴿إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾ به دلنیایی به لئینی خوا راسته و چه سپاوه، ئایا به لئینی خوا مه به ست پپی چیه؟ هاتنی ئاخیر زه مانه، هاتنی هه لسانه وه و زیندوو کرانه وه یه، هاتنی پۆژی دوا یه.

(۶) - ﴿فَلَا تَعْرَنَكُمْ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا﴾ با ژایانی دنیا فریوتان نه دات.

(۷) - ﴿وَلَا يَغْرَنَكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ﴾ ههروه ها با فریودهر له به رانه ر خوا دا، فریوتان نه دات، (الْغُرُورُ: كُلُّ مَا يَغُرُّ الْإِنْسَانَ مِنْ شَيْطَانٍ وَنَفْسٍ وَدُنْيَا)، (غُرُور): ههر شتی که مروف فریوداو هه لیخه له تئینی، شهیتان بی، نه فس بی، دنیا بی، (ههرچی بی).

که دەفەرموی: ﴿بِاللّٰهِ الْغُرُورُ﴾: (مَعْنَى الْبَاءِ يَقْتَضِي أَنَّهَا لِلْسَّبِيَّةِ، فَبِالْضَّرُورَةِ يَكُونُ السَّبَبُ شَأْنًا مِنْ شُؤْنِ اللّٰهِ يُنَاسِبُ الْمَقَامَ لِأَدَاتِ اللّٰهِ تَعَالَى، وَذَلِكَ كَتَوَهُمِ شَفَاعَةَ الشُّرَكَاءِ، أَوْ أَنَّ اللّٰهَ وَاسِعُ الرَّحْمَةِ)، (بِاللّٰهِ الْغُرُورُ) ئەم (ب) یە مانای ھۆکاری ی دەگە یەنئ، کەواتە: دەبی ئەو ە کە مروّف ە لەدەخە لەتینئ بە ھوئ خواو ە یانی: بە ھوئ حالیك لە حالەکانی خواو ە بی، کە مەقامە کە دە یخوازی، ئەک خودی خوا ﷻ، وەک ئەو ە ھاو بە شەکان کە پەرستوو یانن، تکیان بو بکەن، یان وەک ئەو ە کە خوا بەزەیی و لیبوردنی زۆرە.

[یان خوا چ سوودیک دەکات، لەو ە ی کە ئیمە سزا بدات؟ ئەو جوۆرە خەیاڵ پلاوانە].

مروّف ئەگەر لە خوئ وریا نەبی، بە ھەلە تیگە یشتن لەو شتانە ھەلەخە لەتینئ و فیریو دەدرئ، لەلایەن شەیتانەو ە لە بەرانبەر خوادا ﷻ، ئەگەر نا مروّف بە خوا ھەلناخە لەتئ، بەلام مەبەست ئەو ە یە خەلکینە! با فیریودەر بە ھوئ کاریك لە کارەکانی خواو ە کە مەقامە کە دە یخوازی، ھەلتان نەخە لەتینئ، وەک ئەو ە ی پەرستراو ە کان تکامان بو دەکەن، یان فلانکەس بە رەچە لەک دەچیتەو ە سەر فلانکەس، یان لەبەر ئەو ە ی کوری فلانکەسە، کچی فلانکەسە، یان لەبەر ئەو ە ی کە فلان کارە ی کردو ە و، زیان بە خەلک ناگە یەنئ، یان لەبەر ئەو ە ی خوا رەحمی زۆرە و لیبوردنی زۆرە، کە ئەوانە ھەموویان لە کارەکان (شوون) ی خوان، زۆرجار فیریودەر (شەیتان) ئەوانە دەکاتە بیانووی ھەلخە لەتانی مروّف بەرانبەر بە خوا.

مەسەلە ی چوارەم و کۆتایی:

خستنه پرووی ئەو پاستییە کە تەنیا خوا زانیاریی ئاخیرزەمان و توانای دابەزاندنی ئاو و، زانیاریی نێو منداڵدانان و، ئەو کە مەرووف لە داها توودا چی دەکات و، لە گوێ دەمری؟ لە لایە:

خوا دەفەر موی: ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

شیکردنەوێ ئەم ئایەتە، لە شەش بەرگەدا:

(۱)- ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾، بە دلنایایی خوا زانیاریی (ساعة)ی لە لایە، واتە: تەنیا خوا ئەو زانیارییە لە لایە، (ساعة)ش وە ک پێشتریش گوتوو مانە: یانی: کاتیکی دیاریکراو، کە دەگونجی مەبەست پێی ئەو کاتە دیاریکراوە بێ، کە دنیای تێدا کۆتایی دی (ئاخیر زەمان)، دەشگونجی مەبەست پێی ئەو کاتە دیاریکراوە بێ کە مردووی تێدا زیندوو دەکرێنەو، واتە: قیامەت، دەشگونجی مەبەست کۆی پۆژی دوایی بێ هەردوو قوناغی ئاخیر زەمان و قیامەت.

(۲)- ﴿وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ﴾، هەروەها خوا ئاو دەبارین، (أَي: وَإِنَّ اللَّهَ يُنَزِّلُ الْغَيْثَ) بە دلنایایی تەنیا خوا ئاو دەبارین، وشە (غَيْث) مەبەست پێی ئاوێکە لە ئاسمان بێتە خوارو لە فریای خەلکی بێ، ئنجا بارانە، بەفرە، تەرزەیه، ئاوێکە کە دادەبەزی لە سەر یۆ، بەلام دەبێتە هوێ لە فریا هاتنی خەلک و، دەربازکردنیان لە تەنگانە ی وشکە سالیی و بێ ئایی.

(۳)- ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ﴾، هەروەها خوا ئەو دەزانێ کە لە منداڵانەکاندا هەیه، واتە: تەنیا خوا ﷻ ئەو دەزانێ کە لە منداڵاندا هەیه، ئەیفەر موی: (مَنْ فِي الْأَرْحَامِ)،

فەرموویەتی: (مَا فِي الْأَرْحَامِ)، بۆ ئەوەی هەم نوتفە بگریتهوه، هەم (عَلَقَةً) و (مُضْغَةً) و...هتد، هی مرووف و هی ئازەلان، لە هەموو قوناغەکانیان.

۴- ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا﴾، هیچ کەسێک نازانی بەیانێ چى دەکات، ئەو کە مرووف بەیانێ چى دەکات و، دوو بەیانێ چى دەکات؟ تایبەتترین حاڵی مرووفە، ئنجا ئەگەر مرووف دلتیا ئەبێ لە تایبەتترین حاڵەتەکانی خوێ، مانای وایە زانیاری ئەوەش تەنیا لە لای خوايە ﷻ بە وردیی و بە دلتیایی.

۵- ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ﴾، هیچ کەسێکیش نازانی لە چ سەر زەمینێک دەمرێ.

بۆیە دەفەرموێ: (تَدْرِي) لە هەردوو: ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا﴾، ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ﴾، چونکە (دِرَايَة) بریتیه لەو کە مرووف هەول بدات و کوشش بکات، شتێک بزانی، بۆیە وشەى (دِرَايَة) بۆ خوا ﷻ بەکار نایەت، چونکە خوا ﷻ بۆ زانینى شتەکان، پتویستیى بە هەولدان نیە، بەلکو راستەوخۆ هەموو شتەکان دەزانێ، بە بێ هەول و تەقەللادان.

۶- ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾، بە دلتیایی خوا زانای شارەزایە.

راگەیاندنی مەکتەبی مەلۇسە عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عەلی بابیر/ AliBapir

عەلی بابیر/ AliBapir

راگەیاندنی مەکتەبی مەلۇسە عەلی بابیر

حوت سهرنج له سهر نایه تی ژماره: (۳۴)

﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ (۳۴)

۱- ئەم ئایەتە نازناوی کلێله کانی پەنھان (مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ) ی دراوھتێ، وەك لەم فەرماشتەدا هاتوہ:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا اللَّهُ: لَا يَعْلَمُ مَا فِي غَدِّ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا يَعْلَمُ مَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا يَعْلَمُ مَتَى يَأْتِي الْمَطَرُ أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ، وَلَا يَعْلَمُ مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ، إِلَّا اللَّهُ { (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۴۴۲۰، وَغَيْرُهُ).

واته: ئیبنو عومەر (خوا لییان رازی بێ) دەلێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: کلێله کانی نادیار، پێنج تەنیا خوا دەیانزانێ، هیچ کەس نازانێ بەیانێ چی تێدایه، جگە لە خوا، هەر وەها هیچ کەس نازانێ چ لە منداڵدانه کاندایه، جگە لە خوا، هیچ کەس نازانێ کە ی باران لە سەرتی دێتە خوار، جگە لە خوا، هیچ کەس نازانێ لە چ سەر زەمینیک دەمرێ، جگە لە خوا، هیچ کەس نازانێ کەنگی (ساعة) دێ واته: ئاخیر زەمان، یاخود پۆژی دوا، جگە لە خوا.

۲- که خوا دەفەرموێ: ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾، بە دلنایی تەنیا خوا زانیاری هاتنی پۆژی دوا، یان هاتنی ئاخیر زەمان، یان هاتنی قیامەتی، لەلایه، ئەمە لەگەڵ ئەوەدا تێک ناگیرێ، کە وەك بێردۆزەیه کی گەردوونناسان دەلێ: تیشکی خۆر پێنج ملیار (۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) سالە داگیرساو، بەشی پێنج ملیار سالی دیکەش تیشکی پێ ماوه، چونکە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجِيبُهَا لَوْفٌ إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمُ إِلَّا بَغْنَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا

قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ الأعراف، ئەم ئایەتە وەلامی ئەو ئیشکالەمان دەداتەو.

خوا دەفەرموو: لە بارە (ساعة) وە پرسبارت لی دەکەن، کەنگی دەگیرسێتەو، (کەنگی لەنگەر دەگرێ؟) بلی: زانیارییەکی تەنیا لە لای پەرەردگارمە، تەنیا پەرەردگارم بۆ کاتی خووی دەری دەخات، لەسەر ئاسمانەکان و زەوی قورسە، کتوپر نەبی بۆتان نایەت، لە بارە (ساعة) وە لیت دەپرسن؟ وەك تۆ زۆر لیتی شارەزا بی، بلی: زانیاریی وی تەنیا لە لای خوا، بەلام زۆربە ی خەلکی نازان.

کەواتە: (ساعة) ئاخیر زەمان، کۆتایی ئەم گەردوونە، کتوپر دی، ئنجا کە کتوپر دی، کەواتە: دوا پینچ ملیار (۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) سالی دیکە نیە، کە خۆر تیشکەکی تەواو دەبی، چونکە ئەگەر وابوایە، دەمانزانی، یاخود ئەگەر زانیاری زیاتر بەرەو پێشەو بەی، دەتوانن زۆر بە وردی دیاری بکەن، کە لە دوا ئەوەندە ماوەی دیکە تیشکی خۆر کۆتایی پی دی، بەلام خوا نەیفەرموو: دوا ئەوەی کە تیشکی خۆر کۆتایی پی دی، ئاخیر زەمان دی، بەلکو فەرموویەتی: کتوپر دی، ئنجا تەنیا خواش دەیزانی، کەواتە: با زانیاری بە مەزەنە بلی: دوا ئەوەندە دیکە، خۆر تیشکەکی دەبێ، یاخود سەر زەوی ئیمە بە کەلکی ژیان نامینی، وەك ئیستا هەندیک لە زانیان باس دەکەن، کە رەنگە دوا پەنجا سالی دیکە، ئەم سەر زەوییە بە کەلکی لی ژیان نەمینی، بە هۆی ئەوەوە کە چینی ئۆزۆن زیاتر کون دەبی و، بەهۆی ئەوەوە کە ژینگە زیاتر پیس دەبی و، بەستەلەکان زیاتر دەتوێنەو، هاوسەنگی ژینگەیی زیاتر تیکدەچێ، ئەو قسانە دەکرین بەلام نا! خوا ﷻ نەیفەرموو: دوا ئەوەی کە فلان شتە دەبی و فلان شتە نامینی، ئاخیر زەمان دی، بەلکو فەرموویەتی: کتوپر دی، وەك ئیمە لەو بارەو لە کاتی تەفسیری ئایەتی (۱۸۷) لە سوورەتی (الأعراف) باسیکی سەرەخۆمان لە بارە هاتنی ئاخیر زەمانەو، بە شیوەی کتوپر کردو، هەم ئایەتمان هیان و هەم فەرماشتی پیغمبەرمان ﷺ هیان.

۴- به نسبت تهوه وه که دهفهرموئ: ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ﴾، تهوه که له رڼی سوئهره وه که شفی نږو مڼ ده کرئ، تهویش له قوئاغیکی دواتردا که کورپه له سکی دایکیدایه، تهوه ش دژ ناوه ستی له گه ل تهوه دا که خوا دهفهرموئ: خوا ده زانی چی له نږو مندالدانه کانداهه یه، چونکه خوا فهرموویه تی: ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ﴾، نه یه فهرموه: ﴿وَيَعْلَمُ مَنْ فِي الْاَرْحَامِ﴾، ته گهر فهرمووبای (مَنْ) کئ، ته نیا نږو مڼیا ه تپی ده گرت ه وه، به لام که دهفهرموئ: ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ﴾، خوا ده زانی کاتیک که له حاله تی نوتفه دایه، له

قۇئاغەكاندا، ھەموو شتېكى لى بارەو دەزانى، ئايا ئو نوتفەيە دەيتتە
مروقى گياندار، يان نا؟ ئايا چ جورە كەسك دەبى، چاك يان خراپ، زيرەك
يان تەنەل ھەتا دوابى؟.

۵- به نسبت تهوه وه که دهفهرموئ: ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا﴾، ههچ که سئک نازانئ به یانیی چی دهکات، هی وا ههیه دهئ: دهزانم به یانیی چی دهکه م، دهچمه دائیره وهوام دهکه م، یان دهچمه کیلگه، یان دووکان و بازارو کاری خو م دهکه م! به لام واقع تهو جو ره قسانه ی زور به درو خستوونه وه، زور کهس به تهمای شتیک بووهو، دواپی تهو شته ی بو نه کراوه، به تهمای چوونه سهفه ریک بووه، به لام سهفه ره که ی بو نه کراوه، به تهمای کاریک بووه، به لام کاره که ی بو نه کراوه، تهو حاله تانه تهوهنده زورن له ژبانی به شهردا، پیویست به به لگه هتانه وه ناکات.

٦- به نسبت ئه‌وه‌وه که ده‌فه‌رموئ: ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ﴾، هه‌چ که‌سی‌کیش نازانی له‌چ سهر زه‌مینێک ده‌مرئ، هه‌یه‌ ده‌لئ: با من ده‌زانم له‌ کوئ ده‌مرم! به‌لام له‌ راستیدا ئه‌ویش ههر قسه‌یه، چونکه هه‌بووه قه‌بریشی بو‌خوئ داناوه، به‌لام قه‌بری ههر به‌قسمه‌ت نه‌بووه!.

دەلّين: ملىارلىرىكى لوبنانىي ھەبوو زۆر دەولەتمەند بوو، كۆشكىكى دروستكردو، ۋەك چۆن فىرەونەكان ھەپەمەكانىان دروستكردوون كە دوایى بۆيان بىنە گوړو لەوئى دا بنیژرین، ئەو ھەپەمانەى لە مىسر ھەن ھەموویان گوړى فىرەونەكانن، كە بە سۆغرو بىگارى دەیان ھەزار كەس دروستكراون، ئەو ملىارلىرە لوبنانىيەش گوړىكى بۆ خوئى دروستكردو، كۆشكىكى لەسەر دروستكردو، گوتوویەتى: چۆن نازانم لە كوئى دەمرم؟ ئیدى ۋەسیەت دەكات: كە مردم لەویدا بمنيژن، بەلام خوا ﷻ ۋەك بىكاتە پەندو عیبرەت بۆ خەلكىك،

له ته یاره دا ده بئی له سهر ده ریای سپی نیوه پراست، ته یاره که یان ده سووتی و، هه موویان ده مرن، جه نازه ی هه موویان ده دۆزیته وه، بیجگه له هی ئه و و قه بره که ی به بۆشی ده مینیته وه!

له راستییدا زۆر که س به ته ما بووه له شوینیک بنیژری، له شوینیک بمری، به لام ئه و که سه ی به ته واوی ده زانی ههر که سه له کوئی ده مری، ته نیا خوا ی پهروه ردگاره، له و باره وه ئه م ده قه ش هه یه:

{عَنْ أَبِي عَرَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِذَا أَرَادَ قَبْضَ رُوحِ عَبْدٍ بِأَرْضٍ، جَعَلَ لَهُ إِلَيْهَا حَاجَةً، فَلَمْ يَنْتَه حَتَّى يَقْدَمَهَا، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ۱۵۵۷۸، وَالبخاري في الأدب المفرد: ۷۸۰، وَالحاكم: ۱۲۷، وَقَالَ: صحيح، وَوافقه الذهبي، وَابن حبان: ۶۱۵۱)).

واته: ئه بوو عه ززه ﷺ ده لی: پیغه مبه ری خوا ﷺ ده فه رموی: ئه گهر خوا (تَبَارَكَ وَتَعَالَى) ویستی پروو حی به نده یه که له سهر زه مینیک، (له ولایتیک بکیشی)، وا ده کات، کاریک ی هه بئی بچی بو ئه و، واز ناهینن تاکو نه چئی بو ئه و شوینه و، له و گیه نه که ی ده کیشری، دوا ی پیغه مبه ری خوا ﷺ ئه و ئایه ته موباره که ی خوینده وه: (إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ...).

۷- سه رنجی کو تای ی له رسته ی کو تای ی ئه م ئایه ته ده ده یین، که خوا ده فه رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾، به دنیای خوا زانای شاره زایه، واته: زانایه به شته کان و، شاره زایه به شه خصه کان، به حال و بالیان و کرده وه کانیان، به هه لَس و که وتیان، واته: خوا ﷻ وه ک چۆن هه موو شته کان ده زانی، هه موو شه خصه کانیش ده ناسن، ئاگاداری هه موو کرده وه کانیشیان و هه موو هه لَسو که وته کانیشیان ه، تیکرای حال ته جوړاو جوړه کانی ژیان و گوزه رانیشیانه.

لېرەدا دېنە كۆتايى سوۋرەتى (لقمان)، خوا بە لوتف و كەرەمى خۇى يارمەتسىمان بدات و ھىدايەتى زياترمان بدات، كە باشتەر لە قورئان تېبگەين، زياتر پىۋەى پابەند بين، قورئان زياتر بۆمان بېتە پرووناكىى و ھىدايەت: لە ژيانى تاكىى و خىزانىى و كۆمەلايەتىى و سىياسىيماندا، تاكو ھەم دىيامان ژيانىكى بەختەورانه بى، ھەم دواروژىشمان ژيانىكى سەرفرازانەى پوو سوورانە بى.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

بۇ كۆمەكچى تەييارلىغۇچى ئادەم ئالەمگە ئايلىنىپ كەتتى

AliBapir/عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English • عربي • گۆزى

بۇ كۆمەكچى تەييارلىغۇچى ئادەم ئالەمگە ئايلىنىپ كەتتى

AliBapir/عەلى بابىر

www.alibapir.net

English • عربي • گۆزى

بۇ كۆمەكچى تەييارلىغۇچى ئادەم ئالەمگە ئايلىنىپ كەتتى

AliBapir/عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English • عربي • گۆزى

نه توره خومئاريه ئېرىمکن ئەمەنئەتەن
Beynəlxalq ictimaiyyətə
بىخەتەرلىك بىلەن بىر تەرەپتىن ئالاقىدارلىق

پاڭەپاڭدىكى مەكتەپنى مەلۇم قىلىش ئۈچۈن

AliBapir/پاڭەپاڭ

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - ئىنگلىزچە - ئۇزبېكچە

پاڭەپاڭدىكى مەكتەپنى مەلۇم قىلىش ئۈچۈن

AliBapir/پاڭەپاڭ

پاڭەپاڭدىكى مەكتەپنى مەلۇم قىلىش ئۈچۈن

السيرة

له ژبه څومره پوهېدونکي امکانيات
په ځان کې لري؟
نن هم غږ موږ ته ټولنيز ټولنيز

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

علي بابېر AliBapir

علي بابېر AliBapir

ځانګړتيا: موږ ته ټولنيز ټولنيز

archive.org/details/@alibapir

PDF

علي بابېر AliBapir

ځانګړتيا: موږ ته ټولنيز ټولنيز

AliBapir

Get it on Google Play

Download on the App Store

پاکستان کی مکتبہ ماہنامہ علی بابا

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

پاکستان کی مکتبہ ماہنامہ علی بابا

www.alibapir.net

English - Urdu - Persian

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

AliBapir/عہد بابا

عہد بابا/AliBapir

کتابی

پاکستان کی مکتبہ ماہنامہ علی بابا

QR Code 6

QR Code 7

QR Code 8

دەستیک

بەرێزان!

خوا پشتیوان بێ، ئەمڕۆ کە (۱۳) ی (ذی القعدة) ی سالی (۱۴۴۰) کۆچییه، بهرانبهەر ۱۶ / ۷ / ۲۰۱۹ زایینی، دەست دەکەین بە تەفسیر کردنی سوورەتی (السجدة) و روونکردنەوهو شیکردنەوهی چەمک واتای ئایەتە بە پێزەکانی، ئەم سوورەتە موبارەکە، وەك عاده تی خۆمان، سەرەتا لە پێناسە و نێوەڕۆکی ئەم سوورەتەوه دەست پێدەکەین، ئەویش لە هەوت برگەدا:

پێناسە ی سوورەتی (السجدة) و بابەتەکانی

ا- ناوی ئەم سوورەتە:

ئەم سوورەتە چەند ناویکی بو بەکارهێنراون:

ا/ (سُورَةُ السَّجْدَةِ).

ب/ (آلَم تَنْزِيل).

ج/ (آلَم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ).

د/ (سُورَةُ تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ).

ه/ (سُورَةُ الْمَضَاجِع).

بەلام بێگومان، ئەوهی کە زیاتر ناوی پێ دەرکردووە، بریتیه **لە (سُورَةُ السَّجْدَةِ)**، هەرچەندە ئەم ناوه، وەك زانیان گوتووینە، ناویکی کەم و کورتە، لەبەر ئەوهی ئەگەر مەبەست ئەوه بێ، لەم سوورەتەدا، سەجدهی قورئان خوێندن ههیه، له نیزیکی چوارده (۱۴) سوورەتی دیکەشدا، سەجدهی قورئان خوێندن ههیه.

بۆیە ھەندیکیان گوتووینا: ئەگەر بویستری ئەم سوورەتە چاک بناسینری، دەبی بگوتری: (سُورَةُ آلِم السَّجْدَةِ)، **یان** (سُورَةُ آلِم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ)، ھەرچەندە کە دەگوتری: (سُورَةُ السَّجْدَةِ)، لەبەر ئەوەی سوورەتەکانی دیکە، با سەجدەیی قورئان خویندیشیان تێدابێ، بەلام بەو ناوە نەناسراون، یەكسەر زەین بۆ ئەم سوورەتە دەچێ، بە ھۆی ئەوەشەوێە کە ئەو ناوە بۆی بۆتە ناویکی عەلەم و پێی دەناسری.

۲- ریزبەندیی لە موصحف و ھاتنە خواردا:

ئەم سوورەتە لە ریزبەندیی ھاتنە خواردا، ژمارە (۷۳)یە، دواى سوورەتی (النحل) و پێش سوورەتی (نوح) دابەزیو، لە (مصحف)یشدا ژمارە (۳۲)یە.

۳- شوینی دابەزینی ئەم سوورەتە:

ئەم سوورەتە مەككەییە، ھەرچەندە ھەندیک لە زانایانیان سێ ئایەتیان لێ ھەلاواردوون، گوايە مەدینەیین، کە ئایەتەکانی: (۱۸ - ۲۰)، کە ئەمە دەقەکەیانە:

﴿ أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾ أَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوِيَهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكْذِبُونَ ﴿٢٠﴾ ﴾

بەلام بەلگەییەکی وایان بە دەستەوێ، کە ئەم سێ ئایەتە موبارەکە مەدینەیی بن، بەلکو ھەموو ئایەتەکانی ئەم سوورەتە، وەك ئالقەی زنجیریك پێکەوێ پەيوەستن و، وا پێدەچێ ھەمووی لە قوئاغی مەككەدا دابەزیی.

(ع) - ژمارەى ئایەتەکانى ئەم سوورەتە:

ژمارەى ئایەتەکانى ئەم سوورەتە موبارەكە: سى (۳۰) یە، ھەندیکیشیان گوتوویانە: (۲۹) یان (۲۸)، یان (۲۷) ە، ئەو بۆچوونانەش ھەن، بەلام زۆرینە، پرای یەكەمیان ھەيە، كە ژمارەى ئایەتەکانى ئەم سوورەتە موبارەكە، وەك سوورەتى (مُلْك)، یانى: سوورەتى (تَبَارَك)، سى (۳۰) ئایەتە، پيشتريش باسماں كرده كە كەمى و زۆرى ژمارەى ئایەتەكان، ناگەریتەو بۆ ئەو كە وشەيەك یان رستەيەك زانیەك بلى: لە قورئاندا ھەيە، یەككى دیکەیان بلى: نیە! نەخیر، بەلكو دەگەریتەو بۆ دريژی و كورتی رستەكان، لە كوئى بوەستى و لە كوئى نەوەستى؟.

(و) - نيوەرۆكى ئەم سوورەتە:

نيوەرۆكى ئەم سوورەتەش، ھەمان نيوەرۆكى سوورەتە مەككەيەكانە و بەگشتی بۆ دوو بەشى سەرەكى دابەش دەبى:

بەشى يەكەم: سەرەتا باسى قورئان و باسى پيغەمبەرى كۆتايیە موحەممەد ﷺ، دوایى باسى دروستکردنى خوايە ﷻ بۆ گەردوون و مرووف، پاشان باسى زيندووكرانەو و گيان كيشران و ديمەنيكى سامناكى قيامەت و سەرزنشتکردنى خوا بۆ كافران، ئەو ئایەتەكانى: (۱ - ۱۴)، گرتوويانە خويان.

بەشى دووهم: باسى چەند سيفەتيكى گەرەو گرنگى بپرواداران و پاداشتى سەرسوپهيتەريان، دوایى باسى تاوانباران و سزای گچكە و نيزيك و، دوو و گەرەتريان، ئنجا ئاماژەيەك بە مووسا (عليه السلام) و ئەو كتيه‌ی كە پييدراو، بۆگەلەكەى (گەلى بەنى ئيسرائيل)، بەرچاپروونى و پيئمانن بوو، لە كۆتاييش دا سەرنجراكيشانى مرووفان بۆ ميژووى گەلانى پيشوو و، زيندووكرانەو زەمين بە ھوى ئاويكەو كە لەسەرپو دابەزيرى و، سەرەنجاميش پرسیارى كافران لە بارەى قيامەتەو و، وەلامدراوەيان، ئەو دەش ئایەتەكانى: (۱۵ - ۳۰) گرتوويانە خويان.

٦- تاییه تمه ندیه کانی ئەم سوورەتە:

ئەم سوورەتە موبارەتە کۆمەلێک تاییه تمه ندیی هەن، کە من حەوتیانم لێ کەوتوو تە بەرچاو، یان بە پێویستم زانیو بەیانەیتەم:

١- تەنیا لەم سوورەتەدا باسی مشوورخواردن (تدبیر)ی خوا لە ئاسمانەو بە زەوی و، بۆلا بەرزبوونەو لە پڕۆژیکێ هەزار سالییدا کراو: ﴿يَذِبرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ۝٥﴾

٢- تەنیا لەم سوورەتەدا ناوی فریشتە ی مەرگ (مَلَكُ الْمَوْتِ) هاتو: ﴿قُلْ يَنُوفِقُكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ۝١١﴾

٣- تەنیا لەم سوورەتەدا دیتن، پێش بیستن خراوە، بە نسیبەت پروداوێ کانی پڕۆژێ دواییەو، کە کافرەکان دەلێن: ﴿رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ۝١٢﴾

٤- تەنیا لەم سوورەتەدا باسی ئەو کراو، کە هیچکەس لە پروداوانی چاکەکار نازانی، چ پاداشتیکی دلخۆشکەری بۆ شیردراوێ تەو لە قیامەتدا: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝١٧﴾

٥- تەنیا لەم سوورەتەدا بۆ خراپەکاران باسی ئازار و سزای گچکەتر و گەورەتر کراو: ﴿وَلَنَذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ۝٢١﴾

٦- تاییه تمه ندیه کی دیکه ی ئەم سوورەتە: خوێندراوێ تە لە پکاتی یە کەمی نوێژی بە یانیی پڕۆژێ جومعه دا: {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ، فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ، آلَم تَنْزِيلُ، السَّجْدَةِ، وَ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ ۝١﴾} (أخرجه البخاري: ٥٢٢، ومُسلِم: ٦٥ و ٦٦).

واتە: ئەبوو هورەیرە ؓ، دەلێ: پێغەمبەر ﷺ عاده تی وابوو لە نوێژی بە یانیی پڕۆژێ جومعه دا (لە پکاتی یە کەم لە دوا ی سوورەتی فاتیه)، (آلَم تَنْزِيلُ،

السَّجْدَةِ) ی ده خویند و، (له رکاتی دووهم له دواى سوورہ تی فاتحہ سوورہ تی ئینسانی) ده خویند: ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا ۝۱﴾

۷- خوینرانی له شهواندا بهر له خهوتن: {عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ لَا يَتَأَمَّ حَتَّى يَقْرَأَ تَنْزِيلَ السَّجْدَةِ، وَ﴿تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝۱﴾ (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ۱۴۶۱، والدارمي: ۳۴۱۱، تعليق شعيب الأرناؤوط: حديث صحيح).

واته: جابیری کوپی عهبدوللا خوا لیان پازی بی، ده لئ: پیغمبه ر ﷺ عاده تی وابوو شهوانه نه ده خهوت تاكو (آلم تنزیل، السَّجْدَةِ) و، سوورہ تی: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ ۝۱﴾، نه خویند بانایه.

(۷)- دابه شکردنی ئایه ته کانی بو چه ند دهرسیك:

ئیمه ئهم سی (۳۰) ئایه ته، بو سی دهرسان دابه ش ده کهین، بهم شیوه یه ی خواره وه:

دهرسی یه کهم: ئایه ته کانی: (۱ - ۱۴)، واته: چوارده (۱۴) ئایه ت، که باسی کوپئان و یه کتایی خوا له به دییه ئنه رایه تی و پهروه ردگار ئیتی دا و، باسی قیامت و سزاو پاداشت و، گیان کیشرانى مروقه کان، به گشتی و، به تاییه ت تاوانباران و، سه رشوړبوونیان له بهرانبه ر خوا دا.

دهرسی دووهم: ئایه ته کانی: (۱۵ - ۲۲)، واته: هه شت (۸) ئایه ت، باسی ژماره یه ک له سیفه ته کانی پرواداران و پاداشتیان و، به راورد پیکردنیان له گه ل لا ده ران و ئه و سزایه دا که چاوه رپیانه، چ له دنیا دا که سزای گچکه و نیزیکه، چ له دواړوژدا که سزای دوورو گه وریه.

دهرسی سییهم: ئایه ته کانی: (۲۳ - ۳۰)، واته: هه شت (۸) ئایه ت، که ئاماژه یه ک به مووسا (علیه السلام) و کتیه که ی و، گه له که ی (گه لی به نوو ئیسرا ئیل) و

ئامازەيەك بە دادگایى كردن و لىك ھەلاواردنى پاك و پيسان لە قىامەتدا
و، سەرەنجراکێشانى مرۆڤەکان بۆ مێژووى گەلانى پێشوو و، دیاردەى زیندوو
کرانەوێ زەوى بە ئاوى ئاسمان و، باسى پەلەکردنى کافران لە ھاتنى قىامەت
و سزاداو، ھەلامدراڤەھەيان.

لە نۆڤە كۆمەڵانە نێرەكان لەم كۆتەکان

www.alibapir.net

English - عربي - گۆردی

لە نۆڤە كۆمەڵانە نێرەكان لەم كۆتەکان

www.alibapir.net

English - عربي - گۆردی

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - گۆردی

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - گۆردی

له توره كړمدا لايه نيمگان له كماله نين
دېن مه كم عز موانع لانا مل انجماعي

راځه پازدلي مه كنه بې ماوېستا علي بابېر

علي بابېر/Alibapir

archive.org/details/@alibapir

علي بابېر/Alibapir

Alibapir

www.alibapir.net

English عربي كوردی

كه نالي
راځه پازدلي مه كنه بې ماوېستا علي بابېر

راځه پازدلي مه كنه بې ماوېستا علي بابېر

دهرسي په كه م

پیناسە ی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان کە نیوەی یەكەمی سوورەتەكە یە و ئایەتەكانی: (۱ - ۱۴)، دەگریتە خووی، كە تێیاندا خوا ﷻ باسی ھەر سێك بنەرەت و پایە سەرەكییەكە ی ئیمان و مسوڵمانەتیی كردوھ:

أ- قورئان و پیغەمبەرایەتیی موحمەد ﷺ لە ئایەتەكانی: (۱ - ۳) دا.

ب- بەدیھینەر و پەروەردگار و مشوورخۆربوونی خوا، بۆ گەردوون و تێكپرای پێكھاتەكانی گەردوون و، مروۆف، لە ئایەتەكانی: (۴ - ۹) دا.

ج- گیان كێشرا نی مروۆقان لەلایەن فریشتە ی مەرگەوھو، زیندووكرانەوھیان لە پۆژی دوایی داو، سەر شوۆربوونی تاوانباران لە قیامەتدا و، سەرزەنشكرانیان لەلایەن خوا و، فریشتەكانەوھ، لە ئایەتەكانی: (۱۰ - ۱۴) دا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الْم ۱﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۲﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَتْهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿۳﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿۴﴾ يُدِيرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿۵﴾ ذَلِكَ عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۶﴾ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿۷﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿۸﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُم

السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْعِدَّةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ يَنفِقْكُمْ مَلِكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًىٰ وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

(به ناوی خوای به بهزهیی بهخشنده، ئەلیف لام میم ﴿١﴾ دابه زاندنی ئەم کتیبه هیچ دوو دلیی تیدانیه (که) له لایهن پهروهردگاری جیهانیانهوهیه ﴿٢﴾ یان ئایا (ببیروایان) ده لێن: (موحه ممه د، به ناوی خواوه) هه لیبه ستوه! (نه خیر وانیه)، به لکو ئەوه هه ق و راسته له پهروهردگارتیهوه، تاكو كۆمه لێکی پێ بترسین و هۆشیار بکهیهوه، که بهر له تو هیچ ترسینەر و وریا که رهوهیه کیان بو نه هاتوه، به لکو پێی راست بگرن ﴿٣﴾ خوا ئەو که سهیه که ئاسمانهکان و زهوی و ئەوهی له نیوانیان دایه، به شەش پۆژ (شەش قوناغ) ان، دروستکردوون و، دوایی چۆته سەر تهخت (عه‌رش)، جگه لهوی هیچ سه‌ره‌پرشتیاریکتان نیهو، هیچ تکا‌ریشتان نیه (به‌بی مۆله‌تی وی)، ئایا بیرتان ناکه‌وێته‌وه! (که جگه له خوا هیچ کهس و هیچ شتێک شایسته‌ی په‌رستران نیه؟) ﴿٤﴾ (خوا) له ئاسمانه‌وه هه‌تا زه‌مین سه‌ره‌پرشتی کاروبار ده‌کات و به‌پێوه‌یان ده‌بات، دوایی له (ماوه) پۆژێکدا، که ئەندازه‌که‌ی هه‌زار ساله، به‌پێی ژماردنی ئیوه، بو لای

به‌رز ده‌بیته‌وه ⑤ ئا‌ئه‌و (خوای)ه، زانای په‌نه‌ان و ئاشکرایه، زالی میهره‌بانه
 ⑥ (خوای) ئه‌و که‌سه‌یه که‌هه‌موو شتیکی به‌باشترین شیوه‌ دروست‌کردوه‌و،
 ده‌ستیکی دروست‌کردنی مروّقی‌شی له‌قوره‌وه‌ بووه ⑦ دوایی وه‌چه‌که‌ی له
 پوخته‌یه‌ک له‌ئاویکی بیهریزو بی‌بایه‌خ په‌خساندوه ⑧ دوایی پیک و پیکی
 کردو، له‌پرووحی خوئی فووی به‌به‌ردا کردو، بیستن و چاوه‌کان و عه‌قله‌کانی
 بو‌په‌خساندن، (به‌لام) به‌که‌میی سوپاس‌گوزاری ده‌که‌ن ⑨ هه‌روه‌ها
 (بیپروایه‌کان) گوتیان: ئایا که‌له‌زه‌ویدا ون‌بووین، (بووینه‌وه‌ خاک و خوئل)،
 ئیمه‌له‌نوئی دروست ده‌کرینه‌وه‌؟ (به‌لئی بیگومان ئه‌وه‌ ئاسانه)، به‌لام ئه‌وان
 به‌دیداری په‌روه‌ردگاریان بیپروان، بویه‌نکوولی له‌زیندووکرانه‌وه‌ ده‌که‌ن ⑩
 بلئی: فریشته‌ی مه‌رگ که‌پیتان سپیرواوه‌ (گیانتان بکیشی)، ده‌تانمریئی، دوایش
 بو‌لای په‌روه‌ردگارتان ده‌گیردرینه‌وه‌ ⑪ ئه‌گه‌ر بیینی له‌کاتیکدا تاوانباران
 له‌لای په‌روه‌ردگاریان سه‌رشوون، (به‌سه‌ر دانه‌واندنه‌وه‌ وه‌ستاون)، (ده‌لین:)
 په‌روه‌ردگارمان! (ئه‌وه‌ی به‌درومان داده‌نا) دیتمان و بیستمان، بمانگیره‌وه‌ (بو
 دنیا)، کرده‌وه‌ی چاک ده‌که‌ین، ئیمه‌دلنیاين (که‌ئه‌وه‌ی په‌یامی خوا هیئابووی،
 راسته) ⑫ ئه‌گه‌ر ویستباشمان (ناچارکردن به‌کاریبینین)، راسته‌پئی بوونی
 خویمان، به‌هه‌ر که‌سیک ده‌دا (به‌لام ئازادو سه‌رپشکمان کردوون) و بریاری
 چه‌سپاویش له‌منه‌وه‌ درا، که‌بیگومان دۆزه‌خ له‌تیک‌پای جینن و خه‌لکی (که
 به‌ویستی ئازادانه‌ی خویمان بیپروا ده‌بن) پر ده‌که‌م ⑬ (له‌دوارپۆژدا پییان
 ده‌لین: له‌سوئگه‌ی ئه‌وه‌وه‌ که‌دیداری ئه‌م پۆژانه‌تان له‌بیرکرد بوو، (ئازار)
 بچیژن، ئیمه‌ش له‌بیرمان کردن (پشتگویمان خستن)و، ئازاری هه‌تا هه‌تایی
 بچیژن، به‌هوئی ئه‌وه‌وه‌ که‌ده‌تانکرد (له‌کوفرو خراپه) ⑭.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(يَعْرِجُ إِلَيْهِ): واته: بۆ لای بهرز دهیتهوه، (الْعُرُوجُ: ذَهَابٌ فِي صُعودٍ)، (عُرُوجُ): بریتیه له رۆیشتن بۆ بهرزبوونهوه.

(فَسَلِّهْ): (النَّسْلُ: الْوَلَدُ لِكُونِهِ نَاسِلًا عَنْ أَبِيهِ، وَالنَّسْلُ: الْإِنْفِصَالُ عَنِ الشَّيْءِ)، (نَسْلُ): واته: پۆله، له بهر ئه وهی که له باب و دایکیه وه هاتوه، وه چه (نَسْلُ): بریتیه له جیابوونهوه له شتیک.

(سَلَّلَهْ): واته: پوخته، وه رگراو، ده گوتری: (سَلَّ الشَّيْءُ: مِنَ الشَّيْءِ: نَزَعَهُ)، ئه و شته ی له و شته وه رگرت، واته: لێی داپنی، (وَسَلَّ الْوَلَدُ مِنَ الْأَبِ)، واته: پۆله که له بابی وه رگرا، بۆیه ش به پۆله گوتراوه: (سَلِيلُ)، واته: که سیك که له باب و دایکی وه رگراوه.

(مَهِينِ): (أَي: ضَعِيفُ، الشَّيْءُ الْمُمْتَهَنُ الَّذِي لَا يُعْبَأُ بِهِ)، (مَهِينِ): به بیهیز ده گوتری، چونکه له (هَانَ) وه هاتوه، به شتیکیش که گرنگی و بایه خی پێ نه درێ، ده گوتری، که لێره دا مه به ست پێ توو (مَنِ) ی پیاوه، که مندالی لێ دروست ده بێ، له گه ل هیلکۆله ی ئافره تدا.

(سَوَّاهْ): (تَسْوِيَةُ الشَّيْءِ: جَعْلُهُ سَوَاءً)، (تَسْوِيَةُ الشَّيْءِ): شتیک که (تَسْوِيَةُ) بکری، وه ک یه کی لێ بکری، رێک بکری، (وَالسَّوِيُّ يُقَالُ: فِيمَا يُصَانُ عَنِ الْإِفْرَاطِ وَالتَّفْرِيطِ)، (سَوِيٌّ): به شتیک ده گوتری که له زنده پۆیی و که متهرخه میی پارێزری.

(صَلَّلَنَا): (أَي: ضَعْنَا، فُقِدْنَا)، ون بووین، بزر بووین، (الضَّلَالُ: الْغِيَابُ، وَمِنْهُ ضَلَالُ الطَّرِيقِ، وَالضَّالَّةُ: الدَّابَّةُ الَّتِي ابْتَعَدَتْ عَنْ أَهْلِهَا)، (ضَلَالُ): به مانای ون بوون دی، (ضَلَالُ الطَّرِيقِ) رێ ون کردنیش له وه وه هاتوه، (ضَالَّةً)، به ئاژه لێک ده گوتری

که له خاوه نه کانی دوور کهوتبێتهوه، (صَالَةُ الْاِیْلِ)، واته: ئهو خوشتره ی که ون بووه له خاوه نه کانی و لهو گارانە که ئهو یه کێک بووه له تاکه کانی، دابراوه.

(نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ): واته: سهریان شوڤکردوه، (النَّكْسُ: قَلْبُ الشَّيْءِ عَلَى رَأْسِهِ، (نَكْس): بریتیه لهوه ی شتێک له سه ر سه ری رابگیرێ، لاقی له سه ری بن و سه ری له خوارێ بێ، ئنجا (نَاكِسُ الرَّأْسِ)، واته: سه رشوڤ، که سێک که سه ری خو ی شوڤ کردوه و سه ری دانه وانده.

مانای گشتیی ئایه تهکان

سه ره تا خوا ﷻ ده فه رمو ی: (بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ): به ناوی خوا ی به به زه یی به خشنده، واته:

ده سپێکردنم به ناوی خوا یه، که مه به ستی پێ چه ند شتێکه:

(۱) ئه م کاره ته نها بۆ خوا ده که م.

(۲) - ئه م کاره به پێی شه رعی خوا ده یکه م.

(۳) - ئه م کاره به توانا و یارمه تی خوا ی په روه ردگار ده یکه م.

(۴) - ئه م کاره بۆ هێنا نه دی په زامه ندیی خوا ئه نجامی ده ده م.

﴿الْم﴾، ئه مانه سی پیتن: (ئهلِف، لام، میم)، لهو باره وه پێشتریش قسه مان کردوه، که:

أ - ئه مانه نه یینی خوا ﷻ بوون، له گه ل پێغه مبه ره که یدا ﷺ به پێی رای هه ندێک له زانا یان.

ب - یاخود بۆ ئاگا دار کردنه وه ی پێغه مبه ر ﷺ بووه، که هو شیاریه! ئه وه ئایه ته بۆ داده به زن.

ج - یاخود ئەو مانایەى که زۆربەى زانایان گوتووینانە: خۆای پەرورەردگار دەیهوێ له‌میانی هێنانی ئەو پیتانەدا که له‌ پێش بیست و نۆ (۲۹) له‌ سوورپەتەکانی قورئاندا هاتوون، که جگە له‌ سوورپەتی (العنکبوت) و، سوورپەتی (لقمان) و، سوورپەتی (القلم)، له‌ هه‌موو بیست و شەش (۲۶) سوورپەتەکه‌ی دیکه‌دا، یه‌کسه‌ر دواى ئەم پیتانە باسی قورئان کراوه‌، که‌واته‌: خوا ﷻ ده‌یهوێ پیمان ب‌فه‌رموێ: ئەو قورئانه‌ی که له‌بەر ده‌ستتان دایه‌و، ناتوانن قورئانیکی وا ب‌بینن، به‌لکو ده‌ (۱۰) سوورپەتی ب‌بینن، یان سوورپەتیکی وا ب‌بینن، هه‌ر له‌و پیت و ده‌نگانه‌ که ئێوه له‌بەر ده‌ستتان دان و، پێیان ده‌نووسن و قسه‌یان پێ ده‌که‌ن، پێکهاتوه‌، ئنجا که نه‌تانتوانی وێنه‌ی قورئان، یان ده‌ (۱۰) سوورپەت، یان سوورپەتیکی ب‌بینن، که‌واته‌: دل‌یابن که خوا ﷻ له‌و پیت و ده‌نگانه‌، ئەو فه‌رمایشته‌ ب‌ی وێنه‌یه‌ی خۆی بۆ ئێوه ناردوه‌.

﴿تَزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ دابه‌زاندنی کتێب، هه‌یج دوو دل‌ی تیدانیه‌ له‌ پەرورەردگاری جه‌انیانه‌وه‌یه‌.

وشه‌ی: (الْكِتَابِ)، (أل)ی ناساندنی له‌سه‌ره‌، که مه‌به‌ست له‌ کتێب، قورئانه‌، دابه‌زاندنی کتێبه‌که‌، که قورئانه‌، دوو دل‌ی تیدانیه‌، که له‌لایه‌ن پەرورەردگاری جه‌انیانه‌وه‌یه‌.

﴿أَمْ يَقُولُونَ أَفَرَّغْنَاهُ﴾ به‌لکو ئایا ده‌لێن: (موحه‌ممهد ﷺ) قورئانی هه‌لبه‌ستوه‌ (به‌ ناوی خواوه‌؟) ﴿بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ﴾، نه‌ك موحه‌ممهد هه‌ر هه‌لی نه‌به‌ستوه‌: به‌لکو هه‌ر ئەوه هه‌ق و راست و چه‌سپاوه‌ و، له‌ پەرورەردگارته‌وه‌، ئەه‌ی موحه‌ممهد ﷺ! یان: ئەه‌ی هه‌ر که‌سێک که قورئان ده‌خوێنێ! ﴿لِنُنْذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَتْهُمْ مِّنْ نَّذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ﴾، تاكو كۆمه‌لێك ب‌ترسێتی و وریا ب‌که‌یه‌وه‌ که له‌ پێش تۆدا هه‌یج وریا که‌ره‌وه‌و ترسێنه‌ریان بۆ نه‌هاتوه‌، ﴿لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾، به‌لکو پێی راست ب‌گرن، واته‌: به‌و نیزیکانه‌و له‌ پێش تۆدا، هه‌یج ترسێنه‌رمان نه‌ناردوون، ئەگه‌رنا هه‌یج كۆمه‌لگاو ئۆمه‌تێك نه‌بووه‌،

که رهوانه کراویکی تیدا نه بی، واته: بهو میژووهو بهو سآله نیزیکانه که تو تیاندا رهوانه کراوی، له پیش توډا گه لی عه ره ب هیچ پیغه مبه ریکیان بو نه هاتوه، هه لبه ته زیاتر گه لی عه ره ب ده گریته وه، چونکه یه که مین دویندراوانی پیغه مبه ری خاتهم ﷺ نه ته وهی عه ره ب بوون، به لام دوایی هه موو مروقا یه تیش ده گریته وه، نه گهر هه موو مروقا یه تی به کومه لیک خه لک دابنرین، چونکه له پیش پیغه مبه ری خاتهمدا ﷺ، له دوای عیساوه، نه زانراوه هیچ پیغه مبه ری دیکه هاتبن، پیغه مبه ریش ﷺ فه رموو یه تی: نیزیکتیرینی پیغه مبه ران له منه وه، عیسا کوری مه ری مه، چونکه له نیوان من و نه ودا، هیچ پیغه مبه ری دیکه نه بوون.

ئجنا پیغه مبه ری ئیمه موحه ممهد ﷺ له سالی (۶۱۰) ی زاینی دا، کراوه ته پیغه مبه ر و له (۵۷۰) دا له دایک بووه، عیسا ﷺ نه گهر له یه ک (۱) ی زاینی دا، یان چهند سالی زووتر، یان دره نگتر، به پیی پاجیایی که له نیوانی نه صرانییه کان و میژوو نووسانیشدا هیه، له دایک بووبی، به لای که مه وه له نیوان له دایک بوونی عیسا ﷺ، رهوانه کرانی موحه ممهددا ﷺ (۶۱۰) سال ماوه هه بووه، ئجنا خوا ﷺ دوای نه وهی باسی قورئان و باسی موحه ممهد ﷺ پیغه مبه ری خوئی کرد، که نه رکه که ی چیه؟!

ئجنا باسی خوئی ده کات نه و خوییهی نه و قورئانهی ناردوهو، پیغه مبه ری رهوانه کردوه، ده فه رموی: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾، خوا ﷺ نه و زاته یه که ئاسمانه کان و زهوی و نه وهی ده که ویتنه نیوانیانه وه، له شهش پوژاندا، واته: به شهش قوناغان هیتانوه دی، وشه ی: (أَيَّامٍ)، کوئی (یوم) ه، له زمانی عه ره بییدا (یوم)، واته: کاتیکی دیارییکراو، ئجنا له عورف و باوی ئیمهدا (یوم) واته: شهو یان پوژ، یاخود شهو و پوژ پیکه وه، که بیست و چوار (۲۴) سه عاتن، به لام له به کارهیتانی زمانی عه ره بیی و له به کارهیتانی قورئانیشدا: (یوم) وه ک چوئن نه و بیست و چوار (۲۴) سه عاته، که شهو و پوژ پیک دینن، ده گریته وه، کاتی ره هاش ده گریته وه، وه ک عه ره ب

دەلین: (يَوْمَ لَكَ، وَيَوْمَ عَلَيْكَ)، یان خوا ﷺ دەفەرموی: ﴿وَتِلْكَ الْأَيَّامُ تُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ ...﴾ ۱۴۰ آل عمران.

ئنجای لێره دا دەفەرموی: ﴿ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾، دوایی خوا ﷺ چوو ه سەر تهخت (عه‌رش)، واته: چوو ه سەر تهختی خو، ئه‌وه‌شمان به تايهت له تهفسیری سوورپه‌تی (الأعراف) دا و، له تهفسیری سوورپه‌تی (الأنعام) دا و، له تهفسیری سوورپه‌تی (یونس) دا، باسکردوه، چوونه سەر عه‌رشی خوا ﷺ و، به‌رزبوونه‌وه‌ی خوا ﷺ بۆ سەر عه‌رش، چۆنه؟ ﴿مَا لَكُمْ مِّنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ﴾، ئیوه جگه له‌و (جگه له خوا) هه‌چ سه‌رپه‌رشتیار و شه‌فاعه‌تکارو تکاکاریکتان نیه، واته: هه‌چ که‌س سه‌رپه‌رشتییتان ناکات جگه له خوا ﷺ و، هه‌چ که‌شیش تکاتان بۆ ناکات به‌ بێ مۆله‌تی خوا ﷺ، ﴿أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ﴾، ئایا بیر ناکه‌نه‌وه؟ بیرتان ناکه‌وێته‌وه؟ په‌ند وه‌رناگرن؟

﴿يُدِيرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ﴾، کاروبار هه‌لده‌سوورپێتی له‌سه‌رئوه به‌ره‌و خوارێ، له ئاسمانه‌وه، به‌ره‌و زه‌ویی، کاروبار هه‌لده‌سوورپێتی، واته: سه‌رێ و خوارێ گه‌ردوون، سه‌روو خوارێ دروستکراوه‌کان، له ژێر چاودێری سه‌رپه‌رشتی خوا دایه، ﴿ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ﴾، دوایی ئه‌و کار به‌رپۆه‌بردنه، یاخود ده‌ره‌نجامی ئه‌و کاره بۆ لای وی به‌رز ده‌بێته‌وه، له پۆژیکدا که ئه‌ندازه‌که‌ی هه‌زار (۱۰۰۰) ساله، به‌ پێی ژماردنی ئیوه له‌وه‌ی که ئیوه ده‌یژمێرن، واته: پۆژیک که ده‌ره‌نجامی کاروباره‌کان بۆ لای خوا ﷺ به‌رز ده‌بێته‌وه، ئنجایا مه‌به‌ست پێی پۆژی دواییه؟ ئایا مه‌به‌ست پێی هه‌ر ماوه‌ی هه‌زار سالیکی ئیمه‌یه؟ گ‌رنگ ئه‌وه‌یه خوا ﷺ ده‌فەرموی: له پۆژیکدا ده‌ره‌نجامی کاروباره‌کان بۆ لای خوا به‌رز ده‌بێته‌وه، ده‌ره‌نجامی ئه‌و کاروبار به‌رپۆه‌بردنه، که ئه‌ندازه‌که‌ی به‌پێی ئه‌وه که ده‌یژمێرن هه‌زار ساله، ﴿ذَٰلِكَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾، ئا ئه‌وه زانای په‌نه‌ان و ئاشکرایه و، زالی میه‌ره‌بانه.

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ﴾، خوا ﷺ ئەو زاتەیه، که هەر شتیکی دروستیکردوه، به چاکیی دروستیکردوه، به چاکترین شیوه دروستیکردوه، ﴿وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ﴾، مروّقیشی دهستییکردوه، دهستییکی دروستکردنی مروّقیشی له قورپوه هیناوه، واته: جهسته که ی، ﴿ثُمَّ جَعَلْ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ﴾، دوایی وه چه که یشی گپراوه له راپازنراویک له ئاویکی کهم بایه خ، له ئاویک که به قیزه ون و به کهم ته ماشا ده کری، که تووی پیاو و ئافره ته و مروّقی ئە گهر بیینی، زور بیزی لی ده بیته وه، قیزی لی ده بیته وه، کهم بایه خه، شتیکی بییه زه، ﴿ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِي﴾، دوایی خوا ﷺ ئەو مروّقه ی (جهسته ی ئەو مروّقه ی)، ریکخست، تیرو ته وای کرد، واته: له سکی دایکید، پیشی نوتفه یه، ئنجا ده بیته عه له قه و، دوایی ده بیته موضعه و، دوایی ده بیته ئیسقان و، دوایی ئیسقانه که به گوشت داده پوشری، ئنجا دوا ی ئەوه ئاماده یی ئەوه پهیدا ده کات رووحی به بهردا بکری، ﴿وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِي﴾، لهو رووحه تایبه تییه ی دروستکراویکی تایبه تی خوایه، فووی پیدا کرد، رووحی خسته نیو جهسته ی ئەو کوړپه وه، ﴿وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ﴾، دوایی بیستن و چاوه کان و عه قل و دله کانیشی بو ره خساندن، ﴿قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾، به کهمی سوپاسگوزاری ده کهن، یانی: (شکراً قلیلاً تشکرون)، سوپاسگوزاریه کی کهمی خوا ﷺ ده کهن، ئەم (ما) یه، زیاد کراوه بو جه ختکردنه وه ی کهمییه که، ده نا دهیتوانی بفرمو ی: (قَلِيلًا تَشْكُرُونَ)، کهم سوپاسگوزاری ده کهن، به لام: ﴿قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾، ئەمه بو زیاتر جه ختکردنه وه ی کهمی سوپاسگوزاری مروّقه کانه بو خوا ﷺ.

ئنجا خوا ﷺ هه ندی قسان دینی که بیپروایه کان ده یانگوتن: ﴿وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾، گوتیان: ئایا ئیمه کاتیک له زه ویدا ون بووین، واته: بووینه وه خاک و خوّل و ئیسقانی پرتوو کاو، ﴿إِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾، ئایا ئیمه له نو ی دروست ده کریینه وه؟ ﴿بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَفِرُونَ﴾، هیچ به لگه یه کیان

بە دەستەووە نیه، (کە زیندوو ناکرێنەووە بە لکو ئەوان بە دیداری پەروەردگاریان) بێپروان، گرافتە کەیان بێپرواییه بە دیداری پەروەردگار، ئەگەر نا ئەووە کە مەرووف جەستە کە ی دەبێتەووە بە خاک و، ئیسقانی پرتوو کاوو لە زەویدا، ون دەبێ، بە لگە نیه لە سەر ئەووەی خوا ﷻ زیندوو ی ناکاتەووە، بە لکو خوا یە کە لە نوێ پەیدای کردووە، دەتوانی دووبارە شی بکاتەووە، بە لکو مەرووفیک کە شتیک دروست دەکات، دوایی لێی دەشکی، لێی تیکدەچی، دەتوانی وە ک خوێ، بە لکو چاکتریش دروستی بکاتەووە.

﴿قُلْ بَنَوْنَا مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ﴾، بلی: فریشتە ی مردن کە پێتان سپێرداوە، دەتوانم ی، ﴿ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ﴾، دوایی بو لای پەروەردگارتان دەگێدرێنەووە، ئەمە لە راستی دا ترساندن و هوشداریی پێدانی بێپروایانە، کە ئیووە وە ک چۆن ژیا نە کە تان بە دەست خۆتان نیه، کە چەند دەژین و، کە ی کۆتایی پێ دی، بە لکو خوا ﷻ فریشتە یە ک ی عایدی ئەو کارە تان کردووە، کە (مَلَكُ الْمَوْتِ) ه، کە لە هەندیک کتیباندا (عیزرائیل) گوتراوە، بە لام ئەووە نە لە قورئان، نە لە سوننەدا نە هاتووە، بۆ یە وا باشتەر هەر (مَلَكُ الْمَوْتِ) بە کاربێنری، فریشتە ی مەرگ، فریشتە ی مردن، ئیووە نە ئەندازە ی ژیا نتان، نە کاتی مردنتان بە دەست خۆتان نیه، کەواتە: بزانی کە ئیووە خاوە نیکتان هە یە، مشوور خۆریکتان هە یەو، هیناونی و لا شتان دە بات، کەواتە: دە بی ناگاتان لەو مشوور خۆر و پەروەردگارو بە دیهێنەرە تان بی، ئەو چۆنی پێ خو شه، چۆن لێتان پازیی دە بی، بەو شیو یە ژیا ن بەرنە سەر، ئەگەر عاقل بن وا دە کەن، ئەو خاوە نتانەو، ئەو هینەر تانە، ئەو لایەر تانە، ئەو ژیی نەر تانە، ئەو مړینەر تانەو زیندوو کەرەووە تانە.

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكُسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾، ئەگەر تو ببینی کاتیک کە تاوانبارە کان سەری خویان شو پر کردووە لە لای پەروەردگاریان، سەری خویان دانەواندووە، ئەگەر تو ئەو دیمەنە ببینی! دیمە نیکی زۆر سامناک دە ببینی،

وہ لامي ئەگەر (لَو) قرتیندراوہ، چونکہ بە پەوت دیارەو، بۆ ئەوہشە کە زەین بە ھەر لایە کدا بچێ، یانی: ئەگەر ئەوہ ببینی، دیمەتێکی سامناک دەبینی، ئەگەر ئەو پۆژە ببینی، ئنجا بۆت دەردەکەوێ ئەو تاوانبارانە چەندە بەھەلەدا چوونە! ئەگەر ئەوہ ببینی ئنجا زۆر سوپاسی خوا دەکەیت، کە تۆی خستۆتە سەر راستە شەقامێک کە لە دنیا دا سەر بەرزت دەکات و، لە دوا پۆژیشتا سەر بەرزو پوو سوورت دەکات، نەک سەر شوپۆ سەردانەوینەر.

ئنجا ئایا ئەو تاوانبارانە کە سەری خۆیان دانەواندووە لە لای پەرەوردگاریان، چی دەلێن؟ ﴿رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا﴾، پەرەوردگارمان! ئەوہ دیتمان و بیستمان، یانی: ئەوہمان دیت کە نکوولیییمان لێدەکردو، ھەر وہەا بیستیشمان ئەوہی نکوولیییمان لێدەکردو لە پیغەمبەرانیان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دەبیست، کە پەيامی تۆ بوو، کە چی ئیمە بروامان پێ نەھێنا، بەلام ئیستا لێرەدا ھەم دیتمان و ھەم بیستمان، دیتنی پێش خستو، کە لە ھەموو قورئاندا، تەنیا لێرەدا دیتن پێش بیستن خراو، ئەویش لەبەر ئەوہی لە پۆژی دوایدا دیمەنەکان بەر لەوہی بیسترتن، دەبیرتین، لەبەر ئەوہی دیتنی دیمەنە سامناکەکانی پۆژی دوا، زۆر گرنگتر لە پێشتەر، لە بیستنی ھەوآلەکان و دەنگەکان، ﴿فَأَرْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا﴾، ئیشتاش بمانگێرەو، بمانگێرەو بۆ ژایانی دنیا، یان: جاریکی دیکە بمانخەوہ نیو تاقیکردنەو، ﴿نَعْمَلْ صَالِحًا﴾، کردەوہی باش دەکەین، ﴿إِنَّا مُوقِنُونَ﴾، بە دلناییی ئیمە برۆی پتەومان ھەیە، ناگرێ لە قیامەتیش ھەر برۆا نەھینن، دوا ئەوہی ھەموو شتێک بە چاوی سەر دەبینن، دەلێن: ئیستا ئیمە ھیچ دوو دل نین و، دل لە دل نادەین و، دلنایین، کە تۆ ھەقی و پیغەمبەرانی تۆ ھەق بوون، پۆژی دوا، ھەقە، ئیستا دلنایین! بەلام ئەوہ ھەر قسە یەکە، وەک لە سوورەتی (المؤمنون) دا، خوا ﷻ لە وەلامی کەسیکدا کە دەلێ: ﴿حَقَّ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ۚ﴾ ۱۱ ﴿لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ﴾ (فەرموویەتی): ﴿كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ

يُعْتُونَ ﴿١٠٠﴾، واتە: كاتێك یەكێکیان مردنی دەگاتە سەرێ، دەلێ: پەرورەدگار! بمگیرنەوه، بەلكو لەوه دا كە بەجێم هێشتو، (كە ژيانى دنياه)، كرده وهى باش بكەم، یاخود ئەو كرده وه باشانەى وازم لێهێناون، بچم ئەنجامیان بدەم. (خواش ﷻ دەفەرموێ): نەخێر، ئەوه قسەیه كە هەر خوێ دەيكات و، لە پشتانەوه پەردەیهك هەیه، تاكو پۆژی زیندوو كرانهوه، یانی: تازە نایەنەوه بۆ دنیاو چوونە قۆناغێكى دیکه وه، كە قۆناغێكى راگوزەرەو، قۆناغێكى كاتییه، كە قۆناغى بەرزەخە، تاكو پۆژی لێپرسینهوه و زیندووكرانهوه و سزاو پاداشت دێتە پێش، كە پۆژی قیامەتە.

﴿وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًى﴾، ئەگەر ویستبашمان راستە پێ بوونمان بە هەموو كەسێك دەدا، واتە: ئەگەر ویستبامان بە تۆبزیی بیانكەینه ئیماندار، هەموو مەرووفێك هیدایەت و راستە پێ بوونییمان پێ دەدا، ﴿وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي﴾، بەلام ویستمان ئازادیان بكەین، سەرەنجام بپاری لەمنه وه چەسپا، ئنجا بپارەكەو فەرمایشتەكە چۆنە؟ ﴿لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾، بە دنیایی دۆزەخ لە جندو مەرووفان تێكپاریان پێ دەكەم، ﴿فَذُوقُوا بِمَا فَسِئْتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا﴾، ئنجا پێیان دەلێن: بچێژن (سزای دۆزەخ بچێژن) بە هۆی ئەوه وه كە دیداری ئەمەرووفان لە بیر چوو، دیداری ئەمەرووفان نادیده گرت و فەرامۆش كرد، ﴿إِنَّا نَسِينَكُم﴾، بە دنیایی ئێمەش ئێوه مان لە بیر چوو، یان نادیده گرت و، فەرامۆش كرد، ئەگەرنا خوا ﷻ هیچ شتێكى لەبیر ناچێ: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ ﴿٦٤﴾ مەریم، واتە: پەرورەدگار ت هەرگیز شتی لەبیر ناچێ، یانی: واتان مامەلە لەگەڵ دەكەین، وەك كەسێك كە شتێكى لە بیر چوو بێ، یانی: ئێوه پشەتگویی دەخەین و فەرامۆش دەكەین، ﴿وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، سزای هەمیشە مانەوهش بچێژن، هەمیشە مانەوه لە دۆزەخدا، بەهۆی ئەوه وه كە دەتانكرد، بە هۆی ئەوه وه كە دەتانكرد لە كوفرو لە خراپەو تاوان، ئێستا سزای هەرماو بوون (لە دۆزەخدا) بچێژن، چونكە بابای بێپروا و

تاوانبار بە تەمايە، ئەگەر تاكو مليۇنان سال، ملياران سال بژى، لەسەر قەناعەت و پروايەكەى خۆى دەمىتتەو، بۆيش بەپىى نىتەكەى خۆى، بەپىى ئەوھى عەزمى لەسەر جەزم كردو، دلى خۆى لەسەر ساغكدۆتەو، كە بمىتتەو لەسەر بىپروايى خۆى، خواش ﷺ سزايەكى هەتا هەتايى و نەپراوھى دەدا.

پاڤەندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له ئۆي كۆمەتلىمەكان ئەمەللىق

بەپىى خۆى نىتەكەى خۆى

دلى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

www.alibapir.net

English عربي

AliBapir/عەلى بابىر

عەلى بابىر/ AliBapir

كەسلى

پاڤەندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

پاڤەندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

مەسەلە گەرنەکان

مەسەلە یەكەم:

دابه‌زێنرانی قورئان هیچ دوو دلیلی تێدانییه، که له پەرۆردگاری جیهانیانه‌وه‌یه، وه‌ك بێپروایان ده‌لێن: هه‌لبه‌ستراو نیه‌و، هه‌ق و چه‌سپاو، تاكو پێغه‌مبه‌ری گۆتایی موحه‌ممهد ﷺ، نه‌و خه‌لكه‌ی كه پێشتر ترسینه‌رو هۆشیارکه‌ره‌وه‌یان بۆ نه‌هاتوه‌، بیانترسیی و هۆشیاریان بکاته‌وه‌، له‌ خه‌وی بێئاگایی بیداریان بکاته‌وه‌:

خوا ده‌فه‌رموی: ﴿الْم ۝ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝﴾
 أَمْ يَقُولُونَ أَفْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَتْهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ
 يَهْتَدُونَ ﴿٢﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم ئایه‌تانه‌، له‌ پێنج بڕگه‌دا:

١- ﴿الْم ۝ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، ئه‌لیف لام میم، دابه‌زاندنی کتیب هیچ دوو دلیلی تێدا نیه‌، له‌ پەرۆردگاری جیهانیانه‌وه‌یه. ﴿تَنْزِيلُ الْكِتَابِ﴾، له‌ ڕووی ڕێزمانی عه‌ره‌بییه‌وه‌، ده‌بێته‌ نیهاد (مبتداً)، ﴿لَا رَيْبَ فِيهِ﴾، (رَيْب) به‌ مانای دوو دلیلی دی.

﴿مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، ئەمه‌ گوزاره‌ (خبر)ی نیهاد (مبتداً)ه‌که‌ی پێشیه‌ ﴿تَنْزِيلُ الْكِتَابِ﴾، له‌ سووره‌تی (البقرة) دا ئەم ته‌عبیره‌ ئاوا هاتوه‌: ﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ۝﴾، واته‌: ئەو کتیبه‌ هیچ دوو دلیلی تێدانییه‌، ڕێنماییه‌ بۆ پارێزکاران، بۆچی لێره‌دا ده‌فه‌رموی: ﴿تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾؟

هۆكاری جیاوازییه كه یان ئه وهیه كه ئهم سوورپه ته له نێو كافرەكاندا دابه زیوه، بۆیه خوا ﷻ بۆ نه هیشتنی دوو دلیی له دابه زاندنی ئهم كتیبه دا، دهیبه ستیته وه به وه وه كه له پهروه دگاری جیهانیان هه وه دابه زیوه، به لام له سوورپه تی (البقرة) دا، چونكه سوورپه تی (البقرة) بۆ كۆمه لگایه کی مسولمان دابه زیوه، له نێو مسوولمانان دا دابه زیوه، بۆیه ده فهرموێ: ﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾ ٢، رینماییکاره بۆ پارێزکاران، به لام لیره دا ده فهرموێ: دابه زیوانی ئهم كتیبه هیه دوو دلیی تیدانیه، كه له پهروه دگاری جیهانیان هه وه، واته: ئهم كتیبه بۆ هه موو خه لکی هاته، له لایه ن به خێو كه رو، ژیی نه رو، مرینه رو، پهروه دگارو، مشوورخوړی هه موو جیهانیان هه.

(۲) ﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ﴾، یان ئایا ده لێن: هه لیه ستوه؟ وشه ی: ﴿أَمْ﴾، له زمانی عه ره بیی دا، له (بَل)، له هه مزه ی پرسیارکردن (أ) پێك دی، واته: (بَلْ أَيْقُولُونَ)، به لكو ئایا ده لێن: ﴿أَفْتَرَاهُ﴾، هه لیه ستوه؟ واته: موحه ممه د ﷺ قورئانی هه لیه ستوه؟ ئهم پرسیارکردنه، پێی ده گوترێ: پرسیارکردنی سه رسوپه ئێنان (الِاسْتِفْهَامُ التَّعْجِيبِي)، بۆیه ش به (فعل المضارع) هیناویه تی، ﴿أَمْ يَقُولُونَ﴾، بۆ ئه وه ی وینه كه بخاته به رچاو، ههروه ها له بهر ئه وه ش كه ئه و قسه یه ی ئه وان كاتی خوێ کردوو یانه، له هه موو چاخ و سه رده مه كاندا، ئه و قسه پووچانه به رانه بر به موحه ممه دو ﷺ به رانه بر به و كتیبه ی خوا بۆی دابه زاندوه، دووباره ده بنه وه، بۆیه به رێژگه (صيغة)ی (مضارع) هاته.

(۳) ﴿بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ﴾، به لكو ئه و هه قه له پهروه دگارته وه، ﴿بَلْ﴾، لیره دا (لِلْإِضْرَابِ الْإِطْلَاقِي)، بۆ گواستنه وه ی پووچه لکردنه وه ییه، ئهم قورئانه نه ك هه لیه به ستراوه، به لكو چه سپاوه هه قه له پهروه دگارته وه، هه ق بریتیه له شتی چه سپاو، راست، نه گوێر.

(۴) ﴿لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ﴾، بۆ ئه وه ی كۆمه لێك بترسینی، وریا بکه یه وه، له پێش تۆدا هیه وریا که ره وه و هۆشیارکه ره وه و هیه وریا که ترسینه ریان بۆ نه هاته، (قَوْم) له ﴿لِتُنذِرَ قَوْمًا﴾ دا، بریتیه له كۆمه له خه لکیکی زۆر، کاریك کۆیان بکاته وه،

ئىنا ئەو كارەى كۆيان دەكاتهو، دەيتتە راگىركەريان، كە بە تەئكىد لىرەدا مەبەست پىي گەلى عەرەبە، كە پىغەمبەر ﷺ يەكەمجار لە نىو ئەواندا پەوانە كراو، هەندىكىش گوتوويانە: (قوم)، لىرەدا هەموو مەوقايەتتى دەگريتهو، چونكە هەموو مەوقايەتتى بەو ئىعتىبارەى هەموويان بەندەى خوان و، هەموويان پىويستيان بە هيدايەتتى خوايە، وەك كۆمەلەك بن وايە، ئىنا ئايا بۆچى موحەممەد ﷺ بۆيان پەوان كراو، تاكو وريايان بكاتەوو بىانتەستىنى؟.

٥- ﴿لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾ بەلكو پىي راست بگرن.

وەك گوتمان: لىرەدا راى راسترو بەهيزتر ئەوئە كە مەبەست پىي نەتەوئەى عەرەبە، زانايان باس دەكەن، دەلەين: نەتەوئەى عەرەب سى بەشن: (العرب البائدة، العرب العاربة، العرب المستعربة).

١/ (العرب البائدة): عەرەبىي فەوتاو، وەك گەلى عادو ئەموودو، ئەوانەى خوا لە بەينى بردوون.

٢/ (العرب العاربة): ئەو عەرەبانەى كە هەر لە ئەسلدا عەرەب بوون، نەك گەلەكى دىكە بووبن و فەرى زمانى عەرەبىي بووبن، ئەمانىش پىيان دەگوتى: قەحطانىيەكان، كە لە حىجاز بوون، وەك ئەوس و خەزەرەج و طەى، ئەوانەى دواى (سئل العرم) كە بەسەر سەبەدا هاتو، بلبوون.

٣/ (العرب المستعربة): عەرەبە عەدنابىيەكان، ئەوانە پۆلەكانى عەدنەن، كە ئەوئەش لە وەچەى ئىسماعىلە ﷺ، ئىسماعىلىش كورى ئىبراھىمە ﷺ، خوا ﷻ دەفەرموى: ﴿وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ۖ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ۝٥٥﴾ مەرىم.

ئىسماعىل بەلەى پىغەمبەر بوو، واتە: (نبى) بوو، (رسول) ئىش بوو، (نبى) بە هەردووك واتە كەى (فەعل) بە ماناى (فاعل) و (فەعل) بە ماناى (مفعول)، واتە: هەوالدەرىش بوو، هەوالپىدراوئەش بوو، هەروەها پەوانە كراوى

خواش بووه، بەلام پەيامەكەى تايەت بووه بە خەلكە نيزىكەكانى خۆى و، بە ماله خەزورانىى، لە ھۆزى جورھوم و ئەوانى دىكەش، ئنجا عەرەب بە گشتىي: خەلكى يەمەن و يەمامەو بەحرەين و، ئەوانى دىكەش كە دوورگەى عەرەبىي كۆى كردوونەو، ھەموويان گەراونەو ھەو عەرەبى عەدنانيى و قەحطانيى، ئەوانەى كە ماون و، ئەوانەش ھىچ كاميان پىغەمبەرىكى نيزىكيان بۆ نەھاتو، كە نيزىك بى لە پوژگارى موحمەدەو ﷺ، ئەم زانباريانە (محمد الطاهر بن عاشور)، ھىنانى^(١).

كە دەفەرموئ: ﴿لَتُنذِرَ قَوْمًا﴾ واتە: لە دەستپىكەو ئەوان وريا بكەيەو ھەو بترسنى، دوايى كۆى مروفايەتيش، بۆيە ئەو لەگەل گشتگيربوونى پەيامى پىغەمبەردا ﷺ تىكناگىرى، چونكە موحمەد ﷺ كە لە سەرەتاو ھاتو، خوا ﷻ فەرموويەتى: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ الشعراء، دوايى فەرموويەتى: ﴿وَأَنَّهُ لَئِذَا كُنَّ لَكَ وَلَقَوْمِكَ﴾ الزخرف، بەلام دوايى فەرموويەتى: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ﴾ سبأ، ديارە پىغەمبەر (محمد) ﷺ لە بازنى تەسكەو دەستى پىكردو: خۆى و خزمەكانى، بەلكو پىشى خۆى و خىزانى: خەديجەو كچەكانى و، زەيدى كورى حارىسەو ەلى كورى ئەبى تاليب، دوايى ھاوئ و دوستە نيزىكەكانى، وەك ئەبوو بەكرى صيدىق و ئەوانى دىكە، دوايى ھۆزى قورەيش، دوايى ھۆزەكانى دىكە، پاشان ھەموو گەلى عەرەب، دوايش ھەموو مروفايەتيى، بازنى بە بازنى، گرنگ ئەو يە ھەر لە مەككەو، خوا ﷻ ھەوالیداو، پايگەياندو كە موحمەد ﷺ كوتايى پىغەمبەران و پەوانە كراوانى خوايە، بۆ ھەموو بەشەر، وەك فەرموويەتى:

أ- ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾ سبأ.

واتە: تۆمان نەئاردو ھەگەر بۆ تىكرايى خەلك موژدەدەر و ترسینەرى.

ب- ههروهه ها فهرموويه تي: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ ﴿١٠٧﴾ الأنبياء.

واته: تۆمان نه ناردوو مه گهر به به زه يي بۆ جيهانييان.

ج- ههروهه ها فهرموويه تي: ﴿قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ ﴿١٥٨﴾ الأعراف، بلي: ئه ي خه لكينه! من پيغه مبهري خوام بۆ تيكرا تان، دوايش

په يامه كه ي پيغه مبهري خوا ﷺ به نيو هه موو مروفايه تبي دا بلاو بووه و، ئيستاش جگه له وه ي كه يه كه له سهر چواري مروفايه تبي له سهر ئيسلام حيسابه و به مسولمان داده نرين، سى له سهر چواره كه ي ديكه ش، كه م و زور دهنگوباسي پيغه مبهري كو تايي و په يام و به رنامه كه ييان پيگه يشتوه، به لام بيگومان دهنگ و باسي ئيسلام پيگه يشتن و راست و دروست تيگه يشتني، دوو شتي جياوازن و، مهرج نيه ههركهس دهنگ و باس و هه والي ئيسلامي پيگه يشتني به لگه ي له سهر ته واو كرابي و بيانوو پراو كرابي.

راځه ياندي مەكتەبی مامۇستا عەلي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوري

علي بابير/ AliBapir

علي بابير/ AliBapir

مەكتەبی مامۇستا عەلي بابير

راځه ياندي مەكتەبی مامۇستا عەلي بابير

مه سه له ی دووهم:

خستنه پرووی چهند وهسف و کاریکی خوای بهرزو بی وینه، وهك: دروستکردنی گهردوون (ئاسمانه کان و زهوی و ئهوهی نیوانیان) و، چوونه سهر تهخت و، بهرپوهبردنی کاروبار له ئاسمانه وه بۆ زهمین و، دروستکردنی هه موو شتیک به باشتترین شیوه، دروستکردنی مرووف له قوڕ، پاشان له پوختهیه کی تۆو، (واته: وهچه که ی) و پیکهستنی جهسته ی و دوا ی تیرو تهواو بوونی جهسته ی، رووح به بهردا کردنی:

خوَا ۞ دَه فَرَمَوِی: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ۝٤﴾ يُدِيرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ۝٥﴾ ذَلِكَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝٦﴾ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ ۝٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ۝٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ ۝٩﴾ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ۝٩﴾

شیکردنه وهی ئهم ئایه تانه: له چوارده برگه دا:

١- ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾، خوَا ۞ ئه و که سه یه، ئه و زاته یه، که ئاسمانه کان و زهوی و ئهوهی ده که ویتته نیوانیانه وه، له شهش رۆژاندا هیناونه دی.

واته: خوَا ۞ کو ی گهردوونی به سهرو خواریه وه و، به سه رجه م پیکهاته کانیه وه و ئهوهی ده که ویتته نیوان سهرو خواریش، که ئاسمان و زهوین، هه مووی به شهش قوناغ هیناونه دی، پێشتریش گوتوو مانه: (أَيَّام)، که کو ی (یوم) ه، له زمانی عه ره بییدا، یانی: ماوه یه ک له کات، به لام به پیتی عورف و

باوی ٲٲمهى مرؤف له سهر زهوى، (يَوْم): يان به رؤژ ده گوترى، يا خود به شهوو رؤژان ده گوترى، كه سه رجه م بيست و چوار (٢٤) سه عاتن، ئه ويش بريته: له سوورپكى زهوى به دهورى خوى دا، له به رانبه ر خوردا، كه شهوو رؤژ پهيدا ده بن، ئنجا جارى وايه ههر به رؤژه كه شيان گوتوه: (يَوْم)، جارى واش ههيه كه گوتراوه: (يَوْم وَلَيْلَة)، شهوو رؤژ، جارى واش ههيه بو رؤژه كه (نهار) به كارها توهو بو شهوه كه شهو (ليل) له زمانى عه رهبيدا، جارى واش ههيه (يَوْم) به شهوو رؤژه كه گوتراوه، به لام له به كارهيئانى قورئانداو له ئه سلى زمانى عه رهبيدا، (يَوْم)، يانى: ماوهيه كه له كات، ده گوترى: (يَوْمَ لَكَ، وَيَوْمَ عَلَيْكَ)، ماوهيه كه، جارى وا ههيه بو تويه، تو تيدا زال ده بى، تو تيدا هاتت ده بى، ماوهيه كيش تيدا شكست ده خوى و نه هاتت ده بى، تووشى زيان و نارعه تى ده بى، ههروه ها گوتراوه: (الْأَيَّامُ دُول)، واته: رؤژه كان ده ستاو ده ستيان تيدا ده كرى، ده ستاو ده ستى ده سه لات، ده ستاو ده ستى سهروه ت و سامان، (فخر الدين الرازي) له ته فسيره كهى خوى (التفسير الكبير) دا^(١)، كه به (مفاتيح الغيب) ناسراوه، ده لى: خوا ﷻ كه ده فهرموى: به شهش قوناغان، ئه وه ئاماژهيه بو شهش حالان، چونكه ئاسمان و زهوى و ئه وهى نيوانيان، ئه وانه: سى شتن، ئنجا ههر كامپكيان حاله تيكي تايه تى هه بووه، كه واته: (٣ + ٣ = ٦)، يانى: سيفه تى ئاسمان و، سيفه تى زه مين و، سيفه تى ئه وهى ده كه ويته نيوانيان، ئه وه سى، خوشيان سى، ئه وه شهش، ده لى:

(وَالْأَقْبَلُ السَّمَوَاتِ، لَمْ يَكُنْ لَيْلٌ وَلَا نَهَار)، پيش ئه وهى خوا ﷻ ئاسمانه كان بينيته دى، (زه وييش ههر ده چيئه وه نيو ئاسمانه كان)، ئه و كاته نه شهوگار هه بووه، نه رؤژگار.

قسه كهى جوانه، ههرچه نده زورپك له تويزه رهوان و مانا ليكده رهوانى قورئان، پييان وابووه: ئه و ده قهى كه ده لى: خواى پهروه ردار فلان شتهى له يه كه

شەمداو، فلان شتەى لە دووشەم و، ئەو شتەش لە پۆژەکانى دیکەى هەفتەدا، خولقاندوون، وا دەزانن ئەو کاتە شەممەو یەک شەم و دوو شەم و تاكو جومعه هەر هەبوون!! کە لە راستیدا ئەوە بێرکردنەووەیەکی سادەو سەر کێلانیە، چونکە دواى ئەو پۆژەکانى هەفتە پەیدا بوون، کە شەوو پۆژ پەیدا بوون، ئنجا دواى ئەو شەوو پۆژ پەیدا بوون، کە زەوى خولاو تەو بە دەورى خۆیدا، لە بەرانبەر خۆردا، کە خۆر هەبوو، ئاسمانەکان هەبوون، کەواتە: بەر لەوێ ئاسمانەکان و زەوى ببن، لە راستیدا پۆژ بەو چەمک و واتایەى ئیستای ئیمە کە هەیه، بوونی نەبوو، کەواتە: مەبەست پێى ئەسلى واتایە کەیتى، کە بریتىە لە ماوێک لە کات، نەك پۆژەکانى هەفتەو ئەو دەقەش کە لەو بارەو هاتو، زانایان مشت و مەرى زۆریان لە بارەو کردو و جێى متمانە نیه.

(٢) - ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾، دواى خوا ﷻ بەرز بوو بۆ سەر عەرش، چوو سەر عەرش، عەرشیانى: تەختى حوكمراى، کە هەندىک لە زانایان گوتویانە: ئەمە تەعبیریکی پەرمییه، واتە، خوا ﷻ گەردوونی خستە ژێر پکێفی خۆیەو، دواى ئەوێ دروستیکرد، سیستمى بۆ داناو، کۆنترۆلى کرد، هەندىک وایان لیکداو تەو، بەلام راستر وایەو باشت وایە، بگوترێ: چوونە سەر عەرشی خوا ﷻ و بەرزبوونەوێ خوا بۆ سەر عەرشی و نیشتەجێ بوونی لەسەر عەرش و تەخت و بارەگای خۆى، یەکیکە لە سیفەتەکانى خوا ﷻ، کە ئیمە نازانین چۆنە، چونکە وەك چۆن زاتی خوا بۆ ئیمە، چۆنێتییه کەى ديار نیه، سیفەتەکانیشى بە هەمان شیو.

لە ئێرە کۆمەڵەبەرەمان لەمکانێن،
ئێمە ئێرەمان بۆ ئێرەمان بۆ ئێرەمان
ئێرەمان بۆ ئێرەمان بۆ ئێرەمان

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

عەلى بابیر/ AliBapir

عەلى بابیر/ AliBapir

کەزانی

لە ئێرە کۆمەڵەبەرەمان لەمکانێن،
ئێمە ئێرەمان بۆ ئێرەمان بۆ ئێرەمان
ئێرەمان بۆ ئێرەمان بۆ ئێرەمان

روونکردنه وهیهك له باره‌ی ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾: ogo

(فخر الدین الرازی) له تەفسیره‌که‌ی خویدا^(١)، ده‌لێ:

(إِعْلَمَ أَنَّ مَذَاهِبَ الْعُلَمَاءِ فِي تَفْسِيرِ هَذِهِ الْآيَةِ وَأَمْثَالِهَا عَلَى وَجْهَيْنِ: أَوَّلًا: تَرَكَ التَّعَرُّضَ إِلَى بَيَانِ الْمُرَادِ، ثَانِيًا: التَّعَرُّضَ إِلَيْهِ، وَالْأَوَّلُ أَسْلَمَ وَإِلَى الْحِكْمَةِ أَقْرَبُ).

واته: بزانه که بۆچوونی زانایان له باره‌ی ماناکردنی ئەم ئایه‌ته‌و هاو وێنه‌کانیه‌وه، له دوو پرۆه‌وه‌یه: پرۆی یه‌که‌میان: ئەوه‌یه که نه‌چیه نیو ورده‌کارییه‌کانی مه‌به‌ست له‌و ئایه‌ته، دووه‌میان: ئەوه‌یه که به‌چیه نیو ورده‌کارییه‌کانی، ئنجا یه‌که‌میان سه‌لامه‌تتروه‌و، له حیکمه‌تیشه‌وه نزیکتروه.

که‌واته: بۆچوونی هه‌ندیک له‌وانه‌ی که له‌م پۆژگاره‌دا به‌سه‌له‌فی ناسراون و، پێیان وایه ئیمام فخره‌ددینی پازیی به‌ په‌هایێ له‌گه‌ڵ ته‌ئویل دایه، راست نیه، ئەوه‌تا ده‌لێ: بۆچوونی یه‌که‌میان که ته‌ئویل نه‌کرێ و، نه‌چیه نیو ورده‌کاری واتایه‌که‌یه‌وه، سه‌لامه‌تتروه‌و، له حیکمه‌تیشه‌وه نزیکتروه، چونکه کاره‌کانی خواو سیفه‌ته‌کانی خوا ﷻ له سه‌رووی عه‌قڵی مرۆقه‌وه‌ن، بۆیه شتیک مه‌گه‌ر به‌ ئاشکرا دیار بێ، که مه‌به‌ست پێی سیفه‌تیکێ خوا نیه، به‌لکو مه‌به‌ست پێی گه‌یاندنی واتایه‌کی دیکه‌یه، ئەگه‌رنا نابێ به‌چیه نیو ورده‌کاری مانایه‌که‌یه‌وه، بۆ وێنه:

أ- ﴿يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ...﴾ (١٠) الفتح.

ب- ﴿فَأَنكَ بِأَعْيُنِنَا...﴾ (٤٨) الطور.

ج- ﴿وَلِنُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي﴾ (٣٩) طه.

د- ﴿يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ...﴾ (٤٢) القلم.

لەم شوینانەدا هەر دیارە که خوا ﷻ مەبەستی نیه، سیفەتیکى خوۆى باس بکات، چونکه هەر کامێک لەو ئایەتە تەنیا لە یەك شویندا هاتوون، نەك وەك باسى سیفەتەکان لە چەندان ئایەت دا هاتبن، بەلکو مەبەست پێیان گەياندى واتایەکی دیکە، که لە زمانى عەرەبى دا، ئەو جوۆرە تەعبیرانە بەکارهاتوون، ئنجا ئەو جوۆرە شوینانە ئاسایە بەجیە نێو وردەکارییەکانیانەو، لە زمانى عەرەبىدا:

أ- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ﴾، بە مانای چاکەى خوا ﷻ بەسەر چاکەى ئەوانەو، یان: دەسەڵاتی بەسەر دەسەڵاتی ئەواندا، دەشکێ.

ب- ﴿فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا...﴾ (الطور، ٤٨) تۆ لە ژێر چاودێرى ئیمە دای.

ج- ﴿يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ...﴾ (القلم، ٤٢) ئەو پۆژەى پۆژێكى تووش و مەترسیدارەو، پۆژێك که خەلك دەلینگان هەلبکاو لێى رابکات، لە مەترسییەکانى.

بەلام: ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾، که لە حەوت شوینان لە قورئاندا هاتو، وەك ئیستا لە یادم بێت، ئەو پێویست ناکات بەجیە نێو وردەکارییەو تەئویل بکړی، بەلکو دەبێ بلیین: ئەو سیفەتیکى خواىەو، واتایەکەشى بەو شیوایە که بو خوا ﷻ شایستەیه.

٣- ﴿مَا لَكُمْ مِّن دُونِهِ مِّن وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ﴾، ئیو جگە لە وى (خوا) هیچ سەرپەرشتیارو هیچ تەکارێکتان نیه.

﴿مِّن﴾، لێرەدا: ﴿مَا لَكُمْ مِّن دُونِهِ﴾، (مِن: الْإِبْدَائِيَّةُ) بو دەستپێکردنە، ﴿مِّن دُونِهِ﴾، (دُونِهِ)، یانى: (غَيْرِهِ)، جگە لەو، (مِن) ی دووهم، ﴿مِّن وَلِيٍّ﴾، زیاد کراوە بو جەختکردنەو، واتە: هیچ جوۆرە سەرپەرشتیارو هیچ جوۆرە تەکارێك نیه، واتە: (لَا يُوجَدُ لَهُمْ مِّن مَّعْبُودِيهِمُ الَّذِينَ يَعْبُدُونَهُمْ، غَيْرُ اللَّهِ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ)، واتە: ئەو پەرستراوانەى که لە جیاتی خواو جگە لە خوا، دەیانپەرستن، هیچ سەرپەرشتیارو مشوورخوۆر هیچ تەکارێکیان نیه، لە نێواندا (لە نێو پەرستراوەکاندا)، ئەگەرنا،

خوَا ﴿٤﴾ به لای سەرپەرشتیاره، به لām شه فاعهت ناکات، تا کو بگو ترئ: جگه له خوَا شه فاعهت کاریان نیه، به لکو واته: له نیو پەرستراوه کان دا که جگه له خوَا ده یانپەرستن، هیچ سەرپەرشتیارو تکارریان نیه.

(٤)- ﴿أَفَلَا نَتَذَكَّرُونَ﴾ ئایا بیرتان ناکه ویته وه و، پەند وه رناگرن و فیرنابن؟

ئنجَا خوَا دیته سەر باسی سیفه تیکی دیکه ی خوئی، دوای ئه وه ی باسی وه دیهینانی ئاسمانه کان و زهوی و ئه وه ی نیوانیانی کرد، له شهش قوناغدا، دوایی باسی چوونه سەر تهخت و عه رشی خوئی کرد، ئنجَا باسی ئه وه شی کرد: له نیو پەرستراوه کاندَا که ده یانپەرستن، هیچ پەرستراو و سەرپەرشتیارو تکارریان نیه، دوایی ده فهرموئی:

(٥)- ﴿يُذَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ﴾ کاروبار به رپوه ده بات له سه رپوه تا کو خواری، (السَّمَاءِ)، واته: سه ری، (الْأَرْضِ) یش، واته: خواری، واته: له سه ره وه ی دروستکراوه کانیه وه تا کو خواریان، خوَا ﴿٥﴾ کاروباریان به رپوه ده بات.

﴿يُذَبِّرُ﴾ (التَّذَبُّيرُ: التَّفْكِيرُ فِي إِصْدَارِ فِعْلٍ مُتَقَنٍّ أَوَّلِهِ وَآخِرِهِ)، (تَذَبُّيرُ): بریتیه له بیر کردنه وه، له ئه نجامدانی کاریکی ریک و پیک، له سه ره تیه وه تا کو کو تایی، (الأمر)، ﴿يُذَبِّرُ الْأَمْرَ﴾، (الأمر)، (الحال والشأن)، (الأمر)، مه به ست پیی حال و بالی دروستکراوه کانه و، ریک و پیکیان، ئنجَا ﴿الْأَمْرَ﴾ که (أَل) ناساندنی له سه ره، بو جینسه و تیکرای تاکه کانی کاروبار ده گریته وه، ﴿يُذَبِّرُ الْأَمْرَ﴾ یانی: هه موو کاروباره کان، له سه رپوه بو خواری، یاخود له ئاسمانه وه بو زهوی به رپوه ده بات، که ده فهرموئی: ﴿مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ﴾، (مِن) بو ده ست پیکردنه، ﴿إِلَى﴾، بو کو تاییه، (مِنَ الْإِبْتِدَاءِ، وَإِلَى الْإِنْتِهَاءِ)، ئنجَا مه به ست له و دوو پیته، که یه کیکیان بو ده ست پیکردنه و، یه کیکیان بو کو تایی پی هینانه، گشتگیر پێشاندانی مشوورخواردنی خواو، سەرپەرشتییکردنی خوایه، بو جیهانییه کان، بو هه موو گه ردوون، به سه رو خواریه وه.

٦- ﴿تُرْجَعُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ﴾، دواى ده‌ره‌نجامى ئەو سەرپەرشتییکردن و مشوورخواردنه، بۆ لای به‌رز ده‌بیته‌وه، له پۆژیکدا که ئەندازه‌که‌ی هه‌زار (١٠٠٠) ساله، له‌وه‌ی ئیوه‌ ده‌یژمێرن، که ده‌فه‌رموی: ﴿تُرْجَعُ إِلَيْهِ﴾، (عُرُوج)، به‌مانای (صُعُود)ه، به‌رزبوونه‌وه، ﴿يَعْرَجُ إِلَيْهِ﴾، بۆ لای به‌رز ده‌بیته‌وه.

روونکردنه‌وه‌یه‌که‌ له‌باری ﴿تُرْجَعُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ﴾ ogo:

که‌ خوا ده‌فه‌رموی: له‌ پۆژیک دا به‌رز ده‌بیته‌وه، ئایا ته‌نیا به‌رزبوونه‌وه‌که‌ له‌ پۆژیک دایه؟ یاخود ته‌دبیر و مشوورخۆرییه‌که‌ش هه‌ر له‌و پۆژه‌ دایه، که ئەندازه‌که‌ی بریتیه: له‌ هه‌زار (١٠٠٠) سال، به‌پێی ژماردنی ئیمه؟

هه‌ردوو واتایه‌که‌ ده‌گه‌یه‌نی و، له‌ سووپه‌تی (الحج)یشدا، هه‌مان ته‌عبیر هاتوه‌و له‌ قورئان دا، ته‌نیا له‌و دوو شوێنه‌دا باسی ئەوه‌ هاتوه، که پۆژیکى لای خوا ﷻ به‌ هه‌زار سالى لای ئیمه‌ هه‌یه، ده‌فه‌رموی: ﴿وَيَسْتَعِجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ﴾ (٤٧) الحج، په‌له‌ت لى ده‌که‌ن به‌ هانتى سزا و، خوا به‌لێنى خۆى دوا ناخات، به‌لام پۆژیک له‌ لای په‌روه‌ردگارت به‌ ئەندازه‌ی هه‌زار (١٠٠٠) ساله، له‌وه‌ی ئیوه‌ ده‌یژمێرن.

ئنجا ئایا مه‌به‌ست له‌و پۆژه‌ چیه؟ چونکه‌ له‌ سووپه‌تی (المعارج)دا، ده‌فه‌رموی: ﴿تَعْرَجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ (٤٨)، فریشته‌کان و ڕووح (که‌ جیبريله) بۆ لای به‌رز ده‌بنه‌وه، له‌ پۆژیکدا ئەندازه‌که‌ی په‌نجا هه‌زار (٥٠٠٠٠) ساله.

به‌پێى سیاق ده‌زانری که‌ ئەو پۆژه‌ په‌نجا هه‌زار (٥٠٠٠٠) سالییه، له‌ قیامه‌تدایه، به‌لام ئەو پۆژه‌ هه‌زار (١٠٠٠) سالییه، خوای په‌روه‌ردگار نه‌یه‌ستۆته‌وه به‌ قیامه‌ته‌وه، به‌لکو له‌ ئیستای ژيانى ئیمه‌دایه، که ژيانى دنایه.

زانایان لەو بارهوه زۆریان قسه کردوه، که ئایا ئەو پۆژه که ئەندازه کهی ههزار (۱۰۰۰) سألە، لهوهی که ئیمه دهژمیرین، که لهو دوو ئایه ته موباره کهدا هاتوه، مه بهست پئی چیه؟

أ- هه ندیکیان گوتوو یانه: که دهفه رموی: ههزار (۱۰۰۰) سأل، واته: کات له لای خوا ﷻ، وه ک کات له لای ئیوه نیه، که به ته نکید وایه، خوا ﷻ له ده ره وهی کات و شوین (زمان، مکان) ه، خوا ﷻ (مُسْتَوٍ عَلَى عَرْشِهِ، بَائِنٌ عَنْ خَلْقِهِ)، خوا ﷻ له سه ر ته ختی خویه تی و له ده ره وهی جو غزی دروستکراوه کانیه تی، بۆیه ئەو سیستم و یاسایانه ی گه ردوونیان پئی به پڕیوه ده چئ، خوای پهروه ردگار ناگر نه وه، خوا خۆی به دیه پنه ر و پهیدا که ر و خاوه نی گه ردوون و، ئەو سیستم و یاسایانه یه که له گه ردووندا دایان و.

ب- هه ندیک گوتوو یانه: بۆ زۆرییه، واته: کات له لای خوا ﷻ، پۆژیکی لای خوا ﷻ به ههزار (۱۰۰۰) سالی ئیوه یه، مه بهست ههزار (۱۰۰۰) سالی دیارییکرا و نیه، واته: پۆژیکی لای خوا ﷻ ژماره یه کی زۆره له کات، له لای ئیوه.

ج- هه ندیک گوتوو یانه: به دیارییکراوی مه بهست ئەوه یه پۆژی که خوا کاروباری گه ردوونی پئی به پڕیوه ده بات، به ئەندازه ی ههزار (۱۰۰۰) سالی ئیوه یه، واته: هه ر پۆژیکی لای خوا ﷻ و، له لای خوا که پۆژیک تیده په پئی، له لای ئیمه ههزار (۱۰۰۰) سأل تی ده په پئی.

د- هه ندیکیشیان گوتوو یانه: مه بهست پئی قیامه ته، دوا ی ئەوه ی خوا ﷻ کاروباری گه ردوون به پڕیوه ده بات، له پۆژی قیامه تدا، که ده رنه نجامی کاروباره کان بۆ لای خوا به رز ده بیته وه، ئەندازه که ی ههزار (۱۰۰۰) سألە، به ژماردنی ئیمه.

به لām وایده چئ زیاتر مه بهست پئی ئیستا بیّت و، پۆژه په نجا ههزار (۵۰،۰۰۰) سالییه که ش مه بهست پئی قیامه ته، که له سیاقه که یه وه دیاره، ئەوه ش که پۆژیک له لای خوا ﷻ هینده ی ههزار (۱۰۰۰) سالی لای ئیمه یه، ئایا مه بهست پئی زۆرییه، یان مه بهست پئی شتیکی دیارییکراوه؟ هه ردووک ئەگه ره کان هه ن.

منیش وای تیده گەم: که خوا ﷺ دەیه وێ پێشانمان بدات: پێوهری کات له لای خوا ﷺ جیاپه له پێوهری کات له لای ئیمه، با ئیمه وانه زانین که پێوهری ئیمه و تێروانی ئیمه، ده گونجی بگشتی ئیمه و حوکمی پێدری، به سهر هه موو دروستکراوه کانی خوا، نه خێر، ئیمه مه حکوومی کات و شوێنکی دیاریکراوین، که بریتیه: له ژيانی سه ر زه وێ، زه وێ ئیمه ش یه کیکه له نو خړۆکه که ی به ده وری خۆردا ده خولینه وه و، کۆمه له ی خۆر پیکدین و، خۆریش یه کیکه له ئه ستیره کانی که هکه شانی کاکیشان، که گهردوونناسان ژماره ی ئه ستیره کانی کاکیشان به (یه ک تریلیۆن) واته: هه زار (١٠٠٠ ملیار) ئه ستیره مه زنده ده که ن و، ژماره ی که هکه شانه کانی نیو گهردوونیش به هه زار ملیار (ئه ک تریلیۆن) مه زنده ده که ن.

(٧) - ﴿ ذَٰلِكَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ﴾، ئه و زانای په نهان و ئاشکرایه.

خوا ﷺ دوو سیفه تی دیکه ی خۆی ده خاته روو، ده فهرموێ: ﴿ ذَٰلِكَ ﴾، ئا ئه وه که وه سفکرا، ئا ئه وه خواپه ﷺ، زانای په نهان و ئاشکرایه، واته: زانای هه موو ئه و شتانه یه که په نهان و، هه موو ئه و شتانه شه که بێندرا و به ره هه ستن.

(٨) - ﴿ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴾، بالā ده ستی میهره بانه، بالā ده ست و زāl، هه موو دروستکراوه کانی کۆنترۆلکردوون و، له ژێر پکیفی ده سه لاتی ویدان و، میهره بانیشه، به میهره بانیی خوا و به به زه یی و به خشنده یی خواوه، ئه م گهردوون و که ون و کائیناته به رپوه ده چی.

(٩) - ﴿ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴾، ئه و که سه ی دروستکردنی هه موو شتیکی به باشتین کردوه، سیفه تیکی دیکه ی خۆی به یان ده کات: خوا ﷺ ئه و زاته یه که هه ر شتیکی دروستیکردوه، به باشتین شیوه دروستیکردوه، وشه ی: ﴿ خَلَقَهُ ﴾، خوێندراویشه ته وه: ﴿ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴾، واته: دروستکردنی هه ر شتیکی به باشتین شیوه کردوه، یاخود: هه ر شتیکی دروستیکردوه، به باشتین شیوه دروستیکردوه.

که ده فهرموێ: ﴿ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴾، یان ﴿ خَلَقَهُ ﴾، ئه میش دیسان گوزاره (خبر)یه، بو ناوی ئاماژه که نیهاد (مبتدا)ه و له پێشدا هات: ﴿ ذَٰلِكَ ﴾،

﴿ ذَٰلِكَ عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴾، یانی: (ذَٰلِكَ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ)، که دهفه رموی: (الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ)، یان: ﴿ خَلَقَهُ ﴾، (الإِحْسَانُ: جَعَلَ الشَّيْءَ حَسَنًا أَي: مَحْمُودًا غَيْرَ مَعِيبٍ)، (إِحْسَان) بریتیه: لهوهی شتیك چاك بكری و، ستایشکراو بی و عهیدار نه بی، کهواته: خوا ﷺ هه شتیکی دروستیکردوه، به باشتین شیوه دروستیکردوه، له قهدهر ژیا نی دنیا، نه گهرنا وه نه بی توانای خوا ﷺ هه ره نه وه نه ده بی، که له دنیا دا دروستیکردوه، به لکو به نسبت ژیا نی دنیا وه، باشتینه، نه گهرنا به نسبت به هه شته وه، به نسبت قوناغی کوتایی و پوژی دواییه وه، بیگومان خوا ﷺ شتی باشت ده خولقی نی، به لام هی ئیره له قهدهر ئیره یه، هی ئه ویش له قهدهر ئه ویه، هی ئیره له قهدهر ژیا نیکی کاتییه وه، بو تافیکردنه وهی مروقه کانه، هی ئه ویش له قهدهر ژیا نیکی هه می شه یی و نه پراوه یه.

(۱۰)- ﴿ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴾، دهستیکردوه به دروستکردنی مروقه له قور، واته: سه ره تای دروستبوونی مروقه له قوره وه بووه، که لی ره دا وشه ی: ﴿ الْإِنْسَانِ ﴾، مه به ست پی جینسه، سه ره تای دروستکردن و دهستی که که شی بریتیه: له دروستکردنی نه صلی مروقه، که ئاده مه ﷺ، ئاده م راسته وخو له قور دروستکراوه و، قوریش بریتیه له: (گل + ئاو)، ئیمه له سه ره تای تهفسیری سووره تی (الأعراف) دا، به تهفصیل باسی دروستکردنی ئاده ممان ﷺ کردوه، باسی به سه ره تای ئاده ممان کردوه، که خوا ﷺ له شوینیك دهفه رموی: له گل، له شوینیك دهفه رموی: له ئاو، له شوینیك دهفه رموی: له قور، له شوینیك دهفه رموی: ﴿ مِنْ صَلْصَلٍ كَالْفَخَّارِ ﴾ (۱۴) الرحمن، له شوینیك دهفه رموی: ﴿ مِنْ صَلْصَلٍ مِّنْ حَمَلٍ مَّسْنُونٍ ﴾ (۳۲) الحجر، نه وانه هه موویان قوناغه کانی دروستبوونی جهسته ی ئاده من، که بهو قوناغانه دا تییه ریوه، هه روه ها له سه ره تای تهفسیری سووره تی (المؤمنون) دا، له ویشدا دیسان هه م له پرووی زانستییه وه، هه م له پرووی وه حییه وه، باسی دروستکردنی مروقه ممان کردوه به گشتی و، ئاده م ﷺ بابی مروقایه تی و، هاوسه ره که شی حه ووا به تاییه ت.

(۱۱)- ﴿ ثُمَّ جَعَلْ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴾، دوا یی خوا ﷺ وه چه ی نه و مروقه ی (نه و یه که م مروقه ی)، له پوخته یه ک له ئاویکی بیژلیکراو، یان: ئاویکی به که م دانراو به

که م ته ماشاکراو، وه چه که ی خسته وهو، له وه دروستیکرد، وشه ی (نَسْل): به مانای وه چه (ذُرِّيَّة) دی، چونکه وه چه له ئه صله که ی جیا ده بیته وه.

که ده فهرموئ: ﴿ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ لَّهُ﴾ (من) له (من سلاله) دا، بو ده ست پیکردن، (إِبْدَاءً) یه، به لام (من) له: ﴿مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ﴾ دا، بو به شیکه، چونکه نوتفه ی مروؤف، له هه موو ئاوه که دروست نابئ، به لکو له زینده وه ریکی زور بچووک که به چاو نابینری (حَيْمَن)، هه یوانی مه نه ویی، که ئه ویش یه ک ده گری له گه ل هیلکۆله (بویضة) له ئاوی ئا فره تدا، لهو دووانه نوتفه دروست ده بی.

(۱۲)- ﴿ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِهِ﴾، دواپی خوا ﷻ جهسته ی مروؤی ری کخست و له پرووحی خو ی فووی پیداکرد، که ده گونجی مه به ست پی جهسته ی ئاده م بی، ده شگونجی مه به ست پی جهسته ی هه ر مروؤیک بی، که له ئه نجامی ئاویکی قیزه ون، واته: له تۆو دروست ده بی.

دوا ی ئه وه ی خوا جهسته که ی ری کخست، ﴿وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِهِ﴾، له پروو حیک که تایبه ته به خو یه وهو، له جینسی ماده ده نیه، فووی به به ردا کرد، (التَّسْوِيَةُ: التَّوْهِيمُ)، مه به ست (تسوية) ری کخستن و چاککردنه، که ئه گه ر ئاده م بی، واته: دوا ی ئه وه ی جهسته که ی ری کخست و، ئه گه ر وه چه که شی بی، واته: دوا ی ئه وه ی نوتفه ده بیته عه له قه و، عه له قه ده بیته موضغه و، موضغه ده بیته ئیسقان و، ئیسقان به گوشت و ماسوولکه داده پوشری و، به که لکی ئه وه دی که پرووحی به به ردا بکری، پاشان پرووحی دیته به ری، وه ک خوا ﷻ ده فهرموئ: ﴿ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَارَكُ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ﴾ (۱۴) ﴿الْمُؤْمِنُونَ﴾، دواپی وه ک دروستکراویکی دیکه پیمانگه یاند، به رزی و پیز بو خوا ی باشتین به دیه پنه ر.

که ده فهرموئ: ﴿وَنَفَخَ فِيهِ﴾، (النَّفْخُ: تَمَثِيلٌ لِسَرَيَانِ الرُّوحِ فِي الْجَسَدِ)، (نَفَخ): نواندنیکه، پيشاندانیکه بو چۆنیه تی روح که ده چیته نیو جهسته وهو پیدای ده پروات، خوا ی په روه ردگار ده یه وئ ئه وه مان بخاته به رچاو، وه ک چۆن تۆ

فوو له شتێك دهكهی بهخێرای، ئاواش به خێرای ئهو پرووحه، به بهر ئهو جهستهیهدا كراوه، كه ئهو پرووحهش دروستكراویكى خوایه، بهلام دروستكراویكى تاییهتهو، خوا ﷻ تهنیا خوێ چیهت و چۆنیهتهكهی دهزانێ.

(۱۳)- ﴿وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ﴾، بیستن و چاوهكان و عقلهكانی بۆ دانان، دواى ئهوهی كۆرپهله گهوره دهبن، ئهو ههستهوه رانهی پهیدا دهبن، كه دیاره هیچیان به كارناهیئن تاكو له دایك دهبن، یه كه مجار ده بیستن، ههستی بیستن به كاردیئن، دواى ده بیئن، دواى عقل و هوشی ده كه ویتته كار، عقل و هوشی بژاردهی و یسته نیی (الإختیاری الإداري)، نهك كاریكردنی ئهو كۆئه ندامانهی له مێشكهوه فهرمانیان بۆ دێ، ئهوه دیاره ههر له سه رهتاوه دهست به كار دهبن.

(۱۴)- ﴿قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾، واته: حاڵی ئیوه بریتیه له كه م سوپاسگوزاری، ﴿قَلِيلًا مَّا﴾، ئه م: (مّا)یه، بۆ ته ئكید كردنه وه یه، واته: (شُكْرًا قَلِيلًا تَشْكُرُونَ)، واته: ئیوه سوپاسكردنیكى كه م، سوپاسی خوا ﷻ دهكهن، كه ئهو سوپاسه كه مهش، هی ئهو به ندانهیه كه بۆ خوا صولحاو و، وه فادارن بۆ خوا ﷻ.

له ئۆره كۆمهلهیهكێك لێكتهكێن
Soyuzmashinobank alibapir.com
بۆن مەحەم عەز مەوێف ئۆمەل ئۆمەل

Alibapir

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

www.alibapir.net

lingala - عربي - گۆره

عەل بابیر/Alibapir

عەل بابیر/Alibapir

کەتالی

لێکەباندنی مەکتەبی مەمۇنە عەل بابیر

Alibapir

Google Play

App Store

Alibapir

lingala - عربي - گۆره

Alibapir

lingala - عربي - گۆره

مه سه له ی سییه م:

نکوو لیبکردنی بیپروایان له زیندوو بوونه وهو، ږاگه یاندنی نه و راستیه که فریشته ی مه رگ، گیانیان ده کیشی و، باسی سه رشو پری و زه بوونی تاوانباران له به رانه ر خواډاو، دان به تاواندا هیئانیان و داواکردنی گیرانه هیان بو ژیانی دنیاو، ږاگه یاندنی نه و راستیه که خوا نه یویستوه زوریان لی بکات، نه گه رنا ده یخستنه سهر پری راست و، سه رزه نشکرانی بیپروایان، له دوزه خداو، ناویمید کردنیان له لایه ن خواوه ﷻ:

خو ده فره موئ: ﴿ وَقَالُوا أَءِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَءَنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ۝۱۰ قُلْ يَتُوبُ إِلَيْكُمْ مَلِكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ۝۱۱ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُتَجَرِّمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ۝۱۲ وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًى وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ۝۱۳ فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝۱۴ ﴾

شیکردنه وهی نه م ثایه تانه، له شازده برکه دا:

۱- ﴿ وَقَالُوا أَءِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَءَنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴾، هه روه ها گوئیان: ثایا نه گهر له زه ویدا ونبوین، ثایا له نوی دروستده کرینه وه؟!.

که ده فره موئ: ﴿ وَقَالُوا ﴾، دیاره بکه ر (فاعل) ه که ی کتیه، ﴿ وَقَالُوا ﴾، یانی: نه وانه گوئیان که پیشت قسه یان له باره وه کراوه و، (و) ه که بو گیرانه وهی نه و رسته یه، بو سهر رسته کانی پیشی، واته: بیپروایه کان و هاوبه ش بو خوا دانه رکان، گوئیان، نه مه به سیاق ده زانین و، به وهی دواپی ده زانین که (قالوا) بکه ر (فاعل) ه که ی کتیه و، کی وایگوتوهو بیژه ره که کتیه؟

﴿وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾، به پرسیار لیکردنی نکوولیییکه رانه وه، گوتیان: ئایا ئیمه کاتیک له زهوییدا ون بووین، جاریکه دیکه له نوێ دروست دهکرینه وه؟ ئنجا ههر کام له: ﴿إِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾، به شیوه به کی دیکه ش خوینراونه وه: ﴿وَقَالُوا إِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ؟﴾، به شیوه ی پرسیارکردن، که واتایه که یان ههر یه که، ته نیا به پێی خویندنه وه ی یه که م هه مزه (أ) یه که له ههر کامیاندا زیاد ده بێ، که هه مزه ی پرسیارکردنی نکوولیییکه رانه یه، هه لبه ته ته گهر هه مزه که ش لایچی، دیسان ههر ده بیته وه به پرسیارکردنی نکوولیییکه رانه.

﴿ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ﴾، واته: (فَقِدْنَا)، یاخود (غَبْنَا)، ته گهر ون بووین، ته گهر په نهان بووین له زهوییدا، مه به ستیان ئه وه بووه که جهسته یان ده بیته وه به خاک، ئایا جاریکه دیکه له نوێ دروست دهکرینه وه؟ خوا ﷻ له وه لامیاندا ده فهرموێ:

(٢) - ﴿بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَفُرُونَ﴾، به لکو ئه وان به دیداری په روه ردگاریان بیروان، ته مه: (إِضْرَابٌ عَنْ كَلَامِهِمْ أَيْ: لَيْسَ إِنْكَارُهُمُ الْبَعْثُ لِلِاسْتِبْعَادِ وَالِاسْتِحَالَةِ، إِذِ الدَّلَائِلُ وَاضِحَةٌ، لَكِنَّ الْبَاعِثَ عَلَى الْإِنْكَارِ، كُفْرُهُمْ: بِلِقَاءِ اللَّهِ ﷻ)، ته مه گواسته وه یه له قسه که یانه وه و پال پیوه نانی قسه که یانه، واته: نکوولیکردنیان له زیندوو بوونه وه، له بهر ئه وه نیه که دووره و مه حاله، چونکه به لکه کان زۆر پۆشن، به لکو هانده ریان بو نکوولیییکردن له زیندوو بوونه وه، ئه وه یه که پروایان به دیداری خوا نیه و، هه ز به دیداری خوا ﷻ ناکهن.

(٣) - ﴿قُلْ يَوْمَئِذٍ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي ذُكِّرَكُمْ بِكُمْ﴾، بلی: ئه و فریشته یه ی مردن، که پیتان سپێردراوه، ده تا مرینی.

(يَوْمَئِذٍ)، واته: (يَوْمِئِذٍ)، (وَكُلَّ بِكُمْ)، (أَيْ: وَكُلَّ بِقَبْضِ أَرْوَاحِكُمْ)، واته: کیشانی گیانه کانی ئیوه ی پێ سپێردراوه.

(٤)- ﴿ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمُ تُرْجَعُونَ﴾ دوايش بۆ لای پهروه‌ردگارتان ده‌گيردړينهوه، مه‌به‌ست له‌م ته‌عبيره‌ ئه‌وه‌يه‌ که‌ خوا ﷻ له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌ شوينه‌کانی دیکه، زور ئه‌و قسه‌یانی به‌رپه‌رچداوه‌ته‌وه، که‌ گوتوو‌پانه: ئایا ئیمه‌ زیندوو ده‌کرینه‌وه، دواى ئه‌وه‌ی بووینه‌وه خاك و ون بووین له‌ زه‌وید؟ لیره‌دا خوا ﷻ به‌ پيوستی زانیوه‌ ئه‌و حاله‌ته‌ی ئه‌وان له‌ به‌رانبه‌ریدا ده‌سته‌پاچه‌ن، که‌ بریتیه‌ له‌ گیان کیش‌رانیان له‌لایه‌ن فریشته‌ی مردنه‌وه، ئه‌وه‌یان بخاته‌ به‌ر چاو، یانی: ئیوه‌ چو‌ن ژيانه‌که‌تان به‌ ده‌ست خو‌تان نیه، که‌ی په‌یداده‌بن و که‌ی کو‌تایی به‌ ژيان‌تان دی، به‌ هه‌مان شیوه‌ش دروستکران و زیندووکرانه‌وه‌و هینانه‌وه‌شتان، دیسان به‌ ده‌ست خو‌تان نیه، به‌ ده‌ست ئه‌و زاته‌یه‌ که‌ له‌ سه‌ره‌تاوه‌ ئیوه‌ی دروستکردوه‌و، ئیوه‌ لاده‌باو ده‌مریتى و، دوايش هه‌ر خو‌ی زیندووتان ده‌کاته‌وه.

(٥)- ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ ئه‌گه‌ر تو‌ ببینی کاتیک که‌ تاوانباران سه‌ری خو‌یان دانه‌واندوه‌و، شو‌ر کردوه، له‌ لای په‌روه‌ردگاریان.

ئه‌گه‌ر تو‌ ئه‌و حاله‌ته‌ ببینی، حاله‌تیکى زور سامناک ده‌بینی، چونکه‌ وه‌لامی (لو) قرتیندراوه‌ بۆ ئه‌وه‌ی زه‌ین ب‌روا بۆ هه‌موو ئه‌و ئه‌گه‌رانه‌ی که‌ له‌گه‌لیدا ده‌گونجین.

(نَكَسَ رَأْسَهُ: طَاطَأَهُ، وَالتَّائِبُ الَّذِي يَجْعَلُ أَعْلَىٰ شَيْءٍ إِلَىٰ أَسْفَلٍ)، (نَكَسَ رَأْسَهُ) واته: سه‌ری دانه‌واند، (تَائِبٌ) که‌سیکه‌ سه‌ره‌وه‌ی شتیک بخاته‌ ژیری، ژیریشی بخاته‌ سه‌ری، واته: سه‌ری خو‌یان دانه‌واندوه‌و شو‌رکردوه، که‌ ئه‌مه‌ به‌ ته‌ئکید مه‌به‌ست پى زه‌بوونی و په‌شیمانیه.

که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ واته: له‌ شوینیک که‌ ته‌نیا ده‌سته‌لاتی په‌روه‌ردگاری لیه، ئه‌گه‌رنا مه‌به‌ست ئه‌وه‌ نیه، بیانبه‌نه‌ خزمه‌ت په‌روه‌ردگاریان و ئه‌و شه‌ره‌فیان پى ناب‌رئ، به‌لکو مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه‌ که‌ له‌وئ جگه‌ له‌ ده‌سته‌لاتی خوا، ه‌یچ ده‌سه‌لاتیکى دیکه‌ نیه، له‌ ح‌زوور په‌روه‌ردگاریانداو، له‌و شوینیه‌ی که‌ ته‌نیا ده‌سته‌لاتی په‌روه‌ردگاری لیه، سه‌ریان نزم و نه‌وی ده‌بی.

(٦) - ﴿رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا﴾، دەلێن: پەرورەدگارمان! دیتمان و بیستمان، واتە: ئەوێ
 کە پیشتەر نکوولییمان لێدەکرد، ئیستا ئەو دیتمان بە چاوی خویمان و، ئەوێش کە وەرمان
 نەدەگرت لە پیڤەمبەرانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ئەو پەيامە، ئەو ئیستا بیستمان، بویمان
 دەرکەوت: راستبوو.

لێرەدا (رَأَيْنَا، وَسَمِعْنَا)، هەردووکیان بەرکار (مفعول به) هەکیان قرتینراوه،
 چونکە مەقام دەلالەتیان لەسەر دەکات، واتە: (رَأَيْنَا مَا كُنَّا نُنْكِرُهُ وَسَمِعْنَا مَا كُنَّا
 نَرْفُضُهُ)، ئەوێ کە نکوولییمان لێدەکرد، ئەو بینیمان، [کە پاداشت و سزای
 خواپە، بە هەشتە، دۆزەخە]، ئەوێش کە کاتی خوێ ئیمە لە پیڤەمبەرانیان
 (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) وەرە دەگرت، ئیستا بیستمان و، دەزانین کە هەقە.

(٧) - ﴿فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا﴾، ئنجا هانگیرهوه، کردهوهی باش بکهین، واتە: هانگیرهوه
 بو ژیانی دنیا، یاخود جاریکی دیکە هانگیرهوه بو تاقیکردنهوه، هانخهوه تاقیکردنهوهیهکی
 دیکە.

(٨) - ﴿إِنَّا مُوقِنُونَ﴾، بیگومان ئیمە دلنایین، واتە: ئیمە دلنایین کە هەرچی تۆ فەرموو
 بووت و، بە پیڤەمبەرانیان نارد بووت، راستە، ئەمە هوکار هیئانهوه (تعلیل)یە بو ئەو کە
 ئەگەر جاریکی دیکە هانگیرهوه بو دنیا، ئیستا زۆر دلنایین کە کردهوهی باش دهکەین.
 خوا ﷻ له کۆتایی ئەم ئایەتانهدا دهفرمووی:

(٩) - ﴿وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًى﴾، ئەگەر ویستباشمان، هەر کەسە راستە
 ری گرتنی خویمان پێدەبهخشی، واتە: ئەگەر ویستباشمان مروڤه کاهمان لەسەر ئەو
 دەسروشتاند، کە بە دواي پێنمایی خوا ﷻ بکهون، بێ ئەوێ بو خویمان ویستی ئازادیان
 لە کاردا هەبێ.

(١٠) - ﴿وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾، بەلام
 لەمنهوه قسه پێویست بووه، بریار پێویست بووه، کە دۆزخ لە تیکرای جندو مروڤان
 پردهکەم، سیخناخ دهکەم.

ئەمە ماناکە ی ئاوايە، واتە: بەلام ویستمان سەرپشکیان بکەین و، تاقییان بکەینەو، بۆیە ئازادمان کردن، ئەمانویست زۆریان لای بکەین، بە تۆبزی بیانخەینە سەر پێی راست، بەلکو ویستمان ئازادیان بکەین و، سەرەنجامیش کە ئازادمان کردن، بریار لە منەو پێویست بوو، کە دۆزەخ پەر دەکەم لە جندو مرووف، تیکرایان، واتە: ئەگەر ویستبمان هەموویانمان دەخستە سەر پێی راست، وەك چۆن فریشتەکان بێ فرمانیی خوا ناکەن، بەلام ویستمان تاقییان بکەینەو بە ویستی خۆیان، پێی راست بگرن، یان نەبگرن، ئنجا کاتیک سەرپشکمان کردن و ئازادمان کردن، کەمکیان پێی راستیان گرت، کە برواداران و سوپاسگوزارانن بۆ خوا، بەلام زۆربەیان پێی چەوتیان گرت، بۆیە بریار لە منەو پێویست بوو، کە دۆزەخ لەو جوړە دروستکراوانە لە جندو مرووف پەر بکەم، لە تیکرایان، خوا ﷻ پێیان دەفەرموی:

(۱۱) ﴿فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا﴾، دەجا بیچێژن بە هۆی ئەووەو کە دیداری ئەمپۆتان فەرامۆشکرد، دیداری ئەمپۆتان پشتگوێ خست و لە بیر کرد، ئەمە وەلامی ئەو قسەیانە کە گوئیان: ﴿رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ﴾، خوا ﷻ پێیان دەفەرموی: بیچێژن بە هۆی ئەووەو کە دیداری ئەمپۆتان لە بیر چوو، فەرامۆشتان کرد، پشتگوێتان خست، کات و قوناغی تاقیکردنەو، ژیانی دنیا بوو، ئەو قوناغەش تێپەری، کاری خوا ﷻ هەمووی بە سیستمە، قوناغی کە تێپەریو، دەرەنجامیکی بەدوادا دی، مرووف ناگەریتەووە بۆ ئەو قوناغەو تاقیکردنەو ش یە کجارە.

(۱۲) ﴿إِنَّا نَسِينَكُمْ﴾، ئیمەش ئەمپۆ ئیوەمان لە بیر کرد، بیگومان خوا ﷻ شتی لە بیرناچی: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ (۶۴) مەریم، واتە: پشتگوێتان دەخەین، وەك ئەوێ لە بیرمان چوونەو.

(۱۳) ﴿وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، ئیستاش سزای هەمیشەیی و نەبراو بەچێژن، بەهۆی ئەووەو کە دەتانکرد، واتە: سزاو ئازارە کەتان بەردەوامە، هۆکارە کەشی کردەو خراپەکانی خۆتان، کەواتە: دوو هۆکار هەن تاكو سزایەکی هەمیشەیی بەچێژن:

یەكەم: دیداری ئەو پۆژەیی خۆیان فەرامۆش کردووە، كە پۆژی دواییە.

دووهم: كردهووە خراپەكانی خۆیان.

پرسیاریك و وهلامهكهی

لێره دا پرسیارێك دروست دهییت له بارهیی ئەو ئایهته موبارهكهوه كه رابرد، كه دهفهرمووی: ﴿قُلْ يَنفِقَكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ﴾، بلی: فریشتهی مردن كه پیتان سپێدراره ده تانمریئی، پروحه كانتان وهرده گری، یه كێك بۆی ههیه، بلی: لێره له سوورپهتی (السجدة) دا دهفهرمووی: فریشتهی مهرگ، گیانتان ده كیشی.

به لام له سوورپهتی (الزمر) دا، دهفهرمووی: ﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا﴾... ﴿وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ﴾ (٦١)، بلی: خوا بالا دهسته به سهر بهنده كانیهوه، پارێزه ره كانتان ده نیریته سهری (كه فریشته كانن)، هه تا كاتی یه كێكتان مردنی بۆ هات، نوینه ره كانمان گیانی ده كیشن، بی ئه وهی كه مته رخه میی بكهن، ئایا لێره دا جوړێك له تێكگیران دروست نابێ؟

له شوینیك دهفهرمووی: خوا گیانه كان ده كیشی و، له شوینیك دهفهرمووی: فریشتهی مهرگ و، له شوینیکی دیکهش دهفهرمووی: نوینه ره كانمان، واته: فریشته كانمان!

له وهلامدا ده لێین: نه خێر، به لكو مه سه له كه بهو شیوهیه: مردن به ویستی خواو، به زانیاریی خواو، به چاودیاریی خوا، ئه نجام ده درێ، به سهرپه رشتی فریشتهی مهرگ و، به جیه جی کردن و راسته وخۆ ئه نجامدانی فریشته كان،

دیاره فریشتە ی مەرگ (مَلَكُ الْمَوْتِ) تەنیا نیه، بەلکو هەر خوا دەزانی ملیۆنان، یان ملیاران فریشتە ی دیکە ی لەبەر دەستدان، ئەو کارە ی دەیهوێ، ئەو بەس ئیشراف دەکات و چاودێری دەکات و، ئەو فریشتانە ی دیکە کە لەبەر دەستدان، کارە کە جێبەجێ دەکەن.

ئێستاش با دووبارە سەرنجی ئەو چوارده (١٤) ئایەتە ی ئەم دەرسە بدەینەو:

خوا ﷻ دوا ی ئەو ی باسی دابەزاندنی کتیب دەکات، کە قورئانەو هیچ دوو دلی تیدا نیه، لەلایەن پەرورەدگاری جیهانیانەو، دوا ی ئەو بەرپەرچی ئەو قسەیان دەداتەو کە دەڵێن: هەڵبەستو، دەفەرمو: بەلکو هەقە لە پەرورەدگار تەو، بۆ ئەو هەش دابەزێندراو تاکو کۆمەڵێک کە لە پیش تۆدا ترسێنەر و هۆشیار کەرەو، بۆ نەهاتو، وریایان بکە یەو و بیانترسێن، بەلکو پێی راست بگرن.

ئەجا دوا ی ئەو خوا ﷻ باسی کۆمەڵێکی زۆر لە سیفەتەکانی خۆی دەکات، کە ئێمە بۆ ناسینی خوا ﷻ، جگە لە وردبوونەو لە کارەکانی خوا، لە سیفەتەکانی خوا کە لە دروستکراوەکانیدا دەدرەوشێنەو، هیچ پێیەکی دیکەمان نیه، چونکە ناتوانین راستەوخۆ پەیوەندی بە خواوە بکەین و، راستەوخۆ پەی بە خوا ببەین، بەلکو دەبێ لەمیانی سیفەتەکانیدا کە لە ئاوی ئەو دروستکراوەکانیدا دەدرەوشێنەو، هەر وەها لەمیانی فەرماشته کەیدا کە باسی خۆیمان بۆ دەکات: باسی کردەو، کانی خۆی، سیفەتەکانی خۆی، ناو هەر بەرزو پەسندەکانی خۆیمان بۆ دەکات، دەبێ لەمیانی ئەو دوو کتیبەو، کتیبی بیندراوی خوا، کە گەردوونەو، خۆشمان بەشێکین لەو گەردوونەو، کتیبی خوێندراوی خوا، کە قورئانە، دەبێ لە پێی ئەو دوو کتیبەو، هەولێدەین خۆی پەرورەدگار بناسین، بزانی چ لێمان داوا کردو، چ جوړە ژانیکی بۆمان داناو، بەو شیوێ بژین و، چ جوړە هەلسوکهوتێکی لێمان خواستو؟ بەو شیوێ هەلسوکهوت بکەین.

تاکو ئەو حیکمەتەى خوا ﷻ ئیمەى بۆ ھێناوەتە دى، کە بریتىە: لە تاقیکردنەو ھەمان و ھەلگرتنى ئەمانەتى خوا، جێنیشینایەتیی کردنى خوا لەسەر زەوى، ئەو حیکمەتە بێننە دى، وەك لە مەوسووعەى: (درەوشاوەى ئیمان و پوچەلئى ئیلحاد لەبەر رۆشنایى زگماک و عەقڵ و زانست و ھەحی) دا، باسمان کردوھ.

ئنجە لە راستییدا ئەو پرسیارانەى وەك: خوا ﷻ بۆچى ئیمەى دروست کرد؟ بۆچى منى ھێناى ئیرە، بەبى ئاگادارى و ویستى خۆم؟ بۆچى لام دەبات بەبى مۆلەت لى وەرگیرانم؟ دوایى بۆ کوێ دەچم؟ ئەو پرسیارانە لە عەقڵ و دلێکەو ھەیدادەبن، کە وەك پێویست ناسینی خوا، قەدر و پێگەو پایەى بەرزو بى وینەى خویان تیدا جێگیر نەبووبى، ئەگەرنا مەرۆف لەو ھەو بچووکتەرە بەو شیوہە بىر لە خواى پەرورەدگار بکاتەو، جارێ ئەو ھەر شتێكى مەحالە، خوا ﷻ پێش ئەو ھەى تۆ دروست بکات، پرست پى بکات! ئنجە خوا ﷻ لەبەر ئەو ھەى خواو ھەى ئەو پەرى حیکمەت و، ئەو پەرى زانیاری و، ئەو پەرى میھرەبانى، تۆ دەبى متمانەت بە خوا بى، ئنجە ئەگەر خوا بناسى متمانەت پى دەبى، کە ئەو ھەى خوا کردوویەتى، ھەمووی لەجى خۆى دایەو، عەقلى ئیمە لەو ھەو بچووکتەرە، کە بتوانى ھەموو کاروبارەکانى خوا ﷻ، ھەموو نەخشەى خوا، ھەموو سیستى خوا لە خۆى دا جى بکاتەو، بەلام خوا ﷻ عەقڵ و ھۆشێكى پێداوین، دەتوانى ئەو ھەى پى دەرك بکات، کە خواو خواو ھەى خۆى بناسى و، پاشان ورد بێتەو، ئایا خوا ﷻ ئیمەى بۆچى لیرە داناو، چى لیمان داوا کردو؟ حیکمەتى بوونى ئیمە چى ئامانجێک لە دروستکرانماندا ھەى، کە ئیمە بپھێنە دى؟ عەقلى مەرۆف باى ئەو ھەندە دەکات و، باى ئەو ھەندە دەکات پى لەو دوو کتیبە ھالى بى: (کتیبى گەردوون) و (کتیبى قورئان، کتیبى ھیدایەتى خوا)، ئنجە ئەو دوو کتیبەش کە یەکیان دروستکراوى خواو، ئەو ھەى دیکە فەرماشتى خواو، ئەو دوو کتیبەش یەکدى پشتگیر دەکەن، عەقلى ئینسان باى ئەو ھەندە دەکات، بەلام

بايى ئەو ناكات كە پرسىارەكانى بوون (وجود) وەلام بداتەو، مەتەلەكانى بوون ھەموويان پىي ھەل بكات، بە تەكيد ئەو لە تواناي مەوقدا نىو، مەوق نابى ئەو تەماعەى بى و، ئەو كەلكەلەيەى لە كەللەدا بى، ئنجا ئەو يەككە لە ھۆكارەكانى ئىلحاد، بەو جۆرە لە كەولى خۆ دەرچوونى مەوق و، خۆ پى زىبوون و، خۆ بردنە ئاستى خوا ﷻ، خوايە! ئەو تەو بۆچى كەو تەو بۆچى نە كەو؟ بۆچى پى نە كەو؟! لە راستييدا ئەو بى ئەدەبىي و بى رىزى و حورمەتتەى لە خزمەت خوادا، بۆيە خوا ﷻ دەرەمەوى: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ...﴾ (٦٧) الزمر، وەك پىويست، وەك بۆ خوا شايسەتەى، رىزى خوايان نەگرت، پىگەى بى بەرزو وىنەى خواى پەرورەدگاريان دەرەك نە كەو.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

راگەياندى مەكتەبى مەوسىئا عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

له نۆرە خەمەلەيەتەى مەكتەبى مەوسىئا عەلى بابىر

www.alibapir.net

English

AliBapir

عەلى بابىر

QR Code

پاڻه پائڻدي مھڪھي ماموڻسا عھلي باپير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

نه ٿو ٻيو ڪو مھڪھي ماموڻسا مھڪھي ماموڻسا
نه ٿو ٻيو ڪو مھڪھي ماموڻسا مھڪھي ماموڻسا
نه ٿو ٻيو ڪو مھڪھي ماموڻسا مھڪھي ماموڻسا

www.alibapir.net

English - عربي - ڪوردي

عھلي باپير/ AliBapir

عھلي باپير/ AliBapir

ڪھڙي
پاڻه پائڻدي مھڪھي ماموڻسا عھلي باپير

QR Code

پښتانه ددني مکتبې مامورستان علي بابير

f

علي بابير/Alibapir

f

archive.org/details/@alibapir

PDF

علي بابير/Alibapir

YouTube

AliBapir

اپسوزښت
ډاډر

QR

www.alibapir.net

English عربي کورډي

کتابي مکتبې مامورستان علي بابير

QR

پښتانه ددني مکتبې مامورستان علي بابير

د درسي دووهم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە هەشت (٨)، ئایەت پێك دێ، ئایەتەکانی: (١٥ - ٢٢)، کە باسی برپاداران بە ئایەتەکانی خوا، چەند سیفەتییکی ناوازیان و، پاداشتی بەرزیان لە بەهەشت دا، کراوە و، بەراوردیەک لە نێوان ئەوان و برپاداران بە ئایەتەکانی خواو بێروایانی لادەرو، سزای دنیاو دواپۆژیان کراوە و، بە چەند سیفەتییکی زۆر خراپ بێروایان وەسف کراون، وەک: لە ڕێ دەرچوون و بە درۆ دانان و، ستەمکاری و، تاوانباری.

﴿ إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴾ ﴿١٥﴾ نَتَجَافَى جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا لَّا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾ أَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهِ تَكْذِبُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَنَذِقَنَّهُمْ مِّنَ الْعَذَابِ الْأَلَدِّ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَن أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْقِمُونَ ﴿٢٢﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تهکان

{به راستی ئەوانه بپروا به نایه تهکانمان دینن، که کاتیک (به سهریاندا ده خوینرینهوهو)، بیران ده خرینهوه، به کپنووشدا ده کهون و، پهروهردگاریان به ستایشکردنهوه به پاک ده گرن و، ئەوان خویمان به زلناگرن (له به رانبهر خوای بی هاوتاو نایه تهکانیدا) ﴿١٥﴾ (کاتیک بو نوێژ هه لدهستن)، که له کهکانیان (ته نیشه کانیان)، له سههر جیگاکانیان دوور ده کهونهوه، به ترس و ئومیدهوه له پهروهردگاریان ده پارینهوهو، له وهی پیمان داون ده به خشن ﴿١٦﴾ هیچ کهس نازانی چیمان بو په نهان کراوه له به هه شتدا، له وهی که شادمانکه ره، له پاداشتی ئەوه دا که (له ژيانی دنیا دا) ده یانکرد (له کرده وهی باش) ﴿١٧﴾ نایا که سیك که پروادار بووه به نایه تهکانی خوا ﷺ، وه که سیك که لادهر بووه (له به رنامه ی خوا)؟ یه کسان نین ﴿١٨﴾ هه رچی ئەوانه ن که پروایان هی ناوه و کرده وه چاکه کانیان کردوون، به هه شتهکانی هه وانده یان هه ن، وه که میوان (نیشه جی ده کرین)، به هوئی ئەوه وه که پیشتر کردوویانه ﴿١٩﴾ هه رچی ئەوانه شن که لا دهرن، ئاگر شوینی هه وانده یانه، به رده وام تیدان و، هه ر کات ویستیان لیی بچنه ده ری، ده گیردرینه وه نیوی و، پیمان ده گوتری: ئەو ئازاری ئاگره ی پیی بی پروا بوون، بی چێژن ﴿٢٠﴾ به دلناییش (له ژيانی دنیا دا) له ئازاری که متریان پیی ده چێژین بهر له ئازاری گه وره تر (له پوژی دوا یی) دا، به لکو بگه پرینه وه (سه ر راسته ری) ﴿٢١﴾ نایا چ که سیك له وه که سه سه ته مکارتره که نایه تهکانی پهروهردگاری بیر ده خرینه وه، ئنجا (له حیاتی پروا پیهینان) پشتیان تیده کات! بیگومان ئیمه تۆله ستین له تاوانباران ﴿٢٢﴾.

شىكرندنه وهى هه ندىك له وشهكان

(ذُكِّرُوا بِهَا): (أُعِيدَ ذِكْرُهَا عَلَيْهِمْ، وَتَكَرَّرَتْ تِلَاوَتُهَا عَلَى مَسَامِعِهِمْ)، باسكردنى ئايه ته كانيان بۆ دووباره ده كرېته وه، خويندنه وهى ئايه ته كانيان بۆ دووباره ده كرېته وه، پييان ده بيستيتيرين.

(خَرُّوا سُجَّدًا): له پهو ږوو به كړنووشدا ده كه ون، (الْخُرُوزُ: الْهَوِيُّ مِنْ عُلُوِّ إِلَى سُفْلٍ، السُّقُوطُ)، (خُرُورُ): كهوتنه له بهرزييه وه به رهو نرمي، كهوتن.

(تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ): واته: ته نيشته كانيان و، كه له كه كانيان بهرز ده بنه وه، دوور ده كه ونه وه له سهر ئه و جيگايانه ي لپيان خه وتوون، (التَّجَافَى: التَّبَاعُدُ وَالْمُتَارَكَةُ)، دوور كهوتنه وه واز لپه پيان.

(الْمَضَاجِعُ): (جَمْعُ مَضْجِعٍ، الْفُرْشُ: جَمْعُ فِرَاشٍ، وَهُوَ مَكَانُ الضَّجْعِ أَي: الْإِسْتِلْقَاءِ لِلرَّاحَةِ وَ (أَل) عِيُوضٌ عَنِ الْمَضَافِ إِلَيْهِ أَي: مَضَاجِعِهِمْ)، (مَضَاجِعُ): كَوَى (مَضْجِعُ) ه، ئه ويش به ماناي (فِرَاشُ) ه، كه به (فُرْشُ) كۆ ده كرېته وه، كه برتته: له شويى لى ږاكشان بۆ ئاسووده بوون و پشوودان، (أَل) ي سهر (الْمَضَاجِعُ) له قه ره بووى (مُضَافٌ إِلَيْهِ)، پالويدراو دانراوه، كه واته: (مَضَاجِعُ) يانى: (مَضَاجِعِهِمْ) جيگايان.

(قُرَّةَ أَعْيُنٍ): واته: شادمانكه ر، شتيك كه زور جيى دلخوشي بى، ده گوتري: (قَرَّتْ عَيْنُهُ أَي: فَرِحَ، لِأَنَّ دَمَعَ الْفَرَحِ بَارِدٌ، وَالْفَرْحُ الْبَرْدُ)، (قَرَّتْ عَيْنُهُ): واته: دلخوش بوو، چونكه فرميسكى شادي سارده و، [فرميسكى خه مباري گهرمه]، (قُر) يش به ماناي ساردي (بَرْدُ) دى، (الْحَرُّ وَالْقُرُّ)، واته: گهرمي و ساردي.

(نَزْلًا): (أَي ضِيَافَةً، النَّزْلُ: أَوَّلُ مَا يُعْطَى الضَّيْفَ)، (نُزِّلَ): واته: ميوانداري، چونكه (نُزِّلَ)، يه كه م شتيكه كه به ميوان ده دري.

(الْأَذْنَى): (الْأَصْغَرُ وَالْأَقْلُّ وَالْأَقْرَبُ)، ﴿وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَذْنَى﴾
واته: سزای گچکەتر، کهمتر، نزیکتەر، که له ژيانی دنیا دییه.

(الْمَأْوَى): (الْمَكَانُ الَّذِي يُؤْوَى إِلَيْهِ، أَوْ يَرْجِعُ إِلَيْهِ)، ئەو شوێنە ی که په نای پێ
دەبردێ و، ئینسان بۆی دەگەرێتەوهو، تێیدا پشوو دەدا.

مانای گشتیی ئایەتەکان

خوایێ (۸) ئایەتەدا، بۆمان باسی بپرواداران بە ئایەتەکانی
خۆی دەکات و، بە باشترینی خەسلەتەکانیان پێناسەیان دەکات، خەسلەتە باشە
سەرەکییەکانیان، هەروەها باسی پاداشتەکیان دەکات، دوایی بەراوردیان دەکات
لەگەڵ کەسانی لادەر و لاپڕی و، بپروا بە ئایەتەکانی خوا و، باسی سزای ئەوانیش
دەکات.

سەرەتا دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا﴾
تەنیا ئەوانە برۆیان بە ئایەتەکانی ئیمە هەیه، که کاتیک وەبیریان دەخوێنەوه،
واته: بەسەریاندا دەخوێندریێنەوهو، بە گوێیاندا دەدرێن و بۆیان باس دەکرین،
﴿خَرُّوا سُجَّدًا﴾، بەکرنووش بردندا دەکەون، ﴿وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ﴾، هەروەها
بە ستایشکردنەوه پەروردگاریان بە پاک دەگرن، ﴿وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾
ئەوان خۆیان بەزلناگرن، له بەرانبەر خوا و ئایەتەکانی خوادا خۆیان بە زل
ناگرن و ملکه چن.

﴿تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ﴾، تەنیشتهکانیان، له جێیهکانیان دور
دەکەونەوه، بەرز دەبنەوه، واته: که بۆ شەو نوێژ هەڵدەستن، یان کاتیک
که دوا پشوودان و خەوتن، بۆ نوێژ هەڵدەستن، ئنجا نوێژی شەو بێ یان
روژ بێ، خوایێ لێرەدا بۆمان وێنا دەکات که چۆن تەنیشتهکانیان و کەلهکەکانیان

ورده ورده، بهرز ده بنهوه و هه لدهستن و له جیه کانیان دوور ده که ونهوه، ئه وه وشه ی: ﴿تَجَانُّفٍ﴾، که له سه ر کیشی (تفاعُل) ه، ده یگه یه نئ، ﴿يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا﴾ دوا ی ئه وه ی ده ست به نو یژ و تاعه ت ده که ن، له پهروه ردگاریان به ترس و ئوم یده وه ده پارینه وه، هه م ترسیان له سزای خوا هه یه، له سه ر کرده وه خراپه کانیان، هه م ئوم یدیان به په حمه تی خوا هه یه، به هو ی کرده وه چاکه کانیانه وه، ﴿وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾، له وه ش که پیمانداون ده به خشن، له وه ی که پیمانداون، چ مأل و سامانه، چ زانیارییه، چ عه قله، چ جیگه و پیگه ی کو مه لایه تییه، واته: له و شته ماددی و مه عنه وویانه ی پیمانداون، خه لکی دیکه یان لی به هره مه ند ده که ن و، ده به خشن.

﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ﴾، هیچ که سیك نازانی چی بو شار دراوه ته وه، له پادا شتیك که مایه ی زور دلخو ش بوون و شادمان بوونیه تی، ﴿جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، له پادا شتی ئه وه دا که ده یان کرد، ده رباره ی ئه وه ی ئاماده کراوه وهك پادا شت له به هه شتدا بو چاکه کاران، ئه م ده قه ی سوننه ت ها توه:

{عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَعَدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، فَأَقْرَأُوا إِن شِئْتُمْ: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (١٧) السجدة}، (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ٨١٢٨، وَابْنُ خَرَّازٍ: ٣٠٧٢، وَمُسْلِمٌ: ٢٨٢٤، وَالتِّرْمِذِيُّ: ٣١٩٧).

واته: ئه بوو هوره یه ره ده گپ ریته وه، ده لی: پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رمووی، خوا ی بهرز فه رمووی: بو بنده چاکه کانم شتیکم ئاماده کردوه، که هیچ چاو یك نه دیوه و، هیچ گو یه كه نه بیسته وه و، به سه ر دلی هیچ مرو فیکیشدا نه ها توه، ئنجا پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: ئه گه ر ده تانه وئ [زیاتر له چه مکی ئه وه ی که خوا فه رمووی، تییگه ن]، ئه و ئایه ته بخو یینه وه: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (١٧) السجدة، هیچ نه فسك نازانی چیان بو په نهان کراوه، له وه ی که مایه ی شادمانی و دلخو شیانه.

﴿ أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴾، ئايا كەس يەك كە برودار بووه، واتە: برودار بووه به خوا ﷻ و به پېغەمبەرانى خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و، به بهرنامه كانى خوا، به كتيبه كانى خوا و، به فريشته كان، به پوژى دوايى، ئايا كەس يەك كە بروداره، وهك كەس يەك وايه كە لادەرە؟ ﴿ لَا يَسْتَوُونَ ﴾، وهك يەك نين، يەكسان نين، وهك گوتراوه: ئاسمان و پرېسمانيان بهينه، يان وهك عەرەب دەلین: (أَيُّنَ الثُّرَيَّا مِنَ الثُّرَى)، ئەستېره له كوئى و، گل له كوئى؟ ﴿ أَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى ﴾، ئنجا خواي پەرورەدگار باسى يەكسان نەبوون و وهك يەك نەبوونی بروداران و لادەران پروون دەكاتەوه، دەفەر موئى: هەرچى ئەوانەن كە پروايان هیناوهو كردهوه باشەكانيان ئەنجام داو، ئەوانە به هەشتەكاني شوئى پشوو دانيان بو هەن، ﴿ نَزَّلْنَا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾، ميوانداریان لى دەكرى و، وهك ميوان پشوازىيان لى دەكرى، به هوئى ئەوهوه كە دەيانكرد.

﴿ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا ﴾، بەلام ئەوانەى كە لادەر بوون، لايانداوه، ﴿ فَمَا وَهُمْ نَارُ ﴾، جيگا و ماوايان، ئەو جيگەيەى كە تتييدا پشوو دەدەن و ئيسراحت دەكەن: (ئاگرە) ئەگەر شوئيتك هەيت تتييدا پشوو بدەن ئاگرە، ئاگرى دۆزەخە، ﴿ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا ﴾، هەر كاتى ويستيان لى بچنە دەر، دەگيردريئەوه نىوى، هەول دەدەن و پەله قازە دەكەن بچنە دەر، بەلام دەگيردريئەوه نىوى، پەلكيش دەكرينەوه بو نىوى، ﴿ وَقِيلَ لَهُمْ دُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكْذِبُونَ ﴾، پيان دەگوتري: ئەو سزاي ئاگرە، كە ئيوه پىي بپروابوون و به درۆتان دادەنا، بپچيژن.

﴿ وَلَنَذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ ﴾، به دلنيایى تيمه له سزاي نيزيكتەر و كەمتريان پى دەچيژين، بهر له سزاي گەورەتر، بەلكو بگەرینەوه، واتە: له دنيا دا سزايان دەدەين.

ئىنجا لەو بارەووە کە ئایا مەبەست لەو سزایە چییە؟

زانایان زۆریان قسە کردووە، بەلام وایدەچی مەبەست پێی ئەو دەردو
نەهامەتیی و ناخۆشی و نەخۆشی و ناپەڕەختییانە بێ، کە لە ژيانى دنیادا بە
تایبەت دینە پێی بێپروایان، ئەو دەردو نەخۆشی و ناخۆشیانەى بەهۆی لادان
لە شەریعەتەو، دینە پێیان، چونکە ئەو کەسانەى تووشی گوناھو تاوان دین،
دوایی باجی قورس قورس دەدەن، لەسەر گوناھو تاوانەکانیان، شتی حەرام و
قەدەغە دەخۆن، جەستەیان و عەقل و نەفسیان نەخۆش دەبێ، گوناھو تاوان
دەکەن، دیسان کاریگەری نەڕێنی خراپی هەیە بۆ سەر جەستەیان، بۆ سەر
پروویان بۆ سەر عەقڵیان، هەروەها بۆ سەر تاك و بۆ سەر خیزان، هەروەها
ئەرکە شەریعیەکان جێبەجێ ناکەن، دیسان تووشی ناپەڕەختیی و گرفتاری دین،
بۆیە خوا ﷻ دەفەرموێ: سزای کەمتریان پێ دەچێژین، سزای نزیکتر، پیش
سزای گەورەتر و دواتر کە لە پۆژی قیامەتدا دێ، بۆچی؟ ﴿لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾
تاكو بگەرێنەو، بەلكو بگەرێنەو سەر راستە شەقام.

لە کۆتایی دا خوا دەفەرموێ: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ
عَنْهَا﴾، ئایا کێ ستمکارترە لە کەسێک کە ئایەتەکانی پەروەردگاری بیر
بخێنەو (بە سەریدا بخوێنێنەو)، بۆی باس بکړین، ﴿ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا﴾
دوایی پشتیان تێبکات، پرویان لێ وەر بگێرێ؟ ﴿إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْقِمُونَ﴾
بە دنیایی ئێمە تۆلەستێنین لە تاوانباران، تۆلەیان لێ دەکەینەو، لە پۆژی
دوایی دا، بەلكو لە پیش پۆژی دوایش دا، تاوانباران هەر لە دنیا شدا تووشی
چۆرتمی خوێان دەبن، تووشی زۆر بەلاو نەهامەتیی دین، بەهۆی لادانیان لە
شەریعەتی خواو، تاوان و لادان و خراپەکانیانەو.

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە یەكەم:

پێناسە ی برۆداران بە ئایەتەکانی خوا، لە میانى ژمارەیهك لە سیفەت و گەردەوه پەسەندەکانیاندا، هەروەها خستەپرووی ئەو پاداشتەى كە هیچ زمانىك ناتوانى وەسفى بكات، نە هیچ چاوىك دیتووێت، نە هیچ گوێیەك بیستووێت، نە هیچ عەقلىكیش دەتوانى لە خۆیدا جێى بكاتەوه، تاكو تووشى نەبین نازانین چۆنە:

خو ﷻ دەفەرموى: ﴿ إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ نَتَجَافَى جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ ۝

شیکردنەوهی ئەم ئایەتانە، لە هەشت بەرگەدا:

١- ﴿ إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا ۝﴾ بە دنیایی تەنیا ئەوانە برۆیان بە ئایەتەکانی ئیمە هەیه، کە کاتێک بیریان دەخێنەوه، لەپەو پروو دەکەونه کەپرووش بردن.

(آیات) لێرەدا بە مانای پستهکانی قورئانە، وەك دواى بۆمان دەردەكەوى، ئەگەرنا وشەى (آیات) واتە: نیشانهكان، دەگونجى پستهكانى قورئان بن، فەرمایشتى خوا، دەشگونجى دروستكراوهكانى خوا بن، دەشگونجى موعجیزەى پێغمبەران بن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، بەلام بە هوى پستهى دواىیهوه دەزانين

که دهفه رموی: ﴿الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا﴾، ئەوانە ی کاتیک ئایاتەکانی
خوایان بیر دەخرێنەوه، بۆیان دەخوێنرێنەوه، بەسەریاندا دەخوێنرێنەوه،
لەپەوروو دەکەونه کړنووش بردن.

به (فِعْلُ الْمُضَارِع) هیناویەتی: ﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا﴾، که دەلالەت لەسەر
بەردەوام بوونی کاریک دەکات، لە ئیستاو لە داها توودا، لەبەر ئەوەی
ئیمانەکیان تازە دەبێتەوه بە ئایاتەکانی خوا.

﴿ذُكِّرُوا بِهَا﴾، (التَّذْكِيرُ: إِعَادَةُ ذِكْرِهَا عَلَيْهِمْ)، واتە: بیران دەخریتەوه،
یاخود بۆیان باس دەکړیتەوه، جار لە دوا ی جار، واتە: پێشتر ئایاتەکانیان
بیستوون، گوێیستیان بوون، بەلام دووبارە بیران دەخریتەوه، ﴿خَرُّوا﴾،
(سَقَطُوا) کەوتن، (خُرُور) یانی: (سُقُوط)، لەپەوروو کەوتن، ﴿خَرُّوا سُجَّدًا﴾،
(أَي: سَقَطُوا سَاجِدِينَ)، (سُجَّد) کووی (ساجد)ە، لەپەوروو بە کړنووشدا دەکەون.

٢- ﴿وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ﴾، بە ستایشکردنەوه پەرورەدگاریان بە پاک دەگرن، واتە:
(سَبَّحُوهُ مُتَلَبِّسِينَ بِحَمْدِهِ)، بە پاک دەگرن لە حالیکدا کە سەرگەرمی ستایش کردنیشینی،
واتە: لە یەک کاتدا، هەم ستایشی دەکەن، هەم بە پاک دەگرن، بە پاکگرتنی خواش یانی:
دوورخستەوهی خوا و، بە بەرزگرتنی خوا ﷻ، لە هەر شتیک کە شایستە ی خوا نیە،
لە زاتیدا، لە سیفەتەکانی دا، لە ناوەکانیدا، لە فەرمايشتهکانیدا، لە کردەوهکانیدا، لە
پەیامەکە ی دا، ستایشکرنی خواش، واتە: وەسف کردنی خوا بە سیفەتە بەرزو چاکەکانی
و، پێشکەشکردنی ستایش و مەدح و سەنا بۆی، وەك بۆی شایستە یە.

٣- ﴿وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾، ئەوانە خوایان بە زلناگرن، لە بەرانەبر ئایەتەکانی خواو
ئایینی خواو پیغمبەری خوا ﷺ خوایان بە زل ناگرن.

٤- ﴿نَتَجَافَى جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ﴾، (تَتَجَافَى أَي: تَتَبَاعَدُ، جُنُوبُهُمْ عَنْ فُرُشِهِمْ وَتَرْتَفِعُ)،
کە لەکەو تەنیشتهکانیان دوور دەکەونهوه، لە جێگە ی ئیسپراحت تیدا کردنیان و، بەرز
دەبنەوه، ﴿عَنِ الْمَضَاجِعِ﴾، وەك پێشتر گوتمان: (أل)ی، سەر ﴿الْمَضَاجِعِ﴾، قەرەبوو

(عَوْض) ه، بۆ پالۆه لادراو (مُضَافُ إِلَيْهِ)، واته: (تَتَجَاوَى جُنُوبَهُمْ عَنْ مَضَاجِعِهِمْ) كه له كهو ته نيشته كانيان له شوینی راکشان و پشوودانیان، بهرز ده بنهوهو دور ده كه ونهوه.

(٥) - ﴿يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا﴾ به ترس و ئومیدوهه له پهروهردگاریان ده پارینهوه، (أَيَّ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَائِفِينَ طَامِعِينَ)، به ترسان و هیواوه له پهروهردگاریان ده پارینهوه، ههم ترسیان ههیه له سزای خوا، به هووی خراپه و تاوانه کانیا نهوه، ههم ئومیدو ته ماعیشیان ههیه به بهزهیی خوا، به هووی چا که کانیا نهوه.

(٦) - ﴿وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ لهوهی که پیمانداون ده به خشن، لهوهی پیمانداون: مال و سامانه، زانیارییه، عهقله، پیگهه کومه لایه تییه، ههر شتیک که پیمانداون و لپی بههرمه ندمان کردوون، لپی ده به خشن، واته: خه لکی دیکهه لپی بههرمه مند ده که ن، ئنجا که سانیک ئاوان، پاداشتیان چۆنه؟.

(٧) - ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ﴾ هیچ که سیک نازانی، ئهوهی بۆیان په نهان کراوه، له شتیک که مایهه شادمانی و دلخووشیانه، ﴿مَّا أُخْفِيَ﴾ خوینراویشه تهوه: (فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم)، یانی: ئهوهی خوا بۆی په نهان کردوون، ﴿مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ﴾ له: (قَرَّتْ عَيْنُهُ) دلخووش بوو، هاتوه، چونکه مرووف که زور دلخووش ده بی، فرمیسی شادی دی و، فرمیسی شادییش فینک و سارده و، به پیچه وانهه فرمیسی خه مباری و دلته نگییهوه، که گهرمه، ئنجا لهوهوه (قُرَّةٌ عَيْنٍ)، واته: دلخووش بوون، شادمان بوون.

(٨) - ﴿جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ پاداشتی ئهوهیه که دهیان کردو ئه نجامیان ده دا.

پیغه مبه ر ﷺ له فهرموودهیه کی قودسی دا - که پیشتریش له مانای گشتی دا هیئامان - پیناسهه به ههشت و ئهوهی تییدا ئاماده کراوهی کردوه، که ئه مه دهقه که یه تی و مانایه که شیه تی:

{عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَعَدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، فَأَقْرَعُوا إِنَّ

سُتْتُمْ: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (١٧) {السجدة} (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ٨١٢٨، وَالبَخَارِيُّ: ٣٠٧٢، وَمُسْلِمٌ: ٢٨٢٤، وَالتِّرْمِذِيُّ: ٣١٩٧).

واته: ئەبوو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەو، دەلێ: پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووی، خواى بهرز فەرمووی: بۆ بەندە چاکەکانم شتیکم ئامادە کردو، که هیچ چاوێک نەیدیو، و، هیچ گوێیەک نەبیستو، و، بەسەر دلی هیچ مرۆفیکیشدا نەهاتو، [ئەجا پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووی: ئەگەر دەتانەوی [زیاتر لە چەمکی ئەوێ که خوا فەرمووی، تێگەن]، ئەو ئایەتە بخویننەو: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (١٧) {السجدة}، واته: هیچ نەفسێک نازانی چیان بۆ پەنھان کراو، لەوێ که مایە شادمانی و دلخۆشیانە.

کەواته: سەرجهم خوا صلی اللہ علیہ وسلم نۆ وەسفی ھێناون، بۆ ئەو کەسانەى مەدحیان دەکات، لەبەر ئەوێ بەندەى چاک و ھەلبژاردەى خوا:

١- ئیمان: ﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا﴾

٢- کڕنووش بردن: ﴿الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا﴾

٣- بە پاکگرتن و ستایش کردنی خوا: ﴿وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ﴾

٤- خۆ بەزل نەگرتن: ﴿وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾، پێچەوانەى خۆ بەزلگريش بریتیه: لە خاکی بوون و خۆ بە کەمگرتن و، ملکه چیی لە بەرانبەر خوادا.

٥- بەرزبوونەوێ تەنیشتەکانیان لەسەر جییهکانیان: ﴿تَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ﴾، واته: ھەلەدەستن لەسەر جییهکانیان کە زۆر لە زانایان دەلێن: مەبەست پێی شەو نوێژە، بەلام لەراستی دا مەبەست پێی ھەلسانە لە کاتی پشوو دانیاندا، بۆ خواپەرستی، ئەجا چ شەو نوێژ بێ، چ نوێژە فەرزەکان بن، چ نوێژەکانی دیکەى سوننەت بن.

۶- به ترس و هیواوه له خوا پارانهوه: ﴿يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا﴾. له پهروهردگاریان دهپارینهوه: ههم ترسیشیان ههیه له سزای خوا، به هووی خراپهکانیانهوه، ههم ئومیدو هیواشیان ههیه به بهزهیی خواو به بهخششی خوا، به هووی کردهوه چاکهکانیانهوه.

۷- به خشین لهوهی پیمانداوه: ﴿وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾، ئهوهی که پیمان داو، زۆربهی زانیان وایان لیکداوهتهوه: لهو مال و سامانهی پیمانداو!

بهلام پیم وایه: ﴿وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ﴾، لهوهی پیمانداو و کردوو مانهته بژیویان، ههم شتی ماددی دهگریتهوه، ههم شتی مهعنهویی دهگریتهوه، شتی ماددی ههموو جوړهکانی مال و سامانه، خواردن و خوراکه، بهرگ و پۆشاکه، ههموو ئهو شتانه دهگریتهوه، شته مهعنهوییهکانیش: زانیارییه، عهقله، پتگهی کۆمه لایهتییه، لایهنی پووچییه، لایهنی رهوشتی و ئاکارییه، ههرچی که پیمان داو، له شتی ماددی و مهعنهویی لای ده بهخشن، غهیری خۆیانی لای بههره مهند دهکن.

۸- نه زانیی پاداشتی بو په نهانکراو: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ﴾، هیچ کهس نازانی چی بو په نهانکراوه، لهوهی که مایه شادمانیی و زۆر دل پین خوش بوونیهتی.

۹- پاداشترانهوه به پپی کردهوه چاکهکان: ﴿جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، پاداشترانهوهی ئهوه که دهیانکرد، کهواته: له ئه نجامی کردهوهکانیان دا، ئهوه بههه شتهو ئهوه پاداشتهیان بو دهسته بهر بووه.

راځه پاتندنی مهکنه بې ماموستا عهلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - فارسی - کوردی

عهلی بابیر/ AliBapir

عهلی بابیر/ AliBapir

که زانی

راځه پاتندنی مهکنه بې ماموستا عهلی بابیر

مه سه له ی دووهم:

بهراوردیکی نیوان برواداران و لا دهران، له پرووی پاداشتی پوژی دواپیه وه، که برواداران له بههشت داو، لادهران له ناگری دۆزهخ دان و، لیشی قوتار نابن و، بهر له وهش خوا ﷻ له دنیا دا سزای گچکه تریان پی ده چیژی، به لکو بگه پینه وه، هیچ که سیش له و کافره سته مکارتر نیه که پاش بیرخرانه وهی نایه ته کانی خوا، پشتیان تیده کات و پشتگوپیان ده خات:

خوا ده فهرموئ: ﴿أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ۝۱۸﴾ أَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا يَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝۱۹ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابِ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ۝۲۰ وَلَنَذِيقَنَّ هُم مِّنَ الْعَذَابِ الَّذِي دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ۝۲۱ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْقِمُونَ ۝۲۲﴾

شیکردنه وهی ئەم نایه تانه له شازده برگه دا:

(۱) - ﴿أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا﴾، ئایا که سیك بروادار بووبی، وهك که سیكه که لادهر بووبی؟ هه مزه (أ) ی سهر، ﴿أَفَمَنْ﴾ و، (مَنْ) یش و (مَنْ) که دواپی ده فهرموئ: ﴿كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا﴾، ههر سیکیان بو پرسیارکردنی نکوولیییکه رانه ن، واته: من نکوولیی ده کهم که بابای بروادار، وهك پروای لا دهربی، چ له دنیا داو، چ له دوارپوژدا، بویهش دواپی ده فهرموئ:

(۲) - ﴿لَا يَسْتَوُونَ﴾ یه کسان و وهك یه ک نین، ئایا که سیك بروادار بووبی، وهك که سیك وایه لادهر بووبی؟ ﴿لَا يَسْتَوُونَ﴾، به ته نکید یه کسان نین، وهك یه ک نین، که ده فهرموئ: ﴿لَا يَسْتَوُونَ﴾، ئەمه بادانه وهی پروونکردنه وه (عَطَفَ بَيَان) ی، پی ده لێن،

بۆ ڤوونکردنه وهی مه بهسته کهیه، یانی: ئەو دووانه وهك یهك نین و، پێکهوه ناخرێنه تەرازووێه کهوه.

جیئ سەرئنج ئەوهیه که خوا ﷻ ڤرواداری بهراورد کردوه له گه‌ڵ لادەر (فاسق) دا، که به دنیایی لێره‌دا مه بهست له (فاسق) که سێکه له ڤی خوا ده‌رچوو به ته‌واویی، یان: له حوکمی عه‌قل ده‌رچوه و، له زگماکی خۆی ده‌رچوه و، له حوکمی شه‌ریعت ده‌رچوه به ته‌واویی، چونکه فاسیق جاری واش هه‌یه بۆ که سێک به‌کارده‌هێنرێ، که به شیوه‌ی به‌شی (جزئی) ده‌رچووێ و تووشی گوناھێکی گه‌وره بووبێ، هه‌روهک جاری واش هه‌یه (فسق) له قورئاندا به مانای ده‌رچوونی گه‌وره‌یه، که ده‌بیته‌وه به پێناسه بۆ بابای بێپروا.

ئنجا خوا ﷻ ڤوونان ده‌کاته‌وه، ڤروادار و لادەر حالیان چۆنه؟

۳- ﴿أَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوٰی﴾، ئنجا هه‌رچی ئەوانه‌ن که ڤروایان هێناوه، به هه‌موو ئەو شتانه‌ی که پێویسته ڤروایان پێ به‌یئرێ و، کرده‌وه باشه‌کانیشیان ئەنجام داون، ئەوانه:

به هه‌شته‌کانی شوینی هه‌وانه‌وه‌یان، هه‌ن، لێره‌دا: ﴿جَنَّاتُ الْمَأْوٰی﴾، (إِصَافَةُ الْمُؤْصُوفِ إِلَى صِفَتِهِ)، ئەمه پالڤانی وه‌سفکراوه بۆ لای سیفه‌ته‌که‌ی، چونکه ئەمه وه‌ك (مَسْجِدُ الْجَامِع) ه، مزگه‌وتێک که کۆکه‌ره‌وه‌یه، لێره‌شدا: ﴿جَنَّاتُ الْمَأْوٰی﴾، یانی: جیئ هه‌وانه‌وه‌یه‌ك که بریتیه: له باخه‌کان، هه‌روه‌ها: (مَسْجِدُ الْجَامِع)، یانی: کۆکه‌ره‌وه‌یه‌ك که شوینی سه‌جده تێدا بردن و نوێژ تێدا کردنه.

ئنجا ئەوانه‌ی ڤروایان هێناوه‌و کرده‌وه باشه‌کان، ئەنجام ده‌ده‌ن، ئەوانه باخه‌کانی شوینی هه‌وانه‌وه‌یان هه‌ن، یان شوینیکی هه‌وانه‌وه‌و پشوودانیان هه‌یه، که له باخ و بێستان و گۆل و گۆلزاره، ﴿الْمَأْوٰی﴾ ش، که (أَل) ی ناساندنی له‌سه‌ره، بۆ (عه‌د) ه، واته: جێگه‌ی هه‌وانه‌وه‌که‌ی ڤرواداران، یاخود (أَل) ه‌که، قه‌ره‌بوو (عَوْض) ی پالۆه لادراو (مُضَافٌ إِلَيْهِ) ه، یانی: ئەو باخانه‌یان هه‌ن، که جیئ تێدا سه‌هوتیانن.

(٤) ﴿نُزُلًا يَّمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، ئەوێ میوانداری کردنیانە، بە ھۆی ئەوێوە کە دەیانکرد، (نُزُل)، (عَطَاءُ النَّازِل)، کەسێک کە دەچێتە لای کەسێک و دادەبەزی لێ لای، ئەو شتێ کە دەیدات، پێی دەگوترێ: (نُزُل)، دواوی چەمکە کە ی گشتێراو، بە کەسێکی شە چێتە لای کەسێک و، بە لێ و لاخێک و لێ ئامرازی سواریش دانەبەزی، بەس بچێ بۆ لای، پێی دەگوترێ: (نَزَلَ عَلَيْهِ)، واتە: بوو بە میوانی، لەبەر ئەوێ عادت و ابوو، بە زۆری ئەو کەسانە بوونە میوان، کە بە بار و سوار چوون و لایاندووە لای خانە خوێیە کەیان.

(٥) ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوِيَهُمُ النَّارُ﴾، بەلام ئەوانە ی کە لاری بوون، لایاندووە، [دەرچوون لێ بازنی عەقڵ و زگمە و شەریعت]، ئەوانە جیگای حەوانەو و پشوو دانیان ئاگر، ئاگری دۆزەخ، کە بە دنیایی لەنیو ئاگری دۆزەخدا، نە پشوو دەدرێ و نە مروق ئیسراحت دەکات، واتە: ئەگەر شوینی کە ھەبێت بۆ ئەوان پشوو تیدا بدەن و، پەنای پێ بەرن، بریتیە لێ ئاگری دۆزەخ.

(٦) ﴿كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا﴾، ھەر کاتی ویستیان لێی بچنە دەر، دەگیردێنەو نیوی، ئەمە لێ سوورەتی (الحج) دا، بە تەعبیریکی دیکە ھاتو، دەفەرموی: ﴿كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ (٢٢) ھەر کاتیک ویستیان لێ خەم و خەفەتان (بە خەم و خەفەتی زۆرەو) لێی بچنە دەر، لێ ئاگری دۆزەخ، دەگیردێنەو نیوی و، (پێیان دەگوترێ: (بیچێژن سزای سووتینەر.

(٧) ﴿وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾، پێیان گوترا: بیچێژن ئازاری ئەو ئاگرە ی کە ئێو بە درۆتان دادەنا، پرواتان پێ نەدەکرد، ئەم تەعبیرە لێ سوورەتی (سبا) دا، ئاوا ھاتو: ﴿وَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾ (٤٢) بەوانە ی ستەمیان کردو، دەلێن: بیچێژن ئەو سزای ئاگرە کە پێی بیپروا بوون، بە درۆتان دادەنا، لێرە لێ (السجدة) دا، کە ناوی (موصول) ی نێر بە کار ھاتو: ﴿ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾ (الَّذِي)، بۆ (عذاب) دەچێتەو، ئەو ئازارە ی کە پێی بیپروا بوون، بەلام لێ (سبا) دا، کە دەفەرموی: ﴿وَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا﴾

ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ سُبَّأُ، ناوی (موصول)، (التي) بۆ ئاگر دەچیتەوه، ئەو ئاگرەى بڕواتان پێى نەبوو، ئەوانەش كە بېپروان، هەم بڕوایان بە سزاو ئازارە كە نیه، هەم بڕواشیان بە خودی ئاگرەكەش هەر نیه.

۸- ﴿وَلَنَذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ﴾، بە دُنْیایی لە سزای كەمتر یاخود: نزیكترین پێى دەچێژین، پێش سزای گەورەتر، كە سزای دۆزەخە.

مەبەست لە پێچێژتنی سزای نزیكتر، یاخود گچكەتر، یان لە پێشتر: ئەو بەلاو گرفتاریی و نەخۆشیی و ناخۆشییانەن كە تووشی مڕۆڤەكان دین، بە تاییەتی بېپروایان، كە ئەوان و پێرای هی گشتی، هەندێك سزاو ئازار و ئارەحەتی و نەخۆشی و ناخۆشی تاییەتیشیان هەن، بە هۆی گوناھو تاوانەكانیانەوه، وەك ترس، دلتەنگی و، دڵە راوكەو، نا مورپتاحتی و، ئەو دەردو نەخۆشییە جەستەییانەى كە لە حالەتە دەروونە خراپەكانەوه پەیدادەبن، لە گومان و لە دوو دلی، لە شیرك، لە بېپروایی، لە نا ئومیدی، لە هەست نەكردن بە چاودێریی خوا و، هەست نەكردن بە سەرپەرشتی كردنى خوا و، بەزەیی خوا بەرانبەر مڕۆڤ و، ترسان لە داھاتوو، هەمیشە دڵ لە مستدا بوون لە ترسی مردن و لە ترسی رزق و، لە ترسی نەخۆشیی و ناخۆشیی، ئا ئەوانە، وەك لە تەفسیری سوورەتی (الشعراء) دا، باسمان كرد: [تایەتەكانی پێش كۆتایی]، لە ئەنجامی كوفر و شیرك و بېپروایی و دوو پروویی و لە خوا دووركەوتنەوه دا، كۆمەڵێك نەخۆشی و ناخۆشی جەستەیی و، دەروونی و عەقلى و پەوشتی و، خێزانی و، كۆمەڵایەتی، بۆ مڕۆڤ دینە پێش، كە ئەوێش هەمووی چەمكى: ﴿الْعَذَابِ الْأَدْنَى﴾، دەیانگریتە خۆی.

﴿دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ﴾، پێش ئازاری گەورەتر مەبەست پێى ئازاری و سزای دۆزەخە، كە گەورەییەكەى بەراورد ناكړی لە گەڵ ئەو ئارەحەتی و نەخۆشی و ناخۆشییانەى لە دنیا دا، بەسەر مڕۆڤەكان بە گشتی و، بە تاییەت بەسەر بېپروایان و هاوبەش بۆ خوا دانەراندە دین، بۆچی ئەوێان پێى دەچێژین؟.

(۹) - ﴿لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ به لکو بگه پښنه وه، واته: له کوفره وه بۆ ئیمان بگه پښنه وه، له گوناوه وه بۆ تاعه ت و فرمانبه ریی، له خراپه کارییه وه بۆ چاکه کاری و، له خوا دوورکه تنه وه وه، بۆ له خوا نيزیک بوونه وه وه، له دژایه تی خوا وه، بۆ دوستایه تی خوا بگه پښنه وه.

(۱۰) - ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا﴾ ديسان خوا ﷺ وه ک پرسیارکردنی نکو و لیلی که رانه ده فهرموئ: کیش سته مکارتره له که سیک که ئایاته کانی په روه ردگاری ده خږینه وه بیر، که چی دواپی پشتیان تیده کات؟ یانی: هیچ کهس له و سته مکارتر نیه، ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ﴾ کئ سته مکارتره؟ واته: کهس له و کهسه سته مکارتر نیه، خراپه کارتر نیه، که ئایاته کانی په روه ردگاری ده خږینه وه یادو بۆی باس ده کړن، پیشتی بیستوونی گوپیستیان بووه، به لام بۆی دووباره ده کړینه وه و بیر ده خږینه وه، ﴿ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا﴾ که چی دواپی نه و پشتیان تیده کات، ﴿ثُمَّ﴾ لیږده دا بۆ ریزبه ندیی و به دوداها تن (للترتیب و التراخي) ه، چونکه پشتکردنه ئایاته کانی خوا، دوورتره و، پله که ی به رزتره، له پروی خراپییه وه و زیاتر جپی سه رسو پمانه، له حاله تی پیشتیان که کوفره، دوا ی نه وه ی که سیک بی پروایه، به لام ئایه ته کانی خوا ی ده خږینه وه بیر، که چی ههر پشتیان تی بکات، که سی وا کوفره که ی توختر ده بیته وه و به رده وام زیاد ده کات.

(۱۱) - ﴿إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْقِمُونَ﴾ به دلنایای ئیمه توله ستین، توله که ره وه یین له تاوانباران.

که واته: سه رجه م نه و سیفه تانه ی که لادهر و لارییه کان پیان پیناسه کران، ده توانین بلین: پینج خه سله تی زور خراپی بنه ره تین:

۱- له ری ده رچوون: ﴿أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا﴾ فاسیق، واته: له ری ده رچو و (لادهر) که لیږده دا له ری ده رچوون و لادانی بنه ره تی و یه کجاره کی مه به سته، واته: له حوکمی عه قل ده رچوون و، له حوکمی زگماک ده رچوون و، له حوکمی شه ریعت ده رچوون و، به هیچ شتی که وه ناگیرینه وه و، به ته وایی ده رچوون.

۲- به درۆ دانان: ﴿وَقِيلَ لَهُمْ دُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾، بى پروایى و به درۆ دانان، له دواى دەرچوون (فسق) ئنجا به درۆ دانان، كه سێك كه له شهريعت دهردهچى، له حوكمى عهقل و زگمك دهردهچى، به تهكيد ئاياتهكانى خواش به درۆ دادهنى.

۳- ستهمكارى: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ﴾، بهلكو تهوپهپرى ستهمكارى، واته: كى ستهمكارتره له كه سێك كه ئايهتهكانى پهروهردگارى دهرخینهوه ياد، بىرى دهرخینهوه و تهو پشتيان تى دهكات؟!.

۴- پشت تىكردن: ﴿ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا﴾، پشتتیکردن و پروو وهرچهرخاندن له ئايهتهكانى پهروهردگار.

۵- تاوانبارى: ﴿إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْقِمُونَ﴾، به دلبايى ئيمه تولهستين له تاوانباران، واته: تهو تاوانبارانهى كه تهو سيفهتانهيان تيدا ههن، ئيمه تولهيان لى دهكهينهوهو وهك بهرزهكى بانان بوى دهرناچن.

كهواته: خوا ﷻ له كاتى بهراوردكردنى برواداران و لادهران دا، بروادارانى به نو سيفهتيان پيناسه كردن و، لادهران و لاپتيانيشى به پينج له سيفهته بنهپهتتى و، سههرهكييهكانيان پيناسه كردن، كه يهك له يهك خراپترن.

پاڤه پاندنئى مهكتهبى عالى بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Codes

له ئۆجه كۆمهله ئارميهكان له دهشتان

www.alibapir.net

English

عالي بابير/ AliBapir

پاڤه پاندنئى مهكتهبى عالى بابير

QR Codes

مامهله راست و دروست له گهل قورئان دا:

له کوټایي ئهم دهرسه ماندا ده ئیم:

بیگوومان خوا ﷻ که له سه ره تاوه ده فهرموئ: ته نیا ئه وانه پروایان به ئایاته کانی
ئیمه هه یه، که ئه وه حال و حیسایانه: کاتیک ئایه ته کانمایان ده خرینه وه بیر
به کړنووشدا ده که ون، په روه ردگاریان به پاک ده گرن و ستایشی ده که ن، خوایان
به زل ناگرن، که له که و ته نیشته کانیان له سه ر جییه کانیان هه لده ستن بو خوا
پهرستی، له په روه ردگاریان ده پارینه وه، به ترسه وه به ئومیده وه و، له وهی که
پیمانداون له هه موو جوړه کانی پیدراوه کان، ده به خشن، ئه وانه خاوه نی کرده وهی
باشن، کاتی خوا ﷻ ده فهرموئ: ته نیا ئه وانه پروایان به ئایه ته کانی ئیمه هه یه،
واته: ئه ی مروؤ! ئه گهر ده ته وئ به پروادار له قه لهم بدرئ، ئه و سیفه تانه
له خوټدا بیته دی و، خوټ به و سیفه تانه پرازینه وه.

دوایش به راوردی نیوان پروادار و لادهر و لاری ده کات، ئنجا به کورتیی باسی
پاداشتی پرواداران ده کات، که به هه شت و باخ و بیستانه کان شوینیان، پاشان
دیته سه ر باسی لادهره کان و، پینج له سیفه ته سه ره کییه کانیان ده خاته پروو.

که واته: ئیمه ده بی ئایه ته کانی قورئان بکهینه ئاوینه یه ک و خوټمانیان له
به رانه ردا رابگرین: ئایا کام له و سیفه تانه ی که خوا بو پرواداران، بو دوسته کانی
خوئ، بو به نده صالحه کانی به کاری هیان، ته ماشای خوټمان بکهین، کام له و
سیفه تانه مان تیدان؟ سوپاس و ستایشی خویان له سه ر بکهین، کامیش له و
سیفه تانه مان نوقسانه، چاو به خوټماندا بگرینه وه و ئه و سیفه تانه له خوټماندا
بیینه دی.

هه روه ها به پیچه وانه شه وه: جاریکی دیکه ئایه ته کان بکهینه ئاوینه یه ک و له
به رانه ری خوټمانیدا دابنئین، خوټمان له ئاوینه ی فهرمایشتی خوادا بینین، بزاین

کام لەو سیفەتانهی که خوا ناحەزان و دوژمنانی خۆی: بێپروایان و دەغەلان و ھاوبەش بۆ خوا دانەرەن و لاریانی پێ پێناسە کردوون، کام لەو سیفەتانهمان تێدان، خۆمانیان لێ بژار بکەین و، پاک بکەینەو، و، پێچەوانەکانیان لە خۆماندا بێنینە دی.

بۆیە دەبێ بەو چاوە تەماشای قورئان بکەیت و، لە راستیدا قورئانیش بۆ ئەو هاتو، وەک خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿كَتَبَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِيَذَّبَ رَأً اءِیْتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ (ص، واتە: ئەمە قورئانیکیە دامانبەزاندووە بۆ لای تۆ، بەرھەمداوە، بەپێزە، تاكو لە ئایاتەکانی ورد ببنەو، بۆ ئەوێ خاوێن عەقلان پەندی لێ وەرگیرن.

یانئ: راستییەکانیان بەهۆی قورئانەو بەکەوێتەو یاد و، ئەو راستییانە کار پێبکەن و، خۆیان بە سیفەتە بەرزو پەسندەکان پرازیبنەو، و، خۆشیان لە سیفەتە نزم و پەستەکان بژار بکەن.

خوا عزوجل بە لوتف و کەرەمی خۆی لەو کەسانەمان بگێڕێ، کە هەرچی قورئان، دۆستانی خواو بەندە چاکەکانی خوا پێ مەدح کردوون، هەوڵبدەین ئەو سیفەتانه لە خۆمان دا بێنینە دی و، هەموو سیفەتانهی کە لە قورئاندا، دوژمنان و ناحەزانی خوا لە کافرو موناڤیق و ھاوبەش بۆ خوا دانەرو لادەرو لاری، پێیان وەسف کراون، ئەو سیفەتانه لە خۆمان دوور بخەینەو، و، خۆمانیان لێ بژار بکەین.

خوا بە لوتف و کەرەمی خۆی، سەرەنجامی دنیاو دواپۆژمان خێر بکات.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

لکه بالادنی مەکەلەبەقە نامەدەننا عەلەقە بایرور

دەرسى سىيەم

پیناسه ی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان دهرسی سییه م و کو تاییه، له ته فیسیری سوورته تی (السجدة)، نهم دهرسه مان له (۸) تاییه ت پیکهاتوه، تاییه ته کانی: (۲۳ - ۳۰)، له م ههشت تاییه ته دا، خوا ﷺ باسی ئه وهی کردوه که کتییی به مووسا ﷺ داوه، واته: ته ورات، وهك رینمایي بو گه له که ی مووسا، بو به نوو ئیسرا ئیل، که به هو ی خو راکری و یه قینه وه له ئیو گه لی به نوو ئیسرا ئیلدا که سانیکی پیشه و او، سه رکردوه، سه رمه شقیان تیدا هه لکه توون.

دوایی خوا ﷺ باسی لیکه له او ی درانی پاک و پیسانی کردوه، له قیامه تدا، که لیکه له او ی درین، لیک جیا ده کرینه وه، پاشان سه رنجمان بو هه ر کام له میژووی گه لانی رابردوو و، دیارده ی زیندوو بوونه وه ی زه وی وشک به ئاوی ئاسمان، راده کیشی.

له کو تاییشدا له وه لامی په له کردنی بیروایاندا، به هاتنی به ئینی خوا، که مه به ستیان قیامه ت، یاخود سزای خوا بووه، باسکراوه، که له کاتی هاتنی به ئینی دادوه ری کردنی خوا دا، برواهینانی کافران سوودیان پیناگه یه نی و، هیچ دادیکیان نادات.

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ۖ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آيَمَةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۚ﴾
 ﴿٢٣﴾
 ﴿٢٤﴾
 أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسْكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ

لَا يَتَّبِعُ أَفْلاَ يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظَرُونَ ﴿٣٠﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تهکان

{به دنیایی کتیبه که مان (ته ورا تمان) به مووسادا، ئنجا هیچ دوو دل مه به له دیداری وی [له گه ل خوادا] و کردیشمانه پینمایی بو به نی ئیسرا ئیل ﴿٢٣﴾ پیشه وایان ئیکیشمان لی پهیدا کردن، که به فه رمانی ئیمه، پینمایی (خه لک) یان ده کرد به هو ی خوراگریان و بپروا پته و بیانه وه به ئایه ته کانمان ﴿٢٤﴾ بیگومان پهروه ردگاری تو، خو ی له پوژی قیامه تدا، له وه دا که تئیدا که وتوونه ته راجیاییه وه، دادوه رییان له نیواندا ده کات ﴿٢٥﴾ ئایا ئه وه که له پیش واندا گه لیک سه ده مان فه وتاندوون، که (ئهمان ئیستا)، به نیو (شوینه وارو)، خانووبه ره کانیا ندا ده رو ن، بو یان نه بو ته پینمایی و بو ی پروون نه کردوونه وه (که دنیا شاری بی خاوه ن نیه!)؟ بیگومان له وه دا نیشانه هه ن (له سه ر بالا ده ستی خوا)، ئایا (هه ق) نابیستن؟ ﴿٢٦﴾ ئایا نه یان بینوه که ئیمه ئاو به ره و زه ویه کی وشک و پرووته ن ده به ی ن، ئنجا کشتوو کا لکی پی (له زه وی) ده ردینین، که ئاژه له کانیا ن و خو یان لی دی ده خو ن، ئایا نابینن؟ ﴿٢٧﴾ ده شلین: ئه و دادوه ریه که یه، ئه گه ر ئیوه له راستانن؟ ﴿٢٨﴾ بلئ: پوژی دادوه ریی ئه وانه ی بی پروان، پروایه که یان سوودیا ن پینا گه یه نی و، ئه مان مو له تیش نادری ن ﴿٢٩﴾ (که واته) پروویان لی وه رگی ره و چاوه رییه، ئه وانیش چاوه ری ن ﴿٣٠﴾}.

شیگردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(مَرِيَّةُ): (الْمَرِيَّةُ: الشُّكُّ وَالتَّرَدُّدُ)، (مَرِيَّةُ): دوو دلی و دل له دلدانه، (ظَنُّ): بریتیه له گومانیک زال، (شَكُّ) و (مَرِيَّةُ) به مانای له دوو دلی و، دل له دلدان. (يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ): دادوه رییان له نێواندا دهکات، (الْفَصْلُ: الْقَضَاءُ وَالْحُكْمُ)، (فَصْلُ): بریتیه له دادوه ریی و بریاردان له نێوانی دوو، یان چهند لایه نیک ییکه وه ناکوکدا.

(أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ): ئایا بوی پروونه کردوونه وه، بوی دهرنه خستوون؟ (يَهْدِي مِنَ الْهَدَايَةِ، وَهِيَ الدَّلَالَةُ وَالْإِرْشَادُ، وَضَمَّنَ فِعْلٌ يَهْدِي مَعْنَى يُبَيِّنُ، فَعَدِّي بِاللَّامِ، هَدَاهُ)، به مانای رینمایی کرد، یان خستیه سهر ری، وشه (يَهْدِ) له (هداية) هوه هاتوه، به مانای ری پێشانندان و رینمایی کردنه، به لام لیره دا وشه (يَهْدِ) مانای (يُبَيِّنُ) تیخواوه، به به لگه ی ته وهی که به (ل) بهرکار پێخوازراوه (يَهْدِ لَهُمْ)، ته گه رنا ده گونجا بفرموی: (أَوَلَمْ يَهْدِهِمْ)، یانی: رینمایی نه کردن و بوی دهرنه خستن: (أَوَلَمْ يُبَيِّنْ لَهُمْ)؟.

(الْجُرُزُ): (الْأَرْضُ الْجُرُزُ: الَّتِي انْقَطَعَ نَبْتُهَا)، (جُرُز) زهوییه که که پێشتر پرووه کی لیووبی، به لام تێستا پرووه کی لی نه مابی و وشک و پرووتهن بووبی.

(نَسُوقُ): (لَيِّ دَهْخَوْرِيْن وَ دَهْيَهْيَن، (النَّسُوقُ: إِزْجَاءُ الْمَاشِي مِنْ وَرَائِهِ)، (سَوْقُ): ته وهیه که سیک له دواوه بی، شتیک بداته پێش خو و بیات به رهو ته ولا، بویه به شوفیری ئۆتۆمۆبیل ده گوتری: سائق، چونکه سه یاره که به رهو پێشه وه ده با، ههروه ها که سیک که ئاژه ل ده بات بو ئاودان، یان بو له وهرگا، ته ویش دیسان کاره که ی پێی ده گوتری: لیخویرین (سَوْقُ)، خواش ﷺ که هه وره کان پال پیوه ده نی و ته و ناوه ده بات، ده فره رموی: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ

﴿الْجُرْزُ﴾، ئایا نابینن ئیمه ئاو ده بهین به رهو زه ویه کی وشکه لاتو و، یا خود: پروتهن و که پیشتر کشتوکالی لیووهو ئیستا لیی نه ماوه.

(الْفَتْحُ): (الْفَتْحُ: النَّصْرُ وَالْقَضَاءُ)، (فَتْح) به مانای سه رخستن و دادوهیری له نیوان کردن دا دی.

(يُنْظَرُونَ): (يُمَهَّلُونَ وَيُنْتَظَرُونَ)، ﴿وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ﴾، واته: مؤله تیان نادری و، چاوه ری ناکرین.

(فَأَعْرَضَ عَنْهُمْ) : پرویان لی وه رگیره، پشتگوویان بخه، (الإِعْرَاضُ: إِظْهَارُ الْعُرْضِ، وَهُوَ صَفْحَةُ الْعُنُقِ)، (عُرْض) به لامل (صَفْحَةُ الْعُنُقِ) ده گوتری، (إِعْرَاض) یش نه وه یه که تو شتیک، یان که سیك لاملی تیبکه ی، ته گهر پرووی تیبکه ی (إِقْبَال) ی پی ده گوتری، پروو تیکردن، به لأم (إِعْرَاض) نه وه یه لاملی تیبکه ی، که لاملت تیکرد مانای وایه پرووت لیوهر گیراوه به ولاره چووی.

مانای گشتیی ئایه ته کان

خو ﷺ له کوئایی سووره تی (السَّجْدَة) دا، ئهو راستیه ده خاته پروو، که له پیش توشدا ئهی موحه ممه د ﷺ! پیغه مبه رانی دیکه بوون و کتیبمان پییداون و، کتیبه که بویان بوته رینمایی و ری پیشاندهر، که زه قترینیان و نیزیکترینیان، که ههم خه لکی رۆژگاری پیغه مبه ر ﷺ پیی ئاشنا بووبی و، ناوبانگی بیستی، مووسایه، که ههم له پرووی جوگرافییه وه، ههم له پرووی کاته وه، ههم له پرووی نه وه شه وه که جووله که کان، خاوهن کتیبه کان، له نیوه دورگه ی عه ره بییدا بوون، باس و خواسی ته ورات و مووسا ﷺ ئایینی جووله که، له نیویاندا زۆرباو بووه، پاشانیش مووسا یه کیك بووه له پیغه مبه ره زۆر دیارو پایه به رزه کانی خو ﷺ به لی ته نیا بو گه لی به نی ئیسرائیل نیردراوه، به لأم هه لبه ته به پله ی

یه کهم بۆ به نوو ئیسرائیل، ئەگەرنا خوا نارد بووی بۆ لای گەلی فیرعه ونیش، قیبتیه کانی میسر، که ئەو کاتەش مروّقایه تیی ئەوهنده زۆر نه بووه، له شوینیکی وهك میسر، له شوینیکی وهك میزۆپوتامیاو، له هیند و چین، له ملاو لهولا، له نیوه دورگه ی عه پهبیی، که واته: موسا عَلَيْهِ السَّلَام زۆر دیار بووه، بۆیه خوا ئەو به نموونه دینیته وهو، ده فهرموئ: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ﴾ به دلناییی ئیمه کتیبمان به موساش دابوو.

وشه ی ﴿الْكِتَابَ﴾ که (أل) ی ناساندنی له سه ره، بۆ (عهد) ه، واته: کتیبه که مان به موسادا، ئەو کتیبه ی که دیاره ته وراته، ﴿فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ﴾ ئنجا تۆ له دوو دلّی دا مه به له دیداری ویدا.

دوایی له مه سه له گرنگه کان باسی ده که یین، مشتومرپکی زۆر بووه له نیوان توێژه رهوانی قورئاندا، ئایا مه به ست لهو (لِقَائِهِ)، چیه وه؟ راناوه که بۆ کۆ ده چیته وه؟ ﴿فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ﴾:

أ- ئایا مه به ست ئەوه یه که تۆ دوو دلّ مه به، له وه دا که موسا ته وراقی وه رگرتوه؟ هه ندیک وایان لیکدا وه ته وه.

ب- یاخود: مه به ست ئەوه یه: تۆ له دوو دلّی دا مه به، له وه که ئەوه ی تووشی موسا بوو به هو ی جیه جیکردنی کتیبی خوا وه، له گرفتاریی و سه ر تیشه له گه ل به نوو ئیسرائیل دا، دوو دلّ مه به که تۆش ئەو شتانه ت تووش ده بن؟

ج- یان: مه به ست ئەوه یه: تۆ دوو دلّ مه به که موسات له شه وی میعراج دا بینی؟

د- یان: دوو دلّ مه به که تۆ له به هه شتی موسا ده بینی؟ ئەو رایانه هه موویان هه ن، من رایه کم به دلّه، که له مه سه له گرنگه کاندایا تر تیشکی ده خه مه سه ر، که له هیه کام له ته فسیره کاندایه مبینیه، ئەو سی (٣٠) ته فسیره ی له به ر ده ستم دان، پیموایه ئەو رایه له هه موویان گونجاوتره، ئەویش ئەوه یه: ﴿فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ﴾، تۆ

دوو دَل مەبە لە دیداری مووسا لەگەڵ پەروەردگاری دا، چونکە لە سوورەتی (الأعراف) دا، خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا﴾، واتە: کاتیک مووسا هات بۆ دیداری ئیمە، ئەو ژوانگەییە بۆمان دیاریکردبوو، مووسا (عليه السلام) کاتیک دەچی بۆ دیداری خوای پەروەردگار تاكو تەوڕاتی لێ وەرگیری، ئەمە گونجاو لەگەڵ ئەم سیاقە ئێرەدا، واتە: تۆ دوو دَل مەبە لەوەدا کە مووسا هات بۆ دیداری ئیمەو، تەوڕاتمان پێدا، ئنجا وەك چۆن تەوڕاتمان بەو داو، ئاوا قورئانیشمان بە تۆ داو.

﴿وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ﴾، ئەو کتیبەشمان گیرا بە ڕینمایى بۆ بەنى ئیسرائیل، راناو کە بۆ کتیب دەچیتەو، ئەگەرنا دەشگونجا بۆ مووسا (عليه السلام) بچیتەو، چونکە ئەویش ڕینماییکار بوو بۆ گەلەکەى خۆى، کە بەنوو ئیسرائیلە، بەلام لێرەدا باس باسى پێدرانى کتیبە بە مووسا (عليه السلام) و راناو کە وا نزیکتەر بۆ کتیب بچیتەو، کە کتیبمان کردە ڕینمایى بۆ بەنى ئیسرائیل، ﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آيَةً﴾، چەند پێشەوايانیکیشمان تێدا پەیداکردن، لە ئیودا گیران، ﴿يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا﴾، بە فرمانى ئیمە ڕینمایان دەکرد، واتە: ڕینمایى خەلکیان دەکردو، ڕیان پێشان دەدان، بۆیان دەبوونە سەر مەشق.

ئنجا بۆچی خوا کردنى بە پێشەوا؟ ﴿لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ﴾، دواى ئەوەى خۆراگر بوون و، عادەتیشیان وابوو برۆایەکی پتەویان بە ئایەتەکانى ئیمە هەبوو، وشەى (صبر) بە کردارى پابردوو هیناو، چونکە ئەو تێپەریو، خۆیان راگرت، ئیمانیان هینا، کردەوێ باشیان کرد، بەلام ﴿وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ﴾، عادەتیان وابوو، یەقینیان هەبوو بە ئایەتەکانى ئیمە، لەبەر ئەوەى ئایەتەکان پۆڕ بە پۆڕ دابەزیون، بۆیە بە کردارى (مُضَارِع) هیناویەتى بۆ ئیستاو، بۆ داهاستوو، بۆ بەردەوام بوونە.

﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُم يَوْمَ الْقِيَمَةِ﴾، بە دلنایى ئەو هەر پەروەردگار تە کە لە پۆژى هەلسانەو، لێکیان جیا دەکاتەو، دادوهریان لە ئیواندا دەکات،

﴿فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾، لهوهدا که تتييدا کهوتبوونه راجيایی، پهروهردگارت کا و دانی مشتومره کانیان لیک جیاده کاتهوهو، دادوهرییان له نیواندا دهکات، که کییان چهندهی ههق پییهو، کیشیان چهنده پرووی کردۆته ناههق؟!.

﴿أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ﴾، ئایا بوۆ ده رنه خستوون، پیشانی نه داون، ﴿كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ﴾، ئایا فهوتاندنی ئیمه بو ئه و سه دانهی که له پیشانیهوه بوون، پیشانی نه داون، که خوا ﷻ هه مه کارهی گهردوون و ژیان و مروّقه؟ ده بووايه پهندی لیوه ر بگرن، ده بووايه بو یان پرونبکاتهوه، ئه وان ئیستا هه له ی ئه و گه له پیشووانه که فهوتینراون، به هوۆ کوفر و تاوان و خراپه وه، دووباره نه که نه وه، ﴿يَمْشُونَ فِي مَسْجِدِهِمْ﴾، ئه وانهی ئیستا به نیو خانوبه ره کانیاندا ده پۆن، واته: به نیو شوینه واره کانیان دا، که هی خانوبه ره کانیان، هی جیگا و ریگا کانیان، به نیویان دا ده پۆن و سه فهر ده کهن، کاتیك سه فهر ده کهن، به تایهت سه فهر بو شام ده کهن، یان بو یه مه ن ده کهن، شوینه واره کانیان ده بینن، شوینه واری عادو ئه موود و، گه لی لووط و ئه وانی دیکه ش، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ﴾، لهوهدا نیشانه هه ن، ئایا نابیستن؟ نیشانه هه ن که خوا ﷻ له مروّقه کان نه گه راوه خویان چۆنیان پیخۆشه و ابکه ن، هیچ سنووریک نه بی و هیچ لیپرسینه وه و سزایه ک نه بی، به لکو خوا ﷻ پستیان بو دریز ده کات، تا کو کاتیکی دیارییکراو، به لام سه ره نجام خوا ﷻ وای مامه له کردوه له گه ل به شه ردا، که هه ندی خه تی سووری دیارییکردوون، هه ر کاتی ئه و خه ته سوورانه به زیتران، خوا سزای ئه و گه له یاخی و مله ووران ه ده دا، بو یه ده فهر موۆ: ﴿أَفَلَا يَسْمَعُونَ﴾، ئایا نابیستن؟ ده بووايه که هه والی ئه و گه لانه ده بیستن، له قورئانداو، ده ماو ده م که ده بیستن، ده بووايه پهندی لیوه ر بگرن، ئایا نابیستن؟ پرسیارکردن، پرسیارکردنی نکو و لیلیکه رانه یه، واته: ئه وان هه و هه که سانه وان، که هیچ نه بیستن.

له دوا ی میژوو، ئنجا سه رنجیان راده کیشی بو دیارده ی هاتنه خواری ئاو له ئاسمان و، پروانی شیناوردو کشتوکال، له زه ویه کی قاقری پرووته نی وشک دا،

دەفەر مۆی: ﴿أُولَئِكَ يَرْوُونَ﴾ ئایا سەرنجیان نەداو، ئایا نەیانبینیوه؟ کە دەگونجی لێره دا بینن، بیننی چاوی، دەشگونجی بیننی عەقل و دڵی، ئایا نابین و سەرنجیان نەداو؟ ﴿أَنَا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ﴾ کە ئێمە ئاوە کە دەبین، لێدەخوڕین، بەرهو زەوییه کی پرووتەنی بی کشتوکال، ﴿فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا﴾، ئنجا کشتوکالێکی پێدەردێنین لەو زەوییه قاقرو بی ئاو و شکە لاتوهدا، ﴿تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ﴾، کە ئازە لە کان و خوشیان لێ دەخۆن، لەو کشتوکال، ئەو کشتوکال، دەگونجی مەبەست پێی کوێ ئەو شتانە بی کە لەسەر زەوی دەروین، وەك دانەوێڵە، گەنم و جوو نيسك و نووك و زورات و هەموو ئەو شتانە و، جگە لە دانەوێڵەش، هەموو ئەو شتانە کی دوا جار هەم بو ئازە لە کان دەبن بە لەوەر، بە تەری یان بە وشکی، هەم بو مرقە کانیش دەبن بە مایه بەهره لێوەرگرتن و لە بەرهه مەکیان دەخۆن، بە تايهت ئەگەر دانەوێڵە بی، ئەو دیارە، ئەگەر میوه کانیش بن، دیارە، هەروەها تەرەکار و سەوزە، مرقە کانیش لێی دەخۆن و ئازە لە کانیش لێدەخۆن، ﴿أَفَلَا يُبْصِرُونَ﴾، ئایا نابین، ئایا سەرنج نادن؟ دیسان لێره دا، ئایا نابین؟ پرسیار کردنی نکوولیی لێکەرانی، واتە: دەبوایه بینن، دیتنیش هەم دەگونجی دیتنی چاوی، هەم دەگونجی مەبەست پێی زانین و دیتنی عەقل و دڵی.

لە کوتایی دا خوا ﷻ هەلۆیستیکی زۆر جار دووبارە کراوهی کافرەکان لە سەردەمی هەموو پێغمەبەرانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) باس دەکات، کە بریتی بوو لە پەلە کردنیان لە هاتنی بەلێنی خوا، لە هاتنی سزای خوا: ﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾، هەروەها دەلێن: ئەو دادوهرییه، ئەو لێکە لاواردنە ئەو دادوهری کردنە لە ئێوان مرقە کاند، کەنگییه، ئەگەر ئێوه لە راستان؟ واتە: کاتە کەمان پێی بلێن، ئەگەر نا مانای وایه ئێوه لە راستان نین؟.

خوای پەرورەدگار وەلامیان دەدا تەو: ﴿قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيْمَانُهُمْ﴾، تۆ بفرمۆ: پۆژی دادگایی کران و لێکە لاواردن و لێک جیاکردنەوهی

پاك و پيسان، ئەوانەى بېيروان، ئيمانەكەيان سووديان پى ناگەيەنى، ﴿وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ﴾، ھەروەھا مۆلەتیش نادىن، چاوەروانىيان ناكرى، بگەرپنەوھو پەشيمان ببنەوھو، لاپەرەيەكى سېپى ھەلدەنەوھو، ئەگەر ئىستا لە فریای خويان بکەون، ئەگەرنا ئەو شتەى ئەوان پەلەى لیدەكەن، كاتىك ئەو ھالەتە دى، كە بریتىە: لە رۆژى دواىى، ئنجا چ ئاخىر زەمان، چ قىامەت، ئەو كاتە ئيمانیش بىن، سووديان پىناگەيەنى، وەك لە سوورەتى (الأنعام) دا دەفەرموى: ﴿هَلْ يُنْظَرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلْ أَنْظَرُوا إِنَّا مُنْظَرُونَ﴾ (١٥٨) واتە: ئايا چاوەرپى چى دەكەن؟ جگە لەوھى فرىشتەكان بىن، يان پەرەردگارت بى، يان ھەندىك لە نىشانەكانى پەرەردگارت بىن، ئەو رۆژە كە ھەندىك لە نىشانەكانى پەرەردگارت دىن، ھىچ كەسێك بپروا پىھىنانەكەى سوودى پىناگەيەنى، كە پىشتەر بپرواى نەھىنابى، ياخود لە بپروا ھىنانەكەيدا كارى چاكى نەكردبى، خىر و چاكەى وەدەست نەھىنابى، بلى: چاوەرپى بن، ئىمەش چاوەرپىن.

كە لە كاتى تەفسىركردنى سوورەتى (الأنعام) دا، لە بارەى واتاى ھاتنى ئايەتەكانى پەرەردگارو، ھاتنى پەرەردگارو، ھاتنى فرىشتەكانەوھو، پروونكردنەوھى باشمان داوھ.

لە كۆتاىى دا خوا دەفەرموى: ﴿فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَأَنْظِرْ لَهُمْ مُنْظَرُونَ﴾ تۆ پىشتيان تىبکەو پرويان لى وەرچەرخیئە، چاوەرپى، ئەوانیش چاوەرپىن، واتە: چاوەرپى، كەى بەلینى خوا دىت، ئەوانیش چاوەرپىن، كەى بەلینى خوا دىت، كە بە تەئكىد ئەو كاتەى بەلینى خوا دى، رۆژى دواىى دى، يان سەرەتای رۆژى دواىى دىت، كە ئاخىر زەمانە، ياخود پرووداوەكانى دىكەى رۆژى دواىى دىن، كە قىامەتە، پاشان زىندوو كرانەوھو ھەلسىنرانەوھو ھاتنەپىشى لىپرسىنەوھو سزاو پاداشتە، ئەوان زۆر مالى وىران و پەنجەرۆ دەبن، بۆيە ئەوانە ئىستا پەلە لە شتىك دەكەن، كە ئەگەر بى، زۆر تىيدا تووشى زيانبارى دىن.

مەسەلە گەرنەکان

مەسەلە یەكەم:

باسی کتیب پیدرانی مووسا، پینمای بوونی بۆ گەلی جووله‌که‌و، له دوو دلییدا نه‌بوون له باره‌ی دیداری مووساوه، بۆ خوای تاك و پاك، هه‌روه‌ها گپیرانی کهسانیک له‌و گه‌له (به‌نوو ئیسرائیل)، به پیشه‌وا، به هۆی خۆپاگری و بپروا پته‌ویانه‌وه، به ئایه‌ته‌کانی خوا:

خو ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ۖ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آيَمَةً يَّهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُم يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۚ﴾ (٢٣)

شیکردنه‌وی ئەم ئایه‌تانه، له پینچ برگه‌دا:

(١)- ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ﴾، به دنیایی کتیبمان به مووسادا، ئەو (و)ه، (واو العطف)ه، ئەم بابته ده‌گپیرته‌وه بۆ بابته‌کانی پیشی، واته: ئەو شتانه‌ی پیشی بوون، ئنجا به دنیایی کتیبیشمان به مووسادا، بۆچی ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ﴾، که (ل) ی (وَلَقَدْ) بۆ سوینده، یاخود رپ‌خۆشکه‌ره بۆ سوینده، (قد) یش بۆ ساگرده‌وه (تحقیق) و، دلیاکردنه‌وه‌یه، بۆچی خوا ﷻ ئەو شیوازه به‌کار دین؟ بۆ ئەوه‌ی ئەو گه‌له‌ی که پیغه‌مبه‌ری خاتهم ﷺ بۆیان هاتوه، ئەو خه‌لکه که به پله‌ی یه‌که‌م گه‌لی عه‌ره‌ب بوون، دوایش هه‌موو گه‌لانی دنیا بوون، وه‌ك دوو دَل و به‌گومان بووبن، که: ئایا ده‌بی خوا کتیبی دابه‌زاندبن؟ موحه‌ممه‌د ﷺ ئیستا ده‌لێ: په‌یامی خوا بۆ دێ و قورئانیکم بۆ

دادەبەزێندری، ئایا ئەمە راستە؟ بۆیە خوا دەفرموی: بە جەختکردنەوەو، بە دڵنیاییەو
ئیمە کتیبمان بە مووسادا، ئەگەر لە هەموو شتێک لە گوماندا بن، کتیبەکەی مووسا
زۆر ئاشکرا بوو، ئەوەتا گەلیک هەن، کە ئیستاش بە دواى ئەو کتیبەى مووسا دەکەون،
بەراست یان بەهەڵە، کە بریتیه: لە گەلی جوولهکە، ئنجا گەلی جوولهکەش لە نیو
دورگەى عەرەبیدا بوون، جارێ سێ تیرەى ناوداریان بوون: بەنوو قەینوقاع و، بەنوو
نەزیرو، بەنوو قورەیزە، کە زۆر ئاشکرا بوون، پاشان جوولهکە لە شوێنەکانی دیکەى
دنیاى بوون، بە دڵنیایی کتیبمان بە مووسا دا، **﴿الْكِتَابَ﴾** (ئەل) ناساندنی
لەسەرەو بۆ (عەهده)، واتە: کتیبەکەمان بە مووسادا، کتیبەکەش مەبەست پێی تەوراتە،
کەواتە: وەك چۆن کتیبمان بە مووسا **﴿الْعَلَمَةَ﴾** داوه، کە تەوراتە، تاكو بۆ گەلەکەى (گەلی
بەنوو ئیسرائیل) بیکاتە چرایەکی پێشاندەر بۆیان، بە هەمان شێوە قورئانیشمان بە
تۆ داوه، بۆ ئەو خەلک و کۆمەڵگایەى کە لە نیویاندا دەژی.

٢- **﴿فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ﴾**، ئنجا تۆ لە دوو دڵیدا مەبە، لە دیداری، (المیریة:
التَّوَدُّ وَالشُّكُّ) (میریة)، بریتیه: لە دڵ لە دلدان و دوو دلیی، **﴿مِّنْ لِّقَائِهِ﴾**، پێشتریش لە
مانای گشتیی دا ئاماژەمان پێدا، زانایان و توێژەرەوانی قورئان لەو بارەو زۆر مشتومریان
بووه، ئایا ئەو راناوه **﴿مِّنْ لِّقَائِهِ﴾**، لە دیداری وی دا، راناوهکەى بۆ چی دەچێتەو؟
أ- هەندێک گوتووین: دەچێتەو بۆ تەورات، بۆ کتیب، واتە: دوو دڵ مەبە کە مووسا
تەوراتی وەرگرتو، کتیبی وەرگرتو.

ب- هەندێک گوتووین: دەچێتەو بۆ دیداری پێغمەبەر **﴿ﷺ﴾** لە شەوی میعراج دا
لەگەڵ مووسادا، کە پێغمەبەرانى بینووه، لە نیویاندا بە تایبەت مووسا، کە دواى ئەو
پێغمەبەرى خاتەم **﴿ﷺ﴾** دەفرموی: پەنجا نوێژم لەسەر فەرز کراوه، پێشنیار دەکات بۆ
پێغمەبەرى خاتەم و ئامۆژگاریی دەکات، لەبەر ئەو کە لەو پروووه مووسا ئەزموونیکی
هەبووه، کە جارێ موحەممەد پێغمەبەرى کۆتاییه، ئەو ئەزموونەى بۆ پەیدا نەبووه،
کە داوا لە پەرورەدگاری بکات بۆ دابەزینی، بۆی کەم بکاتەو، تاكو دەگاتە سەر

پینج نوپژ، ئنجا هەندیک گوتووایانە: مەبەست لە (لِقائە) واتە: دیداری پیغەمبەر ﷺ لە شەوی میعراجدا، لەگەڵ مووسادا! بەلام ئایا ئەم سوورەتی سەجدە یە پیش میعراج بوو، یان دوا ی ئەو بوو؟ ئەو کاتە ئەو دیار دەبێ.

ج- هەندیک دیکە گوتووایانە: لە دوو دلی دا مەبە، کە تۆ لە بەهەشت دا مووسا ﷺ دەبینی.

د- هەندیک دیکە گوتووایانە: (لِقاء) لێرەدا بە مانای ئەو دی، وەك چۆن مووسا تووشی گرفتاری و چەرمەسەری زۆر بوو، بە هۆی ئەو کتیبەو کە خوا پێی داو، کە دەویست کتیبە کە جیبە جێ بکات بەسەر بەنو ئیسرائیلداو، ئەوانیش لامیلیان دەکرد، تۆش ئەو موحەممەد ﷺ! دوو دڵ مەبە: بە هۆی ئەو کتیبەو کە بوێ دابەزێنراو، تووشی گرفتاری و چەرمەسەری و ناپەڕەهەتی دەبێ، ئەوەتا ئەوانە پڕوا بە کتیبەکەت ناکەن و، خۆیشت بە جادووگەر دەزانن، کتیبەکەشت بە شیعو بە جادوو دەزانن، کەواتە: دوو دڵ مەبە، کە تۆش ئەم حالەتەت بەسەر دی، یان بە هۆی ئەوەو، کە ئەو حالەتەت بەسەر دی، دوو دڵ مەبە.

بەلام ئەوەی من بە دلمەو دەنووسێ، هیچ کام لەو رایانە نیە، کە هەموو تەفسیرەکان ئەو رایانەیان هیان.

من رایەکی دیکەم بە دڵ، ئەویش ئەوەیە کە مەبەست لە: (لِقاء)، لە: ﴿فَلَا تَكُنْ فِي مَرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ﴾، تۆ دوو دڵ مەبەو لە گوماندا مەبە، خەتەرە نەچیتە دلت، لەوەدا کە مووسا ﷺ دیداری بوو لەگەڵ خوادا ﷻ. وەك لە سوورەتی (الأعراف) دا، دەفەرموێ: ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ، قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ...﴾ (١٤٣)، بۆچی ئەم رایەم هەلێژاردو؟.

چونکە ئەو پرووداوێکی زۆر گەورەو گرنگ بوو لە ژایانی مووسادا، کە بریتی بوو لەوەی مووسا لەو دیدارەدا، تەورات وەرەگری لە خوا ﷻ، وەك چۆن موحەممەدیش ﷺ قورئانی لە خواو بۆ دی، مووساش تەوراتی وەرگرت لەو

دیدارهیدا له خزمەت پەرورەدگارد، دواى ئەوێ خوا ژوانگەیهکی بۆ دیارییکردو، به‌ئینگەیهکی بۆ دانا، دواى سى (٣٠) شەو، کردى بە چل (٤٠) شەو.

هەلبەتە ئەو شتانەى خوا بە پیغەمبەرى خاتەمیان ﷺ دەفەرموی: دوو دڵ مەبە، یان ئەو مەكە، یان وامەچۆ، هەم مەبەست ئەوێهە كە پیغەمبەر خوێ زیاتر دلى دابمەزرى، هەم مەبەستیش ئەوێهە بۆ شوێنكەوتووانىشى رێنمایى بى، وەك گوتراو: (دیوار لەگەڵ تۆمە، گوێ سوانە گوێت لیبى)، جارى واش هەیه شتێك بە پیغەمبەر ﷺ دەگوترى، بەلام لەبەر پراوايشتن و كنارەیه بۆ خەلكەكە كە لە نیواندا ژیاو، بە مسوڵمان و نامسوڵمانەو، بە تايهت نامسوڵمانەكان، واتە: وەك چۆن ئەوان لە دوو دلى دان، تۆ دوو دڵ مەبەو وەك ئەوان مەبە، كە وەك وانیش نەبووى.

(٣) ﴿وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ﴾، هەرۆهە ئیمە ئەو كتیبه‌مان گێرا بە رێنمایى بۆ بەنوو ئیسرائیل، دەشگونجی راناوێهە بۆ مووسا بچیتەو، یانى: مووسامان كرده رێنمایىكارو رێ پێشاندەر بۆ بەنوو ئیسرائیل، هەردوو و اتای هەر راستن، بەلام زیاتر وایپدەچى راناوێهە بۆ كتیبه‌كە بچیتەو، كە تەوراتە.

(٤) ﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا﴾، ئیمە پێشەوايانێكىمان تیدا پەیداكردن، [لە ئێو بەنوو ئیسرائیلدا]، كە بە فەرمانى ئیمە، رێنمایان دەكرد، واتە: رێنمایى خەلكیان دەكردو خەلكیان دەخستە سەر راستە رێ و رێیان پێشان دەدان.

بەلام بۆچى خوا ﷻ هەندىك لەوانەى گێران بە پێشەوا، هەر لە گۆترە؟ نەخیر.

(٥) ﴿لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِأَيْدِنَا يُوقَنُونَ﴾، لە ئەنجامى ئەوێدا كە خۆپاگريان كړو، برۆیه‌كى پتەویشیان هەبوو بە ئایەتەكانى ئیمە، ئایەتەكانى ئیمە، لێرەدا زیاتر وایپدەچى مەبەست پێى رستەكانى فەرمايشتى خوا بى، ئەگەرنا وشەى (آیات) وەك زۆرجار گوتوویمان: سى واتایان هەلدەگرى لە قورئاندا:

أ- به مانای دیارده سرووشتیه کان، دئی، وهك له سوورەتی (یوسف) دا دهفه رموی:
﴿وَكَايْنٍ مِّنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّنَّ عَلَيْهَا وَهَمَّ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾ (١٠٥)
واته: زۆر نیشانه ههن له ئاسمان و زهویدا به لایاندا رەت دەبن، به لām پشتیان تێده کهن،
په ندیان لئ وه رناگرن.

ب- ههروهها (آیات) به مانای موعجیزه ی پێغه مبه رانیش دئی، وهك خوا دهفه رموی:
﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى قِسْعَ آيَاتٍ يَبْنِي بَيْنَكَ يَمْرُوتَ قَسْلَ بَنَى إِسْرَءِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمُوسَى مَسْحُورًا﴾ (١٠١)
واته: ئیمه نو ئایه تمان به موسا دابوون، واته:
نو نیشانه، نو موعجیزه.

ج- ههروهها (آیات) به مانای پرسته کانی فه رمايشتی خواش دیت، که به زۆری له قورئاندا
بهو واتایه هاتوه.

ئهوانه ی که کرانه پێشهواو سه ر مه شق له نیو گه لی به نوو ئیسرا ئیل دا، له
ئه نجامی ئه وه دا بوو، که دوو سیفه تی سه ره کییان تێدا بوون:

یه که م: خوڤاگر بوون، له رووی کرده ییه وه.

دووهم: له رووی تیۆریشه وه، خاوه نی برپوایه کی پته و بوون، خاوه نی دلنایی بوون، به
ئایه ته کانی خوا، زانیان گوتوو یانه: (بِالصَّبْرِ وَالْيَقِينِ، تُنَالُ الْإِمَامَةَ فِي الدِّينِ)، به هو ی خوڤاگری
و یه قینه وه، پێشه وایه تی له دیندا دهسته به ر ده بئ، هه لبه ته یه قین پێش خوڤاگری
ده که وئ، پێش مرقۆ ده بئ یه قین و دل دامه زراوی و برپوا پته و یی هه بئ به ئایه ته کانی
خوا، به په یامی خوا، دوا ی پێو یستی به خوڤاگری ده کات، بو ئه وه ی ئه و په یامه ی خوا
جێه جئ بکات و پراکتیزه بکات له ژیا نی تایبه تی و خیزانی و کو مه لایه تی و سیاس ی دا،
به لām ئایا لێره دا بو چی خوا ﷺ سه بری پێش خسته؟ له سۆنگه ی ئه وه وه که ئه وه ی زۆر
گه وره و گرنگه بریتیه: له خوڤاگری، له به ر ئه وه ش که ئه و سیاقه ی که ئه م فه رما یسته ی
تێدا هاتوه، هه موو رێنماییه بو پێغه مبه ری خاته م ﷺ، بو هاوه لانی به رێزی و، بو
شو ئنکه و تو وانی پێغه مبه ری خاته م ﷺ تا کو پوژی دوا ی، ئنجا ئه وان له هه موو شتیک زیاتر
پێو یستیان به خوڤاگری و پشو و درێژی و، نه پسان و، نه له خشان بووه.

مەسەلە ی دووهم:

دادوهریی کردنی خوا لە نێوان مەروڤه کاندایە پۆژی قیامت دا، لەوهدا کە تێیدا کەوتووێه پاجاییهوه:

خوا دەفه رموی: ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

شیکردنەوهی ئەم ئایەتە، لە دوو بڕگەدا:

١- ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ﴾، بە دڵنیایی ئەوه بەس پەروەردگارتە کە لە پۆژی هەڵسانەوهدا، دادوهرییان لە نێواندا دەکات، لە نێوان کێدا؟:

أ- دەگونجی بگوتری: لە نێوان هاوبەش بۆ خوا دانەراندای.

ب- یاخود: لە نێوان خاوەن کتێبه کانی (جووله کەکان و نەصرانییه کانی)دا.

ج- بەلام ئەگەر بشگوتری: ﴿بَيْنَهُمْ﴾، واتە: لە نێوان مەروڤه کاندایە گشتیی، چ خاوەن کتێب بووبن، چ موشریک بن، چ پروادار بن، هەر جورێک بن، ئەو واتایەش هەر گونجاوه.

لە چێیدا دادوهرییان لە نێواندا دەکات، لە پۆژی هەڵسانەوهدا؟.

٢- ﴿فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾، لەوهدا کە تێیدا کەوتووێه پاجاییی و پاجاییان تێیدا هەبوو.

کە دەفه رموی: ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ﴾، (هو) پێی دەگوتری: (ضَمِيرُ الْفَصْلِ)، پاناوی لێک جیاکردنەوه، بۆ ئەوهیه کردەوه کە لەسەر خوای بەرز کورت هەڵبێنی، واتە: تەنیا پەروەردگارت خۆی لە پۆژی هەڵسانەوهدا، دادوهرییان لە نێواندا دەکات، لەو شتانهدا کە تێیدا کەوتووێه مشتومڕو پاجاییهوه.

(الفصل: الْقَضَاءُ وَالْحُكْم)، (فصل) یانی: دادوهریی و بریاردان، هه‌بته ته‌گهر مه‌به‌ست پئی گه‌لی مووسا عليه السلام بئی، به‌نوو ئیسپرائیل بئی، که واپنده‌چی، چونکه ئه‌وان نیزیکتترین باسکراون و، عاده‌ت وایه: (الضَّمِيرُ يَرْجِعُ إِلَى أَقْرَبِ مَذْكَورٍ)، راناو بو نیزیکتترین باسکراو ده‌چیته‌وه، نیزیکتترین باسکراویش گه‌لی مووسایه، به‌نوو ئیسپرائیل، که دواتر به‌گه‌لی جووله‌که ناسراون، ئه‌گه‌رنا له ته‌صلدا به‌نوو ئیسپرائیل واته: وه‌چه‌ی ئیسپرائیل، وه‌چه‌ی یه‌عقوب عليه السلام، به‌لام دوایی وه‌ک گه‌لیک ناویان لێنراوه: گه‌لی جووله‌که، ئه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که راجیایی گه‌لی به‌نوو ئیسپرائیلی خستوونه نێو حاله‌تیکه‌وه، که ئه‌و هیدایه‌ت و رێنماییه‌ی بۆیان هاتوه، به‌شیکی هه‌لبوه‌شێننه‌وه‌و لێی لابده‌ن!

که به‌ته‌ئکید لێرده‌ا مه‌به‌ست له‌و راجیاییه‌، راجیایی نیه‌ له‌ لقه‌کانی دینداریدا، چونکه لق و پۆپه‌کانی دینداریی خوای په‌روه‌ردگار وای هه‌لخستوون، چ له‌ شه‌ریعه‌تی پیغمبه‌ری خاته‌مدا، چ له‌ شه‌ریعه‌ته‌کانی دیکه‌دا، راجیایی و پای جیاواز هه‌لبگرن، که‌واته: ئه‌وه حاله‌تیکێ ناپه‌سندو خراپ نیه‌، مادام که‌سیک بو‌ رایه‌که‌ی خو‌ی به‌لگه‌یه‌کی پێیی و پشت ته‌ستوو بئی به‌ به‌لگه‌یه‌ک، هه‌لبته‌ لقه‌کانی دینداریی زیاتر له‌ بو‌چوو‌نیک و ئیجتیهادیک هه‌لده‌گرن، به‌لکو لێرده‌ا مه‌به‌ست له‌: ﴿فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾، واته: ئه‌وانه‌ی که له‌ ته‌صلی دیندا لایانداوه، له‌ ئیمان و عه‌قیده‌دا، له‌ هه‌لāl و هه‌رامه‌ سه‌ره‌کییه‌کاندا، یاخود مه‌به‌ست له‌: ﴿فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾، ئه‌وه‌ی تێیدا که‌وتوونه راجیاییه‌وه، یانی: پروداداران و بی‌پروایان، که پروداداران پروایان به‌ رێنمایي خوا بووه‌و، بی‌پروایان، پئی بی‌پروا بوون و نکوولییان لێکردوه، که ئه‌وه‌ش هه‌ر ده‌کاته‌وه راجیایی، ئه‌مه‌ش بی‌گومان ئاگادار کردنه‌وه‌یه‌ک بووه‌ بو‌ ئۆمه‌مه‌تی پیغمبه‌ر عليه السلام که خویان پاریزن له‌ راجیایی خراپ، راجیایی زه‌مکراو، که بریتیه له‌ راجیایی له‌ بنچینه‌کانی دینداریدا، یاخود له‌ لق و پۆپه‌کانی دینداریدا، به‌لام به‌بئی به‌لگه‌، هه‌روا به‌ شوێنکه‌وتنی ئاره‌زوو، که بی‌گومان ئه‌وه‌ش هه‌ر شتیکی سه‌رزه‌نشترکوو خراپه‌.

مەسەلەى سێهەم:

سەرئنج پراکیشان بۆ میژووی گهلانی پێشوو، که خوا فەوتاندوونی و ئەمان (ئەوانەى یەكەم جار قورئانیان بەسەردا خوێنراوەتەوه)، که بە شوێنەوار و خانووەکانیاندا دەپۆن، دەبوایە پەندیان لیوەر بگرن:

خوا دەفەرموی: ﴿أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسْكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً أَفَلَا يَسْمَعُونَ﴾ (٥٦)

شیکردنەوهی ئەم ئایەتە، لە سێ برگەدا:

(١)- ﴿أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ﴾، ئایا ئەو هەموو سەدانەى پێش وان فەوتاندوومان، پێنمای نەکردوون؟! چۆن لەگەڵ بێپروایان دا مامەڵ دەکەین؟!!

(يَهْدِيهِمْ) خوێندراویشەتەوه: (أَوَلَمْ تَهْدِ لَهُمْ)، ئایا پێشانمان نەداون، یان ئایا خوا پێشانی نەداون، هەمزە (أ) بۆ پرسیارکردنی نکوولییکردنە، راناوی ﴿لَهُمْ﴾، دەچێتەوه بۆ تاوانباران، یاخود بۆ ئەوانەى که ئایەتەکانیان بێرخراونەوه، وشەى: ﴿يَهْدِي﴾، لە هیدایەتەوه هاتو، یانى: پێشانندان، بەلام مانای (يُبَيِّنُ) ی، تێخراوه، (ضَمَّنَ مَعْنَى يُبَيِّنُ)، بۆیەش بە (ل) بەرکاری خواستو، ﴿أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ﴾، ئەگەرنا کار (فعل) ی (هَدَى)، بۆ خوێشى بەبێ پیتی دیکە بەرکار دەخوازێ، (هَدَاهُ، يَهْدِيهِ)، واتە: پێی پێشاندا، پێی پێشان دەدات.

(الطبري) لە تەفسیرەکەى خویدا^(١)، ئاوا مانای ئەو رستەیه دەکات: (أَوَلَمْ يُبَيِّنْ لَهُمْ إِهْلَاكُنَا الْقُرُونِ الْخَالِيَةِ مِنْ قَبْلِهِمْ: سَتَتْنَا فِيمَنْ سَلَكَ سَبِيلَهُ مِنَ الْكُفْرِ بِثَائِتِنَا، فَيَتَّعْظُوا وَيَنْزَجِرُوا)، واتە: ئایا بۆی پروون نەکردوونەوه فەوتاندنی تێمە بۆ گەلە پێشووەکان، که لە پێش واند بوون: یاسای تێمەى بۆ پروونەکردوونەوه،

(١) جامع البيان: ج ٢١، ص ١٤٧.

كه ههر كه سيك وهك تهوان بكات، له كوفر به ئايه ته كاني ئيمه، هه مان شتيان به سهر دي، ئيدي پهند وهربگرن و، بپرينگينه وهو بسله منه وه، [له وهي كه وهك وان بكه، تاكو به مه رهدى وان نه چن]؟

(٢)- ﴿يَمْسُونَ فِي مَسْكِنِهِمْ﴾ به خانوو و به ره كانياندا دهرو، ئه مه حاله، له بكه (فاعل) ﴿أُولَئِكَ يَرَوْنَ﴾ ئايا تهوانه ي تهو پرسياهيان ليده كرى نه يانبينوه له حالتيك دا به جيكاو ريكاو خانوو و به ره شوينه واري تهو گه له پيشووانه دا دهرو، كه خوا فهوتاندووني؟

(٣)- ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ﴾ به دلنيابي له وهدا نيشانه هه، ئايا نابيست؟ ئه م پرسيار كردنه ش:

أ- ده گونجي بلين: نكو و لييليكه رانه، واته: ئه رى نابيست؟

ب- يا خود پرسيار كردنيكي سهرزه نشتكارانه، بوچى نابيست؟ لي ره دا ده فهرموي: ﴿أَفَلَا يَسْمَعُونَ﴾ چونكه دهنگ و باس ميژوو مروف له ربي بيسته وه، بوي دهسته بهر دهبي، دهبي هه واله كان بيستي، له قورئان، له كتبه پيشووه كاني ديكه ي خوا تباك و تعالي، له ميژووي تومار كراو، دهبي هه واله كه بيستن، تهو جار تيبگه و بزنان چي گوزه راوه؟

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كورد

AliBapir

AliBapir

AliBapir

AliBapir

مەسەلە ی چوارەم:

سەرئنج پراکیشانیان بۆ دیاردە ی پروانی پرووێ و شیناورد، بە هۆی ئاوهوه،
لە زهوییه کی پرووتهن و وشک دا، که مروّقه کان و ئازەله کان لەو شیناوردو
پرووه که دهخۆن:

خو دهفه رموی: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرْزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا
تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ﴾ (٢٧)

شیکردنهوه ی ئەم ئایهته، له سێ برگه دا:

(١)- ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرْزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا﴾، ئایا نه یاندیوه
که ئیمه ئاو به رهو زهوییه کی پرووتهن لیده خوړن، ئنجا پرووه کیکی پێ دهردین! ئایا
نه یانبینوه، یاخود: ئایا سه رنجیان نه داوه به چاوی عه قل و دل؟ که ئیمه ئاو لیده خوړن،
ئاو ده به ی، (سوق): بریتیه له وه ی که سێک به پێیان پروا که سێکی دیکه له پشتیه وه
دهنگی بداو لێ بخوړی، یاخود پێش خو ی بدات.

﴿الْأَرْضِ الْجُرْزِ﴾، زهوییه کی قاقرو پرووتهن، (الْجُرْزُ: الْقَطْعُ)، برین، ﴿الْأَرْضِ
الْجُرْزِ﴾، زهوییه کی پرووتهن بووبی و شیناوردو کشتوکال و پرووه کی له سه ر نه ما
بی، وشه ی (زَرع) یش، پرووه کیکی ده ستیژ، وه ک دارو دره خت، یان چێنراییت
وه ک دانه ویله، هه ندیکیش له شاره زایانی زمان ده لێن: (زَرع) هه ر شتی که بروی،
چ مروّق پرواندی، وه ک دانه ویله و کشتوکال و ته په کار، چ بۆ خو ی پروابی و
خوا رسک بی، هه لته ته ئه وه ی مروّقیش ده یچین، هه ر خوا ده یروینی، به لام
مه به ست ئه وه یه: چ پروانی، ده ستی مروّقی تیدا هه بی، چ ده ستی مروّقی تیدا
نه بی و خوا رسک بی.

(الطبری) له تەفسیرە کەیدا^(١)، ئاوا مانای ئەو ئایەتە دەکات، دەلێ: (نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْيَابِسَةِ الْغَلِيظَةِ الَّتِي لَا تَبَاتُ فِيهَا)، ئاو لێدەخوێن و دەیبەین، بەرەو زەوویەکی وشکی رەق و پتەو، کە پرووەکی تێدانیە.

(٢) - ﴿فَنُخْرِجْ بِهِ زَرْعًا﴾، کشتوکالێکی پێ دەردێنن، یان: پرووەکی پێ دەردێنن.

(٤) - ﴿تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ﴾، هەم ئاژەلەکانیان لێ دەخۆن، هەم خوشیان لێ دەخۆن.

بۆیەش هەندێک لە شارەزایانی زمان گوتووین: (زَرْع) هەر شتێکە لەسەر زەوی بروی، چونکە ئاژەل زیاتر لەو دەخۆن کە خواپسکە، بەلام ئەوێ مڕۆف بوو خۆی دەچیئێ، وەک درەخت دانەویڵەو تەرەکار، ئاژەل لێ ناخۆن، بەلام دەشگونجێ بڵێن: ئاژەلەکانیش دوایی لێ بەهرەمەند دەبن و لە کاو پووشەکە، مڕۆفەکانیش دەنکەکە دەخۆن، وەک گەنم و جوو نێسک و نوک و هەرزن و ماش و برنج و ... هتد، یاخود: (زَرْع) هەر شتێکە لەسەر زەوی بروی، کە هەندێکی بە کەلکی ئەوێ مڕۆف دی مڕۆف لێ بخوات و، هەندێکی بە کەلکی ئەوێ دی ئاژەل و ژیانداران لێ بخۆن.

هەلبەتە لە هەندێ شوێنانیش وێجەو سێپەرە دەچێن، وەک ئالف (عَلَف) بۆ ئاژەل.

(٣) - ﴿أَفَلَا يَبْصُرُونَ﴾، ئایا نابینن؟ هێ پێش فەرمووی: ﴿أَفَلَا يَسْمَعُونَ﴾، چونکە هەواڵەکانی میژوو بە گوێ دەبیستێن، دەبێ مڕۆف بیانیبستێ، بەلام ئەمەیان دەفەرموی: ﴿أَفَلَا يَبْصُرُونَ﴾، ئایا نابینن؟ هەم بە چاوی سەر، هەم بە چاوی عەقڵ و دڵ، یانی: ئەگەر سەرئەندە، دەزانن کە ئەو دیاردە ناردنی ئاو، دابەزاندنی ئاو لە ئاسمانەو، پرواندنی ئەو هەموو پرووەک و کشتوکال و دانەویڵەو هەزاران جوهر پرووەک، ئەوێ دیارە دەستی خۆیەکی پەرورەدگاری تێدایەو هەر لە خۆوە نیە.

مه سه له ی پینجه م و کو تایی:

پرسیارکردنی بی پروایان له باره ی قیامت و دادوهری کردنی خوا تیداو، وه لامدانه وه یان به وه که له پوژی دادوهرییدا، ئیمان هینانیان بی سوودهو، مو له تیش نادرین و چاوهریش ناکرین، فه رمانکردنیش به پیغه مبه ر ﷺ که لیان بگه ری و، چاوهری بی و، با ئه وانیش چاوهری بن:

خوا ده فه رموی: ﴿وَيَقُولُ مَتَىٰ هَذَا الْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ (۲۸) ﴿قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيْمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ﴾ (۲۹) ﴿فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَأَنْتَظِرُ إِنَّهُمْ مُنْتَضِرُونَ﴾ (۳۰)

شیکردنه وه ی ئه م ئایه تانه، له چوار برگه دا:

(۱) - ﴿وَيَقُولُ مَتَىٰ هَذَا الْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾، هه روه ها بی پروایه کان ده لئین: ئه و دادوهریه که نگیه ئه گه ر ئیوه راستن! (فتح) هه م به مانای (نصر) دی، واته: ئه و سه رخرانه ی ئیوه و، هه م به مانای (قضاء) یش دی، واته: ئه و دادوهریه، بی پروایه کان ده لئین: که ئه و یارمه تیه که ئیوه ده لئین: ئیمه سه رده که وین و ئه و ئایینه سه ر ده که وئ، که نگئ دی؟ یاخود ئه و دادوهریه، که ی دی؟.

یانی: بۆمان پرونبکه نه وه که نگیه و چۆنه؟!

(۲) - ﴿قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيْمَانُهُمْ﴾، بلی: پوژی دادوهری پروای بی پروایان سوودیان پیناگه یه نی.

به س ئه وهنده یان پی بلی، وه لامیان ناداته وه که ی دی؟ چونکه له چه ندان ئایه ت دا فه رموویه تی: پوژی دوایی (ساعة) لیت ده پرسن، که ی دی؟ [(ساعة) به مانای ئاخیر زه مان دی و به مانای قیامتیش دی]، ﴿قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجِيبُهَا لَوْفَهَا إِلَّا هُوَ...﴾ (۱۸۷) ﴿الْأَعْرَافِ﴾، بلی زانیاریه که ی له لای په روه رداگاره، جگه

له خووی کهس ده‌ری ناخات، له چه‌ند شوینان ئەوه دووباره بوۆته‌وه، بو‌یه لی‌ره وه‌لامی ئەوه ناداته‌وه، که‌نگی دی؟ چونکه کاته‌که‌ی نادیاره، به‌لام ده‌فه‌رموی: بلی: پوژی دادوهریی یاخود: پوژی سه‌رخستنی ئەه‌لی ئیمان و سه‌ر خستنی ئیسلام، بپروایان بپروا هینانیاں دادیان نادات، له فریایان نایه‌ت.

(٣) - ﴿وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ﴾ هه‌روه‌ها ئەوان چاوهریش ناکرین، مۆله‌تیش نادرین، ﴿وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ﴾ (أَي: وَلَا هُمْ يُمَهَّلُونَ)، یاخود (وَلَا هُمْ يُنْتَظَرُونَ)، مۆله‌ت نادرین، یاخود چاوهروانیاں ناکرێ، وه‌ك پێشتر له مانای گشتیه‌که‌ش دا گوتمان، له سووره‌تی (الْأَنْعَام) یش دا، هه‌مان راستیی هیناوه، که ده‌فه‌رموی: ﴿هَلْ يُنْظَرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِكَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامِنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْظُرُوا إِنَّا مُنْظَرُونَ﴾ (١٥٨).

لی‌ره‌ش به هه‌مان شیوه ده‌فه‌رموی: ئایا چاوهرپیی چی ده‌که‌ن، جگه له‌وه که فریشته‌کانیاں بینه‌ لا، یا‌ن په‌روه‌ردگارت بێ، یا‌ن هه‌ندی‌ك له نیشانه‌کانی په‌روه‌ردگارت بێن؟ پوژی‌ك که هه‌ندی‌ك له نیشانه‌کانی په‌روه‌ردگارت دین: نه‌فسی‌ك که پێشتر ئیمانی نه‌هینا بێ، یاخود کرده‌وه‌ی باشی به ه‌و‌ی ئیمانه‌که‌یه‌وه نه‌کردبێ، ئیستا ئیمان هینانی د‌و‌ای ده‌رکه‌وتنی نیشانه‌کانی خوا، یا‌ن د‌و‌ای هاتنی پوژی د‌و‌ایی، ئەو جو‌ره ئیمان هینانه سوودی پی ناگه‌یه‌نی.

(٤) - ﴿فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْظُرْ إِلَيْهِمْ مُنْظَرُونَ﴾ (٣٠)، ئنجا پروایان لی‌وه‌رگیره، پروایان لی وه‌رچه‌رخینه‌وه، چاوهرپیه، ئەوانیش چاوهرپین.

(پروایان لی‌وه‌رگیره)، لی‌ره‌دا مه‌به‌ست پروو لی‌وه‌رگیرانه له شه‌ره قسه‌و مشتومر له‌گه‌لێاندا، نه‌ك پروو لی‌وه‌رگیرانی که بانگیان نه‌کات و ئاموژگاریان نه‌کات و، پینمایان نه‌کات، واته: پروایان لی‌وه‌رگیره له کاتی‌ك دا که هه‌ر ده‌یانه‌و‌ی مشتومرو شه‌ره قسه‌ بکه‌ن، له‌گه‌لێان مه‌چوو نه‌یو شه‌ره قسه‌و مشتومره‌وه.

﴿إِنَّهُمْ مُنْتَظَرُونَ﴾، ئەوانىش چاۋەپىن، واتە: چاۋەپى بە، تاكو ئەۋەى ئەوان نكوۋلىي لىدەكەن، دى، ئەۋانىش ھەر چاۋەپىن، كە بە دلىيى ئەۋان ئەگەر قىامەتى گەۋرەش نەبىنن، قىامەتى گچكە كە مردنى خۇيانە، دەيىنن و بىنىشان.

خو بە لوتف و كەرەمى خۇي يارمەتتىمان بدات، كە خۇمان پراژىننەۋە بەۋ سىفەتە بەرزو خەسلەتە پەسندو چاكانەى، كە بۇ ئەھلى ئىمانى لەم سوۋپەتەدا باسكراۋن، يارمەتتىشمان بدات خۇمان پارىژىن، لەۋ خوۋ و خەسلەت و ئاكارو رەفتارە بەدانەى، كە نەپارانى خوا لەم سوۋپەتە موبارەكەداۋ، لە سوۋپەتەكانى دىكەى قورئاندا، پىيان پىئاسە كراۋن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

راگەپاندى مەكتەبى مامۇستا غالى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes

لە ئۆزە كۆمىتەبەندەكى مەكتەپتەن
www.alibapir.net
English - ھىندى - ئوردى

AliBapir/عەلى بابىر

عەلى بابىر AliBapir

كەتالى
راگەپاندى مەكتەبى مامۇستا غالى بابىر

QR codes

راگەپاندى مەكتەبى مامۇستا غالى بابىر

نيوهرۆك

- ٥.....پيشه كى ئەم تەفسىره به گشتىي
١٠.....به رچاو پروونيه كى گرنگ
١٠.....له باره ي ئەم تەفسىره وه
١٢.....پيشه كى ئەم به رگه

تەفسىرى سوورەتى (الروم)

- ١٧.....دەستپێك
١٧.....پێناسەى سوورەتى (الروم) و بابەتەكانى
١٧.....(١) - ناوى ئەم سوورەتە:
١٧.....(٢) - ریزبەندیى له موصحف و هاتنه خواردا:
١٨.....(٣) - شوێنى دابه زینى:
١٨.....(٤) - ژماره ي ئایه تەكانى:
١٨.....(٥) - نيوهرۆكى:
١٩.....(٦) - تاييه تمه ندييه كانى:
٢٠.....(٧) - دابه شكردى ئەم سوورەتە بۆ چەند دەرسێك:

- ٢٣.....**دەرسى يەكەم**
٢٥.....پێناسەى ئەم دەرسە
٢٦.....مانای دەقاو دەقى ئایه تەكان
٢٧.....شیکردنەوه ی هەندێك له وشەكان
٢٨.....هۆی هاتنه خواره وه ی ئایه تەكان
٣٢.....مانای گشتیى ئایه تەكان
٣٨.....مەسەله گرنگه كان

٤٥..... كورته باسئك.....

٤٥..... ههشت كورته سه رنجى گرنگ.....

٥٩..... **دهرسى دووهم**.....

٦١..... پيناسه ي ئهم دهرسه.....

٦٢..... ماناي ده قاو ده قى ئايه ته كان.....

٦٤..... شيكردنه وه ي هه نديك له وشه كان.....

٦٦..... ماناي گشتي ئايه ته كان.....

٧٧..... مه سه له گرنگه كان.....

كورته باسئك دهر باره ي بيست ورده كارى جهسته ي مروف له بهر تيشكى ئهم ئايه ته دا

٩٥..... ﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْشُرُونَ ﴾.....

٩٥..... چه ند زانياريه ك دهر باره ي جهسته ي مروف له بيست برگه دا:

١١٢..... قسه يه كى نهسته قى غه زاليى:

١١٧..... **دهرسى سييه م**.....

١١٩..... پيناسه ي ئهم دهرسه.....

١٢٠..... ماناي ده قاو ده قى ئايه ته كان.....

١٢٢..... شيكردنه وه ي هه نديك له وشه كان.....

١٢٣..... ماناي گشتي ئايه ته كان.....

١٣٢..... مه سه له گرنگه كان.....

١٤٠..... كورته باسئك: چوار هه لوهسته له بهر ده م ئايه ته كانى (٣٠-٣٢) دا.....

١٤٠..... هه لوهسته ي يه كه م:

١٤٢..... هه لوهسته ي دووهم:

١٤٣..... هه لوهسته ي سييه م:

١٤٤..... هه لوهسته ي چواره م:

- ١٥٥..... **دهرسی چوارهم**
- ١٥٧..... پیناسه‌ی ئەم دەرسه
- ١٥٨..... مانای ده‌قاو ده‌قی ئایه‌ته‌کان
- ١٦٠..... شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان
- ١٦١..... مانای گشتیی ئایه‌ته‌کان
- ١٦٧..... مه‌سه‌له گرنگه‌کان
- ١٨١..... سوپاسگوزاری یانی چی؟

- ١٩٥..... **دهرسی پینجه‌م**
- ١٩٧..... پیناسه‌ی ئەم دەرسه
- ١٩٨..... مانای ده‌قاو ده‌قی ئایه‌ته‌کان
- ١٩٩..... شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان
- ٢٠٠..... مانای گشتیی ئایه‌ته‌کان
- ٢٠٣..... مه‌سه‌له گرنگه‌کان
- ٢٠٥..... چوار کورته سه‌رنج

ته‌فسیری سووره‌تی (لقمان)

- ٢١٩..... ده‌ستپێک
- ٢١٩..... پیناسه‌ی سووره‌تی (لقمان) و باب‌ه‌ته‌کانی
- ٢١٩..... (١)- ناوی ئەم سووره‌ته:
- ٢١٩..... (٢)- ریزبه‌ندی له مو‌صح‌ف و ها‌تنه‌خواردا:
- ٢١٩..... (٣)- شوینی دابه‌زینی:
- ٢٢٠..... (٤)- ژماره‌ی ئایه‌ته‌کانی:
- ٢٢٠..... (٥)- نیوهرۆکی:
- ٢٢١..... (٦)- تاییه‌مه‌ندییه‌کانی ئەم سووره‌ته:

- ۲۲۳.....دهرسی يه کهم.....
- ۲۲۵.....پیناسه ی ئەم دەرسه
- ۲۲۶.....مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان.....
- ۲۲۷.....شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان.....
- ۲۳۰.....هو ی هاتنه خواره وه ی ئایه ته کان.....
- ۲۳۳.....مانای گشتیی ئایه ته کان.....
- ۲۳۹.....مه سه له گرنگه کان.....
- ۲۴۴.....کورته باسیک له باره ی چه مک و واتای: ﴿لَهُوَ الْحَدِيثُ﴾ هه:.....
- ۲۵۰.....ئێستاش دیننه سه ر ئه نجامگیری:.....
- ۲۶۲.....پینج کورته سه رنج.....

دهرسی دووهم.....

- ۲۶۹.....پیناسه ی ئەم دەرسه
- ۲۷۰.....مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان.....
- ۲۷۱.....شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان.....
- ۲۷۶.....مانای گشتیی ئایه ته کان.....
- ۲۸۵.....مه سه له گرنگه کان.....
- ۲۹۵.....پینج کورته سه رنج.....
- ۳۰۴.....کورته باسیک له باره ی لوقمان و حیکمه ته که یه وه.....
- ۳۰۴.....یه کهم: لوقمان کۆ بووه و چۆن بووه؟.....
- ۳۰۶.....دووهم: حیکمه ته کانی لوقمان له م سووپه ته دا:.....
- ۳۰۸.....سییه م: هه ندیک له حیکمه ته کانی لوقمان:.....

دهرسی سییه م.....

- ۳۱۷.....پیناسه ی ئەم دەرسه

- ٣١٨..... مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان
- ٣١٩..... شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان
- ٣٢١..... مانای گشتیی ئایه ته کان
- ٣٢٧..... مه سه له گرنگه کان
- ٣٤١..... شهش سه رنج له سه ر ئایه تی ژماره: (٢٧)

٣٤٧..... ده رسی چواره م

- ٣٤٩..... پیناسه ی ئەم ده رسه
- ٣٥٠..... مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان
- ٣٥١..... شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان
- ٣٥٢..... مانای گشتیی ئایه ته کان
- ٣٥٩..... مه سه له گرنگه کان
- ٣٧٤..... حهوت سه رنج له سه ر ئایه تی ژماره: (٣٤)

تهفسیری سووره تی (لقمان)

- ٣٨٣..... ده ستپیک
- ٣٨٣..... پیناسه ی سووره تی (السَّجْدَة) و باب ته کانی
- ٣٨٣..... (١)- ناوی ئەم سووره ته:
- ٣٨٤..... (٢)- ریزبه ندیی له موصحف و هاتنه خواردا:
- ٣٨٤..... (٣)- شوینی دابه زینی ئەم سووره ته:
- ٣٨٥..... (٤)- ژماره ی ئایه ته کانی ئەم سووره ته:
- ٣٨٥..... (٥)- نێوه رۆکی ئەم سووره ته:
- ٣٨٦..... (٦)- تاییه مه ندیه کانی ئەم سووره ته:
- ٣٨٧..... (٧)- دابه شکردنی ئایه ته کانی بۆ چه ند ده رسیک:

٣٨٩.....**دهرسی یه کهم**

٣٩١..... پیناسه ی ئەم دەرسه

٣٩٢..... مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان

٣٩٤..... شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

٣٩٥..... مانای گشتیی ئایه ته کان

٤٠٤..... مه سه له گرنگه کان

٤١٢..... ڕوونکردنه وه یه ک له باره ی ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾ هه: ٥٥

٤١٥..... ڕوونکردنه وه یه ک له باره ی ﴿ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ﴾ هه: ٥٥

٤٢٦..... پرسیارێک و وه لاهمه که ی

٤٣١.....**دهرسی دووهم**

٤٣٣..... پیناسه ی ئەم دەرسه

٤٣٤..... مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان

٤٣٥..... شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

٤٣٦..... مانای گشتیی ئایه ته کان

٤٤٠..... مه سه له گرنگه کان

٤٥١..... مامه له ی راست و دروست له گه ل قورپان دا:

٤٥٣.....**دهرسی سییه م**

٤٥٥..... پیناسه ی ئەم دەرسه

٤٥٦..... مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان

٤٥٧..... شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

٤٥٨..... مانای گشتیی ئایه ته کان

٤٦٤..... مه سه له گرنگه کان